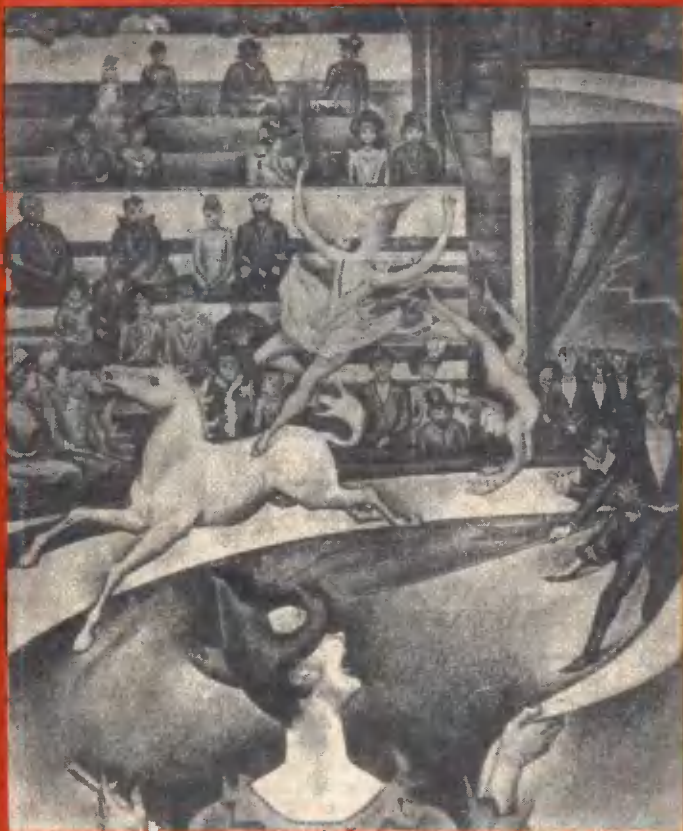

EDUARD BASS

Circul Humberto

E D U A R D B A S S

CIRCULO HUMBERTO

**EDUARD
BASS**

CIRCUL HUMBERTO

**În românește de
MARCEL GAFTON și LIA TOADER**

**Editura
pentru
Literatură
Universală
București — 1966**

Eduard Bass

CIRKUS HUMBERTO

Československý

spisovatel

Praha 1959

PARTEA
ÎNȚI

★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★
 ★
 ★ STELE!
 ★
 ★ PĂSTRAȚI-VĂ LIBERĂ ZIUA DE
 ★
 ★ 31-V-1925
 ★
 ★ Președinte, O'Harrich
 ★
 ★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★

Acest anunț apăru în luna noiembrie 1924, pe o pagină întreagă a revistei „Programul“, săptămînalul de specialitate al Federației internaționale a artiștilor de varieteu și de circ. Prin conținutul său misterios și forma-i neobișnuită, stirni o vîlvă extraordinară. Există oare vreun artist care să nu se considere pe sine drept stea? Ce anume putea să-l determine pe onorabilul președinte de a recomanda membrilor federației să-și suspende pentru o seară reprezentațiile, cînd orice artist de manej sau de pe scenă face asta doar dacă se îmbolnăvește sau îl chinuie junghiurile? Mai ales cînd e vorba de o faptă care ar putea atrage după sine pierderea acelui ceva de neînlocuit — cel mai de neînlocuit lucru pe care îl cunoaște artistul, pentru care luptă și își pune viața în joc — pierderea salariului?

Nu e deci de mirare, că întreaga Federație internațională a artiștilor de varieteu și de circ (FIAVC) fu cuprinsă de agitație și că secretarul ei general, domnul Lubitschke-Sailoni, se văzu aproape strivit de avalanșa întrebărilor. I se adresară în scris artiști de tot felul, trapeziști și echilibriști, acrobați la sol, călărețe de înaltă clasă, clovni, dresori, imitatori, iluzionisti, contorsionisti, săritori, dansatoare spaniole, orientale, dansatoare din Java, dansatoare

cu vâluri; îi scriseră jongleri, atleți, sfărîmători de lanțuri, înghițitori de săbii, dresori de maimuțe și proprietari de cîini dresați; îi scriseră excentrici, dansatori de step, zburători la trapez; îi scriseră pitici, femei cu barbă, artiști transformiști, fahiri și capii familiilor de scamatori japonezi și chinezi; îi scriseră echilibriști pe sîrmă, neîntrecuți trăgători la țintă, artiste în arta înotului pe sub apă și virtuoși ai xilofonului; îi scriseră hipnotizatori, ba pînă și numeroși prezicători — toți întrebîndu-se ce naiba ar putea să însemne asta. Sosi însă și o scrisoare foarte gravă, așa-zis blindată, din partea OIPVC (Organizația internațională a proprietarilor de varieturi și de circuri) și, la prima vedere, se păru că, pentru întâia oară după ani îndelungați de pace, FIAVC și OIPVC se găsesc pe picior de război.

Domnul Lubitschke-Sailoni fusese un atlet renumit, care, zîmbind, ținea pe umeri și pe cap o piramidă formată din trei bărbați, două femei, cinci copii și un cățel, dar acum se temu că nu va putea înfrunta o asemenea avalanșă.

Îl trimise pe președintele FIAVC-ului la toți dracii pentru ideea asta trăsniță, după care se hotărî să-i arunce totul în spinare. În sinea lui, însă, își dădea seama că va fi în zadar. O'Harrieh avea o diplomă de doctor în drept al Facultății de științe juridice din Massachusetts sau Indianapolis și era în stare să te convingă oricînd că negrul e alb și albul e negru. Ce fel de artist fusese O'Harrieh? De fapt, inițial jucase doar șah, și tot șah juca și azi. Ca orice șahist, încă de copil jucase taroc, și tot trișînd la cărți dobîndise dexteritate pentru scamatorii, și astfel ajunsese în federație. Cu șiretlicurile lui avocățești izbutise să ajungă apoi președinte. Cine, oare, e în stare să țină piept chițibușurilor avocățești? Poți, să zicem, să-ți plimbi pe umeri și pe ceafă o bilă de 30 de kg, sau să ții o piramidă pe umeri și să fii poreclit de către agențiile de circ „Omul de fier“. Dar cînd te pomenești din senin cu o tremurătură în mușchi, desigur, nu mai poți fi numit „Omul de fier“. Și cum să-ți trăsnească prin minte ce-i trăsnește acestui „vulpoi“?

Întocmai cum presupuse domnul Lubitschke-Sailoni, așa se și întîmplă. Mr. O'Harrieh turnă agitatului atlet un

pahar cu whisky și-i întinse o țigară groasă, după care scoase din sertarul biroului o foaie de hîrtie cu răspunsul gata pregătit, urmînd numai să fie dactilografiat și trimis fiecăruia ca „strict confidențial“. Eh, în ce privește povestea asta, „Omul de fier“ trebuia acum să recunoască: faptul că bătrînul Karas se retrăgea din viața artistică era un eveniment, pentru care oricine putea să-și facă puțin timp liber, se cuvenea să-l cinstească. Era limpede că nici OIPVC nu avea motiv să atace FIAVC-ul.

A treia zi, de la federația artiștilor își luară zborul vrăfuri de plicuri francate ca imprimate, și în lumea întregă începu să se vorbească despre același lucru senzațional: papa Karas părăsește clădirea de piatră și iese la pensie. În foaierele teatrelor de varietăți, pe coridoarele circurilor, în localurile artiștilor din Berlin, Copenhaga, Barcelona, Viena, Petrograd, Rotterdam, Chicago, pretutindeni se auzeau aceleași discuții:

— Tata Karas pleacă...

— Va să zică, și el...

— Acum cincisprezece ani, cînd am lucrat la el...

— Cînd m-am întîlnit cu el la expoziția mondială de la Paris...

— Chiar și tatăl meu a lucrat cu el cîndva, prin anii 1890, cu faimosul număr „Riotard et Comp.“. Trebuie să-i scriu...

— Bunicul soției mele l-a cunoscut pe cînd era încă tînră, nu-i așa, Alice? Nu uita să însemni ziua asta în calendar, Alice, să-i trimitem măcar o telegramă.

— A început de jos de tot, nu-i așa?

— Cum de mai întrebî? Un asemenea om nu putea să apară în altă parte. Nu se putea naște decît „pe roate“.

Aceasta este concluzia plină de mîndria meseriei a tuturor acestor discuții. Acești urmași și reprezentanți ai scamatorilor, ursarilor și dansatorilor pe sîrmă din bilciuri, astăzi stele ale luxoaselor teatre de varietăți, plătite cu mii de dolari și de lire, nu puteau admite ca un nume mare să-și facă intrarea în viață altfel decît „pe roate“, adică în căruța circului ambulant.

Și totuși se înșelau.

Începutul... La drept vorbind, unde a fost începutul? Oare la acea biată halbă de bere spălăcită, cu o fărîmă de spumă deasupra, pe care i-au pus-o dinainte lui Antonin Karas, pe tejgheaua de tablă a unei cîrciumi? Hein Moesecke se numea cîrciumarul, iar cîrciuma purta vestitul nume de „La logodnica marinarului“. Se afla pe una din străduțele acelea întortocheate și primejdioase ce împînzeau Hamburgul, în dreapta și în stînga bulevardului Reeperbahn. Acolo obișnuiau să se ducă muncitorii cehi ca să îmbuce o felioară de slănină pe care o tăiau din bucată cu briceagul lor și să bea la urmă o halbă ieftină. Numai că în ziua aceea Antonin Karas nu intrase în cîrciumă ca să-și caute compatrioții. Se întorsese de la Altona, amărit, și, după ce trecu de răspîntia „La patru colțuri“, acolo unde, în centrul orașului, statul regal prusac se învecina cu Hansa, se lăsă purtat de șuvoiul de oameni, întocmai ca o barcă fără cîrmă.

Oamenii se ciocneau de el, îl imbrînceau de colo-colo, împingîndu-l tot înainte și purtîndu-l mai departe, de pe o stradă pe alta, de-a lungul canalelor, peste poduri, pe bulevarde și deodată șuvoiul încetă să-l mai împingă din spate și se pomeni tocmai în capătul Reeperbahnului, iar el își tîrî mașinal pașii spre cîrciuma „La logodnica marinarului“, întocmai ca un naufragiat care se tîrăște spre mal. Tot timpul drumului fusese apăsător de gîndul că nu se va găsi de lucru pentru el și că nu se va putea rostui nicăieri. Ce-o să facă cu copilul, acum, cînd pusese totul pe o singură carte?!

De douăzeci de ani aproape veneau aici în fiecare vară din toate părțile la muncă, fără nici o grijă, căci, slavă Domnului, era de lucru de să te spetești, nu alta. Cîndva, cam prin 1840, Hamburgul arsese. Trebuie să fi fost un foc mare, deoarece pînă și el, Karas, la vreo opt ani după incendiu, ajunsese să mai dărîme cîte ceva. Se spune că au ars peste șaiszeci de străzi și că flăcările acelea drăcești n-au cruțat nici bisericile. Lumea întreagă trimisese ajutoare nefericitului oraș, dar mai ales dregătorii lui s-au ridicat

pînă la unul în hotărîrea de a clădi totul din nou, vrînd să aibă un adevărat oraș-port impunător și cu bune condiții de locuit. În anul următor, începu acțiunea de reconstrucție, în proporții uriașe, nemaiauzite. Zidari și dulgheri erau însă puțini. Atunci au adus oamenii chirstigiului Lanna în Budějovice primele vești despre acea mare nevoie de brațe de muncă, iar în primăvară a și pornit într-acolo din aceste locuri o întregă echipă, care s-a întors acasă multumită, abia la căderea iernii. A urmat apoi un du-te-vino regulat între regiunea Šumavei și Hamburg, și între Hamburg și casă. Un oarecare Milner urni oamenii și în Horní Sněžna, și Antonín intră în echipa lui. Milner era un foarte întreprinzător șef de echipă. În pragul primăverii coborau cu plutele în jos, iar toamna înfiripa cu zidarii din echipa lui o mică orchestră, astfel că mai cîștigau și în drumul de înapoiere spre casă. Au adus în Horní Sněžna atîta bănet, cum nu mai văzuse satul niciodată. Colibele începură să se rostuiască, oamenii își cumpărau fiecare cîte o capră-două în plus, mărîră ogoarele cu cartofi. Antonín Karas se însurase și-i mergea din plin. Avea și un fecior, pe Václav, un băiețel dolofan ca un pepene. Numai că, de la nașterea copilului, Mărinka începuse să bolească, să zacă, și abia mai făcea față treburilor gospodăriei peste vară.

Veni apoi anul acesta, 1862, aducînd parcă un blestem. Chiar după ziua de Anul nou, Mărinka pică la pat. Cînd Milner își adună oamenii din echipă, femeii îi era tare rău, încît Toník nu se îndură să o părăsească. La o săptămînă după ce tovarășii lui de lucru pleaseră, Mărinka — odihnească-o Dumnezeu în pace! — muri. Karas îi făcu o înmormîntare frumoasă, deși în sat nu mai rămăseseră decît femeile și bătrînii. Pe sub haturi și pe coline mai stăruia încă zăpada, iar pămîntul era sloi atunci cînd îi săpară groapa. Totuși, Karas nu se lăsă pînă nu aduse cu Vašíček din pădure un puiet verde, un fel de pin mititel, pe care îl sădi răposatei la căpătîi, ca să nu o doară ochii de strălucirea cerului. Se îngriji apoi să le rînduiască pe toate ale gospodăriei, mai duse cîte ceva la soră-sa și la mama Mărinkăi, puse pentru întîia oară lacăt la ușa colibei, își luă în spinare traista cu unelte, trompeta și ceva de-ale gurii, îl prinse pe Vašík de mînă și o porni în jos, spre Budějovice. Nu-i mai rămăseseră mulți bani după nenorocirea de acasă, abia-i

ajunseră pentru drum. În cele din urmă, cînd se văzu la Hamburg și se duse să-și caute tovarășii la „Logodnica marinarului“, ca să se alăture echipei, încremeni locului de parcă l-ar fi lovit trăsnetul: nici urmă de Milner și de oamenii lui.

Se întîmplase ceea ce se întîmplă de obicei după o lungă perioadă de înflorire. Marile clădiri publice erau acum înălțate, casele de închiriat se înmulțiseră puzderie, că nici în doi ani nu s-ar fi ocupat toate. Peste ocean se cam încurcaseră treburile, banii erau acum mai scumpi și nici nu se prea găseau. Puținele reparații și lucrări de finisare puteau să rămînă în grija muncitorilor localnici. Milner, ca toți ceilalți șefi de echipă, făcuse singurul lucru cu putință. După două-trei zile își adună oamenii și o porni în altă parte, gîndind să ajungă în ținuturi mai norocoase ori, poate, chiar să se întoarcă acasă. Ce să facă însă Antonin Karas, cu un copil de mînă și fără o lăscăie în pungă, cînd era pe deplin încredințat că aici se va urca numaidecît pe schele? Nici vorbă să poată pleca de unul singur spre casă, decît doar dacă ar fi cerșit tot drumul. Îl duse deci pe Vašíček la gazda la care trăgea mereu, la văduva Langermann, care i se plînsese și ea că are două camere goale. Femeia îl luă pe Vašek în grija ei și Karas porni să-și caute norocul. O apucă spre marginea orașului, uitîndu-se să vadă clădiri în lucru, ajunse și în port, la docuri, la antrepozite, opri oamenii în cale, întrebîndu-i dacă nu știu ceva de lucru, orice ar fi — la cărămidă, la piatră, la lemnărie — dar nu află nicăieri nimic. Acolo unde se mai găsea cîte ceva, oamenii îl întîmpinau ca niște viespi, de teamă să nu vină un străin și să-i dea în lături pe localnici.

Și așa ajunse din nou la „Logodnica marinarului“, nu pentru că i-ar fi fost sete, cît pentru a-și veni puțin în fire. Se ferea să dea ochii cu băiatul, amărît cum era, își zicea că o să-l sperie. Nu-l frămînta decît un singur gînd: „Cum să găsesc eu ceva de lucru pentru miinile astea?“

— Hai noroc! îl întîmpină voluminosul Hein Moescke, întinzîndu-i un pahar de bere blondă cu degetele-i boante. Karas abia avu timp a-i mulțumi, că stăpînul cîrciumii care își cunoștea oamenii, îl întrebă cu o voce răgușită și șuierătoare: Ei, cum e, Anton, n-ai găsit nimic?

— Nici pomeneală! zise Karas, și sorbi din pahar. Be-
rea parcă mai spală ceva din amărăciunea lui, căci atunci
cînd puse paharul jos, scăpă fără să vrea printre buze: Cru-
cea ei de viață!

— Să dea Dumnezeu să găsești, îl îmbărbătă cîrciumar-
ul. Atîta doar, să nu-ți pierzi capul, Antoane, nu? Ham-
burgul parcă-i o mare, nu? Dă la oricine de lucru, nu? Atîta
doar, să te ții tare, nu? Ai stat de vorbă cu omul ăla de colo,
cu Karlîcek? Trebuie să stai de vorbă cu el, că doar ești
ceh, nu?

Și cîrciumarul strigă spre colțul întunecat al încăperii,
unde ședea un bărbat la o masă:

— Hei, Karlchen, uite un compatriot. Ar trebui să faci
ceva pentru el, nu? Doar e ceh, nu?

Karas se îndreaptă spre masa arătată. Un bărbat pir-
piriu și mai degrabă scund de statură, cu părul negru, ine-
lat, cu fruntea plină de cute, dar nu de bătrînețe, ci din
pricină că se încrunta mereu, ridică sprîncenele și-l privi
lung. Doi ochi negri și ageri străluceau sub arcadele sprîn-
cenelor.

— Ești ceh? întrebă el, întinzîndu-i mîna.

— Da, din Budějovice.

— Zidar, nu-i așa?

— Da.

— Și-acuma ești la ananghie, nu-i așa?

— Sînt.

— Ai vrea să te apuci de ceva, nu? Te-ai învoi la orice
muncă, se-nțelege, doar ești ceh.

Între timp, Karas se așeză pe un scaun. Celălalt vorbea
între-una, fără să-i aștepte încuviințarea.

— Eu sînt Kerholec, Karlík Kerholec din Libuna.
Atît e destul dacă mi-ai serie, și scrisorile tale m-ar găsi
oriunde în Europa. Tîturi deocamdată nu am, nu m-am o-
prit încă la nimic potrivit.

— Eu sînt Karas Antonín, zidar din Horní Sněžna...

— Pe scurt, Tonda Karas, zidar. Ei, acum știu tot. Ți-a
murit nevasta, nu-i așa, și-ai luat băiatul cu tine. O să ai
de furcă, dar ce să-i faci?

— Cum de știi că...

— N-are a face cum. La cîrciumă, la Hein Moesecke se
adunau toți oamenii lui Milner. Cînd au mirosit că aici

vaca-i moartă-n coșar, au întins-o spre Stettin. Tot mereu ziceau că mai trebuie să pice unul — Tonda Karas, cu un băiat. Trag nădejde că puștiul e sănătos. Ține la drum?

— În privința asta, nici o grijă.

— Atunci uite ce e, Tonda. Dă pe gît binecuvîntarea asta și hai să ochim vreo trebșoară. Am eu ceva în vedere, și dacă se prinde, dai o bere.

Fluierind un marș, Karlik Kerholec din Libuna își puse pălăria pe o ureche, scoase cu nepăsare din buzunarul pantalonilor un pumn de bani — nu ca Antonín Karas, care ținea banii cu grijă în pungă — aruncă vreo cîțiva gologani pe teighea și strigă în nemțește:

— Ei, Moesecke, tîlhar bătrîn, ce-ai să te faci cînd o să se mărite logodnica marinarului?

— He, he, Karlchen, asta n-o să se-ntîmple prea curînd, nu? O fi cam trecută, ai? Ce mai bucățică, dacă se-nghesuie la ea adoratori ca de-alde tine, nu? Băieți, veniți înapoi să beți aldămașul, nu? Servus, Anton. Nu-ți urez noroc, te pomenești că-l sperii, nu?

Afară, pe stradă, alături de pîrpiriul Kerholec, Karas se simți el însuși o matahală stingace. Asta însă nu-l scutea să nu zorească sănătos pasul, ca să se țină de el.

— Nu-i departe, pe Reeperbahn, după colț, îi spuse Kerholec.

— Și ce fel de muncă e acolo ? întrebă îngrijorat Karas. Vreo construcție?

— Construcție și demolare, construcție și iar demolare, totul decodată și încă multe altele pe lîngă asta. Și toate repede-repede. Asta e și principalul: să te miști iute! Doar ai lucrat în acord, nu?

— Păi asta-i bucuria mea, frate. Lucrez tare iute, că băieții nici nu prididesc să-mi dea cărămida la mină.

— Asta ar fi *all right*¹. Te pricepi și la lemnărie? Să cioplești lemnul, să-l tai, să-l închei în cuie?

— Doar mi-s de la pădure.

— Tocmai asta-mi ziceam și eu. Dar să lustruiești ceva, să zugrăvești?

— Păi, dacă e s-o iei așa, asta face parte din meserie.

— Milner ținea morțiș să te aștepte, cică suflă al naibii la trompetă!

¹ În regulă, foarte bine. (Engl.).

— Adică la fligorn, da, firește.

— Se-nțelege, doar ești ceh. Păi, atunci, pot să-ți spun, Antoane, că o să fie bine, numai tu singur să nu strici treaba. Karlíček Kerholec are nasul fin. Uite colo, la stînga, pe lingă scrînciobul ăla, și-am ajuns.

Adevărul e că străbătură cam a treia parte din tot bulevardul Reeperbahn. Ajunseră într-un loc deschis, plin de barăci, leagăne, scrîncioburi și gherete de tragere la țintă. Între toate se ridica o construcție mai mare, de lemn, cu fațada ovală și cu o inscripție uriașă. Karas nu putu să citească decît: ...S HUMBER... Se căznea degeaba să-și dea seama ce anume ar putea să însemne asta, cînd Kerholec deschise o ușiță și strigă înăuntru:

— Domnul Steenhouwer e aici, Roșculeț?

— E-n birou, în spatele casieriei, nesuferitule, răspunse o voce de femeie.

— Mulțumesc pentru politete, Roșculeț.

Kerholec închise ușița zîmbind, se îndreptă spre o altă ușa și se întoarse din mers către Karas:

— Acum ține pumnii, băiete, și pășește peste prag cu dreptul. N-ar strica să faci și vreo trei cruci.

Karas era emoționat. Neașteptata întîlnire cu acest pișicher, despre care nu știa mai nimic și în care totuși se încrezuse din prima clipă, schimbarea bruscă intervenită în situația sa lipsită de orice speranță, misterul acestei noi și necunoscute ocupații, nădejdea că poate acum, îndată, el și băiatul lui vor fi salvați, toate acestea, după amărăciunea de mai înainte, îl tulburau adînc.

Își aminti deodată de sfaturile lui Kerholec și făcu la iușeală vreo cîteva cruci, atingîndu-și fruntea, pieptul și buzele. În acest timp zări deasupra capului literele: ...RCU...

În spatele ușii era un coridor scurt, cu pereții acoperiți de gravuri înfățișînd diferite animale. Kerholec bătui la o altă ușa. Îi răspunse o voce bărbătească, și Kerholec îi făcu semn lui Karas să intre împreună cu el.

— Bună ziua, *mijnheer*¹ Steenhouwer!

— A, tu ești, Karl. Bună. Ei, ce vești?

Un bărbat voinic și trupeș, cu părul blond, rărit, se răsuci pe scaunul de la birou, potrivindu-și ochelarii pe nas.

— Spune-ați că plecăm curînd, domn' administrator.

¹ Domnule (olandeză).

— Chiar așa. În câteva zile. Ai pregătit totul?

— Aș mai avea nevoie de doi ridicători, sau măcar unul. Și pe ăsta l-am adus acuma, cu mine.

— E de meserie?

— Nu. Dar e compatriotul meu.

— Ceh? Ei, dacă-i ceh, atunci primește-l. Condițiile sînt cele obișnuite. Cunoaște condițiile?

— E de acord cu ele.

— Bun. Primește în mînă șapte mărci. Cum îl cheamă?

— Karas Anton. Dar mai e ceva, *mijnheer*. Omul e văduv și are un băiat.

— Hm, asta-i rău. Avem și așa o groază de copii. Și mai trebuie să sosească și numărul icarian, adică cel puțin șase inși.

— Țștia au vagonul lor, *mijnheer*. Băiatul e sănătos și ager, așa că l-am putea folosi. De dormit, poate să doarmă împreună cu noi.

— Ei, dacă crezi... Cum se scrie: K-a-r-a-s? Bun. Casa plătește șapte mărci. Du-te cu hîrtia asta la casierie, Antoane. Restul o să ți-l spună Karel. La revedere.

Antonin Karas se simți cuprins de un val de recunoștință. Îi venea să se repeadă și să sărute mîna administratorului, dar domnul acela se și întorsese la birou și, scoțîndu-și ochelarii, se apucase iarăși să scrie. Kerholec îl împinse pe ușă. Abia afară se uită zidarul la hîrtia pe care o ținea în mînă și holbă ochii uimit. Pe bucata aceea de hîrtie, ceea ce citise afară, la intrare, era acum întregit:

CIRCUS HUMBERTO

Era angajat la circ! Cătă descumpănit spre Kerholec, dar acesta făcu o strîmbătură și izbucni în ris.

— Kerholec... frățioare... de unde pînă unde eu la circ... Aicea-s lucruri grele... și eu nu știu să fac nimic...

— Știi, Tonda, știi, nu te speria. Știi multe din ceea ce trebuie aici... Și ce nu știi, o să înveți de la alții, că doar ești ceh.

Kerholec dădu în lături o perdea de catifea și în fața lui Karas apăru o încăpere circulară, înconjurată de niște trepte ce urcau pînă aproape de acoperiș. Prin mulțimea de ferestre și ferestruici de sub acoperiș pătrundea în semiîntu-

nericul dinăuntru un şuvoi de raze, asemănător unei coloane luminoase. În lumina aceea revărsată asupra unui cere galben, jos, pe pământ, se avînta un frumos cal negru, strunit de un călăreţ, legat la cap cu o basma roşie. Calul stătea pe picioarele dinapoi, cu coama fluturînd, cu gîtul arcuit de-ai fi zis că muşcă din zăbale, iar cu picioarele dinainte bătea aerul, în timp ce călăreţul i le atîngea din cînd în cînd cu o biciuşcă gălbuie.

Zidarul Antonin Karas privea la toate acestea ca la o arătare de vis. În vremea asta, tovarăşul său îi povestea cu însufleţire că Circul Humberto e unul dintre cele mai mari din Europa, că aparţine unui oarecare domn Berwitz, că au la vreo şaizeci de cai pursînge, precum şi un elefant, şi o menajerie, şi că totul o pornea acum la drum, din primăvară şi pînă în iarnă. Aici era nevoie de o echipă de ridicători, care să înalţe cortul în două ore şi într-o jumătate de oră să-l strîngă; îi spuse apoi că şeful echipei era el, Karel Kerholec din Libuna. Karas intrase acum la el în echipă, dar nu trebuia să se teamă de nimic. Totul era să păstrezi ritmul în muncă, astfel încît să nu stinghereşti pe altul, mişcîndu-te mai încet. Treaba asta o fac aici cehii — continuă Kerholec — pentru iscusinţa pe care o dovedesc ei în orice împrejurare. Toate circurile îi caută anume pentru treaba asta, dar bineînţeles că mai fac şi alte munci: sînt îngrijitori de cai, grăjdari, argaţi, rîndaşi, muzicanţi, clovni, care ce găseşte — principalul e să te pricepi la toate şi să ajuţi acolo unde e nevoie. E o viaţă tare frumoasă, liberă şi independentă, umbli din oraş în oraş, vezi lumea întreagă, ţinuturi necunoscute, oameni necunoscuţi... şi femei frumoase, care se dau în vînt după artiştii de circ...

Karel Kerholec vorbea acum insinuant, vrînd poate să-l ispitească pe celălalt; dar zidarul Karas avea în faţa ochilor, fără să vrea, pinul acela mititel de pe mormîntul soţiei... Ce-ar fi spus oare Mărinka dacă ar fi aflat că s-a angajat la circ, împreună cu comedianţii care colindă prin lume, fără casă şi fără acoperiş deasupra capului, oameni de tot felul, poate chiar şi hoţi, Doamne fereşte? La ei în sat totdeauna se auzeau strigăte: oameni buni, încuiaţi uşile, vin ţigani cu ursul! Domnul jandarm sosea ca vîntul, cu un ochi le cerceta hîrtille, iar cu celălalt căta spre ceaun, dacă nu cumva au pus la foc vreun iepure din pădurea domnească.

La circumă spusesese de atâtea ori că el unul ar suci gitul acestei ciurde de tilhari. Aşadar, într-o asemenea tagmă a intrat el, un zidar cinstit şi rostuit la casa lui, cap de familie care îşi câştiga pe drept pâinea cea de toate zilele. Nicicind nu s-a pomenit una ea asta la ei, în sat.

Kerholec asta însă nu pare a fi ȋigan, se poartă ca un domn şi Karas avea mare încredere în el. Asta n-ar trăi printre cine ştie ce lepădături şi, la urma urmei, poate aici e o lume mai bună decât oamenii pe care îi cunoscuse el la Horní Sněžna. Şi apoi, el, Karas, nici n-o să joace ȋonȋoroiul în faţa oamenilor, treaba lui e o treabă ca oricare alta. Cei din echipa lui Milner, Dumnezeu ştie cum s-or fi descurcând. Krēmářík, Cerha, Vašek Zelenka, Jirka Opolcký, Padovec — toȋi flăcăi de treabă şi capi de familie, poate că acum suflă din trompete prin curȋile conacelor pentru ciȋiva gologani sau o bucată de pâine, iar noaptea şi-o petrec prin hambare şi grajduri. El cel puȋin o să cutreiere lumea în căruȋă şi Vašek n-o să fie silit să umble pe jos. Dumnezeule, ce-o să spună Vašíček de toată povestea asta? Trebuie să-i cumpere o şapcă mai acătării pentru drum, ba poate să-i ia chiar una frumoasă, doar primeşte şapte mărci pentru echipare. Cît trebuie să muncească pe brînci băieȋii lui Milner pînă să câştige fiecare cîte şapte mărci!

— Banii ăia mi-i dau acum?

— Fireşte. Fiecare dintre noi are unele mici datorii sau cumpărături de făcut, şi cu banii ăştia îşi procură de toate, ca să nu mai aibă griȋi pe drum. Dacă nu rămîi în slujbă pînă la iarnă, banii ăştia ȋi se reȋin, aşa spune contractul. Du-te să-i iei de la casierie — uşa aia de lîngă administraȋie. Dar mai întîi vino să încerci uniforma, poate mai trebuie să mai faci cîte ceva la ea.

Apucară de-a lungul manejului. Kerholec îl salută pe călăreȋ într-o limbă străină, iar acesta înclină capul, fără să-şi ia ochii de la picioarele calului, care acum mergea într-un pas ciudat, rod al muncii dresorului, de parcă ar fi dansat. În partea cealaltă a manejului, între băncile circulare era o altă ieşire, cu o estradă deasupra. Kerholec pătrunse într-un coridor întunecos, care înconjura cercul pe sub băncile de sus. Aici se vedeau o mulȋime de uşi. Sînt uşile de la garderobă, zise Kerholec în chip de lămurire. După ce trecură prin faţa cîtorva, Kerholec deschise o uşă ce dă-

dea într-o încăpere mare și întunecoasă, plină cu tot felul de vechituri ciudate, deasupra cărora atârnavă o grămadă de haine. Din fund, din întuneric, se ivi șchiopătînd un om cu fața slabă și tare încrețită, de parcă natura l-ar fi înzestrat cu mai multă piele decît era nevoie pentru fața-i îngustă. În schimb, nasul era pe măsura acestei risipe de piele: lung și coroiat; doi ochișori așezați chiar lîngă rădăcina nasului priveau atît de descumpănit și de trist, încît te pufnea rîsul fără să vrei.

— Avem un om nou în echipă, Harwey. Caută-i și lui ceva printre boarfele astea ale tale, zise Kerholec.

— E coșcogeamitea lunganul, mormăi Harwey. Nu cumva ești irlandez?

Karas se uită întrebător la Kerholec: se vedea cît de colo că nu știe ce-i asta.

— Nu, Harwey, e ceh, răspunse Kerholec în locul lui.

— Îmi pare bine, Karle, îmi pare foarte bine. Nu pot să-i sufăr pe irlandezi. Dacă un singur irlandez ar intra în echipă, mi-ar otrăvi viața. Va să zică, ceh. Slavă Domnului. Cu atît mai bine, dacă nu-i vine haina, o s-o mai ajusteze, că doar e ceh. Poate i se potrivește asta a lui Rudolf, deși el era nițel mai scund; dar cred că are tiv la mîncei.

Harwey se pierdu șchiopătînd în întuneric, unde îl auziră scotocind și suflînd din greu; în cele din urmă se întoarse. Ducea pe brațe o minunată uniformă roșie-purpurie, cu fireturi aurii pe piept, cu epoleta de aur pe umeri și vipușcă aurie la pantaloni. Hainele astea îi luară ochii lui Karas. În viața lui nu mai văzuse ceva asemănător, poate doar cu ocazia vizitei episcopului la Budějovice, cînd sosiseră, îmbrăcați ca de paradă, împreună cu lacheii lor, și familiile Schwarzenberg, Bukvoj și Černín.

— Și-o să îmbrac eu hainele astea?

— Bineînțeles, chiar acuma, ca să ne dăm seama ce impresie o să faci.

Karas își scoase surtucul și îmbracă livreaa aceea împodobită cu aur. Trebuiră să-i arate cum se încheie în față, cu bumbii în formă de măslină. Harwey îi trase livreaa în spate, apoi apucă de revere și le scutură de două ori, după care îi netezi umerii.

— Vine ca turnată, de minune. Doar la mîncei e scurtă, dar le mai dăm drumul. Pantalonii nu-i mai încercăm, nu-i nevoie.

— Strașnic, omule, parcă ești cel puțin general turc! exclamă Kerholec, dându-se doi pași îndărăt și măsurându-l cu privirea. Când te-o vedea bătrînul, gata, te-ai pricopsit. Harwey, dă încoace o țidulă, să-ți iscălească Anton pentru aste două bucăți. Și noi, hai mai departe.

Karas își zmîngăli numele cu un scris de copil pe petecul acela de hîrtie și se urni în urma lui Kerholec, așa cum era, încărcat de fireturi, ducîndu-și pe braț surtucul și pantalonii cei noi.

— Mergem la casierie pentru cele șapte mărci, că doar ăsta-i lucrul cel mai important, îi explică Kerholec pe drum. Acum, ia aminte ce-ți spun. Casierîța e o rudă a directorului nostru, Berwitz. Ea e de prin părțile noastre, vieneză, pe cînd directoarea e de pe undeva, din Belgia. Când ai să te întîlnești cu directoarea, s-o saluți doar cu: „Bună ziua, madame“ sau: „Bună seara, madame“, altfel nu, pricepi? Babei de la casă trebuie să-i spui însă din prima clipă: „Să-rut mîinile, milostivă doamnă“, „Umilul vostru slujitor, milostivă doamnă“; ea o să-ți răspundă: „Bună ziua, Anton“, iar tu să-i spui: „Cu pleacăciune, milostivă doamnă“ și așa o să te pui bine pe lîngă ea, dacă o să ai cîndva nevoie de vreun avans. Tot ea are în grijă cîrpitul și reparațiile hainelor noastre. Tu să te arăți însă în stare să te îngrijești singur de asta, să-i ceri doar să-ți împrumute ac cu ață și foarfeci. După aia să te prefaci neîndemînat, chiar dacă te pricepi, și atunci ea o să se repeadă să-ți smulgă lucrul din mînă și să ți-l coasă ea. Așa trebuie s-o iei, pricepi? E o femeie tare bună, dar are capriciile ei. E văduva unui maior, Frau von Hammerschmidt, și are cuvînt greu în fața directorului. La directoare trebuie să iei seama, e zbir, nu alta. Ai s-o vezi, umblă într-o haină jerpelită, bărbătească, cu o pălărie tot bărbătească, de nu dai un ban pe ea — și ce-ar mai lua ea banul acela! Berwitz e băiat bun, un șef mare și iubește toate cîte le vezi din jur. În general, aici...

Kerholec se opri și-l cuprinse de după umeri.

— Uite ușa casieriei. Mă găsești după aceea în manej sau la grajduri. Încă ceva vroiam să-ți mai spun: în general, aici totul depinde de faptul dacă-ți iubești meseria, oamenii, animalele, materialul, munca, totul. Treabă e destulă și faci orice îți pică în mînă. Dacă te simți atras spre munca asta, îți pătrunde în sînge și în viața ta n-ai să

mai dorești să faci altceva. Noi toți formăm un singur colectiv, de la director pînă la îngrijitorul de cai, toți depindem unul de altul, înțelegi, unul de altul, și treaba trebuie să meargă ca pe roate. Abia atunci te simți fericit.

Un sfert de oră mai tîrziu, Antonín Karas, zidarul din Horní Sněžna, stătea în fața doamnei maior von Hammerschmidt, care cu împunsături mici, îndeminatice, îi cosea tivul de la mîneca livrelei. Tocmai isprăvea de povestit cum, după înmormîntarea Mărinkăi, s-a pomenit la Hamburg, cu Vašíček de mîină, fără slujbă.

— Ai trecut prin încercări grele, Antoane, cred și eu, spuse rotofeia doamnă Hammerschmidt, clătînîndu-și capul cu părul puțin cărunt, strîns într-un coc solid. Acum trebuie să fii liniștit. Ai dat peste o întreprindere serioasă, alde Berwitz sînt oameni buni, severi doar în ce privește munca și ordinea. Tu însă n-ai să le dai de furcă, doar ești de prin părțile noastre, ceh! Doamne, cîți cehi am cunoscut eu și cu toți m-am înțeles de minune! Ultima ordonanță a răposatului meu bărbat, maiorul von Hammerschmidt, era din Vysoké Myto — asta e pe undeva pe la voi — argint-viu nu alta, pe ce puneă mîina, la aia se pricepea. În privința copilului nu-ți face griji. Mai avem aici cîtiva copii, alde Berwitz au și ei o fetiță, Helenka. Cîți ani are băiatul tău? Șapte ani, ei, asta-i vîrsta cea mai bună. Nu-ți mai dă bătaie de cap, iar copilul se acomodează ușor. Ține minte vorba mea, Antoane, băiatul va fi foarte fericit aici. Așa, gata cu mînecele, ia haina și fii atent cum o porți. Îți dai seama, haina face parte din averea noastră și ți-o încredințăm ție. Domnului Berwitz îi place frumosul, și oamenii noștri trebuie să aibă și ei tragere de inimă, ca să nu se distrugă nimic fără rost. Destul strică fiarele. După-amiază să-mi aduci băiatul, să-l cunosc și eu. O să am eu grijă de el. Uite, ține trei bilete, băiatul, proprietăreasa și fata ei să vină după-masă la matineu. Ia încearcă haina, o să faci furori cu ea. Îți vine bine, ei, doar a fost cusută la Viena. Acolo sînt croitori buni, majoritatea cehi. Viena, ah, Viena, ce oraș, Antoane, ce oraș...

Cînd Karas trecu prin manej, călărețul pe calul cel negru terminase repetiția. Calul era lac de sudoare, plin de spumă și începu să azvîrle din cap, cînd, în sfîrșit, i se slăbi

zăbala. Călărețul sări din șa și în clipa aceea zări livreaua roșie a lui Karas.

— Tu ești nou aici? îi strigă el într-o nemțească cu accent străin.

— Da, domnule, încuviință Karas.

— De unde, din ce parte?

— Ceh, domnule.

— Aha, atunci poți să duci calul la grajd.

Karas înțelese că pentru oamenii aceștia a fi ceh însemna să te pricepi la toate. Sfaturile lui Kerholec îi mai răsunau încă în urechi. Pătrunse în manej și se apropie de cal, de parcă l-ar fi crescut la el la moșie. Deși nu se pricepea la cai, își dădu seama, privindu-i capul semet și ochii de foc, că n-a mai văzut niciodată un animal atât de frumos. I se păru foarte firesc să-l prindă de frâu, dar în clipa când întinse mîna, o veche amintire din copilărie îi fulgeră prin minte. Văzuse de nenumărate ori la târgurile anuale de la Budějovice cum se țineau caii: totdeauna cu capul ridicat. Apucă deci frîul cu dreapta, de sus, de sub bot, și-l ridică atât cît putu. Calul ciuli urechile, se încordă ușurel și, cu trupul nițel pieziș, o porni în trap mărunț spre ieșire; încotro îl purta Karas. Trecură printr-un coridor scurt, și Karas simți în nări mirosul grajdului.

— Ei, Santos! Adu-l înapoi! strigă cineva lui Karas. Calul însă își cunoștea singur locul și în dreptul boxei lui o apucă la stînga. Karas dădu drumul frîului.

— Excelent, Toník! se auzi din celălalt capăt glasul lui Kerholec. L-ai condus minunat. Acum vino cu mine — mergem la cărămizi.

— La cărămizi? repetă mirat Karas, și degetele i se încovoieră involuntar pe forma imaginară a acelei bucăți de humă roșie și aspră, pe care din copilărie fusese obișnuit să o arunce, să o prindă, să o cîntărească în palmă, să o înjumătățească și să o bată încetișor cu ciocanul.

— La cărămizi, întări Kerholec, dar nu-i dădu compatriotului său nici mistria, nici mala, ci o mătură de nuielă și o lopată uriașă, cu marginile întoarse în sus. Îl duse de-a lungul grajdului, printre cei șizeci de cai, care mestecau fin, și fornăiau în iesle, scuturîndu-și lanțurile, apoi intrară într-o altă încăpere, mult mai înaltă. Aici, pe un podium, se mișca legănîndu-se încetișor un elefant. Karas nu mai

văzuse niciodată un elefant. Se opri puțin speriat la vederea acestui munte de carne cenușie, cu două urechi uriașe.

— Asta-i Bingo, fala cercului nostru, i-l prezintă Kerholec. Bună seara, Bingo. Ce mai faci, bătrîne?

Elefantul întinse trompa spre Karas, care i-o luă în palmă și-i suflă de câteva ori în bot.

— Ești tare cumsecade, Bingo, dar acum lasă-ne să trecem puțin în spatele tău.

Îl plesni ușor cu palma peste trompă, iar Bingo, pufăind mulțumit, se dădu doi pași în lături, atît cît îi îngăduiau lanțurile de la picioare. Kerholec îi arătă lui Karas unde are de măturat.

— Hm, va să zică, astea-ți sînt cărămizile? făcu dezamăgit Karas. Curată cocină!

— Nu cumva credeai că o să ți le și ardem?

Kerholec explică lui Karas cum trebuie să țină lopata cu mîna stîngă și cum să miște mătura cu dreapta, ca să ia cît mai iute de acolo uriașele „cărămizi“ produse de elefant. Cînd isprăviră, Kerholec îl duse pe Karas la vestiar și-i arătă un cui, unde Karas își agăță în sfîrșit splendida livrea.

— Acum e pauza de prînz, spuse Kerholec. La trei începe matineul, așa că, pe la două jumătate, trebuie să fii aici. Ei, și acum hai să bem berea.

— Nu s-ar putea s-o lăsăm pe deseară? Să bei bere înainte de prînz...

— Ce tot spui, omule? Cum să nu dai pe gît o bere? Doar ești ceh!

Așa intră Karas, zidarul din Horní Sněžna, în pragul primăverii anului 1862, în slujbă la circ. După-amiază, înmărmurit de uimire, se afla acolo și Vašek, băiețelul lui de șapte ani.

III

Cei din familia Humberto făceau parte dintr-o renumită familie de artiști italieni, care colindau iarmaroacele. La început, după cît se știe, se aflau printre ei doar dansatori pe sîrmă și săritori. O dată, la Arose, unul dintre ei, Carlo Humberto, în timp ce-și executa numărul, sîrma, prost legată,

se slăbi și acrobatul căzu la pământ. În cădere își rupse picioarele, așa că după aceea nu mai putu fi în siguranță sus, pe sîrmă. De mers, putea să meargă, dar își pierduse elasticitatea și sensibilitatea degetelor și a tălpilor; or, fără aceste două însușiri nu te poți aventura pe sîrmă. Atunci își cumpără un urs și o maimuță, dresă un cîine, și cu aceștia începu să însoțească exhibițiile familiei. La tîrgul din Lyon o cunoscu pe Louise Bolier, ai cărei părinți aveau o menagerie: nu era altceva decît o biată cușcă pe roate, cu șase maimuțe, două hiene, o vulpe urît mirositoare și un leu năpîrlit, care privea posomorît, pentru că îl dureau dinții. Carlo Humberto nu era mulțumit printre ai săi. Frații susțineau că vor avea succes și fără ursul și maimuța lui. Louise Bolier era nefericită din cauza tatălui ei, care bea și lăsa animalele să flămînzească. De fapt, mama ei, ghicitoare în cărți, întreținea familia. Carlo Humberto se însură deci cu Louise Bolier, care îi aduse ca zestre menajeria. La rîndul său, ginerele se plăti față de socri, cumpărîndu-le din economiile lui o mică baracă în care madam Bolier putea să-și exerce meseria de cărturăreasă și prezicătoare. La început, cele două familii călătoriseră împreună, dar buna înțelegere nu ținu multă vreme. Atunci cînd era afumat, papa Bolier încurca uneori treburile. În fața barăcii soției sale invita publicul să intre să admire cea mai feroce dintre fiare, iar alteori, din obișnuință, se urca pe podiumul din fața menajeriei și invita domnii și doamnele să intre să-și afle viitorul. Toate acestea creau încurcături, așa încît Humberto preferă să vîre din nou mîna în săculețul cu economii și să cumpere soacrei o căruță mică trasă de o mîrtoagă jalnică, iar el, cu cele două cuști pe roate ale sale și cu căruța verde ce-i slujea drept locuință, se îndreaptă spre Italia.

La Grenoble dădu peste un felcer pensionar, care se oferi să scoată leului trei dinți stricați. Și leul se întremă pînă într-atît, încît, într-o cușcă ceva mai mare, avu posibilitatea să facă cu el cîteva numere primitive de dresură, pe care bătrînul Hasan și le mai amintea din tinerețe și pe care accepta să le facă, numai să i se dea pace după aceea. Mai înainte, la Marsilia, Humberto căpătase în port un piton. În drum spre Alpi dresase caii țărănești care îi trăgeau căruțele și adunase de prin sate cinci cîini, pe care îi învățase să umble pe picioarele dinapoi și să facă tumbe. Cu aceștia,

împreună cu bătrînul său urs care ştia să danseze şi să se lupte, precum şi cu maimuţa Fiametta, putu să deschidă la Turin vestitul circ naţional al lui Humberto. La reprezentaţii, signora Humberto apărea în chip de dansatoare indiană — femeia-şarpe — şi călăreaţă engleză de înaltă clasă, signor Humberto se lupta cu leul şi cu ursul, iar cele două ajutoare ale sale făceau bufonerii şi prezentau numerele de dresură cu ciinii şi cu maimuţa. După cîţiva ani, Carlo Humberto avea şase cai pursînge pentru program, patru cai de tracţiune, în menajerie o pereche de lei tineri, un crocodil, douăsprezece cuşti cu diferite animale mai mici, iar în căruţa cea verde — o fetiţă, Antoinette, care dansa fermecător pe spatele cailor şi sărea prin cercuri de hirtie. La Mûnster îi se alătură tînărul Bernhard Berwitz, dintr-o familie saxonă de comedianţi. El se producea ca jongler şi aruncător de cuţite, dar pe lingă asta adusese cu sine şi cîteva animale dresate: un măgar, un ţap şi un purcel, pe care le folosea într-un mare număr comic, împreună cu tradiţionali ciini ai lui Humberto. Anii trecură şi Bernhard Berwitz se căsătorii cu Antoinette Humberto şi, cu o perseverenţă de neamţ, începu să mărească întreprinderea şi afacerile familiei. După alţi cîţiva ani, la naşterea fiului lor, Petr, aveau un frumos cort circular, cu o arenă de nouă metri, douăzeci şi patru de cai, trei lei, doi tigri şi o menajerie vizitată de grupuri de şcolari. Petr Berwitz crescuse în căruţa bunicului său italian şi a bunicii franţuzoaice. Moştenise de la tatăl său îndeminare, curaj şi perseverenţă, iar de la bunici pasiunea pentru fast. Bătrînul Humberto era un prezentator renumit, care reuşea să improvizeze în şase limbi fantastice cascade de uimitoare elocvenţă, iar tot ce făcea era înveşmîntat într-o strălucită haină de patetism. Îi plăceau cuvintele frumoase, răsunătoare, pitoreşti, avea slăbiciune pentru pozele solemne, eroice şi curtenitoare, pentru gesturile armonioase, îi plăcea strălucirea şi splendoarea costumelor. Soţia sa avea un talent neobişnuit de a scoate din tot felul de cupoane cumpărate pe nimic de la depozitele din marile oraşe, costume surprinzătoare pentru personalul circului, încît toţi apăreau în faţa publicului ca nişte eroi şi eroine din *O mie şi una de nopţi*. Carlo Humberto, inapt pentru serviciul militar din pricina invalidităţii sale, nutrea un deosebit respect pentru uniformă. Ori de cîte ori

avea prilejul, cumpăra de la negustorii de vechituri sau de la familiile militarilor răposați tot felul de tunici militare, chipie și caschete, dacă pe ele strălucea aurul, argintul sau alama fireturilor. Totul era neobișnuit în cercul lui. Dacă nu avea bani destui să cumpere o livrea completă rîndașilor și îngrijitorilor de cai, aceștia apăreau îmbrăcați în uniforme nemaivăzute, ca un corp de atașați militari exotici. Și cailor lui avură cu timpul harnașamente din piele din ce în ce mai bune, mai frumoase, împodobite cu pafale strălucitoare de metal și cu uriașe panăse din pene de struț sau de păr de cal vopsit în diferite culori.

Petr Berwitz trăise de mic copil cu toate acestea sub ochi și în același timp auzise cuvintele înflăcărate ale bunicii lui, el însuși fascinat de splendoarea creată cu propriile sale mâini. Mai presus de orice, Carlo Humberto iubea caii, dresura lor fiind cea mai nobilă indeletnicire în acea vreme. Pasiunea aceasta trecu, încă din copilărie, și în inima nepotului. La șase ani, îi cumpăraseră un mic ponei, ca să ia și el parte la parada cercului, la intrarea într-un nou oraș. Petr își petrecu trei sferturi din copilărie în grajduri, printre cai. Cei mai iscusiți călăreți acrobați și cei mai experimentați dresori de cai, angajați de tatăl său, îi dezvăluiră și îl inițiară în toate secretele artei lor.

Petr avea cincisprezece ani cînd domnișoara Arabella, călăreața-acrobată a cercului, se accidentă în timpul săriturii peste „obstacol“, cum li se spune acelor fișii de pînză colorată, întinse în chip de stea deasupra manejului, peste care trebuia să sară călăreața. Domnișoara Arabella alunecă la sfîrșitul săriturii de pe șa, căzu și își fractură piciorul. Berwitz-tatăl decretă că programul nu se poate lipsi de o călăreață-acrobată, și cum în acea clipă era cu neputință să găsească alta, a doua zi îl îmbrăcară pe Petr în tricot și fustiță de voal, îi strînseseră talia în corset, îl fardară, și băiatul călări, dansă și sări trei săptămîni ca *Mlle Arabella*, în aplauzele furtunoase ale publicului, cu un succes merituos crescînd. La început băiatul se înfurie la gîndul că trebuie să incalce ca o femeie și nu așa cum era obișnuit, pe urmă însă descoperi o adevărată plăcere în imitarea cît mai perfectă a tuturor pozelor pe care și le ia o femeie. În spatele perdelei verzi de la intrarea în maneaj, bunicul Humberto se minuna nevoie-mare, pufnind pe nas și scuipînd într-una,

văzîndu-l pe Petr, suplu și plin de grație, cum se lasă urcat în șa de către un om de arenă. Curînd, băiatul se îndrăgosti pînă într-atît de numărul său, încît — spre uimirea publicului — sări peste ultimul „obiect“ cu un salt. Prima dată efectua saltul fără să-l fi anunțat în prealabil și era cit pe ce să cadă; în ardoarea-i tinerească nu se gîndise că va ateriza în șa cu o clipă mai tîrziu. Șaua îi alunecă într-adevăr de sub picioare, dar băiatul era destul de priceput ca să se poată prinde cu pantofii săi flexibili și moi de crupa șargului. Pentru curajul lui încasă de la taică-său o palmă încă înainte să-și scoată peruca, așa că nu o prea simți. În clipa următoare văzu totuși că ideea lui a avut succes, căci taică-său propuse o repetiție specială pentru a doua zi dimineța, vrînd să experimenteze aterizarea în șa din salt, în condițiile încetinirii fugii calului. În timpul acesta, domnișoara Arabella tuna și fulgera. Încercase chiar să fugă din pat, dar gelozia și invidia nu-i alungară durerea din piciorul stîng. Trebui să se împace pentru o vreme cu „rivala ei“ pe care o disprețuia. Peste trei săptămîni, băiatul se perfecționase într-atît în salturi și le efectua cu asemenea îndrăzneală, încît putea trece dintr-o săritură peste opt obstacole. Bătrînul Humberto radia. În timpul prînzului bătut cu pumnul în masă, căutînd să-și convingă ginerele că e vorba irevocabil de descoperirea unui număr absolut nou. Și toți trebuiră să o recunoască. Pe cînd se aflau la Ulm, domnișoara Arabella își reluă locul în șaua șargului, însă nu putu să împiedice apariția în a doua jumătate a programului a lui Miss Satanella, care prin îndrăzneala săriturilor sale umbri cu mult numărul ei tradițional.

Petr își continuă rolul de călăreață-acrobată un an și jumătate. De multe ori era destul de greu să-și ascundă taina în fața publicului, mai ales cînd ofițerimea din diferite garnizoane ținea morțiș să o cunoască pe neînfricata călăreață. Cariera lui în travesti luă sfîrșit pe neașteptate în Seghedinul unguresc. Un tînăr de șaptesprezece ani, fiul contelui P., se îndrăgosti nebunește de Miss Satanella, încît după multele-i zadarnice rugămînti de a o cunoaște, după la fel de zadarnicele sale invitații la cină sau la o plimbare călare împreună, pătrunse în culise cu pistolul în mînă. Două gloanțe trecură pe alături, al treilea atinse ușor calul, care tocmai era adus din maneaj. Convingerea că mai devreme sau mai

tîrziu, dintr-o asemenea istorie s-ar putea să-și piardă ori fiul, ori calul, sili familia Berwitz să renunțe la Miss Satanella și să o șteargă din program. Berwitz-tatăl făcu lucrul acesta imediat după incident, dar bunicul Humberto țipă la el enervat foc, cerîndu-i în numele dreptului său de senior ca numărul să rămînă. După aceea își îmbracă fracul, își agăță toate decorațiile pe piept, perie cu grijă vechiul său cilindru și se duse la bătrînul conte P. pentru a-i explica cu vorbe multe, abile și frumoase ce scandal public a provocat tînărul conte, cîtă trudă vor trebui să-și dea pentru ca poliția să nu se amestece în povestea asta și cît de păgubit ieșea Circul Humberto din toată această împrejurare. A fost probabil o remarcabilă performanță a bătrînului Humberto, căci rămase la contele P. pînă dimineata, băură împreună douăsprezece sticle de tokay și trei sticle de coniac, iar după-amiază se întoarse în mijlocul familiei sale cam obosit, însă în posesia unei casete cu o sută de ducăți de aur, precum și a doi cai albi pursînge, prin care contele P. compensa în mod cavaleresc dispariția definitivă a lui Miss Satanella de pe fața pămîntului. Diplomazia bătrînului Humberto era cu atît mai meritorie, cu cît lui Petr începuseră să-i crească tuleiele, iar glasul i se îngroșase pînă într-atît, încît nici nu mai îndrăznea să strige victoriosul său „Alei-hap!“, atunci cînd își făcea vînt pentru salt. În locul lui Miss Satanella apăru deci în program Signor Pietro, dar în ciuda faptului că remarcabilele sale performanțe stîrneau o admirație unanimă, niciodată nu mai primi din partea admiratorilor săi atîtea flori, bomboniere, bijuterii și daruri de preț ca în acele optsprezece luni, cînd își negase zilnic, în arenă, sexul.

Era vremea cînd se aflau în mare prețuire circurile cu cai. Aristocrația care se mai găsea încă în fruntea statelor și națiunilor diferențiate după clase, era educată în mod obișnuit în spiritul obiceiurilor și gustului englezesc. Tipul renesansian al nobilului ca Mecena al științelor și artelor, atît de răspîndit și în epoca barocului, se stîngea acum. Mult mai mare era interesul față de aspectele plăcute ale vieții, printre care în primul rînd pasiunea pentru cailor pursînge și pentru arta ecvestră. Dacă un circ bun poposea într-un oraș de reședință, nobilimea de prin castelele mărginașe se grăbea să-și cumpere loji pentru cîteva zile în șir, nemaisă-

turîndu-se a privi caii pursînge cu înfăţişare falnică, făcînd aprecieri asupra călăreţilor şi dresorilor şi transformînd în pauze grajdurile cercului în locul lor de promenadă. Grandoarea turnirurilor cavalerieşti, apoteoza patetică a eroismului aventurier, gata să se lase răpus pentru te miri ce, preţuind numai frumuseţea gestului, dispăruseră de mult din viaţa plină de glorie a nobilimii ajunsă acum în amurg, dar renăscuse aici, în mijlocul acestei comunităţi rătăcitoare a cercului, în aceşti cavaleri săraci, fără avere şi blazon. Cît timp mai mocnea în memoria slabă a familiilor nobiliare scînteia eroismului de odinioară, cercul de aur al maneului îi atrăgea ca o înviere a locurilor unde înaintaşii lor se avîntau în turniruri. Şi veneau ca nişte somnambuli către această strălucire a trecutului. Ea îi atrăgea spre oamenii care, ca şi ei, deşi poate la polul opus, se situau în afara burghezilor. Voievozi şi marchizi înconjurau pe comedianţii călăreţi, care pentru cîtiva groşi îşi riscau zilnic viaţa. Ploaia de aur a favorurilor şi cinstirilor se abătea asupra fermecătoarelor amazoane cu talie de viespe, asupra acestor zîne şi silfide care zburau pe deasupra nobililor animale, căutînd provocător graţia perfecţiunii, chiar la graniţa dintre viaţă şi moarte. Multe dintre ele sfîrşiseră cu coastele rupte sub greutatea calului prăvălit la pămînt, multe însă ajunseseră, printr-un ultim şi fermecător salt, pînă în cercurile cele mai înalte ale societăţii, la coroane şi titluri, ai căror purtători erau convinşi în adîncul sufletului că nu s-au făcut vinovaţi de nici o mezialianţă în faţa neînfricaţilor lor strămoşi.

Chiar şi cele mai puţin norocoase erau veşnic înconjugate de un roi de admiratori. Iar în micile şi depărtatele oraşe, unde se aflau garnizoane de cavalerie, ofiţerii aşteptau sosirea cercului ca pe cel mai mare eveniment al anului. Cavaleria era socotită pe atunci drept mîndria şi temelia armatei. Husarii, dragonii, cavaleriştii, roşiorii, ulanii, toţi aceştia aveau comandanţi din aristocraţie. Multe din garnizoanele uitate în vreun colţ de ţară întîmpinau cu atîta elan demonstraţiile ecevestre ale artiştilor şi artistelor, încît pentru găzduirea acestora unii se îndatorau pe cîtiva ani.

De multe ori nici nu se pomenea cuvîntul circ. De la primele expediţii masive ale călăreţilor acrobaţi englezi pe

continent, și pînă la, să zicem, directorul ceh Beránek, toate aceste circuri hipice își ziceau societate ecvestră, societate de călărie britanică de înaltă școală, și așa mai departe. Doar cîteva dintre ele aveau corturi proprii, majoritatea se produceau în clădiri, adică în construcții de lemn circulare, ridicate anume în acest scop în orașele mari, sau care se ridicau la cererea artiștilor atunci cînd rămîneau pe loc mai multe luni. Programul era alcătuit din numere standard de călărie de înaltă școală și dresură liberă, călărie romană, poștă cicoșiană¹, vînătoare de pe cai, voltije, dansul cailor și dansul și săriturile călăreților și amazoanelor. Cîțiva clovni se produceau în timpul pauzelor, cînd se grebla rumegușul din arenă. Dacă cercul avea un cal excepțional de bine dresat, punctul culminant al serii îl constituia o scenetă dramatică; de exemplu, „Arabul și credinciosul său cal“, în care rolul principal îl deținea inteligentul animal. La sfîrșitul spectacolului avea loc o mare pantomimă, la care luau parte toți caili cercului și în timpul căreia se desfășura un lux orbitor de costume de călărie.

Cercul propriu-zis, cu programul său tradițional variat exista pe atunci în înjghebări modeste doar în bîlciuri și iarmaroace, adesea fără cort, sub cerul liber, iar banii se strîngeau de la privitori cu talgerul. Cercul Humberto se deosebi deci în scurtă vreme de amîndouă aceste tipuri de circ, prin faptul că împletea feluritele numere artistice de înaltă măiestrie, cu numere în care se produceau locatarii menajeriei, îmbogățindu-și astfel programul. Dar, sub conducerea bătrînului Humberto, mai ținea încă de proporțiile modeste ale cercului din acea vreme. Manejul avea aproximativ șaisprezece coți, adică tocmai atît cît era necesar pentru a se produce o grupă de șase cai. Cînd Petr Berwitz preluă conducerea Cercului Humberto, mări și aduse îmbunătățiri grajdului, vrînd să facă din cercul său una dintre cele mai serioase întreprinderi hipice. În legătură cu asta trebui să se gîndească și la un manej mai spațios, în care să se poată produce caili săi, acum mai mulți la număr. Ținînd seama de experiența sa proprie, precum și de experiența călăreților și dresorilor săi, trecu la manejul de douăzeci și patru de coți. Se constată că într-un manej de asemenea dimensiuni,

¹ Denumită astfel după numele inuților călăreți ai pustei maghiare.

calul aleargă aplecat spre interiorul manejului, ceea ce permite călărețului să-și țină mai bine echilibrul, iar dacă ar aluneca în timpul unei sărituri, întotdeauna ar cădea în rumeguș și nu în partea dinafară a manejului, pe pistă, așa cum căzuse *Mlle Arabella*. Într-o arenă de asemenea dimensiuni, Petr Berwitz putea să se producă într-un număr de dresură liberă cu un impunător grup de douăzeci și patru de cai.

Cercul Humberto făcea deci parte dintre circurile hipice de frunte, dar Petr Berwitz nu renunță nici la programul bunicului. Rămase credincios mai ales dragostei pe care o avea bunica sa față de lei și de alte fiare. Mări menajeria prin achiziții noi și prin schimburi, și, alături de altcineva mari directori de circ, cultivă în continuare dresura de fiare sălbatice. Bătrînul leu Hasan murise de mult, și pielea lui așternută pe jos, între paturi, îi împodobește vagonul. În cuștile menajeriei fugeau însă de colo-colo, în dosul gratiilor, doi lei, trei leoaice, doi tigri, trei urși, toți dresați pentru a se produce în arenă. Pe atunci nu se cunoștea încă înălțarea rapidă a gratiilor în jurul manejului, nici producerea de grupuri mari de fiare într-un spațiu larg. Vechii dresori se produceau intrînd în cuștile fiarelor. Cuștile erau niște lăzi primitive, cu gratii pe o singură latură, și în ele nu era loc pentru salturi mai mari. Spectatorii rămineau incremenți de uimire văzînd curajul bărbatului sau femeii care îndrăzneau să pătrundă, cu biciul și cu furea în mînă, printre leii ce răgeau înfuriați. Numărul de dresură propriu-zis era scurt. Leii trebuiau la poruncă să se scoale, să se apropie, să se așeze sau să se culce. Uneori, îmblinzitorul se lua la trîntă cu un animal în care avea deplină încredere, iar la sfîrșit își vîra mîna sau capul în gura fiarei. Asta se repeta cîteodată chiar și de zece ori într-o după-amiază, ori de cîte ori răpăitul tobelor aduna spectatori. Vechii obișnuïți ai iarmaroacelor aveau o expresie specială pentru aceste istovitoare reprize. Le ziceau „abatorul“, întrucît se muncea ca la tăiatul vitelor. La primele lui începuturi, și Carlo Humberto muncise „ca la abator“ ca să aibă public de mai multe ori în cursul unei după-amieze. Asta încă de pe cînd își desfășura programul sub umbrelă, cum i se mai spunea cortului mic și sărăcăcios al cercului. Mai tîrziu, împreună cu ginerele său, ajunseseră atît de departe, încît

dădeau zilnic doar două reprezentații, după ora prînzului. Din cauza lipsei de lumină, nu existau reprezentații de seară. Barăcile se luminau cu lumînări și mai tîrziu cu lămpi de petrol. Cei ce nu aveau barăci, ci numai corturi, se temură însă multă vreme de iluminat, primejdia de incendiu fiind prea mare.

Bătrînul Humberto își dorea însă mai mult decît un cort mare, astfel încît numerele de dresură cu animalele sălbatice să se desfășoare într-un „cadru rotund“. Crescut în libertate de copil, din vremea peregrinărilor prin bîlciuri, se obișnuise să fie înconjurat din toate părțile de spectatori. De aceea considera „cadrul rotund“, cum i se spunea reprezentației de circ, spre deosebire de spectacolul de teatru expus privirii unilateral, drept singura artă capabilă să creeze un adevărat contact cu publicul. Dresura fiarelor în cușcă nu-i plăcea. Totul se petrecea doar în fața laturei cu gratii a cuștii, celelalte trei laturi rămîneau mute, moarte. De aceea, de îndată ce Circul Humberto se puse puțin pe picioare, ceru să i se facă o cușcă transportabilă, o cușcă adevărată din gratii de fier, montată pe niște roate joase, în care vîra fiarele ce trebuiau să se producă și care era trasă solemn în arenă de patru cai. Cușca avea trei metri pe trei, prin urmare abia încăpeau în ea două fiare, dar Carlo Humberto era fericit cînd gonia animalele dintr-un colț în altul al cuștii — așa cum cerea pe atunci moda dresurii — cînd pocnea din bici, ori trăgea cu gloanțe oarbe făcînd fiarele să scoată răgete înspăimîntate și să-și arate colții, pentru ca în cele din urmă să le silească să se culce cu botul pe labe, iar el, *dompteur*¹, signor Carlo, să-și sprijine teatral piciorul drept pe coama lor, în aplauzele furtunoase ale publicului.

O dată îi prinse paștele în nordul Lombardiei. În joia mare, în vinerea mare și sîmbătă, în ajunul paștelui, nu se puteau da reprezentații pentru italieni. Aceste zile le rezervă reparațiilor mai mari necesare corturilor, vagoanelor și aparatelor cu care lucrau artiștii, reparații ce se făceau de obicei sub supravegherea bunicului Humberto și a bunicii Louise. De astă dată, însă, îi cerură lui Bernhard Berwitz să preia supravegherea reparațiilor. Și după ce îi arătară defectiunile observate de ei, plecară amîndoi. În timp ce

¹ Îmblînzitor (fr.).

stringea paturile, Antoinette Berwitz descoperi că tatăl ei a luat la el cutia de țigări pe care și-o puneă întotdeauna noaptea sub pernă. Era o cutie legată de citeva ori cu sfoară, încredințată lui pe patul de moarte de către mama Bolier. Cutia era aproape plină cu ludovici de aur, pe care prezicătoarea reușise să-i ascundă de soțul ei, îmblinzitorul bețiv. Antoinette știa că tatăl său a umplut de mult cutia cu bani. O deschisese doar de citeva ori în viață — atunci cînd asupra cercului se abătuse vreo nenorocire, sau atunci cînd se ivise ocazia să cumpere vreun animal prețios, în condiții deosebit de avantajoase. După aceea stringea iar băierile pungii și agonisea pînă cînd cutia de havane se umplea din nou. Soții Berwitz își dădură deci seama că se petrece ceva neobișnuit cu bunicul. În simbăta paștelui se întoarse împreună cu bunica, liniștit, ca și cum nimic nu s-ar fi întimplat. Abia în timpul mesei de paște, luînd un aer solemn și ridicînd paharul cu vin roșu, le aduse la cunoștință într-o italienească melodioasă și cu multe figuri de stil, că în anul acela va împlini șaptezeci de ani, că bineînțeles se simte sănătos și în putere și că ar fi în stare ori cînd — după cum toată lumea știe și recunoaște — să-și prezinte numărul cu aceeași vigoare, dar că înțelepciunea Celui-de-sus povățuiește oamenii să nu întindă degeaba coarda vieții. De aceea, urmînd pilda tuturor străbunilor lui, a scamatorilor și dansatorilor pe sîrmă din slăvitul neam Humberto, a hotărît să se retragă din arenă și să-și ia o binemeritată odihnă, în care scop tocmai a cumpărat pentru el și mama Louise o căsuță frumoasă în Savoia Superioară, cu o curte mare, cu o grădiniță și cu viță de vie, și unde cu frica lui Dumnezeu, vrea să dreseze pentru Cercul Humberto ciini, pisici, maimuțe, papagali și alte animale mărunte. Iar pentru că meritele ce și le-a cîștigat în conducerea cercului nu se pot trece sub tăcere, și pentru că legea de fier a tuturor oamenilor ce-și petrec viața „pe roate” poruncește să *vîndă* bine tot ce fac, cere și — ca senior-șef — ordonă în același timp, ca în fiecare oraș în care vor juca pînă la retragerea lui, să se organizeze cite o reprezentație de gală de adio, dînd prilej publicului să-și ia rămas bun de la signor Carlo Humberto, primul și cel mai mare îmblinzitor de animale sălbatice, vestit echilibrist pe sîrmă, admirat dresor de cai și întemeietorul slăvit al Cercului Hum-

berto, care și-a cucerit faima și favorul tuturor capetelor încoronate din Europa. Bunicul Humberto vorbea cu atîta înflăcărare, încît familia într-o pornire de nestăpînit începu să-l aplaude.

În acel an se petrecu încă un eveniment important în viața familiei. Se aflau cu toții la Antwerpen, cînd veni după ei de la Bruxelles un domn respectabil, mai în vîrstă, cu favoriți, întovărășit de două domnișoare. Ceru să fie condus în vagonul directorului, unde îl rugă pe domnul Berwitz-senior să accepte ca Circul Humberto să dea la Bruxelles o reprezentație de binefacere, la care, alături de artiștii și artistele cercului, să ia parte și domnii și doamnele din înalta societate a orașului. Domnul cu favoriți era șambelanul regelui, contele d'Ascensons-Létardais, una din doamne era fiica sa, Marie Anne, cealaltă, prietena ei, Anežka Steenhouver, fiica înaltului comisar din Turnhout. Șambelanul garantă directorului încasările unei săli pline, prezența regelui și a familiei sale, dimpreună cu întreaga curte, iar dacă Majestatea-Sa va fi mulțumită, îi va acorda, cu siguranță, și o decorație. Bernhard Berwitz acceptă bineînțelese această strălucită ofertă. Chiar de a doua zi, contesa Marie Anne și prietena ei începură să vină în fiecare dimineață la grajdurile cercului și în cortul principal, spre a se exersa la sărituri și la călăria pe cei mai buni cai ai Cercului Humberto. Curînd li se alăturară încă vreo cîțiva tineri și cîteva tinere doamne, care urmau să execute un cadril cu caii. Petr Berwitz primi însărcinarea să conducă și să vegheze ca profesor asupra acestui întreg grup de artiști format din nobili și burghezi. După zece zile, Circul Humberto părăsi Antwerpen și plecă la Bruxelles, unde se și făcuse mare vîlvă în jurul sosirii lui. Prima reprezentație dată în ajutorul orfelinatului regal avu un succes enorm. Contele d'Ascensons-Létardais participă ca țintaș, un tânăr marchiz o făcu pe clovnul, iar domnișoara Anežka Steenhouver se remarcă nu numai ca o bună călăreață, dar prezentă și un foarte frumos număr de dresură liberă, cu un grup de șase lipitani albi. Majestatea-Sa rămase entuziasmată, Bernhard Berwitz căpătă o înaltă decorație — „Frunzele de palmier“ — și titlul de mare dregător al grajdurilor regale, bătrînul Humberto un ceas de aur, iar Petr

Berwitz un inel de aur cu briliante! În afară de asta, Petr deveni prieten cu mulți tineri nobili.

Cercul Humberto rămase la Bruxelles cinci săptămîni. Spre sfîrșitul acestei perioade fericite petrecute într-un regat care se înălța parcă dintr-o arie de operă, Petr Berwitz se duse la maică-sa, în timp ce aceasta curăța în vagon niște cartofi, și îi destăinuî tare încurcat că el și Anežka Steenhouwer s-au îndrăgostit unul de altul și că vor să se căsătorească. Contesa Marie Anne — zicea el — a primit cu entuziasm vestea și le-a promis să-i ajute ca să obțină consimțămîntul părinților Anežkai.

Era o chestiune pe care mama lui Petr nu putea să o rezolve singură. Încercă pe departe să afle și părerea bunicului Humberto. Bătrînul se scărpină după ureche, mormăi ceva despre o căsătorie morganatică dintre un artist și o fată de burghez, dar în cele din urmă recunoscă că fetei acesteia i-a reușit de minune dresura celor șase cai și că în timpul săriturilor s-a ținut dreaptă în șa, de parcă ar fi fost prinsă în cuie.

— Eh, de, cu voia Fecioarei Maria și a fiului ei, multe se mai petrec pe lumea asta, adăugă bunicul cu evlavie, făcîndu-și semnul crucii. Așa bunăoară, vezi cîte o fată de familie atrasă de mirajul artei! Înaltul comisar din Turnhout nu-i cu nimic mai presus de marele dregător al grajdurilor regale ale Majestății-Sale, regele tuturor belgienilor. Ar trebui doar să întrebăm ce zestre se gîndește să-i dea familia. Eu, pe o maimuță și un urs am primit ca zestre o întreagă menajerie.

După ce bunicul se arată atît de binevoitor, Berwitz-tatăl nu mai putea să pună nici un fel de piedici. Ceru o zi de gîndire, în realitate numai pentru a avea prilejul a doua zi dimineța să-și cerceteze nora încă o dată cu privirea, în timp ce călărea în manej pe armăsarul Pompon. Observă că e o fată zveltă, cu picioarele lungi și încheieturile flexibile, că ținea frumos gîtul și capul, că are un mers de om voluntar și că frîul se află într-o mînă sigură. După aceea, tatăl își îmbrățișă fiul și-i ură izbîndă în tratativele de la Turnhout. Acolo, peșitul fu mai anevoios, cu strigăte și lacrimi, dar după intervenția familiei contelui d'Ascensons, totul se sfîrși cu muta resemnare a părinților și triumful fericit al unicei lor fiice. Ultimele dificultăți se iviră la încheierea contractului

de căsătorie, pricinuite de faptul că signor Carlo Humberto nu știa să scrie și să citească.

O dată cu plecarea bătrînului Humberto spre cuibul lui din Savoia, mai înaintară cu o învîrlitură de roată și celelalte treburi ale familiei. Berwitz-tatăl deveni seniorul-șef, iar Petr preluă dreptul de a hotări asupra soartei cercului. Acum nu mai apărea în numărul de călărie acrobatică, cu salturi nebunești sub numele de Signor Pietro. Tatăl își rezervă pentru sine doar dresura de fiare, lăsînd caii în seama lui Petr. Sub numele de Monsieur Alfred, Petr se producea cu grupe mari de armăsari splendizi, în timp ce soția lui, Madame Sylvia, se distingea într-un număr de călărie de înaltă școală, pe armăsarul acela negru, Pompon, în șaua căruia călărise prin fața socrului, cîștigîndu-și fericirea. Spre surprinderea tuturor se dovedi că Petr nu greșise în alegerea lui. Tînăra directoare primise acasă o minunată educație. Din te miri ce se pricepea să înjghebeze un adevărat festin. Mai ales bătrînului Humberto, înainte să plece, îi plăcea să spună că „fata asta a introdus aici, în sfîrșit, manierele ce se cer unor oameni care primesc vizita regilor“. În plus, Anežka se dovedi o ființă foarte chibzuită. Avea în sînge cîteva generații de cariere funcționărești — într-un cuvînt, arta de a ști să faci din puțin mult. Nu se dădea înapoi de la nici o muncă, dimineța era în picioare înaintea tuturor pentru a pregăti micul dejun, iar seara, după reprezentație, lua acul în mînă să repare îmbrăcăminte, ori să coasă alta nouă. Pe lîngă aceste două calități atît de utile, mai avea încă una: iubea animalele. N-ar fi trecut niciodată prin grajduri sau pe lîngă cuști, fără să spună un cuvînt de mîngîiere animalelor, sau să le dea cîte ceva bun. Dacă se ducea în oraș după cumpărături lua totdeauna o geantă în plus, și cumpăra din banii de buzunar primiți de acasă, de la părinți, morcovi, napi, mere, alune, chifle, zahăr și carne. Nu după multă vreme, fiecare întoarcere a Anežkai din oraș era întovărașită de un mare vacarm de răgete, mugete și tropăituri în dosul zăbrelelor menajeriei, precum și de nechezatul vesel ce se stîrnea în grajdurile cailor. Printre gratiile cuștii maimuțelor, cincizeci de lăbuțe păroase întindeau evantaiul roz al degetelor după un dar. Ursuleții, vulpile, lupul, ariciul, urșii stăteau ridicați în două labe în cuști, lei și tigrii se împingeau în gratiile de fier să o zărească încă de departe, papagalii

se înfoiau și își țipau lauda proprie, oile cu blană creată se înghesuiau în mijlocul țarcului, giștele dresate gîgîiau, iar bătrînul țap Barbă-Albastră, căruia bunicul Humberto îi vopsise barba lungă cu o frumoasă culoare azurie, mai că nu dărima porțile ocolului. Barbă-Albastră și cele patru capre albe nu știau de fapt să facă nimic, apăreau în arenă doar în pantomimele ce înfățișau fuga țăranilor din fața oștilor străine. Atunci, țapul, în chiotele copiilor, o pornea într-o goană nebună după giștele ce-și luau zborul și sărea peste toate obstacolele întîlnite în cale. Ceea ce făcea era puțin față de veșnic nepotolita-i poftă de mîncare, căci altminteri nu era bun decît de pocinoguri. Îl duceau cu ei din loc în loc numai pentru că se credea că țapii și caprele feresc menajeria de molime. Circul e totdeauna plin de superstiții și oamenii prețuiau imediat faptul că tinăra lor directoare s-a acomodat din prima clipă cu toate acestea. La scurtă vreme după nuntă, văzînd-o că vrea să întindă pe pat un costum pe care-l reparase, bunica Humberto îi opri mîna.

— *Nom de Dieu, ma chere!*¹ strigă bătrîna. Numai asta nu. Hainele întinse pe pat înseamnă jumătate de an fără reprezentatie.

Anežka ridică din sprîncene, clătină din cap, dar de atunci agăța întotdeauna hainele. Înțelese că trăiește într-o lume care își are regulile ei speciale, dar neclintite.

Toate acestea promiteau un viitor dintre cele mai frumoase, dacă cercul n-ar fi fost un continuu joc cu moartea. Începutul îl făcu tigresa Miuma, care urma să aibă un pui. Răci tocmai în această perioadă critică și, cu toate îngrijirile, muri. Tigrul Pașa rămase stingher și se vedea cît de colo că tinjește. Anežka singură se apropia de cușca lui, cu vorbe de alint și cu chemări mîngîietoare. Bărbații erau convinși că nu poți stăpîni fiarele decît prin înfricoșare. Pașa cel plin de neîncredere față de oameni, se obișnuia abia după multă vreme cu silueta subțirică a femeii care îi aducea bucățele de carne între orele de masă și care nu-l supăra niciodată. Începu să o aștepte cu nerăbdare și, de cum o zărea, se apuca să-și frece urechile, gîtul și ceafa de grilaj, scheunînd încetișor, de parcă ar fi cerut o mîngîiere. Anežka întindea mîna și-i scărpinga blana zburlită, întîi încetișor, apoi ceva mai

¹ Pentru numele lui Dumnezeu, draga mea! (Fr.)

tare. Tigrlul își lăsa urechile pe spate și s-ar fi lăsat mîngîiat așa ceasuri întregi. În tînjirea singurătății, dragostea lui pentru Anežka se preschimbă într-o adevărată pasiune. Nu mai avea ochi pentru nimeni și pentru nimic; ori de cîte ori o vedea apropiindu-se, sărea pe după gratii ca scos din minți, dar cînd pleca, începea să schiaune cu părere de rău și să umble agitat de colo-colo. Era într-adevăr un splendid exemplar de tigru bengalez, în deplina putere a vîrstei, căci abia împlinise patru ani. Anežka stăruia neîncetat pe lîngă socrul ei să cumpere o tigresă. Pînă să găsească una, bătrînul Berwitz încercă să-l mai distreze pe Pașa, folosindu-l alături de leul Sultan într-un număr comun de dresură. Avu destulă bătaie de cap pînă ce Sultan și Pașa, stînd în cuști alăturate, se obișnuiră unul cu altul, încît să le poată da drumul în aceeași cușcă, fără teamă că se vor încăiera. De îndată ce reuși, ținu să-i învețe să se așeze pe două taburete înalte, printre care dresorul urma să salute cu o plecăciune publicul. Se apropia primăvara, cercul tocmai trecuse granițele Elveției. Cînd ajunseră la Chur, se porniră deodată să sufle niște vînturi calde, care aduceau de pe crestele Alpilor o sumedenie de miresme primăvăratice.

— Pașa e cam agitat, îi spuse Anežka într-o seară socrului ei. Fii cu băgare de seamă, tată. Azi a încercat să mă apuce cu laba. Simte primăvara.

— Pașa e o scîrnăvie. Eu am mereu asupra mea două revolve. Dar tu te duci la el cu mîna goală. Să nu ai încredere în el.

A doua zi dimineața se repetă exercițiul cu taburetele. Pașa se codi mult pînă să sară sus. În cele din urmă, Berwitz îl sili, și Pașa se supuse, cu o strălucire verde și rea în ochi, scuipînd și fornăind. În acest timp, Sultan fugi în colțul opus al cuștii. Acum era rîndul lui să sară. O pocnitură de bici: „Sultan-hap!” Sultan se dădu înapoi pînă în colțul cuștii, se încordă și cu un salt mare se lăsă greoi pe cel de-al doilea taburet. Săritura fusese însă prea bruscă, taburetul se răsturnă și leul, în cădere, se izbi de taburetul lui Pașa. Pașa, cu urechile lăsate pe spate, fornăi și se chirci tot. În acea clipă, Berwitz făcu o greșeală capitală: se aplecă repede să ridice suportul căzut. Cu o viteză fulgerătoare Pașa se năpusti asupra-i. Își înfipse ghearele în brațul drept al dresorului, sfîșiindu-i-l, iar colții ascuțiți în coapsa acestuia. Îngrijitorul, care stătea cu furca în mînă lîngă gratii, dădu

un strigăt și fugi de cealaltă parte a cuștii, pentru a goni tigrul. Dar era cu neputință să-l ajungă, fiindcă Sultan, speriat, alerga de jur împrejurul grătilor, și Pașa își trăia victima în mijlocul cuștii. În vremea asta, Anežka deretica prin vagon. Deodată auzi țipetele oamenilor și răgetele leului. Cât ai clipi, sări peste treptele scării de la intrare și țîșni în cortul cercului. Când dădu la o parte cortina, văzu îndată ce s-a întâmplat și strigă poruncitor: „Pașa!“ La chemarea ei, tigrul ridică iute capul. „Pașa! Dă-i drumul, lasă-l!“

Tigrul se aplecă, vrînd să-l lase din gheare pe nefericitul dresor. În acea clipă răsună o împușcătură. Tigrul, cu spinarea parcă muiată, își arată colții, dar se împletici pe picioare. Petr Berwitz, care venise în goană de la grajduri, trase a doua oară. Dar nu mai era nevoie. Tigrul căzuse. Împreună cu îngrijitorul, Petr goni leul într-un colț și îl scoase afară pe tată-său, care își pierduse cunoștința. Îl duseră în mare grabă la spital. Acolo își veni curînd în fire. Zîmbi, văzîndu-le pe Antoinette și pe Anežka aplecate deasupra lui. Doctorii asigură familia că rănilor nu sînt grave și că peste cîteva săptămîni bătrînul va fi din nou printre ei. Cercul Humberto plecă la Zürich fără seniorul-șef și nici nu-l mai văzu vreodată. Din pricina ghearelor infectate cu carne putredă ale tigrului, Bernhard Berwitz făcu o puternică infecție. La Innsbruck, Petr primi o scrisoare de la maică-sa, care îi anunța moartea bătrînului, adăugînd că va fi înmormîntat la cimitirul din Chur, după care ea va pleca la părinții ei, în Savoia.

IV

Astfel, pe neașteptate, Monsieur Alfred și Madame Sylvia ajunseră singurii stăpîni ai Cercului Humberto. Mulțumită muncii a trei generații, cercul avea o bază solidă, și Petr se hotărî să o lărgească, potrivit preferințelor lui, care se deosebeau radical de gusturile moderate ale tatălui său. În iarna în care mai purtară încă doliul, se îngrijii de renovarea atentă a tuturor instalațiilor, precum și de confecționarea de noi costume, pline de fantezie. Toaletelor gingașe, ca din

povești, păstrate de pe timpurile bunicii, li se adăugară altele noi, exotice, în culori vii, încărcate de aur, argint și fireturi strălucitoare. Petr își îmbracă îngrijitorii și oamenii de serviciu în uniforme verzi, pe rîndași și supraveghetorii grajdurilor în albastru, iar pe muzicanți în roșu-purpuriu. În același timp, începuseră să-și mărească menajeria.

Cu cîteva ani în urmă, un oarecare domn Gottfried Hagenbeck, din Hamburg, își schimbase negoțul, renunțînd la peștii de mare pentru animalele exotice. La început, cumpărase doar din întîmplare de la vînzătorii de balene și de la marinarii proaspăt întorși pe uscat, vînatul felurit pe care îl aduceau — ba cîteva foci, ba un urs polar, ba un papagal, ba o maimuță. Se gîndi să expună animalele ca pe niște rarități la iarmarocul de lingă Dom, dar văzu curînd că le poate vinde cu preț foarte bun comedianților ambulănți. Pînă și în cursul anului veneau doritori să cumpere diferite animale exotice și animale sălbatice, întrucît ele nu ajungeau în Europa decît prin Londra și Liverpool, și costau o groază de lire. Domnul Hagenbeck deschise deci în Tîrgul Vechi din cartierul Sf. Paul un negoț nou, aprovizionat din belșug, de vreme ce căpitani și marinarii de pe marile vapoare se convinseră că tot ceea ce aduceau altădată pe vas ca o distracție, devenise acum foarte rentabil. Berwitz-tatăl avusese și el legături de afaceri cu domnul Hagenbeck și de multe ori lăudase această sursă bună și bogată pentru nevoile circuitului. Acum, începu să-l viziteze pe domnul Hagenbeck și Petr, care, în afară de cumpărături, cîștigă cu acest prilej și două prețioase experiențe. În primul rînd, îl întîlni acolo pe francezul Henri Martin, un bătrîn frumos, cu părul sur, care îmblînzise și dresase toată viața animale sălbatice. Petr petrecu împreună cu el o seară întreagă, în timpul căreia află pentru prima oară că toate mijloacele de „dresură“ cu ajutorul pistolului și al bătăii nu-s decît o brutalitate prostescă și că el, Martin, de cincizeci de ani îmblînzește orice fiară fără silnicie și fără să o chinuie. Petr își aminti în mod involuntar de soția lui, care într-adevăr izbutise să obțină mult mai mult prin blîndețe, decît bunicul Humberto și răposatul Berwitz cu biciul și furca. Pînă și tigrul Pașa îi dăduse drumul lui tată-său la simpla ei chemare, și dacă el, Petr, n-ar fi tras atunci, frumosul tigru ar fi fost și azi în stăpînirea lui.

Al doilea lucru important, pe care îl află Petr de la domnul Hagenbeck, fu știrea că pe Reeperbahn se află o spațioasă clădire de lemn, amenajată pentru spectacole de circ în timpul iernii, liberă în acea clipă. În Hamburgul pe cale de îmbogățire se putea juca, variind programul, chiar și cîteva luni la rînd. A doua zi Petr vizită clădirea și o închirie numaidecît. De atunci, Circul Humberto avu asigurată posibilitatea unor reprezentații stabile pe timpul iernii, fără să se mai vadă lăsat la voia întîmplării, sau să aibă întrepreri în program.

În primăvara următoare, Circul Humberto porni în marea sa expediție, la care Petr Berwitz visase ani îndelungați. Vagoanele, carele și caravana cailor și celorlalte animale călătoriră prin Varșovia și Riga, pînă la Petrograd. Jucară în fața țarului și a curții sale și avură un nemăsurat succes. Vechea nobilime baltică diviniza circul și acoperi cu daruri pe artiști. Țarul însuși îi înmînă lui Berwitz o decorație și îi dăruî o sabie cercheză. Urmară săptămîni întregi de reprezentații cu casa închisă la Moscova. Berwitz avu o minunată idee incluzînd în program bufoni ruși populari, fericiți să-și poată face giumbușlucurile și scamatoriile într-un cadru atît de ales. De jur împrejurul arenei se îngrămădea un public cu suflet vesel de copil jucăuș, care urmărea cu evlavie fiecare număr curajos și rîdea cu hohote de fiecare glumă. Bogații negustori moscoviți cu matroanele lor grăsulii și copiii educați după moda nobilimii, funcționarii superiori cu reverele aurite, întovărășiți de femei frumoase, a căror prezență în loji era de mare efect, veneau de cîteva ori la rînd la același spectacol, manifestîndu-și zgomotos mulțumirea și încîntarea.

Începînd cu Harkovul, Berwitz adăugă bufonilor ruși numărul său de călărie, în compania elitei localnice căzăcești. Nu o dată se întîmplă ca cei mai buni călăreți ai săi să fie puși în umbră de bravura sălbatică a cazacilor. Cu atît mai mare era însă după aceea asaltul casei de bilete, cu atît mai entuziaști se îndreptau oamenii din toate părțile spre circul lui Petr. De-a lungul Donului și Donețului zbură marea veste că un circ nemaipomenit și-a făcut apariția în țară, că o ceată nemai-văzută de călăreți a sosit la pragurile Niprului și că frumusețea fiecăruia dintre animalele lor a produs o adîncă impresie asupra armatei înfrățite cazace. La Ekaterinoslav ai fi zis

că trecutul zaporijenilor a reînviat în toată slava lui, de parcă întreaga suflare s-ar fi ridicat la un semn al atamanului și ar fi pornit asupra dușmanului — a basurmanilor: atîția cai înconjuraseră cortul cercului, de nici nu-i mai puteai cuprinde cu privirea. Erau caii cu care veniseră oamenii să-i vadă pe mustăcioșii zaporijeni, aleși pe sprînceană, cum pătrund în arenă în cadența cîntecului care izbucnea din piepturile lor puternice ca niște vajnice acorduri de orgă. Și mai departe, spre Don, spre Cuban, toate orășelele, tîrgurile, satele și cătunele erau în picioare pentru a vedea Circul Humberto și triumful călăreților lor asupra celor din Apus.

Dincolo de Gheorghievsk și Piatigorsk întîlniră Caucazul cu crestele-i dințate și cu miresmele lui. Băncile și scaunele din jurul arenei erau ticsite de oameni chipeși de diferite neamuri, dar cu ochi la fel de focosi și cu temperament la fel de arzător. Petr Berwitz își ducea expediția mai departe, peste munți abrupti și plini de verdeață, spre Tiflis și spre riul Kura, spre palidele ape ale Mării Caspice, și din nou peste munți prin coclauri ascunse de lume, unde întîlniră oameni tuciuarii călări pe cămile. Acolo încetă orice mijloc de a se face înțeleși, și trebuiră să găsească trei dragomani, care să le slujească de tălmăci pentru limba persană. Prin praful deșerturilor și printre stînci aride caravana se tira încet spre Teheran.

Visul romantic al lui Petr se împlinise. Numai că în fața ochilor nu-i apărură o reședință de purpură și aur, în toată splendoarea ei orientală. Teheranul era o îngrămădire întinsă de străzi murdare și de case nearătoase, lipite grosolan cu pămînt, dar în acest oraș locuia omul pe care Petr Berwitz, în goana lui după extraordinar, dorea nespus de mult să-l vadă — șahul persan, cu nume de basm: Nasreddin — care judeca în timpul dimineții, printre fîntînile arteziene din a șasea curte interioară, pe cei vinovați, osîndindu-i să fie bătuți cu vergile sau să li se taie nasul, iar după aceea compunea poezii de dragoste, deși avea în preajma sa pentru asta un poet al curții. Șahul Nasreddin, împreună cu sfetnicii și generali săi, vizită Circul Humberto și, îngîndurat, fără să se cîntească, urmări întreaga reprezentație pe sub pleoapele pe jumătate lăsate. Era mulțumit? Nu era? Nici chiar Anežka, ea, care se pricepea în asemenea lucruri, nu se dovedi în stare să pătrundă taina acelei priviri melancolice.

A doua zi, însă, se prezentă lui Petr un ofițer care îi aduse la cunoștință, în limba franceză, că Înălțimea-Sa șahul, stăpînul tuturor regilor, a fost mulțumit și că în aceea seară intenționează să asiste din nou la reprezentatie.

Și astfel, șahul veni zi de zi, mereu cu aceeași față lipsită de viață, care nu se însufletea nici la vederea unui salt mortal, nici la auzul glumelor bufonilor — o arătare nemișcată, ce-și pleca încet capul, acoperit cu un turban înalt, doar la sfîrșitul programului, cînd desfășurau în dreptul lojii lui drapelul persan.

În schimb, Petr primea în fiecare zi din partea unor bătrîni ciudați tot felul de suluri de pergament, pline cu arcade, virgule și puncte, despre care cei de la ambasadă îi spuseră că sînt versurile poezilor persani, care cîntă măreția artei prețioșilor oaspeți străini.

Abia cînd Circul Humberto anunță sfîrșitul reprezentațiilor sale, se întîmplă ceea ce Petr își dorise cu atîta înfrigurare, încît venise anume pînă aici, în Persia. Șahul îi trimise o scrisoare iscălită cu propria lui mîină, mulțumindu-i pentru clipele frumoase oferite. La scrisoare era alăturat un document, prin care Monsieur Alfred era numit „emir al cailor albi” și colonel al cavaleriei persane. Solia care înmîină documentele, aduse de asemeni o minunată uniformă de colonel, pe care Majestatea-Sa o dăruia spre amintire domnului Alfred. De atunci, Petr prezentă numărul său de dresură liberă de cai îmbrăcat în uniformă persană de colonel, cu sabie cercheză la șold.

Inițial, Petr intenționase să o pornească din Teheran mai departe; spunea ceva despre un turneu triumfal prin India, dar Anezka se împotrivi. Judecata ei limpede întrezări insuficienta lor pregătire în vederea unei călătorii prin țări neospitaliere, avariile vagoanelor, suferințele oamenilor și animalelor, a căror viață era de-a dreptul amenințată. Nici din punct de vedere comercial nu era o afacere sigură. Fiecare serie de reprezentații trebuia plătită cu prețul unui drum prea lung și prea istovitor. Petr se lăsă convins doar pe jumătate, dar cînd ajunse să-și dea seama că acolo, la Teheran, se aflau în pragul unei lumi în care înfloreau cu totul altfel de minunății decît cele cultivate de Circul Humberto, renunță definitiv la acest gînd. Pînă și în micile tîrguri întîlni scamatori și magicieni, acrobați și fachiri goi pînă la

brîu, care făceau lucruri cu desăvîrșire necunoscute în Europa, ori executau ca pe un fapt banal exerciții considerate în Apus drept apogeul artei acrobatice. Văzu acrobați arabi, care executau cu zîmbetul pe buze un dublu salt mortal, văzu băiețași făcînd tumbe pe loc cu o repeziciune uluitoare, de parcă trupul lor ar fi fost o roată ce se învîrtea în aer. În marginea unui tîrg descoperi un grup de oameni galbeni cu ochii pieziși, care balansau niște farfurii așezate cu gura în jos în vîrfurile unor prăjini lungi, cu o perfecțiune nemai-pomenită în Europa. Era ceva cu totul obișnuit să întîlnești un fachir, împlînzitor de șerpi, și să-i vezi șerpilor cum dansează, sau pe un altul, care își vîra ace în trup și în limbă și călca pe cărbuni aprinși. Pe aici existau scamatori care școteau dintr-un taler de metal gol un braț de flori parfumate, tineri fără altă îmbrăcăminte decît o zdreanță murdară în jurul soldurilor, fără altă avuție decît o străchioară pentru strîns obolul mulțimii și o prăjină pe care o înfingeau fără nici un fel de altă întăritură în pămînt, se urcau sus pe ea și făceau tot felul de rotiri, de parcă prăjina aceea ar fi fost un stîlp solid și sigur. Văzu apoi călăuze de cămile executînd remarcabile numere de dresură cu cămila preferată, deși se știe că acest animal e din cale afară de îndărătnic. Văzu dresori de pisici siameze, jucînd cu ele o adevărată piesă de teatru. Văzu dansatori în haine de femeie, teatre de păpuși, minunate jocuri de umbre, iar în marginea orașului descoperi un spațios teatru în aer liber, unde se reprezentau Patimile Sfîntului mucenic Alim — spectacol în timpul căruia intrau pe scenă sute de călăreți pe cai arabi și persani. Într-o piață văzu o tigroaică împlînzită, dusă de un lăntîșor de către stăpinul ei. Se întorcea întotdeauna din asemenea expediții cu capul greu și în timpul unei ofta, spunîndu-i Anežkăi: „Ce țară, domnule, ce țară — să o iei întreagă și să o duci în Europa, abia atunci să vezi cîră!” Petr Berwitz intuia cel dintîi marile descoperiri pe care i le ofereau aceste meleaguri ale lumii. Nu după multă vreme soseau în Franța primii acrobați arabi, jongleri chinezi și echilibriști japonezi, iar Europa amuți de uimire în fața perfecțiunii acestor vechi și necunoscute tradiții de comedienți.

Într-o bună zi, Petr Berwitz alergă foarte agitat la soția lui: într-un cartier din sudul Teheranului descoperise un elefant indian dresat. Ochii îi ardeau, vorbele și gesturile

sale nu mai pridideau să povestească despre acest colos și despre toate cîte le știa. Nici nu isprăvi tot ce avea de spus și Anežka își și puse pălăria. Ghicea ce gînd îl stăpînește: voia să cumpere elefantul. Era una dintre pornirile ce-l cuprindeau pe Petr al ei, cînd, cu o încăpăținare specific humbertiană, făcea cu orice preț ceea ce își pusese în cap. Acestui „cu orice preț” i se împotriva însă firea ei cumpătată. De aceea era hotărită să se uite ea însăși la elefant și să intervină în această poveste. Era tactica ei, care dădea cele mai bune rezultate, ori de cîte ori Petr voia cu orice preț ceva. Se avînta alături de el ca într-o aventură, dar pe urmă strîngea deodată frîul și îndruma întreaga afacere pe un făgaș rațional. De astă dată, în timp ce se grăbeau spre cartierul cu pricina, obținut de la Petr cel puțin în promisiunea de a nu se arăta din prima clipă drept cumpărător, ci mai întîi să se intereseze în altă parte cu cît anume se vinde prin partea locului un asemenea animal. Nu avu nici o obiecție; elefantul îi plăcu de la prima vedere, mai ales că aprecie singură ce număr de atracție va constitui apariția lui în arenă ani de-a rîndul. Și apoi, în cufărul lor ferecat se aflau economiile frumoase realizate în timpul acestei expediții norocoase și poate că era mai înțelept să investească banii aceștia cîștigați pe meleaguri exotice într-o afacere potrivită, decît să-i schimbe cu pierdere la bancă. Trebuia însă multă prudență. Elefantul aparținea unei mici trupe de comedianți, alcătuită probabil din membrii aceleiași familii și era singura lor avere. Chiar în aceeași după-amiază, soții Berwitz trecură prin cartierul european și se sfătuiră cu negustorii cu care se împrieteniseră. Drept urmare, cei mai experimentați în asemenea afaceri îi sfătuiră să-și găsească un misit băștinaș, de preferință un *mawla*, adică un preot-scrib, care să ofere comedianților, în schimbul elefantului, niscaiva animale din menajeria circului. Principalul era să nu se grăbească. O săptămînă sau zece zile nu însemnau nimic aici, în cazul unei astfel de afaceri. În realitate, tratativele cu Arr-Șchir, stăpînul elefantului, țînură șaptesprezece zile în cap și tîrgul nu s-ar fi încheiat pînă la urmă, dacă Anežka n-ar fi intervenit în momentul critic cu o idee salvatoare, și anume: să ia o dată cu elefantul și pe Arr-Șchir și familia lui. Se dovedi apoi că nu era vorba de o înrudire apropiată, ci doar de interese comune. Arr-Șchir și femeia lui se arătară vădit încîntați de ideea de a călători

cu *sahibii* albi în lumea cea depărtată, ceilalți însă țineau morțiș să se întoarcă în India. Disputase sfârși prin înzestrarea rubedeniilor recalitrante de către Petr Berwitz cu o mică, dar completă menajerie, prin despăgubirea lui Arr-Şehir cu o sumă considerabilă în bani persani și rusești, precum și prin angajarea acestuia și a soției sale, pe timp de cinci ani, ca supraveghetor și îngrijitor de elefanți, cu un salariu regesc, după noțiunea indienilor despre salariu.

Astfel ajunse Bingo la Circul Humberto, iar directoarea se văzu cu un favorit în plus.

După această achiziție, Petr Berwitz nu se mai împotrivi întoarcerii. În acest scop alese drumul caravelor de curieri europeni prin Tăbriz și Erzurum, drum vegheat de trei ambasade: engleză, franceză și turcă, și — zice-se — cel mai bogat în caravanseraiuri. Dar drumul acesta se dovedi mult mai rău decât cel de la venire. Presupusa șosca, lipsită de poduri și aproape impracticabilă era o imagine perfectă a convingerii statelor persane, că un drum bine întreținut aduce dușmanul în țară. Pe alocuri se tirau prin pustiu sau trebuiau să se abată din calea curzilor. Hrana lipsea, vremea era nefavorabilă. Vehiculele aici rămineau înțepenite în praf, aici în noroi, aici în crăpăturile pământului. Oamenii se îmbolnăveau, animalele erau pe jumătate moarte de sete și de foame. Pe meleagurile turcești găsiră o situație ceva mai bună, în special orașele erau mai dese și puteau să se oprească vreo câteva zile pentru a se pune puțin pe picioare. Călătoria istovitoare de-a lungul Asiei Mici le păru însă fără sfârșit. În unele vagoane se auziră chiar murmure de nemulțumire, cum că pînă la urmă vor pieri cu toți, numai ca patronul să-și aducă acasă la înapoiere nădragii de colonel.

Anezka și elefantul Bingo dădură dovadă în acele zile de cea mai mare energie. Anezka, slăbită de arșiță și de eforturi, călare pe Pompon, făcea înconjurul întregii caravane, ajutînd fiecărui vagon înțepenit în drum, mergea în fruntea grupurilor de călăreți în căutare de furaje, încuraja pe cei slabi, îi vizita pe cei bolnavi și reușea pînă și în cele mai prăpădite și mai sărăcăcioase cătune să găsească cîte ceva bun pentru animalele ei. Elefantul Bingo pășea în mijlocul caravanei, cu mersul lui egal și liniștit, fără să se sinchisească nici de dogoarea soarelui, nici de ploaie. Ori de cîte ori se înțepenea vreun vehicul, pe care oamenii și animalele se străduiau zadarnic

să-l urnească din loc, Bingo se proptea cu fruntea în el și-l scotea la drum bun. Numai atunci cînd ajungeau la vreo apă mai mare, nu mai putea fi stăpînit: ridica trompa și se arunca în apă cu un strigăt de bucurie înotînd și rostogolindu-se prin noroi, scufundîndu-se sub apă și împrôșcînd stropi în toate părțile, în care timp nu mai contenea să icnească de mulțumire.

Și astfel, fie în șa, fie în vagoane, trecură prin acea țară neprietenosă și neospitalieră, oprindu-se o dată pe zi pînă și în satele cele mai mici și mai mizere, pentru a încropi o „reprezentatie“ sub cerul liber, fără cort — era în realitate o repetiție, astfel ca artiștii să nu-și piardă antrenamentul — repetiții cu oamenii și cu animalele, în timpul cărora strîngeau pîine sau lapte de oaie și brînză, drept plată de la populația spectatoare.

Petr Berwitz făcea parte dintr-o veche familie de comedianți și știa bine de ce pune atîta suflet ca exercițiile și repetițiile să aibă loc zilnic. Cunoștea destule cazuri cînd o lună de delăsare era suficient ca artistul să iasă din formă pe un an întreg. De altfel, toți simțeau nevoia imperioasă de a lucra zilnic — obișnuință creată de viața lor aspră. Chiar și cei bolnavi coborau la aceste opriri din vagoane, contribuind alături de toți ceilalți la reușita acelor reprezentații ciudate, în vederea cărora oamenii de serviciu pregăteau un manej înconjurat cu pietre, dar care măsura exact în diametru douăzeci și patru de coți.

Și astfel, undeva deasupra riului secat Kîzîl Uzen, sau pe malurile lacului Urmia, sau în pragul lanțului de munți Kara Dagh răsunau deodată alămurile, și doi călăreți, fiecare stînd în picioare pe cîte doi cai, pătrundeau în goană în manej, deschizînd numărul de călărie romană. După aceea, Monsieur Alfred, pocnind din bici, prezenta un număr de dresură liberă de cai, iar caii erau fără panase și podoabe; Madame Sylvia evolua într-un număr de călărie de înaltă școală, alți călăreți executau voltije, acrobații pe cai, acrobații executau salturi, clovnii se împiedicau și cădeau pe jos prin arenă, Léon Gambier se lupta cu un urs și silea un leu să meargă pe o sferă, bufonul Hamilton intra călare pe un măgar năruș, iar la sfîrșit apărea cu o încetineală maiestruoasă colosul Bingo și începea să danseze printre niște sticle, așezate din loc în loc — și toate acestea se repetau de multe

ori, mereu, cînd se întîmpla să nu reușească de prima dată, sub cerul înalt și albastru al Asiei, într-un cadru de basm. O dată jucară printre ruinele unui vechi oraș, străjuit de uriașul munte Kuh-i-Nur, despre care localnicii povesteau că în urmă cu cîtiva ani, la o erupție vulcanică, a distrus toate așezările de pe povirnișurile sale. Oamenii cercului dădură din cap și își văzură mai departe de reprezentatie, fără să știe că Kuh-i-Nur înseamnă în limba persană muntele lui Noe și că vulcanul activ e muntele Ararat, iar că ruinele din jur sînt rămășițele străvechii metropole armene Artaxata. Petrecură o săptămînă în fortăreața turcă Erzurum, dar nu se interesară de luptele duse aici de generalul rus Paskevici, cu ocazia cuceririi Erzurumului. Merseră de-a lungul râului Kara-Su și nici nu bănuiră că acesta este Eufratul superior, pe care, la o depărtare de o mie de mile, se află așezat orașul biblic Babilon. Dădură o reprezentatie la Kayseri, în mijlocul unor ruine romane, dar nici nu le trecu prin minte că acestea sînt rămășițele mîndrei Cesareia, capitala Capadociei de odinioară, locul de naștere a Sfîntului Vasile. Călătoriră de-a lungul malurilor râului Kizil Irmak, fără să știe că este cunoscutul Halys, care formase cîndva, granița cu Persia. Cînd ajunseră în orașul Angora se minunară de frumoasele pisici-albe, cu blană lungă, învălurată, de iepurii de casă și caprele de prin partea locului, dar nici gînd să-și dea seama că pătrund în străveghea Ancyra, întemeiată de regele Midas, și că monumentalele coloane sfărîmate, printre care Berwitz își instalează vagoanele, sînt ruinele mărețului templu al lui August. La Eskişehir le atraseră atenția mormintele cîtorva sfinți mahomedani, în fața cărora aveau loc ceremonii religioase, dar de unde să știe că aici s-a aflat cîndva fortăreața victorioasă a cavalerului Gottfried de Boillon? Erau oameni simpli, care în marea lor majoritate nu știau nici să citească, nici să scrie și nu cunoșteau altceva mai important, decît cum să-și mențină sau să-și îmbunătățească forma. Toți munceau cu pasiunea oamenilor îndrăgostiți de meseria lor, uitînd de lipsuri și de suferințe, simțînd că perfecțiunea pe care trebuiau să o arate într-o reprezentatie în fața împăratului Franței, sau a zdrențăroșilor curzi, armeni și turci — era suprema lor chemare. Tocmai această perfecțiune prin ea însăși forma un tot excepțional, care nu putea fi lăsat să piară, ori să știrbească, și în care nu mai

exista domnul Alfred, domnul Gambier sau domnul Hamilton, ci unicul și indisolubilul Cîrc Humberto.

Sosi în sfîrșit și ziua cînd, după șoseaua mai aglomerată și așezările omenești mai dese, își dădură seama că se apropie de un oraș mare. Petr și Anežka lăsară în urmă caravana, care se mișca încet, și o porniră pe cai înaintea, urcînd povîrnișurile dealurilor, pe a căror culme nenumărați chiparoși vesteau — ca niște negre lumînări — un cimitir. Soții urcau nerăbdători. Deodată, amîndoi opriră caii. Jos, sub ei, Bosforul arunca selipiri verzui. O spumă albă învăluia malurile care se îngustau spre dreapta și se pierdeau, cotind, în ceața depărtării. Mii de pete albe și colorate străluceau pe suprafața mătăsoasă a apei — bărci și vapoare ce brăzdau întinderea nemișcată a mării. Ceva mai departe, în stînga, tălăzuia o altă mare mai neliniștită și mai agitată — o mare albă și strălucitoare de ziduri de piatră, de cupole, de clopotnițe, de minarete ponosite de vreme, strînse între două ziduri crenelate, ale căror turnuri negre urcau și coborau peste dealuri și văi, pînă se pierdeau în depărtări. Era Istanbulul, Țarigradul, orașul padișahului. Anežka nu se mai sătura privind minunata priveliște așternută sub ochii lor. Petr însă se întoarse mult mai repede la interesele lor vitale.

— Minunat decor! exclamă el după cîteva clipe. Și principalul — sîntem acum în Europa. Unde o fi reședința sultanului? Trebuie să ne instalăm cît mai aproape de palat. Cavalcada însă ar trebui să pătrundă în oraș din partea opusă, dinspre întărituri. Intrarea ar fi greu de realizat dinspre portul plin de vapoare. Aici, la Țarigrad, trebuie să ne vindem știința pe bani buni.

Cum stăteau așa acolo, îi veni în minte gîndul de a străbate orașul în taină cu cirul și a ajunge neobservați pînă dincolo de zidurile de întărire de unde să pregătească o intrare sărbătorească în Țarigrad. Două zile așteptară vagoanele lui la Skutari, pînă ce rîndui totul. A treia zi, spre seară, începură transportul cu vapoarele închiriate anume, și în cursul aceleiași nopți, pe întuneric, încărcătură după încărcătură poposea lîngă Cornul de Aur. Era cam greu să treacă cu vagoanele și caii peste pasarelele din port, la lumina felinarelor și făcliilor, dar nu se întîmplă nimic rău. Însoțite de cîteva zeci de cavași, vagoanele cirului se

strecurau încet prin ulicioarele întunecate ale acestui oraș necunoscut, pînă ce în fața lor se despică o poartă neagră și ieșiră numaidecît într-un loc deschis. Apucară la dreapta, după o colină și coborîră încet la vale, sub zidurile orașului. Curînd, în mijlocul locului înconjurat de vagoane, se aprinseră focuri și începu din nou viața de tabără.

Rămaseră în vîlceaua aceea ascunsă cinci zile, pînă ce înălătură toate stricăciunile intervenite în timpul zbuciumatei lor călătorii prin Asia. Deocamdată, Berwitz închirie un loc cu dărîmături lingă moscheia lui Ahmed și pregăti „ștergarele“ turcești și franțuzești, cum li se spune dintotdeauna placardelor lungi și înguste de circ. În cea de-a șasea zi, avu loc în sfîrșit grandioasa intrare în oraș. Artiștii și personalul auxiliar al circuitului îmbrăcară costumele de gală. În plus, Berwitz trată cu oficialitățile, care îi împrumută o sută cincizeci de soldați, pe care directorul circuitului îi îmbracă în costume de pantomimă. Și avu loc o paradă cum Tarigradul nu mai văzuse.

În frunte, urmînd detașamentului de cavași, veneau călare doi crainici medievali cu trîmbițe lungi de argint, care înlocuiau zgomotos fanfara, ori de cîte ori, în spate, alămurile tăceau. Apărură apoi trei călăreți romani, cu apărători de metal pe pulpele goale, cu coifuri antice deasupra fețelor rase, cel din mijloc purtînd emblema Circuitului Humberto. În urma lor venea o căruță descoperită, în care ședeau spate în spate muzicanții îmbrăcați în livrele roșii și aurii, cîntînd marș după marș. După un întreg detașament de cavalerie antică se iviră roțile unui car de curse din circurile romane, tras de patru cai. În car se afla Petr Berwitz, cu o mantie de purpură pe umeri, în poza unui Cezar. După acest tablou antic veneau Madame Sylvia și grăjdarul-șef, amîndoi în fracuri roșii englezești, cu caschete negre, de parcă ar fi coborît din cea mai mondenă gravură londoneză. În urma lor veneau trei călărețe acrobate în fustițe roz, crem și azuriu, apoi doi hidalgo chipeși, cu hainele încărcate de broderii de argint, salutînd cu mare grandoare cu pălăriile lor joase și negre, de Sevilla, ferestrele zăbrele ale caselor. Veneau apoi detașamentul soldaților îmbrăcați ca arabi, cu vâluri lungi, fluturînd, și detașamentul de cazaci ruși. Soldații se împotriviseră la început să îmbrace uniforma gheaurilor și dușmanilor Islamului, se lăsară convinși abia atunci cînd Petr Berwitz

le spuse că toate uniforme sînt pradă de război. Vorbele astea îi făcură să-și potrivească cochet șapca rusească pe o ureche și să umble călare prin oraș, cu stînga sprijinită în sold. În urma lor, oameni în livrele albastre purtau de friu mîndria grajdurilor Circului Humberto: șase cai albi lipițani cu nările trandafirii. Apoi venea un grup de soldați îmbrăcați ca șoimani persani — ideea cea nouă a lui Berwitz de pe timpul șederii lor la Teheran — purtînd pe mîinile ascunse în mănuși de piele multicolori și guralivi papagali. După aceea apăru cușca tigrilor trasă de doi tauri puternici și cușca leilor trasă de patru cai. În urma lor mărșăluiau soldați în costume roș-albastre-aurii, căroro oamenii circului le spuneau marocani. Duceau în mîini cuști aurite cu maimuțe mici. Opt hamali — oameni angajați anume — cu fețele și mîinile înnegrite cu vopsea, purtînd niște turbane uriașe cu pană și fantastice costume galbene și roșii, trăgeau o mică trăsura chinezească, în care stăteau două femei — soții ale artiștilor — în chip de zîne. Prin fața privitorilor uimiți trecu apoi maiestuosul elefant Bingo, cu o învelitoare roșie cu ciucuri de aur pe spate. Pe creștetul lui ședea demn Arr-Șehir îmbrăcat în alb, cu turban auriu, iar în spinare i se legăna un baldachin, din care fluturau din mîini patru fecioare musulmane cu fețele acoperite de văluri. Erau soțiile slujitorilor și ale grăjdarilor — spălătorese și îngrijitoare, dar cu ochii lor vopsiți, păreau cele mai ademenitoare apariții. Și convoiul tot nu lua sfîrșit. Își făcură apariția bufonii în haine pestrițe, cu cîini dresați, în fruntea căroro mergea călare pe măgarul său cel năruș — de astă dată surprinzător de docil — domnul Hamilton. Printre numeroșii acrobați care făceau sărituri și tumbe, cîțiva slujitori îl duceau pe țăpul Barbă-Albastră, însoțit de tovarășele lui albe, gătite cu ghirlande de flori, de o pereche de mufloni, vreo cîteva oi, nu bursuc și un urs. Era grupul cel mai pestriț, căci slujitorii purtau uniforme pompoase pe care obișnuia să le cumpere bunicul Carlo. În urma lor veneau călare alți cîțiva scutieri medievali, cu o a doua placardă cu emblema Circului Humberto, și cu asta se încheia și cortegiul.

Grija și investițiile prilejuite de pregătirea intrării în Țarigrad dădură roadele așteptate. Reprezentație de reprezentație, circul era ticsit de oameni. Colonia europeană

și supușii padișahului se îmbulzeau mereu. Sultanul nu venise încă, dar îi trimise vorbă lui Berwitz, dacă nu ar putea să organizeze pentru el și pentru curtea lui o reprezentatie specială, în grădina palatului. Berwitz acceptă oferta bineînțeles și dădura trei reprezentatii în fața Majestății-sale și a tribunei acoperite cu un voal, de după care privea haremul imperial. Abdul-Medjid rămase atît de încîntat, încît ținu să-l cunoască personal pe Berwitz și îl invită să-i viziteze grajdurile. Petr era un bun cunoscător de cai și foarte mîndru de animalele de rasă ale cercului său, dar în grajdurile sultanului nu putu să-și ascundă surprinderea și entuziasmul. În șiruri lungi stăteau cei mai frumoși urmași ai celor cinci iepe sfinte ale lui Mahomed: Djulfe, Koheily, Maneti, Saklavi și Tusie — toți cu pieptul splendid arcuit, cu musculatura fină, cu osul omoplatului lung și gamba scurtă, cu crupa îngustă și picioarele zvelte, puternice, creați parcă anume să gonească fără să știe ce e obo-seala — adevărați mîncători de nori. Erau acolo armăsari din Nedjed, cele mai alese prășile din renumitele crescătorii de cai Beni Sacher, Haddjerad, Muali, El Ruola, El Sbaa. Se mai aflau cîteva iepe din rezistentă rasă Tva-ifé și cîteva exemplare de iepe Manakui, cu gîturile lungi, crescute de tribul Vuold Ali. Petr știa să prețuiască ceea ce vedea, cunoscînd că, prin tradiție, iepele din aceste obirșii nu sînt de vînzare la arabi. Toate acele grajduri imense găz-duiau doar cai albi, de toate nuanțele: catifelati, argintii, de culoarea fierului, cenușii, de culoarea laptelui, cu nuanțe roșietice, ori albăstirii. Se aflau acolo cai albi arabi, cai albi cu pete negre și cai rotați, cai albi cu pete rotunde întunecate, dar cea mai mare raritate erau doi cai cu pielea trandafirie, de atlas, cu părul mătăsos, strălucitor. După caii arabi veneau la rînd splendizii armăsari berberi, cu botul puțin curbat și cu gîtul ca de cerb, viguroși bălani din neamul Ben Chareb, surii cu pasul înalt din rasa Haymur și niște cai mărunți, din rasa Meziris, care alergau mîncînd pămîntul. Se aflau acolo și cai persani, impunătorii cai irakadjenieni și hyscanieni, cai spanioli, trupeși și pompoși andaluzieni cu ochi de foc și cu pasul înalt. Toți își luau vederea, dar Petr mai trebui să intre și în grajdurile englezești, unde văzu pe urmașii celor mai rare exemplare pursinge din străvechile neamuri Harold de Beverleye Türek și Matchem de Godolphin. Abia după aceea

se înșiruiau caii băștinași turcești, caucazieni, armeni și alții, dintr-o rasă mai puțin cunoscută, însă folositori. Străbătînd grajdurile, Abdul-Medjid se inflăcăra și începu să povestească, dar Petr rămase surprins de multiplele lui cunoștințe hipologice.

Cînd se înapoiară în salonul sultanului și se așezară împreună cu fiul favorit al acestuia în fața ceșcuțelor de cafea neagră, sultanul se informă timp de mai bine de o oră asupra practicii creșterii cailor în Apus, asupra îngrijirii iepelor cu mînji și a feluritelor medicamente pentru cai. Petr, pesemne, făcu față cu succes întrebărilor, căci, la sfîrșitul convorbirii Abdul-Medjid îl invită să viziteze încăperile sale. Salon după salon îi dezvălui colecțiile tezaurului împărătesc — o uimitoare mulțime de lucruri mici din aur și argint; în cîte o încăpere se aflau numai grămezi și grămăjoare din cele mai prețioase pietre scumpe. În mijlocul acestor bogății lipsite de viață, sultanul se cufundă din nou în tăcere. Se opri doar în sala tabacherelor, dădu ocol meselor, luă de pe una dintre ele o tabacheră grea, de aur, încrustată cu arabescuri și i-o întinse fără o vorbă lui Petr, care făcu o plecăciune adîncă. În sala pietrelor prețioase, sultanul scotoci într-o grămadă de nestemate verzi, aflate într-un vas de agată și alegînd unul dintre cele mai mari safire, i-l întinse lui Petr, cu următoarele două cuvinte: „*Pour Madame*”¹. După aceea își luă rămas bun de la oaspetele său.

Pentru Petr Berwitz asta ar fi fost de ajuns, ca să se simtă nespus de fericit. Dar avu parte de mai mult. Înaintea plecării din Țarigrad primi titlul de inspector al grajdurilor imperiale otomane, în rang de *livâ-pașă*², precum și ordinul Semilunii clasa a II-a, dimpreună cu un caftan în semn de cinstire. Berwitz își prinse numaidecît decorația pe pieptul uniformei de colonel persan. Țarigradul se dovedi rentabil pentru ei și din punct de vedere comercial: caseta golită în timpul călătoriei prin Asia se umplu din nou, astfel încît Circul Humberto porni spre casă plin de glorie și de mulțumire, trecînd prin cîteva mici regate supuse balcanice și îndreptîndu-se spre Budapesta și Viena. Acolo, Berwitz o găsi pe verișoara sa Elisa, cuprinsă de jale după moartea soțului ei, maiorul Hammerschmidt, și tare îngrijorată de ziua de mîine.

¹ Pentru doamna. (Fr.)

² General de brigadă.

Berwitz rezolvă situația, oferindu-i postul de casierită a circuitului, căci nu uita ce avantaje prezenta în urmă cu câțiva ani faptul că Circuitul Humberto era administrat și supravegheat de șase membri ai familiei. Știa bineînțeles că are colaboratori buni și de nădejde, dar avea în sine convingerea că circuitul nu trebuie să fie doar o simplă întreprindere comercială și că temelia lui a fost dintotdeauna familia. Anežka îi împărtășea în totul această convingere, deși nu sesiza ceea ce era tradițional aici. Atunci când află că vărul ei, olandezul Frans Steenhouwer își terminase studiile liceale și că, în loc să studieze mai departe, voia să-și găsească o slujbă în colonii, îi trimise cu încredințarea lui Petr o scrisoare și acesta renunță bucuros la depărtările exotice, în schimbul nu mai puțin aventuroasei vieți de veșnică peregrinare cu circuitul.

Așa ființa Circuitul Humberto în momentul în care îl găsi zidarul ceh Antonín Karas, la sfârșitul sezonului de iarnă de la Hamburg, când totul pulsa de febra ultimelor pregătiri în vederea plecării în turneul de primăvară.

V

La vremea prânzului, ciocnind o halbă cu bere la „Logodnica marinarului“, unde îl invitasese Kerholec, lui Antonín Karas îi apărură deodată în chipul cel mai clar că a făcut bine ce-a făcut și că ar fi o curată nebunie să dea cu piciorul la o asemenea minunată ocazie. Acum, când se scuturase parcă de toate grijile, își împinse pălăria pe ceafă și ciocni cu Kerholec:

— În sănătatea ta, bătrine, că păcătos mai ești, pe toate te pricepi să le-nvârți!

Și Kerholec nu se lăsă nici el mai prejos:

— Noroc, măi pirlitule, zidar neisprăvit ce ești! Să mă ia dracu, dacă n-ajungi șef de echipă la Berwitz

Hein Moesecke li se alătură și el, cu glasul lui hodorogit, ce ieșea șuierînd din gîtleju-i acoperit de păr:

— Să fie într-un ceas bun! mai vine un rînd, nu? Nu spuneam eu că Hamburgu dă de potol, nu? Karlchen, iau

și eu una gulerată, nu? Numai în trei se-nchină cu adevărat, domnilor. Noroc!

Karas o porni vesel spre casă. Îi venea să cînte de bucurie, dar cînd ajunsese în coridorul întunecos, pe palierul îngust din capul scării, unde ședea doamna Anna Langermann, văduva, toată voioșia îi pieri ca prin farmec. Voioșie, eh, cum să nu fii voios, cînd grăsanul ăla cu voce șuierătoare, Moesecke, a turnat în el cinci halbe deodată, și unde mai pui că și pe stomacul gol? Cum să nu-ți vină să cînți? He, he, Antoane, numai că aici, sus, nu-i „Logodnica marinarului“, aici așteaptă cu disperare băiatul tău, cu ce veste vine tata? Și tata, ticălosul, vine de la circiumă și spune: „Uite, Vašek, noi o să umblăm din loc în loc cu circul“. Oare ce-o să spună Vašíček? Afurisite scări, nu se mai isprăvesc. Vašíček n-o să spună nimic. Vašíček o să privească doar. Tocmai asta e, că o să-l privească. Are o privire de parcă s-ar uita ea, Mărinka. Are ochii ei, albaștri verzui, nici nu te dumirești prea bine ce culoare au, dar sînt ochii ei. Ea, sărmana, zace acolo, la umbra pinului, dar ochii ei sînt aici și-l privesc să vadă ce face cu băiatul. Și deodată se îngustează parcă, iar privirea li se ascute. A băgat el de seamă de atîtea ori că băiatul, atunci cînd se uită la ceva cu încordare, capătă din senin o privire de uliu. Tocmai așa se uita cîteodată și răposata la el, atunci cînd se întorcea cu Milner de la mica orchestră în care cînta. Tii, să te ții, nenișorule, era o privire de te scuturai și de ultimul creițar, deși tare ai mai fi vrut să păstrezi și pentru tine vreo cîțiva, așa, de cheltuială. Altminteri, era o femeie tare cumsecade și iute la toate. Băiatul semăna cu ea, era și blînd și îndărătnic — eh, cum să-i spună acum că a intrat în slujbă la comedianți?

Karas apăsă greu și în silă pe clanță și își agăță fără grabă pălăria în cuierul de lingă ușă. Doamna Langermann deschise ușa de la bucătărie. Băiatul stătea lingă ea și Růženka, fetița văduvei, de șase anișori, se învîrtea pe lingă el.

— Tata! strigă vesel Vašek.

— Ei, ce vești? S-a aranjat? întrebă doamna Langermann.

— Mda. Dar într-un fel ciudat, nici nu știu dacă trebuie să mă bucur, zise Karas, pășind încet în bucătăria mirosind a maghiran.

— Cum așa? Șezi, tocmai te așteptam cu masa. Măninci și pe urmă ne povestești.

— Tată, ai găsit de lucru? întrebă băiatul.

— Am găsit, Vašek. Numai că nu știu ce-ai să zici tu. Eu... adică noi amîndoi o să fim la circ.

Se aștepta să urmeze o tăcere rău prevestitoare, dar Vašek, mulțumit să audă că taică-său are de lucru și că vor rămîne împreună, ridică spre el ochii mari și încrezători și întrebă liniștit:

— Ce e aia circ, tată?

Karas simți că i s-a luat o piatră de pe inimă. Nu se gîndise că băiatul n-a văzut niciodată nici circ, nici comedianți și că vorba asta se auzea rareori la ei, în satul acela uitat de lume. Răsufflă ușurat și, însuflețindu-se, trase scaunul mai aproape de băiat.

— E așa, un fel de teatru unde niște doamne și domni arată oamenilor cai frumoși și tot felul de animale care știu fiecare să facă cîte ceva, să danseze ori să cînte la flașnetă — lucruri care înveselesc. Iar la urmă, cînd totul s-a isprăvit, teatrul ăsta se desface, totul se încarcă în căruțe și pornește în altă parte. Tata o să meargă cu ei, ca să clădească și să desfacă teatrul ăsta, iar tu, băiatule, o să mergi în căruță și o să vezi toată lumea.

— Ce fel de animale au acolo, tată?

— Au cai, au și tigri, și lei, un măgăruș, un țap, au și urși și un elefant...

— Un elefant? Un elefant adevărat? Din ăla cu trompă?

— Da. Coșcogeamite namila, nici n-ar încăpea aici în bucătărie.

— Tii... Și eu am să mă sui pe el și-am să merg călare. Poți să mergi călare pe elefant, nu? *Frau Langermann, Frau Langermann, ich werde reiten Elephant!*¹

— Firește că da, prichindelule! rîse văduva, punînd supa în farfurii. Acum hai, spune, ce vești ne-ai adus și ce e cu elefantul ăsta?

Karas îi povestii totul pe larg și printre altele îi mărturisi că nu știe dacă a făcut bine ce-a făcut.

— Se poate, omule, mai degrabă mulțumește Celui-de-Sus de un asemenea noroc! exclamă proprietăreasa, împreunîndu-și palmele cu zgomot. Lasă, nu te mai gîndi la răposata. Ce, atunci cînd umblai după lucru prin lume, bănuia

¹ Doamnă Langermann, doamnă Langermann, o să merg călare pe elefant!
(Germ.)

ea măcar cum trăiești? Dar miile de femei de aici, ai căror bărbați se imbarcă pe un vapor și sint duși ani întregi, fără să trimită acasă o veste? Ba poate că pînă la urmă aud că... pe omul ei... l-a înghițit apa... Da, eu una ce să mai zic?

Doamnei Langermann i se umeziră ochii. Vedeă ca printr-o ceață ziua aceea noroasă și nesuferită, cînd chiar aici, în bucătărie, intraseră doi slujbași ai Societății Navale, vestind-o stîngerîți că vaporul „Rosamunde“ s-a izbit în ceață de un vas încărcat cu cărbuni, că din pricina ciocnirii timonierul Felix Langermann a căzut în Elba și că sloiurile de gheață au împiedicat lansarea unei bărci de salvare.

Totuși își învinse tulburarea și adăugă:

— Cîrcul mi se pare de o mie de ori mai potrivit. Cel puțin umblî mereu pe pămînt. Iar lui Vašek o să-i folosească să vadă lumea și să cunoască oamenii, ăsta-i lucrul cel mai de seamă pentru un băiat.

Și astfel, cît stătu la masă, vrînd-nevrînd, Antonín Karas se mai însenină. Trebui să-i povestească la nesfîrșit lui Vašek despre circ și despre tot ce putuse afla despre viața de acolo. Dar principalul sosi abia în clipa cînd pomeni de biletele pentru matineu.

Karas nu cunoștea simțămintele băiatului la prima sa vizită la circ. Plecase cu un ceas mai devreme, cu trompeta sub braț. Abia ajuns la circ, îl și chemă Kerholec, îi dădu o greblă și-i porunci să netezească rumegușul din arenă. Pe urmă îl chemară la intrarea din dos, să ajute la mutatul unor cuști, cică pentru lei sau cine știe pentru ce altceva, și să măture locul eliberat. După aceea veni în fugă un băiat și întrebă unde e domnul Karas, fiindcă îl cheamă capelmaistrul.

Leopold Selnicki, capelmaistrul lui Berwitz, era vienez, făcuse parte din *Deutschmeister*¹, un om cît un munte, cu niște mustați uriașe, care păreau și mai mari din pricina favoriților. Sprincenele-i stufoase făceau o impresie teribilă, dar pleoapele și pielea din jurul ochilor erau pungite, pesemne din cauza băuturii, iar privirea lui amintea de uitătura blajină a unui ciine bernardin. Omul acesta era poate singurul din tot cîrcul față de care severa disciplină a lui Berwitz rămînea ineficace. Nu avea nici o altă îndatorire, decît să dirijeze orchestra. Refuza să dea orice fel de ajutor la alte treburi,

¹ Textual: „Meșterii germani“. Celebră orchestră vieneză.

socotindu-le nedemne de personalitatea lui artistică. Zile și nopți întregi se preocupa de aceeași nespus de importantă problemă: să afle unde anume se mănâncă și se bea bine. Nu era un gurmand în adevăratul sens al cuvîntului, nu se așeza niciodată în fața unui prînz pantagruelic sau a unei cine impunătoare. În schimb, cînd se trezea dimineața, plescăia din limbă și simțea că acum ar pica taman bine o omletă cu șuncă și una sau două halbe de bere Plzeň. Dacă nu găsea peste tot bere Plzeň, bea și din cea obișnuită, dar cum berea asta era mai slabă, cerea o halbă în plus. Avea el criteriul lui de măsurătoare 2-3, „pentru ca să-și facă plinul“, după cum obișnuia să spună. Pe urmă se ducea la repetiții, nerăbdător să afle vreo noutate, pălăvrăgea cu unul, cu altul, dădea pe gît trei-patru păhărele de rom și anunța că e vremea să-și ia gustarea de ora zece, după care părăsea maiestuos cirul și pornea în căutarea uneia din vinăriile sale obișnuite. Acolo mîncea gulaș sau papricaș, își aprindea o țigară și aștepta în fața unei litruțe de vin austriac să i se facă foame. După ce-și molcomea foamea cu o porție de salam unguresc, se ducea la masă și frunzărea cu furculița prin mîncare, plîngîndu-se vecinilor că „din partea lui prînzul nici n-ar trebui să mai fie“, că el niciodată „n-a făcut caz de masa de prînz“ și că mănîncă doar așa, „ca să aibă după ce bea“ două-trei halbe. Apoi se ducea să ia o cafea neagră și un coniac. Dacă se ivea prilejul juca o partidă de biliard, după care se abătea să-și dreagă gura cu vermut și apărea în cele din urmă la cîrc, cu puțin înainte de reprezentație, își îmbrăca vestonul roș cu guler și epoleți aurii și trăgea un gît de rom din sticla pe care o ascundea cu grijă la el în garderob. După aceea, dirija aproape fără întrerupere întregul acompaniament muzical al reprezentației, de obicei cu spatele la orchestră, iar la sfîrșit arunca uniforma și pleca să ia o gustare înainte de cină, cerînd și ceva udătură lîngă ea.

Știa însă el, Berwitz, de ce îl păstra pe Selnicki în slujbă. În nici un alt cîrc nu răsuna muzica atît de falnic, nicăieri nu se cîntau marșuri cu atîta brio, nicăieri nu exista o asemenea fanfară, cu asemenea tușeuri, iar dacă era vorba de pantomime cu scene sentimentale, nimeni nu se putea lăuda cu un atît de subtil acompaniament ca Cirul Humberto. Dar mai ales în timpul repetițiilor, cînd în arenă avea loc

un număr oarecare de dresură de cai, Selnicki se uita cu ochii săi triști, trăgea o dușcă de rom și spunea: „Aici merge Valsul margaretelor de Lanner“, sau „Marșul cavaleriei de Strauss“, sau „Aici cîntăm Polca Bohémienne, trio din Gavotte bleue, opt măsuri din Intermezzo de Schubert, și fanfara“. Și tocmăi așa și trebuia. În mintea lui orice număr de cîrc se transforma în note muzicale, în anumite compoziții, care îi răsunau numaidecît în urechi, de parcă ar fi avut partitura în față. De fiecare dată, melodia aleasă de el corespundea în totul și tempoului în care se desfășura numărul respectiv, și preferinței cailor de a se mișca în ritm.

Domnul Selnicki știa să vorbească de la Viena o cehă stilcită, cu care îl întîmpina pe stradă pe Karas, ca să treacă îndată la o nonșalantă germană vieneză.

— Ei, tu este cehul cel nou, nu așa? Fii bine venit! Știe nemțește, nu așa? Ei, domnule Karas, cum e cu trompeta aia? Știe citește boabele?

— Nu, domnule capelmaistru.

— Asta n-ar fi mare nenorocire, cu timpul o să înveți. Dar de cîntat, știi?

— Știu, adică mă pricep la ce se cînta pe la noi, știu mai ales motive de cîntece, că dacă știi o frîntură, poți să faci vocea a doua și înveți la repetiție toată melodia.

— Da, sigur. Am auzit eu cum stă povestea cu muzicanții ăștia. Ia cîntă-mi ceva, asta pînă vin ceilalți, să văd și eu ce știi.

Karas se văzu pus în încurcătură. Fără tovarășii săi de echipă, nu-i venea nimic în minte. Simțea totuși că nu poate da îndărăt. Ridică trompeta, o duse la gură, închise ochii și cîntă vreo cîteva măsuri dintr-un *ländler*¹, vrînd să facă încălzirea, apoi începu să sufle cu toată puterea, de parcă s-ar fi aflat acasă, pe cîmp, în amurg, dînd glas cîntecului care-i era cel mai drag: „Toate fetele se-ntorc din luncă, a mea nu și doru-i mă usucă“... În cercul gol, cîntecul răsună atît de pătrunzător, încît se sperie și el, și, la refren trecu la pianissimo. Muzica îi cuprinsese sufletul, și melodia aceea frumoasă se revărsa învăluitor și ușurel, de parcă ar fi stat de vorbă cu mierla cea neagră despre jalea lui, despre pierderea dragei lui.

¹ Dans popular austriac și bavarez asemănător cu valsul.

Cînd deschise ochii îl văzu pe capelmaistru turnîndu-și rom. Paharul dispăru pentru o clipă în mustața-i stufoasă. Apoi fu umplut din nou.

— Ține, îi spuse el în cehă. Una dușca pentru sanatate.

Și în timp ce Karas făcu o plecăciune respectuoasă, sorbind romul din două înghițituri, domnul Selnicki continuă în germană:

— Va să zică, asta e. Curată cîntare cehă. Aici nu-i vorba de note. Ce cîntăm noi, într-o săptămînă ai să știi pe dinafară. Dacă dai peste ceva mai greu, vino la mine să-ți arăt cum se cîntă. Acum stai jos, la pupitrul ăsta și dă-i drumul deocamdată la vreo cîteva motive de cîntece. Din asta oricine își dă seama ce și cum. Să și vrei nu te poți ascunde, dacă te-a miruit Dumnezeu.

Domnul Selnicki mai bău un păhărel și, aplecîndu-se spre Karas, îl luă de după umeri și-i spuse încet, în cehă, pe un ton foarte grav:

— Muzica... știi... muzica nu-i circ. Cîntecel ăla să amintească la tine... Cîntecel ăla s-ar potrivi cînd *rapheng-stii*¹ or să execute un *piaffe in der balance*². Servus!

Între timp începuseră să sosească de jos ceilalți membri ai orchestrei care lepădaseră hainele de lucru și își îmbrăcaseră tunicile roșii. Se așezau cu instrumentele la locurile lor, după ce scuturau prietenos mîna lui Karas, ca nou venit, spunîndu-și numele, dar acesta, de emoție, nu ținu minte nici unul. Îi atrase atenția mai mult o frîntură de conversație în cehă, în colțul opus al lojii orchestrei. Vru să se îndrepte într-acolo, dar cineva de jos, bătut din palme:

— Alo, muzica, începeți!

Kerholec dăduse această poruncă, oprindu-se în fața intrării principale. Circul era încă gol, dar afară se îngrămădea lumea și muzica trebuia să îndemne oamenii spre casa de bilete. Domnul Selnicki încă nu apăruse. Un trompetist din flancul drept al orchestrei se uită în jur și spuse:

— Acum începem, fraților.

Își pregătiră instrumentele, cel din dreapta dădu de două ori tonul cu trompeta, făcu un semn din cap și toți începură un marș. Karas li se alătură. Își dădu seama îndată, că era un marș obișnuit, din cele pe care le cîntase de sute de

¹ Cai negri.

² Pasul mîndru, maiestos al cailor, pe loc sau la trap.

ori cu Milner, adesea chiar fără nici o repetiție. Se uita doar la trompetistul din dreapta, pentru că îi citea în ochi cînd venea o pauză și cînd trebuia să cînte mai încet. La rîndul lui, acesta trăgea și el cu coada ochiului spre Karas, să vadă dacă se încadrează în ritmul celorlați. La început, totul mergea bine. Mai apoi cîntară ceva mai domol și Karas trebui să fie mai atent. De multe ori preferă chiar să lase trompeta jos și să asculte. După aceea, începură un vals și treaba merse iarăși: un, doi, trei, un, doi, trei. Cîntau fără măcar să răsuflă și abia de aveau timp să-și scuture instrumentele. Și totul așa, fără note, bucată după bucată. Karas trebui să recunoască în cele din urmă că sînt cu toții neîntrecuți în ale cîntatului.

În sfîrșit, sosi și domnul Selnicki și avură un scurt răgaz să-și tragă sufletul. Karas, bineînțeles, întinse gîtul să vadă ce e jos, căci auzea mare zgomot. Peste tot se îngheșuiau oameni, ocupînd băncile rînd după rînd, și mereu veneau alții, veneau șuvoi și urcau sus, prin locurile de trecere. Cîțiva puști strigau în gura mare. Pe undeva, pe aici, trebuie să fie și Vașiček, își spuse Karas, dar pierduse nădejdea să-l găsească în șuvoiul acela de oameni. De altminteri nici timp nu mai avea: domnul Selnicki trecuse în fața orchestrei, salută publicul, își netezi mustățile, apucă bagheta și, aruncînd o privire în jur, le făcu semn să înceapă. Acum să fi văzut, frățioare! Totul mergea ca pe roate, cîntau și tot cîntau, abia de-și mai desprindeau instrumentele de la gură. Iar cînd domnul Selnicki bătă în pupitru și de jos se porniră ropote de aplauze, nici pomeneală de odihnă: bagheta adăstă puțin în aer, apoi se ridică brusc și orchestra începu să cînte intradele prelungite și zgomotoase, în aplauzele și strigătele publicului, tot modulînd acordurile principale în sus și în jos, cîtă vreme nu coborî bagheta. După aceea, atacă o nouă melodie și o ținură așa vreo trei sferturi de ceas, încît Karas abia își veni în fire. Asta era altceva decît ceea ce cînta el cu Milner, la hramul bisericii, ca pentru vecini.

La un moment dat, domnul Selnicki coborî brusc bagheta și o puse pe pupitru. Toți se mișcară pe scaune, răsuflînd ușurați. Karas era curios să vadă ce se petrecea jos. Pînă acum nu văzuse decît spatele domnului Selnicki și bagheta lui, precum și cîteva din rîndurile de bănci aflate sus de tot, ticsite

de oameni. De pe locul său nu putea să vadă ce se petrecea jos. Acum, cînd ceilalți se ridicară să se mai dezmoștească, se apropie de marginea lojii orchestrei și rămase acolo în picioare. Îl văzu pe Kerholec strîngînd repede un covor. Ceva mai încolo, în arenă, se afla un domn în frac și cu cilindru, cu un bici mare în mînă, iar lîngă el un omuleț ciudat, cu niște pantaloni grozav de largi, care îi fluturau în jurul picioarelor, cu o vestă mare, albă, lungă pînă la genunchi, din deschizătura căreia ieșea la iveală un plastron murdar; avea nasul ca o pătlăgică roșie, cu gura albă, o bărbuță roșcată și o pălărioară verde cu pană pe cap.

— Prin urmare, tu, August, crezi că la Hamburg sînt numai oameni proști? întrebă domnul cel elegant.

— Ohoho! făcu arătarea, și spuse ceva de neînțeles pentru Karas, dar care stîrni hohotele de ris și chiotele publicului.

— E numărul lui August, îi explică unul dintre muzicanți, care stătea lîngă el. În timpul ăsta se pregătesc numerele următoare din program.

Karas nu voia să pară curios, de aceea se așeză pe scaun și auzi printre exploziile de ris ale publicului, cum August îl tot întreba pe celălalt: „*Herr Stallmeister*“, acum știi care e deosebirea între o caleașcă și un castron?“

Karas cunoștea această veche glumă. După asta urma: „Dacă nu știi care e deosebirea, atunci nu te așeza în caleașcă, să nu te trezești din greșeală în castron“. Ghicitoarea asta o spuneau toți ghidușii de prin bîlciuri, dar Karas rîse fără să vrea mai înainte de a auzi răspunsul; să fi auzit însă cum rîdeau acum oamenii văzînd ce-l mai sîcîia pe domnul cel elegant stîrpirura aceea de om cu vorba-i neroadă. Păcat că Vașiček nu poate înțelege totul, își zise Karas, nu știe el atîta nemțească, dar de ris, rîde cu siguranță, fiindcă i-a plăcut întotdeauna gluma. În acea clipă, domnul Selnicki bătu cu bagheta în pupitru și muzicanții ridicară instrumentele. Pauza se sfîrșise și muzica trebuia să înceapă din nou. Cîntau toți fără note, dar asta nu-l miră pe Karas. În schimb, din cînd în cînd băga de seamă ceva neobișnuit. Domnul Selnicki spunea încet: „Atenție!“ după care privea neclintit în arenă

¹ *Stallmeister* — Grăjdar-sef. În vechile circuri el îndeplinea și rolul de prezentator al programului, răspundea de regia tehnică și participa uneori ca interpret în scheciuri.

și dirija cu gesturi mai marcate și chiar neregulate. Toți ochii muzicanților erau ațintiți la bagheta lui de os, pentru a păstra măsura. Lui Karas i se păru că în acele clipe muzica nu cîntă așa cum s-ar fi cerut, ci că se adapta la ceva ce se petrecea jos în arenă. Pesemne erau caii, fiindcă din cînd în cînd le zărea panașele înalte, roșii sau albe, aliniate unul lingă altul, scuturîndu-se la înălțimea lojii orchestrei. În timpul reprezentației mai avură încă de două ori cîte un scurt răgaz de odihnă, cînd în arenă se prezentară scheciuri. O dată, domnul Selnicki opri brusc orchestra și în întreg circuitul se făcu liniște ca în biserică.

— Saltul mortal! îi șopti lui Karas vecinul său de scaun. De jos, din arenă, se auzi un țăcănit ca de arme încărcate. Karas nu îndrăzni să se ridice în picioare, pentru că toți erau pregătiți să reînceapă să cînte, și domnul Selnicki ținea bagheta ridicată. Deodată, cineva strigă în arenă: „Alei, hap!“, și în clipa aceea răsună o salvă de împușcături. Dirijorul făcu îndată un semn cu bagheta și orchestra atacă un marș asurzitor, în aplauzele frenetice și în aclamațiile mulțimii.

Karas își pusese în gînd să întrebe la urmă ce-a fost asta, dar cînd reprezentația luă sfîrșit și domnul Selnicki plecă, toți muzicanții se îmbulziră unul după altul pe scări în jos. Karas se luă în neștire după ei. Jos, dădu peste Kerholec, care îi aruncă în brațe un porcoi de pînză cenușie.

— Întinde-o peste barieră, îi strigă el. Treci în dreapta intrării și fă întocmai ce vezi că face cel din stînga.

Trebuî să se strecoare cu încărcătura asta prin arenă, căci de pretutindeni se scurgea spre ieșire șuvoiul de oameni. Întreg circuitul răsuna de vorbe, strigătele și chemările mulțimii. Se opri în dreapta intrării și, uitîndu-se la tovarășul său din stînga pricepu îndată despre ce era vorba. Peretele din față al lojilor de la parter avea o rezemătoare îmbrăcată în pluș, iar el ținea în brațe husele apărătoare. Le scoase deci bucată cu bucată și îmbrăcă cu ele plușul roșu. Prima dată, treaba merse destul de încet, sfîrși de îmbrăcat porțiunea ce-i revenea mult mai tîrziu decît celălalt. Între timp, oamenii plecaseră cu toții și circuitul rămase deodată pustiu. Dar iată că apărură din nou Kerholec, fără haină și fără vestă, cu mînecele sumese.

— La grajduri, Tondo, să dai de mîncare la cai — hap-hap! Întîi însă, jos uniformă!

Lui Karas i se invirtea capul de toate cîte văzuse. Își dădea seama că oamenii de aici parcă au foc în vine. Dădu deci fuga la garderobă, își dezbracă repede luxoasa uniformă și, ca și Kerholec, numai în cămașă și pantaloni, alergă spre grajduri. Rîndașii ieșeau de acolo cu brațele încărcate de minunate harnașamente, în vreme ce alții aduceau în grabă găleți cu apă, banițe de ovăz, brațe de fin. Kerholec supraveghea distribuirea furajelor, și acel necurmat du-te-vino îl înghiți numaidecît și pe Karas. În omul care aproape alerga cu un maldăr de fin în fața lui, Karas îl recunoscuse pe muzicantul care cîntase alături de el toată seara. Cînd veni a treia oară după furaje, Kerholec îi dădu un ghiont:

— Femeia de colo e directoarea. Salut-o!

În prima clipă Karas nu văzu nici o femeie, ci doar un bărbat oarecare, imberb, în pantaloni de călărie, aplecat să cerceteze copita unui cal. Abia cînd se apropie, își spuse că ar putea să fie femeie.

— Bună seara, madame, zise el, așa cum îl învățase Kerholec.

— Bună seara, dădu ea din cap, măsurîndu-l cu o privire ațeră și lăsînd din mînă piciorul calului. Dumneata ești cel nou?

— Cu respect raportează că eu sînt, răspunse Karas, pocnind involuntar din călcîie și bombîndu-și pieptul ca la militarie. Meșterul constructor și muzicantul Karas Anton.

— Anton... Anton... cred că nu mai avem alt Anton, făcu Anežka Berwitz, cercetîndu-l din cap pînă-n picioare. N-o să te confundăm cu altcineva. Bun. O să ne mai vedem noi. Acum dă fuga, Antoane, caii nu trebuie să aștepte.

Dădu din cap în semn de salut și din nou se aplecă asupra copitei calului. Karas abia atunci se dumiri ce era cu forfota aceea. Animalele trebuiau rostuite cel dintîi, abia pe urmă aveau și oamenii timp pentru ei. Ceva mai tîrziu, cînd se opri împreună cu ceilalți în fața lui Kerholec, raportînd că totul e gata, avu din nou impresia că se află la militarie. Diavolul de Kerholec nu mai era cîtuși de puțin aici compatriotul lipsit de griji de la „Logodnica marinarului“. Stînd cu picioarele depărtate și cu niște hîrtii în mînă, întrebă cu o voce obișnuită să poruncească:

— Cine e de serviciu la noapte?

Răspunseră trei inși, Kerholec se uită în hîrtii și încuviință din cap.

— Restul sînteți liberi pe ziua de azi. Dar atenție — ordinul directorului e valabil pentru toți. Poimîine, imediat după-masă, toată lumea se prezintă la vagoane. Cel nou, Karas Anton, va dormi în vagonul opt. Controlați-vă fiecare patul și celelalte și raportați-mi după-amiază dacă există pe undeva vreo defecțiune. Și-acum puteți pleca. Noapte bună!

— Noapte bună, răspunseră oamenii, și fugiră la garderobă să se îmbrace și să se îndrepte spre casă.

Karas mai zăbovi, vrînd să-l întrebe pe Kerholec despre ce e vorba.

— În curînd plecăm, Tonik, și după pauza din timpul iernii e nevoie ca oamenii să se obișnuiască iar să locuiască în vagoane, ca să nu ne bată la cap pe drum. Tu dormi cu mine în vagonul opt. Prea comod nu-i, dar o să te obișnuiești.

— Dar băiatul?

— Stă cu noi, în același vagon. Am și anunțat asta.

— Încă ceva, Karle: la ce oră trebuie să venim mîine dimineață?

— La șase. Pentru hrănirea animalelor și curățenia grajdurilor. Întreabă de mine, o să fiu aici.

— Mulțumesc. Noapte bună!

— Noapte bună!

Karas plecă simțînd deodată pentru omul acesta un cu totul altfel de respect. În timp ce se îmbrăca la garderobă îl fulgeră un gînd dat uitării pentru o bucată de vreme: oare i-o fi plăcut lui Vašek la circ? Și se grăbi să ajungă mai repede acasă, să afle ceva despre asta, căci deși fusese și el la circ, nu văzuse nimic din reprezentație.

Dacă Antonin Karas ar fi fost un om cu educație superioară poate că și-ar fi explicat altfel teama ce-l stăpînise în ultimele zile din pricina fiului său. Adevărul era că, de fapt, el îl cunoștea foarte puțin pe Vašek. Trăise împreună cu băiatul doar cîteva luni pe an, iarna, cînd căsuțele satului erau acoperite de nămeți și toată rînduiala firească a veștii se desfășura pe tăcute în micile lor odăițe. Se întorcea acasă toamna tîrziu și se apuca de obicei să spargă lemne și butuci în magazie, de unde pînă la urmă îl gonea gerul. În răgazurile de odihnă cerceta căsuța,

cotețele și uneltele, făcînd mici reparații ici și colo. Îndesa mușchi de pădure în jurul ferestrelor, lîpea crăpăturile dintre grinzi — casa era construită din lemn — iar alteori se ducea la pădure după uscături. Era vremea cînd Vašek colinda încă prin sat cu ceilalți băieți și se arăta pe acasă doar cînd îl răzbea foamea, care-l mîna drept la maică-sa în bucătărie. Cînd se pornea ninsoarea, se strîngeau toți în casă. Karas avea pe ce să-și scoată pîrleala la somn și la odihnă, dezmoțîndu-și trupul parcă bătut după atîta muncă. Multă vreme însă nu trîndăvea, curînd se apuca să cioplească cu cuțitul cîte o bucată frumoasă de lemn tare, meșterind cîte ceva pentru bucătărie sau figurine pentru „ieslea din Betleem“. Simbăta de obicei bătea la ușa lor Milner și o porneau împreună în cîte un sat să cînte la horă, de unde se întorceau abia luni.

Karas nu avusese deci prea mult timp pentru Vašíček. Era el însuși destul de zgîrcit la vorbă și mai degrabă se lăsa furat de treburi, decît să se gîndească la distracții, iar băiatul îi respecta obiceiurile. Vašek era deprins cu viața aspră, în jurul lui văzuse doar acea roboteală grea, care-ți storcea toată vlaga, și de mic copil trebuise să ajute și el în gospodărie, după puteri. Era însă un băiat tare ager și simțitor. Își dădu singur seama că maică-sa bolește, că nu-i era bine de loc și că taică-său se întoarce ostenit acasă. Se purta cu luare-aminte vrînd să nu-i supere, nu făcea gălăgie și căuta să o ajute pe maică-sa oriunde putea. I se părea firesc să treacă într-o zi de la o treabă la alta, aci să ajute la bucătărie, aci să măture în staul, aci să se ducă la pădure după vreascuri, conuri de brad, ciuperci, afine sau iarbă. Era îndemînat în toate — îndemînare pe care o moștenea de la taică-său. Cu prima custură căpătată nu tăie doar codiști pentru bici sau tilinci, ci se căzni să cioplească și el cîte ceva din ce văzuse că cioplește tată-său în zilele de iarnă. Vara, mamă-sa căzu la pat; Vašek, deși avea numai șase ani, luă în seama sa toate grijile gospodăriei. Îngrijea de capră, pregătea bucatele de prînz și se bucura că e în stare să facă toate treburile casei întocmai ca un om mare. În schimb, cînd mai scăpa de treburi și maică-sa prindea puteri, îl îndemna să iasă afară, la joacă. Atunci Vašek țîșnea pe ușa ca scăpat din pușcă.

Era ca argintul-viu, nu-i ajungea tot satul. Curînd deveni căpetenia celorlalți băieți de seama lui. La hartă și la nebulii îi întrecea pe toți. Îl stăpînea veșnic dorința de a fi cel dintîi în toate și printre toți; nimeni altul nu știa să alerge și să sară, să se cațare în copaci și să arunce cu pietre ca el. Primăvara, la jocul de-a bilele cîștiga bile și boabe de fasole mai mult decît oricare. Afla înaintea tuturor puii de coțofană de prin crînguri și cuiburile de viespi de pe cîmp. Tot el îi învățase cum să se suie unul în spatele celui alt ca să ajungă la crengile pomilor care atîrnau din grădina parohială și să culeagă primele cireșe și pere. Cînd băieții aveau poftă de raci, îl chemau tot pe Vašek, adevărata lor căpetenie. Toate cîte le scornea fantezia lor copilărească, de la tumbă și pînă la ținutul isonului în strana bisericii, la toate era părtaș și Vašek, și punea în toate atîta suflet, încît curînd-curînd ajunse în fruntea celorlalți. Uneori cîștiga prin voinicie, pentru că de mic copil fusese obișnuit cu munca, dar cel mai adesea prin agerimea și istețimea minții. Nu-i scăpa nimic din ceea ce putea să aibă vreun preț pentru orizontul lor de băieți zburdalnici. Dacă dădea o fugă să aducă niște frunze de sfeclă pentru capră, băga de seamă îndată unde anume se află o brazdă cu păstăi date în copt și unde dau tîrcoale sturzii în jurul cuiburilor cu pușori. Orice lucru nou îl atrăgea ca o taină necunoscută. Din cea mai aprigă fugă se oprea dintr-o dată în loc și urmărea nemișcat cum bătrînul Barucha înroșea fierul în fierăria lui, cum îl lua apoi în clește și-l bătea pe nicovală. Ținea să cunoască deopotrivă și pregătirea cuptorului pentru copt pîine sau a varului, atunci cînd tata ori vreun alt zidar avea ceva de lucru în sat. Duminica, înaintea liturghiei, îl aflai neîndoișor în clopotniță, căci îi plăcea să se uite cum trage paracliserul clopotul. Orice înmormîntare se transforma în ochii lui într-o mare reprezentație de teatru, și băiatul urmărea lacom fiecare mișcare a preotului sau a celui ce dirija corul. Dacă pizmuia pe cineva, apoi îi pizmuia numai pe băieții de la conac, care aveau multe vite și cai. Dorea nespuse să ajungă și el acolo, să strige la cai și să strîngă hățurile în mînă, să pocnească din bici și să suduie ca argații. Dar tot ceea ce îi era oprit și îi lipsea, îi dăruia din belșug pădurea. Ah, pădure de la Sněžna, cît farmec ademenitor are verdele tău! Peste sat și peste cîmp es revarsă o lumină vie,

clară, neînşelătoare. Dar ia intră în pădure, te întâmpină numaidecît o înginare de umbră şi lumină, de parcă ai da la o parte perdea după perdea, şi fiecare dintre ele îţi-ar ascunde o mare taină. Trunchiurile drepte ale pinilor, ghirlandele verzi de vîsc, colonadele fagilor şi bătrînul stejar cu trunchiul despiciat în două, muşchiul aşternut ca o pernă moale şi grupul de stînci semănînd cu un altar pentru uriaşi; numai cît spui cuvîntul pădure îţi şi vine în urechi fremătătoarea lume a baladelor şi basmelor! Lui Vašek îi plăcea să vină singur pe aici. În pădure trebuie să calci uşurel, cu luare-amin-te, să nu-ţi trosnească nici o crenguţă sub picioare. Numai aşa îţi se dezvăluie minunile ei — fuga fazanului după aleasa lui, larma gureşă a gaiţelor, căprioara cu ciutele la păscut, dănţuirea bursucilor în faţa vizuinei dărîmate. Numai căl-cînd cu grijă ajungi la cuiburile porumbelilor sălbatici, la culcuşurile iepurilor şi la ascunzătorile veveriţelor. Dar şi cîte lucruri cumplite întîlneşti aici! Un ghemotoc de păr cu cîteva picături de sînge închegat; un pui de iepure mort; un mic schelet albit de timp. Pădurile par neclintite, dar totul în ele e mişcare, o necurmată joacă sau luptă. Ciocă-nitoarea dă roată trunchiurilor de copaci, cerbul îşi croieşte anevoie cale printre tufişuri, cucul umblă hoţeşte pe la cuiburi străine, iar grangurul se vesteşte prin strigătele-i tînguitoare. Şerpii dorm făcuţi ghem prin tufişurile de zmeură, iar şopîrlele, strălucind în soare, se tirăsc pe ma-lurile pîrîiaşelor.

Să cunoşti totul, să ştii totul! Dacă se ivea pădurarul Mazur, ceilalţi băieţi o luau mai degrabă la fugă, dar Vašek nu se temea, se ducea glonţ la pădurar, copleşindu-l cu întrebările, în nesăţioasa dorinţă de a cunoaşte a copiilor. Morocănosul Mazur nu putea să nu-i facă pe voie. Nimeni nu putea să zică nu, văzîndu-i mutrişoara deschisă şi arsă de soare, care puna atîtea întrebări stăruitoare, dar era în stare într-o clipită să-şi dea în vileag şi ghiduşia. Prin asta se deosebea Vašek de tată-său — o fire veşnic închisă. Cum se pornea să sporovăiască, oamenii îl şi îndrăgeau.

Şi nu era de cutreierat numai satul natal şi pădurea. La vreo zece minute de Horní Sněžna se afla cel dintîi dintre satele nemţeşti — un sat mai mare ca al lor, cu poştă, cu un magazin ceva mai răsărit, cîteva meşteşugari şi o moară. Horní Sněžna avea legături obişnuite şi continue

cu vecinii ei germani. Satele nemțești se înșiruiau de aici neîntrerupt, pînă în Šumava, ici-colo unele erau chiar împrăștiate printre satele cehe. Țăranii nemți treceau zilnic prin satele cehe, băieții de prin împrejurimi se cunoșteau între ei și se întâlneau laolaltă la joacă, expediții sau bătaii. Orice copil din Horní Sněžna învăța de mic să vorbească nemțește. Lui Vašek vecinătatea asta îi trezea un nou interes, căci la o bătaie de pușcă de satul lor oamenii trăiau, se îmbrăcau, gospodăreau și munceau altfel decît la ei, și el voia să cunoască tot miezul lucrurilor.

Lui Karas-tatăl, care se întorcea acasă, în colțișorul acela uitat de lume, după opt-nouă luni petrecute în marile orașe, Horní Sněžna i se părea o așezare mică și sărăcăcioasă, unde oamenii se nașteau, se căsătoreau și mureau. În schimb pentru băiatul lui acest colțișor de lume era foarte bogat în descoperiri și întimplări. Vecinătatea oamenilor acelora de alt neam însemna pentru el recunoașterea de timpuriu a faptului că lumea e mai mult decît satul natal și că în ea se află o nesfîrșită bogăție de lucruri care merită să fie cunoscute.

Karas-tatăl nu pătrunsese îndeajuns, ba aproape că nici nu băgase de seamă această năzuință a băiatului de a cunoaște, dorința lui bătaioasă de a fi în toate cel dintîi. De aceea avea temeri la Hamburg, căci nu știa ce va spune Vašek despre toate lucrurile nemaipomenite de aici.

Încă din săliță auzi strigătele lui Vašek și niște pocnete de bici. Deschise ușa bucătăriei tocmai cînd doamna Langermann răsturna o oală de cartofi într-un castron. Vašíček stătea într-un picior pe un scaun și striga: „Alei, hap! Ei! Alei, alei!“ Iar Růženka alerga în jurul scaunului, clătinînd din cap. Cînd îl văzu pe tăică-său, pocni din bici — o sfoară legată la capătul unui băț — și-i vesti dintr-o suflare:

— Tată, uită-te, eu merg pe cal într-un picior! Růženka e căluțul ăla pestriț, care alerga roată. După o clipă sări jos și i se aruncă de gît. Tată, nu-i așa că mîine mă iei cu tine? O să stau ca domnul ăla cu biciul în mijloc, și caii o să se apropie și o să ingenuncheze, uite-așa, și o să se ridice în două picioare și eu o să mă sui pe un cal și — hap — o să sar printr-un cerc, o să dresez și un elefant, și lei...

Vocea băiatului era întretăiată de emoție. Prin fața ochilor i se perindau diferite numere văzute la circ, pe care le

trăia în închipuire ca erou al lor. Karas zîmbea mulțumit de această nezăgăzuită inflăcărare.

— Ți-a plăcut la cîrc, nu-i așa?

— Mi-a plăcut.

— Ce-a fost atunci cînd au tras cu puștile?

— Era unul care voia mereu să fugă și tot cădea pe jos; tare-am mai ris de el, și doamna Langermann, și eu, și toată lumea, văzîndu-l cum făcea mereu buf; pe urmă au venit soldații cu puștile și s-au așezat uite-așa, pe două rînduri, și au dus pușca la ochi, în sus, domnul ăla și-a făcut vînt și-a sărit pe deasupra lor, ba s-a mai și răsucit în aer, iar ei au tras după el, dar nu l-au nimerit, că s-a dat peste cap, și noi am început să batem din palme că nu l-au nimerit.

— Și elefantul? E mare?

— Oho!

— Și ce făcea?

— Stătea la masă.

— Cum stătea la masă?

— Așa bine. Era acolo o masă și pe ea mîncare, și un domn l-a poftit să se așeze, și elefantul s-a așezat și i-au pus un șervet la gît și el a luat lingura cu trompa și a mîncat supă, pe urmă a mai luat ceva, a mîncat și pîine, și pe urmă a cerut bere...

— A cerut bere?

— Oh, tată, păi tu nu știi nimic! Da, a ciocănit cu lingura în pahar și i-au adus bere, și el a băut-o, a mai băut una și încă una, și s-a îmbătat, și-a început să se clatine pînă ce s-a rostogolit la pămînt, așa ca moș Zelenka, știi, în jurul căruia ȋopăiam noi, de ne înjura de mama focului.

— Și cu elefantul cum a fost pînă la urmă?

— Era ca mort, domnul ăla s-a suit pe capul lui și el nici nu s-a mișcat. Atunci, domnul ăla a făcut o plecăciune și noi am bătut din palme, și din pricina asta elefantul s-a trezit, dar nici nu știa ce-a fost cu el, nici că-l are pe domnul ăla pe cap, și s-a rușinat și s-a dus să se culce, și l-a luat și pe domnul ăla cu el.

Antonin Karas văzu că habar nu are de multe lucruri, și își puse în gînd să mai tragă și el cu coada ochiului. Vașîček îi povesti pînă noaptea tîrziu despre toate minunățiile de la cîrc, iar în cele din urmă, cînd se duseră la culcare și

băiatul își făcu rugăciunea, îi auzi deodată glasul din întuneric:

— Tată...

— Ce mai vrei? Nu dormi?!

— Tată, nu-i așa că eu o să fiu călăreț?

— Bine, o să fii dacă-ți place atîta, dar acum, hai, dormi!

VI

Karas coborî din așternut cînd afară mai era încă întuneric, se spală și se îmbracă în tăcere, se duse în bucătărie, scoase din cuptor ibricul cu cafeaua abia caldă, își turnă o cană plină, își tăie o felie de pîine și începu să mănînce. După aceea mai tăie o felie, pe care o virî în buzunar și ieși în vîrfurile picioarelor din casă. Era aproape șase cînd pătrunse în clădirea cercului. Kerholec era acolo și îi povesti numaidecît prin ce emoții trecuseră la cîre peste noapte. Leoaica Natașa născuse trei pui. Din fericire aveau pregătită a treia cușcă — cea pe care o împinsese ieri Karas. Acolo l-au virît pe leul Mahum, care pînă atunci stătuse laolaltă cu Natașa. În cea de-a treia cușcă mai ședeau bătrînul leu Sultan, cu leoaicele Bessie și Corina. Fericitul eveniment se produsese mai devreme decît era așteptat și, din această cauză, Natașa rămăsese pînă în ultima clipă împreună cu Mahum. Directoarea, neliniștită, se abătuse însă de cu seară pe la menajerie și își dăduse seama îndată ce se petrecea. Au trimis degrabă după Gambier, în grija căruia erau leii și tigrii, Berwitz renunță la cină și împreună cu Kerholec și cu încă vreo doi oameni pregăti „mutarea” lui Mahum. Directoarea rămase cu Natașa toată noaptea, ca nu cumva puii să pățească ceva. Leoaica era foarte slăbită și abia se mișca. Dimineața, directoarea hotărî să-i ia puii și să-i hrănească artificial, întrucît din pricina slăbiciunii, Natașa era o mamă rea. Karas se duse să-i vadă. Natașa tînjea într-o rină, în vechea cușcă, și niște mogîldețe mititele se mișcau în paie, lingă ea.

Dar nu era timp să stai și să te uiți. Animalele din jur își cereau hrana de dimineață. Karas se întoarse la grajduri. Caii îi erau totuși mai apropiați și mai dragi decât celelalte animale. Ajută la împărțirea hranei, scoase bălegarul și apoi învăță de la un anume Hans cum să țeșale caii și cum să le curețe copitele. Abia după aceea avu pentru întâia oară un răgaz, când putu să străbată cercul de la un capăt la altul și să-l cunoască ceva mai bine. Un coridor principal înconjura cercul, și în jurul acestuia se aflau toate dependințele. Depozitele și magazinele de aprovizionare erau așezate în partea interioară, vîrte parcă sub băncile în amfiteatru ale arenei. Încăperile direcției, birourile și cabinele artiștilor mai de seamă erau în partea exterioară și aveau ferestre, ori cel puțin cîte un ochi de fereastră, care dădeau în afară. Între intrarea principală pentru public și intrarea laterală pentru artiști se afla o cămăruță cu o bucătărie, unde locuia John Harwey, văduv și invalid de circ, împreună cu fiica sa, Alice, o fată urîțică, dar cu un minunat păr roșcat. În partea opusă intrării principale era intrarea în arenă, acum acoperită cu o perdea roșu-închis. Deasupra ei se afla loja orchestrei, în formă de scoică, iar în spatele acesteia intrările la grajduri și la menajerie, instalate în alte două clădiri mari de lemn, ridicate de către Berwitz după semnarea contractului de închiriere a clădirii principale pe o perioadă de mai mulți ani. În clădirea din dreapta stăteau rînduri-rînduri caii care erau folosiți la reprezentații. Caii de tracțiune ai cercului se aflau găzduiți în alte grajduri, și ele tot închiriate. În clădirea din stînga erau cuștile fiarelor. În capătul opus al acestora se putea pătrunde din amîndouă într-o anexă înaltă, construită recent, în care, pe un podium scund, se legăna de pe un picior pe altul elefantul Bingo. Cu partea aceasta de clădiri, Cercul Humberto se întindea pînă în marginea unui teren viran, aflat chiar în spatele străzii Reeperbahn. Aici se înșiruiau în cerc vagoanele cercului — locuințele artiștilor. Unele aveau un aspect luxos, altele sărăcăcios, și fiecare avea specificul lui, după diferitele colțuri ale Europei de unde fuseseră aduse de către Cercul Humberto, sau de către artiștii ce locuiau în ele. Cîțiva dintre oamenii lui Berwitz locuiau în vagoane și acum, iarna, cînd nu erau plecați în turneu, rămînînd mai degrabă credincioși micului cămin pe roți, decât să se mute între zidurile orașului. Spațiul

cuprins în cercul vagoanelor era pe timp călduros locul preferat de antrenament al unor artiști; un loc bătătorit slujea drept manej, fiind însemnat și nivelat, astfel ca artiștii să-și poată da seama de dimensiunile adevăratei arene. Aici veneau de obicei să se odihnească toți angajații circuitului, așezându-se fie pe grinzi, fie pe scările vagoanelor. Între vagoane se întindeau rufe la uscat; primăvara, câteva găini ciuguleau rarele firicele de iarbă, iar cei cinci-șase copii ai artiștilor zburdau în voie.

„Până om pleca, Vašíček o să se joace aici pe săturate“, își spusese Karas, întorcându-se din expediția lui. Abia aștepta să vină băiatul. Se înțelesese cu gazda să-l aducă, atunci când se va duce la piață după cumpărături. Era nouă și jumătate când Alice Harwey se arătă la intrarea în arenă și strigă: „Domnul Karas, îl caută cineva!“

Cel dintii căruia îi prezentă băiatul fu, bineînțeles, Kerholec.

— Va să zică tu ești vestitul Vašek Karas din Horní Sněžna? îl întrebă șugubățul Kerholec, cercetându-i fața cu o privire de cunoscător — o față bătută de vânt și de soare, de copil de țară, pe care străluceau doi ochi mari și ageri.

— Eu.

— Ai mai fost la circ?

— Am fost. Ieri.

— Ei, ți-a plăcut?

— Minunat!

— Și ce ți-a plăcut cel mai mult?

— Caii.

— Ai ochi buni, bravo! Și zi, mergi cu noi?

— Merg.

— Nu ți-e frică de cai, să nu te lovească, ori să te calce?

— Nu! O să strig la ei și-o să pocnesc din bici, iar ei or să se așeze la rînd.

— Prin urmare, vrei să te faci dresor?

— Da, și-o să și călăresc, uite așa, de jur împrejur, și-o să și sar pe cai, tata mi-a făgăduit, nu-i așa, tată?

— Dacă ți-a făgăduit tata, atunci se schimbă povestea. Dar va trebui să înveți mult, asta-i o muncă foarte grea, știi?

— Nu-i nimic.

— N-ai voie să plîngi!

— Eu nu plîng niciodată. Acasă, cînd ne băteam, ca băieții, toți ăilalți fugeau dacă-i lovea vreo piatră, da' eu nu, eu mă luam după ăla care mă lovise și-i înmuiaam oasele.

— Și dacă nu-l ajungeai?

— Păi, cum să nu-l ajung? Eu îi întreceam pe toți la fugă. Și dacă scăpa la o adică, puneam mîna pe el a doua zi.

— După cum văd, tu erai cel mai mare bătăuș din sat, adevărat?

— Nu știu asta. Da puteam să-l bat pe oricare.

— Ei, atunci se cheamă că ești voinic, numai bun pentru circ. Dacă te ții tare, ai să fii odată și director.

— Se poate și asta! Da mai ales o să călăresc și-o să sar.

Kerholec îl mîngîie pe creștet și se întoarce spre Karas:

— E un băiat de ispravă! Ar putea să ajungă departe, dar pentru asta trebuie să-l dai undeva să învețe. Șapte ani e tocmai vîrsta potrivită pentru un copil care vine la circ, dacă vrei să învețe ceva. Acum, însă, du-l la casierită, să-i mulțumească pentru bilet. Pe ea o s-o măgulească, ai să-i cîștigi prietenia și copilul va pleca cu noi.

Karas își luă băiatul de mîna și îl duse la casierie, învățîndu-l pe drum acel atît de trebuincios: „Sărut mîna, milostivă doamnă“. Frau von Hammerschmidt îl primi grozav de mișcată pe copilul orfan. Firește, nu vorbi cu el despre băieți și despre bătăile cu ei, îi vorbi cu emoție despre mămica lui din cer, căreia el, ca un băiețel bun, trebuie să-i facă numai bucurii aici, pe pămînt, pentru ca mămica să nu fie tristă, acolo, în cer. Auzind că vrea să învețe să călărească, îl laudă, spunîndu-i că e o hotărîre înțeleaptă, că răposatul maior von Hammerschmidt învățase de mic copil călăria, și ce renumit săritor peste obstacole devenise mai tîrziu! Și nu era chip ca vînătorile de cerbi ale curții regale să înceapă vreodată fără el! Îi făgădui să vorbească cu domnul director Berwitz și cu domnul Perreira, ca să-l aibă în vedere. La urmă, scoase dintr-o pungă împletită, așa-zisă Pompadour, o jumătate de corn și îi dădu băiatului, sărutîndu-l zgometos. Întinse apoi mîna lui Karas și-și reluă locul, la ghișeul casei de bilete.

Cînd se înapoiară în circ, băiatul rămase ca fermecat. Șase cai albi alergau fornăind în jurul arenei; în spatele lor se vedea o doamnă cu un bici în mîna. La chemarea ei, cei șase bălani se răsuciră pe picioarele dindărăt și o porniră

în direcția opusă, la o altă chemare se întoarseră și trecură, unul câte unul, pînă ce ajunseră toți în rînd. Apoi, deodată, se întoarseră cu fața spre ea, se ridicară pe picioarele din spate și începură să se apropie așa, înconjurînd-o din toate părțile și rămînînd în poziția asta cît timp femeia ținu ridicat în aer biciul. Vašek strînse cu putere mîna tatălui său, uitîndu-se la caii cei albi ca la niște arătări de poveste. Circul era gol; doar jos, în fața unei loji, se afla domnul Selnicki, care, cu ochii puțin umeziți, se sprijinea de balustradă și sorbea din cînd în cînd, pe furiș, dintr-o sticlă de rom.

Karas se temu să nu-i stingherească, văzînd pustietatea din jur, își spuse că poate nu era voie să asiste la repetiții. Atunci, îl trase pe băiat în culoar, ocoli circul și îl duse la grajduri. Pe drum întîlniră mai bine de zece oameni, care ajunseseră să-l cunoască din vedere pe Karas și care — acum cînd nu era nici o grabă — se opreau în loc, interesîndu-se dacă băiatul va merge cu ei. Tatăl se bucura văzînd cu cîtă prietenie e întîmpinat. În grajd îl duse pe Vašek la Hans care îl învățase de dimineată cum să țesale caii și-i vesti că-i aduce un ajutor. Hans își șterse palma lată de șorțul albastru și scutură mîna băiatului, de parcă ar fi fost om mare. Prea multe nu înțelese Vašek din ce-i spuse Hans, căci vorbea o altfel de nemțească decît cea care se vorbea în partea munților Șumava. Cu instinctul lui de copil simți însă că e un om bun. În plus, Hans lucra aici, la cai, îi știa după nume pe fiecare și dacă striga pe vreunul, acesta întorcea capul îndată și-l privea lung cu ochii lui mari. Dar toate acestea nu însemnau nimic pe lîngă ceea ce urmă, cînd Hans, luîndu-l de mînă, îl duse pînă în capătul grajdului, unde, într-o mică despărțitură se aflau patru cai mici rotați, făcuți parcă anume pentru un băiat ca Vašek. Înmărmurit, copilul desfăcu larg mîinile și strigă, fără să-și dea seama, în cehă:

— Dumnezeu! — aștia-s pandurași!

În Hluboka creșteau astfel de cai mititei și frumoși, dar rezistenți la drum lung. Oamenii de prin partea locului le găsiseră o poreclă foarte potrivită: pandur, pandurași. În fața lui Vašek se aflau șase asemenea pandurași care, atunci cînd Hans îi strigă pe nume, veniră unul câte unul, întinzînd boturile. Hans îl apucă deodată pe Vašek de umeri și, pînă să se dumirească băiatul ce e cu el, îl așeză pe spinarea calului din margine. Vašek, luat pe neașteptate,

se sperie puțin, dar numaidecît strînse genunchii și se apucă cu mîinile de coamă, ca să nu cadă. Hans îl sprijini cîteva clipe, pe urmă îl lăsă, deschise porțița boxei și spuse:

— Hai, Mary!

Iapa scutură din cap, ieși cu Vašek pe coridor și o porni în jos, mărunțel, alături de Hans. Hans strigă ceva, Mary se întoarse și scăpă la trap spre boxa ei, încît Vašek avu de furcă, nu glumă, ca să nu cadă. Totuși se ținu drept și cîțiva rîndași cu țesala în mînă îi strigară din urmă: „Bravo!“ Ajuns la boxă, Vašek se lăsă să alunece singur de pe cal și-l bătu încetîșor cu palma pe gît. Nu-i venea să se mai despartă de el, dar tată-său îl chemă să meargă, pentru că avea treabă. Îl duse pe băiat pe maidanul din spate, unde tocmai se antrenau cîțiva artiști.

— Tu, Vašek, să mă aștepți aici, pînă la ceasul prînzului. Nu te cocoța pe nicăieri, joacă-te aici. Uite, colo, în spate, pe scările vagonului, doi copilași drăguți, joacă-te cu ei. Du-te la ei și faceți cunoștință. Colo unde se exersează să nu te duci. Ai putea să-i stingherești pe domnii artiști.

Karas se întoarse la cai și băiatul rămase singur. Cit ai clipi îi ieșiră din minte și tată-său și caii, căci avea o priveziște grozavă în fața ochilor: doi oameni mergeau roată în mîini. Asta îi plăcu atît de mult, încît sări într-un picior, apoi dădu fuga mai aproape și se lăsă pe vine în iarbă, să vadă mai bine năzdrăvăniile. Cei doi mișcau în acest timp din picioare în fel și chip. Uneori rămîneau neclintiți, apoi îndoiu picioarele și se lăsau încet pînă la pămînt, ca după aceea să le ridice iarăși în sus. Într-un tîrziu, printr-o săritură, reveniră amîndoi pe călcîie, își scuturară palmele de pămînt, își sumeseră mincile cămășilor, unul strigă ceva, celălalt își făcu vînt, primul se lăsă pe vine, făcîndu-și mîinile scăunel, al doilea veni în fugă și sări drept pe scăunel, iar cel care sta pe vine se îndreptă ca un arc și-l aruncă pînă de parte în spate, așa că a mai făcut în zbor și o tumbă. Era ceva atît de uluitor, încît Vašek exclamă nestăpînit „Văleleu!“, sări în picioare și de emoție se invirti într-un călcîi. Dar după o clipă se ghemui din nou la pămînt, întrucît cei doi o luau de la capăt. Și repetară figura asta poate de zece ori la rînd. Vašek își zicea în sinea lui că, la drept vorbind, asta-i ceva mai grozav decît să călărești. În sat la ei erau vreo cîțiva băieți care știau să călărească. Franta Šembera, ai cărui pă-

rinți aveau o gospodărie frumoasă, ducea călare, împreună cu frate-său, caii la riu ca să-i scalde; și stătea la adînc, pe o iapă cu pielea lucioasă de apă, cu pantalonii uzi și striga cu năduf: „Dii gloabă!“, sau „Ptruu, gloabă!“, sau „Mișcă, afurisito!“ În schimb, nimeni nu știa să facă asemenea salturi. Ce-ar mai holba ochii și Franta, și Pepik, și Honza Blaha, și Jirka Cikhart, și Tonda Cerha. Ori să se ducă mergînd în mîini la bunica și să bată cu picioarele în ușa, ce s-ar mai cruci, Doamne-Doamne!

Oamenii care treceau pe acolo nici nu băgau în seamă exercițiile celor doi. Vašek era de-a dreptul revoltat. Se uita după fiecare și se aștepta să surprindă măcar o privire de admirație, măcar un cuvînt de prețuire, dar toți arătau o deplină nepăsare. Nu se cădea să se poarte astfel cu domnii aceștia, care își dădeau atîta osteneală ca să izbutească cît mai bine în ceea ce făceau. Acum, de pildă, stăteau pe un petic de pămînt de pe care îndepărtaseră toate pietricelele; deodată, unul sări drept în picioare pe grumazul celuilalt și ăsta, măiculiță, ăsta se lăsă o dată la pămînt cu cel din cîrcă, dar nici pomeneală să cadă. Cum cel de sus stătea în picioare, se lăsă frumușel pe călcîie, îl trase pe cel de sub el printre picioare și-l ridică în mîini, deasupra capului, drept ca o luminare. Și stătură așa, unul deasupra altuia, pînă ce domnul de deasupra sări la pămînt. Ei, drăcie, să știe și el, Vašek, să facă așa ceva, împreună cu Tonda Cerha, bunăoară, cum l-ar mai trage printre picioare și cum l-ar mai ridica în sus! Ce ochi ar mai face Nanyinka, sora lui Tonda, văzînd cît de puternic și de iscusit e Vašek! Din senin, simți nevoia să încerce să arate că știe și el cîte ceva. Unde-s copiii de care îi vorbise taică-său?

Uite-i, stau și acum pe scările vagonului. Dar tare mai sînt scrobiți și scoși din cutie. Băiatul are guler alb și cravată, iar fetița poartă pălărie și ține o umbreluță de soare în mînă. Asta nu-i plăcea lui Vašek. Încolo, erau cam de scama lui. Se îndreptă agale spre ei, făcînd cîteva ocoluri, fluierînd și tot întoreîndu-se din drum, de parcă ar fi căutat ceva, chipurile, să nu se vadă că se duce drept la ei. Cînd ajunse în apropiere, se gîndi că ar trebui să le atragă atenția într-un fel. Strigă îndată: „Uitați-vă!“, și făcu o luminare lîngă vagonul din față. Pe urmă își luă avînt și făcu o tumbă, după care se ridică și-i privi curios. Fetița pufni în rîs și-l înghion-

ti pe băiat, care făcu o mutră acră. Vašek se propti în fața lui, cu picioarele desfăcute și-i strigă:

— Tu ești de la circ ca și mine? Eu am să fac salturi!

Băiatul se posomori de tot. Văzînd asta, Vašek viri două degete în gură și scoase un șuierat pătrunzător, apoi se umflă în pene și se laudă în gura mare:

— Eu am să fac salturi, am să merg și în mîini, am să fac și tumbe în aer. Tu ce știi să faci?

În clipa aceea se petrecu însă ceva, care îi luă piuitul lui Vašek. Băiețelul acela binecrescut duse mîna la spate, apucă o pălărie, cilindru și un baston cu măciulie de os, se urcă pe scară mai sus și vorbi mînios, cu un glăscior pițigăiat:

— Băiete, te înșeli cînd ne consideri copii, așa cum ești tu. Noi sîntem oameni maturi și aici în circ ne facem din plin datoria de pitici. Dacă vrei să te joci, caută-ți pe cineva de seama ta. Cu plecăciune. Hai, Emilia!

Presupusul băiețel își puse cilindrul pe cap, coborî scara și întinse mîna fetei, care chicotise toată vremea, dar acum luă deodată un aer serios. Coborî și ea, ținîndu-și cu mîna dreaptă poala rochiei, cu stînga își luă bărbatul de braț și plecară amîndoi, cu nasul pe sus.

Vašek rămase locului, înmărmurit. Auzise întotdeauna că piticii sînt un fel de unchiași cu bărbi albe, dar nu-i trecuse niciodată prin minte că, pînă să îmbătrînească și să se ascundă în cotloanele lor de sub pămînt, piticii pot fi și tineri. Și totuși nu putea să scape de impresia că a avut de-a face cu un băiat și o fetiță, că a suferit o înfrîngere și că ar fi trebuit să-i ardă vreo cîteva scatoalce băiatului, astfel ca fata să-și dea seama de ce este el în stare. Rămase atît de contrariat de toată întîmplarea asta, încît abia după o clipă își veni în fire. Ca să scape cu faima neștirbită, sări iute pe scara vagonului și țipă cu năduf:

— *Un pitic, un pitic,
N-ajunge nici la buric!*

Repetă stihurile de cîteva ori, dar cei doi soți [pitici, angajați în vederea turneului ca amiral Prichindel și Prințesa Boabă-de-mazăre, nu pricepură strigătura lui batjocoritoare și intrară în clădirea circului fără să se uite înapoi.

În schimb lui Vašek îi plăcu acolo, sus, pe scară, căci de acolo cuprindea cu privirea toată întinderea din jur. Mai spuse de câteva ori strigătura cu piticul și deodată, prin cine știe ce misterioasă alăturare, gândindu-se poate la povești și la casă, ajunse la ceea ce îi lipsise din clipa când plecase din sat: la cîntec. Își depărtă îndată picioarele, își infundă minile în buzunare și începu să cînte cît îl ținea gura. Numai că nu cîntă prea multă vreme.

— *Sacré nom d'un chien, qui est-ce qui fait ce sale bruit?...¹*

Un glas de tunet ce vorbea într-o limbă necunoscută îl izbi drept în spate. Vašek se sperie și veni valvîrtej pe scară. După aceea se uită înapoi și pentru întîia oară în viața lui fu atît de înspăimîntat, încît se poticni, veni de-a berbelcacul și căzu în popou. Ușa vagonului unde cîntase era larg deschisă și în cadrul ei ședea un uriaș cu părul și mustățile negre zbirlite, cu ochii rostogolindu-i-se în cap, gol pînă la briu, cu pieptul și brațele acoperite în întregime de niște desene albăstrii. Pe umărul uriașului, strîngîndu-i-l cu toate cele patru labe ale ei, stătea o maimuță care însoțea cu niște țipete stridente vocea aceea de tunet. Vašek, ghemuit la pămînt, avu un singur gînd: și-a bătut joc de pitic și uite, că a venit un căpeăun să-l pedepsească.

Iuțeala cu care se rostogolise pe scară, căzînd pe spate, precum și impresia pe care o făcea, stînd acolo, sprijinit în mîini, cu o mutră speriată, gata-gata să dea apă la șoareci — toate acestea îl făcură însă pe uriaș să izbucească într-un rîs zgomotos, răsunător.

— *Hé, mon p'tit, tu as fait une belle courbette! Mais tu n'es pas du métier, quoi?² Du bist nischt vom Zirkus, was?³*

Vašek băgă de seamă numaidecît că îi vorbește altfel și înțelese într-o fulgerare de clipă că nu-l mai amenință nici o primejdie. Înțelese de asemenea ultima întrebare și se pregăti să facă față unei ultime primejdii. Omul poate se gîndea să-i ardă vreo cîteva.

— Vă înșelați, răspunse el la nemțeasca franțuzită a uriașului în germana lui cehizată. Sîntem de la circ, și tata, și eu, numai că sîntem de curînd aici.

¹ Ei, drăcia dracului, cine face zgomotul ăsta îngrozitor? (Fr.)

² He, micuțule, ai făcut o tumbă de toată frumusețea! Dar nu ești de meserie, nu-i așa? (Fr.)

³ Nu ești de la circ, nu? (Germ., exprimare incorectă.)

— Ei, asta e. Altfel, oricine are cîțiva zile aici, știi: cînd căpitan Gambier înalți steagul albastru pe catarg, trebuie fie liniște, căpitan Gambier dormi. Înțeles?

— N-am înțeles, răspunse Vašek în nemțește, și adăugă îndată în cehă: Dacă vrei să mă bați, fug și-l aduc pe tata, și o să-ți arate el!

— *Je ne comprends rien*¹, hohoti uriașul, și întrebă în nemțește: De unde este tu?

— Din Horní Sněžna, zise Vašek.

— *Quoi, quoi?*²

— Din Horní Sněžna, repetă băiatul mai tare.

— *Nom de Dieu — qu'est-ce que cela?*³ Ce spune tu acolo?

— Din Horní Sněžna, țipă Vašek, din-horní-sněžna, din-horní-sněžna!

— *Ah, est-ce qu'il n'est pas rigolo?*⁴ rise mustăciosul și, bine dispus, adăugă în nemțește: Vrei cafe?

De astă dată Vašek îl înțelese foarte bine și simți deodată o foame grozavă.

— Îhi, dădu el din cap. Vreau!

— Atunci, vine înăuntru, spuse uriașul, dîndu-se înapoi din ușă.

— Nu mă mușcă maimuța? întrebă Vašek, prevăzător.

— Djoko să mușca? Djoko nu mușca, Djoko merge cușca. Hai, vine înăuntru!

Uriașul luă în brațe maimuța, care între timp se liniștise, și Vašek intră. Căsuțele astea pe roate erau pentru el o teribilă enigmă. Nu văzuse niciodată asemenea căsuțe, și tată-său îi spusese că or să stea și ei în ele. Și acum, iată-l poftit într-o asemenea căsuță. Curiozitatea copilărească i se trezi numaidecît. Phi, Doamne, ce frumusețe, ce frumoasă era înăuntru! I se păru pentru a treia oară că trăiește o poveste. Mai întii piticii, apoi uriașul, și acum căsuța asta care semăna cu căsuțele de turtă dulce. În dreapta și în stînga erau două paturi, după ele, sub fereastra acoperită cu o perdeluță se afla o masă, un dulap, iar pe dulap o cușcă în care domnul Gambier o închise pe Djoko. De partea cealaltă era o sobiță cu un burlan, un spălător și două scaune așezate sub fereastră. Pe jos erau așternute piei de animale, galbene cu

¹ Nu pricep nimic (fr.).

² Cum, cum? (Fr.)

³ Pentru Dumnezeu — ce-i asta? (Fr.)

⁴ Oho, nu-i așa că are haz dumnealui? (Fr.)

dungi negre, și pe amîndoi pereții atîrna cîte o piele cu capul împăiat. Deasupra lor, aproape de tavan, era agățat capul împăiat al aceluiași animal, cu botul căscat și colții rinjiți.

Căpitanul Gambier îmbracă un halat larg, roșu-închis, încingîndu-se cu un șnur peste mijloc.

— Șezi, îl pofti el, arătîndu-i lui Vašek un scaun de lîngă masă.

Pe urmă se duse la ferestruica din față, o deschise și începu să tragă și să înfășoare ceva. Vašek băgă de seamă că e vorba de niște sfori. După o clipă, în ochiul ferestruicii apărură două stegulețe, unul roșu și unul albastru. Uriașul dezlegă stegulețul albastru, iar pe cel roșu îl trase sus, la loc.

— Asta, steag albastru, îi explică el lui Vašek, punînd stegulețul pe masă. Alalalt steag roșie. Steag roșie însemni: căpitan Gambier acasă. Steag albastru însemni: căpitan Gambier dormi. Înțeles?

— Da, înțeleg. Dar azi-noapte ce-ați făcut?

— Aaa, noapte, ha, ha, micuțule, noaptea mult muncit, înțeles? Leoaica Natașa avut pui, primit pisicuți, înțeles? Trei pisicuți, uite așa mici, niște *baby* de leu, înțeles? Și căpitan Gambier ești stăpîn la lei, tigri și urși, înțeles? Și mult muncă cu Natașa, toată noapte, *mon cher*, toată noapte!

Uriașul se apucă să robotească pe lîngă sobă, așeză pe masă două cești și turnă cafea cu lapte dintr-un ibric. Puse apoi pe masă zaharnița, untiera și un coșuleț cu cîteva chifle.

— Servește, *mon p'tit*, îl îndemnă gazda, așezîndu-se în fața băiatului. Lei unt, unge chifla la tine.

Vašek nu era dintre cei care fac nazuri. Era obișnuit să primească tot ce se ivea în tînăra-i viață așa cum venea, și abia apoi să se socotească ce și cum. Din tot ce se petrecuse acum pricepu că domnul cel zburlit era un om bun, căruia îi plac copiii, și că e stăpînul leilor și tigrilor la circ. Asta îl încînta. Învîrti lingurița în cafea și mușcă lacom dintr-o chiflă, măsurîndu-și în același timp gazda cu privirea.

— Dumneavoastră sinteți dresor?

— *Oui, dompteur, oui.*¹

— Dumneavoastră ați fost ieri în cușcă, atunci cînd leul ăla mergea pe o bilă?

¹ Da, dresor, da. (Fr.)

— *Oui, mon p'tit*, eu cușca... și leu mers pe bila. Eu fost.

— Unde aveți hainele alea frumoase, albastre, cu argint pe piepți?

— Ohoho, haine albastra este aici în dulap, și haine roșu cu aur, și haine mov cu aur...

Înveselit peste măsură de vizita copilului, francezul se ridică repede și scoase din dulap trei vestoane de culori felurite, toate strălucind de fireturi.

— Uliuu... scăpă Vašek o exclamație la vederea acestor splendori, iar lingurița îi căzu din mână.

— *Oui, c'est magnifique*¹! Mai ieși unt, îl îndemnă el, întorcându-se la masă. Așa, eu *dompteur*, dar tu?

— Eu am să sar și am să umblu în mîini și, hop, am să-l arunc pe celălalt în aer, uite așa.

— Aha, tu acrobat, *très bien*² și asta bun *métier*³. Ai început lucrezi?

— Nu. Tata lucrează. Cîntă din trompetă și mîină și curăță caii, dar eu am să sar, cînd o să fiu mare... Și-am să și călăresc, și-am să-i dresesz cu biciul!

— *Ah, c'est comme ça*⁴, tu abia vrei faci acrobat... și vrei faci călăreț... zîmbi Gambier.

— Da, recunosc băiatul, dar în aceeași clipă îl fulgeră gîndul că, oprindu-se la sărituri și-a ales o meserie prea banală și că să fie dresor ca domnul Gambier e mult mai frumos. Să ai hainele acelea minunate, căsuța asta frumoasă, și apoi, cum intră el în cușcă la lei sau la tigri, cînd toți tremură de teamă privindu-l, ca un adevărat erou. Și pe deasupra, mai e și căpitan. În timp ce tăcea, Vašek chibzui că ar fi totuși mai bine să se facă dresor. Mai avea însă îndoială, drept care întrebă: Da leii și tigrii... nu vă mușcă?

— O, uneori este răi. Țăla de colo — și Gambier arătă spre capul de tigru de deasura patului — ăla fost foarte rău, ăla o dată prins la mine de picior — uite!

Gambier întinse piciorul, ridică pantalonul larg și Vašek văzu o cicatrice pe pulpă.

— Și ce i-ai făcut?

— Eu? Eu bătut la el peste bot, mult, mult... Căpitanul ridică pumnul său năprasnic și arătă cum l-a bătut, iar

¹ Da, e grozav! (Fr.)

² Foarte bine (fr.)

³ Meserie (fr.).

⁴ Ia te uită (fr.) .

Vašek, emoționat, se și văzu pe sine în locul lui Gambier, lovind tigrul cu pumnul peste hot.

— Da tigrul? șopti băiatul abia auzit.

— Jusuf? Dat drumul la picior și fugit colț!

— Strașnic! exclamă băiatul, și se hotărî să nu se facă nimic altceva decât căpitan peste lei și tigri. Izbi cu pumnul stîng în masă, se ridică în picioare și strigă: Și eu am să fac la fel. Am să-i omor pe lei, am să-i omor pe tigri, și toate fiarele or să se teamă de mine.

— Ohoho! se porni pe ris Gambier. Atunci, nu acrobat, *dompteur*?

— „*Dontér*“! încuviință Vašek din cap, și parcă își pecetlui hotărîrea cu vorba asta. Dar mai era ceva important despre care trebuia să întrebe. În timp ce-și sorbea cafeaua, băiatul îndreptă discuția exact spre ceea ce dorea să afle.

— Ce-s desenele astea?

— *Quoi?*

— Desenele pe care le aveți pe piept, pe brațe și pe picior....

— *Ah, je comprends... ça, n'est-ce pas?*¹ Căpitanul, cu ochii strălucitori, își dezgoli pieptul și-i arătă o femeie desenată în albastru, cu părul despletit; stătea culcată sub un palmier și se uita la o corabie cu pînze ce sălta pe valuri. *Et ça?*²

Întinse brațul drept și Vašek văzu deasupra cotului un leu ridicat în două labe, iar de o parte și de alta literele L.G.

— Da, zise băiatul.

— Asta este *tatouage*. Știi, *la-tou-age*!!

— Tatuaj. Da. E din naștere?

— *Comment?* Nu înțeles. Ce vrei spune?

— Dacă aveți asta din naștere...

— Ohohoho, *non, non*... nu, asta înțepat ac, pic, pic, pic, înțeles? Acum pic, pic, pic, și după aia — vopsea. Mult doare, dar căpitan Gambier totul suportă. Vrei merge cu mine la lei și tigri?

— Vreau, se învoi Vašek, și răsufală ușurat auzind că tatuajul nu e ceva cu care te naști. Se temuse în sinea lui să nu fie vorba cumva de un neam de oameni deosebiți, care

¹ A, înțeleg... asta, nu-i așa? (Fr.)

² Și asta? (Fr.)

se nasc cu asemenea desene albastre pe corp, așa cum și văzuse, de altfel, la Hamburg, unii oameni cu pielea neagră ori galbenă. Crezuse că dresorii se aleg numai din acel neam cu desene albastre pe piele. Dar dacă așa stau lucrurile, atunci nimic nu o să-l împiedice să se facă dresor, doar el nu se teme de înțepături. Acasă, în sat, se înțepase de multe ori cu băieții, îl mai înțepase și câte o albină — hm, toate aste-s fleacuri. Numai de-ar avea și el mustăți la fel de stufoase când o să fie căpitan.

Între timp, Léon Gambier lepădase halatul și se spăla în ligheanul de tablă, suflînd și pufnînd pe nări. Vašek mai luă o chiflă din coșuleț, o vîri în buzunar și apoi, sprijinindu-și coatele de masă, începu să cerceteze desenele de pe spinarea „*dontérului*“. Văzu un arcaș sprijinit de o piatră, gata să-și sloboadă săgeata într-un leu ce se pregătea, răgînd, să sară. În spatele leului răsărea soarele, în timp ce deasupra arcașului mai clipeau încă stelele. Dedesubt, se afla un șarpe încolăcit, cu capul ridicat, încadrat de două frumoase chipuri de fată. Apoi începea o pădure, dar Vašek nu avea sub ochi decît vîrfurile brazilor, căci restul se ascundea sub cingătoarea pantalonilor. Pe grumazul „*dontérului*“ văzu o arătare grasă, rotundă, cu picioarele încrucișate sub ea și cu mîinile împreunate la piept. În stînga ei, întinzîndu-se și pe umăr, se afla o ancoră, în dreapta — o secure. Pe brațul stîng era un alt șarpe, de astă dată ridicat în coadă, apoi ceva scris într-un chenar, o inimă cu două inițiale, un trandafir și o pasăre. Nu putu să vadă ce se afla pe brațul drept.

„Hm!“ făcu băiatul răsfrîngîndu-și buza, stînd mai departe cu fața sprijinită în palme și continuîndu-și pesemne reflecțiile. „Așa știe să deseneze și Honza Blaha. Când o să fiu dresor, am să-l pun să mă picteze. Dar șarpe n-am să-l las să deseneze. Șarpele e o prostie. Și femeile la fel, tot o prostie. Ce rost are femeia pe corpul unui dresor? O ancoră pe umăr, asta mai merge. Și la noi, la biserică, pe altar, era o țesătură cu o ancoră. Mai ales am să-l pun să-mi deseneze un tigru și un leu, cum trage fiecare dresorul de câte un picior și cum dresorul îi pocnește peste bot. În spatele lor am să-l pun să-mi facă niște cai, stînd în rînd, ridicați în două picioare. Și sub ei... să zicem... da, sub cai am să-l pun să-l deseneze pe tata cîntînd din trompetă. Și seara,

cînd o să scot cămașa, am să spun: «Ia te uită, tată!» Și tata o să ridă, cînd o să vadă cum suflă în trompetă.”

Din toată dichiseala cu îmbrăcatul, cel mai mult zăbovi domnul Gambier cu spălatul și pieptănatul. Mai ales pieptănatul, căci pînă să-și domesticească smocul de păr zbîrlit de pe buză într-o mustață la modă și pînă să-și îmblînzească chica vilvoi într-o freză linsă și pomădată, cu cărare la mijloc, trecu cam mulțișor. În tot acest timp cîntase: „*Oh, ma chère Marie, vous êtes une belle fleur...*”¹, cu o voce profundă și vibrantă de bas, de-ai fi crezut că apasă pe bașii unei orgi. După ce aruncă pieptenele, totul se isprăvi cît ai bate din palme: cămașa, pantalonii, pantofii, haina strîmtă bleumarin, cu guler tare și cu un lung șir de nasturi în față, apoi șapca de o formă neobișnuită și puțin cam mototolită, cu o „unghie” lungă și lată, pe care și-o așează pe o ureche.

— *Voilà, mon p'tit, allons!*² Hai mergem menajerie.

Vašek sări de pe scaun, își luă șapca în mîna și se repezi afară, să vadă cum domnul Gambier strînge „steag roșie”. După aceea, zorindu-se să țină pasul cu uriașul de lîngă el, ajunse la clădirea din față.

Acum, pe locul de antrenament de pe maidan nu mai era nimeni.

Vašek nu fusese încă la menajerie. Cînd se văzu înăuntru, rămase încremenit. Cum se poate ca tata să nu-i fi povestit nimic despre toate astea? Cușca cu maimuțe! Țapul cu barba albastră! Papagalii guralivi! Ciudatele animale din cuști! Urși! Oițe! Aici aveai cu ce să-ți petreci vremea zile întregi, și tată-său îi făcuse vînt pe maidanul cu vagoane, la piticii ăia nerozi. Acum însă trebuia să lase totul pe altă dată, fiindcă dresorul se îndreptă cu pași mari spre cuștile leilor, și Vašek ținea să-l însoțească, bineînțeles. Cînd Gambier apăru printre cuștile leilor, mai toate fiarele se ridicară, se apropiară de gratii și începură să-și frece blana de gratiile de fier, scîncind încetinel.

— *Bonjour, Bessie, bonjour, Corinne, comment ça va, Mahoum?*³ se adresă Gambier fiecăreia în parte, cu o voce blîndă, mîngîietoare, trecîndu-și mîna prin blana și coama

¹ O, draga mea Marie, ești o floare minunată (fr.).

² Gata, micuțule, mergem! (Fr.)

³ Bună ziua, Bessie, bună ziua, Corina, cum îți merge, Mahum? (Fr.)

lor, zburându-li-o și netezind-o la loc, în timp ce fiarele tremurau de desfătare. Dresorul însă nu-și lua ochii de la cușca Natașei. Leoaica dormea, istovită, iar lângă ea, în cușcă, veghea Anežka Berwitz. Lui Gambier nu-i plăceau aceste acte de voluntarism ale directoarei, deși recunoștea că madame știe cum să se poarte cu animalele și că își poate îngădui cu ele mai mult decât oricare altul. Totuși, se arătă mulțumit atunci când directoarea, auzindu-i glasul, ieși din cușcă și trase zăvorul. Gambier o salută, și Anežka, întinzându-i mîna ei mică, îi spuse din capul locului noutatea principală: puii vor trebui luați de la Natașa, căci leoaica îi neglijează și nici nu are probabil destul lapte. Léon Gambier încuviință din cap.

— Putem încerca. Dacă se va înfuria, îi dăm înapoi un pui, să vedem ce face. Voi lua puii la mine, am mai crescut eu destui.

— Nu, căpitane, să nu faci una ca asta. M-am hotărît să iau puii la mine. Vagonul nostru e mai mare și mai comod.

— Mă rog, sînt leii dumneavoastră, nu ai mei. Dar o să aveți numai neplăceri cu ei, trebuie să-i luați în pat, au nevoie de căldura unei ființe. Și nici cumiști nu sînt, mereu fac cîte ceva... și nici curați nu sînt...

— Știu, știu, dar eu îi iubesc. Sînt atît de neajutorați! E firesc să ne chinuim puțin cu ei, doar reprezintă un capital. La noi o să le fie mai bine. Dacă lipsim cumva amîndoi de acasă, o să le poarte de grijă Helenka.

Vašek nu înțelegea o boabă din ce vorbeau. Vorbeau franțuzește. Rămase tot timpul lângă cuști, uitîndu-se cu luare-aminte la animalele acelea puternice, pe care le vedea pentru întîia oară în viață atît de aproape. Mai făcuse cîteva pași și dădu cu ochii de niște fiare cu blana vîrgată. Ghici numaidecît — erau tigri. „Ptui, da' știu că au colți!“ își zise Vašek. „Ce te-ai mai repezi tu la om! Încearcă numai, îți și zdrobesc botul.“ Tigrii îl învăluiră pe băiat într-o privire leneșă, căscînd. Cel mai voinic dintre ei se lipise de gratii și tot încerca să se uite la Gambier și la Anežka, aflați nițel mai departe.

Deodată se stîrni un necurmat du-te-vino, Gambier spuse ceva cîtorva oameni care se apropiaseră în grabă, și aceștia aduseră cu opinteli o cușcă goală, pe roate, așe-

zînd-o în fața cuștii Natașei. Gambier intră la Natașa, o dezmierdă și-i spuse cuvinte alinătoare.

Leoaica se ridică pe jumătate și scoase un răget, la care răspunse îndată Mahum, apoi și leoaica Bessie. Leul Sultan mîrii furios la Bessie. Pe Vašek îl trecură fiorii la auzul acestor răgete cumplite. Gambier o scărpina pe Natașa pe ceafă, vorbindu-i cu blindețe. Cineva aduse trei hălci de carne crudă, pe care Anežka le luă și intră cu ele în cușca goală. Ușa acesteia, deschisă larg, se afla în dreptul ușii de la cușca Natașei. Trei rindași stăteau alături, pregătiți cu furci și cu răngi de fier. Gambier se apropie de ușă, luă de la Anežka o halcă de carne și o chemă pe Natașa.

— *Viens, Natacha, viens, ma chère!*¹

Și aruncă halca de carne în cușca goală. Natașa se ridică, se întinse și se îndreptă cu pas molatic spre ușită.

— Hai, Natașa, o îmbie Anežka. Hai, mititico, uite cărnită!

Leoaica adulmeca, își frecă puțin capul de gratii, apoi pași încet, încetîșor, mîrîind amenințător. După o clipă se aruncă asupra hălci de carne, puse laba pe ea și scoase un răget și mai puternic. Toți cei din jur, Anežka și Gambier stăteau nemișcați, fără măcar să clipească.

— Nu striga, dragă, nu te teme, îi spuse duios Anežka. E carnea ta, nu ți-o ia nimeni. Uite, și asta e a ta, și asta, — și îi aruncă a doua și a treia halcă de carne. Leoaica mirosi carnea și se lungi alături, mîrîind. Anežka, vorbindu-i într-una mîngietor, se îndreptă încetinel spre ușă și trecu în cealaltă cușcă. Ușa cuștii în care se afla acum Natașa căzu cu zgomot și rindașii împinseră cușca de acolo. Anežka și Gambier coborîră din cealaltă cușcă, ducînd în brațe trei pisoai care scînceau.

În tot acest timp, Vašek urmărise cu încordare cele petrecute. Fără să-și dea seama, ținuse pumnișorii strînși, hotărît să se arunce asupra fiarei dacă i-ar face vreun rău acelei doamne sau căpitanului. Nici nu simți că îl trage cineva de mîneacă. Gestul se repetă și abia atunci se uită în jur și strigă înăbușit cuprins de bucurie: „Oh, tată!”

Directoarea întoarse capul. Karas o salută.

— A, tu ești, Anton! Bună ziua! Asta e băiatul tău? Cumnată-mea mi-a și povestit despre el. Chipeș flăcău!

¹ Vino, Natașa, vino, drăguț! (Fr.)

Vino încoace să te uiți la puii de leu. Dar să nu-i atingi. Când vor mai crește, o să te joci cu ei.

Vašek se ridică pe virful picioarelor, înălțându-se spre Gambier, care se aplecă puțin și el. În căușul brațului stîng, ajutîndu-se cu mîna dreaptă, ținea trei gigilice urîte, cu pielea umedă, care scheunau încetișor.

— Natașa vrea să se întoarcă la cuibul ei, vesti un rîndaș. Toți se înturnară cu fața spre ea și se dădură puțin îndărăt. După ce-și înfipsese colții și morfolise halca de carne, tăvălind-o pe jos, leoaica lăsase mîncarea și venise spre grațiile cuștii.

— Băgați-o la loc, porunci Gambier.

Oamenii traseră din nou cușca pe locul dinainte, ridicară ușița și Natașa, cu carnea în gură, ajunse dintr-un salt în cușca ei, așternută cu paie. Lăsă jos carnea și începu să umble cu botul prin paie, căutîndu-și puii. Ușa cuștii se închise în urma ei și rîndașii traseră deoparte cușca de rezervă. Natașa căută cît căută, pînă ce dădu din nou cu botul de carne, și se întinse alături, ca să mănînce.

— E o mamă rea, zise Anežka. Haidem, căpitane.

— Haidem și noi la masă, Vašek, îi spuse Karas băiatului. Ce-ai făcut toată dimineța?

O porniră amîndoi spre casă. Pe drum și în timpul prînzului Vašek nu mai isprăvea să povestească lui taică-său și apoi și Rûženkăi, tot ce văzuse și tot ce i se întîmplase la circ. Singura încheiere la toate acestea era că se va face „*dontér*“.

— Mă rog, ce e aia „*dontér*“? întrebă Karas.

— Pentru Dumnezeu, tată! Cum, tu nu știi ce e un „*dontér*“?! se făli băiatul în fața lui. Și abia după aceea urmă o explicație amănunțită, cum că el, Vašek, se va tatua, își va lăsa niște mustăți falnice, își va pune un steguleț deasupra casei și va intra în cușca fiarelor, iar dacă vreuna va sări să-l muște, îi va da peste bot.

După-amiază, bineînțeles, Vašek era din nou la reprezentatie. Karas îl așează pe o bancă la galerie, apoi se grăbi să-și ocupe locul în orchestră. Curînd, își dădu seama că programul merge ca un ceasornic, întocmai ca și în ajun. Astăzi cîntă cu mai multă siguranță și la un marș își îngădui chiar să facă o înfloritură, iar domnul Selnicki dădu încurajator din cap. Nimic altceva decît un tam-ta-ra-ra,

tam-ta-ra, cum cîntase de nenumărate ori cu Milner, dar Karas se simți grozav de mulțumit că i-a venit această idee și că dirijorului i-a plăcut. După reprezentație zbură pe scară în jos, la fel ca toți ceilalți din orchestră, și luă în brațe mormanul de huse. De astă dată isprăvi treaba mai iute decît tovarășul său, pentru că se înțelesese cu Vašek să se întâlnească jos și să-i ajute. Apoi veni la rînd hrănirea animalelor și curățenia de seară — noi prilejuri de uimire pentru Vašek, care era numai ochi și urechi. Într-un tîrziu ajunseră să le pună pe toate în bună rînduială, se stabiliră paznicii de noapte, și cei doi Karas porniră spre casă. Vašek era cel mai mulțumit. Luase parte pentru întâia oară la munca cercului, întinzînd husele acelea, ceea ce îi dădu curînd încredințarea că, dacă n-ar fi fost el, n-ar fi acum totul în ordine la circ.

Seara, cînd se întinse pe pat, înainte să adoarmă, spuse: — Știi, tată, toate sînt frumoase la circ, dar eu mă fac imblînzitor de elefanți. Orice s-ar zice, meseria asta e cea mai frumoasă din toate!

VII

A doua zi, la prînz, cei doi Karas — tatăl și fiul — luară masa pentru ultima oară la doamna Langermann. După-amiază, potrivit dispozițiilor, se mutară în vagon. Despărțirea nu se dovedi prea ușoară. Karas stătuse cu chirie aici ani de-a rîndul, în timpul sezonului de lucru, și acum, în pragul aceluiași sezon, pleca. Faptul că în plin șomaj își găsise de lucru era un eveniment pentru acești oameni simpli. În schimb, Karas știa că pentru buna doamnă Langermann va urma o vară secetoasă, acum, cînd se vedea dintr-o dată lipsită de toți oamenii idin echipă, pe care îi avea de obicei în pensiune. Și apoi, mai era și Vašek, pe care doamna Langermann îl îndrăgi în aceste cîteva zile, iar Vašek se supuse ca unei sentințe despărțirii de Rûzenka, acest prim „căluț” al visurilor sale de artist de circ. Fură chiar și lacrimi abia stăpînite, precum și multe promisiuni, cum că dacă or fi sănătoși, la iarnă, cînd se vor întoarce la Hamburg, o vor

căuta negreșit pe doamna Langermann și, să sperăm, poate chiar vor locui la ea.

În jurul vagoanelor din spatele circului era forfotă și hărmălaie. Oamenii își aduceau geamantanele și diferitele fleacuri de care nu te desparți niciodată, de la colivia cu un canar și pînă la ghivecele cu flori. Karas veni doar cu o traistă în spinare. Căută vagonul numărul opt și cînd îl găsi, dădu înăuntru peste Kerholec, care tocmai își atîrna hainele în cuierul din fundul vagonului. Vašek se sui după tată-său și rămase tare dezamăgit. Se aștepta la o căsuță frumoasă și confortabilă, așa cum avea căpitanul Gambier, și cînd colo avea parte de un simplu vagon pe roate, din cele în care obișnuiesc să doarmă peste noapte muncitorii. În stînga și în dreapta se aflau cîte trei paturi suprapuse, încît cei care urmau să se culce în ele păreau mai degrabă lungiți în niște sertare, decît în pat. În fund, pe două scaune erau două ligheane de tablă, două căni de apă, un dulăpior avînd șase sertare cu cheie pentru lucrurile mai mărunte, iar deasupra lor, de jurîmprejur, cuiere pentru haine.

— Ți-am spus doar că aici nu-i hotelul „La Arhiducele Ștefan“, vorbi Kerholec, observînd privirea mirată a lui Karas. Nu ții nasul așa de sus ca să nu între în gaura asta, iar dacă-ți vine să strănuți, te întoreci și tu pe o parte ca să nu te izbești cu capul de sus. Dacă e prea cald, deschidem ferestrele și ușa, și-o să te desfătezi în aerul curat al naturii-mume; dacă e frig, facem o căldură ca-n baie, cu forțele unite ale răsufllărilor noastre. Și-apoi, nu venim aici decît ca să ne culcăm. De dimineață pînă seara vom fi tot pe afară, fie că stăm pe loc, fie că sîntem la drum. Iar dacă ne adăpostim înăuntru de ploaie, paturile de sus se pot demonta și pe cele de la mijloc stai ca la mama acasă pe canapea. Principalul, băiete, e că vagonul merge cu tine oriunde, că oriunde te-ai afla ai cu tine bîrlogul tău, și asta-i mare lucru.

— Ei, cum o vrea Dumnezeu! se lăsă Karas în voia întîmplării. Și cum o să dormim?

— Eu am patul numărul patru. Patul din mijloc, pe dreapta. Trebuie să zbor primul, ori de cîte ori e nevoie, de aia am un loc mai bun. Tu ai să dormi la numărul șase, sub mine, iar Vašek la numărul doi, deasupra mea. Dacă

vrei, poți să schimbi cu el, dar să știi că nu-i prea ușor să te cațări sus, pe cînd un băiat ca el ajunge acolo ca o veșnică. Ce zici, Vašek?

Băiatul tăcea, dar se citea pe fața lui că nu-i prea încîntat.

— Nu-ți place?

— Am crezut că o să avem și noi o căsuță cum are domnul „*dontér*“.

— Cine?

— Cum are căpitanul!

— Aha, ca *dompieur*-ul. Bineînțeles, Vašíček, o să ai și tu o asemenea căsuță, dar mai întîi trebuie să ajungi și tu *dompieur*. Pentru asta trebuie să înveți. De altfel, nici tu n-o să stai aici decît noaptea, la cai e nevoie chiar și de un băiat ca tine. Ia spune, ți-au plăcut caii?

— Mi-au plăcut.

— Dar atunci cînd te-a urcat Hans pe Mary cea tărcată, ți-a plăcut?

— Da. Mary merge și ea cu noi?

— Păi sigur, Vašíček. Dacă ți-a plăcut atîta, ziua o să mergi călare pe Mary.

— Zău? O să merg călare?

— Dacă-ți spun...

— Tii, tată, asta-i grozav! Tu ai văzut-o pe Mary, tată? E așa de frumoasă!

— Ei, dar pentru asta trebuie să-nveți să te ții în șa și să stăpînești calul, ca să n-o ia razna cu tine.

— Nici pomeneală. O să-l țin bine. Atunci am călărit fără frîu.

— Ei, acum du-te și tu pe-afară, să nu ne împiedicăm de tine pe-aici. Am să-i spun lui Hans să te învețe să călărești.

— Olio! O să fie grozav! Mă duc să mă uit la Mary. Pot să mă duc să mă uit la Mary?

— Firește că poți. Spune-i lui Hans că domnul Kerholec a poruncit ca tu să mergi la drum călare pe Mary.

Vašek o zbughi vesel din vagon, își îndesă pe cap șapca cea nouă, pe care tata i-o cumpărase înainte de prînz și, fluierînd, intră tropăind în grajd. Karas-tatăl desfăcu traista și își scoase lucrurile. Două cuie îi fură de ajuns pentru hainele lui și ale băiatului.

— Cine mai stă cu noi în vagon? întrebă Karas.

— Oameni cumsecade, de-ai noștri, zise Kerholec, tre-băluind de colo-colo. N-aș primi să stea cu mine un netreb-nic, îți închipui. La numărul unu...

Karas observase de cum intrase că paturile au niște tă-blite de metal cu numere pe ele. Și asta făcea parte dintre slăbiciunile lui Berwitz. Singele latin din el îi dădea ghes spre fastuos și pompos, în vreme ce spiritul nemțesc se ma-nifesta printr-o continuă aplecare spre ordine, precizie și desăvârșită organizare. Începuse să-și numeroteze vagoanele încă de pe cînd erau atît de puține, încît le cuprindea din-tr-o ochire. Mai tîrziu, cînd numărul lor crescuse, puse să se numeroteze și paturile din vagoane. Steenhouwer ținea evidența paturilor și putea să spună oricînd care e gol și care ocupat. În ziua aceea, după cele comunicate de Ker-holec, făcuse cîte o cruce pe planul său în dreptul pătră-țelilor VIII/2 și VIII/6, ceea ce însemna sosirea celor doi Karas în vagonul lui Kerholec.

— La numărul unu, începu Kerholec, stă un oarecare Honza Bureš, un om învățat. Ce-a fost cu el și ce i s-a în-tîmplat de-a nimerit la cîrc, nimeni nu știe! Și nici nu întrebă nimeni. Aici contează ce e omul, nu ce-a fost. Cînd o să te mai învechești la noi, o să-ți dai seama că la cîrc sînt mulți foști, de tot felul. Nimeni însă nu încearcă să-i tragă de limbă, dacă nu încep singuri să vorbească. Ce, parcă poți să știi ce năpastă a lovit omul și ce-l doare?! Și fără asta, cu timpul, toate ies la iveală. Cînd umbli așa, pe roate, săptămîni, luni și ani de zile, mereu cu alt cer deasu-pra, vine o bună seară cînd și sfîntul Nepomuk¹ să fii, și tot îți dezvălui taina. În ce-l privește pe Bureš, am băgat de seamă că nu merge niciodată cu noi la Praga. De cînd e la noi am fost de trei ori acolo, și de trei ori a șters-o înainte să intrăm în Praga, ca să apară apoi undeva, dincolo de oraș. Și totdeauna venea cu niște scuze atît de prostesti, că, să fi fost altul în locul meu, îl gonea din vagon. Bureš însă e un om tare cumsecade, de aceea le-am spus celorlalți să-l lase pe om în pace. Dintre noi toți, el singur e artist. Știe să vorbească, ține predici, declamă, dă din mîini, minu-iește păpuși — ce mai încolo și încoace, e un al doilea Ma-

¹ Într-o legendă cehă se spune că Sfîntului Nepomuk i s-a tăiat limba.

těj Kopecký¹. Dar să vezi, aici e aici, toate astea le face numai pentru noi. La circ nu ți-ar intra să-l poleiești cu aur. Am încercat noi să-l împingem de la spate, ba eu i-am dat o dată a înțelege chiar directorului că n-ar strica să-l scuture puțin, dar ți-ai găsit: stătea ca de lemn, se uita la director peste umăr și o ținea morțiș că lui nici prin gând nu-i trece una ca asta, că e bun cică doar de o muncă grosolană și că nici n-ar îndrăzni să apară într-un circ atât de nobil, alături de artiști.

Da eu pun capul că atunci și-a bătut joc de director. Eh, un băiat de aur, numai că e tare ciudat. Spun unii — dar, bagă de seamă, eu nu știu nimic, astea-s doar așa, niște vorbe — că atunci când s-a tras la Praga în prințesa Vindischgrätz, ar fi fost și el amestecat în povestea asta... Da eu nu știu nimic... astea-s doar vorbe, știi zicala: gura lumii-i slobodă...

— Și la mijloc, cine stă? întrebă Karas, dornic să afle cîte ceva despre noii săi tovarăși de vagon.

— La numărul trei? — Unul Vosátka. Ei, Antoane, frățioare, ar fi să povestesc toată seara și toată noaptea. Ăstaia chiar eu îi spun: Vosátka, ești ca o furtună, măi frate, fruntea vîntul ți-o bate, soarele ți se scaldă în plete — ești vulpoi bătrîn, măi băiete. Acum, trebuie să mă duc la treabă, Antoane, că peste puțină vreme și tu o iei din loc...

Cineva tocmai deschise ușa, curmîndu-i vorba. Pe scara vagonului se afla un om bătrîn, cu părul alb și aspru, tăiat scurt și cu fața boțită de cute. Ducea pe umăr și în brațe o încărcătură.

— Ia te uită, taica Malina! exclamă Kerholec. Ce ai acolo?

— Am adus ciocanele și țărșii.

— Pune-le acolo, în fund, zise Kerholec, și adăugă, întorcîndu-se către Anton: Ăștia-s țărșii de bătut în pămînt, flocus sau ancure, de care legăm seglele, adică funiile care țin grosimea, stîlpul din mijloc, înțelegi... șapito, cum îi spunem noi... cortul, adică. Asta-i munca noastră, a ridicătorilor, a constructorilor, și mie îmi place să am sculișoarele la îndemînă. Iar ăsta-i taica Malina, patul numărul cinci. Fraților, înțelegeți-vă între voi, că eu am zburat.

¹ Matěj Kopecký (1775—1847)— renumit păpușar ceh.

Karas așteptă ca bătrînul să lase jos povara — niște ciocane mari și grele, un topor lung de un metru, niște țărushi de fier cu capul turtit — și după aceea își spuse simplu numele.

— Karas, Karas, repetă îngîndurat bătrînul. A fost o dată cu noi prin Ungaria unul Karas, dar de-atunci a trecut un car de ani... Ba nu, le încure eu. Parma¹ îl chema... Jozifek Parma, era de undeva de pe lîngă Olomouc... De, am încureat peștii, da! acum mi-am amintit, *Karasul* e mai mic, iar *parma* e mai mare și are mustați... Nu l-ai cunoscut, așa-i? De unde era să-l cunoști... putea să-ți fie tată... și nici altminterea nu merge, doar îi spune Parma... Ori să-ți fi fost rudă... ai?

— Nu, tăicuță, nu. N-am cunoscut niciodată un om cu numele ăsta, zîmbi Karas la spusele bătrînului.

— Atunci, e bine. Că Parma ăsta era mare ticălos. O dată i-a presărat praf de scărpinat lui mamzel Arabella pe tricou, că s-a scărpinat, biata de ea, tot timpul cît și-a făcut acrobațiile pe cal. Cu asemenea oameni mai bine să n-ai de-a face. Dumnezeu de unde ești?

— Din Horní Sněžna. De pe lîngă Budějovice.

— A, Budějovice. Știu. O dată, cînd eram prin părțile alea, ne-a fugit un urs și l-am fugărit pînă la Jaroměřice.

— Ați fost, pesemne, la Budějovice, în Moravia, nu? Eu sînt de la Budějovice din Cehia...

— A, adevărat, așa e, sînt două. Va să zică, nu cunoști Jaroměřice... Închipuiește-ți, ursul ăla a ajuns la Jaroměřice, în piața orașului, într-o duminică dimineata, și hop, a dat buzna într-o brutărie. Stai nițel... numai un pic... uite, nu mai știi ce-a fost mai departe... Am uitat, de parcă ursul s-ar fi pierdut acolo, în brutărie... Nu cumva e timpul să mergem la treabă? Știi, cînd e aproape să înceapă reprezentația, totul mi se oprește în minte, gîndurile, vorba, tot-tot... Atunci știi că trebuie să mă duc la cîrcă și, într-adevăr, reprezentanția e gata să înceapă. Acolo mi-aduc iarăși aminte de toate. Hai să mergem.

Bătrînul tăcu. Încuie ușa în urma lui Karas, virîcheia în buzunar și o porni cu pași mari spre menajerie, uitînd cu desăvîrșire de tovarășul său. Karas constată cu uimire

¹ Parma — mreană (cehă).

că a picat în orchestră tocmai în clipa în care Kerholec, de jos, bătuse din palme, dînd muzicii semnalul să înceapă.

De astă dată, cîntă cu foarte mare ușurință, ajunsese să se simtă ca acasă. În timp ce cînta se gîndea la cei trei oameni ciudați, în tovărășia cărora intrase. La drept vorbind, pînă și Kerholec era o enigmă. O să afle frumoase istorii, cum nici n-ar fi visat cineva de la el din sat, se gîndea Karas. Cugetînd astfel, sufla cu nădejde în trompetă, iar cînd veni momentul potrivit făcu iarăși niște floricele la melodia pe care o cîntau. Cînd lăsă trompeta de la buze, se simți tras de mîneacă și tresări. Întoarse capul și-l văzu pe bătrînul Malina, îmbrăcat într-o livrea albastră și cu o mutră tare gravă, întinzîndu-se peste un pupitru ca să ajungă la el. Se aplecă îndărăt, și Malina, făcînd mina căuș la urechea lui, îi șopti asurzit:

— Brutarul ăla avea miere. Așa am pus mina pe urs.

Karas abia se stăpîni să nu pufnească în rîs, dar bătrînul dădu de două ori din cap, vrînd, pare-se, să se înțeleagă că abia acum e totul în bună rînduială cu povestea aceea și se depărtă pe vîrfurile picioarelor.

Vendelin Malina era cel mai vechi în slujbă la Circul Humberto. Mai vechi chiar și decît țăpul Barbă-Albastră, și decît armăsarul Pompon, și decît încărunțitul leu Sultan. Nimeni nu știa de cînd slujea acolo, nici chiar el însuși. Petr Berwitz își amintea lămurit cum, pe cînd era băiețel, Malina îl suia pe un măgar și îl plimba prin manej. Poate doar bătrînul Humberto ar fi știut să spună de unde și cînd anume l-a luat pe Malina în slujbă. Amintirile lui Vendelin erau cam neclare. Avea o memorie nemaipomenită în ce privește toate istoriile și întîmplările prin care trecuse Circul Humberto, sau oamenii pe care îi întîlnise în viață. Era o adevărată cronică vie a cercului și povestea uneori lucruri ce păreau de domeniul legendei, dar care totuși erau reale. Numai că, pe măsură ce trecea vremea, încurca tot mai mult numele și perioada de timp în care s-au petrecut. Vorbăreț, în adevăratul sens al cuvîntului, nu era. Uneori, săptămîni întregi abia deschidea gura, nu ieșea din muțenia lui nici pentru a da binețe, iar dacă îl saluta cineva, răspundea doar prin niște mormăituri. În schimb, atunci cînd îl năpădeau amintirile, cînd se trezea vreuna la lumină, se apuca să povestească domol și sfătos, fără să dea

uitării nici un amănunt. În măsura în care din istorisirile lui se putea reconstitui propria lui istorie, se părea că era de fel de prin regiunea munților Orlick, și că de mic copil, cu mulți ani în urmă, o pornise împreună cu frate-său mai mare în lume. Frate-său mai mare, Stanislav Malina, mai colindase prin lume, după cât se pare, ca ucenic de dogar, și lucrase pe undeva prin Franța, printre viticultori, unde îi plăcuse foarte mult. Doi ani mai târziu se întorsese acasă, în satul natal, cu un pumn zdravăn de galbeni în buzunar, o ținuse tot într-un chef și își făcuse de cap, nelipsit de la nici o petrecere de prin partea locului, dar după o bucată de vreme îl cuprinse iarăși dorul de ducă. Jinduia după vin roșu și după bucate pregătite cu ulei, și atunci îl luă cu el pe frate-său mai mic, Vendelin, și apucară împreună spre Franța. Greu de spus ce-a mai fost după aceea. Pesemne vreo istorie amoroasă de-a lui Stanislav, care s-a isprăvit cu imbarcarea lui ca marinar pe o corabie mare, greoaie și burduhănoasă. Vendelin rămase singur în port — naiba mai știe unde anume. O dată vorbea de Toulon, altă dată de Marsilia, altă dată de Bordeaux. Neîndoios e însă faptul că Vendelin Malina cunoștea toate aceste orașe, fapt dovedit cu ajutorul francezilor de baștină care lucrau la circ. Ei, și așa, în orașul acela, oricare o fi fost el, Vendelin încercă tot felul de munci grele în port și pe șantierele de construcții navale, și poate că nici nu ar fi dus-o atât de rău, dacă nu l-ar fi apucat dintr-o dată un dor năprasnic de casă. Se simțea atât de singur și de părăsit, încît nimic nu-l mai bucura, și nu se gîdea decît la drumul spre casă, spre patrie. Numai că asta nu era chiar atât de ușor. De felul cum ajunsese în Franța își mai amintea doar ca de o nesfîrșită pribegie. Nu-și mai dădea seama pe unde să se întoarcă în țară; nu știa nici să citească, nici să scrie, iar dacă acolo, în orașul de pe malul mării, întreba unde e Praga și care e drumul spre ea, toți clătinau din cap și ridicau a neștiință din umeri; cel mult se contraziceau unul pe altul: dacă Praga se află în împărăția rusească sau la hotarul imperiului otoman. Toate acestea ținură pînă în ziua cînd Vendelin întîlni un om care știa despre Praga și care fusese chiar acolo. Dîndu-și seama că de la marinari nu poate afla nimic despre Praga, începu să ia aminte la oamenii care colindau pe uscat, prin iarmaroace, negustori cu dughene,

comedianți și alți rătăcitori dintr-aceștia. Printre ei descoperi în cele din urmă un artist italian de circ, vorbăreț nevoie-mare, care răspunse la întrebarea-i sfioasă cu o avalanșă de exclamații:

— *Ah, Praga! Si, si! Je la connais bien! La bellissima città! Le pont, le Bourg! Grandioso! Magnifique! La città di Bambino Gesù! Guten Tag, gute Nacht, topri ten, topra noc — ecco!*¹

Cînd Vendelîn Malina îl întrebă dacă nu merge cumva la Praga, comedianțul izbucni într-o altă cascadă de vorbe. Cum să nu, merge pretutindeni, în întreaga lume, merge și la Praga, frumoasă țară, frumos oraș, nobil popor, îi plac spectacolele și prețuiește arta adevărată. Ei, și apoi Malina îl întrebă codindu-se dacă nu ar vrea să-l ia cu el. Comedianțul se scărpină după ureche și răspunse răsunător că ăsta e un lucru delicat, că drumul la Praga e lung și se pot întîmpla multe. Pînă la urmă îl întrebă dacă știe să facă așa, ceva mai neobișnuit, la care Malina răspunse că nu știe, dar că ar putea să dreagă orice stricăciune se ivește la căruțe și, îndeobște, la tot ce e întocmit din lemn, iar cu caii se pricepe să umble încă de pe cînd era argat, că, pe scurt, ar face de toate, oriunde ar fi nevoie... și că nici n-ar vrea nimic pentru asta, doar un blid de mîncare, fie chiar și numai cartofi. Ultimele-i cuvinte fură pesemne cel mai mult pe placul comedianțului.

Așa deveni Carlo Humberto directorul lui Vendelîn Malina, iar Vendelîn Malina o parte integrantă a Circului Humberto.

Nu că ar fi vrut să rămînă la circ, Doamne ferește! Vendelîn nu se gindea la nimic altceva, decît cum să ajungă în Cehia. Nici nu bănuia măcar cît va ține călătoria asta. Pe atunci, tot circul lui Carlo Humberto încăpea în trei căruțe trase de doi cai, ceea ce însemna că pretutindeni trebuia să închirieze cîte un cal. Acum, cu venirea lui Malina, rînduiră treaba astfel: mergeau amîndoi o bucată de drum cu două căruțe, apoi Malina se întorcea cu unul din cai și aducea cea de-a treia căruță, în timp ce Carlo Humberto încerca să încropească în satul în care ajunseseră o mică reprezen-

¹ Ah, Praga! Da, da! O cunosc bine! Orașul atît de frumos! Podul, Burgul! Grandios! Magnific! Orașul Pruncului Isus! Bună ziua, noapte bună, bună ziua, noapte bună — iată! (Frază cu elemente din mai multe limbi, după cum urmează: it., fr., it., fr., it., fr., it., germ., cehă incorectă, it.)

tație cu un urs, o maimuță și cițiva ciini. Lui Malina îi încredință în acest scop un cal slab, alb, întrucît celălalt, negru, era mai frumos și sluja la reprezentațiile mai mari drept cal de călărie. Așa se făcu că Malina străbătea fiecare etapă de călătorie de cîte trei ori, dar el nu se supăra pentru asta. Era fericit cînd rămînea singur cu bălanul lui și putea să sporovăiască alături de el în cehă. Nu după multă vreme se dumiri că bălanul înțelege graiul ceh, și rămase tare mișcat să descopere în acea ființă necuvîntătoare un compatriot. Dar și bălanul pe Vendelin îl iubea cel mai mult. În grajd sau atunci cînd se aflau sub cerul liber, îl întîmpina totdeauna cu un nechezat și îl lingea pe față sau pe gît, ceea ce Vendelin suporta răbdător. Cînd se întorcea călare după căruța lăsată în urmă, tot drumul îi povestea bălanului de-a fir a păr toate cîte se întîmplaseră peste zi, arătîndu-i că lucrurile stau cu totul altfel pe aici, decît la ei, în Cehia. Îi mai spunea apoi cum se vor mai odihni ei amîndoi — Vendelin și bălanul — cînd vor ajunge la Žamberk și la Vamberk. Bălanul se obișnuise pînă într-atît cu aceste istorisiri, încît, atunci cînd Vendelin cădea pe gînduri sau se cufunda în tăcere, îl trezea el însuși cu un nechezat, îndemnîndu-l la vorbă.

Așa, împreună, străbătură de trei ori, sat cu sat, întreaga Franță, Țările de Jos și statele germane, dar nici pome-neală de Cehia, de Praga sau de munții Orlick. Trecu vara, veni toamna cu ceturi pogorîte peste lunci și cu focuri aprinse pe miriști, apoi zilele ploioase și friguroase, apoi zăpada, multă zăpadă, încît bălanul abia își trăgea copitele din omăt, iar Vendelin găsea mai cu cale să umble prin viscol, pe lîngă cal, ca să-l mai ușureze. Dădeau reprezentații prin cîrciumi, în hambare și porumbare, dar nu se opriră nicăieri. Mergeau mereu mai departe, tot spre Praga, după cum socotea Malina. Între timp învățase rostul tuturor treburilor cercului și ale menajeriei, întocmise o baracă din scînduri, hrănea animalele, dădea o mîină de ajutor la parada cercului sau la reprezentații, făcea rost împreună cu directoarea de mîncare sau de furaje de pe la țărani, muncea din zori și pînă noaptea la fel ca bălanul lui, hrănindu-se cu te miri ce, dar mai ales cu nădejdea de a se vedea acasă. Veni primăvara, și ei o porniră în susul Rinului, spre Elveția. Trecură munții

îngrozitor de înalți, spre sud, spre Lombardia, în Italia. Pe măsură ce înaintau, căldura se făcea tot mai înăbușitoare, bălanul era abătut de tot, și Vendelín Malina nu mai prididea căutându-i locuri umbroase. Noaptea, el însuși i se plîngea calului, luîndu-l de gît, cit e de lung drumul pînă acasă și în ce capăt de lume l-a tras după el frate-său, Standa, de-ai fi jurat că nu mai e chip să te-ntorci. Veni din nou toamna și după ea iarna, și din nou ajunseră prin ținuturile nemțești. Directorul cumpără cel de-al treilea cal, drumurile înapoi, pentru aducerea căruței părăsite în drum, încetară, și acum înaintau cu repeziciune. Vendelín își avea acum căruța lui, la care era înhămat bălanul, și se bucura la gîndul că, în sfîrșit, vor ajunge mai degrabă în Cehia. Vedeă însă într-una doar lanurile șatelor nemțești, munți și văi, pînă cînd, în pragul celei de-a treia toamne, pe cînd se aflau în orașul Vratislav¹, auzi de pe la oameni că țările cehe nu-s departe, că acolo, în ceturile acelea, sînt munții Krkonoše, iar cel de colo e vîrfurile Sněžník.

Vendelín se cutremură de emoție și abia își stăpîni plînsul. În sfîrșit, în sfîrșit, vedeă un colțișor din patria lui! Seara, după ce se isprăvi reprezentația, îi dădu de mîncare bălanului și se duse la director. Carlo Humberto îi primi spusele înfrigurate, cum că în aceeași seară va pleca spre casă, cu lamentări îngrozitoare, închinîndu-se și luînd drept martoră pe Maica Domnului, că așa nu merge, că asta înseamnă curată nerecunoștință și trădarea binefăcătorului său. Cum Vendelín continua să o țină pe-a lui, Humberto începu să se jure pe toți sfinții că, deși va ajunge în acest fel la sapă de lemn, e dispus să-i plătească din acea zi cîtiva taleri pe an, numai ca să nu trebuiască să-și schimbe personalul aici.

După alte strigăte și jeluiri îi urcă leafa, dar Vendelín nu cedă. Humberto prăvăli asupra lui cele mai îngrozitoare blesteme, de parcă ar fi fost cel mai mare ticălos din lume, apoi îl îmbrățișă și-l sărută, urîndu-i drum bun și amintindu-i că se poate întoarce oricînd, că Cercul Humberto îl va primi oricînd cu brațele deschise. Mai grea fu însă despărțirea de bălan. În liniștea grajdului, Vendelín plînse amar, împărtaşînd calului vestea cea mare și arătîndu-i că nu-l poate lua

¹ Actualul Wrocław, oraș în Polonia.

cu el, decît dacă îl fură directorului. În toți acești ani de rătăcirii, Malina nu-și încropise mai nimic, afară doar de o bocceluță. Cînd o ridică de jos și și-o aruncă pe umăr, bălanul întoarse capul după el și necheză atît de jalnic, încît Vendelin fugi degrabă afară, să nu mai audă nechezatul acela trist. Și totuși îl auzea mereu. Cerul nopții răcoroase era înalt și spuzit de stele cînd Vendelin, cu un băț în mînă, ieși din circiuma în al cărei grajd se aflau cei trei cai ai cercului Humberto. Merse toată noaptea și toată dimineata următoare, urecă munți, străbătu păduri, ciugulind din pîinea cu brînză pe care i le dăduse pentru drum directoarea, astîmpărîndu-și setea cu apa fîntînilor sau a pîriurilor, merse tot înainte, peste vîrfurile munților, coborî într-o vale și deodată auzi de pe țarini o voce strigînd ceva în cehă. Îl năpădi o ferire fără de margini la gîndul că, în sfîrșit, se găsește printre ai săi. Ajuns în sat, începu să întrebe încotro să apuce mai departe și cînd colo află că nu mai are decît un ceas de drum pînă în satul lui de baștină.

Dumnezeu știe ce aștepta Vendelin Malina de la întoarcerea lui acasă. Mai curînd nu se gîndise la nimic anume, stăpinit doar de ademenitoarea presimțire a unei fericiri de rai. În schimb, cînd ajunse să recunoască dealurile și dumbrăvile știute, cîmpurile, căsuțele, cînd intră în satul unde cîinii întîmpinară cu hămăituri cumplite pe străinul hoinar, simți deodată cu durere că, de fapt, locul lui nu mai era aici, că a trăit prea multă vreme departe și că în tot acest timp oamenii de aici au trăit cu totul altfel decît își mai amintea el din copilărie. Simțămîntul acesta îl întovărăși chiar de la primul pas. În căsuța părintească găsi oameni străini, care îi spuseră că tată-său și mama-sa au murit demult, tată-său strivit de un molift pe cînd tăia lemne în pădure, iar mamă-sa s-a sfîrșit la puțină vreme după aceea de friguri, că Standa, frate-său, nu s-a mai întors, iar copiii mai mici s-au împrăștiat prin lume și că nimeni nu mai știe de ei. Stătea așa în pragul căsuței unde se născuse, împungînd încurcat cu bățul în pămînt, întrebînd temător de unul sau de altul dintre vecinii și cunoștințele de odinioară. Mulți mai trăiau și azi, trăia și nașă-sa, acum femeie bătrînă, care-și ducea zilele singurică în căsuța ei. N-avea altunde se duce. O găsi, dar ea nu-l recunoscuse. Abia cînd îi spuse cine e, femeia își împreună palmele cu zgomot și alergă să facă rost de niște

pline, unt și puțin lapte. Stătură de vorbă pînă noaptea tirziu. Află din nou toate acele istorii triste și, ori de cîte ori nașă-sa tăcea, el auzea parcă de departe nechezatul prelung al bălanului, chemîndu-l. Rămase acolo peste noapte, se culcă în hambar. Dimineața se duse la cimitir, cimitirul acela năpădit de buruieni din spatele biseriței, apoi le trecu pragul cîtorva dintre vechii colegi de școală, acum toți însurați și cu copii, ascultîndu-le plingerile și tînguirile despre greutățile vieții, și din nou auzi parcă nechezatul bălanului. Își dădu seama că e străin de sat și satul străin de el... că acum casa lui e pe patru roate și că bălanul i-a rămas singurul prieten.

A treia zi dimineața își luă rămas bun de la nașă-sa. Femeia scotoci prin fundul unei lăzi și-i vîrî în palmă doi zloți de argint, făcu asupra lui trei cruci, și Vendelîn Malina își părăsi satul natal. Încet, aproape fără nici un gînd, urcă din nou munții, trecu granița și o porni cu pas voinicesc spre Vratislav. Cînd ajunse acolo, află, la un han, că circul a plecat înspre Žitava. O porni pe urma lor, întrebînd din sat în sat pe ce drum au apucat. La Žitava îi găsi plecați. Începu să cheltuiască din cel de-al doilea zlot, temîndu-se că nu o să-i ajungă la vreme, că o să isprăvească banii, și jandarmii au să-l închidă, ca pe unul fără nici un căpătîi. Îi ajunse totuși din urmă, află că nu-s departe și se grăbi spre ei cu noi puteri. Vestile despre comedianți îl purtară într-un ținut frumos, bogat în păduri de stejar și în ape. Nu mai erau departe — să-i mai fi despărțit acum vreo zi de drum — bineînțeles ei în căruțe, iar Vendelîn pe jos. Cum mergea el așa, tăind drumul pe scurtături, ajunse la poalele unei pădurici, în marginea unui rîu. Și deodată — nu, nu-l înșela auzul, era chemarea bălanului, bălanul lui îl chema, și de astă dată nu mai era o năzărire, era un nechezat adevărat! În aceeași clipă auzi un tropotit și bălanul se ivi dintre stejari, doar cu căpăstru, fără frîu, și se îndreptă glonț spre Vendelîn.

— Măi căluțule, măi! izbucni Malina, și-l îmbrățișă mișcat.

Calul necheza și fornăia, frecîndu-și capul de haina lui. Din pădurice se iviră, strigînd, doi bărbați și o femeie, care se apropiau în fugă, pe o cărare.

Vendelîn mîngîia bălanul, îl bătea cu palma pe gît și îi spunea:

— N-ai teamă, căluțele, n-ai teamă, de-acum înainte sîntem din nou împreună. Iar după o clipă strigă:

— N-ai teamă, don'director, aduc calul îndată!

Din momentul acela, Vendelin Malina rămase la Circul Humberto, martor la înflorirea lui, îl văzu sosind pe Bernhard Berwitz, pe care îl duse apoi cu trăsura la nuntă, la biserică, trăi întîmplarea cu tigrul Paşa, care îl doborî pe Berwitz, şi, alături de ceilalţi, trăi toate întîmplările bune şi rele, chiar expediţia în Asia. Uneori mai bombănea el, cînd se introducea în program vreun lucru nemaiauzit ca, de pildă, numărul cu Bingo, căci — zicea el — la ce foloseşte cercului un elefant, un animal greoi, întrucît, pe vremea lui, cercul întreg, cu un program frumos, nu aşa, încăpea în trei căruţe. Căluţul lui alb murise de mult, el însuşi albise, dar continua să slujească — primul şi ultimul în toate — un bătrîn tăcut, fără de care ceilalţi nici nu-şi puteau închipui Circul Humberto.

Într-o zi, cînd Karas îi povesti lui Kerholec cum, la întîia sa întîlnire cu Malina, acestuia „i s-au oprit gîndurile“ şi cum a venit apoi să-şi încheie istorisirea cu ursul, Kerholec spuse serios:

— Asta, Antoane, nu-i o vorbă goală. Bătrînul parcă are un ceas în cap. De asta l-am şi primit în vagonul meu. Cu el alături nu mai am nevoie de deşteptător. Cînd vine timpul să se facă o treabă sau alta, Malina nu-şi mai află liniştea. Dacă doarme, se trezeşte, dacă face ceva, mîinile i se opresc de la sine, dacă vorbeşte, îşi uită vorba şi rămîne cu ochii în gol, ca prostit, pînă ce îşi vine în fire şi se duce unde trebuie. Noi, după el. Şi dacă ar fi numai atît. De multe ori, în puterea nopţii, s-a întîmplat să se trezească, să se dea jos din pat, să se încalţe fără o vorbă şi, ca un lunatic, să se ducă la grajduri, sau la cuştile fiarelor, sau în arenă — şi uite că de fiecare dată era ceva în neregulă acolo. O dată s-au dezlegat caii, altă dată o cuşcă era prost închisă, şi fiarele se strecuraseră pe coridor, altă dată ieşea fum dintr-o grămadă de gunoi din spatele cortului, şi-ţi închipui tu ce-ar fi făcut focul din cortul cercului. Malina se duce totdeauna glonţ, drept în locul unde pîndeşte primejdia, fără să-şi dea seama ce e cu el, asta pînă vede ce se întîmplă şi dă alarma. Directorul spune despre el că e duhul păzitor al cercului. Chiar el a stăruit să-l iau în vagonul meu. „Ştii, Karel, zice, eu nu cred în duhuri. Ordinea e cel mai de nădejde duh al cercului

nostru. Dacă fiecare își face datoria, putem dormi liniștiți cu toții“. Uneori, însă, mai calci și cu stîngul, după cum se spune, și afurisitul ăsta de Vendelin simte. Dacă îl vezi cumva noaptea că se dă jos din pat, nu te lenevi, ia-te după el să vezi ce face. „Poate că nu-i decît stricat la burtă, mi-a spus Berwitz, dar poate că ne paște pe noi toți o primejdie.“ Și chiar așa e, Antoane. De cînd stăm în același vagon, bătrînul n-a avut niciodată pîntecariță, doarme buștean, de nu l-ai trezi nici cu tobe și surle, dar cînd iese noaptea din vagon, totdeauna e semn că se întîmplă ceva...

În ziua cînd urmau să doarmă pentru prima dată din nou în vagoanele cercului, după terminarea reprezentației, muzicanții nu mai dădura fuga nebunește în jos, pe scară, la grajduri. Fiecare știa că cina și culcușul îl așteaptă la treizeci de pași și nu tocmai la celălalt capăt al Hamburgului. Totul se desfășura acum într-un ritm mai domol. În timp ce curăța boxele cailor, Karas aruncă o privire spre boxa poneilor și văzu acolo numai trei. Se gîndi că Vašek călărește din nou pe cel de-al patrulea, pe undeva, pe afară. Vrînd să se încredințeze, îl întrebă pe Hans.

— Chiar așa-i, adevări Hans dînd din cap, și se însenină la față. Vašek călărește pe Mary. Strașnic băiat, curajos! O să fie bun călăreț.

După raport, Karas ieși afară și văzu cîțiva oameni adunați în jurul manejului improvizat pe maidan. Priveau cu mult interes și strigau:

— Ține-te, Vašek!

Veni mai aproape și îl văzu pe Hans cu biciul în mînă în mijlocul cercului, mîinînd poneiul cel pestriț în trap, de jur împrejur. Pe căluț — Vašek. Friul era prins de obline, iar băiatul călărea cu mîinile la spate, ținîndu-se în șa doar cu ajutorul picioarelor și săltînd în cadența trapului. Pesemne că nu era prea ușor, fiindcă stătea încruntat și cu dinții încheștați. Nici nu-l văzu pe taică-său.

— Bravo, Vašek! îl lăudă Hans, și îndată strigă la Mary care încetini pasul și se opri. Destul pentru ziua de azi.

Băiatul sări jos din șa, cu un scîncet nestăpînit. Îl durea tot corpul. Se apropie totuși de cal, îl bătu cu palma pe grumaz, îi slobozi friul și porni să-l ducă la grajd. Abia atunci dădu cu ochii de taică-său.

— Tată, ai văzut? întrebă el cu mândrie. Ai văzut cum merge Mary? Ori am strunit-o, ori nu!

— Bravo ție, mi-au spus băieții. Acum du-te la Hans și mulțumește-i. Făgăduiește să-l ajuți s-o țină pe Mary.

Vașek, cu șapca pe-o ureche, se apropie de Hans, își trecu friul în stînga și întinse mîna-i micuță spre uriașul rîndaș:

— *Hans, ich danke dir!*¹

— Bun, bun, făcu Hans, scuturîndu-i mîna puțin încurecat și emoționat de purtarea puștiului. Foarte bun pentru prima zi!

Îl bătu pe umeri și o porniră împreună spre grajd, băiatul cu Mary de friu.

Karas se îndreptă spre vagonul numărul 8. Pe drum îl ajunse din urmă Kerholec.

— Mîine avem reprezentația de adio, îl vesti acesta. Ziarele sînt pline de anunțuri. Bătrînul nostru se pricepe la asta.

— Încotro o pornim?

— Prin Hamburg la Buxtehude pentru o noapte, apoi la Bremen și Oldenburg. De obicei, așa-i începutul.

Lîngă vagonul lor stătea un bărbat slab, într-o cămașă de un roșu murdar, cu fruntea înaltă, pleșuvă, avînd lipsă sfîrcul urechii drepte, de unde o cicatrice îi tăia tot obrazul, pînă la nas. La apropierea lui Kerholec, omul ridică mîna dreaptă în chip de salut. Karas văzu că îi lipsește degetul mic și jumătate din inelar.

— Bucătarul-șef Vosátka Ferenc raportează că peste un sfert de ceas e gata cina, turui el în cehă. Avem la masă ciorbă de cartofi, friptură de pui cu salată și gogoși cu cremă de ou. Puiul, salata și gogoșile să și le aducă fiecare, ciorba de cartofi o dau eu. Cui nu-i place, n-are decît să mănînce la Hotel Ambasador. Politețea însă ar cere să ne invite și pe noi.

— Uite un nou abonat, Ferenc, i-l prezintă Kerholec pe Karas.

— Sirgent Vosátka Ferenc, pocni omul din călcîie. *Très enchanté*², conte de Karas. Ce mai face contesa, micuțele contese? Cîinii dumneavoastră sînt sănătoși, sper. Căteaua dumneavoastră de Afganistan sper, că nu s-a lăsat sedusă de vreun bulldog, conte, iar grajdurile dumneavoastră de mar-

¹ Îți mulțumesc, Hans! (Germ.)

² Foarte încîntat (fr.).

mură au fost prima întâi. Cum se simte înălțimea-voastră în noua reședință? *Vostro Ńservitore*¹ pleacă, salutare, *señor*², *au revoir*³ la ciorbă! Sirgent Vosátka! *Hier!*⁴ *Armas al hombro!*⁵ *Dirección la cuisine*⁶, înainte, marș! Tra-ta-ta, hei, tra-ta-ta, hei, uite-așa îi place fetei...

Și Vosátka se îndepărtă cîntînd, în pas ostășesc. Kerholec zîmbi.

— Ei, l-ai văzut? Așa cum e, a colindat Africa și America, nebunul!

Din partea opusă venea încet Malina. Cînd ajunsese lingă Karas, ridică ochii și mormăi:

— Mates îi zice.

— Cui? întrebă Karas.

— Ei, ăluia despre care vorbirăm. Ursului. Și uite-așa, l-am prins acolo, la miere, și l-am adus înapoi, la Budějovice. Ți-am povestit asta așa, fiindcă ești de prin părțile alea. E gata masa?

— Acușica, tăicuță, răspunse Kerholec. Vosátka tocmai s-a dus să aducă mîncarea. A, uite-l și pe Bureș!

Karas întoarse curios privirea spre omul care ocupa patul numărul unu. Era un bărbat frumos, voinic, cu o bărbuță neagră și plete la fel de negre, care îi ieșeau de sub pălăria calabreză, cu boruri largi.

— Noroc să vă dea Dumnezeu! Bun venit, compatriotule! spuse el cu o voce puternică, melodioasă, întinzîndu-i mîna lui Karas. Alte două semînte cehe purtate de vînt pe meleaguri străine? Să vă dea Dumnezeu la amîndoi multă fericire alături de noi. N-avem mereu parte de bine, dar se cheamă că trăiești viața în libertate. Aici, dacă îți faci datoria, nimeni nu te mai bagă în seamă, scapi de orice prejudecată și orice lanț, ești liber ca pasărea cerului. Liber ca pasărea călătoare, azi aci, mîine colea, azi te mistuie vilvătaia⁷ dragostei, iar mîine gata, o și dai uitării.

— Numai că dacă nu bagi bine de seamă, interveni bătrînul Malina, fata o să te fugărească din urmă din oraș în oraș, pînă ce pune mîna pe tine. Am avut noi o dată un

¹ Sluga dumneavoastră (it.).

² Domnule (sp.).

³ Să ne vedem cu bine (fr.).

⁴ Aici! (Germ.).

⁵ La umăr, arm'! (Sp.).

⁶ Direcția (sp.) bucătărie (fr.).

călăreț acrobat, care zicea că e spaniol, dar era ungar din pustă, și ăsta sucea capul fetelor pe oriunde se ducea. O dată, la Genova a dat de dracu... nu, nu, la Geneva... că, vezi, era fata unui pastor evanghelist, și nicăieri în lume evangheliștii ăștia nu-s îndărătnici ca la Geneva. Ei, și așa, băiatul ăsta, Kösteny Imre, așa îi zicea, i-a spus fetei că el e conte și că o s-o ia de nevastă; fata s-a încurcat cu el, noi am plecat și Kösteny cu noi. Rîdea și se bucura ce festă i-a făcut, lăsînd-o cu buzele umflate, dar după-amiază, tocmai cînd înălțam cortul, hop, vine o calească și din ea coboară pastorul. Unde-i directorul, zice. Și l-am chemat pe director. Humberto ăsta, o dată director, ori știa să vorbească, ori nu. Păi mi ți l-a zăpăcit cu vorba pe vagmistrul de la vamă, că ăla și-a luat conced și-a trecut el singur peste granița zece vagoane de-ale noastre, fără hirtii în regulă. În schimb, cu pastorul ăla evanghelist, bătrînul Humberto n-a fost în stare s-o scoată la capăt. I-a turuit pe franțuzește, pe italie-nește, pe nemțește, dar degeaba, pastorul găsea la toate ceva să răspundă, ba încă și pe latinește, grecește și evreiește, pomenind mereu de biblie și demonstrîndu-i directorului că omul nostru, Kösteny Imre, nu trebuie să se ascundă după degete, că e obligat să-i ia fata de nevastă. Și atîta l-a bătut la cap pastorul ăsta cu sfînta Evanghelie, că bătrînul s-a dus la Kösteny și i-a spus să fugă, altminteri s-a zis cu el. Kösteny a fugit în Franța și s-a aciuiat pe lîngă cercul bătrînului Zanfretto, ăl de avea la frac în loc de nasturi bani de aur de cîte douăzeci de franci și noaptea își încuia fracul în casa cu bani. Era la el numai de trei zile, și deodată—hop, trăsura cu pastorul, și necazul a început din nou...

— Ciorbă fierbinte, vă rog! răsună glasul lui Vosátka. Ciorbă fierbinte!

Ducea cu amîndouă mîinile un castron mare, din care ieșea la iveală coada unui polonic. Kerholec, Malina și Bureș se urcară degrabă în vagon și se întoarseră fiecare cu cîte o farfurie de tablă și o lingură în mînă.

— Fir-ar a dracului de treabă, am uitat de farfurii! strigă Karas. Linguri am, farfurii — ioc.

— Vosátka, dă fuga la alde Harwey și cere două farfurii, îi porunci Kerholec. Și tu ai grijă să-ți cumperi mîne farfurii.

— La ordin, amirale! zise prompt Vosátka, așezînd castronul pe treapta de sus a scării. Se vede treaba că Înălțimea-sa Karas al III-lea, principe de Spania, era obișnuit pînă acum să mănînce cu mîna. A, uite, dacă nu mă înșală privirea, vine prințul de coroană și ține mîinile acolo unde n-ar trebui.

Într-adevăr, Vašek se apropia, abia tîrîndu-și picioarele, ținîndu-se cu mîinile de popou.

— Afurisită poveste, tată. Mă doare tot corpul, zise Vašek cu gravitate.

— Cred că azi nici n-ai să te așezi jos, rise Kerholce, împărțind porțiile de ciorbă. După primele zile de călărie stai sau numai în picioare, sau numai culcat.

— Va să zică, ăsta e tînărul nostru Karas, vorbi Bureș. Pînă acum a învățat la școală?

— Tocmai începuse școala, cînd a trebuit să plecăm, răspunse Karas în locul băiatului. Dar știe puțin să citească și să scrie.

— Nu trebuie să dăm uitării învățătura, ar fi păcat, se înfierbîntă Bureș. Munca și învățătura sînt salvarea noastră. Am la mine în vagon cîteva cărți frumoase; o să citim din ele, vrei, Vašek?

— Mda, o să citim, făcu încet Vašek, dar numai atunci cînd o să pot sta jos. Tată, mi-e o foame de lup.

— Ai țesălat-o cum trebuie pe Mary?

— Doar de-acolo viu.

— Uite, ține o bucată de pîine, zise Malina, care ședea pe scară mai sus decît ceilalți și tăia pîine pentru toți locatarii vagonului 8. Ciorba din castron și din farfurii împrăstia un abur tare îmbietor și Karas-tatăl își dădu seama abia acum că îi lasă gura apă. Din fericire, Vosátka tocmai aducea farfuriile și Kerholec le umplu cu vîrf.

— Mm, da bună mai e! plescăi Vašek din buze.

— Ciorbă ungurească adevărată! remarcă Bureș.

— A, să nu uit, se auzi din capul scării glasul lui Malina. Bătrînul Zanfretto s-a împotrivit pastorului, dar pastorul s-a urcat pe estradă, unde trebuia să aibă loc parada artiștilor, și s-a pornit să le predice oamenilor ce Sodoma e cercul ăla. Familia lui Zanfretto a vrut să-l cotoagească, dar pastorul a trimis după primar și după jandarmi. Zanfretto, făcîndu-se vinovat de tulburarea ordinei publice, a trebuit să-și încarce

cîrcul în vagoane și să-și ia tîlpășița. Iar pe Kösteny Imre l-au umflat jandarmii. Mai întîi l-au bătut cum se cade, și pe urmă l-au expulzat din Franța, trimițîndu-l înapoi în Elveția, de unde venise. Dar pentru că pastorul cu trăsura tot era acolo, s-a oferit numaidecît în fața jandarmilor să-l ducă el; jandarmii n-au zis nu, și așa pastorul s-a întors la Geneva aducîndu-l cu el pe Kösteny, sub pază. Acum s-a dumirit și Kösteny că nu mai are nici o scăpare. Evangheliștii din Geneva au și pus gabja pe el. Pastorul îl vizita zilnic, amenințîndu-l cu voce tunătoare cu toate pedepsele lumești și de pe cealaltă lume, pînă ce mi ți l-a sucit atîta pe bietul ungar, încît i-a luat fata de nevastă. Cam după vreo două luni a venit pe la noi cu nevasta, dar numai așa, în vizită. Era în drum spre Ungaria, căci pastorul le cumpărase pe undeva, pelingă Kecskemét, o căsuță.

— Și dacă n-au murit, mai trăiesc și azi acolo, zise Bureș, ca la un sfîrșit de poveste.

— Tot ce se poate, încuviință cu seriozitate Malina.

— *Caramba, señores!*¹ se amestecă în vorbă Vosátka. Ce rînduială mai e și asta? Ciorbă ungurească și poveste ungurească, de nu mai știe omul care din ele e mai pipărată. Eu aș zice să mai luăm cîte o porție de ciorbă, dar fără multă vorbărie. Și prințul de coroană să dea fuga după o cană cu bere. O asemenea poveste deocheată e o bucatică prea greu de mistuit pentru un tînăr idealist ca mine, sau ca domnul inspector-șef peste femei, Charles de Kerholec. Trebuie s-o uzi puțin. În plus, azi primim noi onorați membri în a noastră societate regală de științe și arte clandestine.

— Vașek, du-te după bere, porunci Karas. Trebuie să fac cinste la intrarea în rîndurile astei bresle.

— *Bravissimo!* exclamă Vosátka. Meșterul mistriei și al ciocanului își dă arama pe față.

— Uite cana, Venceslav Antonoviči, rosti solemn Bureș. O udătură strașnică curge la cepul cîrciumii „La ancora“, chiar peste drum de circ.

— Binevoiți să luați seama, *dauphin*², ca scîrba de cîrciumar să nu spurce cana cu niscaiva apă, îl preveni Vosátka.

Era o seară călduță de primăvară mediteranee. Dinspre Reeperbahn răzbătea într-un zvon învîlmășit larma mulțimii,

¹ La naiba, domnilor! (Sp.)

² Delfin, cu accepția de prinț moștenitor la tronul Franței (fr.).

strigătele vânzătorilor ambulanți, scîrțitul scrîncioburilor, cîntecele armonicilor, clinchetul clopoșeilor de la intrarea în dughene și sunetele fanfarei. Cei cinci bărbați și băiețelul, așezați pe scara vagonului de circ și în preajmă, percepeau fără să vrea armonia zgomotoasă ce întovărășește iarmaroacele, tîrgurile și petrecerile populare, și care dăduseră naștere și îndeletnicirii lor. Pe lîngă ei treceau în sus și în jos bărbați și femei aparținînd aceleiași societăți rătăcitoare, de undeva se auzea o frîntură de cîntec, ori vorba răstită a unei mame și un plîns de copil, iar din vagoane începură să se împrăstie în întunericul din ce în ce mai dens fișii galbene de lumină. Lumea lor, acea lume deosebită a lor, ce-și ducea viața „pe roate“, se pregătea de culcare, în ultima noapte de iarnă petrecută în orașul Hamburg. A doua zi, seara, vagoanele aveau să se urnească unul după altul la drum, și o dată cu asta avea să vină și primăvara.

Cînd socotiră că au tăifăsuț destul pentru acea seară, dispărură unul cîte unul în vagon și se cocoțară în paturile lor. Prin ferestruicile deschise ajungea slab pînă la ei, ca ecoul depărtat al unui imn, zvonul zgomotelor de pe strada Reeperbahn. Pe unii îi și furase somnul, cînd din întuneric se auzi vocea lui Malina:

— Dacă n-au murit, mai trăiesc și azi, bineînțeles. Altmînterî nici nu se poate. Dar nu mai trăiesc acolo, în Kecskemét. Mi-am adus aminte adînc auri că i-am întîlnit cam după zece ani în Polonia. Aveau o „umbrelă“, sub care încăpeau vreo sută de oameni și dădeau reprezentații prin tîrguri, de-ți era mai mare dragul să-i privești. Köstény Imre călărea pe doi cai, trei copii făceau acrobatică la sol, iar ea, „evangelista“, sărea prin cercuri.

— Și eu, în seara asta de neuitat, mi-am făcut griji toată vremea ca nu cumva credința evanghelică să fi fost mai tare decît circul, mormăi sergentul Vosátka. Acum putem dormi liniștiți.

Karas, nemaiputîndu-se stăpîni, pufni în rîs și se izbi cu fruntea de patul lui Kerholec.

— Novicele a bătut tam-tamul! vorbi din nou Vosátka. Nu vă lăsați provocați. Sforăiți regește, *messires*!

A doua zi, Vašek se sculă de dimineată, mîncă împreună cu ceilalți și tot împreună cu ei se duse la grajduri. Hans îl întâmpină cu un „neața“ voios și îi deschise îndată ușa de la boxa poneilor. Fără multe vorbe, se înțeleseseră parcă amîndoi ca băiatul să îngrijească, sub privegherea lui Hans, de micii rotați. Vašek își începu slujba ca un bătrîn cunoscător de cai. Avea în buzunar o bucătică de zahăr rămasă de la masa de dimineată și o felie de pîine tăiată pe furiș. Mary cîpătă zahărul și felia de pîine, dar și ceilalți trei ponei de Shetland, Friček, Lady și Miss, primiră cîte o bucătică de pîine din palma lui micuță. Karas-tatăl robotea de zor în grajd și, în același timp, mai avea grijă și de altele, căci în ziua aceea nu-și mai vedeau capul de treburi, fiindcă trebuiau să ambaleze și să încarce o mulțime de lucruri. Kerholec comanda peste tot și-l înhămasse zdravăn la muncă, iar Karas nu uită să-l cheme și pe Vašek să-i ajute. După ce isprăvi cu Hans treaba de dimineată și dădu de mîncare poneilor, băiatul se strecură ca o săgeată alături, în menajerie, dornic să-l vadă pe căpitanul Gambier cum își îngrijește leii, tigrii și urșii. Dar abia apucă să-l salute pe căpitan și să se apropie de o cușcă aflată mai în preajmă, că auzi din ușă glasul lui taică-său: „Vašku“. Chemarea aceasta răsună curînd în toate colțurile cercului și ale menajeriei și, în scurtă vreme, nimeni nu-l mai striga altfel, iar Vašek deveni pentru toți „Vašku“.

— Vašku nu-i aici, Vašku s-a dus la menajerie, îi răspundea Hans din grajd lui Karas.

— Asta ar putea s-o ducă Vašku, hotăra, la garderobă, Harwey.

Însuși Karas, pentru a nu da naștere la încurcături, putea fi auzit întrebînd în tot cursul dimineții:

— Nu l-ați văzut pe aici pe Vašku?

Într-adevăr, Vašek era pretutindeni și nicăieri. Abia azi avusese pentru întîiași dată răgazul să privească pe săturate tot cercul. Se oprea lîngă fiecare cușcă, cercetînd animalele cu luare-aminte, apoi zvîcnea drept înainte ca un păstrăv, temîndu-se să nu piardă ceva vrednic de văzut pe coridoare sau în manej. În toiul acestui zor de plecare, cu împachetat și

încărcat, repetițiile se desfășurau de parcă nu s-ar fi petrecut nimic neobișnuit în jur. Directorul poruncise să i se aducă grupul de cai cu care repeta un număr de dresură liberă, directoarea își mîna roată lipitanii, Pablo Perreira executa un număr de călărie de înaltă școală pe Santos, călărețele-acrobate, în costume de lucru, se aruncau pe grumazul cailor cu mișcări grațioase, menite să extazieze publicul absent în clipa de față și reprezentat în treacăt doar de Vašek. Gimnaștii exersau săriturile lor, Léon Gambier ceruse să i se aducă cușca cea mare de lucru și, pocnind mereu din bici, repeta cu fiarele care răgeau lecția lor zilnică. Domnul Selnicki străbătu în acest timp manejul, ignorînd cu demnitate tot ce se petrecea acolo. Curînd se întoarse cu un pahar și cu o sticlă în mînă, se duse în loja orchestrei, și, cu o privire obosită, se așeză și prinse a-și mai reîmprospăta forțele. La scurtă vreme după aceea, la 9,30, se petrecu ceva neplăcut. Domnul Petr Berwitz apăru cu cei doi pitici și-i prezentă domnului Selnicki.

— De mîine, îi spuse el, vor face parte din program, vor fi numărul 11 — trei scurte dansuri.

Domnul Selnicki se frecă la ochi.

— Și muzica? făcu el, întorcîndu-se și privind în jos de la înălțimea sa, spre domnul Mittelhofer.

— O avem la noi. Muzică pentru orchestră. Sînt compoziții remarcabile.

Doamna Mittelhofer desfăcu un pachetel pe care îl adusese cu ea și soțul ei scoase cu luare-aminte la iveală un sul de note.

— Numărul unu: „Valsul liliacului“ de Winterthal.

Întinse notele domnului Selnicki, dar acesta, în loc să le ia, duse paharul la gură și sorbi îndelung. După aceea își șterse mustățile și dădu a împotrivire din cap:

— Eu nu cînt asta.

— Cum așa? întrebă ofensat domnul Mittelhofer, împurpurîndu-se la față. Permiteți-mi, e o compoziție minunată, am cumpărat-o cu bani grei, și dumneavoastră nu vreți s-o cîntați?

— Nu. Trebuie să dansați altceva.

— Dar noi nu știm altceva. Sîntem angajați să dansăm în pauză un vals, un menuet și un dans popular. Dansăm valsul liliacului, recunoscut în toată lumea ca unul dintre

cele mai frumoase valsuri, încît nici nu înțeleg cum de există un capelmaistru care să refuze să-l cînte.

— Iată că există. Nu-l cînt.

— Domnule director, strigă pițigăiat piticul, îmi pare rău că trebuie să mă plîng din prima clipă. Nu s-a mai pomenit ca un capelmaistru să refuze astfel un artist.

— Într-adevăr, domnule Selnicki, încep cu prudență Berwitz. Aveți vreun motiv?...

— Firește că am.

— Care anume?

— Elefantul!

— Ce e cu elefantul?

— Elefantul e numărul 12 în program și dansează pe sticle tocmai „Valsul liliacului“. Nu pot cînta altă bucată elefantului și de două ori la rînd aceeași muzică nu merge.

— Mda, nu merge, desigur, încuviință Berwitz. Îmi pare foarte rău, domnule Mittelhofer, dar nu sîntem vinovați că ați cumpărat un vals, pe care la noi îl dansează elefantul.

— Dar și pentru noi e o situație umilitoare, domnule director, se enervară acum amîndoi piticii. Dați-ne alt număr din program.

— Imposibil. V-am dat numărul 11, tocmai pentru că după aceea urmează elefantul. E o chestiune de regie, înțelegeți, asta e secretul programului, contrastul. Piticii și elefantul

— Atunci, din cauza dumneavoastră va trebui să renunțăm la o parte din numărul nostru!

— Nici asta nu se poate. Sînteți anunțați cu trei dansuri și, în afară de asta, e vorba de timp. Nu pot pierde trei minute scump plătite.

— Atunci, ce-i de făcut?

— Ce-i de făcut, Selnicki? întrebă directorul, adresîndu-se cu încredere capelmaistrului, care rezolvase atîtea alte încurcături asemănătoare.

— Foarte simplu, domnule director. Dîșii au să danseze valsul, dar eu n-am să cînt „Valsul liliacului“ de Winterthal, ci „Estrella“ de Goubin. E la fel, numai sfîrșitul diferă, dar dîșii au să se acomodeze.

— Vașku! se auzi un glas de la intrare, însă băiatul o zbughi din semiîntunericul galeriei, ocoli în fugă piticii și dispăru după perdeaua intrării în manei.

„Bravo lui! Așa capelmaistru mai zic și eu!“ se bucura Vašek în sinea lui, încântat că Selnicki i-a luat de sus pe nesuferiții de pitici. Taică-său îl trimise la grajd, la Hans, care îi pregătise o surpriză plăcută. Mary aștepta gata înșeuată și Hans îi dădu voie să iasă călare în spatele circului și să călărească acolo cum îi va plăcea.

Băiatul nu așteaptă să i se spună de două ori. Dădu înconjur manejului improvizat pe maidan, dar se abătu cu Mary și pe de lături, printre vagoane. Aici o îndemna la trap, aici o oprea în loc și sărea jos, să o mîngie pe grumaz, aici se urca în șa și pornea mai departe. Nu călărea totdeauna ca la carte, uneori îi sărea inima de spaimă că acuși-acuși o să cadă, dar nu cădea, izbutea să se țină în șa și să o domolească pe Mary. Cu cît stătea mai mult în șa, cu atît se simțea mai grozav. Îl stăpînea o pornire copilărească de joacă, îi venea să strige de pe cal la oameni, să le poruncească ce să facă și unde să se ducă, să încerce. Ehe, acum să-l fi văzut Rūženka! Era cu totul altceva decît joaca lor neroadă, cînd o mîna de jurîmprejurul scaunului pe care stătea cocoțat cu biciul în mînă. Din aceste vise copilărești îl treziră niște strigăte, un zvon de ceartă ce venea de undeva, din celălalt capăt al șirului de vagoane.

— S-or fi păruind artiștii, își spuse Vašek, și îndată o îmboldi pe Mary într-acolo, vrînd să nu scape un asemenea spectacol. Numai că văzu cu totul altceva. În spatele vagoanelor Circului Humberto apăruse un alt vagon, albastru, tras de doi cai. Venea din partea opusă, și stăpînul lui striga de zor, cerînd sus și tare să i se facă loc să pătrundă pe maidan.

— *Allah il Allah!* striga străinul tuciuriu și cu un fes înalt pe capul cîrlionțat. *Dove è il direttore? Il direttore! Padrone! Directeur! Patron! Principal!*¹ *Maşalah!*² La o parte puțin! *Anch' io Circus Humberto!*³

Stătea lingă cai, gesticulînd și strigînd, cînd ușa din spate a vagonului albastru se deschise și dădu năvală afară un tînc tuciuriu, cu părul creț, zdrențuit, apoi al doilea, al treilea, al patrulea, al cincilea, mereu mai răsăriți — șase sau șapte cu toții — și toți se adunară lingă bărbatul cu fes,

¹ Unde-i directorul? Directorul! Stăpînul! (It.) Directorul! Stăpînul! Șeful! (Fr.)

² Exclamație de uimire, de bucurie, etc. la musulmani.

³ Și eu sînt Circul Humberto! (It.)

strigînd și vociferînd împreună cu el. În clipa aceea se apropie în fugă și Kerholec.

— Ahmed Romeo? întrebă el, adresîndu-se străinului.

— *Si, si!* încuviință acesta dînd din cap și, ridicînd amîndouă brațele spre cer, strigă cu foc: *Romeo! Romeo! Ahmed Romeo, fils de Mehmed Romeo, fils d' Ali Romeo, fils du Grand-papa Romeo! Tous Romeos, tous Tunisiens, de Tunis, de la Tunisie!*¹

Kerholec chemă cîțiva oameni să împingă puțin două vagoane și să facă loc de trecere vagonului albastru. Omul cu fes se întoarce spre echipajul lui și spre ceata de copii, ridică victorios biciul deasupra capului și strigă din nou:

— *Avanti, Romeos! Marchons vers la victoire!*²

Apoi se răsuci pe călcîie cu fața înainte și, fluturînd biciul din mîna dreaptă, întocmai cum mișcă un tambur tacul său, bătînd ritmul muzicii, o porni înainte, cu echipajul în urma lui, cu liota aceea de prichindei negricioși în dreapta și în stînga vagonului, din care privea o femeie la fel de neagră și cu părul la fel de creț, cu un ține în brațe.

Vašek pricepu că e numărul cel nou, despre care auzise că li se va alătura chiar în ajunul plecării. Printre tuciuriii care zburdau de ici-colo văzu un băiat, poate cu un an-doi mai mare ca el. Și-l cuprinse deodată dorința să-i arate acelui zdrențăros că el, Vašek, e aici la el acasă și că e stăpîn peste tot. O întoarce iute pe Mary, o îndemnă înainte, intră în manej și începu să-l înconjure cu un aer atît de important, de parcă nimic altceva mai interesant nu putea să aibă Circul Humberto. Dar tocmai cînd o porni la trap, se dumi-riră și tuciuriii că acolo e un manej. Vašek le auzi strigătele răsunătoare și, întorcînd ochii, văzu toată gloata aceea de prichindei dînd năvală spre el. Se prefăcu îndată că nici nu-ia în seamă. Dar atunci se petrecu ceva la care nu s-ar fi așteptat în ruptul capului. Băiatul cel mai răsărit îi ajunse din urmă pe ceilalți, se îndreptă în fugă spre Vašek, scoase un țipăt sălbatic, bătu pămîntul pe loc și, cu un salt nemai-pomenit, sări peste capul lui Vašek, în manej. Vašek nu știa că ăsta a fost un salt. În clipa aceea nu mai știa de nimic, căci Mary, speriată, azvîrli din picioarele dindărăt

¹ Romeo! Romeo! Ahmed Romeo, fiul lui Mehmed Romeo, fiul lui Ali Romeo, fiul străbunului Romeo! Toți Romeo, toți tunisieni din Tunis, din Tunisia! (Fr.)

² Înainte, neam al lui Romeo! (It.) Înainte spre victorie! (Fr.)

și el zbură înainte, în bot. Când își veni în fire se văzu la pământ, în aceeași poziție ca în ajun, în fața căpeșunului aceluia. În jurul lui toată liota aceea de copii murdari chiuia și fluiera, făcând tumbe una după alta, stînd în cap și în mîini, sărind unul peste altul. Băiatul cel mare se rotea cu repeziciune în loc, dîndu-se peste cap, iar Mary, înnebunită de groază, le dădea ocol, continuînd totuși să respecte și acum alergarea circulară în jurul manejului.

Vašek simți că s-a lovit zdravăn la cap și la spate, ba o clipă se temu chiar că nici nu va fi în stare să se ridice de jos. Pe dată, băiatul cel mare puse capăt cu o săritură rotirilor sale, strigă ceva și alergă să-i întindă mîna. Ceilalți se apropiară și ei în grabă din toate părțile, îl apucară de mîiniși pe după umeri, ajutîndu-l să se ridice, îi tot pipăiau brațele și picioarele și repetau într-una: „*Niente, niente!*“¹ Băiatul cel mare îi strînse mîna și, cu un zîmbet irezistibil, îi spuse: „*Scusi, scusi, excusez-moi, entschuldigen — io sono Paolo, Paolo Romeo, fils d'Ahmed Romeo de Tunis!*“²

Vašek rămăsese năuc de această avalanșă de strigăte, amabilități, zîmbete și cuvinte străine, dar cum celălalt continua să arate spre sine și repeta: „Paolo, Paolo“, pricepu că așa îl cheamă. Îi strînse și el mîna și deodată spuse fără să vrea: „*Bon... bon...*“ — un cuvînt pe care îl auzise de multe ori aici, la cire.

Paolo rîse și-l îmbrățișă, iar prichindeii negricioși din jur izbucniră în chiote. Acum era rîndul lui Vašek să-i uluiască. Strigă la întîmplare: „Mary, vino încoace!“ și calul, care se liniștise între timp, se întoarse supus și se apropie de el. Puștii amuțiră, Vašek se urcă în șa și, privindu-l acum pe Paolo de sus, ca un mare senior, înclină calm din cap și spuse în cehă: „Maimuță ce ești!“ După aceea dădu pîteni calului și o porni în trap mărunț spre grajd.

La drept vorbind, nu era atît de calm pe cît părea. Vašek nutrea un mare respect față de oamenii mari, față de forța și îndeminarea cu care ei izbuteau în lucruri de care el nu era încă în stare. În orice clipă îl stăpînea unul și același imbold: „Cînd voi fi mare, am să lucrez și eu ca tata sau Kerholec, ca Hans sau căpitanul“. Deocamdată însă băga

¹ Nu-i nimic, nu-i nimic! (It.)

² Scuză-mă, scuză-mă, scuză-mă, scuză-mă — eu sînt Paolo, Paolo Romeo, fiul lui Ahmed Romeo din Tunis! (Frază cu elemente din mai multe limbi, după cum urmează: it., fr., germ., it., fr.)

bine de seamă la toate, cum se face una, cum se face alta, cum se comportă cei mari în asemenea împrejurări. Le recunoștea superioritatea ca pe ceva firesc, dar îl rodea ciuda când se vedea învins de către unii de seama lui. Saltul lui Paolo pe deasupra calului și a călărețului — chiar dacă erau mici amândoi — îl pusese pe jeratic. Aici nu se putea măsura cu Paolo. Felul cum săreau diavolii aceia tuciurii, tumbelile lor, felul cum zburau unul pe deasupra altuia era ceva nemaivăzut și nemaiauzit pentru Vašek. Trecea drept unul dintre cei mai voinici băieți de la ei din sat, dar, la drept vorbind, de ce isprăvi voinicești era în stare? Putea să calce și să împingă de-a dura un butoi, să stea cu capul în jos și să facă lumânarea, să meargă țopăind cu mâinile înlanțuite sub genunchi, întocmai ca o broască, să sară peste pietrele kilometrice, să se cațare în copaci, să alerge pe birne și să se dea peste cap la bară. Acasă, toate acestea erau de ajuns, dar aici — nici pomeneală. Aici trebuia să învețe mult mai multe, dacă ținea ca Paolo să nu i-o ia mereu înainte. Își aminti din nou de săriturile călăreților-acrobați și de giumbușlucurile minunate ale celor doi domni pe care le văzuse ieri, în manejul de afară, de pe maidan. Paolo era fără îndoială foarte aproape de ei; iar dacă el, Vašek, nu voia să fie dat deoparte, trebuia să învețe așa ceva, dar de unde să o pornească? Simțea că în privința asta tăică-său — minunatul și atotștiutorul lui tată — nu putea să-l ajute cu nimic.

Îngândurat, scoase șaua de pe Mary, când, deodată, observă că în boxă sînt numai trei ponei.

— Hans, unde e Miss?

— Miss lucrează cu Helenka. Dă fuga să vezi și tu. Merită, Vašku.

Vašek trecu ca o săgeată prin grajd și se opri, drept lîngă arenă. În mijlocul cercului ei galben se afla directorul cu un bici în mînă, iar Miss alerga în trap mărunțel de jurîmprejur. Căluțul purta în spinare un mic panou, pe care stătea o fetiță slăbuță și cu fața palidă, cu picioarele lungi și subțiri. Fetița își ținea echilibrul pe piciorul stîng și se căznea să stea în cumpănă, cu trunchiul aplecat înainte, cu brațele întinse în lături și cu piciorul drept adus în spate pentru a veni în linie dreaptă cu trupul. Căluțul alerga în trap regulat și ea, sprijinindu-se numai pe piciorul stîng,

trebuia să-și păstreze echilibrul în necurmata legănare a fugii lui. Părea gata-gata să cadă, dar era legată în talie cu un șnur, care ajungea pînă sus de tot, trecea peste bîrna de susținere a bolții cortului, iar capătul îl ținea în mînă un bărbat, aflat lîngă director. De trei ori se aplecă fetița înainte în cumpănă și de trei ori se îndreptă de mijloc. A patra oară, din pricina oboselii, piciorul tremură și fetița alunecă.

— Drace! făcu Vašek speriat să nu o vadă sub cal. În aceeași clipă, omul care ținea capătul șnurului trase repede și fetița, cu mîinile și picioarele întinse, zbură în rochița ei scurtă pînă în centrul arenei, unde o prinse directorul și o lăsă încetîșor la pămînt.

— Trebuie să ai un balans mai bun, Helenka, o mustră el. Lucrezi prost pe stîngul. Ține piciorul cu vîrfu mai mult în afară.

— Tăticule, nici nu știi cum mă doare mijlocul! suspină fetița.

— Ba știu, răspunse directorul. De asta și trebuie să repetăm numărul pînă ți se va obișnui corpul. Hai, sus pe cal! Dintr-o săritură! Ia-ți cinci pași elan. Atenție!... Hap!

Helenka se avîntă pieziș spre cal, bătut pămîntul pe loc, dar nu reuși să ajungă pe panou. Bărbatul de lîngă director trase de capătul șnurului și fetița veni pe sus pînă în fața tatălui ei.

— Bătaia mai energică, fetițo, elanul mai mare! Din nou! Repetăm săritura. Atenție!... Hap!

Berwitz pocni din bici. Helenka se lovi însă de panou și zbură înapoi ca un fluture.

— Din nou! Elan! Atenție! Hap!

Nu reuși nici de astă dată. Fetița de șase ani stătea înaintea tatălui ei, ridicînd cu un aer vinovat din umeri. Vašek simți o nemăsurată părere de rău pentru ea.

— N-am ce-ți face. Din nou. Atenție!

Berwitz nu apucă să mai strige „hap“. Helenka pierduse ritmul necesar săriturii.

— Din nou. Elan. Atenție! Hap!

Vašek abia își înăbuși un strigăt. Simțea precis cum trebuie să execute bătaia pentru a sări pe panou și-l furnica în tălpi dorința de a-și lua el elan și a sări. Dar pe Helenka asta nu o putea ajuta cu nimic. Fetița își mai luă avînt de

trei ori și de trei ori o ridicară cu șnurul de mijloc, ca pe un peștișor prins în undiță.

— Ce-i cu tine, azi, Helenka? mormăi intrigat directorul.

— Tati... nu... mai pot, zău... scînci fetița, obosită.

— Nu pot, nu pot, nu există „nu pot“! se înfurie Berwitz. Omul poate totdeauna cînd vrea. Ei, destul pentru azi.

Pocnind din bici într-o parte și în alta, se răsuci pe călcîie și dispăru după perdeaua intrării în arenă.

Ajutorul directorului desprinsе șnurul de la cingătoarea Helenkăi, îl trase jos de sus de pe bîrnă și începu să-l strîngă colac pe după cot și mîna stîngă. Vašek se apropie și o apucă de căpăstru pe Miss, care stătea locului scuturînd din cap și scormonind în rumeguș cu copita.

— Pot s-o duc pe Miss la grajd, Helenka? o întrebă el pe fetiță, care se întindea să-și dezmoștească oasele.

— Tu ești de aici?

— Da. Eu și tata sîntem veniți de curînd. Dar eu cunosc acum totul aici, și călăresc pe Mary, și Hans mi-a dat în grijă pe Mary, pe Miss, pe Friček și pe Lady.

— Atunci o să călărim împreună. Friček și Lady sînt o pereche, Mary și Miss alta. Cum te cheamă?

— Václav Karas. Dar toți îmi spun Vašku.

— Vašku? Țsta e nume?

— Păi, cam așa ceva.

— Și mergi și tu cu noi, Vašku?

— Merg. Stau în vagonul 8. Cu domnul Kerholec.

— A, cu Karel. Eu stau cu mămica și tăticu în vagonul 1.

— Eu n-am mamă, dar dacă ar fi trăit ar fi mers și ea cu noi, și ne-ar fi spălat rufele și le-ar fi întins, uite colo, printre vagoane. E greu tare să sari pe cal?

— Înainte puteam, dar am făcut de vreo douăzeci de ori cumpăna în piciorul stîng și nu mai am nici o putere în el.

— Atunci de ce nu faci bătaia pe dreptul?

— Nu știu. După cinci pași — îți vine bine să bați pe stîngul.

— Totdeauna?

— Totdeauna.

— Ciudat. Trebuie să încerc și eu. Vii la reprezentație?

— Nu. Trebuie să-i ajut mamei la împachetat.

— Dar cînd lucrează cu caii ei albi?

— Atunci vin și privesc, uite, de aici, de lîngă perdeaua.

— Ei, dacă-i așa, poate ne mai vedem, poate-mi fac timp și mă reped încoace. La revedere, Helenka. Trebuie să o duc pe Miss.

— Cu bine... Vašku.

Helenka se îndepărtă sărind într-un picior, iar Vašek plecă, alergînd alături de Miss, ca un încercat îngrijitor de cai.

În spatele grajdului, zăceau aruncate tot felul de lăzi. Lui Vašek nu-i ieșea din cap cum e cu săritura aceea pe stîngul, după un elan de cinci pași. Cînd văzu lăzile, îl fulgeră gîndul să încerce pe una din ele săritura pe cal.

„Vino încoace, bătrînico. Tu știi, Miss, că și eu sînt călăreț-acrobat. Am să sar în spatele tău. Hai, trap, și fii cuminte... Hai, mititico, hai, Miss... Atenție, cinci pași elan — acum!... Hap!“

Făcu bătaia pe stîngul, sări pînă la înălțimea lăzii, puțin mai scundă decît un ponei, dar nu ajunsese sus: se izbi de ladă, lada se răsturnă și căzu peste ea, lovindu-se la șold.

„Afurisită lovitură. Hei, bătrînico, sus! Trebuie să repetăm. Bătaia mai energică, elanul mai mare! Din nou! Cinci pași elan — atenție... hap!“

De astă dată ajunsese sus, dar nu-și putu păstra echilibrul, lada i se clătină sub picioare și se răsturnă. Abia avu timp să sară la o parte.

„Eh, Miss, se poate să azvîrli așa din picioare, cînd ai în spate un călăreț-acrobat! Dumneata, domnule, ține-ți echilibrul mai bine și scoate vîrfurile picioarelor mai mult în afară. Din nou. Elan — atenție... Hap!“

Din nou ajunsese sus, pe ladă, și din nou căzu.

„Lighioana dracului, mereu mă azvîrle jos! Stai, Miss, stai frumos! — Încă o dată. Hai. Elan — atenție!... Hap!“

Acum ajunsese cu bine sus, lada se clătină puțin, dar Vašek stătea cu picioarele depărtate și își păstră echilibrul.

„Vezi că te îmblinzesc, sălbatico? Încă o dată! Hai!“

Sări jos de pe ladă și din nou își luă avînt. Izbuti și de astă dată. După aceea, dobîndind siguranță de sine, sări de cinci, de opt ori la rînd, și de fiecare dată izbuti să-și păstreze echilibrul. Băgă de seamă că de fiecare dată face bătaia cu piciorul stîng. Atunci își luă altfel elan și făcu bătaia pe dreptul. Stîngul ajunsese sus pe ladă mai înainte, trase și dreptul după el, dar nu mai apucă să se sprijine

alături de celălalt picior. Căzu. Repetă săritura și din nou se văzu jos. Porni pentru a treia oară să-și ia elan, făcu bătaia pe dreptul, dar de astă dată numai cu mare greutate își păstră echilibrul.

„Hm, e mai bine pe stîngul. Să mai încercăm o dată. Elan — acum!”

Vašek nu avea destule cunoștințe și destulă experiență ca să-și dea seama că asta se datorește faptului că sare din partea stîngă și din interiorul manejului imaginar. Lui, ca și majorității începătorilor, îi era de ajuns că pe stîngul se sare mai bine. De atunci sări mereu făcînd bătaia doar pe piciorul stîng. Se mai aruncă de cîteva ori pe închipuitul său cal de lemn, pînă ce tăică-său îl chemă la masă.

Între ciorbă și găluștele cu magiun află de la Kerholec și de la ceilalți ce-i cu liota din vagonul cel albastru. Află că Roméo Ahmed e urmașul unei vechi familii de comedianți din Tunis, al cărei sînge din neamul berberilor s-a amestecat cu sînge italian și francez. Prezenta — împreună cu copiii lui — unul din cele mai bune numere icariene de pe continent, în care tatăl și copiii, într-o apariție colectivă, executau o serie întreagă de acrobații complicate la sol, și chiar și prislea familiei, deși avea numai trei ani, își aducea contribuția sa, stînd în vîrfurile piramidei, cu un picior ridicat deasupra capului.

— Puteți să spuneți ce vreți, se amestecă în discuții bătrînul Malina, dar ceea ce face Ahmed ăsta cu copiii lui ține de școala veche, înaltă. Așa poți să înveți copilul orice. Încheieturile îi devin flexibile, mijlocul la fel, și unul crescut în felul ăsta poate să devină orice...

— ...chiar și ministru! adăugă Vosátka cu o strîmbătură.

— Pe timpuri, continuă nestîngerit Malina, cine n-avea o asemenea școală, nici nu era primit la circ. Asta însemna s-o iei de mic, cînd încheieturile și mijlocul unui copil de patru ani sînt moi. Mai tîrziu, copilul putea să devină dresor, dansator pe sîrmă sau August-prostul. Chiar dacă pierdea totul, tot putea să-și cîștige pîinea ca acrobat. Și principalul e că nici unul n-a pățit niciodată nimic, numai dacă Dumnezeu n-a vrut altfel. Am cunoscut un oarecare Corini, de fapt îl chema Körner, dar lucra sub numele de Corini — unul crescut de mic să devină artist de meserie, clișnic. Mi ți se răsucea în așa chip, că nu mai știai unde îi sînt mîinile și

unde picioarele. Jurai că l-a legat cineva într-un nod încurcat. Și deodată, numai ce vedeai că din pachetul acela fără nici o formă ieșeau la iveală două mâini, și ghemul o lua din loc mergînd în mâini. Avea fundul sus, capul jos, picioarele în spate, de-ți era și groază să-l privești. După cîtiva ani, Corini s-a apucat de dresură, și-a cumpărat doi tigri siberieni. Aștia-s cei mai răi. Intra la ei în cușcă și-i învăța să se ridice în două picioare pe taburetele lor și să salute. Eu îi ziceam: „Mă, Körner, mă, nu fi nebun. Ce, tigrlul siberian e făcut să salute?“ Dar el de colo, nu, că nu-i lasă nici de-o fi să se căznească cinci ani pînă să-i învețe. Și i-a tot gonit așa pe taburete să stea drepti ca soldații, vreo jumătate de an. În tot acest timp îi bătea și-i înțepa, că altfel nici nu se pomenea pe atunci, ce, ca Gambier al nostru, cu mîngîieri? Ei, și tigrii erau plini de ură, fierbea fierea în ei, de-mi ziceam în sinea mea: „Sfîntă Fecioară, o să ne pomenim într-o zi cu Corini ăsta făcut tocătură, și tigrii covor“. Dar el ni se lauda cum că tigrii au și început să ridice laba pînă la piept și pînă la urmă au să salute cum trebuie. Și de ce mi-a fost frică, aia s-a întîmplat. Într-o zi, pe cînd se afla în cușcă, cel mai mare dintre tigri a sărit asupra lui. Corini l-a văzut cum se ghemuia să sară și s-a ferit. Dar atunci s-a infuriat celălalt, care făcea sluj, și s-a lăsat să alunece de pe taburet, ca să-l atace din partea cealaltă. Corini s-a văzut prins între amîndoi și în clipa aceea a lăsat biciul și furca din mînă. Noi toți priveam încremeniți, cînd, deodată, ceva a prins a se foi pe jos: Corini, strîns ghem, își executa numărul. Tigrii s-au speriat pînă într-atît de acest ghem umblător răsărit între ei, încît au început să sară unul peste altul, mai-mai să se trîntească și în cele din urmă, hop, sus pe taburete, în două picioare: salutau cu laba dreaptă, în timp ce ghemul mărșăluia pîntre ei ca la paradă.

— Ne-ai îmbogățit cu o întîmplare într-adevăr plină de îndemnuri, frate Malina, spuse Bureș, înjumătățind cu furculița o gălușcă. Și zi, artistul tău a trăit pînă la adînci bătrînețe?

— Da de unde! vorbi Malina cu aceeași liniște. La scurtă vreme după întîmplarea cu tigrii, Körner a sărit din mers de pe capra vagonului, a alunecat și i-a trecut roata peste piciorul drept. Avea fluierul piciorului rupt, doctorii i l-au reparat, dar i l-au reparat prost, așa că a trebuit să-l opereze din

nou, rana s-a infectat și Corini s-a umflat tot și a murit. Am spus doar că totul merge, numai că trebuie să iei aminte la voia Celui-de-sus.

— Zău că are dreptate! zise Kerholec. E foarte bine când poți învăța copilul de mic să sară și să cadă cum trebuie. În locul tău, Antoane, eu l-aș da pe Vašek să învețe. Totul e să nu scapi ocazia. Să fii constructor, să bați țărushi în pământ și să întinzi segle — asta poate să facă oricine, dar Vašek se pare că e în stare de mai mult. Principala ta datorie e să dai băiatului o posibilitate în viață, iar datoria băiatului e să n-o piardă.

— Generalul Kerholec vorbește ca din biblie, se amestecă în discuție și Vosátka. Din cea mai perfectă și de autor laudată biblie a Societății regale britanice. Dacă e nevoie de o pildă rea, atunci să mă arate cu degetul cel căruia i-am auzit cuvîntul adineauri. Eu, stimați domni, puteam să fiu guvernatorul statului Bojaco din Noua Granadă și să am ținuturi întregi în stăpînire, de aveau berechet unde să umble și zece circuri. Dar iubitul meu tătic, dintr-o scăpare din vedere, a uitat să-mi dea o șansă printr-o educație potrivită și o creștere mai acătării. Iar eu am pierdut și șansa asta pe care nu mi-a dat-o. Cînd a izbucnit revoluția în Noua Granadă, noi tocmai făceam o foiță grozavă la mine-n odaie. Poporul s-a răsculat, dar eu nu, pentru că tocmai îmi venise o carte ștrașnică, și de la o asemenea plească nu te scoli să pleci. Pînă să isprăvim noi partida, cei de afară au măturat guvernul, au numit guvernator pe un avocat oarecare și au sunat din trîmbiți. Și așa am cîștigat cincisprezece dolari la cărți, dar am pierdut latifundiile din statul Bojaco. Iar de-atunci slujesc omenirii ca piază rea, cu gradul de sirgent. Trag nădejde că și slăvitul nostru compatriot și virtuos trompetist va lua învățătură din pilda mea și va vedea unde duce... și așa mai departe, și așa mai departe...

— Băieți, sinteți toți tare cumsecade, spuse Karas mișcat. N-am să uit pînă la groapă cum m-a scos Kerholec din nevoie și cum ne-ați primit voi toți aici, pe mine și pe Vašek. Dar nu de mine e vorba. Eu m-am împăcat cu gîndul că în loc să fiu în echipa lui Milner, sint într-a lui Kerholec. Nu mi-e totuna, trebuie s-o recunosc și să nu umblu cu cioara vopsită față de voi. Nimeni dintre voi nu știe ce bucurie e să iei în mînă o cărămidă bine uscată, care să sune cînd o ciocănești

cu degetul, să o cîntărești în palmă și să o așezi frumusește alături de celelalte, să vezi cum cresc din ele case pentru alți oameni. Karel Kerholec mi-a povestit ce lucru măreț, ce lucru minunat e să ridici un cort cît ai bate din palme, ca după două ceasuri să se dea reprezentația, iar după reprezentație să-l dai jos la fel de iute. Nu zic ba și-aștept cu bucurie să m-apuc de treabă, dar pentru mine meseria rămîne meserie și întotdeauna voi privi cu jînd și cu părere de rău la zidarii care înalță case și știu că din munca lor iese un lucru trainic.

— Ia te uită, voievodul de Malta își arată superioritatea în fața domnilor de Maringottes¹.

— Gura, sergent, și tu spune, Antoane. Trebuie să ne fie totul clar, rosti Kerholec.

— Spuneam doar că nu-i vorba de mine, ci de Vašek, continuă Karas. Pentru el asta înseamnă viața întreagă, nu-i așa? E a naibii de grea răspunderea ce mi-o iau, mă tot gîndesc dacă trebuie, dacă pot, dacă am eu voie să fac din el un comediant. Copilul ăsta doar nu-i numai al meu, e și al Márinkăi și n-are a face dacă mama care l-a născut e moartă, drept asupra copilului are și ea, și dreptul ăsta trece prin cugetul meu. Adevărat, n-am vorbit niciodată între noi ce-o să se facă băiatul. De altminteri, ce altceva ar fi putut să se facă decît zidar, așa ca tăică-său, cu o cocioabă în sat pentru vremea de iarnă, cînd treaba nu mai merge. Dacă ar fi vorba de orice altceva, fie, dar cum să mă duc în sat și să le spun vecinilor: „Iertați-mă, oameni buni, dar eu m-am aciuat pe lîngă un circ, iar pe Vašíček l-am făcut comediant“. E prea greu pentru mine să iau o hotărîre, nu pot, iertați-mă, prieteni, zău că nu pot așa, deodată. Dacă ar fi vorba de altceva, de o meserie...

— Dragi prieteni, începu apăsător Bureš, preîntîmpinînd orice vorbă mușcătoare a lui Vosátka. Dați-mi voie ca în numele vostru al tuturor, să-mi arăt încuviințarea față de înțelepciunea cu care scumpul nostru compatriot privește îndatoririle sale părintești. „Fericit cel care sădește untrandafir pentru patria sa, spune poetul, o singură mlădiță măcar.“ Dar, iubite prietene de pe melagurile Šumavei, nu trebuie să uiți că ceea ce te chinuie cel mai mult sînt prejudecățile, absurdele prejudecăți ale societății față de aceia care

¹ Adică, domnii din vagoanele circului.

s-au smuls în mod conștient din mediul ei ipocrit. Te gîndești la judecata oamenilor din satul tău natal. Dar satul acela de munte hrănește doar un pumn din locuitorii săi, restul sînt nevoiți să plece în țări străine ca să-și cîștige pîinea. Și asta în măsura în care pot să și-o cîștige cu meseria lor. Meseria e brătară de aur, dar uneori brățara asta e prea largă și n-o porți prea mult. Ce faci după aceea, respectabile patriot? Faci orice poți și atîrni meseria în cui. Cînti și din trompetă ca să cîștigi o bucată de pîine, dar asta numai e meserie, e artă, întocmai ca și arta pe care urmează s-o învețe Vašíček. Gîndește-te, prietene, noi nu te sfătuim să-l lași pe Vašek să ajungă un vagabond și un ticălos. Dimpotrivă, te sfătuim să-l lași să învețe pînă va ajunge la culmile măiestriei, căci abia atunci va fi om întreg, și nu un tîrîie-briu și un cîrpaçi. Iar dacă, să zicem, rezultatele vor fi proaste, mai poți încă să-l înhami la zidăritul tău. Aici n-are să piardă timpul degeaba. Eu am să-l învăț să citească și să socotească; cît despre celelalte, aici le va prinde mai bine decît în orice școală.

— După părerea mea, Antoane, aici o să-ți meargă mai bine decît la zidărie, interveni Kerholec. De aia te și afli laolaltă cu noi. Dar bine ziceai, nu e vorba de tine și de noi. Noi sîntem tot personal subordonat, pe cînd Vašek, dacă ar începe să învețe de pe acum, n-ar mai ajunge ca noi, niște aia care ridică sus cortul și ar trăi mult mai bine decît noi. Ar ajunge un domn, așa cum e căpitanul Gambier, sau Pablo Perreira, sau chiar directorul Berwitz. Aici i se deschide drumul spre mai bine și, crede-mă, nici răposata nevastă-ta n-ar spune nimic împotriva.

— Preastimate consilier de stat, se auzi deodată vocea lui Vosátka, domniile voastre binevoiți să deliberați aici asupra viitoarei încoronări, dar încă nu l-ați întrebat pe prințul de coroană dacă vrea coroana asta. Ia spune tu, Vašku, unde e mai frumos? Acasă, în sat, sau aici, la circ?

— În sat, da' de unde! rîse Vašek. Nici nu se poate compara!

— Păi, uite, taică-tău zice că ar trebui să te faci zidar.

— Tată! și privirea lui Vašíček se pironi în ochii lui Antonín Káras. Acesta văzu că băiatului i s-au ascuțit pupilele, întocmai ca atunci cînd vroia ceva cu hotărîre. Tu nu crezi cu adevărat în ce spui! Aici am cai, și domnul

Gambier mi-a făgăduit c-am să mă joc cu puii de leu, iar domnul Arr-Şehir mi-a făgăduit să mă suie pe elefant, tată, nu-i așa că rămînem la circ?

Băiatul întinse brațele, iar Karas-tatăl se înmuie și-l strînse la piept cu mîinile lui bătucite de muncă.

— Spune, Vašek, ai vrea într-adevăr să umbli toată viața cu circul?

— Nu-mi doare nimic altceva, tată!

— Și vrei să înveți să sari și să călărești, și toate celelalte năzdrăvăanii pe care le-ai văzut aici?

— Vreau, tată! Și ochii băiatului scînteiară. Am vrut să călăresc pe Mary, că doar asta nu-i mare lucru. Acum știu să călăresc. Mary însă e un căluț mic. Dar să sari pe un cal mare în plină fugă... să sari pe deasupra calului și a călărețului... să știi tot ce fac băieții ăia negricioși, oh, de-aș ști toate astea, le-aș arăta eu!

— Numai că învățătura asta e tare grea și anevoioasă, o să te doară toate cele de-o să te sece la inimă, știi?

— Nu-i nimic! Dacă aș merge la pădure să tai copaci, cum merg băieții de la noi din sat, cînd se fac mari, aș munci la fel de greu. Pe cînd aici am cai, și lei, și tigri, și un elefant, și-am să călătoresc într-o căsuță pe roate...

Karas simți cum toate împotrivirile lui se topesc în fața acelei dorințe înflăcărate a copilului. Vašek se aprinsese ca un bujor de entuziasm și ceilalți, vechi oameni de circ, îl sorbeau din ochi.

— Gîndește-te, Vašek, ce-o să zică nașul cînd o să te întorci acasă comediant.

— Ce să zică? O să facă ochii mari cînd o să mă vadă intrînd în sat călare pe Santos; și cînd Santos o să joace pe picioarele dinapoi în mijlocul satului. Or să dea fuga toți să vadă: și băiatul lui Şembera, și-al lui Blaha, și-al lui Cikhart, și-al lui Zelenka — toți, și-or să caște niște ochi, că doar cal frumos ca ăsta n-au mai văzut ei de cînd sînt! Ori o să mă duc călare pe elefant... și-o să-i șoptesc ceva la ureche... iar elefantul o să rupă cu trompa un trandafir și-o să-l dea Nanynkăi Cerha. Și eu o să mă dau jos de pe elefant și-o să fac niște sărituri de-o să le iau piuitul la toți băieții. Întîi și-ntîi, trebuie să știu să sar. Am învățat eu să sar pe ladă, închipuindu-mi că sar în spinarea lui Mary, dar asta-i prea puțin, trebuie să știu mai mult. Chiar dacă o să mă doară.

— Bravo, bobocule! încuviință din cap Vosátka. Scuipă-n palme și ia-te la trintă voinicește! Marchize de Karas, n-aveți voie să vă neglijați urmașul, el va aduce poate o nouă strălucire blazonului dumneavoastră plin de var.

— Spui că ți-au plăcut băieții lui Romeo? întrebă Kerholec.

— Nu mi-au plăcut, răspunse Vašek cu stăpînire de sine, ca și cum ar fi discutat de la egal la egal. Sînt niște neisprăviți, de-ți vine să-i iei la palme pe cîte cinci deodată, dar de sărit, sar ca niște maimuțe. Nu-i nimic, o să învăț și eu, și-o să sar drept în spinarea lui Pampon.

— Dumnezeu să te binecuvînteze, Vašíček! zise Karas adînc mișcat. Eu n-am să stau în calea fericirii tale.

— Cred că n-ar strica să vorbești cu Ahmed Romeo, îi spuse Kerholec. Va fi cu noi cel puțin un an și-ar putea să-l învețe multe pe Vašek. Ba nu, lasă că aranjez eu cu berberul ăsta. Tu nici n-ai ști ce să-i ceri.

În aceeași zi, după masă, Kerholec îl luă pe Vašek și se duse cu el la vagonul albastru. Domnul Romeo îl primi cu mare respect. Știa că dacă te porți bine cu Kerholec înseamnă să calci cu dreptul în Circul Humberto. Discutară amîndoi cu ajutorul unei a cincea limbi — după cum spunea Vosátka — adică un grai compus din patru graiuri diferite. Dar se înțeleseseră de minune. Domnul Romeo îl trase mai aproape pe Vašek și, într-o tăcere neobișnuită la el, îi pipăi mușchii de la picioare și de la brațe. Apoi, îi îndoi în fel și chip brațele, picioarele și trupul, iar atunci cînd tuciuriul încercă să vadă pînă unde poate băiatul să-și îndoaie brațele și trupul pe spate, Vašek abia își stăpîni un țipăt de durere. La urmă, domnul Romeo îi făgădui lui Kerholec să lucreze zilnic, din plăcere, cu protejatul său și să facă din el un îndemînat acrobat la sol. În tot acest timp, Vašek nu se simțea prea la largul său. Își dădea seama că va trece de sub ocrotirea tatălui — poate simplu și nemeșteșugit arătată, dar plină de iubire — sub ascultarea unui om brutal, pe jumătate sălbatic, care rîdea de dureri și-și urmărea cu îndîrjire doar țelul său. În acea clipă era însă hotărît să triumfe asupra lui Paolo, să triumfe asupra oricui și pentru asta era gata să se lase chiar și torturat.

Seara, după numerele de dresură de cai, cînd dădu fuga la intrarea în arenă și o găsi acolo pe Helenka, îi spuse:

— Dacă sari din nou pe cal și dai greș, nu-ți face griji. Eu acum sînt acrobat, am să-ți arăt eu.

Reprezentăția de adio se bucură de același succes ca și cele precedente. Nimeni dintre spectatori nu bănuia ce se petrece în spatele circuitului, că după fiecare al doilea, al treilea număr, personalul și animalele care părăseau arena porneau la drum. Doar grajdurile nu fuseseră desfăcute, pentru ca iluștrii oaspeți să le poată vizita în pauză. Directorul Berwitz, în uniformă sa persană, se plimba prin grajduri, amintind îngrijitorilor ordinea plecării după pauză. Deodată, privirea îi căzu asupra boxei celor patru ponei de Shetland.

— Cine însoțește poneii? îl întrebă el pe Hans.

— Vașku, răspunse Hans. Merge călare pe Mary, iar ceilalți trei vor merge după el. De altfel, îl însoțesc și eu pe Vașku și-am să-l supraveghez.

„Vașku, Vașku, se gîdea directorul. Cine o fi Vașku?“ Pînă atunci nu mai auzise acest nume. Se stăpîni, totuși, și nu-l întrebă nimic pe Hans, ca să nu se spună că directorul Berwitz nu-și cunoaște personalul. După o clipă se scoase din arenă cușca leilor și căpitanul Gambier, care mai zăbovise ca să mulțumească publicului, apărui și el. Un număr prezentat de clovni umplea această pauză de pregătiri.

— Aud că puilor de leu le merge de minune, se adresă Gambier directorului. Mi-a spus madame că s-au săltat binișor și că mănîncă zdravăn.

— Îi dau mult de furcă Anežkăi, mormăi directorul. Azi-noapte abia a închis ochii; puii erau la ea în pat și toată noaptea s-au agitat. Dacă reușim să-i creștem, vor fi primii pui de leu creșcuți în circuitul nostru. Pînă acum n-am avut noroc cu ei.

— Să sperăm, directore, să sperăm. Cînd se vor mai înfiripa, ai putea să trimiți pe cineva în timpul pauzei cu cheta prin public, să-i arate. Oamenilor le place să mîngîie puii de leu, iar banii strînși ar sluji la întreținerea lor. Cel mai nimerit pentru treaba asta ar fi Vașku. Vașku e ager și curajos. Mă asistă ori de cîte ori dau mîncare animalelor.

— Vașku, da, sigur, Vașku. E o idee bună. Mulțumesc, căpitan. „Prin urmare, Vașku nu-i un om de la cai?“

Îndată după numărul său, Berwitz alergă în vagonul cel frumos cu numărul 1, grăbit să-și schimbe hainele. Helenka

și mătușa ei, Eliza, împachetau niște lucruri. Deodată, Helenka ridică ochii:

— Dacă nici data viitoare nu reușesc săritura pe cal, să nu mă cerți, tăticule! Vašku mî-a făgăduit să mă învețe.

— Cine? Vašku?

— Da.

— O, Vašku se călește! interveni doamna Hammer-schmidt. De cum l-am văzut mi-am spus că e o achiziție minunată.

Ușa se deschise și intră Anežka: își sfîrșise și ea numărul.

— Să nu uit, zise Berwitz întorcîndu-se spre ea. Gambier are o idee bună — să arătăm puii de leu publicului, după ce fac ochi.

— Da, mi-a spus și mie. Asta-i o treabă pentru Vašku.

Petr Berwitz se înroși la față și se stăpîni ca să nu izbească cu pumnul în masă. Tot cercul, toată familia păreau înnebuniți după un anume Vašku, iar el, directorul, habar n-avea de el! Nu spuse nimic și, după ce își schimbă hainele, ieși grăbit și se îndreptă spre vagonul nr. 2, contabilitatea ambulantă a cercului — sectorul vărului Steenhouwer.

— Frans, se năpusti Berwitz asupra contabilului. Cine e Vašku?

Steenhouwer își scoase ochelarii și-l privi nedumerit.

— Ce te-a apucat, Petr?

— Spune-mi, pentru Dumnezeu, cine din personalul nostru se numește Vašku și ce face la noi?

— Vašku? N-am auzit de numele ăsta!

Pentru mai multă siguranță, Steenhouwer scoase registrul personalului și-l deschise la litera V.

— Nu... n-avem nici un Vašku la noi.

— Ei, asta-i bună! deschise ochii mari Petr Berwitz. Nemaipomenit! Îngrijitor de cai, dresor, săritor-acrobat și Dumnezeu mai știe ce, și eu habar n-am de el!

Steenhouwer îl privea tot atît de nedumerit. Berwitz se răsuci pe călcîie și plecă fără un cuvînt. Din anexa ridicată în spatele menajeriei apăru legănîndu-se elefantul Bingo, purtîndu-l pe cap pe stăpînul lui cu turban alb, Arr-Şehir.

— Arr-Şehir! Nu l-ai văzut pe Vašku? strigă Berwitz, atunci cînd elefantul trecu agale pe lîngă el.

— Vašku? *Yes!*¹ zîmbi afirmativ indianul. Vašku-i acolo! și arată spre circ.

Berwitz pătrunse înăuntru pe intrarea din spate. Reprezentația se sfîrșise de mult. Rîndurile de bănci goale se pierdeau în penumbră. Sus, deasupra cercului galben al arenei, soarele își strecura razele piezișe și în fișile lor luminoase jucau trîmbe de colb.

— Vašku! strigă directorul din adîncul rărunchilor.

Era ultima cale de a-l cunoaște pe acest misterios Vašku.

— Vašku! răsună din nou glasul lui Berwitz sub bolta cortului pustiu. Directorul păși pînă în mijlocul arenei.

— Vašku!

Perdeaua de la intrarea artiștilor se mișcă ușor, lăsînd să treacă un băiat mărunțel, cu șapca pe o ureche. Cînd dădu cu ochii de director se opri în arenă, la vreo trei pași de el, și-l salută.

— Tu ești Vašku?!!

Petr Berwitz, emir al cailor albi și colonel în cavaleria persană, pașă ture și inspector al grajdurilor imperiale ale padișahului, director și proprietar al Circului Humberto, stăpînul grajdurilor și al menajeriei, stătea acolo cu însemnele decorațiilor sale exotice prinse pe piepții hainei bine călceate, avînd în față un puști cu ochii vii și pătrunzători.

— Va să zică, tu ești Vašku?

— Da, domnule director.

Berwitz își aminti că în ultimele două zile zărise ici și colo pe băiețașul acesta, zvîcnind ca o săgeată prin grajduri sau pe coridoare.

— Și ce faci aici?

— Tot ce e nevoie.

— Ai, ai, ai! Dar de fapt, ce ești?

— Nu-s încă nimic. Dar am să fiu!

— Hm! Și ce-ai să fii?

— De toate. Am să călăresc, am să fac sărituri, am să dresiez tigri, am să fac dresură de lipițani — de toate!

— Ce spui! Dar de elefant ai uitat? Nu vrei să dresezi și elefanți?

— O, Bingo mă iubește, și cînd domnul Arr-Şehir n-o să mai poată lucra în arenă, am să-l iau pe Bingo și-am să stau eu la masă cu el.

¹ Ba da! (Engl.)

— Ia te uită! se miră atotputernicul Petr Berwitz, distrindu-se de minune. Dar director nu vrei să fii?

— Ba am să fiu.

— Directorul unui circ cum e Circul Humberto?

— Un circ și mai mare. Dacă aș fi eu director, aș avea opt elefanți și o cușcă uriașă cu lei și tigri, și mulți, mulți cai...

— Ar trebui să ne temem de tine, ce zici? rise Berwitz, înveselit de-a binelea.

Vašek rise și el, simțind că-și poate îngădui asta.

— Nu trebuie — v-aș angaja la circul meu pe toți — pe dumneavoastră, pe doamna directoare, pe doamna Hammer-schmidt și pe Helenka, pe căpitanul Gambier și pe Hans — și uite, și pe domnul Selnicki.

Uriașul capelmaistru apăruse de câteva clipe din întunerice și, pentru prima oară în viața sa, urmărea cu interes ceea ce se petrecea în arenă.

— Va să zică, să n-avem nici o grijă, ne iei la tine, Vašku, nu? glumi directorul.

— Păi sigur! încuviință Vašek rîzînd cu gura pînă la urechi, clipind în același timp spre director cu privirea aceea șireată cu care își cîștigase atîția prieteni.

— Vašku! se auzi deodată din direcția grajdurilor.

— Mă cheamă domnul Hans...

— Ei, dacă te cheamă domnul Hans, trebuie să te las să te duci. La revedere!

Vašek salută și se îndepărtă în fugă. Berwitz, cu fața încă plină de zîmbet, se întoarse spre Selnicki.

— L-ai auzit? Băiatul ăsta mi se pare că are stofă în el.

— Și eu am băgat de seamă, domnule director.

— Al cui e băiatul?

— Kerholec a angajat un om nou, unul Karas. Nu cunoaște notele, dar e un instrumentist atît de bun, încît îl recunoști și dintre cincizeci de muzicanți. Trompeta în mîinile lui cîntă dulce, ademenitor ca mîngierile de femeie. Muzicant ceh! Vašku e băiatul lui.

— Va să zică, așa stau lucrurile, dădu Berwitz din cap. În sfîrșit, știi și eu ceva despre Vašku.

— L-am văzut călărind pe Mary. Băiatul e nebun după calul ăsta. Uite ce-aș spune eu, domnule director: Vašku pe Mary și Helenka dumitale pe Miss ar fi cu totul altă intrare

pentru elefantul Bingo, decît piticii ăia infumurați. Închii-
puiți-vă amîndoi copiii călări pe ponei, precedînd elefantu-
lui și aducîndu-l apoi în arenă — ce contrast, ce efect! I-aș
acompania cîntînd intermezzo „Guliver în țara piticilor“,
fagot și solo piculină — directore, ideea asta face o sticlă
de risling!

— O vei avea, Selnicki. Ești singurul om cu idei din
cercul ăsta. Măi, omule, unde ai ajunge, dacă cercul te-ar
interesa ceva mai mult decît veșnica-ți băntură! Nici mie
nu-mi plac piticii. Sînt buni doar pentru bilciuri, și nu pentru
un circ de elită. Eu am avut intenții bune, dar așa cum spui,
ar fi mult, mult mai bine. Servus, Selnicki. Mă duc numai-
decît după Hans, să-i spun să-mi pregătească băiatul în cel
mai scurt timp pentru numărul ăsta. Hans!

— Hans a plecat, patroane, raportă Kerholec, cînd Ber-
witz se năpusti în spatele perdelei de catifea. Trebuie să-i
comunic ceva?

— Nu, nu-i nevoie, zise Berwitz, mă ocup eu de asta.
Scoase din buzunar un creion, dezgoli manșeta stîngă și
scrise pe ea: „Helen — Vașku — Bingo, Selnicki, Johan-
nisberg“.

Ultimii cai de călărie, acoperiți cu pături, ca să nu ră-
cească, părăseau grajdurile. Menajeria era pustie; doar
bătrînul Harwey îi da roată șchiopătînd și scormonind cu
bastonul lui în gunoaiele de pe jos — poate mai găsește ceva
de preț printre ele. Maidanul din spatele cercului rămăsese
aproape gol. Trei sferturi din vagoane pleaseră. Acum, aș-
teptau acolo vreo treizeci de cai, fluturînd din cap și bătînd
nerăbdător din copite. Supraveghetorii și rîndașii îi încolo-
nară cîte patru în rînd, săriră în șa, și mîndra cavalcadă a
animalelor suple și focoase o porni la drum în trap mărunț.
Apoi, se urni din loc, legănîndu-se în urma transportului de
cai, primul dintre vagoanele din spate, tras de doi cai. La
celelalte vagoane, caii așteptau înhămați, sub privegherea
vizitiilor. Vagoanele care mai rămăseseră duceau creierul
cercului Humberto: vagonul 1 — familia directorului, vago-
nul 2 — contabilitatea, vagonul 3 — casieria și croito-
ria, vagonul 4 — Harwey și fiica lui, dimpreună cu cele
mai prețioase costume ale cercului, vagonul 5 — capel-
maistrul Selnicki, bufonul Hamilton și partiturile orches-
trei. Mai era acolo și vagonul 8 — al lui Kerholec, dar în el

nu se afla nimeni. Karas stătea lângă vizitiu, așteptînd să se urce alături de el, pe micuța capră a vagonului. Pînă una, alta, ținea de frîu un cal pregătit pentru Kerholec, care inspecta împreună cu Harwey toate încăperile, controlînd dacă nu s-a uitat ceva. Restul personalului plecase călare sau în vagoanele cu animale. Vašek călărea pe micuța Mary, alături de vagonul pe capra căruia se afla Hans.

Vagoanele 1, 2, 3 și 5 o porniră din loc, apoi se urcă în vagonul său și Harwey, aducînd două măhuri găsîte pe undeva și un șirag de mărgele de sticlă: vagonul 4 se urni și el la drum. După cîtva timp, apărî Kerholec, întovărășit de paznicul permanent al circului, încuie ușa anexe de la menajerie și întinse legătura de chei paznicului, care îi ură drum bun.

— Totul e-n ordine! îi spuse Kerholec lui Karas, luînd calul. Pornește după ceilalți, dar la popas ia-le-o înainte, ca mîine dimineată să fii în frunte. Servus!

Calul lui Kerholec se încordă și în cîteva clipe dispăru în întuneric. Karas se sui lângă vizitiu. Cînd caii se urniră din loc, se închină fără să vrea. În clipa aceea simți că i se strînge inima. Pătrunseră pe străzile supraaglomerate ale Hamburgului, ajunseră din urmă vagonul lui Harwey și se ținură după el, zdruncinați de hîrtoapele șoselei dinafara orașului, pînă ieșiră la drum, puțin noroiit, străbătînd, în întunericul des ce se lăsase, ținuturi necunoscute—ultimă verigă a caravanei lungi de oameni, animale și vagoane, ce se mișca înainte sub suflarea unui vînt umed, ducînd cu ea sute de nădejdi de izbîndă și succes.

— Cum îi spune locului de popas unde rămînem peste noapte?

— Buxtehude, răspunse de alături vizitiul.

Buxtehude, Buxtehude, Buxtehude, Buxtehude... Ciudat nume, ca un descîntec. Tainic și misterios, ca tot ce avea să vină.

Buxtehude, Buxtehude... Copitele cailor îl îngînau, roțile vagonului îl rosteau scîrțîind. Totul era plin de acest nume necunoscut: Buxtehude.

Antonín Karas stătea și privea în întunericul umed. Pînă și mestecenii — mestecenii falnici de pe marginea drumului — se pierdeau în noapte, nu mai auzai nimic, nu mai puteai desluși nimic, afară doar de fereștrua luminată

a vagonului lui Harwey. Încolo, pierise totul, se cufundase în beznă. Buxtehude, Buxtehude...

Sunetele acestui cuvînt necunoscut îi stîrneau în minte amintire după amintire, și fiecare dintre ele îi șoptea la ureche în graiul cîntat al ținutului său natal. Oare cum s-o fi simțind acum Vašku, călare pe ponei? Oare măicuța băiatului, Mária... n-o fi cumva mîhnită... Ea, săracuța, zace acolo, în Horní Sněžna, la umbra pinului... iar el, bărbatul ei, se îndreaptă spre Buxtehude ăsta... Ei, ce-o fi, o fi, că altminteri nu-i chip... degeaba îți amărăști inima. Chiar de te-ar duce peste șapte munți și șapte văi, pretutindeni, frățioare, e pămîntul Domnului!

**PARTEA
A DOUA**

Toate erau bune și la locul lor. Principalul rol în viața
 celui il juca acum un om necunoscut, pe care cei
 doi Karas îl văzuseră abia în iarnă. Se numea Gaudea-
 mus. Era un nume ciudat, dar oamenii din circ habar nu
 aveau ce înseamnă¹. Mai degrabă le venea greu să țină minte
 un cuvânt atât de neobișnuit. Malina, care îl cunoștea pe omul
 acesta mai demult, îi zicea simplu Gajdámóš² sau Ogarul.
 Domnul Gaudeamus avea niște picioare subțiri de cocostîrc, și
 meseria lui îi cerea să alerge neostenit pentru Circul Humber-
 to. Săptămîni întregi înainte ca circul să se urnească din loc,
 domnul Gaudeamus, cu un ajutor, pleca într-un poștașion
 pe drumul indicat în linii mari de către directorul Berwitz.
 Sarcina lui era să pregătească și să asigure condițiile necesare
 celui. În grija lui cădeau întocmirea formalităților, convor-
 birile cu autoritățile, alegerea și asigurarea celui unde avea
 să se stabilească circul și inițierea primei reclame. Domnul
 Gaudeamus trebuia să știe să vorbească cu primarii orașelor, cu
 poliția, cu comandatura armatei, cu moșierii, cu comandanții
 de garnizoană și uneori cu consilierii ministeriali și cu miniș-
 trii. De comportarea și elocvența lui, de promptitudinea cu
 care știa să invoce motive și de iscusința de a-și cîștiga inter-

¹ Gaudeamus — să ne bucurăm, să fim veseli (lat.).

² De la *hajdy* — haida! (Cehă.) În cazul de față — cel care bate drumurile.

locutorii, depindea principala reușită a turneului și se putea alcătui itinerarul circuitului, pentru ca nicăieri să nu aștepte și la orice popas să se asigure de cât mai multe reprezentări în plin. Domnul Gaudeamus trebuia să aprecieze cam cât ar putea să ofere fiecare oraș, astfel ca Circuitul Humberto să poată obține cât mai mult. Iar după ce aranja totul, domnul Gaudeamus trebuia să viziteze și redacțiile ziarelor pentru a pregăti, cu ajutorul lor, terenul. Supraveghea, de asemenea, distribuirea și lipirea afișelor, iar uneori și colectarea de furaje pentru toate animalele circuitului și menajeriei. Nenumărate erau treburile pe care le făcea de unul singur, departe de circ și totuși însoțit de grija față de el. Avea o situație specială. Asigura munca și bunăstarea a ceva ce aproape că nici nu avea cum să vadă, dacă n-ar fi fost stagiunile de iarnă de la Hamburg. Dar nici atunci nu se odihnea, căci iarna călătorea cu trenul în căutarea și pregătirea etapelor mai importante, în special turneele în străinătate. Din primăvară pînă în iarnă doar poșta și telegraful făceau legătura între el și Circuitul Humberto.

Îndeplinirea acestor sarcini cerea nu numai calități excepționale, dar și o reală dragoste de muncă. Înaltul, zveltul domn Gaudeamus, cu o frumoasă barbă despărțită printr-o cărare la mijloc, cu părul strălucitor, pieptănat lins, cu privirea ageră și cu un neobosit zîmbet pe buze, știa să cîștige oamenii și lucra destul de rapid. În cazuri cu totul neobișnuite, cînd farmecul personal și elocvența dădeau greș, ducea mîna la buzunarul de la piept, de unde scotea o carte de vizită, pe care doar puțini o cunoșteau și care cuprindea doar cîteva cuvinte: *Rittmeister*¹ baron von Schönstein. Era ultima cheie fermecată, care deschidea lacătul ce se încăpățina să rămînă închis.

Nu era o carte de vizită falsă. Baronul Max de Schönstein servise într-un regiment austriac de ulani, care avusese norocul să fie trimis prin cele mai uitate și mai părăsite garnizoane din Galizia. Cu acest regiment fusese trimis și el, frumosul Max, obișnuit să strălucească pe promenadele Vienei și să se împăuneze în după-amiezele cînd se plimba călare în Prater. Intervenii însă un mic incident. Se nimeri de față cînd „aiuritul arhiduce” sări cu calul pe deasupra unui sicriu

¹ Căpitan de cavalerie (germ.).

purtat pe brațe la o sărăcăcioasă înmormintare de țară, dincolo de Brigittenau. Alțea-sa se înfurie foarte când aghiotantul îi aduse la cunoștință acest neplăcut incident, care stîrnise revolta localnicilor. Minia lui îl atinse și pe Max. Numai-decît fu mutat disciplinar la Stanislav. Aici petrecu perioada cea mai furtunoasă din viața sa: beții năprasnice, *carban*¹, cavalcade nebunești, intervenții zadarnice în capitală, reîntoarceri mahmure, încurcături cu femei, încurcături care cîteodată sfîrșeau prin răpiri sau alte delictе pedepsite de lege. Foaia lui de conduită era unică în această privință, dar — și nimeni nu putea nega asta — baronul Schönstein era un soldat și un călăreț fenomenal. De la cursele hipice de viteză pleca întotdeauna cu eșarfa învingătorului. Sub acest aspect era fala regimentului, care se putea bizui pe el. Această calitate, precum și un spirit de opoziție în rîndurile cavaleriei, unde lupta pe tăcute împotriva deciziilor împăratului, îi asigura frumosului Max accesul în societate, în ciuda dizgrației monarhului.

Altfel se petreceau însă lucrurile cu averea lui. Moștenise treptat cîteva milioane de arginți, dar aproape toți banii trebuiseră să acopere polițele mai dinainte semnate pentru a sătura haita de vampiri galițieni, care îi permiteau domnului baron să trăiască independent, ca un cavaler. Despre unele lucruri circulau adevărate legende. Una dintre ele se referea și la Circul Humberto, pe care locotenentul baron Schönstein îl invitase, pe cînd circul se afla la Lvov, să se deplaseze special pînă la Kolomyja, unde le oferise tuturor ospitalitate deplină, cu mîncare și băutură, vreme de patru zile.

Pe urmă, se întîmplă accidentul de la Mezöhegyes. În timpul unei curse cu obstacole, armăsarul Kolibri căzu, rupîndu-și șira spinării, iar pe Schönstein, care trase ponoasele îl oblojiră și-l ținură în ghips opt săptămîni la spital. Cînd îi dădură drumul din spital, era pe jumătate un invalid și nu mai putea călări pe cai de curse. Atunci îl transferară la un serviciu de cancelarie, ceea ce el consideră drept o gravă umilire. Urmară cîțiva ani plini de amărăciuni. Averea familiei se topise, gloria de călăreț dispăruse, îi rămăsese doar slujba — achiziție de cai, furaje și materiale. Dezamăgitul baron începu să simtă cum se trezesc în el talentele prin

¹ Joc de cărți.

care bunicul său dobândise baronatul. Umblau zvonuri în legătură cu achizițiile făcute de el, dar *Rittmeister* baron Schönstein rămânea mereu frumosul Max, căruia societatea îi trecea totul cu vederea pentru zîmbetul lui strălucitor și irezistibil. Dar sub această aparență atrăgătoare era el însuși foarte nemulțumit. Ceea ce făcea nu-i potolea ambițiile, nici sîngele iute. În plus, își dădea seama că dacă nu va ieși curînd din mașinațiile financiare urzite de el, își va sfîrși în mod dezonorabil cariera.

În acea vreme veni să-l caute tînărul Berwitz. Venea la el ca la un mecena recunoscut, să-l întrebe dacă n-ar putea să organizeze din nou o reprezentatie specială pentru garnizoană, dar dădu peste un nobil ofițer aflat acum în pragul unui crah deplin. Șezură bineînțeles de vorbă ca doi boieri, în fața cîtorva sticle cu vin, dar Berwitz examinează cu un ochi pătrunzător această nouă situație și nu ezită să-i propună domnului *Rittmeister* o ieșire. Iar baronul Schönstein, simțind că apele s-au împreunat peste creștetul lui, primi. După cîteva săptămîni se instalează în vagonul-contabilitate al Circului Humberto, iar după un an cutreiera lumea cu postalionul, sub numele de domnul Gaudeamus, Gajdămoș, Ogarul. Uimea prin perfecțiunea manierelor sale și prin experiența sa de viață, și toți cei care intrau în contact cu el simțeau că pe binevoitorul domn Gaudeamus îl învăluie o taină. Dar cu atît mai deplin reușeau afacerile pe care le încheia, și cu atît mai bine mergeau treburile Circului Humberto. Petr Berwitz își freca încîntat mîinile că a știut să descopere un om atît de potrivit.

Misteriosul domn Gaudeamus era deci prima etapă în drumul Circului Humberto. De rest se îngrijea Karel Kerholec. Sosea primul la locul indicat de Gaudeamus și, ca un încercat *Platzmeister*¹, chibzuia dintr-o ochire unde anume va fi intrarea circului și unde culisele, trasa pe pămînt, cu sfoară și țărushi, manejul circular al arenei, apoi circumferința cortului principal, cortul pătrat de la intrare și coridoarele acoperite din spate, ducînd la grajduri și la menajerie. Între timp soseau primele vagoane cu muncitori și materiale de construcție, echipele de lucrători se dădeau jos una după alta și fiecare se apuca de munca ei. Cei patru oameni din echipa

¹ Șeful ridicătorilor (montorilor) de cort (germ.).

lui Kerholec coborau înarmați cu ciocane și piloni de fier. La început fiecare om bătea câte un pilon, dar Kerholec descoperi că treaba merge mai repede și se pot folosi piloni mai mari și care prezintă mai multă siguranță, dacă toți patru din echipa sa vor bate o dată același pilon. Pentru acești oameni veniți aproape toți de la țară, munca asta monotonă se înveșmînta în ritmul vesel al ciocanelor. Bătrînul Malina lovea cel dintîi, și după el loveau capul teșit al „ancorei“ celelalte trei ciocane. Ram-ta-ta-ta, ram-ta-ta-ta, se prăvăleau loviturile în patru timpi, și fierul se înfunda în pămînt ca în unt. După aceea se duceau la cîțiva pași mai departe, la alt pilon, gata pregătit pe locul lui, și din nou răsuna văzduhul de melodia dansului în patru timpi al ciocanelor. Parcurgeau așa cu repeziciune circumferința exterioară cea mai mare și înaintau cîțiva metri înspre centru, unde începeau să bată cu ciocanele piloni de fier verticali, care aveau să susțină pereții laterali ai cercului. O altă echipă săpa între timp groapa unde avea să stea „călciul“ stîlpului central, susținător al întregii construcții. În circurile din acea vreme exista doar un singur stîlp și se înălța în mijlocul manejului. Abia după ani de zile se descoperi că groapa e inutilă și că stîlpul se poate ridica direct de la pămînt, ținut în echilibru și înțepenit cu ajutorul a patru otgoane. Și încă mai tîrziu se descoperi folosirea a doi stîlpi oblici, uniți printr-o grindă transversală, care ținea într-un cîrlig întreg cortul, lăsînd jos arena liberă. În clipa cînd stîlpul zăcea la pămînt, gata pentru a fi înălțat, venea munca cea mai plină de răspundere a lui Kerholec, pe care el nu o încredința niciodată nimănui: fixarea sistemului de scripeți la capătul de sus al stîlpului. Era vorba doar de cîteva noduri, dar de ele depindea viața tuturor oamenilor aflați sub cort. După aceea stîlpul putea fi ridicat, legat în cruce cu primele patru segle — niște otgoane rezistente — și fixat de cei patru piloni bătuiți unul în fața altuia în pămînt. O altă echipă întindea repede pe pămînt rețeaua în formă de stea a otgoanelor fixate la un capăt de pilonii de fier, iar la celălalt unindu-se toate sus, în capătul stîlpului central. După aceea toți se năpusteau asupra prelatelor late, le întindeau pe pămînt și le legau de segle. Platzmeisterul Kerholec scotea un fluier, mîinile oamenilor apucau sforile scripeților, și, la o fluierătură scurtă și repetată imprimînd ritmul mișcării, întregul

acoperiș al arenei începea să se ridice de la pământ, ca o uriașă ciupercă cenușie. Mai apoi era nevoie să se întărească pereții laterali din prelate, legînd prelatele de pilonii de fier, iar acoperișul cortului să fie sprijinit de grinzile oblice. Între timp soseau și vagoanele cu utilajul interior. Se trecea la montarea suporturilor stalurilor în formă de arc și clădite în trepte; totul se dădea din mînă în mînă, în ordinea numerotării pieselor și, curînd, totul lua forma unui amfiteatru circular. Stalurile nu erau încă montate și nici arena așternută cu rumegușul sau nisipul adus într-o mulțime de saci, și în spatele cortului, sub comanda lui Kerholec, se întindea o galerie lungă din prelate, prevăzută cu jgheaburi, unde aduceau caii, așezîndu-i în aceeași ordine în care fuseseră obișnuiți.

Vagoanele cu cuștile fiarelor se opreau și ele în apropiere. Unele erau adăpostite sub streșini de prelată, altele lăsate sub cerul liber. În spatele lor se opreau vagoanele-locuință — unele, niște căsuțe fără de cusur, altele, căsuțe de modă veche, pe roate. Cînd împrejurările permiteau, dacă nu erau piedici și putea să mobilizeze toți oamenii la lucru, Kerholec reușea să înalțe și să utilizeze cortul cercului, împreună cu anexele, în două ceasuri și jumătate. Pentru asta, bineînțeles, fiecare trebuia să pună mîna și să muncească cu tragere de inimă.

În orașele mari, treaba mergea mai încet, deoarece Berwitz ținea să-și facă intrarea în alai de paradă. Doar o parte din oameni rămîneau la ridicarea cortului, restul erau folosiți la supravegherea animalelor. Undeva, la marginea orașului, se forma cavalcada. Bărbații și femeile îmbrăcau costume viu colorate și intrau în oraș în sunetele trompetelor și cadența unui marș cîntat de orchestra cercului, îndeobște călare pe cai strălucitori, cu animalele sălbatice închise în cuști și cu o mulțime de alte lighioane mai mici care întregeau convoiul, dar mai ales cu uriașul Bingo, monumental colos — punctul culminant al acestei reclame zgomotoase, pestrițe și mult îndrăgite de mulțime.

Parada străbătea orașul pe străzi întortocheate, pentru a atrage cît mai mulți privitori. De îndată ce convoiul ajungea la cortul cercului, voluminoasa doamnă Hammer-schmidt cobora de pe Admira, o iapă roaibă, și, ridicîndu-și fusta largă a rochiei de călărie, renunțînd să-și mai scoată

pălărioara rococo și neluînd în seamă nici șiroaiele de sudoare ce lăsau dîre prin pudra de orez așternută din belșug pe obraz, se grăbea să ajungă la vagonul casieriei, pentru a ridica geamul casei de bilete și a afișa lista cu prețurile biletelor. Căci, obligația ei primordială era să se folosească neîntîrziat de interesul stîrnit în rîndurile localnicilor și să vîndă, să vîndă, să vîndă bilete — cu o singură excepție: dacă într-o zi s-ar fi prezentat cea dintîi la casă o femeie bătrînă, doamna Hammerschmidt primise instrucțiuni severe să nu-i vîndă bilet, fiind liberă să născocească orice pretext. Și doamna Hammerschmidt, mai mult chiar decît însuși Berwitz, era încredințată că o asemenea neglijență ar atrage în ziua aceea după sine o nenorocire ireparabilă.

Ceilalți, aruncînd de pe ei costumele, alergau zoriți sub corturi — majoritatea la animale. Gambier nu avea pace pînă nu știa că sălbăticiunile lui s-au liniștit. Deși erau obișnuite cu greutățile călătoriei, uneori se mai întîmpla ca vreuna să se enerveze din pricina zgomotului ori a zdruncinăturilor drumului și, la capătul călătoriei, era nevoie ca sălbăticiunea să vadă iarăși statornicită ordinea știută și să audă mormăitul liniștitor și drăgăstos al uriașului dresor. Căi se dovedeau cei mai liniștiți pe drum, întrucît aveau prilejul să se mai dezmoștească în trap domol, și asta le plăcea. Și-apoi, știau că pe drum, pe lîngă rațiile de ovăz și fin, mai capătă și puțin bob și morcov sărat.

Artiștii care nu lucrau cu animalele se îndreptau glont spre cortul principal. Primii apăreau cei doi bărbați din Trio Barengos, zburători și acrobați la trapez. Pe atunci, în Europa nu se întindea plasa de siguranță, și strălucitoarea, eleganta lor apariție sus, la trapez, însemna în fiecare zi și un joc cu moartea. Frasquito Barengo era un spaniol pleșuv din Córdoba; umbre albăstrui îi învăluiau obraji și bărbia, întotdeauna proaspăt bărbierite. Soția lui, Concha, era o frumusețe orbitoare, cu genele ca niște aripi negre, pe care Frasquito o păzea neîncetat, cu o privire mută și îngîndurată. Dacă vreodată era nevoie de un număr suplimentar, în program, Frasquito Barengo făcea la ghitară cîteva acorduri, pînă ce înfiripa ritmul vreunei *alegria*, a unui *garrotin* sau a unei *folia*¹, iar Concha, cu castanietele ascunse în palme, cu o

¹ *Alegria*, *garrotin*, *folia* — dansuri populare spaniole.

mantie galbenă peste boleroul roșu, cu o *peineta*¹ în păr, se rotea în dans, cu mlădieri de panteră. Frasquito stătea în spatele ei nemișcat și împietrit ca o statuie, sub *sombrero*-ul său cu borul larg. Partenerul lor la trapez era Hector Laribeau, un marsiliez zvelt, mare lăudăros în viața de toate zilele, dar sus, la trapez, rece și concentrat asupra fiecărei sutimi de secundă. „Vanidoso, mas prudente“ (vanitos, dar precaut) trebuia să recunoască Frasquito despre el, lăudându-i mai ales mina puternică, uscată, cu reflexe sigure. Alteori, trezindu-se din reflecțiile tăcute, intrate în temperamentul spaniol o dată cu singele maur, spunea: „Hector are simț pentru o linie elegantă“. Aceasta era probabil cea mai mare laudă a sa, căci în ochii lui Barengo, toată măreția alesei arte a trapezului consta în frumusețea liniilor. Spunea, de asemenea, că aceasta e singura împrejurare când omul poate prin el însuși să creeze culmea frumuseții artistice — arabescul. Cei doi bărbați apăreau deci primii pe platforma de sus a stîlpului central, cercetînd cu atenție toate accesoriile trapezului, fiecare bară, fiecare cîrlig, fiecare cerc, fiecare funie și fiecare nod, pentru ca totul să meargă strună și să nu aibă vreo surpriză la reprezentatie. Laribeau voia uneori să-și cruce osteneala acestui drum pînă sus, dar Barengo nu-l lăsa. „Dracul își găsește totdeauna de lucru la altar și la trapez“, obișnuia el să spună, cățărîndu-se cel dintîi pe scara de frînghie.

Manejul atrăgea însă și pe cei care nu-și puneau viața în joc sub bolta cercului. La circ fiecare își vindea într-un fel pielea în tîrg, și chiar dacă nu era vorba de viață, îți puneai în joc cel puțin integritatea corpului și succesul. O mică scăpare din vedere putea să amenințe totul, și de aceea fiecare se îngrijea să-și pregătească și să-și pună în ordine aparatele. Iar atunci cînd rămînea prea puțin timp pentru repetiție, fiecare căuta să exerseze măcar mișcările mai grele, verificîndu-și mușchii dacă lucrează cu deplină precizie. Domnul Albert, cel mai mare din cei doi veri Gevaerts, care se produceau ca Duo Bellini — acrobați la sol (ei erau cei doi domni care treziseră în prima zi admirația lui Vašek Karas, în manejul improvizat din spatele cercului) — făcea în antracte pe August-prostul. Și venea în arenă barem ca să

¹ Pleptene pe care femeile îl prind, ca podoabă, în păr (sp.).

strige sau să chiuie, să se convingă că rezonanța cortului e aceeași la Mannheim ca și la Duisburg. Pînă și domnul Selnicki străbătea demn cortul proaspăt ridicat, pentru a pune cu mina lui la loc sigur sticla cu „tonicul” știut și a preintîmpina astfel eventualele lacune ce s-ar fi putut ivi în memoria lui. Singurul care nu intra în cort era Frans Steenhouwer. Acest olandez, care își abandonase studiile de dragul aprigei dorințe de a pleca în ținuturile sălbatice, să vineze tigri și să prindă șerpi, croindu-și drum prin pădurile virgine, se alipise cercului în speranța că aici va găsi măcar o frîntură din viața aceea plină de romantism plăsmuită de fantezia lui de licean. Cînd păși pentru prima oară în circ și în menajerie, se simți cuprins de friguri. I se părea că toate fiarele junglei din Java, Borneo și Sumatra l-au înconjurat prin reprezentanții lor și că el *mijnheer* Steenhouwer, apare acolo ca un faimos și invincibil vînător. Din păcate, se dovedi că fiarele Cercului Humberto au prea puțin respect tocmai față de acest stăpîn blond și cu ochelari al junglei. Intrînd în grajd, Steenhouwer se întoarse cu fața spre ușă, și măgarul lui Hamilton, care în grajd era peste măsură de blind, aflîndu-se acum în dreptul ușii, azvîrli din picioarele dindărăt, izbindu-l cu copita în șold și aruncîndu-l pur și simplu afară. A fost o lovitură dureroasă, dar și mai dureros a fost sentimentul chinuitor de umilință cînd el, vărul directorului, zbură din grajd și căzu la pămînt în patru labe, în hohotele de rîs ale rîndașilor. La altă vizită, elefantul Bingo îi mîncă frumoasa pălărie florentină cu panglică verde. Altă dată întinse laba după el leoaica Corina și, cu toate că se trase în lături, îi sfișie vesta în șase culori împletită de mamă-sa. Altă dată, un papagal îl ciupi de mîna pînă la sînge. La o săptămînă după aceea, pe cînd trecea pe lingă cușca maimuțelor, maimuțoiul Bobeș îl apucă de cravata albă, innodată cu grijă, și o smuci în cușcă cu atîta putere și cu țipete atît de furioase, încît domnul Steenhouwer avea convingerea că Bobeș o să-l sugrume. Era vădit că fiarele adoptaseră o atitudine de revoltă față de stăpînul junglei și că-i poartă simbetele. Dar iată că într-o bună zi, pe cînd se aflau la Hamburg, tot cercul dădu buzna în cort, de unde se auzise un răcnet disperat. Cînd colo, îl văzură pe domnul contabil fugind ca de ceasul morții de coarnele țăpului

Barbă-Albastră, și aflară că lupta „Steenhouwer *versus*¹ menajerie“ a fost decisă. Din ziua aceea, *mijnheer* nu mai călcă în circ sau în menajerie. Se cufundă în vagonul său în socoteli și cifre, întocmind statistici întregi; câte trenuri pline de ovăz ar putea hrăni Circul Humberto pe o perioadă de zece ani, a cîta parte din ecuator parcurge circul într-un turneu, greutatea a cîtor vagoane de circ ar egala greutatea lui Bingo, cîți metri cubi de aer cuprinde cortul și cît de mare ar trebui să fie un oraș ca să poată adăposti toți spectatorii Circului Humberto dintr-un an. Din calculele acestea ieșeau uluitoare tabele și grafice agățate pe pereții vagonului, pe care Petr Berwitz le cerceta cu interes și le aprecia. Cînd însă Frans Steenhouwer se apucă să calculeze ce economii ar realiza circul dacă în loc de trei kilograme de ovăz s-ar da lipișanilor numai cîte două și jumătate, Petr Berwitz declară că vărul Frans e un matematician idiot și-l preveni să nu-i iasă în cale cu născocirile lui de economii atunci cînd el, Petr, va avea biciul în mînă.

II

Acesta era noul univers al celor doi Karas. Treburi din zori pînă seara, și uneori pînă noaptea tîrziu, treburi care veneau una după alta, într-o ordine severă, neschimbătoare, ocupînd în aparență tot timpul, ceas de ceas. Și totuși, zilnic se ivea cîte ceva neprevăzut, care cerea o intervenție imediată, o soluție rapidă, pricepere și experiență. Mai ales aici se remarcă Kerholec, prin capacitatea lui de a găsi soluții rapide și înțelepte. Echipa lui de cehi era o adevărată echipă de șoc a Circului Humberto, și ei i se încredințau întotdeauna muncile cele mai grele și mai pline de răspundere. Depuneau într-adevăr o muncă încordată și istovitoare, dar asta le crea în același timp și o situație oarecum specială. Ceilalți muncitori se purtau respectuos față de locatarii vagonului opt, iar artiștii li se adresau ca de la egal la egal.

Totul părea la fel ca mai înainte, și totuși, cît de altfel era acum viața lui Karas-tatăl și a feciorului său! Antonin

¹Textual: contra, împotriva (lat.).

Karas se acomodase repede și agerimea-i înăscută îl ajuta să facă față oricărei munci. Curăța grajdul și îngrijea de cai, ținea ca un pahar adăpostul elefantului Bingo, era de ajutor dresorilor de cai și călărețelor-acrobate, ridica și strângea cortul circului, cânta în orchestră, alerga ici și colo cu câte o treabă mărunță, fără să facă niciodată risipă de vorbe, și mâinile-i pricepute se simțeau peste tot. Nu pierdea vremea, și munca îl distra prin neconținută ei varietate și mișcare. Dacă treceau în drum printr-un sat, unde se ridica o casă, și vedea meșterul și ajutorul lui suiți pe schela primitivă, așa cum se făcea la țară, Karas îi privea cu interes să vadă cum lucrează, dar nu-l mai năpădeau păreri de rău. Avea acum o nouă meserie și fusese și el cuprins de dorința celorlalți de a lucra repede și a face lucru de nădejde. Nici în timpul cît erau pe drum nu-i venea să stea degeaba. Curînd, luă hăturile din mîinile vizitiului și învăță să mîne caii și să conducă o căruță de mare greutate. O dată, într-o culă, dădu peste un buștean uscat și își mai găsi ceva de făcut. Ciopli lemnul vreo cîteva săptămîni, într-ascuns de Kerholec și de ceilalți. Într-o bună zi îi chemă și, clipind mărunț, arată spre peretele din fund al vagonului: în colțurile de sus erau înțepenite două capete de cal cioplite în lemn, iar deasupra intrării un fel de talger, din care ieșea un cap de elefant cu colți și trompă. Totul era lucrat cu măiestrie, iar intrarea în vagon semăna acum cu intrarea într-un castel. Locatarii vagonului 8, plini de admirație, priviră din toate părțile aceste podoabe și, treptat-treptat chemară tot circul să le vadă, fălindu-se cu ele. Toți laudară măiestria lui Karas, dar Arr-Şehir se entuziasmă peste măsură văzînd chipul lui Bingo. Înainte să scoată vreun cuvînt de laudă, își împreună palmele și făcu o plecăciune în fața sculpturii. După aceea, ori de cîte ori se întîmpla să treacă prin fața vagonului 8, își arunca ochii deasupra ușii și înelina fruntea smerit, salutînd pe Preasfîntul pe care Brahma¹ l-a creat în prima zi a facerii lumii, întru slava cerească, ținînd în fiecare mîna cîte o jumătate de soare.

— Am avut și noi o dată un artist din ăsta cioplitor, își aminti Vendelin Malina cam la a treia cercetare a sculpturilor. La drept vorbind, era păpușar și învățase de la

¹ Zeitate principală în hinduism, considerată drept creator al lumii.

taică-său să cioplească păpuși. Omul ăsta avea mâini de aur. A venit la noi pe cînd ne aflam la tîrgul din Saint Cloud, sau Saint Amand, nu mai știu bine la care dintre sfinții ăștia. S-a dus la bătrînul nostru să-l întrebze dacă n-ar vrea să-l ia la noi, zicea că e și ventrilog, că are două păpuși și că ar putea să susțină singur un număr; în rest poate să facă orice, că doar e comediant înăscut. Zicea că l-a părăsit pe taică-său, că s-a despărțit de nevastă-sa și că nu mai vrea să facă păpuși, și multe altele, la fel de încurcate. Și bătrînul Humberto l-a luat. Noi îl știam, fiindcă ne întîlnisem deseori cu el și cu taică-său prin tîrguri, în peregrinările noastre. Mai tîrziu, cînd ne-am încropit și noi, ne mergea mai bine într-un oraș mort, decît la iarmaroc. Ce-i aia oraș mort? Comediantii francezi numesc astfel un oraș în care nu se află nici tîrg, nici iarmaroc, nici vreo altă atracție. Ei, și așa a venit la noi băiatul ăsta, Kleinfisch, ori Kleintier, ori Kleinschneck... ba nu, stați, Schneckerle¹ îi zicea, da, Krispian, adică Kryšpîn Schneckerle; erau alsacieni și vorbeau deopotrivă nemțește și franțuzește. Noi, bineînțele, am încercat să aflăm ce se ascunde aici. Bătrînul Schneckerle avea doar un teatru de păpuși destul de mare, și pe lîngă asta și o panoramă cu chipuri de oameni iluștri, pe care îi cioplea din lemn împreună cu băiatul, că puteai să vezi acolo capete încoronate, pe Napoleon, pe Louis, pe sultan, apoi capete încornorate, hoți și criminali vestiți, și toți erau ca vii. Ei, și toate astea aduceau parale, nu glumă! În plus, Kryšpîn avea nevastă tînără, dar la noi venise fără ea. Trebuie să fi fost dandana mare la mijloc. El însă nu zicea nimic, nici laie, nici bălaie, cîta în jur posomorît și toată vremea nu se uita decît după bușteni uscați. Curînd, în vagon la el era ca într-o tîmplărie, de începuse patronul să blesteme, că vagoanele lui sînt de circ, nu vagoane de lemn. Dar încuiatul ăla își vedea înainte de lemnele lui, adunînd altele, pînă ce într-o bună zi le aruncă pe toate, păstrînd numai unul — un buștean pe cîste, și se apucă să-l cioplească cu custura. Ne uitam ce-o să iasă din el, și cînd colo — un glob. Un glob mare, avea mai bine de-o jumătate de cot. După ce-l netezi bine, începu să scobească în el niște găuri rotunde, și prin găurile astea scobi mai departe, tot scoțînd miez dinăuntru. Ne uitam și ce credeți

¹ *Kleinfisch* — pește mic, caracudă; *Kleintier* — animal mic; *Kleinschneck* și *Schneckerle* — melc mic (germ.).

— iar un glob. Înțelegeți, un glob în glob ! Pe urmă scobi și al doilea glob și dădu la iveală în el un al treilea glob. Noi așteptam ca pe ghimpi, să vedem ce-o să iasă pînă la urmă. Altminteri era lucru dibaci, trei globuri cioplite unul în altul, cu deschizături în ele, de te minunai cum de-au intrat înăuntru. Kryšpín ăsta ciopli așa cinci ani. Cinci ani nu scoase o vorbă, decît doar la reprezentații, cînd vorbea din burtă. În timpul ăsta a cioplit șapte globuri găurite, din ce în ce mai mici, virite toate unul într-altul, și încă îi mai rămase înăuntru o bucățică de miez. În toți ăști cinci ani îl mai îmblinzise nițel și mi-a mai spus cîte ceva. Cînd isprăvește și cel de-al șaptelea glob, îmi spune: „Acum am să cioplesc aici înăuntru pe ticălosul blestemat, ca să rămînă aici blestemat și afurisit pînă în vecii vecilor!“ „Pentru Dumnezeu, pe cine vrei să cioplești acolo?“ îl întreb, iar el îmi răspunde: „Pe cine altul decît pe tatăl meu bun?“ Am crezut că mă lovește trăsnetul pe loc. Am coborît repede din vagon și de atunci nu m-am mai dus la el. Uite ce se întîmplase: Flăcăul ăsta, Kryšpín, curtase și adusese cu el, din Pirinei, o țigancă. Iar bătrînul Andreas Schnecklerle i-a luat-o. Era un om voinic, ochios, cu mustăți ca de turc și cu nasul cît o sfeclă, purta cercel la ureche, iar peste vestă un lanț încărcat de bani de aur, în vreme ce Kryšpín părea un pitic pe lîngă el. Cică bătrînul mai avea, vezi bine, și niște punguțe cu ducați și asta, cred, a fost principalul pentru tînăra noră, ca să-i zică așa. Cununați și legați prin binecuvîntarea bisericii nu erau tinerii. Și chiar de-ar fi fost, asta n-ar fi fost nici o piedică.

— Dar Kryšpín? I-a cioplit chipul acolo? întrebă Karas.

— Nu, tocmai aicea-i năcăzul. Ne aflam în Ungaria de jos și ne îndreptam spre Belgrad, în Serbia. Kryšpín era cu gîndul tot la ale lui — să cioplească în cel de-al șaptelea glob un chip omenesc. Făcuse nasul și ochii, și stătea mereu cu globul în mînă, lîngă fereastră, cioplinî și meșterind într-una. La Zemun am trecut Dunărea cu bacul și toți a trebuit să ne ducem la cai ; Kryšpín și-a lăsat și el globul pe măsuța de lîngă fereastră și s-a dus să țină caii. Cînd am ajuns la mal, ne-am izbit puternic și vagonul s-a smucit nițel; cum mă uitam eu, numai ce văd globul lui, cu cele șase globuri într-însul, cum se rostogolește pe fereastră, se lovește

de parmaclicul bacului și pică în Dunăre. Kryšpîn a scos un urlet și s-a aruncat după el.

— Și s-a înecat?

— Nu s-a înecat, că eram lîngă mal, dar globul ăla fermecat i l-a luat apa.

— Și el ce-a spus?

— Nimic. Stătea așa, ca mort, iar cînd am ajuns pe mal, a pornit-o de-a lungul apei să-și caute globul, a mers, a mers, și de atunci nu l-a mai văzut nimeni.

— Și unde a putut să se ducă? întrebă cineva.

— Ce, eu știu unde curge Dunărea? ridică din umeri Malina.

— Dunărea se varsă în Marea Neargă, spuse Bureș.

— Din partea mea, mi-e totuna... făcu Malina, dînd din mîină.

A doua zi după povestirea lui Malina, în pauza de prînz, veni și directorul Berwitz să vadă minunățiile. După ce cercetă sculpturile, mărturisi că, pentru gustul lui, capetele cailor au boturile puțin cam mari, dar încolo sînt fără de cusur, ca și elefantul. Și, întorcîndu-se spre Karas, îi spuse că ar putea sculpta doi cai cabrați; pe aceștia el i-ar așeza să străjuiască intrarea în arenă sau în fața unei loji, pe care ar vrea s-o numească „loja regală“.

— De ce nu, domnule director! răspunse Karas. Se face, printre picături, numai să-mi dați lemn tare. Dar mai întîi am de meșterit ceva pentru doamna Hammerschmidt. A fost aici înainte de prînz și mi-a cerut să-i cioplească ceva pentru vagonul dumneaei. Zice că ar vrea să aibă deasupra ferestruicii de la casa de bilete, așa, o zeiță, una Fortuna, cu un corn. Eu i-am făgăduit... dar nu știu cum trebuie să arate Fortuna asta. N-am văzut de cînd sînt o zeiță cu corn.

— Zeiță cu corn? se opri din mers directorul. Ce i-a venit zăpăcitei ăleia? Zeiță cu corn! A încurcat-o, toanta, Antoane, pesemne că s-a gîndit la o capră cu corn, înțelegi, o capră cu un singur corn, fiindcă există un animal din ăsta în povești. Așa ca inorogul. Cioplește-i o capră cu un corn în frunte, i se și potrivește. Madame Hammerschmidt chiar are nevoie de o zeiță!

Petr Berwitz plecă și pe drum rîdea singur, gîndindu-se cum are s-o necăjească pe cumnată-sa la prînz, că a cerut

să i se cioplească pentru vagonul ei o zeiță, în loc de o capră.

Între timp, se întoarse Malina, care coborîse puțin din vagon. Auzise părerea directorului și, ca și în alte dăți, nu era de acord.

— Karas, omule, nu te lua după el. Dacă a spus zeiță, atunci nu-i capră, asta-i la mintea cocoșului.

— Bine, dar cum arată o zeiță? și unde are cornul? Pe creștet? În frunte?

— Asta, frățioare, nu știu. Zeiță cu coarne n-am văzut pînă azi. Am avut noi o dată o silfidă, o sirenă, dar totul era truc, că-n fiecare după-amiază o îmbrăcam cu coada de pește. Coarne, însă, n-avea.

— De-un ceas îmi bat capul cu asta. Poate că știe Kerholec, sau Bureș...

— Bureș. Asta-i. Bureș știe. Dau o fugă pînă la el.

Și bătrînul se ridică, simțind că-i plesnește capul, tot gîndindu-se la zeița cornută. Numai că pînă să ajungă la menajerie, gîndurile i se învălmășiră și încurecă totul și mai rău. Bureș curăța cușca maimuțelor.

— Ascultă, Bureș, îl luă repede Malina, cum arată o cornută bogată?

— Ce?

— O cornută bogată. Cum arată?

— Bogată... ce?

— Cornută.

— Ce-i asta?

— Păi cornută, de-a zeilor. Uite, nici eu, nici Anton nu știm, dacă are cornul pe creștet sau în frunte.

— Cornută de-a zeilor?

Bureș îl cercetă cu privirea. Malina nu părea să-și fi pierdut mințile.

— Și vrea Karas să știe asta?

— Păi nu-ți spun? Casierița i-a cerut să-i cioplească pe Fortuna, o cornută de-a zeilor...

În clipa aceea, Bureș izbucni într-un hohot năprasnic de ris, tăvălindu-se pe jos, de se speriară animalele din jur.

— Taică Malina... asta-i curată năzdrăvănie...

— Ce năzdrăvănie... Honzo? se supără bătrînul. Dar nu mai era chip să mai capete vreo deslușire, căci Bureș rîdea să se prăpădească. Se întoarse și o porni spre vagonul 8.

— Antoane, să nu cioplești o capră. Bureș zice că e o năzdrăvănie. Eu nu mai pricep nimic din toată povestea asta, zău.

Antonin Karas găsisese deci la cîrc un mediu de viață mai bun decît se așteptase. Vašek însă îi dădea griji mari. Nici nu voia să se gîndească ce făceau cu Vašek, darmite să mai și vadă!

III

In ziua cînd Vašku își începu învățătura, Karas dădu o fugă pînă la vagonul albastru, să vadă cum îi merge băiatului. Dar ceea ce văzu acolo îi îngheță inima de spaimă! Berberul, mahomedanul ăla, stătea lîngă scara vagonului, cu piciorul stîng rezemat pe una din trepte, încît de la genunchi la șold forma o linie dreaptă. Vašku era culcat pe spate pe piciorul lui, cu capul și mîinile atîrnînd într-o parte, cu picioarele în cealaltă, iar sălbaticul ăla îi apăsa cu amîndouă mîinile coșul pieptului și genunchii, de parcă ar fi vrut să-l rupă din mijloc.

— *Lá, iláha, illáláh!* gîfîia berberul, apăsînd din toate puterile. *Voilà*¹, trosnește... *maşalah*, oasele trosnesc... încheieturile se-ntind... Totul doare, știu, știu, *mio ragazzo*, dar rabdă, ține-te bine! Trebuie *slogare il dorso*, să îndoim spatele, *la spina, tutto scheletro*, tot scheletul... oh, oh, *la vertebra*²... *bene, bene, benissimo*³... *voilà*...

Printre aceste strigăte, Karas-tatăl auzea plînsul, vaielele și oftaturile feciorului său. Nu-i vedea fața congestionată, cu tot sîngele lăsat în cap, nici trăsăturile schimonosite de durere, nu-l vedea cum își mușcă buzele, nu-i vedea nici lacrimile nestăpînite din ochi. Nu vedea nimic din toate acestea și totuși se repezi să pună capăt acestei cazne cumplite. Paolo, care stătea alături de taică-său și urmărea totul, îi ieși însă numaidecît în cale. Strigînd „*Ecco, signore, ecco...*”⁴, se îndoi încetișor pe spate, pînă ce mîinile-i atinseră

¹ Uite (fr.)

² Coloana vertebrală (it.)

³ Bine, bine, foarte bine... (It.)

⁴ Privește, domnule, privește... (It.)

pământul, apoi picioarele. Își prinse gleznele cu mâinile și, scoțindu-și printre genunchi capul cu o mutră zîmbitoare, începu să alerge și să sară prin fața lui Karas, după care, dintr-o singură mișcare clasică, se îndreptă, făcând o plecăciune ca la teatru și strigă din nou: „*Fa niente, signore Antonio*¹... *Schauen Sie*²...” Și făcu și trei tumbe pe loc.

Toate acestea avură darul într-adevăr să-l țină locului pe Karas, care își reveni din pornirea primei clipe și se întoarse cu spatele, să nu mai vadă cum i-l torturează pe Vašek. Oricum, făgăduise lui Kerholec, pecetluindu-și cuvîntul cu o stringere de mîină, să nu se amestece în treburile lui Ahmed. Kerholec știa că exercițiile sînt dureroase, dar susținea că un copil sănătos rezistă la toate și că însuși Ahmed i-ar da papucii lui Vašek, dacă ar simți că nu e bun de nimic. Și mai era o speranță: ca Vašek să spună la amiază că nu mai poate îndura.

Karas plecă într-ale lui, dar cum inima îi sîngera de durere, își destăinui oful celui dintîi om pe care îl întîlni. Omul acesta se nimeri să fie Arr-Şehir, care veni la Bingo, tocmai cînd Karas curăța adăpostul elefantului. Indianul îl ascultă cu luare-aminte și seriozitate. Apoi se așeză între picioarele dinainte ale lui Bingo, care îi sufla drăgăstos cu trompa în ureche și ceafă, și, la fel de serios, Arr-Şehir îi răspunse îngîndurat, cu înțelepciunea îndepărtatei sale țări de baștină:

— Faptele mari sînt pline de taină. Numai cel căruia o zîină i-a dăruit floarea de lotus poate trece prin ușile închise. Dar nici acela nu trece dincolo de ele, așa cum s-a născut. Măreția se deschide numai celui ales anume ca să fie măreț. Oamenii se nasc deopotrivă unii cu alții: pe treapta cea mai de jos. Ei urcă pe o treaptă mai sus prin aceea că se transformă. Cunoașterea e suferință. Dacă ajungi la cunoaștere prin suferință, devii alt om, urci pe o treaptă mai sus. Drumul transformărilor, ca și drumul suferințelor, e la fel de lung ca drumul spre înțelepciune. Fiecare artă are legile ei. Cea mai scurtă lege o are arta de a iubi. Cea mai amară — arta de a îngriji elefanții. Asta a scris-o un sfînt, acum douăsprezece mii de ani, pe cînd trăia într-o pădure virgină alături de elefanți și egal intru totul cu ei, împreună cu mama lui,

¹ Nu-i nimic, domnule Antonio... (It.)

² Uitați-vă... (Germ.)

care era o zeiță preschimbată în elefant de un yoghi rău. Cel care se transformă prin nenumărate suferințe, până ce cunoaște și ultima taină a acestei legi, va deveni regele elefanților, și elefanții îl vor urma fără murmur, pentru a-i sluji. Dar vai, o viață omenească nu ajunge pentru atâtea transformări! Trebuie să te naști de multe ori și să suferi de multe ori, pentru a deveni regele și stăpînul acestor animale sfinte. Cei înțelepți acceptă suferința și devin și mai înțelepți. L-am văzut pe Bingo suflîndu-i lui Vašku în obraz și privindu-i mîinile. Bingo vede ceea ce noi nu vedem. Bingo știe că Vašku poartă floarea de lotus. Bingo așteaptă ca Vašku să se transforme. Bingo va ajunge să-l vadă renăscut. Vašku va rezista.

Glasul lui Arr-Șehir deveni cîntător, și elefantul începu să se lege ritmic deasupra lui. Karas, sprijinit în coada lopeții, nu mai înțelegea nimic. I se părea că ascultă o liniștitoare citanie din evanghelie. Cînd isprăvi litania, Arr-Șehir ridică mîna. Elefantul îl cuprinse cu trompa de mijloc și-l ridică pe piciorul stîng, îndoît din genunchi. Arr-Șehir întinse palma cu degetele boltite și-i mîngîie încetișor pleoapa. Urechile lui Bingo tremurau. Arr-Șehir făcu o plecăciune. Animalul cel sfînt îl apucă iar cu trompa și-l puse cu grijă pe pămînt. Arr-Șehir făcu o nouă plecăciune și ieși pe ușa grajdului.

Karas se simți ceva mai liniștit, dar neîncrederea din el îi șopti: „Asta nu ți-a spus prea multe. Te-ai întors acolo de unde ai plecat“. Puse lopata la loc și intră în cortul principal. În dreptul intrării artiștilor cei doi veri Gevaerts așteptau să se elibereze arena ca să-și repete numărul. Cînd îi văzu Karas se gîndi că ei cunosc lucrurile astea mult mai bine decît indianul. Vorbi cu cel mai în vîrstă, cu Albert, care îl și cunoștea din vedere, și-l rugă să-l sfătuiască ce să facă.

Albert și Gustav Gevaerts — Duo Bellini — erau suedezi de baștină. Bunicul lor ajunsese pe acele meleaguri cu generalul Bernadotto și deschisese la Upsala un magazin de cafea și fructe sudice. Cei doi fii ai lui, Johannes și Lambert, trebuiau să învețe, dar după un timp se văzu că nu merge nici una, nici alta; nici negoțul tatălui, nici învățătura feciorilor. Hotărît, pe cei doi tineri Gevaerts îi păsiona mai mult gimnastica decît latina, iar cînd tatăl se

văzu silit să recunoască deschis că nu mai are mijloace ca ei să-și continue studiile, ba chiar că el însuși va trebui să o scoată într-un fel la capăt, se împacă cu gândul că băieții vor face din plăcerea lor un mijloc de trai. Johannes și Lambert executau împreună un remarcabil număr de atletică acrobatică și, sub numele de *Frères Gevaerts*¹, plecară la Paris să-și încerce norocul la cercul aflat în vogă pe atunci. Amândoi aveau corpuri atletice, zvelte, erau doi blonzi frumoși, și știură să-și vîndă scump arta. Își făcură renume, avură succes, se căsătoriră și din dubla lor căsătorie veniră pe lume cei doi veri, Albert și Gustav, care dădură atleticii taților o formă mai subtilă — sărituri, piruete și salturi, putînd să „lucreze și în chip de comici“. Ca aproape toți artiștii adevărați, erau oameni tăcuți. Toată viața și-o petrecuseră în arenă, iar timpul dinafara sferturilor de ceas de program îl consacrau pregătirii și menținerii formei. La fel de laconic se arată Albert și acum cu Karas. Curînd, însă, începu să asculte atent lamentările acestuia, ba îl chemă chiar și pe Gustav.

— Vino încoace, Gust, să auzi ceva interesant. Uite, Anton e tatăl lui Vașku, pe care-l cunoști. A dat băiatul să învețe la Ahmed.

Romeo și-a început lecțiile prin a-i înmuia șira spinării. Stă cu piciorul sprijinit de seară și ține băiatul pe picior? Pe spate, nu-i așa? Și-l frămîntă de parcă ar vrea să-l rupă? Și-l aruncă pe picior în sus și în jos?

Karas îi încuviință cu durere spusele, și amândoi acrobații se priviră lung.

— Vezi, Bert, așa se face.

— Da, Gust. Tata spunea întotdeauna că vechii comedianți aveau metode speciale pentru fiecare mișcare.

— Iar noi am început imediat cu săritura maimuței. Șira spinării flexibilă, iată ce ne lipsește nouă.

— Și e miraculos de simplu: îndoirea peste genunchi. Tata îmi făcea la fel, dar în sens invers, atunci cînd mă bătea.

— Cît trăiești, înveți. Din păcate, pentru noi e prea tîrziu. Dar dacă m-aș însura, copiilor mei le-aș înmuia mijlocul încă de la cinci ani.

¹ Frații Gevaerts (fr.).

— Bineînțeles, Gustav, cu cât e mai devreme, cu atât e mai bine. E grozav ce mi-ai spus, Anton. Noi nu ne putem duce să căscăm gura la ce face berberul. Dar tu te poți duce zilnic și după aceea ai putea să ne spui și nouă ce face Ahmed cu Vašku.

— Dar să ne spui totul, Antoane. Cum îl frînge, cum îl strînge, cum îl mișcă, cum îl îndoaie, cum îl întinde, dacă îl leagă de o capră de tăiat lemne, dacă îl lovește cu piciorul, fiindcă am auzit că au și obiceiul să lovească cu piciorul...

— Pentru Dumnezeu! se înspăimîntă Karas.

— Da. Și dacă îl lovește, tu să ne spui unde anume și de cîte ori. Îmi închipui că lovitura cu piciorul e foarte utilă pentru anumite lucruri...

— Mai ales să ne spui dacă lovește cu vârful piciorului sau cu toată talpa. Eu cred că folosește toată talpa.

— Iar dacă îi dă palme... Nu, asta o să ne arate Vašku singur, cum îl învață Ahmed dîndu-i palme...

Duo Bellini se înfierbîntară deodată, scormonind cu lăcomie prin amintirile lor despre alte asemenea torturi. Karas, care venise să fie consolată, simți că-i vine rău.

— Domnule Albert, pentru Dumnezeu... va rezista băiatul la toate astea? Oare să-l las să învețe mai departe?

Amîndoi acrobații erau înfierbîntați și entuziasmați și îl priveră la început nedumeriți.

— A, da! exclamă în cele din urmă Albert, reluîndu-și acru serios și tăcut. Nu fi prost, Antoane. Depinde de Vašku dacă are sau nu în el focul sacru. Dacă nu-l are, va fugi de la Ahmed curînd și nici bătut n-o să se mai ducă înapoi. Dar cum nu e aici, înseamnă că-l are. Și dacă-l are după o săptămînă n-o să mai simtă nici loviturile, nici căderile.

— Așa e, Anton, întări și Gustav Gervaerts. Crede-ne, e cea mai bună școală. Nu am dreptate, Bert?

— Ba da, Gust. Gambier scoate cușca, hai repede în arenă, pînă nu vin caii.

Karas avu simțămîntul neplăcut că a dat greș, că n-a făcut bine cerînd sfatul celor doi acrobați. În acea clipă trecu pe lingă el căpitanul Gambier. Karas îl salută, spunîndu-i *bonjour*.

— *Bonjour... Ah, c'est Anton...*¹ Am văzut Vašku la Ahmed... felicitări... frumos, frumos... *il est vraiment magnifique, ce petit garçon*²... Vašku e bravo, foarte bravo...

La aceste laude, Karas răspunse printr-o plecăciune, dar era și mai opărit. Oriunde s-ar fi dus, oriunde s-ar fi învîrtit, peste tot, toți erau entuziasmați de ceea ce făcea Ahmed cu Vašku. Găsi doar două suflete care să-l mai înțeleagă puțin. Unul era doamna Hammerschmidt, care își înlănțui și-și frînse mîinile atunci cînd el îi povesti ceea ce văzuse în cursul dimineții în fața vagonului albastru.

— *Schrecklich! Entsetzlich!* strigă ea. *Das herzensgute Kind!*³

Și îi făgădui să aducă după-amiază pentru Vašek două cornuri de la masa de prînz, ca să-și mai îndulcească amarul. Nici domnul Selnicki nu se arătă de acord cu brutalitatea lui Ahmed. Dirijorul avea privirea puțin cam împăienjenită în timp ce-l ascultă pe Karas. La urmă îi dădu chiar și o lacrimă, dar Karas îl cunoștea acum îndeajuns, ca să nu o pună pe seama emoției. Domnul Selnicki ascultă totul în tăcere, apoi trase o dușcă, plească din limbă și spuse:

— Ei da, ce te poți aștepta să iasă din asta? După părerea mea, un băiat de șapte ani trebuie să învețe pianul. Tu însă n-o să poți căra după tine un pian în menajerie. Asta-i porcăria vieții și artei. Servus!

În urma tuturor acestor discuții, Karas ajunsese la încheierea că principalul îl va afla tot de la Vašek la prînz.

Cînd se îndreptă spre vagonul 8, văzu băiatul stînd pe scară.

— Ei, Vašku, Vašíček, cum a fost la Ahmed?

— Bine, tată, răspunse Vašek cu o neobișnuită seriozitate. O să meargă.

— Ce te-a învățat?

— Două ceasuri m-a învățat să fac pași de dans și să mulțumesc publicului.

— Ce? Să mulțumești...?

— Da. Domnul Ahmed spune că cel mai greu lucru e să te înclini în fața publicului, în așa fel încît să mulțumești tuturor. Ține să fac asta frumos, cum scrie la carte, zice că nimeni de aici nu se pricepe să o facă.

¹ Bună ziua... Ah, tu ești Anton... (Fr.)

² Băiețușul ăsta este de-a dreptul admirabil... (Fr.)

³ E înspăimîntător! Oribil! Un copil atît de bun! (Germ.)

— Păi eu am fost acolo azi-dimineață și-am văzut cu totul altceva... cum te frîngea...

— Ai fost acolo, tată? se miră băiatul, aruncîndu-i o privire ascuțită.

— Am fost... și-am văzut...

— N-ai voie, tată, n-ai voie să vii.

Vašek vorbea așa cum taică-său nu-l auzise niciodată. În glasul lui vibra ceva de om matur, aceeași hotărîre ca la maică-sa.

— Și de ce să nu vii?

— Pentru că n-ai putea suporta, tată, spuse băiatul ferm, și adaugă: Dar eu am să suport.

După o clipă, în el învinse însă tonul copilăresc și repetă cu o îndărătnicie bărbătească:

— Am să suport, am să suport, am să suport! Și-am să sar mai bine ca Paolo!

Karas-tatăl văzu că între ei s-a ridicat o barieră și că Vašek a apucat în cu totul altă direcție decît se aștepta el. Dacă nu voia să-și piardă copilul, trebuia să-și învingă orice împotrivire și să meargă după el. Era de-a dreptul copleșit și inima i se strîngea de teamă, de duioșie și de dragoste.

— Și eu, Vašíček... începu el domol, ca un fel de iertăciune, însă Vašek îl simți numaidecît încotro bate.

— Tată! strigă băiatul tăios, și se ridică în picioare. Dar se ridică numai pe jumătate, pentru că în aceeași clipă ieni de durere și se lăsă încet înapoi, pe scară. Afurisenia naibii! mormăi el fără să vrea.

— Vezi? făcu taică-su asurzit.

— Știu, zise Vašek dînd din mină. E ca și cînd aș fi cărat butuci la noi în sat.

Rosti într-un asemenea chip aceste cuvinte, încît taică-său trebui să i se supună. Și ca să încheie această primă discuție mai serioasă între ei doi, adăugă cu o liniște aparentă:

— Doamna Hammerschmidt zicea să treci pe la ea după-amiază, are pentru tine un corn.

Vasek își șterse nasul cu dosul mîinii.

— Cu magiun?

— Cu magiun.

— Strașnic!

Și așa, mulțumită îmbietoarelor cornuri, scăpară de încordare și reveniră la viața lor firească.

— Domnul Albert din Duo Bellini se interesează mult de ce faci tu și de toate cîte îți face Ahmed. Zice că trebuie să-i povestesc cum și ce fel...

Băiatul miși ochii și tăcu o clipă. Apoi ridică arătătorul și zise cu un aer important:

— Nu, tată, să nu faci asta!

— Nu? De ce?

— Domnul Albert și domnul Gustav — aici Vašek se aplecă spre taică-său și îi șopti apăsător — ar vrea să învețe și ei... Și asta nu se poate, tată... Asta-i secretul nostru...

Karas tăcu, cu privirile ațintite înainte. În fața ochilor îi răsări împlinzitorul de elefanți, Arr-Şehir, stînd între cei doi piloni negri ai picioarelor lui Bingo, și în urechi îi răsună glasul lui cîntat:

„Faptele mari sînt pline de taină. Dacă ajungi la cunoaștere priu suferință, devii alt om, urci pe o treaptă mai sus...”

IV

Directorului Petr Berwitz nu-i era ușor în ultima vreme. Expediția sa temerară în Rusia și în Asia îl situase printre circurile fruntașe din Europa, dar situația asta nu era cituși de puțin sigură. Berwitz știa mai bine decît oricine că cercul cere o necurmată luptă pentru întîietate, dacă nu vrei să te pomenești în declin și cu un sfîrșit fulgerător. Fiecare artist de manej, trebuie să lupte zilnic ca să-și asigure succesul și să-și îmbunătățească forma. La fel și cercul, ca un tot, trebuie să vegheze neîncetat și cu încordare. Tocmai în asta consta de fapt partea frumoasă a lucrurilor, anume că omul trăia într-o continuă activitate, într-o continuă fierbere și la temperatura cea mai înaltă. Berwitz se simțea cel mai fericit atunci cînd părăseau liniștea Hamburgului pentru deplina agitație a drumului, cu nenumăratele lui greutăți, cu incidente neprevăzute și dificultăți neașteptate, care cereau o intervenție rapidă, capacitatea de a lua hotărîri și a găsi soluții, de a porunci și a acționa. Dar nu era vorba numai de asta. Directorul

trebuia să se gîndească la întregul circ ca la un mecanism unic, pentru a preîntîmpina declinul, pentru a-i păstra farmecul prin perfecțiunea și frumusețea măiestriei artistice și pentru a nu fi întrecuți de alții. Tocmai aici era punctul nevralgic al lui Petr Berwitz — punct nevralgic numit pe scurt Kranz.

Ce era Kranz pe vremea cînd Petr, alături de tatăl și bunicul lui, conducea un mare circ cu menajerie? Un simplu călăreț în manejul bătrînului Briloff, care își zicea Societatea haptică și artistică regală prusacă în concesiune generală. Și ce era Kranz cînd Petr devenise stăpînul Circului Humberto? Directorul unui biet cort cu opt oameni și zece cai, între acești opt oameni numărîndu-se și Kranz cu familia lui. Era, se înțelege, un artist de circ înnăscut, fiul unui dansator pe sîrmă, el însuși bun echilibrist pe sîrmă, învățase călăria la faimosul Petr Mahyen — neuitată fie-i amintirea! — apoi ani în șir fusese prim-jockey la acel Briloff, unde călărea în picioare pe patru cai în plină fugă; pe urmă lucrase pe coardă liberă, ridicase greutăți, executase voltije și salturi pe spatele unor cai neînșeuăți, precum și batuda — salt de pe trambulină pe deasupra a opt cai. Iar cînd, după moartea lui Briloff, începu să lucreze cu bălanul Soliman pe cont propriu, nu avea în tot circuitul decît o singură uniformă, cu care trebuiau să se îmbrace pe rînd, neîncetat, toți oamenii săi, ca să poată apărea în fața publicului. Un asemenea circ trezea pe vremea aceea doar zîmbetul lui Berwitz. Cînd însă, după trei ani petrecuți în străinătate, se întoarse în Germania, constată cu surprindere cît de mult a crescut întreprinderea lui Kranz. Kranz se stabilise la Berlin și se lua la întrecere cu cele mai renumite circuri franțuzești, care pe atunci erau o mină de aur. Un Cuzent et Léjars, un Dejeans erau circuri de elită, echipate luxuriant, cu o foarte veche tradiție de manej, cu artiști excelenți și cai excepționali, circuri de evidentă acurateță și gust neîndoielnic. Și acest saltimbanc încăpățînat, acest călăreț îndărătnic, care amenințase o dată pe un angajat rebel cu oiștea unui vagon, pe care o smulse singur din făgașul ei de parcă ar fi fost o nuia, acest Kranz își pusese în cap să-i alunge pe francezi din grațiile curții și nobilimii, să-i întreacă, să le-o ia înainte, să-i nimicească! Era o nebunie, o absurditate — și totuși, pînă la urmă se dovedi

realitatea însăși. Kranz puse într-adevăr stăpânire pe întregul Berlin, îi alungă pe francezi, le luă locul, crescînd și dezvoltîndu-se, întinzîndu-se din ce în ce mai mult, încît acum reprezenta într-adevăr o concurență serioasă pentru Berwitz. Nu se temea de nimic, nu-i era frică de nimic, îi suflase lui Berwitz de sub nas cei mai buni călăreți și artiști, ca de exemplu pe acel Léotard, francezul zburător, care înnebunise cinci-ani la rînd Parisul, de ajunsese să se poarte totul *à la Léotard* — cravate, pălării, pantofi, bastoane. Și asta numai pentru că Léotard făcea zilnic printre trapezele mobile, așezate la o depărtare de 27 de picioare, un nemaiauzit și nemaivăzut salt — un adevărat salt mortal, sus, sub cupolă, fără plasă. Acum, fiindcă Léotard nu se angajase la el, la Berwitz, ci la Kranz, Petr se întreba cu dispreț ce-or fi văzînd oamenii la pipernicitul acela amărit. Nu avea nici pe departe un corp frumos, cu picioarele lui scurte și slabe și cu omoplații și miinile acoperite de noduri de mușchi. Doar Léotard însuși zicea că se simte mai fericit acolo sus, pe trapez, pentru că nu-și mai pare sieși, atît de hidos ca jos, pe pămînt.

Petr Berwitz trebuia să nu-l scape din ochi pe Kranz. Acesta închiriasse la Berlin o clădire, mistuită de incendiu cu opt ani în urmă și reconstruită de curînd. Pînă și asta fusese o afacere, căci noua clădire era mai modernă, mai spațioasă și mai frumoasă decît vechea construcție de lemn din Hamburg. Încă înainte ca cirul să plece la drum, domnul Gaudeamus trimisese lui Petr o depeșă secretă, încunoștințîndu-l că Kranz vrea să cumpere imobilul din Berlin. Berwitz înțelese clar că acum trebuie să vegheze și la Hamburg, deoarece Kranz fusese pe vară și acolo și s-ar fi putut întîmpla să-i sufle și reședința sa de iarnă.

Așa se făcu că, printre ultimele probleme pe care Berwitz trebui să le rezolve înainte de plecare, să fie și împunernicirea dată domnului Hagenbeck-junior de a încerca să cumpere vechea construcție pentru el, Berwitz, și — în caz afirmativ — să o pună în reparații în timpul verii, dar mai cu seamă să introducă iluminatul cu gaz aerian, pentru ca începînd din iarnă să poată da reprezentații și seara, ca la Berlin.

Dar Petr urmărea cu toată atenția și în alt chip activitatea lui Kranz. Urmărindu-i dispozițiile, domnul Gau-

deamus plecase încă din iarnă la Berlin, pentru a străluci câteva zile ca *Rittmeister* și baron în culisele circuitului de pe Friederichstrasse și a smulge toate tainele flecurelor amazoane, ba chiar și pe cele ale lui Kranz, care era plin de respect față de aristocrație și ar fi sărit și în foc ca să intre în grațiile unui baron.

De la domnul Gaudeamus află că Kranz intenționa să angajeze diferiți monștri, spre a-i folosi ca numere de atracție, și că în prezent ducea tratative cu o oarecare Julia Pastrana, o cîntăreață mexicană, despre care se zicea că are două rinduri de dinți și fața acoperită cu un păr des, negru, și cîntă cu o voce adîncă de alto romane vechi mexicane. Sora ei era călăreață-acrobată la circuitul lui Kranz. Despre Julia sosiseră recent vești din Spania, unde fusese expusă ca o curiozitate de bîlei, cum că acolo se îndrăgostise de ea Yorick, omul pădurilor cordiliere, un uriaș cu colți, cu pielea obrazului albastră, cu barba jumătate roșie, jumătate galbenă. Acest Yorick se luptase într-o cușcă cu trei urși deodată, dar în ziua cînd Julia îi respinse dragostea, luptă prost și unul din urși îi rupse un picior. Așa scriau ziarele, și Kranz dăduse imediat poruncă acrobatei sale să-i serie mexicanei cu barbă.

Veștile acestea fură principală cauză pentru care Petr Berwitz introduse în program numărul celor doi pitici. Dar din clipa sosirii acestora, regretă hotărîrea sa.

— Nu sînt artiști de circ, își exprimă el nemulțumirea acasă, la masă. Cînd îi cauți, tot cu plîngeri și reclamații la direcție, ca și cînd eu n-aș avea altă grijă decît ca neisprăvitul domn Mittelhofer să aibă un covor pentru numărul lui și că patul din vagon e prea înalt pentru doamna Mittelhofer. Dracul mi i-a adus pe cap!

— Nu-i numai asta, Petr, zise Anežka. Mai e și altceva. Știai dinainte că piticii nu-s pentru circuitul nostru. Ai doar destul simț pentru ceea ce se cheamă acuratețe în muncă, stil. Dar să introduci printre niște făpturi atrăgătoare și numere perfecte o pereche de oameni cu care natura n-a fost darnică, asta nu mai e stil.

— De cum i-am văzut, mi-a devenit clar și mie.

— Cred și eu. Sînt ca o murdărie de muscă pe un tablou. Noi căutăm mereu frumusețe, forță, tinerețe, prospețime, farmec, și tu aduci deodată două caricaturi umane, doi ne-

volnici cu siluete stîngace de copii și cu o minte cîrcotașe de bătrîni posaci. N-ai fi făcut una ca asta dacă te-ai fi condus după propriul tău gust. Dar tu ești cu gîndul numai la berlinezul acela de Kranz.

— Dă-mi voie, Kranz nici nu are pitici!

— Nu are, dar va avea. Kranz va avea tot ce va simți că-i aduce bani. Ar fi primit însă Wollschläger monștri în cercul lui?

— Nu-mi pomeni de el. Wollschläger a dat faliment.

— Da, dar cîstit și slăvit. Tot ce făcea el avea stil. Cînd am venit atunci împreună cu Marie-Anne după voi la Antwerpen, însuși contele d'Ascensions ne-a spus în trăsură: „*Mes chères, ce que vous verrez, c'est un cirque qui a du style*“.¹ Apoi a adăugat: „Nu uita că tot ce are un stil propriu e demn de respectul și admirația unui om nobil. Lumea se schimbă, ni se țin predici despre evoluții și revoluții, dar nici evoluția, nici revoluția nu vor aduce nimic prețios, dacă nu vor promova în același timp un stil. Fără un stil, devenim doar o mulțime amorfă, o gloată, o grămadă de oameni, un haos. Numai forma, numai stilul creează frumusețea vieții.“ Asta ne spunea contele d'Ascensions, și era un om remarcabil.

— Ei, da, contele e conte, un animal superior...

— N-ai dreptate, Petr. Un conte poate să fie și un încurcă-lume. Tot astfel, și omul de circ poate să fie o personalitate remarcabilă, atunci cînd este el însuși și nu se ia după alții. În privința piticilor ăștia te-ai luat după Kranz, și eu am așteptat să-ți dai singur seama. Înțelege odată, că atunci cînd vei începe să te conduci după el, i-ai cedat de fapt lui întîietatea și te retragi involuntar în urma lui. Iar eu vreau să vă măsurați forțele, să arate fiecare de ce e în stare. Poate că Kranz se va dovedi un negustor mai bun, care cîștigă milioane, iar noi vom ajunge la sapă de lemn. Dar ne vom duce munca cîstit, fără compromisuri. Kranz e un om mare și puternic, știe multe, nu trebuie nici să-l subapreciezi. Dar chiar dacă i-ar spune cercului său de sute de ori institut, am convingerea că tu știi totuși mai bine decît el ce înseamnă un adevărat circ.

— Crezi că acest Kranz face și greșeli?

¹ Dragii mei, veți vedea un circ care are stil. (Fr.)

— Face, cum faci și tu. Fiecare dintre noi greșește. Important însă e să ai greșelile tale și nu ale lui Kranz. Tu n-ai expune un vițel cu două capete, ți-ai da seama imediat că e o treabă de bilci, nepotrivită pentru Circul Humberto. Eu vreau să te conduci după tine. Povestea cu piticii n-are nici o importanță. De îndată ce se va ivi ocazia, vei desface contractul. Dar practicile lui Kranz, lasă-i-le lui.

Petr Berwitz găsi că Anežka îi trage o săpuneală zdravă. Vrînd să scape, se întoarce deodată spre ea și schimbă vorba:

— Ce mai fac puii de leu? Azi nu m-am uitat la ei.

— Le merge bine. Vašku ar putea începe să-i arate publicului, au împlinit patru săptămîni.

— A, Vašku! Adevărat. Bine că mi-ai adus aminte. Trebuie să mă interesez cum merge cu călăria lui. După asta aș putea să mă scap de pitici.

Ridică mîna stîngă, pînă ce manșeta albă ca laptele a cămășii ieși de sub mîneca hainei.

— Te rog, Anežka, nu-mi mai trimite manșetele la spălat pînă nu-mi notez ce-am însemnat pe ele.

V

Berwitz se îndreptă spre grajduri și-l strigă pe Hans.

— Ce face Vašku? Învăță să călărească?

— Vašku ne-a trădat, domnule director. S-a dus, să-mi fie cu iertăciune, la comedianti.

— Zău?

— La comedianti, domnule director. Trebuie să vi-l spun. Se ține de africanul ăla, care-și azvîrle copiii cu picioarele în aer. În loc să învețe cu răbdare călăria, s-a dus la el, să-l învețe și să-i răsucească trupul.

— I-auzi! clătină din cap Berwitz. Vašku ia lucrurile mai în serios decît credeam. Taică-său l-a dat în grija lui Ahmed?

— Da de unde. Anton, săracul, e nefericit din pricina asta. Mie nu-mi place să pîrăsc, dar aici e mîna lui Kerho-

lec. El n-a crescut lângă cai și puțin îi pasă dacă băiatul ajunge călăreț ori comediant. Dar Vašku, dacă-mi îngăduiți să spun, Vašku are ochi pentru cai, îi dai seama de asta după cum se poartă cu ei și cum îi îngrijește. Domnul director ar putea să-și dea seama de asta mai ales după felul cum îl privesc cail pe Vašku. Poneii de Shetland sînt îndeobște cam îndărătnici, dar Mary ascultă orbește de Vašku. Băiatul ăsta are în el stofă să umble cu cail, și omul făcut pentru șa n-ar trebui să alerge la comedianți, n-ar trebui să se întîmple una ca asta. E o rușine pentru faima grajdurilor noastre, domnule director!

Hans bombănea, roșu la față, așa cum Berwitz nu-l mai auzise niciodată pînă acum. Directorului îi venea să ridă în sinea lui de chipul în care grăjdarul disprețuia pe acrobat. În genere, în circ domnea egalitatea, dar la oamenii simpli, precum se vedea, trăia încă spiritul de ierarhie și mîndria muncii lor.

— Mă duc la Ahmed, să văd despre ce-i vorba, zise Berwitz. Dacă Vašku ia învățătura în serios, s-ar putea să iasă ceva din asta. Cînd sîntem pe drum, Vašku pare că merge călare pe Mary, nu?

— Merge, merge, mormăi Hans. Merge și la pas, și la trap, da se-nțelege că n-are nici o ținută, înoată cu miinile pe sus, nu strînge călcîiul înăuntru, nu știe să facă atent calul, de, tot lucruri ce se mai pot învăța. Numai că de cînd îl canonește arabul ăsta, se suie pe Mary ca pe cuptor și stă în șa ca o maimuță bătută. E de minune că-i mai arde să meargă călare, fiindcă nelegiuitul ăla i-a făcut tot corpul chisăliță, zău așa.

— Principalul e că-i mai place să călărească. Tocmai asta trebuie să păstrăm noi în el. Prea puțini sînt azi cei care să facă meseria asta, cu atîta dragoste.

— Păi de aia ziceam și eu, domnule director. Pe vremea cînd eram încă la Wollschläger — ehei, ăsta făcea minuni cu cail! — se tot văita că un călăreț adevărat îi pică-n mînă abia la ani și ani. Ei, și-am chibzuit în mine: Hans, tu ar trebui să-ți ții taina, dar domnul director, e domnul director, nu, așa că ce fel de taină să ai față de dumnealui. Mi-am zis dar: Hans, spurcăciune, toată viața ta ai slujit animalelor astea — și cail noștri sînt prima-ntii, domnule director, trebuie s-o recunosc, prima-ntii! — slujești cai-

lor ăstora cumsecade, zic, dar după tine nu rămîne nimic, chiar așa — nimic, și-l ai aici pe băiatul ăsta, care o să fie într-o zi un călăreț de talia lui Guerra¹ — ce-ar fi să pregătești un număr pentru el?

— Un număr pentru Vašku? făcu Berwitz ridicînd din sprincene, și-l privi cu mai multă atenție pe înflăcăratul Hans.

— Mi-am zis că publicului i-ar plăcea, după toate numerele noastre cu cai, să intre deodată în arenă cei patru ponei ai noștri, într-un număr de dresură liberă, iar în locul domnului director să apară ca dresor, uite, un băiat, dar în frac și cu cilindru, ca un om mare, cu biciul în mînă, care să facă totul ca un om mare. Eu aș dresa caii și-aș pregăti numărul ăsta...

Berwitz îl asculta cu mare interes.

— Ți-amintești, Hans, zise el, cuprinzîndu-l cu brațul pe după umeri, ți-amintești de vesta aceea roșie pe care o purtam cînd executam numărul de dresură cu caii cei negri? Îți plăcea tare mult...

— Cum să nu-mi amintesc. Doamne, frumoasă vestă! Cu nasturi de aur! N-am văzut alta mai frumoasă de cînd mă știu. De multe ori nici nu mă uitam la cai, atît de mult îmi plăcea vesta.

— Bagă de seamă ce-ți spun, Hans. Dacă pregătești un număr cu Vašku și poneii, un număr de succes, îți dăruiesc ție vesta.

— Nu, asta nu se poate, domnule director! bîgui Hans, buimăcit.

— Adu-ți aminte că la mine orice se poate. Să fie un număr bun — și vesta va fi a ta.

— Domnule director... să mă bată... să mă pălească Santos cu copita, dacă n-o să fie un număr prima-ntîi!

Berwitz înclină ușor din cap și-l lăasă pe Hans să chibzuiască cu înfrigurare asupra numărului de dresură liberă a poneilor. Vesta aceea superbă, cu nasturi de alamă în loc de nasturi obișnuiți, se odihnea, într-adevăr, de multă vreme în garderoba lui Berwitz, de cînd Petr începuse să se îngrășe, fiindcă făcea cute cînd o îmbrăca și nu-l mai prindea. Din pricina asta o pusese la păstrare pentru Sfînta Întîm-

¹ Guerra Alessandro — vestit călăreț-acrobat din prima jumătate a sec. al XIX-lea.

plare, cu gîndul că se va ivi vreo ocazie cînd o „va vinde bine“. Și iată, acum se ivise prilejul. Pînă acum, poneii fuseseră doar un element de decor. Apărînd în arenă într-un număr independent, și-ar fi valorificat cu totul altfel existența.

Străbătu grajdul spre vagoanele cu animale și vagoanele artiștilor. Toate stăteau înșiruite în ordinea stabilită, așa că nu trebui să umble mult pînă la vagonul șchiopului Harwey. Ciocăni la ușă. Ușa se deschise, și uscățivul englez se ivi în prag, cu o expresie de tristețe întipărită pe față.

— Bună ziua, Harwey. Am nevoie să ajustăm ceva pentru Vașku. Acum chiar. Ce ai mai nimerit pentru statura lui?

— Vașku... Păi, cam ce-ar trebui să fie? Avem patru costume de paji... apoi unul de șoimar persan... aș mai putea găsi ceva arab... un costum de cavaler nu-i pentru el... costum roman n-am... de călăreată-acrobată cred că nu v-ar conveni... ar mai fi un costum marocan...

— Asta merge, Harwey. Probează-l imediat și calcă-l. Servus.

Berwitz o porni mai departe, spre vagonul albastru. Vroia să pice acolo pe neașteptate, dar cum se apropie, un ține murdar, cum nu se mai poate, apăru de undeva dintre vagoane și strigă cît îl ținea gura:

— *Il padrone!*

Băieții lui Romeo dădură buzna din toate părțile, zdu-păind din picioarele desculțe și țipînd toți de-a valma:

— *Il padrone! Direttore! Attenzione!*

Se strînseră toți ciorchine în jurul lui, făcînd plecăciuni și agitîndu-și mîinile în chip de salut. Fereastra vagonului se deschise și în ea apăru nevasta lui Romeo, cu dinții albi dezveliți într-un zîmbet ce-i lumina fața tucurie. Din fundul vagonului apăru îndată Ahmed Romeo, urmat de Vašek.

— *Che cosa c'è... Ah, buon giorno, signore direttore, bon-jour¹...* Ce cinste pentru casa noastră albastră... Signora Romeo n-a avut încă fericirea... Felicia, Felicia!

Berwitz înjură în sinea lui. Ținuse doar să arunce neobservat o privire pe aici. Nu putea suferi vizitele. Dar

¹ Ce surpriză... bună ziua, domnule director, bună ziua. (Îmbinare de italiană și franceză.)

doamna Felicia Romeo coborîse scara vagonului cu un prunc în brațe și-i întinse mîna cu un gest regesc. Liota lor de copii îl înconjuraseră, așteptînd cu încordare să se dumirească ce e cu vizita asta.

— Încîntat, madame, rosti Berwitz, căznindu-se să zîmbească. Dar vă rog să nu vă deranjați. Am venit doar să mă interesez cum merge Vașku.

— O, Vașku e un băiat viteaz, răspunse cu entuziasm Ahmed. Vașku execută pentru domnul director reverența mare numărul patru... cu piciorul drept în arc deschis, așa... mîinile amîndouă pe lîngă corp... mai spre piept... nițel mai în afară... bravo! Tocmai exersam lumînarea, figura numărul trei, cu sprijinire în mîini. Vașku pricepe ușor și mai ales are răbdare.

Berwitz îl privi cu atenție pe băiat. I se păru că observă o oboseală pe fața lui. Hotărît lucru, Vašek nu mai arăta acea agilitate de țipar, care îi plăcuse atît de mult la el, atunci în manej. Și zîmbetul băiatului părea puțin chinuit. Petr își putea închipui lesne starea lui din experiența propriei sale tinereți și știa că acum are nevoie de un cuvînt de încurajare. Se apropie de el și îi puse prietenește mîna stîngă pe umăr.

— Ei, cum e, Vașku, merge? Te doare tot corpul, nu-i așa?

— Mă doare, domnule director, zîmbi Vașku.

— Știu cum e. Doare al naibii, nu-i așa?

— Afurisit de tot, încuviință băiatul.

— Doare... lumînarea și candela ei de durere! zise apăsător Berwitz.

— Altarul și evanghelia! adăugă Vašek.

— Cerul și toți sfinții! aruncă triumfător Berwitz.

— Sfinții, sfințișorii și sfintele! îl învinse Vašek în întrecerea lor.

— Dar nu ne dăm bătăuți, nu-i așa?

— Nu ne dăm bătăuți.

— Așa e bine, băiatule. Țin-te tare, nu te lăsa! Se înmoaie ea odată șira spinării și cum îți dai seama că s-a înmuiat, gata, totul merge strună. De umblat, vād că poți să umbli. Am pentru tine o însărcinare. La viitoarea oprire îmbraci hainele pregătite de Harwey, iar în pauză te duci printre public cu unul dintre puii de leu.

— A, puii de leu, ce mai fac? Am și uitat de ei.

— S-au pus pe picioare și de acum înainte trebuie să-și câștige singuri hrana. Ai să iei unul în brațe să-l arăți, lași oamenii să-l mîngîie și strîngi cheta, iar cu banii o să cum-părăm pentru ei lapte și carne. Ai înțeles?

— Înțeles, domnule director.

— După pauză, duci banii și puiul de leu la mine, în vagonul 1.

— Bine.

— Ține-te bine, Vašku. Servus.

Directorul îl bătu ușurel pe umăr și se întoarse spre Ahmed, căruia îi spusese în franțuzește:

— Romeo, trebuie să știi că de băiatul ăsta avem nevoie la călărie. Nu face din el un contorsionist, ci un săritor. *Batoude*¹, *fricassé*², *saut périlleux*³ și alte figuri dintr-astea.

— În ordine, patroane, se înclină Ahmed. *Flip-flap*⁴, *flic-flac*⁵, *rondade*⁶ și altele. Am să-l învăț toată știința școlii arabe, să fiți mulțumit și să vedeți de ce-i în stare Ahmed Romeo.

— Madame Felicia, mi-a făcut o deosebită plăcere... se întoarse directorul spre doamna Romeo, strîngîndu-i mîna întocmai ca și soțului ei, și plecă repede, refuzînd cu un gest invitația ei zgomotoasă de a intra în vagon.

Băieții lui Ahmed îl înconjurară pe Vašek plini de admirație, întrucît tocmai pe el l-a ales atotputernicul director ca să umble prin public cu leii cei mici. Pentru Vašek asta era ca o mană cerească, deoarece îi dădea prilejul să se umfle în pene ca un adevărat dresor în fața acestor puști care, deocamdată, știau mult mai multe decît el în ce privește săriturile și răsucirile. Soții Romeo, care intraseră în vagon de îndată ce directorul nu se mai văzu, se uitară unul la altul, ridicînd din sprîncene, arătînd din ochi spre Vašek și clătînînd amîndoi semnificativ din cap. În orice colț al lumii, nu numai în Tunis, scena asta ar fi avut unul și

¹ Salt la trambulină (fr.).

² Salt înainte sau înapoi, cu răsucirea trupului în timpul saltului (fr.).

³ Salt mortal (fr.).

⁴ Salt înapoi cu sprijinire în mîini (fr.).

⁵ Salt înainte cu sprijinire în mîini (fr.).

⁶ Sărituri în formă de cerc.

același înțeles: „Ia te uită, se interesează grozav de băiat — ei, trebuie să fim cu băgare de seamă în treaba asta!”

A doua zi după-amiază, în timpul reprezentației, Vašek veni într-un suflet în cortul cercului, îmbrăcat în costumul „marocan” roș-albastru, strângînd cu mîna stîngă la piept puiul de leu, iar în dreapta ținînd o farfurioară. De îndată ce se anunță pauza, o porni în lungul lojilor și apoi printre băncile de la stal. Peste tot, spectatorii se entuziasmau că văd un pui de leu, că-l pot mîngîia și lua în brațe. Nu mai puțin succes avu și băiatul frumușel care îl purta în brațe. Din toate părțile zornăiau banii în farfurioară. La urmă, cînd făcură socoteala în vagon, se văzu că la prima chetă s-au strîns 7 mărci și 68 pfennigi. Directorul Berwitz, în uniforma lui persană, cu sabia cercheză la șold și cu decorațiile agățate pe piept, dădu mulțumit din cap și, căutînd în grămada aceea de bani, luă o monedă de 20 de pfennigi, pe care i-o întinse lui Vašek:

— E a ta!

Gestul lui fu mai măreț și mai suveran decît gestul sultanului atunci cînd îi dăruie lui Petr, odinioară, safirul regal.

Vašek, fericit, dădu fuga la Harwey, să-i dea înapoi costumul. Iar seara, cînd taică-său veni la masă, îl găsi stînd pe scara vagonului, cu mîna întinsă și cu banul strălucitor în palmă.

— Uite, tată, ce-am cîștigat eu!

Antonín Karas luă banul, îl scuipă, superstițios, scoase din buzunar o batistă albastră și legă banul cu grijă într-un colț al ei.

Vašek rămase dezamăgit. Își făcuse atîtea planuri, ce să-și cumpere din oraș, dar tata îi spusese apăsător că are nevoie de ghete.

Vašek trebui să se împace cu gîndul ăsta, dar cel puțin putu să se laude în fața lui Kerholec, a lui Bureš și a celorlalți, că la reprezentația din ziua aceea el a cîștigat douăzeci de pfennigi.

— Cînd o să cîștigi douăzeci de mărci, o să ne cîntești cu o bere, îi răspunse Kerholec cu vorba lui dintotdeauna.

Trebuiră să recunoască în cele din urmă că Ahmed Romeo nu-l chinuse degeaba pe Vašek. Ahmed ştia că întinderea muşchilor, înmuierea mijlocului şi accentuarea flexibilităţii încheieturilor sînt proceduri foarte dureroase, după cum ştia din experienţă că copiii se sperie pînă într-atît de ele, încît o dată cu rigiditatea corpului, pierd şi tăria spiritului. Nimic nu e mai întristător decît să vezi un copil care execută salturi numai de teamă, pentru că e forţat s-o facă. Elementul prin care acrobaţii arabi, berberi şi marocani cîştigaseră de îndată înţîietatea în circurile europene şi în „umbrelele“ de prin bîlciuri, unde veniseră în grupuri mari, unite prin legături de familie, era tocmai pasiunea pe care o puneau în execuţie, acea înflăcărare sălbatică ce se transmitea şi copiilor, care, urcîndu-se pe tălpile tatălui, ce şedea întins la pămînt, cu picioarele ridicate în sus, îl rugau să-i arunce măcar o dată în aer. Numerele icariene se desfăşurau ca un vârtej furtunos de tumble şi sărituri, şi Ahmed Romeo veghea ca nici unul dintre elevii lui să nu piardă acel ceva, căruia el îi zicea: focul sacru. El însuşi uneori, cînd, culcat pe spate, îşi prindea şi-şi arunca în sus copiii, care se roteau în aer şi se încrucişau în zbor, se molipsea de ritmul ameţitor al acrobaţiilor şi, cuprins parcă de febră, posedat de acea iuţeală drăcească, se prop-tea cu ceafa în pămînt şi începea deodată să cînte *sûra* cailor din Coran: „Lîngă caii ce scot foc pe nări şi cu copitele scăpărînd, lîngă caii ce aleargă-n galop dimineata, lîngă caii ce gonesc în zbor, învăluiţi într-un nour de colb, lîngă caii din fruntea armatelor biruitoare!...” Picioarele lui Ahmed se agitau *furioso* în aer, iar copiii zburau ca nişte meteori. Întregul număr părea un foc de artificii şi oamenii izbucneau în aplauze mai înainte ca Ahmed să-şi fi isprăvit cîntarea.

— Allah e Allah şi teama e teamă! obişnuia el să spună vorbind de metodele şcolii sale. Teama e un simţămînt firesc, dar lipsa ei înseamnă educaţie. Teama n-o alungi prin teamă. Trebuie să-ţi învingi teama şi să o înlături, cum înlături slăbiciunea muşchilor. Exersează cu rîvnă şi slăbiciunea se va preschimba în forţă, teama în curaj, băiatul în bărbat. Franţujii nu dau voie copiilor să apară în numere

de circ. Allah știe că asta nu mă privește pe mine. Băiatul meu de cinci ani e de pe acum bărbat în fața suferinței, pregătit să-și înfrunte destinul.

Ce-i drept, în timpul exercițiilor, Romeo urla, răcnea, își rostogolea ochii în orbite, rinjea dezvelindu-și dinții, dar Vašek își dădu repede seama că toate acestea au ca scop să îndemne elevii la treabă și să le acopere propriile lor vaiete. Țipetele lui Ahmed, precum și felul cum te prindea cu mâinile erau expresia unei depline sensibilități. De asemenea Vašek mai băgă de seamă că Ahmed nu cerea de la el tot ceea ce cerea de la copiii lui. Când Vašek izbuti să se îndoiaie pe spate pînă să atingă pămîntul cu mâinile, Ahmed se mulțumi cu atîta, continuînd să repete mișcarea pînă ce sprijinirea în mâini deveni sigură. În schimb, pe copiii lui care ajungeau pînă aici, îi silea să tîrască mâinile pe pămînt, aducîndu-le mereu mai departe, ceea ce însemna o durere crescîndă.

— Vašku nu va fi contorsionist, omul-șarpe, îi spuse Romeo lui Kerholec, cînd acesta veni să vadă ce progrese face băiatul cu învățătura. Vašku va fi acrobat, și va avea ținuta nobilă a unui comediant din vechea școală. Manierele alese sînt în decădere în Europa. Voi, franțujii, mîncăți cu furculița și vă ștergeți la gură cu șervetul, vă legați cravată la gît, dar toate astea sînt doar gesturi exterioare. Nu cunoașteți deosebirea dintre o reverență în arenă și o reverență de politețe, dintre reverența mică de mulțumire, reverența mare de mulțumire și reverența în fața padișahului. Copiii mei, să mi-i ție Allah în viață, știu însă mai mult: *riverenza lunga* în șase timpi, *riverenza grave* în patru, *riverenza minima* și *riverenza semi-minima* sau *breve*. Astea toate fac parte din măreția artei noastre, păstrează și arată oamenilor desăvîrșitele maniere, potrivit vechilor și grațioaselor reguli de conduită, statornicite de cei mai înțelepți învățați din orașul sfînt Kairouan, din oaza Mursuk, din orașul El Obeid din Kordofan, din Cairo și Damasc.

— Bine, răspunse Kerholec. Vorba e ca Vašku, atunci cînd va fi mare...

— Vašku nu va fi mare, clătină din cap Romeo. Allah a lăsat ca șira spinării omului să crească drept. Iar cînd marele învățat în ale artei, Ali-ben-Rachmadin, a rugat pe arhanghelul Mihail să-i îngăduie să îndoiaie șira spinării

elevilor săi întru slava lui Allah, Allah i-a spus, fie-i numele binecuvîntat, că poate să aleagă din aste două hatîruri: sau o şira spinării ţeapănă, dar care va creşte, sau una flexibilă, a cărei creştere se va opri. Şi cuvîntul lui Allah a rămas. Nici unul dintre noi nu e înalt, căci corpul care se frînge din mijloc, nu mai creşte.

Kerholec îşi aminti că, într-adevăr, toţi bunii acrobaţi-săritori pe care îi cunoştea, erau mici de statură, dar nu ţinu seama nici de legenda lui Ahmed, nici de realitate, anume că tendoanele copiilor îşi opresc creşterea în timpul exerciţiilor şi că după aceea creşterea e îngreunată. Voise doar să-i explice lui Romeo că, în cazul lui Vašek, e nevoie în primul rînd de cunoştinţele de bază.

— *Maşalah!* exclamă Romeo. Nici un profesor bun nu dă copiilor altceva decît cunoştinţele de bază. Uite, de exemplu asta!

Romeo îşi luă elan trei paşi şi făcu o răsucire în aer.

— *Ecco!* Ce-a fost asta? Domnul Kerholec va spune un salt. Dar Ahmed Romeo a făcut în mijlocul saltului o pîruetă completă în jurul propriului său trup. Săritura ştiucii, *signore*, şi nu salt. Şi cu bătaie de la pămînt, nu de pe trambulina voastră. Cu aterizare înceată, domoală, de parcă m-ar fi purtat şapte duhuri prin aer. În cît timp am învăţat asta?... În şaisprezece ani, *signore*. *Esercizio di sédici anni in totale*¹, pînă am învăţat să fac şi aterizarea asta domoală la pămînt. Iar de repetat repet merou: *un anno fa, una settimana fa, oggi, domani e posdomani*². Cu profesorul crezi că fac asta? Nu, *signore*, profesorul doar pregăteşte copilul, îi descătuşează trupul, îi căleşte muşchii, îi oţeleşte inima, îi arată primii paşi. Restul învaţă elevul singur. Ahmed Romeo n-o să-l înveţe pe Vašku nimic mai mult decît lucrurile de bază. Dar lucrurile de bază ale unei şcoli bune, *signore*.

Într-o privinţă avuseseră toţi dreptate: îi preziseră lui Vašku că va simţi durere doar în primele zile. Erau clipe cînd crezuse că n-o să mai reziste şi de sute de ori îi scăpase în şoaptă printre dinţii încheleştaţi vorba sa obişnuită: afurisit. Şi iată că într-o zi, ca prin minune, toată rigiditatea corpului părea să fi cedat, totul deveni normal, muşchii şi încheieturile se domesticiseră, iar Vašek nu simţi acum du-

¹ Am exersat în total şaisprezece ani (it.).

² An de an, săptămîină de săptămîină, azi, mîine, poimîine. (It.)

rerii mai mari decât cele încercate într-un joc mai greu. Aceasta era totodată dovada faptului că Romeo îl pregătise cu măsură și în mod temeinic. Dar Vašek nu se gândea la asta. Se simți dintr-o dată ca nou-născut și începu el singur să repete primele exerciții învățate. De la poziția de luminare, cu sprijin în mâini și cu picioarele în sus, și de la aplecarea pe spate pînă la pămînt, trecu la primele salturi înapoi, cu sprijinire în mâini, numite *flip* în graiul cercului. Învăță apoi saltul maimuței — săritura peste cap îndărăt, saltul înapoi pe un picior, legat de o frînghie, ca să nu se lovească și, mai ales, ca să-și facă curaj. De fapt, nici căzăturile nu-l mai dureau, deoarece învățase să-și încordeze mușchii spatelui și ai picioarelor, astfel încît cădea ca pe o pernă tare. Pînă și degetele îi erau mai puternice. Acum putea să se lase să cadă înainte la pămînt, cu trupul drept, și degetele rășchirate amortizau căderea, încît nu simțea aproape nimic.

O dată cu dispariția durerilor îi reveni și voioșia de mai înainte. Nu-l răbda inima să stea mult locului, alerga de la grajd la menajerie, era din nou peste tot. Se întoarce la Hans să învețe mai departe călăria. Și treaba mergea acum cu totul altfel. Vašek sărea în șa cu o ușurință necunoscută mai înainte, iar învățătura nu-l mai obosea, deși Hans îl puneă să lucreze potrivit vechilor și necruțătoarelor reguli ale călăriei. Cel mai frumos i se părea atunci cînd Hans îi dădea în mînă o minge, o îmboldea pe Mary în trap prelung, iar el, Vašek, trebuia să arunce și să prindă mingea fără să se uite la frîu sau la cal. Luase asta drept un joc atrăgător, dar în realitate era un foarte serios exercițiu de călărie, în vederea elasticității trupului în pasul calului și a unei poziții cît mai firești în șa. La școala lui Ahmed, Vašek învățase ceva ce altă dată nici nu-i trecea prin minte: să-și controleze mișcările trupului luate separat. Chiar cînd era absorbit de exercițiu, își observa mișcările picioarelor, mîinilor, trupului, capului, în succesiunea lor, și influența reciprocă pe care o aveau asupra echilibrului. I se dezvoltase în subconștient simțul de autocontrol, iar cînd Hans îi atrase atenția că mîinile unui călăreț trebuie să fie una cu frîul, într-o poziție calmă deasupra șei, și că nu trebuie să le agite, această explicație se dovedi suficientă pentru ca să-și stăpînească numai decît mișcările mîinilor în timp ce călărea pe Mary.

Într-o zi, când sări jos de pe ponei și tocmai îi scoase căpăstrul, se auzi chemat de Hans. Vašek rămase mut de uimire. Hans îi întinse o șambrieră, un bici mare de dresură.

— Uite, Vašku, trebuie să înveți să umbli și cu asta. Ia-l și du-te afară, învață deocamdată să-l folosești fără cai.

Băiatului îi veni să chiuie de bucurie. Un bici, un bici mare, adevărat, la fel cum are directorul sau domnul Perreira! Un bici lung și mult mai înalt decât el, cu o buclă grozavă sus și cu sfichiul alb, care tremură și se mișcă ai-doma unui șarpe de argint. Solemn și emoționat, ieși cu biciul afară, în spatele vagoanelor, ca să nu-l vadă nimeni cum se războiește cu el. Își dădu seama numaidecît că biciul e mult mai greu decât își închipuise și că nu va fi prea ușor să-l mînuiască. Așa se și întîmplă. Biciul ăsta era o unealtă diavolească, nu alta, îl avîntai o dată și pleose! — nici nu știai de unde vine și mi te croia peste cap sau pe spinare. Iar ca să trosnești cu el de-adevăratele, pentru ăsta îți trebuia forță nu glumă! În primele zile, Vašek mai mult se împleticea în biciul cel lung, decât să facă vreo ispravă. Într-o asemenea clipă se opri lingă el Harwey.

— *Hallo*, Vašku! Minunat bici — cine ți l-a dat?

— Hans, domnule Harwey.

— Ți l-a dat ca să înveți să umbli cu el?

— Da, domnule Harwey.

— Hans e un prost dacă-și închipuie că poți ține în mînă un asemenea bici. Vino cu mine, Vašku, găsește eu pentru tine altceva mai bun.

Harwey se îndreptă spre unul dintre vagoanele-depozit, scotoci un timp printre lucrurile de acolo și coborî cu un bici verde, jupuit, însă mult mai mic și mai ușor.

— ăsta mai zic și eu, ți se potrivește. E de pe vremea bătrînului Humberto, chiar al lui a fost. Pe atunci menajeria era mai mică. Cu ăsta ai să poți să pocnești. Știi să pocnești din bici... să trosnești, da?

Într-adevăr, cînd încercă biciul, Vašek văzu că era tocmai bun pentru el. O dată, de două ori, de trei ori — pocnea ca dintr-un pistol. Băiatul sări în sus de bucurie.

— Strașnic bici, domnule Harwey! Strașnic mai pocnește, nu-i așa? I-auziți cum pocnește, domnule Harwey? Ce credeți, domnule Harvey, oare tata aude cum pocnește?

Și dacă aude, știe cine pocnește? Oare își închipuie că sînt eu? Sau crede că e domnul Berwitz?

— O, o, prea multe întrebări pentru un om bătrîn. Să nu-ți închipui că biciul e făcut numai ca să pocnești cu el. Bineînțeles, trebuie să înveți și asta... să pocnești, *yes*. Dar nu numai așa. Ia, uită-te, eu pocnesc de două ori dintr-o singură lovitură...

Harwey avîntă iute biciul cel mare și șfichiul cel alb scoase două pocnete asurzitoare.

— Tu trebuie să înveți să faci și de trei ori poc, *yes*. Și să faci asta cu eleganță, ca biciul să se înfășoare frumos, *yes*. Și asta nu-i tot. Ia te uită!

Harwey luă o bucată de ziar, o mototoli și o aruncă ceva mai încolo. După aceea măsură din ochi ca de la el pînă la hîrtie să fie o lungime de bici și cînd pocni o dată șfichiul, hîrtia își luă zborul.

— Vezi, asta e! Așa să lovești! Drept la țintă! Asta nu se învață dintr-o dată, abia peste vreun sfert de an o să știi s-atingi ținta. Și pe urmă, o să înveți mai departe, *yes*. Trebuie să știi să nimerești din centrul manejului în orice loc, fie că pocnești din bici, fie că numai ciupești, fie că doar atingi cu șfichiul. Trebuie apoi să știi să lovești pe sus sau pe jos, în dreapta sau în stînga. Să știi să lovești ușurel, doar să le pocnești cailor în ureche, fără să-i atingi cu biciul. Apoi să pocnești repede în trei locuri diferite, ca și cînd caii ar fi făcut vreo greșală. Pe scurt, Vașku, să vorbească biciul în locul tău, să le spună cailor în locul tău ce vrei de la ei: să alerge mai iute, ori mai încet, să nu sară, ori să sară, aici să mustre, aici să laude. *Yes*. Toate astea sînt mai importante decît să pocnești cu biciul în aer. Directorul nostru e atît de sigur de bici, încît dacă arunci un măr în sus ți-l despică în două dintr-o lovitură. După mine, cred că peste vreun an o să începi să stăpînești șitu biciul. Pentru că, știi, biciul la cîrc e o adevărată știință. *Yes*.

Pentru Vašek începu acum o nouă perioadă de sirguincioasă învățătură, și el învăța să minuiască biciul cu toată seriozitatea de care e în stare un copil. Băieții lui Romeo descoperiră repede noul său *esercizio*. Mai întîi îl priviră cu adîncă admirație, dar pe urmă găsiră în asta un prilej de joacă și veselie. În loc să-și ia ca țintă un ghemotoc de hîrtie, Vašek lua la ochi pe tuciuriii lui Romeo, care alergau

gălăgioși în raza biciului, țipînd ca să-l întărite, atunci cînd nu-i nimerea, și urlînd cît îi ținea gura, atunci cînd îi atingea în plin.

Împielîtații ăștia erau ca o pacoste pe capul lui Vašek. Ori de cîte ori făcea antrenament, veneau și ei să caște ochii, deși Romeo-tatăl îi gonea mereu. Lui Vašek nu-i plăcea asta. Încă de acasă, din sat, fusese recunoscut drept căpetenia băieților și, mînat de o mîndrie copilărească, veghea să nu-l surprindă nimeni într-o clipă de slăbiciune. Și poftim, aici toată liota tuciuriilor știa mai multe decît el, și tot ceea ce Vašek repeta cu îndirjire în fața lor era un fleac pentru ei. Niciodată nu-și bătuseră joc de el, e adevărat, dar numai faptul că-i arătau într-un vacarm nesfîrșit de strigăte, cît e de ușor ceea ce el nu-i în stare să facă, îl înfuria peste măsură. În sinea lui, băiatul își jurase de sute de ori că-i va pune cu botul pe labe atunci cînd va ști să facă cel puțin primele sărituri.

Ciudate și de-a dreptul rele erau relațiile lui Vašek cu Paolo. Între ei doi domnea o permanentă încordare, care izvora poate din faptul că Vašek nu-i putea imputa nimic serios. Poate unde era puțin mai mare decît el, avea mult mai multă experiență și știa să lucreze ca acrobat, motive pentru care Vašek îl invidia nespus. Paolo era un băiat frumos, zvelt, elastic, cînd stătea locului își lua întotdeauna o poză puțin teatrală, iar dacă făcea ceva, mișcărilor îi erau armonioase, plăcute. Știa lucrul acesta despre sine și începuse chiar să-și exploateze frumusețea. Vašek se simțea în fața lui ca unul din topor, un bădăran. Paolo avea privirea îndrăzneată, ba chiar obraznică, numai că în ochii strălucitori îi juca mereu o sclipire vicleană, mulțumită căreia schimba numaidecît obraznicia într-o ștregărie nevinovată, ori de cîte ori era gata să primească vreo muștrare, sau vreo palmă: „O, doar n-o să fiți răi cu frumosul, nevinovatul Paolo?” Vašek era o fire deschisă, fără ascunzișuri, și viclenia asta îi apărea drept prefăcătorie și lașitate. Bănuia apoi că nici bucuria lui Paolo la vederea progreselor pe care le făcea el, Vašku, nu era sinceră, ci numai un truc viclean.

Paolo era pe lingă Vašek un fel de asistent al lui Ahmed, iar atunci cînd Vašek pricepu cîteva trucuri de bază — artiștii de circ numesc truc orice parte componentă a unui

număr acrobatic, care trebuie repetată neîncetat pînă la deplina ei însușire și devine un reflex — Paolo însuși supraveghea repetițiile lui Vašek, fără să mai fie și taică-său de față. Punea multă însuflețire în treaba asta, zîmbea răbdător și îi arăta în repetate rînduri cum se face corect pasul, bătaia sau prinderea, și-l aplauda binevoitor ori de cîte ori reușea exercițiul. Dar tocmai această bunăvoință veșnic surizătoare, această atentă politețe, această entuziastă participare îi păreau lui Vašek, cel atît de reținut din fire, su-părător de suspecte.

Nici unul dintre băieții pe care îi cunoscuse pînă atunci nu se purtase astfel. Universul copilăriei lui era mai aspru, mai brutal și chiar mai crud atunci cînd era vorba de gelozie și invidie, dar drept, deschis, limpede. Paolo era ca un țipar lunecos, care îți scapă mereu din mînă. Vašek știa doar că Paolo nu-l îndrăgește, că face totul nu dintr-o apropiere sufletească, ci dimpotrivă, din invidie.

Pentru ce anume îl invidia, nu putea să-și dea seama. Lui Vašek totul i se părea nespus de firesc și de simplu, viața aceasta cu care se familiarizase atît de repede, prietenia oamenilor mari față de el, participarea lui la orice muncă alături de ceilalți. De fapt, venise la Circul Humberto doar cu cîteva zile înaintea lui Paolo, dar aici se simțea ca acasă, se împrietenise și se apropiase de toți, de Hans, de dresor, de Harwey, de Arr-Șehir. Tocmai în asta se ascundea sămînța invidiei lui Paolo. Vašek era aici acasă, se stabilise aici, pe cînd Romeo cu ai lui cutreierau lumea și se alăturaseră cercului doar ca niște artiști ambulănți, ca niște oameni rătăcitori. Romeo avea contract cu Berwitz pe timp de zece luni, dar chiar dacă l-ar fi avut pe doi sau pe cinci ani, totul era numai temporar, trecător, și într-o bună zi vagonul albastru avea să se despartă de restul vagoanelor humbertiene și să cutreiere lumea cu alt circ, sau de unul singur, prin bîlciuri.

În schimb, Vašek și cu taică-său, deși nu vorbiseră niciodată între ei despre asta, erau aici pentru toată viața. Problema patriei se ridica între ei în toată relativitatea ei socială și le contura destinele. Pentru Antonín Karas noțiunea de patrie era indisolubil legată de căsuța lui din Horní Sněžna. Vašek, a cărui adaptabilitate copilărească primise cu plăcere această mare schimbare din viața sa,

simțea că asta e casa lui, acest mare cire călător, care împreună cu oamenii și cu animalele sale îi apărea ca un fel de sat pe roate — un sat mult mai frumos și mai atractiv decât Horní Sněžna.

Iar Paolo, frumosul, sărmanul Paolo simțea că pentru el căminul e doar vagonul în care dormeau înghesuți — adevărate ghemuri de trupuri omenеști, vagon care îi purta în lung și în lat, pe soare și ninsoare, pe ploaie și pe ger, prin toată lumea, și aproape în fiecare an răsuna de orăcăitul unui nou-venit pe lume.

Din pricina asta îl invidia Paolo pe Vašek, din pricina asta îl pizmuia. Micul semiberber era ros de o neostoită invidie atunci cînd îl vedea pe Vašek stînd la aceeași masă cu un domn atît de mare cum era Kerholec, cînd îl vedea călărînd pe Mary și îngrijind poneii, cînd îl găsea vorbind prietenește cu căpitanul Gambier, ori îl vedea purtînd în brațe, în pauza reprezentațiilor puii de leu. Cît ar fi dorit să facă el însuși toate astea, și cît i-ar fi plăcut să treacă nestingherit prin cortul cercului, prin grajduri și prin menajerie! Pe micul și frumosul Paolo însă îl goneau toți, de peste tot. Hans, îngrijitorul cailor, era rău al naibii cu Paolo și cu frățiorii lui, bombănea într-una, cum că el nu mai răspunde de nimic, dacă vin pe acolo puii ăștia de țigan. Iar căpitanul Gambier dăduse chiar un ucaz anume, cum că se interzice copiilor accesul în menajerie și în vagoanele cu animale sălbatice. Toți simțeau o teamă firească în fața acestui element african, fără astîmpăr, ca argintul-viu, la care ștregăria se împletea cu o plăcere înăscută de a te duce în ispită. Vašek, dimpotrivă, era liniștit, așezat, slujitorii cercului simțeau în el pe viitorul om matur și se purtau cu el ca atare.

Dacă însă toți își stăpîneau față de familia Romeo sentimentele izvorîte din grija de a preveni vreo nenorocire, un singur om își manifestă din prima clipă, deschis, dușmănia: Arr-Șehir, paznicul și îngrijitorul elefantului Bingo. Cît timp era acolo, micul, frumosul Paolo nici nu îndrăznea să se apropie de culeșul elefantului.

— Credincioșii lui Mahomed, spunea îngrijorat Arr-Șehir, sînt plini de duhuri care vor răul celor sfințiți. Am pus eu picioare de muscă pe prag, dar duhurile rele ar putea să păsească înăuntru în trupul lui Paolo ăsta.

Rîndașii nu vedeau picioarele de muscă așezate pe prag, dar vedeau nuiua rezemată de către Arr-Șehir chiar la intrare. Prima oară cînd făcu cunoștință cu nuiua, băiatul alergă la Ahmed aproape plîngînd, văicărindu-se că îngrijitorul elefantului îl gonește. Ahmed Romeo ridică din umeri:

— Cum glăsuiește *súra* elefantului?

Paolo nu se pricepu să-i răspundă. Ahmed Romeo vîrî mîna în buzunar, unde avea un șir de mătănii și, apucînd o mărgea între degete, recită:

— Nu știi oare cum s-a purtat Creatorul cu nația ce-a adus elefanții?

— A, ba da... ăștia-s ăia care au fost nimiciți... își aminti Paolo. Ahmed înclină din cap a încuviințare și continuă:

— A trimis păsările Ababil, care au aruncat în ei cu pietre, de-au căzut pînă la unu la pămînt și s-au chircit ca niște rădăcini.

Paolo învăță deci că răzburarea și răsplata sînt în mîinile lui Allah, dar asta nu-i potoli ambiția și invidia. Știa, bineînțeles, să le ascundă de ochii celorlalți. În scurta-i viață văzuse multe pe lume și învățase de mic să se plece în fața atotputernicilor cu reverența numărul 3. Ochii lui ageri se dumiriră numaidecît de situația lui Vašek, de unde și servabilitatea, zelul lui neobosit. Asta era în ei, în toți din familia Romeo, căci și bătrînul Ahmed îl întîmpina cu plecăciuni slugarnice pe Kerholec, iar copiii lui îl înconjurau cu zîmbete pe Vašek. Numai că Vašek, cu instinctul său sigur de copil, ghici că toate acestea sînt nefirești, doar de ochii lumii, și, o dată, cînd Paolo îi zîmbi cît putu el mai candid, Vašek își zise în sinea lui: „Șarpe ce ești!”

În ciuda purtării lor din cale-afară de prietenoase, Vašek rămase totuși închis în sine și retras, incredințat că de după masca acestor veșnice zîmbete vor izbucni o dată adevăratele simțăminte, și că atunci se va socoti el cu toate pușlamalele astea. Acum, cînd învăța să mînuiască biciul, băieții lui Romeo îl înconjurau, îmboldindu-l cu strigăte să-i lovească, și așa începu un joc, în care Vašek puse și o fărîmă din tainica sa mînie. Băieții stăteau roată în jurul lui, vîrîndu-i-se în raza biciului, iar Vašek îi plesnea de-adevăratelea. Niciodată n-ar fi învățat să-și atingă ținta cu biciul,

slujindu-se de un ghemotoc de hîrtie, așa cum învăța acum, în jocul acesta în care punea toată patima ce-l stăpînea.

Săptămînile treceau, loviturile lui Vašek erau din ce în ce mai precise și mai iuți, iar strigătele din ce în ce mai ațîțitoare ale tuciuriilor: „Vašku, *ecco!* Vašku, *qui* Vašku!...” se auzeau neîncetat atunci cînd el apărea printre vagoane cu biciul în mînă. Cu cît se prelungea jocul, cu atît mai felurite erau strigătele și provocările, între care tot soiul de vorbe și gesturi batjocoritoare — scoteau limba la el, îi dădeau cu tifla, izbuceau în rîsete. Iar Vašek pocnea și trosnea din bici fără o vorbă, și ori de cîte ori vreunul dintre ei reușea să sară în lături sau să se arunce la pămînt, ferindu-se din calea biciului, nu făcea decît să-l ațîțe și mai tare împotriva acestei cete de netrebnici care își băteau joc de el. Într-o bună zi obișnuitele strigăte se transformară deodată într-un urlat și un vacarm asurzitor, încît rîndașii din grajduri și oamenii de prin vagoane dădură buzna afară. Văzură pe maidan cum băieții încăierați se rostogoleau pe pămînt, într-un ghem, iar cînd se apropiară, recunoscură în cel de jos pe Paolo, iar deasupra lui pe Vašek, care îl stringea de gît. Frații lui Paolo erau toți grămadă peste Vašek, care îi lovea cu picioarele și încerca să și-i scuture din spinare.

Cînd îi despărțiră, Paolo era vlăguit cu desăvîrșire și aproape fără suflare, iar Vašek răscolit de furie.

— Ce s-a întîmplat? se repezică spre ei Hans și Ahmed, unul dintr-o parte, și altul din cealaltă.

Multă vreme nu vru nici unul să spună adevărul, pînă cînd Vašek, ca să se dezvinovățească, dădu totul în vileag:

— Paolo m-a făcut „Dablkau“.

— „Dablkau“? Ce înseamnă asta?

— Nu știu. Dar eu nu-i dau voie să-mi spună așa.

— „Dablkau“ — ce-o fi însemnînd asta? se întoarse Hans către cei din jur.

— Poate *double cow*, vorbi Harwey. În engleză înseamnă de două ori vacă.

Alte întrebări adevăriră această explicație. În joaca lor cu Vašek, feciorii lui Romeo, care cutreieraseră lumea, descoperiseră că „Vašku“ e compus din franțuzescul *vache* și germanul *Kuh*; ceea ce înseamnă de două ori vacă. Din aceste cuvinte, Paolo alcătuisese o nouă expresie în limba engleză: *double cow*.

Explicația stîrni hohote copioase de rîs, încît Ahmed Romeo uită de toată păruiala. Doar Vašek, palid și cu biciul din nou în mînă, stătea nemișcat. Acum, cînd aflase înțelesul acestei vorbe de batjocură, pricepu că era o poreclă primejdioasă, care putea să-i otrăvească viața aici, la circ. Deodată pocni din bici și strigă:

— Pe cel care mai spune o dată vorba asta, îl omor!

Hans, dîndu-și și el seama că băiatul ar putea deveni ținta batjocurilor, adăugă:

— Bravo, Vašku! Nu te lăsa! Și dacă l-aud eu pe careva, nu biciul, ci cureaua lonjei o pun pe el. Hai, rupeți rîndurile. Fiecare la treabă!

Iar Paolo văzu că trebuie să-l urască și mai mult pe Vašku, deoarece toți cei care au puterea îi țin partea împotriva băieților care știu mai multe decît el. Numai că trebuie să fie prevăzător, fiindcă Vašku e grozav de voinic și-ar putea să-l omoare pe frumosul Paolo.

VII

Istoria cu *double cow* era însă o glumă cu rădăcini serioase. Pe măsură ce trecea timpul, Vašek vorbea o limbă care nu mai semăna a nimic. În mediul cercului se folosea un argou compus din expresii franțuzești, italienești și englezești. Muncitorii cehi amestecau în convorbirile lor purtate în cehă diferite cuvinte nemțești, iar Vašek, pe lângă toate acestea, mai adăuga, începînd cu „*dontér*“, tot felul de expresii din toate graiurile pe care le auzea în jurul său. Căci aici se vorbea în franțuzește, englezește, italienește, se vorbea spaniola, verii Gevaerts vorbeau uneori între ei în suedză, doamna Berwitz și Steenhouver vorbeau olandeza, Romeo înjura sau se închina în arabă și turcă — pe scurt, Circul Humberto era ca o arcă a lui Noe, în care fiecare grai avea cel puțin cîte doi reprezentanți. Oamenii mari se obișnuiseră cu asta, dar în capul unui băiat ca Vašek, care trăia în acest mediu, era o adevărată babilonie. Cîteodată vorbea în așa fel încît nici taică-său nu-l înțelegea și se vedea nevoit să-l pună să-i tălmăcească ce spune. Cînd însă

îl auziră spunînd și *maşalah*, Bureș își dădu seama că — dacă nu vor să-l piardă — e timpul să salveze sufletelul lui ceh de la pieire.

Bureș scotoci în fundul vagonului pînă dădu peste un pachet de cărți legat cu sfoară și, ori de cîte ori se ivea un prilej potrivit, se apuca să citească din ele cu glas tare. Prima dată făcu asta într-o seară, la masă, cînd Vašek începu să povestească emoționat cum tigrii și leii erau gata-gata să se încaiere. Gambier îi dresa în vederea unui număr comun, dar în ziua aceea izbucni din nou vechea dușmănie dintre cele două neamuri de fiare și, dacă n-ar fi sărit cîțiva îngrijitori cu prăjinile, ar fi fost lată rău. Locatarii vagonului 8 discutau despre ura care există între unele animale, cînd Bureș își aminti deodată că despre asta se vorbește și într-o cunoscută poezie. Se ridică în picioare și se porni să recite cu glas răsunător: „Heřman din Bubno un viteaz era, greu cuvînt la rege avea...”

La început îl ascultară zîmbind cum declama cu patos, dar curînd deveniră serioși, urmărind cu interes de cunoscători povestirea în versuri:

*Heřman, fără nici-o teamă,
Codru și pustiu străbate,
Ca un vînător de seamă,
Înspăimînd fiarele toate.*

*Pe cînd, razna de-a lui ceată,
Răzlețit, gonea jivine,
Calul i se-opri deodată,
Zgomot la ureche-i vine...*

*Răget auzind, dă pinten...
Calul nu prea vrea să-l poarte...
Vede-un leu cum luptă sprinten
Cu doi tigri —
viață-or moarte —*

*„Contra unul — doi,
nedrept e!
Nu sta! Cruță legea sfîntă!”
Lancea făr’ să mai aștepte
Într-un tigru și-o împlîntă.*

*Sare de pe cal, cu spada
Vrînd să stingă-a doua fiară —
De prisos îi fu bravada —
Leul o trăsesse-n ghiară...*

*Leu-și scutură fuiorul
Sîngerat de-ncăierare
Și, privindu-și salvatorul,
Î se-ntinse la picioare.*

Aici, Malina dădu din mîină. Peșemne că avea ceva de zis, dar așteptă să vadă ce se mai întîmplă. Și ascultară mai departe cum Heřman a legat rănile leului, cum leul s-a ținut după el pînă la porțile orașului și cum au trăit apoi împreună în Cehia, pînă cînd cavalerul s-a săvîrșit din viață, iar leul „scoțînd răgete de jale, nu mîncă, nu bău, și a treia zi muri”.

— Frumos ai mai adus-o din condei, Honzo, îl laudă Malina pe Bureș. Numai că eu nu te cred cînd zici că leul i s-a întins la picioare. Toate sînt adevărate, asta însă nu.

— Și de ce n-ar fi adevărat? sări Bureș în apărarea fan-teziei poetului Simeon Macháček¹. Din recunoștință...

— Nu mai vorbi, clătină din cap Malina. E la mintea cocoșului că n-ar fi lăsat din gheare leșul tigrului răpus. Cînd leul are o pradă, pune laba pe ea, mîrîie, scoate răgete. Pe urmă o apucă în gură și o tîrăște și trage de ea, mîrîind într-una. Adaugă, așadar, la poezioara ta că leul a tîrît leșul tigrului cu răgete încioace și încolo prin pădure. După mine, uite, asta-i lipsește.

— Și încă ceva, remarcă Kerholec. Nu trebuia să se întindă la picioarele vîntătorului. Dacă ar fi fost într-adevăr imblînzit, cum spune Bureș, cel mult și-ar fi frecat capul de picioarele lui.

— Ei, cum asta! interveni și Vosátka, cuprins într-o elipită de un interes neobișnuit. Doar și Corina se tăvălește pe jos, la picioarele lui Gambier.

— Da, leoaica, ea da, își apără Kerholec punctul de vedere. Dar și ea se răstoarnă pe spate, nu i se culcă la picioare.

¹ Macháček, Simeon (1799—1846) — poet și dramaturg ceh.

— Păi și leul se culcă uneori la picioarele dresorului, spuse Malina. O fi fost leu, dar unul bătrîn și leneș.

— Vezi că dacă era bătrîn și leneș nu s-ar fi încăierat cu tigrii, ar fi scos un răget și-ar fi fugit. Era leoaică, vă spun eu, susținu Kerholec.

— Prieteni, vorbi Bureș, luînd din nou apărarea poeziei. Închipuiți-vă că a făcut-o din recunoștință, pentru că Heřman din Bubno i-a salvat viața și i-a legat rănile!

— Se-ntîmplă și asemenea lucruri, continuă Malina. Leii sînt recunoscători. Dresorul Červinka avea o dată o leoaică tînră, pe nume Cleopatra, care s-a îmbolnăvit într-o zi, s-a aprins la plămîni. De frică să n-o piardă, dresorul a luat-o la el în pat și a îngrijit-o pînă ce s-a făcut bine. Iar Cleopatra i-a fost recunoscătoare pînă la moarte; cînd venea la ea, se ridica pe picioarele dinapoi, îl îmbrățișa și-l lingea pe față...

— Ei, vedeți! zise Kerholec către ceilalți. Asta era leoaică și-l lingea pe față, dar nu i se culca la picioare.

— Pe scurt, Honzo, se strîmbă sergentul Vosátka, nu-ți mai rămîne altceva decît să schimbi pe ici, pe colo opera asta măreată, în așa fel ca mai întîi leul să tîrnuie prin pădure leșul tigrlui, iar apoi să se prefacă în leoaică și să-i lingă lui Heřman asta al tău din Bubno frumosul lui obrăjor.

— Nici asta nu merge, glăsui cu modestie Karas-tatăl. Așa l-ar da jos din picioare.

— Atunci, zi taman pe dos, se învoi Vosátka. Cavalerul Heřman s-a culcat la picioarele leoaicei.

Această neașteptată întorsătură în analiza poeziei de către niște oameni atît de pricepuți ca ei, îl făcu pe Bureș să pufnească în ris. Discuția nu se sfîrși însă aici, deoarece Malina se împotrivi părerii că Heřman ar fi fost dat jos din picioare, întrucît — zicea el — atunci cînd leul stă ridicat pe labele dinapoi, se află în cea mai slabă poziție a lui, și că în asemenea cazuri pînă și omul poate să se lupte cu el, dacă îl ține mai la distanță. De asemenea, avea să mai chibzuiască și asupra versului „*nu bâu, nu se hrăni, și a treia zi muri*“. Unii ziceau că dacă i-ar fi dat o halcă de carne de cal de zece livre, așa cum se dă la ei la circ, leul n-ar fi putut să se înfrîneze și ar fi mîncat. Alții socotesc că poate n-a mîncat, dar de băut era musai să bea. Malina, ca autoritate supremă, hotărî că poezia nu are nici un cusur, întrucît,

de supărare sau de jale, leul nu mănincă și nu bea. Mai rămîne însă de văzut dacă putea să moară în trei zile.

— Trebuie că avea vreo boală ascunsă, decretă Malina. Poate că era răcit. Un leu sănătos ar fi trăit mai mult, dar dacă era bolnav de ceva, atunci, de, putea să moară și în două zile.

Se părea că analiza poeziei era pe deplin încheiată, dar Karas-tatăl își mai exprimă o îndoială. Cum zicea acolo cu seniorul și cu solia? Bureș își scrută o clipă memoria, pînă găsi strofa cu pricina, și o recită din nou:

*Ce scutier! Oriunde îl urmează!
Ce-nsoțire mîndră și aleasă!
Iar cînd seniorul o solie-i înmînează¹
Cu Heřman merse-n Cehia, acasă...*

— Uite, aici nu pricep eu, dădu Karas din cap. Cum adică a zidit seniorul ăsta solia? A zidit-o cu cărămizi, ori cu ce?

Problema asta de „zidărie“, pe care o ridica poezia, le păru într-adevăr tuturor un mister.

— Asta-i numai așa, în poezie, răspunse Bureș, după o clipă de gîndire. Așa i-a venit poetului sub condei, dar el nu vrea să zică „a zidit“, ci „i-a încredințat“, „i-a înmînat“.

Ceilalți îl priveră cu neîncredere și mărturisiră cu toți că nu-l cred. Ce fel de poet o mai fi și ăsta — ziceau ei — care să spună „zidit“, cînd vrea să spună „înmînat“. Iar dacă poeții au obiceiul ăsta adică, una să gîndească și alta să serie, atunci poate că în realitate nici n-a fost vorba de un leu, ci de vreo maimuță rănită, iar Heřman din Bubno o fi fost în realitate vreun țaran oarecare.

— Am cunoscut și eu o dată pe unul Heřman din Bubno, își aminti Malina. Îl chema Poláček și ne aprovizionă cu ovăz, fin și paie, atunci cînd soseam la Praga.

— Dacă-i spunea Poláček, obiectă Bureș, atunci nu putea să fie din Bubno.

— Ba uite că era, susținu Malina. Să nu-mi spui tu mie că nu era, că doar chiar eu mă duceam călare la el, treceam

¹ În cehă, *sđěliti* — a încredința cuiva ceva, a înmîna. Poetul folosește însă în acest caz cuvîntul într-o formă personală: *sđil*, a cărui pronunție este asemănătoare cu pronunția cuvîntului *zđil* (de la verbul *zđiti* — a zidi), de unde și confuzia pe care o face Karas.

riul pe sub Stvanice. Bubno era pe celălalt mal și-acolo își avea Heřman Poláček depozitul.

— Păi satul ăla era Bubny, nu Bubno, istețule! îl luă la vale Bureš. Țsta al meu e din vechiul neam al boierilor din Bubno de pe Jeleni...

— A, așa va să zică! răsuflă ușurat Karas-tatăl. Și eu care m-am gândit tot timpul la o „tobă pe un cerb”¹. Cât despre solia aia, degeaba, pesemne că au zidit-o. Pe vremuri se întâmplau de-alde astea.

O dată cu verdictul acesta recunoscut de fiecare ca întemeiat, discuțiile pe marginea poeziei conțină și toți găsiră că e timpul să se culce. Singur Bureš era nemulțumit, pentru că ceilalți, prin observațiile lor, stricaseră toată frumusețea poeziei.

— La urma urmei, nătărăi ce sinteți, eu nici n-am spus poezia pentru mințile voastre înguste de animale de menagerie, ci pentru Vašek! le aruncă Bureš în față. Ei, ție ți-a plăcut?

— Mi-a plăcut. A fost tare frumoasă!

— Vedeți? Tinerii simt încă poezia! Sint încă plini de o sfântă însuflețire și nu se lasă influențați de raționalismul vostru de bătrâni. Câtă mîngîiere să știi că oamenii cărora poezia are încă ce să le spună vor trăi veșnic! Și ce ți-a plăcut mai mult?

— Ce-a spus cavalerul atunci cînd a văzut lupta.

— „*Contra unul — doi, nedrept e! Nu sta! Cruță legea sfîntă!*”

— Da! „*Contra unul — doi, nedrept e! Nu sta! Cruță legea sfîntă!*” Cînd mă băteam cu Paolo aveam și eu șapte dintre-ai lui în spinare. Da i-aș fi snopit pe toți, dacă nu veneau Hans și ceilalți.

— Și vitejia cavalerului ceh nu ți-a plăcut?

— Ba da, mi-a plăcut! Da eu să fi fost în locul lui n-aș fi omorît tigru. Eu i-aș fi tras una peste bot și l-aș fi bătut pînă i-ar fi dat pace leului. Doar e păcat să omori un tigr.

Bureš constată că și Vašek s-a molipsit de pasiunea celor de la circ pentru animale, dar se mîngîie cu gîndul că în sufletul lui de copil mai e loc și pentru alte simțăminte. Își propuse să le cultive cu perseverență, ca să pregătească

¹ În cehă, *buben* înseamnă tobă, *jelen* — cerb.

băiatul pentru fapte mărețe și să-l redea poporului său.
A doua zi chiar, înainte de prînz, îi spuse următoarea poezie:

*I-auzi ce freamăt! Sumbu-și taie cale
Prin codri și prin munți și văi!
Oștirea trece-n lucitoare zale
Goarna răsună în rafale
Și țara toată-i cu vitejii săi!
Iar de-i întrebi, cei vajnici scutieri,
Îți vor răspunde cu mîndrie-n cor:
„E Žižka, bravul Žižka!¹
Al nostru conducător!“*

Vechea romanță a lui Šir² despre viteaza căpetenie de oști puse pe deplin stăpînire pe Vašek, ațîțind imaginația lui de copil. Bureš se folosi de acest prilej și, așezați pe scara vagonului, se apucă să-i povestească cine a fost viteazul cel chior de un ochi și ce fapte de glorie au săvîrșit strămoșii lor cehi. Vašek asculta cu încordare, sorbindu-i cuvintele. Asemenea întîmplări erau cele mai potrivite pentru a aprinde imaginația unui băiat de seama lui. Doar într-o singură privință exista o împotrivire în mintea lui, dar Bureš habar nu avea de asta. Refrenul romanței lui Šir trezise în Vašek încredințarea că Žižka „bravul Žižka“ semăna cu Petr Berwitz, atunci cînd prezenta în arenă dresuri libere de cai negri, și cu greu putea să suprapună această imagine peste cea a unui Žižka chior de un ochi.

În schimb, Bureš îl ajută să păstreze în minte imaginea cea adevărată, venind îndată cu o poezie de Vocel³, care înfățișa tulburarea din piața Staroměstské, unde doi oameni tăcuți ascultă veștile despre moartea lui Jan Hus — unul este regele Václav, iar celălalt...

*... Celălalt cugetă grav
Veșmîntat în straiul slav.
Cătă fără de cuvînt
La praghezul lui pămînt,*

¹ Žižka, Jan (1370—1424) — căpetenie a oștilor husite.

² Šir F. (1796—1867) — scriitor și filolog ceh.

³ Vocel J. E. (1802—1871) — poet epic ceh.

*Spada strînge de mîner
Și oțelul prinde glas
Pîclele visării pier
Dintr-al gîndului popas.
Fruntea-și saltă cu minie
Vechi oștean — așa se știe!
De sub coif un ochi de jar
Pîlpîie de ură iar.*

Acest sfîrșit laconic și rău prevestitor, îl impresionează puternic pe Vašek, care îl rugă iar și iar să-i repete poezia. La fel de mult îi plăcu sfîrșitul romanței lui Čelakovský¹:

*Pe-al carcerii stei rece, trupul lui Sezim zace.
Lumini de la castel ard cetina murgace.
Spre Rakusice-n noapte oștirea-n cînt pornește:
„Frați sîntem întru Domnul, lupta-vom vitejește!”*

Bureš se pricepea să recite asemenea poezii. Ochii lui întunecați aruncau fulgere de minie și de revoltă, cu mîna stîngă își prindea inima, pe cea dreaptă o ridica patetic în sus, iar glasul-i bubuia ca un tunet. Vašek îl privea încrămențit, simțind involuntar că versurile aceștea ciudate, nemaiauzite, îl poartă spre cu totul altfel de frumuseți, decît sclipirea atrăgătoare a cercului și a menajeriei. De obicei, Bureš știa poeziile pe dinafară, și un cunoscător și-ar fi dat seama lesne că tot ce știe el e puțin cam învechit și că în acea vreme poezia cehă ajunsese ceva mai departe. Pentru Vašek, însă, totul era nou și înălțător, îl umplea de gînduri și preocupări noi. Curînd, băiatul stătea aplecat cu Bureš deasupra cărților, silabisindu-le slova.

Pe lîngă că-i dădea cărți de citit, Bureš se pricepea să întregească lectura cu cîte o istorioară glăsuind de cele mai multe ori despre țara cehă. Era ciudat: se aflau departe de patrie, în jurul lor se auzeau felurite graiuri sud-germane, frigiene, olandeze și flamande, pînzele corturilor se umflau de briza umedă a mării și nu o dată vagonul lor înainta hurducîndu-se pînă la numai cîțiva pași de malul înalt ce străjuia marea furioasă — și acolo, pe acele meleaguri necunoscute, un

¹ Čelakovský F.L. (1799—1852) — poet ceh.

om cu părul negru, un naufragiat al vieții, vorbea unui băiețel despre dragostea de patrie — patria care se afla departe, poate peste nouă mări și nouă țări, iar băiatul își simțea inima plină de o fierbinte dragoste față de poporul său, deși nu-l avea alături decât pe tatăl și pe cei patru compatrioți pribegi. Dar toți erau oameni pe care nu se putea să nu-i îndrăgești, fiecare se evidenția prin ceva, toți erau bogați în amintiri, trăiseră felurite întâmplări, toți erau puternici, curajoși și se purtau cu el ca de la egal la egal. Astfel, Bureš îi povestea despre un bătrîn domn¹ care cercetase cu migală întreg trecutul țării și apoi așternuse totul pe hîrtie în captivanta lui „Istorie a poporului ceh“. Altă dată, îi vorbea despre viteazul luptător Havlíček², iar altă dată îi povestea cu lacrimi în ochi despre suferințele lui Josef Kajetán Tyl³, care s-a jertfit pentru cauza teatrului ceh, preferînd să moară de foame, decât să-l părăsească. Vašek avea impresia că pe toți acești oameni, Bureš i-a cunoscut personal. O dată, însă, cînd îl întrebă asta fără înconjur, Bureš întoarse ochii în altă parte, dădu din mîna și mormăi posomorît:

— Eh, ar fi o istorie prea lungă!

De multe ori, în timpul mesei de seară, prin murmurul de glasuri ale celor din preajmă, răzbeau frînturi din conversația înfiripată între ei doi. Cînd însă Bureš începea să-i înfățișeze băiatului frumusețea orașului cu o sută de turnuri, a Pragăi de aur, sau vreo altă întâmplare memorabilă din istorie, tăceau și ceilalți, ascultînd cu încordare istorisirile despre patrie, despre meleagurile natale.

Niciodată nu discutaseră între ei asemenea lucruri. Erau oameni obișnuți să lupte cu asperitățile vieții și nu mai aveau timp de altele. Dar acum, cînd se afla în mijlocul lor băiatul acesta, puiul ăsta de om, nu vroiau să-l lipsească de cunoașterea acestor lucruri sfinte, lepădau de pe ei găoacea aceea tare și, fără să vrea, apăreau apropiați și asemeni lui — niște suflete simple de copii dornici să asculte legende și să aibă o credință.

Nu se lăsau însă pradă deznădejzii, și Vašek învățase involuntar de la ei să ia viața așa cum e. De obicei, după

¹ Este vorba de František Palacký (1798—1876) — istoric și literat ceh.

² Havlíček-Borovský, Karel (1821—1856) — scriitor satiric ceh și militant de frunte în revoluția din 1848.

³ Tyl, Josef Kajetán (1808—1856) — dramaturg, întemeietorul teatrului realist ceh.

o povestire frumoasă reveneau la realitățile vieții de circ. Erau prea plini de ea, o trăiau prea intens, pentru a se putea smulge din viața asta mai mult de o clipă.

Așa, bunăoară, când Vašek știe să citească curgător, Bureš îl puse să învețe pe dinafară „Săritura lui Horymír“. Și într-o zi, Vašek, suit pe scara vagonului, le recită cu glas copilăresc:

*Spre Vyšehrad norodul tot se-ndreaptă.
Oare ce-o fi? Ce va să mai îndure?
Un cavaler dă seamă de-a lui faptă
Și-și pierde astăzi capul sub secure.*

Cei cinci oameni mari ascultară mai departe cum nobilul Horymír a fost osîndit la moarte pentru că a dat foc zăcămintelor de argint, cum a cerut, ca ultimă dorință, să i se îngăduie să încalece pe Šemík al său și cum, după aceea, a sărit călare meterezele și stîncă Vyšehradului și toți au mai apucat doar „să-l vadă galopînd spre Radotín“. Cadența poeziei lui Jan Jindřich Marek¹ îi legăna nespus de plăcut. Deodată, Vosátka pocni din degete, și realitatea își făcu iarăși drum prin visările lor.

— *Hombre, señores!* Ce să spun, un artist de circ pe cînte! Nu-i vorba numai de săritura aia, ci de toată regia reclamei. Că tot norodul s-a grăbit spre Vyšehrad, ce înseamnă asta altceva decît că ăsta, colegul Horymír, a știut să-și vîndă bine numărul.

VIII

Doamna Anežka Berwitz era tristă. Unul dintre cei trei pui de leu murise. Fusesse din naștere mai plăpînd, friguros, nu semăna de loc cu ceilalți doi. Se duse să se plîngă de asta căpitanului Gambier. Căpitanul ridică din umeri.

— Madame, trebuie să vă așteptați totdeauna la așa ceva. A dovedi voință și strădanie, se vede că nu-i de ajuns ca să ții în viață puii unor fiare, atunci cînd călătorești din loc în loc, ca noi. Celorlalți doi se pare că le merge de minune.

¹ Marek, Jan Jindřich (1803—1853) — poet ceh.

— Da. Sper să-i fac mari măcar pe ăștia doi și într-o zi să ți-i dau să-i dresezi.

— Cu plăcere, madame. Am să fac tot ce e posibil, numai să vă știu mulțumită. Și-aș vrea ca și ei să vă aducă mulțumire. Dar, bineînțeles, asta nu mai e atât de sigur...

— De ce crezi asta, căpitane?

— Am experiență, madame. Nu există nimic mai potrivit pentru dresură decât fiarele cu adevărat sălbatice, înțelegeți, fiarele aduse de-a dreptul din junglă. Ele nu știu nimic despre om, se tem de el prin instinct și dacă descoperă în dresor o ființă care nu le face rău, se atașează de el în chip tot atât de firesc. În schimb, leul născut în cușcă și crescut printre oameni, e deprins cu oamenii, nu mai e leul primitiv pe al cărui instinct te poți bizui. Omul nu mai e pentru el ceva deosebit, ei o ființă ca oricare alta, și la o adică poate să se repeadă asupra lui, cum s-ar repezi la o capră. Știu, e plăcut să te joci cu ei când sînt mici ca niște pisoi, dar cînd se fac mari se schimbă povestea. Experiența mea m-a hotărît să lucrez numai cu fiare pe deplin sălbatice. Așa, cel puțin știu cu cine am de-a face. Leul sau tigru crescute de mic printre oameni nu prezintă nici o garanție.

— Și eu cu Berwitz ne-am zis că dacă îi creștem noi de mici, abia atunci să vezi minuni de dresură.

— Din păcate, v-ați înșelat. Societatea omenească strică bunele moravuri ale fiarelor.

Bătrînul Malina primi poruncă să îngroape puiul de leu, și îl chemă în ajutor pe Vašek.

„Nu bău, nu se hrăni, și a treia zi muri“, murmură Vašek, mîngîind trupșorul țepăn.

— Ei, dar acuma le mai vine rîndul la încă doi, mormăi Malina. Moartea vrea să aibă întotdeauna trei.

Se vedea cît de colo că Malina e zguduit de această mică întîmplare, fiindcă seara aducea mereu vorba de ea, întrebîndu-se cui anume i-o veni rîndul. Degeaba se răsteau la el să nu mai cobească.

— La circ, zicea bătrînul cu îndărătnicie, nu moare niciodată unul singur. De mult m-am dumirit eu de asta. Așa, de pildă, a fost și ultima dată: întii tigresa Miuna, pe urmă bengalezul Pașa și după el — bătrînul Berwitz. Nu poate nimeni să mă convingă că nu-i așa. Moartea își are tabietul ei în circ.

Adinc tulburat, bătrînul căzu pe gînduri și nu mai scoase o vorbă. Dar nu se întîmplă nimic în cîre, nici în menajerie. Programul continua în ordinea stabilită. Călătoria prin Olanda se desfășura în cele mai bune condiții. Malina însă se izolase de ceilalți, tăcea, cu greu mai scoteai de la el vreo vorbă. Într-o seară, în timpul cînei, se opri deodată din mîncat și rămase așa, cîteva clipe, încremenit, cu lingura în mînă; împinse apoi farfuria cu mîncare, puse lingura jos cu un aer încurcat, se ridică încet și ieși din vagon. Kerholec le făcu celorlalți un semn din cap.

— Se duce la vagoanele cu animale. Vașek, dă fuga după el și vino să ne spui ce se întîmplă.

Călătoria lor își urma calea, dar toți trăiau într-o apăsătoare încordare. Vașek se întoarse după o clipă, într-un suflet.

— S-a dus la capre, Barbă-Albastră trage să moară!

Celor patru le pieri pofta de mîncare. Țapul Barbă-Albastră! Un mîncăcios și un încurcă-lume, care ori de cîte ori scăpa din țarcul lui făcea cîte o boroboată! De cîte ori nu înfulecase mîncarea de prînz sau de seară a oamenilor, de cîte ori nu mestecase afișele litografiate, cum roseser într-o zi biciul uitat de Berwitz pe jos! Cum îl mai fugărise atunci pe administrator prin tot circuitul! Era oare cu puțință? Iată că era. Printre celelalte animale ale circuitului trecea drept un adevărat Matusalem. Nimeni nu mai știa să spună de cînd merge în fruntea caprelor lui, la parăzile cu care circuitul își făcea intrarea în atîtea orașe și orașele. În ultimii ani devenise un adevărat Mefisto, dar de la o bucată de vreme vedeau la el un fel de lenevie, mai tot timpul zăcea culcat și dormea.

Kerholec se ridică de la masă și o dată cu el și ceilalți. Îl găsiră pe Malina între vagoanele cu cuștile animalelor. Ședea jos, pe pămînt, cu Țapul Barbă-Albastră în brațe. Barbă-Albastră ținea ochii închiși și răsuflea anevoie. Anežka Berwitz îl mîngiia și-l scărpină între coarne, vorbindu-i dragăstos, dar el nu reacționa în nici un fel. Bărbații plecară de acolo, singur Kerholec se întoarse, aducîndu-i lui Malina o pătură. Bătrînul dădu din cap și acoperi cu pătura trupul slăbit al Țapului. Tovarășele lui albe se ghemuiseră într-un colț și behăiau. Veni și directorul Berwitz, îi pipăi cu o mînă sigură gîtul și burta, îi îndoi un picior din față și ridică

din umeri. Încercă să o convingă pe Anežka să vină la masă, dar ea îl lăasă să plece singur. Rămase cu Malina, iar cînd se întunecă, aduse un felinar, din cele care se agață la căruțe, îl aprinse și, strîngîndu-și mantaua în jurul trupului, se așeză alături. Din cînd în cînd trecea pe lîngă ei paznicul de noapte și din nou rămîneau singuri. Noaptea fără stele se petrecea încet, fluturii dădeau tîrcoale felinarului, atrași de lumina-i gălbuie. Undeva, în depărtare, bătu un orologiu, și fiecare bătaie răsuna ca un dangăt de clopot. La douăsprezece și jumătate, Malina atinse cu mîna capul țapului, apoi se îndreptă de șale și spuse:

— Acuma nu mai...

— Sărmanul Barbă-Albastră! șopti Anežka. Cu el pierrea o frîntură din lumea aceea veche și dragă în care intrase, pierrea o pîrticică din Circul Humberto. Mîngîie cîteva clipe în tăcere corpul care se răcea. Deodată ridică fruntea. Vendelin, n-am putea să-l îngropăm... acum... imediat... noi doi... Barbă-Albastră ar merita asta!

Malina încuviință, plecîndu-și capul cărunt. Dispăru undeva în întuneric, de unde se întoarse cu o sapă și o lopată. Anežka ridică în brațe trupul neînsuflețit al țapului. Bătrînul apucă felinarul. Merseră în tăcere printre vagoanele adormite, pînă la o fișie de nisip, străjuită de cîțiva mesteceni.

— Aici, Vendelin!

Bătrînul puse felinarul jos, cercetă locul și începu să sape. Anežka lăasă povara din brațe și apucă lopata în mîinile-i harnice și obișnuite cu munca, dînd la o parte pămîntul amestecat cu nisip. Se aflau în colțul cel mai sudic al Olandei, în regiunea deluroasă Valkenburg, nu departe de granița Belgiei cu Germania.

Pe la două și jumătate după miezul nopții, bătrînul Malina urcă în vîrfurile picioarelor în vagonul numărul 8. Toți dormeau, dar se mișcă îndată și ridicară capetele.

— Cum îi merge? întrebă cineva înăbușit.

— Mîine o să moară al treilea, vorbi din nou Malina, după mușenia lui atît de îndelungată.

Noaptea trecu și încă din zori se vesti o zi plină de muncă și de animație. Trebuiau să ajungă la Aachen, aveau să treacă granița și era necesar să recupereze întîrzierea pe care presupuneau să o aibă acolo. Petr Berwitz era în picioare de mult, dar înainte să pornească la drum trimise la Val-

kenburg după poștă. Împărțirea poștei de dimineață era la el o ceremonie, pe care o îndeplinea mai bucuros în cortul cel mare. Așeza scrisorile pe marginea arenei și, citind cu glas tare adresele, le întindea cu un gest măreț oamenilor săi, ori administratorului Steenhouwer. Gurile rele ziceau că face asta ca să arate lumii că știe să citească și că nu este ca acel pedestraș de Kranz, care abia învățase să chinuie cele cinci litre ale numelui său și care ținea o scrisoare în mână cu josul în sus, plângându-se de prezbitism; sau ca acel faimos director Ravanelli, care înșira totdeauna poșta de-a lungul arenei, să ia fiecare ce-i aparține, iar scrisorile rămase le aduna și le ducea la vagonul lui, unde le ardea. A nu ști carte nu era ceva rușinos pentru oamenii circului, căci în marea lor majoritate nici nucălcaseră pragul școlii. Pe atunci se vedea și la Circul Humberto, ținut pe unul dintre stilpii de susținere ai intrării în arenă, un program pentru analfabeți. Era una din îndatoririle lui Vendelin Malina, el însuși neștiutor de carte, care desena cu stângăcie pe o hîrtie grosolană o seamă de ieroglife, închipuind diferitele numere de circ: o liniuță cu picioare — cai, o virgulă cu un cerculeț — călăreți, un arc — elefantul, două cîrlige — trapezul, un triunghi — tichia clovnului.

De astă dată nu aveau răgaz pentru ceremonialul poștei. Berwitz luă teancul de scrisori, le cercetă în fugă cu privirea și le înmînă pe toate lui Steenhouwer. În ultima clipă trase însă încetîșor afară un plic cu chenar negru. Se uită lung la Steenhouwer și rupse energic plicul. Desfăcu scrisoarea și numaidecît strigă înăbușit:

— Frans, cheam-o pe Anežka. A murit bunicul Humberto!

Îi scria mamă-sa din Savoia. Venerabilul Carlo Humberto răposase în pace, fericit, în mijlocul cîinilor și pisicilor sale, cu nuielușa de dresor în mînă. Pentru cei optzeci și nouă de ani ai lui părea neobișnuit de viguros tru-pește, îi plăcea un păhărel de vin și-i plăcea să vorbească în timp ce bea. Puterile minții îi slăbiseră însă în mod vizibil. Cu un an în urmă se apucase să pregătească un mare număr de dresură combinată — cîini cu pisici — dar nici într-o jumătate de an nu izbuti să-l ducă la bun sfîrșit, pentru că începuse să încurce ce anume vrea de la fiecare animal. Învățase, de pildă, un foxterier să facă un *saut périlleux*, dar

după aceea îi ceru să aducă într-un coșuleț două pisici de Angora, ceea ce de fapt era misiunea bulldogului. Din primăvară repeta cu ei afară, stînd într-un șezlong, la soare. Adeseori așipea în șezlong și se trezea în lătratul cinilor, care, cu toată dresura, se luau la ceartă cu pisicile. Așa se întîmplase și acum, luni: bătrînul Humberto se odihnea după-amiază în grădină, și, în timp ce patru căței, purtînd pălării de damă și bărbătești, dansau în fața lui pe picioarele dindărăt, plecă încetișor capul pe umărul stîng, zîmbi și se stinse. Cățeleii dansau mai departe, uitîndu-se cu teamă la bătrîn și la nuielușa lui, pînă cînd începu să-i doară lăbuțele și se lăsară binișor pe cele patru picioare, unul după altul. Nuielușa rămase însă liniștită și nu se auzi nici o dojană. Cățeleii stăteau și se tot uitau, dînd încurcați din coadă. Deodată apărură un alt cîine, unul cu pălărie tiroleză, și se porni să urle, iar toți ceilalți se luară după el — cei patru dansatori, trei acrobați, doi figuranți, doi îmbrăcați ca polițiști. Doisprezece cîini gătiți într-un chip ciudat ședeau roată în jurul stăpînului lor și urlau a jale, pînă ce veniră în fugă femeile și-l găsiră pe bătrîn mort, sub oleandrii înfloriți, în grădina plină de miresme.

— Eh, bătrînul Humberto! oftă Petr Berwitz, cînd Anežka isprăvi de citit scrisoarea. A avut o viață frumoasă și o moarte la fel de frumoasă. Să-mi coși panglica de doliu la toate hainele. Peste zece minute pornim.

Moartea întemeietorului acestui cîrc trezi în tot echipajul mării corăbii călătore o vie agitație. Mereu găseau cîte ceva de povestit, mereu își aminteau de cîte ceva. Bineînțeles, bătrînul Malina cunoștea cele mai multe istorii, căci petrecuse două treimi din viața lui alături de venerabilul Humberto.

— Ce ziceam eu? îi întrebă el în timpul prînzului pe tovarășii săi, privindu-i cu niște ochi în care nu se citea cîtuși de puțin trufia învingătorului, ci numai adevărarea unor lucruri dinainte știute și spuse. Și deși era impresionat de această a treia moarte mai mult decît de celelalte două, neliniștea lui plină de grijă trecu, și Malina își dezlegă din nou limba.

Pe Karas, întîmplările acestea îl afectară cel mai puțin. Era nou aici, nu știa nimic despre Humberto și ascultase doar din curiozitate povestirile lui Malina și ale celorlalți.

Îndeobște, în timpul obișnuitelor sporovăieli de seară, îl vedeai cu o bucată de lemn și cu cuțitul în mână, căci din clipa cînd expusese în vagon primele sale sculpturi, nu mai prididea cu cioplitul, într-atît îl năpădiseră cu comenzile. Vagonul 8, cu podoabele lui, trezea invidia tuturor celorlalte vagoane, iar cine avea căsuța lui proprie pe roate, încerca să și-o înfrumusețeze cumva pe dinafară. Unii le vopsiseră în culori vii, vrînd barem să nu rămînă mai prejos de vagonul albastru al lui Romeo; alții vopsiseră ferestrele și ușile în diverse culori, iar ici și colo se vedea și mîna cîte unui meșter în ornamente — vagoane cu cîte o adevărată friză sub streășină. Dar cei mai mulți doreau să aibă capetele acelea sculptate, ori alte cioplituri ieșite din mîna lui Karas.

După capetele de cai și basorelieful elefantului, o nouă minunăție apăru printre vagoane. Deasupra ferestruicii de la casa de bilete se ridica statueta Fortunei, care presăra din cornul abundenței mere, flori și ceva vrînd să închipuie niște bilete de bancă. Oamenii se perindau pe acolo, admirînd această frumoasă sculptură în lemn. Între alții, veni și căpitanul Gambier, al cărui cap frumos pieptănat ajungea cu ușurință pînă la ferestruica înaltă, în spatele căreia trona doamna Hammerschmidt. Căpitanul o felicită pentru această splendidă podoabă și o rugă să-și spună părerea în legătură cu împodobirea vagonului său, dacă e mai nimerit un leu, un tigru sau un urs. Doamna Hammerschmidt îl sfătui să prefere un leu, pentru că leul e animal regesc și heraldic. Căpitanul Gambier mărturisi că lui îi plac mai mult tigrii, pentru că sînt mult mai periculoși. I se laudă că are în vagon capul împăiat al unui tigru, care l-a atacat, precum și multe piei de tigru. Doamna Hammerschmidt își arată convingerea că la el trebuie să fie mult mai frumos decît la Berwitz, unde podeaua e așternută cu blăni de leu, care se tocesc repede și le cade părul. Căpitanul Gambier socoti deci de datoria lui să o invite pe stimata doamnă la o ceașcă de cafea, pentru a-i vedea pieile de tigru. La început, doamna Hammerschmidt făcu nazuri, întrebînd dacă se cade asta, dar apoi făgădui să vină, cu con-

diția să-și ia la ea lucrul de mînă. I se părea că un ciorap de împletit în mînă e cea mai solidă pavăză bunei reputații a unei văduve.

Și așa, într-o după-amiază, la ceasul de popas, doamna Hammerschmidt, cu lucrul de mînă într-o sacoșă, intră în căsuța-vagon, deasupra căreia flutura steagul roșu. Căpitanul Gambier o întâmpină foarte curtenitor. Pe masă așteptau două cești sclipitor de albe și cîteva cornuri rumenite auriu, iar dintr-un ibric mare se ridicau aburi îmbietori de cafea. Doamna Hammerschmidt vorbea franțuzește mai curgător decît vorbea Gambier nemțește, așa încît căpitanul putu să se prezinte ca un companion spiritual și fin. Ascultîndu-i povestirile, doamna Hammerschmidt nici nu observă că ora de popas a trecut și că vagoanele s-au pus iar în mișcare. Abia cînd roata vagonului trecu cu scrișnet peste o piatră, doamna Hammerschmidt se întepă cu undreaua în deget și, scoțînd un strigăt de surpriză, dădu drumul lucrului în sacoșă și se îndreptă spre ușă. Gambier o făcu însă atentă că nu are sens să coboare în timpul mersului, mai ales dacă nu știe pe unde se află vagonul ei. Doamna Hammerschmidt recunoscînd încurcată că are dreptate și că trebuie să rămînă în vagonul lui. În schimb, căpitanul îi arată toate pieile sale de tigru și dădu jos de pe perete capul împăiat, povestindu-i lupta cu fiara. Ba își sumese și pantalonul, ca să-i arate pe pulpă cicatricea rămasă de la colții tigrlui. Doamna Hammerschmidt simți că o trec fiori de frică și de admirație față de viteazul uriaș și observă în treacăt că pesemne căpitanul are tot corpul tatuat. Niciodată nu-i plăcuse tatuajul și vorbise despre el ca despre o nerozie marinărească, dar acum găsi deodată că e foarte romantic să stea alături de un erou atît de ilustru. Era cuprinsă de un val de plăcută tulburare, cum nu mai simțise de mult. Afară, se vede că apunea soarele, fiindcă în vagon se întunecase și căsuța mișcătoare căpătă un aer deosebit de intim. Dîndu-și seama de toate acestea, doamna Hammerschmidt se sperie. Nu mai ținea în mînă pavăza demnității ei de văduvă. Ciorapul se odihnea de mult în sacoșă de lucru. Asta o făcu să se simtă și mai încurcată, ceea ce avu drept rezultat un fapt necunoscut de ea pînă atunci: nu mai știa ce să spună. Cuvintele i se învălmășeau în minte și tăcu. Neajutorată, doam-

na Hammerschmidt își îndreptă privirea tocmai spre unul din cele două paturi.

— Acolo doarme ajutorul meu, spuse repede Gambier, prinzându-i privirea. Nu e o tovărășie prea potrivită pentru mine, dar la urma urmei... dacă un bărbat e singur...

Asta o îmboldi pe doamna Hammerschmidt să-și dezlege din nou limba. Roșie toată, dădu acest nefericit răspuns:

— Sigur... dumitale ți-ar trebui o altă tovărășie...

Gambier vru să spună ceva, dar doamna Hammerschmidt răsuflă ușurată: vagonul se oprise pe neașteptate, apoi făcu un ocol și, după strigătele de afară, își dădură seama că au ajuns la țintă. Putu deci să se eschiveze de la acest delicat subiect, constatînd că au ajuns și mărturisind că a petrecut o după-amiază foarte plăcută, lucru recunoscut cu și mai multă tărie de către Gambier.

Îi mulțumi pentru ospitalitate și își luară rămas bun. După ce se dădu jos, văzu toate vagoanele Circului Humberto așezate în cerc, aidoma unor căsuțe de țară. Din toate vagoanele coborîseră bărbați și femei, ale căror priviri se îndreptară spre doamna Hammerschmidt. Și, ca și cum Circul Humberto ar fi fost un adevărat sat pe roate, de la un vagon la altul alergară aceleași vorbe:

— Ia te uită, madam Hammerschmidt coboară de la dresor...

Un singur om nu o băgă în seamă, deși se afla chiar în fața ușii lui Gambier. Era bătrînul Malina, care ședea pe scara vagonului său. Echipa lui Kerholec sosise de mult și se apucase de treabă. Malina avea și el ceva de făcut. Cînd ajunse în dreptul lui, doamna Hammerschmidt văzu că ține între genunchi un țăp bărbos, căruia îi vopsea barba în albastru.

— A, țăpul *redivivus*¹! zise doamna Hammerschmidt.

— Nici un *redivivus*, preabună doamnă, răspunse solemn Malina. Barbă-Albastră! Dacă clonțoasa aia de moarte și-a făcut damblaua, apoi trebuie și viața să-și spună cuvîntul.

Doamna Hammerschmidt îl privi lung, dar nu spuse nimic și se îndreptă agale spre vagonul casieriei. În fața ochilor îi apărură căpitanul cu tatuajele sale. Oftă: „Malina asta e un bătrîn înțelept!”

¹ Reinviat (lat.).

Domnul Selnicki își primi sticla sa de Johannisberg. Lucrurile nu se arătară chiar atât de simple. Mai întâi, Hans raportă într-o bună zi directorului că Vašku e „copt” pentru manej.

— Se-nțelege, adăugă el în chip de lămurire, voltije nu e în stare să facă, dar la o apariție obișnuită în șa n-o să ne facă de rușine nici prin ținută, nici prin strunitul calului.

Berwitz dădu din cap și, la prima ocazie, porunci ca Vašek călare pe Mary să vină la el în manej. Vašek înțelese că se petrece ceva, dar era atât de mîndru de sine, încît se sui fără teamă în spinarea poneiului și intră în trap viu în manej. Opri calul la trei pași în fața directorului și salută. Berwitz, cu biciul în mînă, îi răspunse din cap și îi spuse să meargă la pas spre stînga, de jur împrejurul manejului. Vašek o coti spre marginea manejului și porni. Mary călea sprinten și cochet ca o dansatoare, iar băiatul nici nu se clintea în șa. După o bucată de vreme, Berwitz strigă:

— Trap mărunț! *Allez!*

Vašek se aplecă ușor înainte, îmboldi puțin calul cu călcîiele, și poneiul porni să alerge în pas elastic.

— Trap în voie! *Allez!*

Iuțeala crescă, dar Vašek stătea ca ținut în șa, în aceeași poziție.

— Galop! *Allez!*

Un nevăzut îndemn din genunchi, o mișcare abia observată a trupului, și Mary se avîntă înainte cu cele două picioare din față. Berwitz îl urmărea atent cum ține piciorul în scară, cum saltă în timpul galopului, la unduirile domoale ale calului urmărind totodată și tropotul copitelor.

— Trap mărunț! *Allez!*

— Întoarcere, și la dreapta! *Allez!*

— Semiîntoarcere la dreapta în pas domol! *Allez!*

— La stînga ocol în galop! *Allez!*

— Stai!

Vašek struni calul din goana mare și-l ținui pe loc, în plină încordare, cu picioarele din spate puțin depărtate, cu grumazul îndoit, cu toți mușchii jucîndu-i sub

piele. Berwitz se întoarce spre intrarea artiștilor, unde aștepta Hans, și înclină mulțumit din cap. Pe urmă, făcându-i semn lui Vašek că poate să plece, se îndreaptă spre Hans.

— Da, Hans. Vašku poate să apară în fața publicului. Pentru felul cum a strunit calul la sfârșit ar fi fost răsplătit cu aplauze.

A doua zi, pe tabela unde se anunțau repetițiile obligatorii apărură:

„La 9,20: Helena Berwitz și Vašku. Pe Miss și Mary.“

Dacă Ahmed Romeo avusese dreptate prezicând că Vašek nu va crește prea înalt, de astă dată se înșelase. Vašek crescuse enorm în ochii săi, citind anunțul acesta. Se întorcea mereu să citească minunatul anunț: Helena Berwitz și Vašku. Nu știa încă despre ce e vorba, dar era convins că numărul lor va fi cel mai frumos din program, că va întrece chiar și dresura de cai negri a directorului și cea de cai albi a directoarei, ba chiar și călăria de înaltă școală a lui Perreira. Nici un alt „nume“ anunțat pe tabela de repetiții nu-i suna atât de plăcut: „Helena Berwitz și Vašku“.

Își frecă mâinile la gândul minunatei lor evoluții comune, deși, de fapt, potrivit hotărârii directorului, deocamdată aveau ceva foarte simplu de făcut. Vašek și Helena trebuiau să intre amândoi călări în arenă, să salute publicul, să o înconjure unul lângă altul, ca la promenadă, ajunși în dreptul intrării să se îndrepte spre centrul arenei, în partea opusă intrării să se despartă, ea luînd-o la dreapta, el la stînga, iar după ce dădeau ocol arenei să se întilnească din nou și să pornească unul lângă altul spre ieșire, făcînd loc elefantului care tocmai apărea. După aceea trebuiau să se înapoieze, însoțind elefantul pînă în mijlocul arenei, să arate spre el, să se incline în fața publicului, să se întoarcă și să plece. Într-adevăr nu era nimic altceva decît introducerea în arenă a elefantului, dar Vašek avea convingerea că e lucrul cel mai de seamă din viața lui.

Misiunea lor nu era grea și amândoi copiii știau să călărească suficient de bine, încît, chiar de la prima repetiție, făcuseră totul cum scrie la carte. Numai că acest „cum scrie la carte“ nu mulțumea niciodată ambiția lui Berwitz. El ținea morțiș ca orice număr din reprezentație să atingă culmea perfecțiunii. Drept care, și Vašek cu Helena trebuia iar și iar să dea

roată și să străbată manejul, pentru a-și armoniza minuțios gesturile cu pasul cailor. La repetițiile lor începu să vină și doamna Berwitz, dornică să-i corecteze, să le imprime grație în mișcări. De Helenka era sigură, căci încă de mică o învățaseră tot felul de reverențe și de saluturi, dar Vašku era în ochii Anežkai un copil zburdalnic și sănătos de la țară, care le va da, pesemne, multă bătaie de cap, pînă ce va fi în stare să facă o reverență ca lumea. Spre marea ei surprindere, Vašku salută publicul nevăzut cu o desăvîrșită eleganță. Repetatele lecții cu Romeo și zecile de reverențe pe care îl puneau acesta să le facă, îl învățară pe băiat să ridice cu un gest firesc și sigur pălăria, desenînd cu ea arabescuri elegante în aer, în vreme ce cu mina cealaltă, adusă spre spate, făcea o adîncă închinăciune. Directoarea rămase peste măsură de mulțumită. A doua zi veni cu doamna Hammerschmidt și începură să se consulte cum să-i îmbrace pe cei doi copii. În cele din urmă hotărîră ca Helenka să poarte o fustă largă cloș din tafta galbenă, cu corsaj strîmt din catifea neagră și cu un trandafir auriu drept garnitură, iar pe cap o pălărie mare de pai. Băiatul urma să poarte pantaloni lungi, gri, o tunică strîmtă și scurtă de culoare neagră, cu un guler mare alb, și pe cap un cilindru scund, negru, cu borul drept. După aceea îl invită pe domnul Selnicki, pentru a se stabili acompaniamentul muzical. De îndată ce văzu despre ce e vorba, acesta hotărî:

— Cîntăm „Guliver în țara piticilor“ — cum am spus și înainte. Iar cînd apare elefantul, vine rîndul fagoților.

Hans urmărea neobosit toate pregătirile. Era vorba doar de elevul său și de caii aflați în grija lui. Și totuși rămase nedumerit pînă în ultima clipă. Totul era prea scurt și prea sărăcăcios pentru un număr de sine stătător. Abia cînd Berwitz porunci să vină Arr-Şehir cu elefantul, se dumiri și Hans că se pregătea o intrare de paradă. Stătea și urmărea repetiția. Ținînd seamă de faptul că era prima repetiție, lucrurile se desfășurau mulțumitor; dar cînd poneii își isprăviră rolul, se petrecu ceva nemaipomenit. Hans se năpusti în arenă, deși directorul nu terminase încă repetiția. Berwitz se încruntă și strînse biciul din mînă, gata să-l croiască. Dar Hans, dînd din mîini, strigă:

— Greșit, greșit! Complet greșit!

Berwitz încremeni la auzul unei asemenea obrăznicii. Hans, agitat, continuă răgușit:

— Numărul ăsta n-are nici un chichirez, domnule director, zău așa! Ce, pentru un călăreț să fluture pălăria înseamnă final? Și Vašku e călăreț, domnule director, și Helenka e o călăreață prima-ntii!

Fața lui Berwitz se acoperi de nouri rău prevestitori. Biciul din mîna dreaptă izbea în pămînt. Totuși, directorul reuși să se stăpînească.

— Ce spui, Hans? întrebă el cu o voce de gheață.

Arr-Șehir pe elefant, directoarea lîngă arenă, domnul Selnicki în loja orchestrei — toți înmărmuriseră. Știau că furtuna poate izbucni în orice clipă. Dar Hans nu putea fi oprit.

— Copiii n-au o ieșire ca lumea, domnule director! Merită amîndoi un final demn de un călăreț.

— Și cam cum ar fi asta? întrebă Berwitz, abia stăpînindu-și mînia.

— La sfîrșit cail trebuie să ingenucheze alături de Bingo! Pe genunchiul drept! Și abia atunci să vină reverența!

— Idiotule! izbucni Berwitz. Păi ce, Mary și Miss știu să ingenucheze?

— Știu, domnule director, răspunse Hans, șuierîndu-și răsufarea. Martor mi-e Cel-de-sus că știu, toți patru poneii știu, că doar de șase săptămîni îi învăț.

Directorul se uită cîteva clipe țintă în ochii lui Hans, apoi se întoarse spre Anežka.

— Madame, începu el, cu un glas de parcă ar fi citat o nouă lege de pe muntele Sinai, anunță la administrație că grăjdarul Hans e amendat cu cinci mărci pentru intrare nepermisă în manej.

Și îndată se întoarse cu fața spre intrarea artiștilor.

— Arr-Șehir, Helena Berwitz și Vašku intră din nou. Se repetă finalul. Hans conduce repetiția. Domnule capelmaistru, trebuie să schimbăm muzica.

— Muzica rămîne aceeași, hotărî Selnicki, întorcîndu-se spre orchestră. Doar că după fagoți facem tuș F-dur. Vă mulțumesc, sînteți liberi.

Jos, în manej, Hans simțea că-l ia cînd cu frig, cînd cu fierbințeli. Așa ceva nu i se mai întimplase. Pe de o parte era amendat, iar pe de altă parte i se încredința conducerea

repetiției. În mintea lui simplă se ivise o nedumerire. Și iată, directorul se apropie și-i întinse șambriera. Hans luă biciul cel lung fără un cuvânt, salută stîngaci și înaintă spre centrul manejului. După o clipă se pomeni singur acolo: directorul ieșise cu pași mari prin intrarea pentru public. Nu știa cum să înceapă. Strîngea convulsiv biciul în mînă și deodată mîna i se avîntă singură și biciul pocni de trei ori în aer. Ceea ce era mai greu trecuse, Hans făcu semn spre intrarea artiștilor:

— Helenka, Vašku, pe cai. Tu, Arr-Şehir, mai aşteaptă puțin. *Allez!*

Copiii pătrunseră în arenă în pasul domol al poneilor.

— Stai! strigă Hans. Se duse iute între cei doi călăreți și le arătă cum să se folosească de piciorul drept și să îndemne calul să ingenuncheze, cum să slăbească frîul și să se lase pe spate, pentru a schimba punctul de echilibru al calului și a-și pregăti în același timp poziția potrivită pentru reverența finală. Copiii făcură întocmai, în vreme ce Hans îndemna în șoaptă caii. Mary și Miss sforăiau pe nări, dar înțelegeau ceea ce li se cerea. A patra oară se lăsară fără greș pe genunchiul drept, cu piciorul stîng întins înainte, cu capul plecat pînă în pămînt. Copiii făcură reverența. După aceea veni și rîndul elefantului Bingo și repetară totul din nou, împreună. Izbutiră de prima dată. Doamna Berwitz aplaudă:

— Bravo, Hans!

Repetară de patru, de cinci, de opt, de zece ori — și totul mergea strună. Cînd se întorceau să iasă din arenă, amîndoi călușii dădeau din cap, de parcă și în ei se deșteptase ambiția. Uriașul Bingo îi urmărea, cugetînd în legea lui la ceea ce născociseră oamenii și luînd aminte pînă unde anume trebuie să înainteze în arenă, precum și în ce loc se află fetița și în ce loc băiatul.

— Bravo, Hans! îl laudă Anežka, din nou, la sfîrșitul repetiției, intrînd în arenă, după ce grăjdarul dăduse drumul tuturor. Într-adevăr, acum e mult mai frumos. Am să-i spun directorului.

Luă biciul și se îndreptă spre vagonul direcției. Berwitz nu era acolo, îl găsi numai pe Frans, care venise să ia o gustare. Acesta îi spuse că Petr se află la contabilitate și că soții Mittelhofer tocmai s-au dus să-l caute, cu o nouă plîngere.

— Au și găsit momentul potrivit! rîse Anežka. Azi au să-și rupă gîtul.

Berwitz părăsise în adevăr cortul foarte mînios. O asemenea intervenție în timpul repetiției, cum și-a îngăduit zăpăcitul de Hans, ducea de ripă toată disciplina. Cum ar arăta un circ fără disciplină? Și pe urmă, finalul acela! Firește, un singur cap nu poate să se gîndească la toate! zicea Petr, ori de cîte ori cineva din personal venea cu vreo propunere bună. Dar asta se petrecea aproape întotdeauna între patru ochi, și nicidecum în prezența altora, iar cînd propunerea se realiza, cel mai mare merit era al directorului, care se îngrijea să o traducă în viață. Petr Berwitz învățase să asculte cu atenție părerile și propunerile oămenilor săi, căci ele duceau foarte adesea la lucruri remarcabile. În schimb, nu-i plăcea să recunoască deschis că nu sînt ideile lui. Își zicea că, de fapt, are tot dreptul să-și însușească ideile oamenilor săi. De vreme ce el e răspunzător cînd vreunul face vreo prostie, de ce n-ar avea parte și de glorie, atunci cînd vreunul vine cu o idee bună?

Felul cum se comportase astăzi Hans era însă ceva nemai-auzit, revoltător. O groază de oameni văzuseră și auziseră că el, directorul Petr Berwitz, a pregătit un număr, dar finalul nu era bun, și grăjdarul, pîrlitul de Hans, a venit cu ceva mai bun. Cum se face că alții au mereu idei mai bune decît el, Petr Berwitz? Dacă chibzuia bine, era silit să recunoască, de fapt, că el personal a adus prea puține lucruri noi în cercul său. Mai degrabă el se gîndea la lucruri exterioare: cum să-și îmbrace oamenii în costume strălucitoare, cum să desfășoare o nouă campanie de reclame, ce achiziții să mai facă și încotro să mai pornească. Iată, de pildă, expediția din Persia. A îndrăznit cineva să-l concureze? Nici răposatul taică-său n-ar fi scos-o la capăt, darmite bunicul Humberto! Ei tot migăleau, își pierdeau vremea cu fiecare exercițiu, perfecționau neîncetat totul, dar de ceva cu adevărat mare n-au fost în stare. Pe cînd el, Petr, a adus cercului celebritatea. Cîte alte circuri din Europa se pot măsura cu el? Ce importanță are că ia idei de la toți: de la Anežka, de la Gaudeamus, de la Selnicki, de la Gambier, de la Kerholec, de la Arr-Şehir, și acum, în urmă, chiar și de la unul ca grăjdarul Hans? Ce-ar prețui ideile lor dacă n-ar fi el care să le realizeze? El doar răsplătește pe fiecare pentru o idee, căci, din fericire, o idee se poate plăti, și poate spune: sîntem

chit, dar pentru realizarea acelei idei e nevoie de voința și de posibilitățile lui, și, deci, el, Petr Berwitz, e de fapt personalitatea cea mai importantă din întregul circuit.

În urma acestor reflecții se simți puțin mai liniștit, dar o fărîmă de trufie și de vanitate îl mai săgeta și acum. Și tocmai în starea asta, cînd ar fi izbucnit din te miri ce, veni să-l caute piticul Mittelhofer cu soția, solicitîndu-l pentru o discuție serioasă.

„Ai picat la țanc!“ îi fulgeră lui Berwitz prin minte.

Aparent, îi salută însă amabil din cap și le spuse:

— Binevoiți să poștiți cu mine în vagonul contabilității.

Dacă domnul Mittelhofer l-ar fi cunoscut ceva mai bine pe directorul Berwitz, acest „binevoiți“ l-ar fi pus pe gînduri. Cînd Petr Berwitz începea să se adreseze oamenilor săi cu „binevoiți“, dovedind o politețe excesivă, știau toți că vine furtuna, și fiecare căuta să dispară din fața lui.

— Binevoiți să luați loc, începu Berwitz, după ce intrară în vagon. Ce dorință binevoiți să aveți?

Domnul Mittelhofer arată pe scurt și în grabă că Circuitul Humberto va ajunge acum în țările alpine, unde ei au un nume cunoscut și că deci sînt interesați să repurteze aici un deplin succes artistic. Asta însă nu va fi posibil, dacă vor dansa pe o altă muzică. Maestrul dirijor e, desigur, un om de primă mînă, dar bucata pe care le-a ales-o nu se poate compara totuși cu cea pe care și-au adus-o ei singuri și care aici se cîntă pentru elefant. O asemenea subapreciere e jignitoare, insuportabilă, și soții Mittelhofer cer imperios ca numărul lor să fie separat de cel al elefantului și să li se cînte bucata lor.

— Mă rog, răspunse Berwitz, dar dumneavoastră binevoiți să aveți convingerea că într-alt loc din program veți avea cel puțin tot atîta succes ca și acum?

— În orice alt loc, sări ofensat piticul. În orice alt loc din program vom avea un succes chiar de două ori mai mare, dacă ni se cîntă muzica noastră. N-am dreptate, Emilio?

Doamna Mittelhofer încuviință ferm. Directorul rămase la fel de politicoasă ca și pînă atunci, doar privirea îi îngheță și deveni tăioasă ca un cuțit.

— Binevoiți atunci să propuneți orice alt loc. Dar dacă se va dovedi că așa n-aveți succes?

— Exclus, domnule director. Dați-ne unde vreți, dar lăsați-ne bucata noastră, muzica noastră.

— Și dacă s-ar întâmpla totuși să am dreptate, adică să n-aveți succes?

— Atunci, mă rog... îngăimă piticul, înroșindu-se la față, atunci, mă rog... ar însemna... fără supărare... că arta adevărată nu are ce căuta la circ... și atunci... cu îngăduința dumneavoastră... ne-am vedea nevoiți să considerăm contractul nostru ca neavenit.

— Binevoiți deci să spuneți, că dacă n-ați avea succes în orice alt loc din program, ați considera contractul ca neavenit. Prin aceasta binevoiți să spuneți că și eu trebuie să-l consider ca neavenit?

— Se înțelege, domnule director.

— Hm, asemenea lucruri atât de importante ar trebui consemnate într-o anexă la contract, ca să nu avem discuții ulterior. Binevoiți, desigur, să fiți de acord, nu?

Domnul Mittelhofer consimți și Berwitz îl chemă pe Steennhouwer, care tocmai se întorsese și mânca niște pâine cu brânză, într-un colț al vagonului. Directorul îi dictă repede două propozițiuni, cuprinzând accastă condiție ulterioară încheierii contractului. Mittelhofer, sigur de el, semnă. Berwitz mîzgăli și el o iscălitură în josul filei de hirtie.

— Bun, făcu directorul, ridicîndu-se. Mă bucur că ne-am înțeles omeneste. Mîine veți dansa după muzica dumneavoastră și veți apare în primul număr din program.

— Vai! strigă doamna Mittelhofer. Nu se poate!

— Așa ne distrugeți! îi ținu isonul piticul.

— Regret. Contractul spune: în orice loc din program. Deocamdată, eu hotărâsc aici. Cu asta am terminat. Bună ziua. Frans, condu pe dumnealor.

Hotărîrea lui Berwitz rămase în picioare. Mai înainte ca șuvoiul sălbatic al „cavaleriei romane“ să se năpustească în arenă, ba chiar mai înainte ca fanfara să cînte obișnuita uvertură, cei doi pitici apărură în fața publicului și începură să danseze. Oamenii încă se mai înghesuiau, urcînd treptele în amfiteatru și căutîndu-și locurile, strigîndu-se, cumpărînd programe. Iar cei care apucaseră să se așeze și deschiseseră programul, nu găsiră trecute numele dansatorilor din arenă. Cortina de la intrarea artiștilor era lăsată, și numărul acesta părea o jalnică rămășiță dintr-o repetiție sau dintr-o reprezentare anterioară. Soții Mittelhofer dansară un dans, două, trei. Sala vuia, dar aplauze nu se auziră nici de leac. Diri-

jorul stătea cu bagheta ridicată pentru un eventual bis, dar poate pentru prima oară în istoria circuitului lăsă bagheta jos.

— I-a omorît! mormăi el, strîmbîndu-se, către muzicanți.

„Îți dau eu ție succes!“ își zicea în aceeași clipă Berwitz, care nu se îmbrăcase încă pentru reprezentație și stătea în picioare lângă intrarea pentru public. După aceea ridică ochii spre Selnicki.

— Începem! Fanfara!

Goarnele, trompetele și timpanele vuiră asurzitor, cortina se trase în lături și din spatele ei apărură două capete de cai cu stea în frunte. Berwitz plecă iute să se schimbe și, din mers, îl prinse de mîna pe Kerholec.

— Spune-i lui Vașku să se pregătească. Azi, el și Helenka fac *entrée*-ul elefantului.

Ziua aceea era pentru Vașku o zi fericită și plină de glorie. Zbura ca o sfirlează de la unul la altul, începînd cu tîc-că-său, vestindu-i pe toți despre acest mare și important eveniment, că în ziua aceea va apărea pentru prima oară în arenă. Nu se putu opri să nu le spună asta și tigrilor, și leilor, și urșilor, și vrednicului urmaș al lui Barbă-Albastră, și cățeilor lui Hamilton, și cailor, și poneilor, și la urmă de tot și uriașului Bingo.

— Bingo, drăguțule, azi am să te duc în arenă. Fii bun, Bingo, și dă-ți osteneala, te rog! Noi, eu și Helenka, osă-ți facem un *entrée* de pomină.

În pauză, ieșind cu puiul de leu în public, strînse cu o marcă, două mai puțin, fiind terorizat de teamă că nu va ajunge să se îmbrace la timp cu hainele acelea frumoase, pregătite anume pentru el. Pe urmă, avu însă destul răgaz să se furișeze în loja orchestrei și să-l tragă de mîneacă pe tîc-că-său, care cînta la trompetă, ca să-l vadă așa gătit cum era, cu guler alb și cu cilindru negru. Iar cînd coborî într-un suflet, pe scară, avu și fericirea să dea jos peste soții Mittelhofer, care, cu o mutră acră și cu geamantanele în mîna, părăseau circuitul, fără să-și ia rămas bun de la nimeni. O, cu cită bucurie făcu Vașck marea reverență numărul 4, cum își mai flutură în fața lor micul cilindru și cum își mai tîrșii picioarele strînse în pantofi de lac! După aceea sări trei trepte mai sus, ca să-i vadă pînă dispărură și, fluturîndu-și mereu cilindrul, le striga:

— Farewell!¹ Mit Gott!² Allez!³ Drum bun! Stia bene⁴! Adios⁵! Glückliche Reise⁶! „Nu bău, nu se hrăni, și a treia zi muri.“

Și deodată o schimbă pe cîntec:

*Un pitic, un pitic
N-ajunge nici la buric!*

Și, în timp ce încălecă pe Mary sub privirea atentă a lui Hans, încă mai murmură melodia asta.

Prima evoluție a fiicei directorului și interesul stîrnit de apariția lui Vașku în arenă, atrăseseră mulți privitori la intrarea în cort și la intrarea artiștilor. Orchestra atacă uvertura lipsită de aportul unui suflător, căci pe Karas nu-l răbdase inima și, cu îngăduința dirijorului, se uita jos, să vadă ce face Vašek.

Dar nu avea de ce să-și facă griji. Vašek apăru cu un curaj nemăsurat în fața publicului și fețișoara lui arămită de soare, cu un zimbet larg și cu ochii veseli sclipind sub cilindrul așezat pe o sprînceană, cuceri numaidecît inima publicului. Iar Helenka, lingă el, părea o mare doamnă în minia-tură, o siluetă fermecătoare, de o gingașă frumusețe. Amîndoi se țineau minunat în șa, și gesturile cu care salutară publicul aveau o desăvîrșită armonie și eleganță.

— Oh, wie herzig! suspină doamna Hammerschmidt. So putzig⁷!

— Très ercik, très ercik!⁸ o imită căpitanul Gambier.

— Le stă bine, îi șopti Anežka lui Petr. La toamnă o dăm pe Helenka la școala de balet din Hamburg.

— Strașnic entrée! încuviință asurzit Petr. Iar băiatul, Vașku ăsta, ia te uită la el, cine-ar fi zis?...

Bingo nu fusese niciodată întîmpinat cu o salvă atît de puternică de aplauze ca acum, la intrarea născocită de Hans. Totul se petrecu cum nu se poate mai bine, și Petr Berwitz își frecă mulțumit mîinile la gîndul că a scăpat de sîcîitorii pitici și că a găsit o soluție atît de bună în locul

¹ Drum bun! (Engl.)

² Cu Dumnezeu! (Germ.)

³ Du-te! (Fr.)

⁴ Drum bun! (It.)

⁵ Adio! (Sp.)

⁶ Drum bun! (Germ.)

⁷ Ah, ce drăguț... Atît de impresionant! (Germ.)

⁸ Foarte drăguț, foarte drăguț! (Îmbinare de franceză și germană incorectă.)

lor. Încă înainte de terminarea programului îi trimise lui Selnicki sticla făgăduită.

După Vašek, cel mai fericit era bunul Hans. Dar la sfârșitul reprezentației îl cuprinse tristețea. Era tocmai ziua de leafă, a „gajului“ — la circ tuturor plăților li se spune „gaj“. Erau patru zile de „gaj“ pe lună, pentru ca oamenii să aibă bani la drum: la întâi, la opt, la șaisprezece și la douăzeci și patru. Platzmeisterul Kerholec plătea „gajurile“ constructorilor, grăjdarilor, vizitiilor și rîndașilor. Aducea totdeauna banii într-un sac greu, pentru că intrarea se plătea de obicei în bani mici și tot mărunțișul acesta trebuia împărțit oamenilor. După reprezentație și după terminarea curățeniei, platzmeisterul Kerholec începu să strige oamenii, dar grăjdarul Hans nu apărui. Se pitise undeva, căci nu voia să mai audă de amenda aceea. Kerholec însă nu se lăsă, îl tot strigă, iar cînd, în cele din urmă, se arătă la față, îi citi cele scrise în dreptul lui pe lista de plată:

— ... se scad cinci mărci amendă, se plătesc zece mărci drept recompensă pentru finalul cu poneii, rest de plată — cinci mărci...

Urmare firească a acestui fapt, Hans îi pofti pe Kerholec, pe Karas-tatăl și pe Vosátka la o bere, ca să sărbătorească fericita zi a lui Vašek. După ce mîncară cu toții, băiatul rămase în vagon doar cu Bureș și Malina.

— Matala ce zici, taică Malina? întrebă Vašek, căci nu se mai sătura să audă vorbindu-se despre însemnatul eveniment din acea zi.

— De, ce să zic? făcu bătrînul ghicind unde bate băiatul. Ai călărit ca Horymír ăla din Bubno!

X

Succes! Succes — ce imbold pentru inima însetată de muncă a lui Vašek! Cîtă pornire spre muncă încolțise deodată în el, cîtă dorință de a se dovedi folositor, de a fi cel mai bun! Oare îi ajungeau cortul cel mare, grajdurile și menajeria? Pentru un băiat de șapte ani era prea puțin. Se scula disde-dimineată, nerăbdător să ajungă mai repede la vagoanele

cu animale sălbatice sau la grajdurile cailor. Curățenia și hrana celor patru ponei erau acum în grija lui. Hans, rezemat de un stîlp, îi dădea numai rareori povește:

„Țesală totdeauna cu mîna care e mai aproape de capul calului. Nu țesăla niciodată pînă apare un fel de praf alb. Dinții aștia sînt pentru țesală, nu pentru cal. Să ai mereu pregătită o cirpă pentru ochi și una pentru bot. Copita trebuie spălată și unsă cu grăsime. Cureți copita numai cu un cuțit de lemn.“

Vašek se îngrijea cu toată dragostea de cei patru căluți, le pieptăna moțul din frunte, coama și coada lungă, le curăța jgheaburile, scotea afară gunoiul și alegea pentru boxa lui paiele cele mai bune. După o jumătate de an cunoștea toate tainele meseriei și de multe ori stătea lîngă Hans, atunci cînd cailor mari erau scoși din grajd, uitîndu-se cu un aer cunoscător la mersul lor, criticîndu-le pasul, cercețîndu-i cu luare-aminte. Acum deosebea copita plată de cea încovoiată, ori de copita de țap, îndrumat mereu de Hans, al cărui principiu era că lucrul cel mai important e copita, fiindcă în ea se sprijină greutatea calului cu călăreț cu tot.

Vašek ar fi stat în grajd toată ziua, dar cum putea să nu se afle lîngă căpitanul Gambier, atunci cînd dresorul, cu un șorț albastru dinainte, tăia ciozvirtile de cal în porții de cîte zece livre și le întindea cu virful furcii tigrilor și leilor! Trebuia să fie de față, să observe mișcările fiarei în clipa cînd simțea hrana, să asculte răgetele răgușite și mîrîiturile înfundate cu care apucau carnea între labe, și să le privească cum, după ce-și astîmpărau foamea, beau, tacticos, apă, aplecate deasupra vasului de tablă, într-o linie prelungă, superbă. Mai trebuia apoi să se joace și cu puii de leu. Acum puii trăiau în vagonul lui Gambier, aveau și nume — Borneo și Sumatra — și creșteau văzînd cu ochii. Curînd, el, Vašek, nici nu o să-i mai poată purta în brațe, în pauza reprezentațiilor. Începuseră să zgirie cu ghearele lor ascuțite și, cum de o bucată de vreme erau hrăniți cu carne, zgirieturile lor puteau fi primejdioase. În schimb, ce plăcut era să-i privești cum se jucau în vagon sau în țarcul plin de iarbă, la soare. Se fugăreau, stăteau la pîndă, săreau unul asupra celuilalt, se tăvăleau și iar se despărteau. Domnul Hamilton le dăduse ca tovarășă de joacă o cățelușă tinărară foxterier, și să te ții hîrjoneală pe ei! Vašek era printre ei ca un al patrulea pui

de sălbăticiune: se lăsa în patru labe, și leii și ciinele săreau la el; le făcea dintr-un șomoioș de hîrtie un șoarece, și pui de leu se pregăteau să sară și să-l înhațe întocmai ca niște adevărate pisici; se întindea la soare pe pămîntul cald și pisoi de leu, osteniți, i se ghemuiau la piept și torceau pînă adormeau.

Numai că băiatul nu prea avea răgaz de odihnă. Menajeria era plină de animale, vrednice să fie văzute. Ce înveselitor spectacol oferea agitata ceată a maimuțelor! Alături, cocoțat pe un par, trona papagalul Fifi, cu penajul rozuliu — cel mai guraliv dintre toți. Știasă spună cîte ceva în șase sau șapte limbi, striga ca maimuțele, urla ca hienele, fluiera cîteva măsuri din „*Ach, du lieber Augustin*”¹, știa să scîrție ca o roată neunsă, imita fluierul lui Kerholec și, din cînd în cînd, striga poruncile pe care le tot auzea în jur: „Anton, *Trinkwasser!*”² Atenție, Hans, pornim! Arr-Șehir, *allez!* Bingo, Bingo! *Open the door!*”³ Vašek îi scărpină încetîșor căpușorul zbîrlit și-i fredona stăruitor: „Pepiku, Pepiku, ce mai face Káča?” vrînd să-i îmbogățească repertoriul cu un nou cîntec.

Între menajerie și grajduri se afla grajdul elefantului Bingo. Vašek nu putea niciodată să treacă pe acolo, fără să se abată pe la uriașul său prieten, care îl întîmpina cu un urlat vesel. Băiatul îi ajuta lui Arr-Șehir să-l răcorească pe Bingo în zilele călduroase, turnînd pe el găleți cu apă, și stătea pe vine alături, atunci cînd Arr-Șehir îi pilea lui Bingo copitele. Arr-Șehir era aproape nedespărțit de Bingo al lui. Dacă trebuia să plece undeva, rămînea Vašek în loc și se juca cu el. Îi lua trompa în mînă și-i șoptea în ea cuvinte dragăstoase, iar Bingo îl mîngîia pe față cu trompa. Apoi, Vašek aducea un braț de paie și i-l puneă dinainte, iar Bingo smulgea smocuri de paie cu trompa, aruncîndu-și-le pe creștet, încît, după puțin timp, parcă avea un vâl și cunună pe cap. Jos, Vašek bătea bucuroș din palme, Bingo apleca puțin capul, întindea trompa, băiatul se ghemuia, și elefantul îl ridica și-l așeza binișor pe creștet, în cuibul de paie. Vašek stătea fericit acolo sus, la trei metri de la pămînt, și visa că duce elefantul sfînt undeva pe meleaguri depărtate.

¹ O, dragul meu Augustin — cîntec popular german.

² Apă potabilă! (Germ.)

³ Deschide ușa! (Engl.)

la Singapore, pe Gange, în acel mare centru al negoțului de elefanți, căci Arr-Șehir îi povestise de multe ori că tatăl său de acolo l-a cumpărat cu ani în urmă pe Bingo. Lui Arr-Șehir îi plăcea să povestească. De-a lungul anilor învățase binișor nemțește și nu vorbea decît în parabole și aforisme. Mai mult decît orice îi plăcea să se așeze, după ce isprăvea cu treburile, la picioarele lui Bingo, împreună cu Vašek, și așa, avînd băiatul în față, începea cu glas cîntător una din zecile de mii de legende din „Școala vieții”:

— A fost odată un om lacom și omul ăsta a furat de pe cîmp niște ceapă. L-au prins și l-au adus în fața regelui. Regele l-a ascultat și l-a pus pe hoț să aleagă: să plătească o sută de dinari, să primească o sută de bețe, ori să mănînce o sută de cepe. Lacomul a ales cea de a treia pedeapsă, adică să mănînce cepele. I-au adus o sută de cepe și el a început să mănînce. A mîncat șapte, și încă șapte, și încă de șapte ori cîte șapte, și i s-a făcut tare rău, că l-a rugat pe rege să-i dea mai bine bătaia cu bețele. Ei, și l-au întins cu fața în jos și-au adus bețele. I-au dat șapte lovituri, și încă șapte, și încă de șapte ori cîte șapte. Iar lacomul țipa de durere și s-a rugat să-l lase mai bine să plătească cei o sută de dinari. Și uite așa, omul cel lacom a fost de trei ori pedepsit. Hi-hi-hi...

Arr-Șehir rîdea cu un glăscior subțire și pițigăiat, dezvelindu-și dinții. Cînd îi auzea rîsul, Bingo înceta să se mai legene, ridica trompa și scotea un sunet stins. Vašek stătea în fața elefantului și vedea că Bingo înțelege tot. Băiatul credea de multă vreme în spusele lui Arr-Șehir, cum că Bingo e o făptură superioară, divină, și că străbunica lui zbură prin cer cu îngerii, pînă ce un *yoghi* rău a blestemat-o să pogoare pe pămînt. Credea de asemenea că trebuie să te porți frumos cu Bingo în zilele de secetă sau de potop, căci Bingo era duhul ploilor.

Dar ce era tropăitul și nechezatul ce se auzea dincolo de peretele de pînză al grajdului? Pesemne că directoarea sfîrșise numărul ei cu lipițanii și acum caii se întorceau la grajd. De cîte ori își isprăveau tainul lor de muncă, lipițanii nechezau de bucurie și ceilalți cai le răspundeau pe întrecute. Acum venea rîndul în arenă domnului Perreira, și Vašek dădea fuga să vadă și el repetiția. La început era un număr de cavalerie romană — un iureș sălbatic în jurul arenei, Perreira cumpănindu-se în picioare pe doi cai roș-

cați, ținutați în frunte și cu jambiere albe la picioarele dinainte. Vašek îi știa: erau Leporello și Trafalgar, doi pursinge englezi. După ce înconjurau de două ori manejul, apărea bălaia Valentina, cu coama neagră și o dungă întunecată pe grumaz, cu un S pe crupa stîngă — semnul crescătoriei de cai Schwaiganger. Pornea fluturîndu-și coama în urma celor doi roșcați, care se distanțau puțin și Valentina venea între ei doi, pe sub picioarele lui Perreira, care acum avea sub el trei cai, tustrei fără șa. Din spate apărea în fugă valahul Dahomey, cu părul șarg, cu pielea rozulie și coama albă, care ajungea din urmă pe cei trei cai și intra între Valentina și Trafalgar. Domnul Perreira avea acum sub el patru cai ce alergau în galop de jur împrejurul arenei — roșcații într-o parte și în alta, bălanii între ei doi. După o clipă, domnul Perreira trecea de pe Trafalgar pe Dahomey, Trafalgar încetinea pasul și rămînea în urmă, iar după aceea pornea iarăși și se vîra între Dahomey și Valentina. La fel făcea și Leporello, și domnul Perreira își sfîrșea numărul stînd în picioare pe cei doi bălani, care aveau la mijloc, între ei, pe cei doi cai roșcați.

De îndată ce sărea jos și le dădea fiecăruia cîte o bucatică de zahăr, venea rîndul să intre în arenă Alice Harwey, croitoreasă și călăreată-acrobată. Vašek se dumirise de multă vreme că aici, la circ, fiecare știa mai mult decît se părea la prima vedere. Alice apărea pe Bonnaserra, o iapă sură cu nuanțe întunecate, cu coama neagră și capul pătat cu negru, cu sînge andaluz și napolitan în vine, cu o ținută aleasă și un mers mîndru, de-a dreptul fermecător. Domnul Perreira spunea că se înrudește pesemne cu lipițanii și că a pus de mult ochii pe ea pentru călăria de înaltă școală, dar că are totuși „mîinile din spate” cam slabe. Lui Vašek îi trebuiră cîteva săptămîni pînă să se poată descurca în aceste diverse „mîini” cabalinești; cînd se vorbea despre „mîinile din față”, „mîinile din spate”, despre stînga și despre dreapta, el nu înțelegea nimic, și trecu nițică vreme pînă să-și dea seama că asta înseamnă partea anterioară sau posterioară a calului, direcția stîngă sau dreaptă. În schimb, acum folosea el însuși expresii caracteristice crescătorilor de cai, spunea că Bonnaserra „împunge” cu spinarea, așa cum spuneau spaniolii. Cînd era vorba de cai, Vašek avea ochi de uliu, observa totul și își dădu seama curînd că fiecare cal are ceva

specific, prin care se deosebește de ceilalți. Ar fi stat acolo ceasuri întregi să urmărească evoluția călăreților în arenă; iată, chiar și pe Alice Harwey ar fi stat să o privească la nesfârșit, cum se avîntă, cum dansează pe cal, cum se ridică pe vîrfuri și cum sare prin cercuri și peste obstacole. Ciudat, Alice, cu fața ei plină de pistrui, nu era o fată frumoasă, dar pe cal, în zborul ei strălucitor, părea o ființă fermecătoare, cu corpul subțire și elastic, cu mîinile și picioarele lungi, înălțîndu-se într-o undulare molatică pe spinarea puternică a surei Bonnaserra.

După aceea se întorcea în arenă domnul Perreira cu Santos. Tăciuniul de Hanovra, în vîrstă de șapte ani, era acum, vara, în plină strălucire a părului său negru. Ochiul îi arunca flăcări, picioarele-i subțiri dansau, dar cînd Perreira se oprea cu el în mijlocul arenei, stătea locul lui ca de piatră, cu fiecare mușchi încordat, într-o așteptare fremătătoare. Muzica începea, și Perreira conducea calul aproape fără o mișcare în figurile ritmice ale călăriei de înaltă școală. Mergea cu el în pas spaniol în doi timpi, trecea din trap în *passage*¹, executa din galop *changement*², evolua apoi în *renvers*³, în *passade*⁴, îl silea să execute o *levade*⁵, ca să-și încheie prima parte a numărului prin armonioase *capriole*⁶. Vașek simțea nedeslușit, ca simplu spectator, că în fața lui se desfășoară o culme a artei călăriei, deși nu putea să-și dea seama în ce anume consta această artă. Fiecare pas, fiecare mișcare era de o frumusețe construită anume, studiată, creată de ingeniozitatea omului, cultivată de voința și perseverența omului pînă la atingerea deplinei perfecțiuni. Băiatul privea atent orice mișcare, fie cît de mică, făcută cu mîna sau cu piciorul de către călăreț, fiecare aplecare în șa, care făcea calul să danseze cu pași plini de grație, dar nefirești, să învingă gravitatea, inerția, să se înalțe pe loc sau să zboare prin aer într-o mișcare încetinită, reținută, în chip la fel de nefiresc. Totul se petrecea liniștit, încet, aproape rar — un șir întreg de exerciții ce păreau un joc fermecător, dar Vașek vedea că frumoasa piele a lui Santos lucea de su-

¹ Pas spaniol, marcat, executat de cal prin arcuirea picioarelor din față.

² Schimbare a pasului.

³ Mers înapoi, în pas viu.

⁴ Folosirea *piaffe*-ului într-un număr de călărie de înaltă școală.

⁵ Cabrare.

⁶ Săritură înaltă a calului.

doare din pricina încordării extreme și nu o dată fusese de față cînd Perreira, la sfîrșitul repetiției, lepăda cămașa de pe el, și doi oameni îi frecau zdravăn cu un prosop corpul numai o apă.

De obicei, după Perreira, făcea exerciții domnul Barengo.

Vășek simțea o deosebită stimă față de acest spaniol gînditor și întru totul deosebit de ceilalți din jur. Zgomotosul domn Laribeau îi era mai apropiat lui Vășek. Băiatul ghicea în francez un om sincer și vesel, plin de sănătate și de vigoare, în vreme ce domnul Barengo era grav și închis în sine și se comporta ca și cum ar fi oficiat mereu o ceremonie. Era de necrezut cît de frumos se avînta sus, la trapez, cum zbura prin aer ca o flacăra argintie și cu ce ușurință ateriza pe podium, abia atingîndu-l și făcînd un semn aproape imperceptibil cu mina. Dar aici, jos, pe pămînt — nu, Vășek n-a mai cunoscut pînă acum un om atît de rupt de viața înconjurătoare. În primele zile îi venise în minte preotul de la ei din sat, dar curînd renunță la asemuirea asta. Cum adică, popa ăla era țaran sadea! Doar în ajunul Paștelui, cînd mergea cu sfînta împărtășanie sub baldachin, doar atunci semăna puțin cu domnul Barengo, în momentul cînd acesta pășea întovărașit de nevastă-sa și de domnul Laribeau spre scara de frînghie.

Vășek își dorea nespus să se cațare sus, din pură curiozitate, să vadă cum e sub bolta cortului. Auzise că atunci cînd afară suflă un vînt mai puternic, totul vibrează acolo sus, odgoanele ce susțin stîlpul principal zumzăie, pinza murmură un cîntec, steagul de deasupra cortului zbirnie, ba chiar și lemnul stîlpului cîntă.

O dată, cînd Laribeau vru să-l ia cu el, domnul Barengo îl opri. Mîngîind băiatul pe creștet, îi spuse:

— *Mi chicuelo*¹, nu părăsi pămîntul tare. Aici, jos, mormîntul e mult mai departe decît sus, unde-l avem drept sub noi.

Rosti aceste cuvinte cu atîta seriozitate și atît de solemn, încît Vășek lăsa capul în piept fără să vrea. Acum, rămînea jos, pitit pe undeva printre faldurile perdelei de catifea, ca să urmărească cu gura căscată forlota aceea aeriană, balansul grațios al trupurilor albe, vîltoarea aceea nemaivăzută în

¹ Băiețuș (sp.).

care dispărea forța mușchilor încordați, rămânind doar linia armonios rotunjită a mișcărilor.

„Așa trebuie că zboară îngerii“, ofta Vašek, plin de evlavie, în primele zile. Dar ceva mai târziu, când începu să priceapă mai multe, își zise: „Ce înger? Ce, parcă îngerii pot să facă în zbor un dublu salt mortal?!“

Erau multe lucruri pe care Vašek dorea să le vadă, să le urmărească, dar și el însuși avea destule de făcut. Mergeau din oraș în oraș, și Vašek, în timp ce călărea pe Mary, avea în grijă ceilalți trei ponei care tropăiau alături. Se opreau pentru popasul de noapte și trebuiau ridicate repede grajdurile provizorii. Vašek muncea cu râvnă în porțiunea ce i se încredința, unind la iuteală capetele foilor de cort. După aceea se ducea împreună cu rîndașii după fîn, ovăz, paie, apă, grebla paiele vechi din boxa poneilor și le curăța copitele, așa cum cerea zilnic Hans.

Dimineața se demonta totul, se încărca în vagoane și din nou pornea călare pe șosea, în soare, pe arșiță, ori pe ploaie. Ajungeau în orașul programat pentru reprezentații și trebuia să ajute și el la ridicarea și utilizarea cortului mare, se lupta cu băncile și cu scaunele din loji. Se așeza pista care înconjoară manejul și soseau căruțele cu rumeguș. Într-un manej intrau cam cinci-șase căruțe de rumeguș, dacă pământul era neted. Rumegușul trebuia udat cu apă și bătut bine — treabă pe care o făceau cei mai grei cai de tracțiune ai circuitului. Aici era destul de muncă pentru un băiat ca Vašek, pe care toți îl strigau să le dea o mână de ajutor și care era bun pentru o sumedenie de mici servicii.

În timpul odihnei de seară, când oamenii osteniți se așezau în fața farfuriilor cu mîncare, Vašek se alătura celor din echipa tatălui său, cu mulțumirea că și-a îndeplinit partea lui de muncă. Toți oamenii circuitului știau asta. Micul Vašek nu era pentru ei un băiețel bun doar de răsfățat, ci muncitorul cel mai tânăr, pe care îl îndrăgeau cu toții, văzînd cît de simplu știa să-și lase joaca și să dea ajutor fără vorbă multă, acolo unde era nevoie. Cînd venise printre ei, îl întîmpinaseră cu bunăvoință și zîmbet pentru drăgălășenia lui. Acum, însă, toți aveau alte simțăminte față de băiat. Cucerise stima și prețuirea tuturor. Toți vedeau în băiețașul acesta vioi, seriozitatea și tragerea de inimă a unui om mare. De aceea, între el și ceilalți oameni ai circuitului se statornicise un senti-

ment de solidaritate bărbătească. Mediul în care trăia nu prea era obișnuit cu gingășiile. Un băiat răsfățat ar fi suferit mult din pricina vieții aspre de aici. Ciudat, dar pînă și africanul de Paolo, care era trecut prin multe și învățat cu multe, deprins cu bătaia și cu ocările, avea cîteodată clipe de slăbiciune, suferea că nimeni nu-l mîngîie pe micul și frumosul Paolo, că nu-l dezmiardă o mină ușoară și nu aude o vorbă dragăstoasă. Cît de fericită ar fi fost inimioara lui, dacă măcar cîteodată ar fi simțit căldura unei mîngîieri și bucuria unei dezmierdări. Vašek însă era o fire tare, care știa mai degrabă să înjure și să scuipe în palme. Nu se simțea în apele lui atunci cînd îl năpădea cu dezmierdările o babă zaharisită ca doamna Hammerschmidt. Se simțea la largul lui doar în tovărășia oamenilor mari, și mai ales în tovărășia prietenilor săi din vagonul 8, care îl tratau de la egal la egal.

Cele mai frumoase erau serile lungi de vară petrecute cu ei! Oamenii scăpau din cușca strîmtă a vagonului și unul după altul își luau pătura și se întindeau undeva în spate, pe iarbă. Deasupra se boltea cerul înalt și văzduhul fremăta de scripcile amorezate ale greierilor. Aducerile-aminte se depănau unele după altele, bărbații povesteau, iar Vašek ar fi stat să-i asculte pînă în zori, cînd pălesc stelele.

Sfîrșitul verii mai aducea și alte ispititoare bucurii. Treceau printre cîmpuri țărănești, și slăbiciunile flăcăiașului de la țară învingeau mîndria călărețului — Vašek alerga pe țarini să culeagă păstăi sau capsule de mac. Iar cînd se apropia toamna și ziua scădea, în sergentul Vosátka se trezeau porniri înfometate de soldat convalescent. Își ducea tovarășii de vagon în dosul taberei, aprindea un foc pe miriște, între niște tufe de măceș, și cocea cartofii dezgropați pe drum de pe cîmpurile lăsate în părăsire. Pădurile de stejar și de fag îmbrăcau iarăși un veșmînt auriu-roșietic, albiu mesteceni scuturau dinari din frunziș, fire ca de păianjen se lipeau de fețele călăreților, ploaia începea să cearnă domol peste caii încolonați la trap, sus, pe creștetul lui Bingo, Arr-Şehir rostea cu glasul lui cîntat rugăciunea pentru oprirea ploilor, iar Ahmed Romeo, înfodolit într-o mulțime de haine și de șaluri, recita în amurg versetul Saba:

„Am hotărit pre lume drumul vostru. Mergeți pe drumul vostru fără teamă, ziua și noaptea...”

Toți știau acum că răpăitul stăruitor al ploii în pînza corturilor înseamnă sfîrșitul călătoriei și al veselei lor peregrinări. Pe la jumătatea lui octombrie trebuiau să se întoarcă din nou la viața de iarnă. Pentru unii asta însemna despărțirea de circ, plecarea. Melancolia îi întovărășea fără voia lor atunci cînd, învăluiți de ceață, se duceau prin dimineța umedă și rece să dea de mîncare animalelor înfometate.

Domnul Berwitz era singurul care umbla printre ei cu pieptul scos trufaș în afară, frecîndu-și mîinile. Cumpărase construcția de lemn din vecinătatea cartierului Reeperbahn și o pusese în reparații, așa că acum era stăpîn deplin al reședinței sale de iarnă, și Circul Humberto avea să ierneze pentru prima dată într-o casă proprie.

XI

Karas-tatăl și Karas-fiul se întoarseră bucuroși la pensiunea doamnei Langermann. În sfîrșit, vor putea iarăși să se întindă într-un pat ca lumea! Văduva îi primi cu brațele deschise. Nu-i mersese prea bine de cînd echipa de cehi plecase din oraș. Nu știa nimic despre zidarii lui Milner, după cum nu știuse nici cum le merge celor doi Karas la circ. Nu avusese noroc de chiriași acătării, nu găsisese pe nimeni mai așezat, pe la ea se perindaseră doar vîntură-lume, cei mai mulți, debarcați de pe vapoare, marinari și stevarzi fără lucru, care dormiseră cîteva nopți, pînă se aciuseră pe undeva sau, ajungînd la fundul pungii, fuseseră nevoiți să-și afle culcuș într-un azil de noapte. Într-adevăr, nu avusese pic de noroc. Dar o dată cu cei doi Karas parcă se întorsese în casă strălucirea vremurilor liniștite de odinioară. Pe lingă asta, acum erau boieri mari, artiști. Văduva o ținea într-una că domnul Karas e artist, de vreme ce cîntă din trompetă. Avea un respect religios față de muzică. Răposatul timonier Langermann cînta la armonică și era tare frumos cînd stăteau amîndoi pe canapea în bucătărie, cu un cozonac aburind pe masă, iar domnul timonier Langermann cînta la instrumentul

acela marinăresc, acompaniindu-se din gură: „*Et wasen twei Kunnigeskinner, de hadden enander so leef...*“¹ De atâtea ori îi dăduse chiar lacrimile ascultându-l.

Rûženka se înălțase binișor în anul ce trecuse. Cînd îl văzu pe Vašek intrînd pe ușă, făcu ochii mari și, de bucurie, lăsă păpușa din mînă. În primele clipe, Vašek se arată grozav de serios, își luă un aer important, de om în toată firea, care a uitat de mult de toate prostiile astea copilărești. Dar în scurt timp, masca asta căzu, și Vašek, aplecat deasupra jucăriilor Rûženkăi, deveni din nou băiețelul care descoperise aici, printre păpuși, cu bucătărioara și magazinul lor mititel, o nouă lume care să-i hrănească închipuirea. Trăise opt luni printre oameni mari, se obișnuise cu ei, muncise alături de ei și, pe măsură ce trecea timpul, avusese tot mai puțin răgaz pentru zburdălnicii. Acum, în bucătăria doamnei Langermann, pe canapea sau sub masă, se deschiseseră din nou, pentru patru luni de zile, zăgazarile copilăriei. La circ se îngrijea cu încordare de îndeplinirea sarcinilor ce i se încredințau, vorbea cu bărbații ca un bărbat, înjura, scuipa printre dinți, mare minune că nu-și aprindea și o țigară. Aici, în tovărășia Rûženkăi, deveni mai cald și mai delicat, căuta să gîndească la fel cu ea și, aplecat asupra unei păpuși de cîrpă, se lepăda parcă de acea maturitate timpurie și nefirească. Singură pornirea de a porunci nu-l părăsea. În toate, el trebuia să fie conducătorul, și Rûženka să se supună. Din fericire, Rûženka era o ființă devotată și docilă, plină de admirație față de firea lui categorică, ceea ce o făcea să i se supună cu dragă inimă, atunci cînd el schimba și răsturna toată rînduiala lucrurilor ei. Despre odăița păpușilor, Vašek hotărî că e vagon de circ, magazinul îl transformară în menajerie, iar căruțul în cușcă pentru tigri. Tot ce avea Rûženka și tot ce trăise ea pînă atunci, el vedea cu propriii săi ochi, și amîndoi copiii se pomeniră astfel dintr-o dată într-o lume nouă, de două ori mai atrăgătoare.

Unui singur lucru însă nu putea să-i dea Vašek farmecul dorit de el: abecedarului Rûženkăi. El avea acum întia sa carte cu poze, scrisă cu litere mari și cu cuvintele despărțite în silabe. Cunoștea unele litere dintr-o ochire, pe altele le mai încurca, dar acum se apucă cu rîvnă de învățatură și în

¹ Ai tronului tineri urmași, nețărnută dragoste-și păstrau... (Germ., dialect.)

fiecare zi citea din abecedar, pînă ce ajunsese să știe pagini întregi pe dinafară. Taică-său nu arăta prea mare interes față de ambiția lui, dar după Karas se mutase la doamna Langermann și Bureș, care seară de seară chema băiatul lîngă masă și-l asculta cum citește nemțește. După aceea, Bureș scotea de obicei la iveală una din cărțuliile lui și recita el însuși sau îl punea pe Vašek să citească cu glas tare poeziile care îi plăceau. Le citeau într-una pînă cînd, într-o bună zi, Vašek se pomeni că îi murmură în cap ca un cîntec:

*O mîndră fată se porni de-acasă.
Afară aprig vremeuia...
Ajunsă-n poarta mănăstirii,
Trase de clopot fata cea frumoasă,
Și un călugăr poarta-i deschidea...*

și sunetul clopotului îl aduse pe portar afară. Cîteodată, poezia făcea să te treacă toți fiorii:

*Colo-n drum o babă slută
Cocîrjată stă și mută.
Stă în cîrje, bufnițoiaia,
Ochiu-i frige ca văpaia.
Cată-n sus și cată-n jos —
Numai piele e și os.*

Alteori, poezia se putea într-adevăr cînta. Cînd dădură înțîia oară peste o asemenea poezie, Bureș îi spuse că așa nu are nici un chichirez. A doua zi aduse de la un negustor de vechituri o gitară maronie cam ponosită, îi întinse coardele și, spre mirarea celor de față, scoase cîteva acorduri plăcute. Apoi, trase cărticica mai aproape și murmură cu o voce caldă:

*Cînd luna galeș se uita din cer
Břetislav-voievod sări-n picioare,
De dor străpuns ca de un hanger,
Arzînd de a Juditei grea dogoare,
De-a Juditei lui veche vîlvoare...*

Vašek nu înțelegea nici pe departe tot ce se citea în poezioarele acelea. Întîlnea o mulțime de cuvinte ciudate,

necunoscute, care nu-i spuneau nimic și totuși simțea că au un farmec deosebit, că glăsuiesc despre ceva puternic și măreț. Atunci cînd ceti:

*Și panii cu-a lor mîndre steme:
Vultur, leu, și purul nufăr —
Ridică dreapta, jură pe-adevăr!...*

... tresări, cuprins de un simțămînt înălțător. Aceste versuri cehe făcură să i se deștepte în minte imaginea pădurilor de la Horní Sněžna — cu zorile lor verzui, amurgul albăstrui, cu strălucirea lor de aur, iar în spatele acestor cuvinte ghicea taine mari și tulburătoare.

Băiatul îl ruga mereu pe Bureš să mai citească. Trecură astfel peste toate cărțile, și, într-o seară, Bureš scoase la iveală o cărțuie veche, zdrențuită, și se apucă să citească din ea cu glas tare. Era o poezie lungă, foarte lungă, mai lungă decît toate cîte auzise Vašek pînă atunci și mai greu de înțeles decît oricare. Îi rămase în minte doar că începea cam așa: „Cehii sînt un popor destoinic“; încolo se vorbea despre „o seară de mai“ pe un lac albastru, minunat de frumoasă, de un haiduc pe care îl duceau la locul de execuție și care a strigat celor din jur să salute pentru el patria lui cea mîndră și scumpă. Vašek nu află mai multe, fiindcă atunci cînd ajunse aici, lui Bureš începu să-i tremure glasul și nu putu să citească mai departe. Băiatului i se păru chiar că a început să plîngă, dar nu era sigur, căci Bureš se ridică brusc în picioare, virî cărțuția în buzunar, își luă pălăria și plecă de acasă. Se întoarse abia noaptea tîrziu; doamna Langermann rîse a doua zi de el, cum că a făcut-o lată. Zadarnic îl rugă Vašek să-i mai citească o dată „poezia aia cu mai“, Bureš nici gînd să se lase înduplecat, spunea că nu-i pentru el, așa că Vašek nu mai avu cum să afle ce poezie a fost¹.

Poeziile făceau parte din programul odihnei de seară a iernii hamburgheze. Ziua nici nu putea fi vorba de așa ceva. Peste tot era cîte ceva de făcut. În aparență, acum cînd deplasările luaseră sfîrșit și, o dată cu ele, ridicatul și strîngerea corturilor, ai fi zis că nici treburile nuse mai înghesuiau, dar mulți muncitori auxiliari plecaseră, și îngrijirea anima-

¹ E vorba de poemul „Mai“ al poetului romantic ceh Karel Hynek Mácha (1810—1836).

lelor, precum și obișnuitele reparații de iarnă, toate căzură în seama celor rămași. Antonin Karas fusese angajat inițial ca muncitor-zilier și el, dar Kerholec se îngrijise să-i prelungească contractul și pe iarnă. Pentru asta nici nu avusese nevoie să intervină pe lângă director, căci Karas îl cucerise cu sculpturile lui, care, una câte una, veniseră să împodobească circuitul. Și apoi, mai era și Vašek. Un copil care uneori cântărea mai mult decît taică-său, mai ales acum, cînd se pregătea apariția lui în arenă într-un număr de sine stătător.

Bătrînul Hans trecuse lui Vašek dresura liberă de ponei. Căluții, bine pregătiți, executau figuri frumoase aproape automat. Trebuiau doar să se deprindă cu Vašek, și Vašek să învețe să-și înfrîngă teama în orice împrejurare. La primele repetiții se arăta agitat, plin de înfrigurare, capul îi ardea și biciul se avînta mereu în aer, dar după cîteva zile se liniștea și, la puțină vreme, știu să se folosească și de al doilea bici, mai scurt, pe care i-l dăduse directorul, vrînd ca evoluția lui să pară într-adevăr un număr de dresură în miniatură. Învăță din nou, cu șambriera în mînă, să imprime tempoul și să dea impulsul mișcărilor, iar cu biciul din mîna stîngă să oprească sau să modeleze figurile, și căluții lui pestriți ca niște boabe de fasole proaspăt dezghiocate, îi urmăreau cu atenție orice gest. Hans îi supraveghea ținuta, să rămînă tot timpul încordat și concentrat, ca un adevărat dresor, să nu depărteze picioarele și să țină umerii drepecți, ca turnați. Și iată, veni și ziua cînd poneii căpătară harnașamente noi de piele galbenă, bătute în ținte de argint, cu panașuri galbene și albastre pe capetele lor cu grumazul frumos arcuit, iar Vašek îmbracă un frac negru. O zi cum nu se mai poate mai agitată pentru el. Pe de o parte dădea fuga să-l vadă toți, și mai ales la garderobă, unde era o oglindă mare în care putea să se vadă întreg, pe de altă parte îi tremura inima să nu cadă pe undeva și să-și murdărească ori să-și rupă mindrețea aceea de frac. Dar și emoția asta trecu după alte cîteva repetiții și în sfîrșit veni reprezentația de gală din ziua de Crăciun, cînd urma să apară în arenă.

În fața perdelei de catifea avea o asistență impunătoare. Tot circuitul, în mînuși albe, se adunase acolo să „dea onorul” pentru o mai mare strălucire primei apariții în arenă a micului lor coleg. De la perdeaua de catifea și pînă la intrarea în arenă, stăteau înșiruiți pe două rînduri, în fracuri orbitoare,

căpitanul Gambier, Pablo Perreira, John Harwey, domnul Hamilton, cei doi Gevaerts, Arr-Şehir, Ahmed Romeo şi Paolo, domnul Barengo, domnul Laribeau şi toţi locatarii vagonului 8, afară de taică-său, care privea de sus, din loja domnului Selnicki. În colţul ultimei loji stăteau directorul Berwitz şi Hans, iar pe scaunele din faţă doamna Berwitz, Helenka şi doamna Hammerschmidt. Vašek se temea mai mult de această asistenţă strălucită, decît de publicul din jur. Trecu printre cele două şiruri de fracuri şi ajunse în arenă, salută cu o reverenţă publicul, iar cînd poeni din bici să se dea drumul cailor, toată teama îi dispăru ca prin farmec. Conduse caii cu o siguranţă deplină, fără pic de şovăială. Spre sfîrşit, cînd publicul răsplătea cu aplauze fiecare figură de dresaj, siguranţa lui lăuntrică se transformă într-o uşoară nonşalanţă, întocmai ca la dresorii suverani. Oamenii îşi ieşiseră din minţi la vederea acestui băieţel şi nu se mulţumeau numai cu aplauze, băteau din picioare şi strigătele de „bravo!“ nu mai conteneau. Era un mare succes, cel mai mare succes al noului program. Se produse doar o singură încurcătură, la urmă de tot, pricinuită şi ea de către doamna Hammerschmidt, care din duioşie, îi trimise lui Vašek un buchet de flori. Nimeni nu prevăzuse asta, şi cînd Hans îi întinse buchetul în mijlocul arenei, Vašek constată deodată cu groază că îi lipseşte cea de a treia mînă. În emoţia lui, nu ştiu ce să facă cu biciul şi se pierdu pentru cîteva clipe, fapt care dădu la iveală cît de copil este încă. Dar tocmai asta avu un şi mai mare succes la public, şi se ridică o nouă furtună de aplauze şi ovaţii. În cele din urmă, cînd părăsi arena, uriaşul Gambier îl ridică pe sus şi împreună cu Laribeau îl purtară pe umeri în aplauzele mănuşilor albe, printre cele două rînduri ale întregului colectiv artistic.

Ceva mai tîrziu apăru în spatele perdelei de catifea directorul Berwitz în uniforma lui persană şi, bătînd băiatul pe umăr, îl lăudă că s-a ţinut bine şi îi spuse ca taică-său să treacă a doua zi pe la administraţie. Doamna Berwitz îl mîngîie pe obraz, Helenka îi scutură mîna voiniceşte, iar doamna von Hammerschmidt mai-mai să-l înăbuşe cu atîtea îmbrăţişări şi sărutări. În capul scării ce cobora de la loja orchestrei, taică-său îşi ştergea ochii şi, de astă dată, sufla în batistă în loc să sufle în trompetă, iar în faţa intrării la grajduri, Hans se plimba ca un păun şi le striga celorlalţi îngrijitori:

„Ce v-am spus eu? Bătrînul Hans ştie să pritocească un număr bun! Ehe, eu am văzut destule pînă acum, copii de țiță ce sînteți! Asta zic și eu succes! De ani de zile n-am mai pomenit unul la fel!“

În acea clipă, Vašek se făcu nevăzut din mijlocul femeilor și alergă la Hans.

— Hans — hap! strigă el și, ca un arc destins, îi sări drept în brațe, sărutîndu-l cu recunoștință copilărească pe amîndoi obraji.

— Ei, hai, hai, lasă, Vašku! Nu trebuie! Nu trebuie să faci asta! se apără bătrînul, și lacrimi cît bobul de mazăre i se prelinseseră pe bărbie, udîndu-i livrea.

Sărmanul Hans! Nici nu bănuia ce-l mai așteaptă în această zi de triumf pentru el.

După reprezentație, directorul îi dăruie vesta cea roșie cu nasturi de aur, învelită într-o hîrtie de mătase. Această a doua emoție îl făcu să se piardă cu desăvîrșire. Îmbrăcă vesta numaidecît și alergă de colo pînă colo prin grajd să-l vadă toți, iar după ce-și sfîrși treburile, declară că astăzi era musai să se arate neisprăviților acelora de la hipodrom.

Hipodromul era o baracă cu șase iepe, aflată tocmai în celălalt capăt al Reeperbahnului, unde veneau de obicei marinari beți și soldați întovărășiți de femei ușoare, să urce pentru șase parale în șa și să facă pe cavalerii. O dugheană cu faimă proastă, mirosind mai mult a bere vărsată pe mese, decît a cai — una din ultimele halte ale unei nopți petrecute în desfrîu, unde se ajungea adesea la încăierări și la capete sparte. Era totuși o întreprindere hipică, și îngrijitorii de cai de la circ veneau la cei de la hipodrom, să bea împreună o halbă de bere, să se laude și să se împăuneze în fața lor. Într-acolo porni și Hans, îmbrăcat cu vesta cea roșie, numai că pe Reeperbahn erau o sumedenie de crișme, cu tot felul de cunoscuți, care nu avuseseră cum să afle despre vesta cea roșie. Încotro îl purtaseră pașii și care i-o fi fost soarta, nu se știe. Se știe doar că spre zori, un sergent de stradă îl aduse la Circul Humberto și îl dădu în grija Alicei Harwey, bătut, vînat, cu haina sfîșiată și cu gulerul smuls. Cu mîna stîngă tăiată într-o sticlă, cu brațul drept sîngerat de o împunsătură de cuțit, șchiopăta de piciorul drept, avea pe cap o pălărie străină, iar cu ochiul stîng, împodobit de o vînație cît toate zilele, abia mai vedea. Nu scoase nici o vorbă atunci cînd

Alice îl duse să se culce în grajd, pe un maldăr de fin, deși fata îl batjocori tot drumul. Abia când vru să plece, o opri, își descheie haina la lumina felinarului, își pironi anevoie asupra vestei privirea singurului ochi teafăr și, ridicînd arătătorul, glăsuî: „Nu-i nimic... ăia trei nu trebuie să se lase la fund... da vesta mea roșie n-a pățit nimic!”

A doua zi dimineată, curățenia în boxa lipițanilor și a cailor tăciunii rămase mai mult în seama lui Vašek decît a lui Hans. La scurtă vreme după asta apărură directorul. Se opri lingă Hans, care era bandajat tot, și clătină din cap.

— Hans, Hans... nici nu mi-a trecut prin minte că ești atît de porc!

— Sînt, domnule director, încuviință trist Hans. Sînt nemaipomenit de porc, dar, să-mi fie cu iertare, numai de bucurie. Zău că de bucurie! În viața mea n-am avut o bucurie atît de mare ca ieri.

— Și ce-o să spunem poliției, cînd o să facă cercetări?

— N-o să facă, domnule director, nici pomencală de așa ceva. Totul s-a petrecut la hipodrom. Unde-ar ajunge ei, dacă ar trebui să ancheteze fiecare bătaie. Numai că eu trebuie să găsesc numaidecît trei îngrijitori pentru hipodrom, să aibă cine vedea de cai.

Seara, cu toate că era atît de scărmanat, Hans, cu vesta lui cea roșie, se duse din nou la o bere. De astă dată îl traseră după ei Karas și ceilalți din vagonul 8, vrînd să cinstească succesul lui Vašek. Se duseră la „Logodnica marinarului“, unde jupîn Moesecke îi primi cu brațele deschise. Karas plăti trei rînduri. Se simțea dator să o facă, fiindcă de dimineată, cînd se dusesese la administrație, directorul îl înștiință că s-a hotărît să-l angajeze pe Vašku ca tînăr călăreț. Aceasta făcea parte din principiile lui Berwitz: mai bine să vină el înainte cu oferta, decît oamenii cu cererile. Era convins că în felul acesta scapă mai ieftin și, în plus, face și o impresie bună. În adevăr, Karas, fără să mai stea pe gînduri, îi mulțumi respectuos, fiind de acord cu salariul propus de director. Erau doar cîteva mărci, dar Karas gindea în creîțari și parale. Primi cîștigul băiatului ca pe un dar ceresc. Monedele de douăzeci de pfennigi încetaseră să mai curgă după ce puii de leu se făcuseră mai mari, dar Karas avea banii puși bine. Acum o să poată agonisi și mărci. Vašíček nu avea nevoie de nimic. Însă, nu stricau ceva

economii pentru ziua cînd va pleca de aici. În adîncul sufletului său, Karas nu renunțase niciodată la acest gînd. Despre sine era pe deplin mulțumit, succesele și fericirea lui Vašek îl umpleau de fericire, dar ghearele vechilor prejudecăți sociale erau trainic înfipte în inima liniștitului zidar. Deși nu vorbea despre asta, își zicea mereu că într-o bună zi se vor hotări amîndoi să plece de la circ și să se apuce acasă de o meserie ca lumea. În toate planurile sale doar un singur lucru îl neliniștea: nu știa nimic despre oamenii lui Milner. Întrebuse de el cu înfrigurare în toate părțile, dar nici jupîn Moesecke, care ar fi putut să aibă vreo veste, nu-i dădu nici o deslușire. Plecaseră, dispăruseră, intraseră în pămînt și tot anul nimeni nu auzise un cuvînt despre ei.

Cum iarna era pe sfîrșite, Karas își aminti că nu după multă vreme Milner va începe să colinde satele ca să-și alcătuiască echipa. Poate că o să-i mai prindă aici, poate se vor întîlni și asta va grăbi dezlegarea lucrurilor. Dar pînă atunci nici o vorbă nimănui: care cum îl întîlnea îi vorbea de succesul lui Vašek, cît de mult place publicului și cum se perfecționează și băiatul pe zi ce trece, încît totul pare acum mai rotunjit, mai curgător decît la început și că numărul lui va fi o achiziție grozavă pentru turneul din primăvară. Despre turneu începuse să se șoptească de pe acum. Domnul Gaudeamus era mereu pe drumuri, se zicea că de astă dată vor porni spre răsărit, în Polonia și în alte părți. În nesiguranța lui, Karas hotări să se lase în voia Celui-de-sus. Dacă Milner va apărea aici înainte să plece ei, atunci va pune totul în joc pentru a se întoarce la zidăritul lui. Iar dacă soarta va face ca ei să plece mai devreme, n-o să aibă încotro, va trebui să aștepte un alt prilej. Un singur lucru îl neliniștea și era un semn rău: construcțiile din Hamburg nu se urneau nici de leac. În clipele de răgaz nu-l lăsa inima să nu treacă pe lîngă schelele feluritelor construcții lăsate în părăsire, atît în oraș, cît și în împrejurimi, și trebuia să recunoască deschis că, nicăieri nu se mișca nimic, nici măcar o sapă, ca să pregătească munca zidarului. Aici, compatrioții săi iarăși nu vor avea noroc. Conștiința clară a acestei realități îl împingea din nou spre circ, ca spre un liman salvator.

Așa oscila Antonin Karas, plin de nesiguranță în privința sa și în privința lui Vašek, pînă ce, într-o zi însorită

Kerholec porunci să se pregătească vagoancele, și oamenii să se mute în ele. Milner nu apăruse. Cei doi Karas își luară rămas bun de la doamna Langermann și de la Ruženka și o porniră în cea de a doua călătorie a lor cu Circul Humberto.

XII

Plecară la drum aproape toți cei de acum un an. Ahmed Romeo bătuse din nou palma cu directorul, învoindu-se pentru alte zece luni. În schimb, nu lipsi mult ca vagonul 8 să piardă pe unul dintre locatarii săi — o personalitate de seamă: așa, fără veste, sergentul Ferenc Vosátka se văzu pus în fața ispitei de a lăsa totul baltă și a-și părăsi tovarășii și circul.

Ședeau într-o bună zi la jupin Moesecke, la o bere, pălăvrăgeau și rîdeau, cînd, deodată, Vosátka încremeni. Se opri la mijlocul vorbei și încremeni așa, cu ochii holbați spre ușă. Priviră toți într-acolo și văzură în pragul circiumii un om ciudat, negricios, rotofei, cu nasul ca o pătlăgică și cu o gură cît o șură, că ar fi înfulecat un pui cît ai clipi. O gură cu buzele moi, gata parcă să ridă, și, într-adevăr, cu ochiul drept omul ridea, în vreme ce peste stingul stătea coborîtă pleoapa umflată. Țepi deși îi acopereau obraji și bărbia, iar pe față i se deslușeau niște dungi întunecate, de parcă ar fi fost dat cu unsoare. Bărbatul acesta voinic și cu pîntecele proeminent căta și el spre masa lor. Obrazul i se întinse a zîmbet și se apropie în grabă, în timp ce Vosátka se ridică încet în picioare, parcă hipnotizat de această arătare trușeșă. Omul se opri la doi pași de el, pocni din călcîie, salută cu palma scoasă în afară și își făcu auzită vocea-i tunătoare de bas:

— General Vosátka, sergent Lebeda se prezintă cu respect la raport!

Vosátka, în picioare, încordat ca o strună, duse automat cele trei degete și jumătate de la mîna dreaptă la jumătatea lui de ureche și răspunse cu o voce pătrunzătoare:

— General Lebeda, sergentul Vosátka la ordinele dumneavoastră!

După aceea ridicară amândoi mâinile, își căzură în brațe și se sărutară, strigându-și unul altuia:

— *Amigazo! Qué alegría! Cielos, vaya una sorpresa!*¹

Într-un târziu, Vosátka se smulse din îmbrățișarea celui alt și se întoarse spre tovarășii săi de la masă:

— *Muy señores míos*², faceți un locșor mai măricel ca persoana asta delicată să stea cu noi. Îmi permit să vi-l prezint: *excelentísimo señor don José Lebeda* din Hlubočepy, cel mai credincios al meu *amigo*³ din toată America centrală. Acolo doar ne-am luat reciproc prizonieri! Îți mai amintești, Pepik, de lupta de la poalele muntelui Pico del Espuelo?

— Cum să nu-mi amintesc, Ferenc, aia da istorie!

Bineînțeles că toți își arătară dorința să cunoască numai-decît istoria cu pricina. După ce se așezară mai bine pe scaune, Vosátka începu să povestească despre lupta de la poalele muntelui Pico del Espuelo.

— Înalt consiliu de administrație, nu-mi place să vorbesc despre laurii mei. Dar din cînd în cînd nu strică să vedeți și voi, gonaci de cai ce sînteți, ce personalitate umblă împreună cu voi prin lumea asta veche și putredă. Principalul e că avem aici un martor ocular. Ei, așadar, asta a fost oare în Honduras... sau în Guatemala?

— Nu, în Nicaragua, Ferenc, îi reîmprospătă memoria domnul Lebeda. Aveam pompoane la chipiu.

— Ei, lua-m-ar dracu, da, da, ai dreptate, în Nicaragua. Uluitoare republică, domnilor! N-ai parte decît de țințărime și de metiși. Pe atunci se întîmplase nu știu ce criză politică, țin minte că aveau doi preșidenți. Președintele Colador și președintele Almirez. Despre ce era vorba nu știu, eu eram încă *gringo* (străin), tocmai picasem din Costa Rica, unde făcusem revoluție împreună cu amicul Lebeda, aici de față. La Nicaragua am trecut de partea președintelui Colador, întrucît el declarase că insulta țării trebuie spălată cu sînge. Vorbele astea erau pe gustul meu, de aceea am intrat ca sergent în armata lui. Comandant suprem era generalul Chingolo, un patriot încercat. Armata se strîngea destul de repede, nenorocirea era însă că o lua la sănătoasa la fel de repede. Dar pentru că am izbutit să-i convingem pe reprezentanții

¹ Prietene! Ce vînt mi te-a minat încoace! Cerul ne trimite la amîndoi astă neașteptată bucurie! (Sp.)

² Dragii mei domni (sp.).

³ Prieten (sp.).

ei să vină înapoi, numărul soldaților se ridică la cifre fantastice. La început am crezut că numai cifrele astea vor fi în stare să-l înspăimînte pe dușman. Președintele Almirez se pregătea însă de luptă și-l numise comandant suprem pe generalul Platuda. Și-am văzut că nu ne rămîne altceva de făcut decît să ne batem. După ce am mai primit din Columbia ceva puști și trei tunuri, ne-am desfășurat pe cîmpul de luptă. În orașul Matagalpa aflăm noi că generalul Platuda se-ndreaptă spre Rio Grande. Generalul Chingolo s-a hotărît deci să dizolve comandamentul suprem din Matagalpa, să distrugă ce era de distrus și să trimită o parte din oștirea de aici spre a opri înaintarea dușmanului. Comandantul acestei expediții am fost numit eu, sergentul Vosátka. Am primit ordinul și vreo douăzeci de *milicianos*. A doua zi dimineată stăteam în piață, în fața bisericii; generalul Chingolo a venit călare pe o iapă albă, și-a scos sabia și a spus: „Sergent Vosátka — și deodată glasul i-a sunat plin de energie — du-te și nimicește hidra reacțiunii. Luptă vitejește ca un hidalgo. Legea trebuie să aibă liberă trecere.“ Am pornit-o deci în întîmpinarea dușmanului intern. Uite, aici era Matagalpa, deasupra orașului un deal, dincolo de deal întreaga *sierra* și în mijlocul ei muntele Pico del Espuelo. Puțin mai departe se zicea că ar fi Rio Grande. Cînd am ajuns cu cei douăzeci de metiși ai mei sub poalele muntelui, am dat peste o *quebrada*, o surpătură făcută de apele primăverii. Și deodată se stîrnește o larmă, și pe malul celălalt al surpăturii văd alergînd cîțiva zdrențăroși cu pene la chipiu și pitindu-se după niște bolovani și cactuși. Domnilor, dădusem peste inamic!

— Frumoasă treabă! îi scăpă lui Malina. Asta-mi amintește ce-am pățit eu o dată cînd duceam urșilor pîine și în fața cuștii lor am dat peste un tigrul.

— Nu-i chiar la fel, domnule mareșal de grajduri, nu-i chiar la fel! respinse Vosátka teama lui Malina. Noi doar eram armată.

— Și ce-ai făcut? se interesă Kerholec.

— Am dat ordin să se ocupe pozițiile de luptă.

— Minunat! zise Malina. Mie nu mi-ar fi trecut asta prin cap.

— Vezi? Dar ordinul a fost, bineînțeles, zadarnic, pentru că toți cei douăzeci de *milicianos* ai mei s-au ascuns de nici

nu-i mai vedeam. Și așa a început lupta de la poalele muntelui Pico del Espuelo.

— Și-au fost mulți morți? întrebă Karas.

— Mulți. Mai ales iepuri. Coborau din munți și noi trăgeam în ei de amîndouă părțile și la urmă i-am fript. Pe lângă iepuri, am mai împușcat și un catir. Dușmanul se lăuda că a doborât și un vultur. Se trăgea mereu, dar oamenii din fericire au fost cruțați. Și așa am luptat la poalele muntelui Pico del Espuelo cam o săptămînă. Înaintarea dușmanului era fără îndoială puternic stăvilită. Nicaragua putea să privească cu încredere spre vremi mai bune. În schimb, pentru noi au început zile grele, căci iepurii fugiseră, și nouă nu ne mai rămînea altceva de mîncat decît porumb crud. Atunci am luat o mare hotărîre: am trimis la inamic un parlamentar cu somația să se predea. Parlamentarul s-a întors cu răspunsul că ei cred că noi ar trebui să ne predăm și că cel mai bine ar fi ca amîndoi comandanții să se întîlnească a doua zi la trei după-amiază în surpătura aceea și să ajungă la o înțelegere. La această propunere cinstită am răspuns coborînd la ceasurile trei în mocirla aia. Deodată m-a pufnit un rîs năprasnic. În fața mea venea clătînîndu-și rotunjimile Pepicek Lebeda!

— Era de partea cealaltă? încremeni de uimire Malina.

— Da, chiar așa. Și eu am căscat ochii mari cînd m-am pomenit în fața mea cu Ferenc! Nu mai știam nimic unul de altul de vreo jumătate de an.

— Puteți să vă închipuiți, domnii mei, cum ne-am mai îmbrățișat în fundul surpăturii ăleia. Ne trăgeam unul pe altul încoace și încolo și nu ne mai săturam să ne privim. Și amîndoi strigam de zor: „Extraordinar (*macanuda*), tu ești acum prizonierul meu!“ Ei, și-am tot discutat despre asta vreo trei zile. Nu era ușor să ieși o hotărîre. Eu dădeam liberă trecere legii, el dădea liberă trecere legii, și ne-am întîlnit taman la mijlocul acestei libere treceri. Pînă să ne decidem noi, armatele noastre au fugit...

— Nu mai aveau ce mîncă, rîse Lebeda, așa că au luat-o la sănătoasa ca iepurii ăia. ..

— Și noi am rămas singuri-singurei în mijlocul naturii nicaraguaene, își continuă povestirea Vosátka. Și am căzut de acord că lupta de la poalele muntelui Pico del Espuelo a luat sfîrșit cu înfrîngerea deplină a președintelui Almirez, și că

Pepik va fi prizonierul meu. La hotărîrea asta am ajuns din motive strategice, deoarece oraşul Cuicuina era departe, pe cînd oraşul Matagalpa era aproape, şi nouă ne era foame...

— Şi mai ales sete, rînji Lebeda.

— Ei, şi-am pornit-o împreună spre Matagalpa. Ne înţeleseserăm ca la cîrciuma din marginea oraşului, Pepik să coboare de pe cal şi să meargă pe jos alături de mine ca un prizonier. De-acolo, de la cîrciumă am luat nişte *queso de chancho*, un fel de salam. Întreb eu ce s-a întîmplat de nu se vede picior de armată, deşi sîntem la cartierul general. Şi crişmăriţa îmi spune că de patru zile lucrurile s-au limpezit: poporul l-a dat jos pe preşedintele Colador şi generalul Chingolo e la închisoare. „*Caramba!*”¹ îi spun eu lui Pepik. S-a întors roata. Tu o să mergi pe cal şi eu o s-o fac pe prizonierul tău. Trăiască Nicaragua!“ Dar Pepik zice—şi îmi permit, onorat consiliu, să precizez că era o măiastră dovadă de artă statală — zice: „Taci, Ferenc, abia acum o să mîncăm pe săturate“. Şi mi se uită aşa, de sus, la crişmăriţă, şi mi-o ia repede: „Ei, măicuţă, trimite pe cineva la preot şi la jude, să pregătească primirea celor doi ofiţeri ai armatei victorioase în lupta de la poalele muntelui Pico del Espuelo, care au venit să cucerească oraşul“.

— Uite-ai dracului şarlatani! buşi Kerholec cu pumnul în masă. Şi nu v-au cunoscut?

— Da de unde! turui zgomotos Lebeda. Şi aşa, galoane şi fireturi tot n-aveam, totul depindea de alură. Adică, dacă ştiai să-ţi iei o poză care să impună.

— Şi cum a fost mai departe?

— Cum a fost? interveni Vosátka. Am intrat în oraş mîndri ca doi hidalgo, iar judele întovărăşit de consiliul oraşului şi de preotul cu capelanul lui ne-au ieşit întru întîmpinare. Şi *Excellenza* în sus, *Excellenza* în jos, seara au dat în cinstea noastră un banchet urmat de bal...

— Femei frumoase? întrebă Kerholec.

— Oh, ridică Vosátka ochii spre cer. Tu, Lebeda, ce zici? Aia da noapte, ai?

— *Cielos, vos sabes — que chiche!*²

— Şi cum s-a isprăvit?

¹ Aici, în înţelesul de: am dat-o dracului! (Sp.)

² O, ceruri, numai voi ştiţi ce minunat a fost! (Sp., incorect.)

— S-a isprăvit că dimineța am dat ordin ca generalul Chingolo să fie eliberat, pe urmă ne-am ales doi cai dintre cei mai buni pentru plimbare, iar după ospățul de la prinz, de la parohie, ne-am făcut nevăzuți, am șters-o peste graniță în Honduras.

— *Ya, ya*, oftă cu părere de rău domnul Lebeda. Frumoase timpuri! Noua Grenadă, Costa Rica, Nicaragua, Honduras, Guatemala, Yucatan, Mexico, Texas, Arizona — peste tot revoluții, răsturnări de la putere, războaie... Ce viață fericită am dus!

— Ce face Santa Anna? Oare mai trăiește?

— Nu știu, camarade.

— Ce sfântă mai e și asta? întrebă Bureș.

— Halal sfântă! se strîmbă Vosátka. Cel mai sălbatic dictator al Mexicului. Antonio Lopez de Santa Anna, general. A dat jos o jumătate de duzină de președinți, pe urmă a preluat el puterea și a pornit război cu Statele Unite. Era o fiară, mai crud decît tigrii lui Gambier. Dar se lupta bine cu el, nu-i așa, Pepik?

— Prima întîi! Îți mai amintești de pătrunderea aia dublă de lîngă Contreras și Churubusk? Doamne sfinte ce-am mai fugit atunci de americani! Tu acolo ți-ai lăsat urechea, nu?

— Nu, ceva mai tîrziu, la Chapultepec.

— Ai fost și tu în fortăreața aia asediată? Te-ai predat?

— Eu să mă predau?! Am fugit. Ce-i drept, m-a costat o jumătate de ureche și încă o fărîmă din irezistibila mea frumusețe. Că doar ne-am întîlnit pe urmă la Pueblo.

— Ai dreptate. Am pierdut șirul întîmplărilor. Tu parcă vroiai să pleci atunci în sud?

— Da. Dincolo, în sus, prea mirosea a mărimi. Am pornit-o în jos, spre Uruguay, după Garibaldi. Acolo mai exista încă un adevărat război de partizani. Dar Garibaldi plecase în Europa, așa că am luat-o după el.

— Iar eu, Ferenc, am pornit-o în direcția opusă. Spre nord. În California. Eheî, să fi văzut numai ce viață era acolo atunci! Se descoperiseră primele vine de aur. Aur cît vrei. Căcălău. Dar în treaba asta riscai în orice clipă să-ți pierzi capul. Să nu fi fost un camarad, unul Hawkins, n-aș fi scăpat cu viață. Nu-l cunoști? Minunat camarad! Inițial,

lucraseră în Ecuador și după aia trecuse în Columbia. Era nițel mai în vîrstă decît noi.

— Hawkins? Pe vremea mea unul Hawkins „lucra“ în Panama.

— Poate că era el. Regiunile astea făceau parte din sectorul lui. De fel era însă din nord, o fire tare liniștită, californiană. Nu-i plăcea vorba lungă, turuia ca o mitralieră, într-o clipită spunea tot ce avea de spus. Să nu fi fost el, n-aș fi scăpat teafăr. Se adunaseră la tîlhari și ucigași acolo, că Excelența-sa Santa Anna era un miel nevinovat pe lingă ei.

— Și pe cît aur ai pus mîna, mamelucule? Aruncă-ne și nouă un bulgăraș, să-l vedem cum arată!

— *Ya, ya*, Ferenc. A fost. A fost odată. Știi, aurul e un metal foarte moale și în apropierea alcoolului se „evaporă“. Aicea-i baiul, Ferenc, mare bai!

— Asta înseamnă că ești din nou un simplu hidalgo, neîmpovărat de nici o avere?

— *Vos sabés*.¹ Un adevărat hidalgo. N-am în buzunar decît vreo cîțiva bănuți. Dar simt în aer o afacere mare. De fapt pentru asta te și caut. Ți-am luat urma în toată Europa și-am tot umblat după ea, călcînd mai bine de jumătate din continent. Cum am dibuit-o, mi-am zis: „Asta-i o treabă pentru Ferenc Vosátka. Nimeni altul n-o urnește din loc.“

— Don José — doar nu vrei să mă înroșesc? În Noua Grenadă numeam asta *macaña*², dar aici, Pepik, aș zice că mă îmbeți cu atîtea laude!

— Nu, Ferenc. E o treabă serioasă. Se caută bătrîni mexicani.

— Ei, taci! Doar n-or fi vrînd să înființeze o societate pe acțiuni pentru exploatarea cicatricelor de pe obraz!

— Nu. Ori poate că da. Depinde cum o iei. Știi că în America sînt mișcări, nu?

— Nordul împotriva Sudului. Toți zic că e vorba de robi, dar în realitate pe toți îi interesează capitalul.

— Asta-i bașca. Acum începe să se miște însă și Mexicul. Juarez va fi lichidat...

— Metisul? S-o crezi tu. E șiret ca o fiară.

¹ Bineînțeles. (Sp.)

² Minciună gogonată (sp.).

— Va fi lichidat, ți-o spun eu. Deocamdată totul e să ai pregătiți vreo trei sute de vechi mexicani ca tine și ca mine, ca să ne amestecăm la timpul potrivit în treaba asta. E ceva colosal, ți-o spun eu. Drumul pe apă pină la Vera Cruz e asigurat. Pe urmă nu trebuie decît să o apuci în sus, spre Soledad, Orizaba, Pueblo și Mexic și să fii acolo cînd s-o sparge huba.

Vosátka rămăsese cu ochii ațintiți asupra aventurierului. Toți ceilalți amuțiseră, plini de încordare. Simțeau că în fața tovarășului lor s-a ivit cea mai puternică ispită pe care o putea înfîlni: lumea tinereții lui vijelioase.

— Orizaba... Pueblo... Mexico... repetă Vosátka în neștire, ca îmbătat.

Deodată simți parcă toate acestea prin toți porii. Aerul fierbinte al întinderilor de nisip îl băt看 în față, văzu în înaltul străveziu al zării piscurile albe ale munților, adumecă preajma colibelor de peoni, i se năzări că-l poartă în trap un târcat *pingo*, calul lui preferat. Înaintea ochilor i se iviră templele ciudate și scunde, palatele ridicate pe suprafețe imense, auzi mugetul cirezilor primăvara, pe verdea latifundie a savanelor, trase în piept aerul greu de miresme al tropicelor, cotropit de aromele pădurii virgine, și din nou îi sunară în auz țipetele papagalilor, ori trosnetul uscat al catargelor de pe vase și foșnirea pinzelor întinse. Miresmele, sunetele, culorile și înfățișările cîtorva zone de climă ajungeau pină la el, contopindu-se într-o singură și puternică ispită, în simțămîntul libertății supreme și al unei depline independențe, în chemarea unei tinereți năvalnice. Și, ca și cînd toate acestea ar fi vrut să capete o formă concretă, prin fața ochilor prinseră să i se rotească trupurile ațîțătoare ale femeilor albe, ori cu pielea închisă la culoare, cu imbolduri tainice în ochii lor negri, adînci, cu nume care erau prin ele însele o tulburătoare cîntare a simțurilor: Dolores, Rosario, Soledad, Encarnacion, Guadalupe, Concepcion, Eduvigis, Esperanza, Asuncion, Gracia, Fé. Cicatricea de pe obraz îi ardea ca focul, vinele de pe frunte și de pe gît i se făcuseră cît niște funii.

Kerholec, Karas, Malina și Bureș nu-l văzuseră niciodată pe vorbărețul lor sergent într-o asemenea stare de rătăcire. Certitudinea că din trecutul lui misterios s-a ridicat ceva mai presus decît solidaritatea dintre ei îi cuprindea ca un văl

înăbușitor. Kerholec își aminti fără să vrea de vârtejul care dăduse din senin peste ei, o dată, în Ungaria, și care le rupsesse odgoanele, purtînd cupola cortului pînă în înălțimile cerului senin. Karas simțea că i se taie răsufllarea. Poate că acum un altul va rupe cătușele care îl țineau aici și pe el. Malina era ca în momentele cînd simțea că gîndurile i se opresc în loc. Ar fi vrut să se apropie de Vosátka și să-i pună mîna pe creștet. Într-alt chip făcu asta Bureș. Își dădea seama că trebuie să se întîmple ceva, ca să-l întoarcă pe sergent la realitate. Și-i fulgeră prin minte întrebarea cea mai potrivită.

— Cine va plăti drumul pînă la Vera Cruz, domnule Lebeda?

Vosátka tresări și întoarse ochii spre Bureș.

— Ce-ai zis?

— Îl întrebam pe domnul Lebeda, cine va plăti drumul cu nava pînă la Vera Cruz, fiindcă zicea că e asigurat.

— Adevărat, Pepo, cine va plăti? întrebă și Vosátka, bătînd darabana cu degetele în tăblia mesei.

— Vera Cruz a căzut, mormăi negriciosul.

— Cum?

— Vera Cruz a fost cucerită, e ocupată.

— De către cine? Doar nu de americani?

— Nu. Se află în stăpînirea francezilor, spaniolilor și englezilor. Juarez a bătut în retragere și duce tratative. Dar francezii vor merge mai departe. Dacă merg și ceilalți, nu știu, dar de Napoleon sînt sigur. Știu precis, de aceea sînt aici. Se caută o *montoneza* capabilă — coloana cuceritorilor. Ferenc, acum poți să ajungi general de-adevăratelea.

— Pfiii! fluieră prelung Vosátka. Pe cheltuiala Franței?

Lebeda confirmă.

— Și vor franțujii să pună mîna pe Mexic?

Lebeda se uită în jur, apoi își trase scaunul mai aproape și, aplecîndu-se spre ei, le vorbi aproape în șoaptă:

— Asta-i deocamdată o taină. Colonie nu va fi, va fi ceva mai mare, ca să se pună capăt agitației de acolo. Poate o să-l facă regat, sau imperiu, sau mai știu eu ce. Habar n-am. Dar e precis că se poate vîna ceva. Nimeni nu cunoaște Mexicul.

— Și cui vor să-l dea? Vreunui din neamul lui Bonaparte? Vosátka începuse și el să vorbească în șoaptă,

dar tăios și concret. Bureș își dădu seama cu surprindere că trâncăneala lor batjocoritoare trebuie că ascundea o mult mai bogată experiență politică în trecut, decât bănuiau ei.

— Nu, răspunde Lebeda. Au cântat pentru asta un habsburg. Fratele lui Franz Joseph. Ferdinand Maximilian. Amîndoi împărații s-au și înțeles.

— Aha, va să zică așa stau lucrurile, oftă Vosátka și, după o clipă de tăcere, izbucni plin de o turbată amărăciune. Marilor puteri le lasă iar gura apă după pradă. Le atrag statele libere de dincolo de ocean. Iarăși se vor săvîrși fărădelegi și crime în numele civilizației și ordinei, și asta numai pentru ca el, capitalul, să-și croiască un drum mai lesnicios pentru a înrobi. Cei din Mexic au suferit jugul a cincizeci de ani singeroși. Au luptat între ei în numele libertății și la fiecare zece ani s-au mai apropiat cu un pas de idealul lor. Acum, însă, în loc de vărsare de sînge li se aruncă juvățul de gît. N-au să le mai verse sîngele, au să li-l sugă. Hienele imperiale au început deci să urle din nou. La un asemenea cîntec, sergentul Vosátka a răspuns cu pușca. Nu, Pepicek, te-ai înșelat venind după mine. Acel Santa Anna era o fiară, dar eu i-am slujit atunci cînd apăra Mexicul liber. N-am să trec într-ascuns pe pămîntul mexican, ca să ajut să-i îngroape libertatea. Alcătuieste-ți singur *montoneza* ta. Eu n-o să ți-o iau în nume de rău. *Contra gustos no hay disputa*.¹ Sergentul Vosátka rămîne mai bine la duhoarea grajdurilor umblătoare.

— Excelent, prietene! strigă Bureș cu jumătate de glas. Ține minte un lucru: dacă e adevărat ce-a spus compatriotul Lebeda despre Habsburgi, atunci o să se sfîrșească prost. Țasta e un neam asupra căruia apasă blestemul.

Toți cei din jurul mesei clătinară din cap, încuviințîndu-l cu însuflețire. Lebeda își lăbărța buzele într-un zîmbet încurcat și se scărpină în cap cu o mîină murdară.

— Ei, haide, haide, vorbi el împăciuitoare către Vosátka, nu mă mîncă de viu pentru că am venit după tine. Am crezut c-ai să primești bucuros.

— Nu, rosti cu hotărîre Vosátka. Nu vreau să am nimic de-a face în povestea asta.

¹ Despre gusturi nu se discută (sp.).

Deși nu era dintre oamenii care se lasă ușor convinși, Lebeda îl cunoștea pesemne pe sergent și știa că orice stăruință e zadarnică.

— O nouă dragoste frântă, se strîmbă el, și ridică paharul. În sănătatea ta, Ferenc! Prin urmare ain să mă duc în Mexic fără tovarăși.

Ciocni cu toți ceilalți, care se bucurau din inimă că scapă astfel de clipele acelea de încordare. Pe cit se părea, Malina era cel mai mișcat.

— Mi se învîrte capul de toată istoria asta, se tîngui bătrînul, lăsînd paharul pe masă. Nu mă prea pricep eu la asemenea lucruri, dar nu știu de ce mi-aduce aminte de întîmplarea cu șarpele vîrgat. Habar n-am de ce, zău așa.

Toți izbucniră în rîs.

— Ce-ți veni iar cu șarpele vîrgat? rîdeau mesenii, mulțumiți din cale-afară că discuția se îndrumă pe un alt făgaș.

— Aveam o dată un șarpe vîrgat, începu bătrînul. Știți ce e șarpele vîrgat. Al nostru era mare cit un ciomag. Bătrînul Humberto anunța întotdeauna că are patru sute optzeci și cinci de țoli florentini în lungime. Nimeni nu putea să cerceteze dacă e adevărat ori nu, fiindcă țoli florentini nici nu există.

— Șerpii vîrgați sînt niște șopîrle uriașe din regiunea Tropicelor, se grăbi Bureș cu explicațiile științifice.

— Nu mai lipsește decît să spui că e o omidă mai răsărită, se supără Malina. Dacă șarpele vîrgat e o șopîrlă, atunci sergentul Vosátka e un porumbel.

— Lasă, nu te supăra, taică Malina, povestește, îl luă cu binișorul Kerholec.

— Ei, e greu atunci cînd alții vor să le știe pe toate mai bine. Șarpele ăsta îl dresase directoarea. Cînd a rămas însărcinată, n-a mai putut să poarte în brațe șopîrla asta a lui Honza, atît era de grea pentru ea. Atunci, Humberto a ales o fată, o fată foarte frumoasă, o italiancă. În toate satele înnebuneau flăcăii după ea. În vagon nu era loc pentru fată, dormea la han sau pe la casele sătenilor, și, se știe cum e obiceiul peste tot, flăcăii veneau la fereastră și, cioc-cioc, să le dea drumul înăuntru. Numai că fata avea datoria să ia lada cu șarpele peste noapte la ea în casă, ca nu cumva șarpele să răcească. Și cum se auzea noaptea ciocănitul sau vreun alt zgomot, cum și șarpele, fiș-fiș, ieșea din ladă și

se tîra să vadă ce e. Iar dacă fata deschidea fereastra și începea să se giugiulească cu iubitul ei, după o clipă apărea între ei capul uriaș al șarpelui, și flăcăul o lua la fugă urlînd. Fata era nenorocită de tot buclucul ăsta. Ziua o păzeau soții Humberto, noaptea șarpele, iar ea voia să-și trăiască viața. O dată, a venit la mine, gata-gata să plîngă. Și-a găsit, zice, un logodnic, dar cum vine la ea, șarpele iese din cutie, fiș-fiș, și șuieră la el. Eu îi spun, pentru Dumnezeu, să nu care cumva să afle bătrînul, că bătrînul se teme mereu să nu-și zdrelească șarpele pielea, fiindcă bani să cumpere altul nu are. Dar fata, Maria, s-a pornit să se jeluiască, cum că ei puțin îi pasă dacă șarpele se jupoaie sau ba, numai de n-ar face mereu fiș-fiș, zice, și nu i-ar goni logodnicii. Asta am priceput eu, că trebuie să fie cumplit să vii la o fată și, deodată, fiș-fiș, hop șarpele! Așa că am povățuit-o: măi fată proastă, zic, spune băiatului tău să aducă seara cînd vine un iepure viu, tu îl arunci șarpelui, șarpele îl mănîncă și-o săptămînă n-o să mai auzi fiș-fiș. Maria mi-a mulțumit pentru sfat și a plecat. După vreo săptămînă o întreb: „Ei, cum e? Tot fiș-fiș?” La care ea mi se burzuluiește: „Ia mai dă-i încolo pe netrebnicii ăia. Crezi că jertfește vreunul un iepure? Ar vrea totul pe degeaba, mitocanii, și șarpele vîrgat mereu fișie. Cred că i s-a zdrelit toată pielea.”

— Minunată întîmplare! rîseră mesenii. Dar ce legătură are cu sergentul?

— Ei? se supără Malina, doar v-am spus că nu știu, zău, așa mi-a venit mie cu șarpele ăsta vîrgat. Și, la urma urmei, haideți la culcare.

Recunoscără toți că e tîrziu și se ridicară. Trupeșul mexican nu era cîtuși de puțin întristat de nereușita lui. Măi bău cu Vosátka în picioare, la botul calului, încă trei romuri de despărțire, apoi se îmbrățișară, se sărutară și don José Lebeda din Hlubočepy dispăru în necunoscut, cum din necunoscut se și ivise.

Echipa ridicătorilor de cort merse o bucată de drum împreună. Pe Reeperbahn, Malina se despărți de ei. Dormea și iarna în vagonul 8, nu putea să se despartă de circ. Dar abia se depărtaseră vreo cîțiva pași, cînd se auziră strigați din urmă: „Hei! Veniți înapoi!”

Se întoarseră îndată. Malina, ridicînd arătătorul în sus, îi vesti:

— Acum știu ce legătură are. Cum mă uitam eu la Lebeda și la gura aia mare a lui, îmi ziceam, ori de câte ori o deschidea: Dumnezeu, ăsta ar înghiți și un iepure viu! Și așa mi-a venit în minte șarpele ăla cu fiș-fișul lui. Cât despre Maria, trebuie să mai adaug ceva important, asta ca să nu uit nimic. Povestea asta se petrecea în Bavaria. După ce-am ajuns la Rin, de, altă făină se măcina la moară. Altă țară, alte obiceiuri! Acolo, flăcăii îi aduceau în fiecare noapte iepuri, de se umflase șarpele ca un ciorap plin cu bani în seara de moș Nicolae și nici pomeneală să mai facă fiș-fiș. Și tocmai când directoarea s-a pus pe picioare, încît să poată lua din nou șarpele în grija ei, Maria ajunsese într-un asemenea hal, încît nu mai era ea în stare să-l ridice. Undeva, parcă la Triest, a trebuit să-i dăm papucii. La despărțire însă i-am spus: „Vezi, fato, nu-ți plăcea de loc să faci șarpele fiș-fiș, și ca mîine o să faci tu singură fiș-fiș la leagăn“. Așa, acum totul e în ordine. Noapte bună.

XIII

Micuța Helenka Berwitz reveni în manej. Toată iarna fusese scutită de cai și călărie, pentru a-și dăruii timpul învățaturii cu madame Delaglio.

Tereza Delaglio era o babă împopoțonată și vopsită, cu niște ochi negri de cărbune, cu nasul ascuțit și cu o voce groasă și răgușită. Spinarea începuse să i se cocoșeze, dar picioarele încălțate în pantofi cu tocuri înalte se mișcau zbîrnîind. Cînd își sumetea fusta, putea încă să facă un *detiré* — mișcare acrobatică de balet, cu piciorul adus pe lîngă cap și cu mîna ridicată în *demi-lyre*. Trecuse prin viață ca printr-o pantomimă burlescă, sucind capul arlechinilor și fugind sub clar de lună cu pierroții. Venise pe lume în anticamera sălii de balet a Scalei din Milano, unde mamă-sa era femeie de serviciu. De la trei ani se învîrtea pe călcie, imitînd ca o maimuțică mișcărilor balerinelor, la șapte ani apăruse pe scenă, la douăzeci și unu de ani era primă-balerină la Riga, apoi la Varșovia și Dresda. Vechile ei cărți de rugăciune

tăinuiau printre rînduri poezii de dragoste scrise pentru ea de poeții a șase sau opt națiuni. În Europa existau încă multe reședințe de nobili, în care intrase ea, zvelta și fragila zeiță a Victoriei, avînd la picioare moșiile și blazoanele iluștrilor ei admiratori. În cele din urmă se măritase cu basul Delaglio, care bea, din cînd în cînd o bătea și care, după ce-i cheltuisese toate economiile, murise într-un ospiciu.

Acum, madame Delaglio trăia într-o locuință murdară, la Hamburg, unde cele două fete ale ei, Marietta și Gioconda, făceau parte din corpul de balet de la Teatrul municipal. Nu mai erau prea tinerele, dar madame Delaglio le păzea cu ochi de uliu virtutea — adică le căuta cavaleri, le aranja din umbră întîlnirile și dădea peste ei tocmai la momentul potrivit, pentru ca apoi, cu lacrimi și lamentări, să-i jumelească elegant. Pantomima burlescă se continua, doar că în ea nu mai apăreau pierroți sub clar de lună, ci numai cite un Pantalone jumulit, iar Columbina juca roluri comice de femeie trecută.

Viața de fiece zi a celor două fete se prelungea cu aceste aventuri pînă noaptea tîrziu, dar dimineața, madame Delaglio le alunga devreme din pat. Școala ei de balet începea la ora zece, uneori chiar la nouă. Tinere fete din familiile hamburgheze veneau la artista a cărei glorie o cunoscuseră părinții și buncii lor. În dezordinea paturilor nestrînse, printre veșmintele aruncate peste tot, pe lîngă rămășițele micului dejun, se învîrteau somnoroase și nepieptănate domnișoarele Delaglio, în vreme ce bătrîna primă-balerină, cu urme de ruj pe față și cu ochii ei pătrunzători fardați din belșug, turuia porunci cu glas aspru, ținînd un baston în mînă — o arătare croncănitore de noapte în lumina leșinată a unei dimineți de iarnă.

Aici învăța Helenka, împreună cu alte șase fete, a-b-c-ul baletului clasic: îndoia picioarele, aducînd călcîiele înăuntru și vîrfurile în afară, lipea un picior de celălalt, apoi se ridica pe vîrfuri, încordîndu-și trupul și se lăsa din nou pe toată talpa. În acest timp, domnișoarele Delaglio îi arătau cum să țină mîinile în cele șase poziții principale ale brațelor. Ceea ce pe scenă era o încîntare, aici, în dezgustul lor pentru meserie și în fața privirilor mirate ale copiilor, apărea ca o caricatură de panoptic. Iar vopsita madame explica minuțios cum trebuie să rotească elegant piciorul,

după care comanda deschiderea, întinderea picioarelor pînă la *écart*, și aici începeau bobirnacele și cîrîiala ei mînioasă, în lupta cu durerile micuțelor neflexibile trupuri. Bastonul lovea apoi în podea și fetițele exersau ritmica, ritmica îngerilor, ritmica peștilor, primii pași și primele sărituri, învățau să se țină în echilibru pe un singur picior în *arabesque* sau în *attitude*, precum și micul, mijlociul și marele *battement*. Erau doar primele, elementarele mișcări ale divinei arte a baletului, dar ele dădeau posibilitatea unor nenumărate combinații de mișcări și figuri, împletite în exercițiile *adagio* sau în cele *allegro*, care ajută la formarea unei atitudini grațioase și expresive a corpului tînăr.

Orele la madame Delaglio nu erau însă de ajuns. Pe oriunde se ducea, Helenka trebuia să repete neconținut. Acum venea adesea în clădirea cercului și, sprijinindu-se de bara lojilor, exersa figura cu tălpile aduse în afară, străduindu-se ca picioarele să-i rămînă în toată lungimea lor lipite unul de celălalt, *collées*. Din semiîntineric apărea uneori Paolo, fiul lui Ahmed Romeo. Îl interesau nespuse mișcările ciudate pe care le făcea micuța Helenka și totodată își dădea seama că multe din aceste mișcări se aseamănă cu exercițiile învățate de la tatăl său — exercițiile școlii care se conducea cu grijă după vechile principii ale perfecțiunii formale. Doar denumirile erau altele, după cum altul era și scopul. La ei, totul urmărea rapiditatea mișcării, săritura ca din pușcă. Ceea ce făcea Helenka urmărea deocamdată doar poziția, echilibrul și ridicarea corpului pe virful degetelor de la picioare. Totul îl interesa nespuse pe Paolo, trupul lui subțire era trup de dansator înăscut. Simțea în el nevoia gesturilor domoale, armonioase, nevoia unui joc liber cu propria-i frumusețe. Paolo era îndrăgostit de sine însuși și încă de pe acum însetat după laudele și admirația celor din jur. Se privea cu desfătare în oglindă, iar cînd stătea de vorbă cu Helenka, avea impresia că baletul ar fi mult mai potrivit pentru el decît acrobatica.

Era tocmai opusul lui Vašek. Și Vašek venea uneori camaradereste la Helenka, se uita cum exersează, încerca și el unele figuri, dar numaidecît strîmbea din nas: astea-s figuri pentru fete! Să stai pe toată talpa, să stai pe virfuri, să stai așa, să stai altminteri, mereu doar să stai, să stai și iar să stai și să faci frumos — astea nu-s treburi de bărbat. Pentru

bărbați e săritura. Elan, avînt și zbor. Iar cînd te afli sus, în aer, atunci arată de cîtă dibăcie e în stare trupul tău:

Vašek știa bine ce anume dibăcie ar dori el să aibă. O avea domnul Hamilton și o aveau amîndoi Gevaerts, din „duo Bellini“. Se ducea mereu să-i privească atunci cînd exersau numărul cu pricina, iar în timpul reprezentației, dacă numărul acesta se afla în program, stătea și îl urmărea, cu brațele încrucișate la piept. Era vorba de batuda — saltul mortal de pe trambulină, pe deasupra unui întreg șir de cai, sau peste capetele a două șiruri de oameni de serviciu — săritură cu o frumoasă răsucire a trupului în timpul zborului. Să pui doisprezece cai unul lingă altul și apoi să-ți iei avînt și să zbori pe deasupra lor. Sau să așezi pe două rînduri douăzeci și patru de oameni cu puști și cu baionete încrucișate deasupra capetelor, să te înalți cu încă jumătate de metru deasupra acestui obstacol viu, și haide, sări băiete, zbori pe deasupra lor! Dacă dai greș, te scot din arenă ca pe un iepure împăiat. Iar cînd ai ajuns deasupra lor și-ți răsucești trupul făcut ghem cu capul între genunchi, o flacăra izbucnește dintre baionetele strălucitoare, și poc! — oamenii trag cu pușca, iar tu zbori ca o ghiulea, și după o clipă trebuie să-ți îndrepti trupul și să-ți pregătești aterizarea. Asta da ispravă, băiete, dar pentru asta — cum se spune — trebuie să ai la mîna toate mișcările trupului. Și n-ai să poți sări dacă nu-ți iei avînt cum trebuie și dacă în același timp nu-ți spui: Ori zbor, ori rămîn un schilod! Sau cum răspundea domnul Hamilton, atunci cînd Vašek îl întreba cu ce anume își ia un avînt atît de mare, cu picioarele, sau cu ajutorul trambulinei: „Cu inima, Vašek; pentru saltul mortal, pentru batudă, trebuie să ai inimă. Cei care trag sub tine sînt douăzeci și patru de soldați. Dar tu trebuie să zbori pe deasupra lor cu inima unui comandant: ori-ori...“

Toate ar fi fost cum ar fi fost, numai că Ahmed Romeo nu ținea seama de năzuințele timpurii ale lui Vašek. Învățătura lui cerea o anumită rînduială. Vašek știe să execute un *flip* și saltul maimuței, bun; acum va învăța *flic-flac*, saltul înainte, cu sprijinire în mîini, și saltul îndărăt, care era mai ușor. Și abia cînd avea să știe ca pe apă toate aceste salturi, venea *salto mortale*, săritura cu răsucire în aer spre înainte, cu trupul ghemuit și cu genunchii strînși la bărbie. Îtovărășit de strigătele lui Ahmed, Vašek își luă de

sute de ori elan, execută bătaia, și de sute de ori dădu greș, simțind de fiecare dată o nesuferită tresărire în stomac, atunci cînd centura de siguranță îl smucea în sus, ferindu-l de o cădere cu urmări nefericite. De fapt, senzația asta era ca o respingătoare lovitură în stomac, și, după douăzeci-treizeci de eșecuri, Vašek simțea că i se învîrte capul și îi venea să vomite. Ahmed însă rîdea și striga în gura mare că asta nu-i nimic și că trebuie să repete mai departe, fără întrerupere, pentru că odată și odată Vašku va descoperi acel „truc“, adică „va intra în rol“, iar după aceea totul va veni de la sine.

Vašek credea că nu reușește din cauza bătăii slabe. Nu ajunsese încă să știe că săriturile acestea contrafăcute sînt dominate de gravitație și că trebuie să te supui forței care îți poartă trupul prin aer. E de ajuns o cît de slabă mișcare și forța dobindește un alt efect. În anumite condiții te răsucește ea singură în aer și te aduce din nou în picioare. Există o singură, unică fracțiune de secundă, cînd trebuie să intri în jocul gravitației: inerția propriului tău impuls, după care urmează instantaneu acel punct culminant al mișcării. Însă Ahmed Romeo nu știa să-i explice toate acestea, după cum nu știa nici domnul Hamilton, nici unul sau altul din verii Gevaerts. Toți știau pur și simplu să execute mișcarea, dar nu erau în stare să explice cum anume o execută. Pentru ei acesta era un „truc“. Singurul care ar fi putut să-l deslușească, fiindcă știa, era Frasquito Barengo, omul zburător. Dar Frasquito Barengo tăcea. Frasquito Barengo gîndea. Reflecta la varietatea mișcărilor pe care le fac în văzduh mîinile, picioarele și capul, cînd după a șasea balansare dai drumul trapezului și zbori liber prin aer. Cugeta cît de ideal ar fi zborul dacă omul ar avea picioarele cît mai slabe și umerii cît mai dezvoltăți. Și apoi se întreba dacă nevastă-sa, Concha, îl înșală ori nu cu vorbărețul de Hector. Frasquito Barengo nu izbutea să rezolve nici una din aceste probleme, deoarece întotdeauna ajungea la un anumit punct, unde restul ipotezelor sale îi apăreau învăluite de taină și gîndurile i se împrăștiau. Și, ivindu-se de undeva din adîncuri, îi răsuna în minte ritmul neobosit al unui acompaniament de gitară. Atunci, Frasquito Barengo încremenea ca o statuie și stătea ceasuri întregi să asculte muzica dinlăuntrul făpturii sale, care îl legăna ademenitor, într-o mișcare domoală, pînă cînd se ridica din ea, ca dintr-o ceață, imaginea meleagurilor natale,

întinderile de piatră cu iarba arsă și albia secată a râului, cu un pod de piatră peste care trece călare, pe un cal înalt, señor Juan Gonzalo Barengo, tatăl său, un bărbat chipeș, cu o mantie pe umărul stîng, urmat de soția lui, Rosita, pe un alt cal, și de un catîr cu un sac de boabe pe care îl duc la moara de vînt.

Așadar, Vašek își explica insuccesul său în saltul mortal prin insuficienta pregătire a mușchilor, și de aceea se apucă cu îndîrjire de alte exerciții ajutătoare. Ca și verii Gevaerts, găsi și el o coardă pe care o folosea acum la toate săriturile din clipele sale libere. Sărea oriunde și oricînd avea prilejul. Într-o zi descoperi un exercițiu care avea pentru el un farmec deosebit: săritura jocheului. Ori de cîte ori vreunul dintre călăreți exersa voltijele *bareback*, voltije fără șa, după terminarea antrenamentului Vašek mai oprea calul în manej, se ridica pe virfuri și îl ștergea din nou pe spate cu rășină uscată, iar apoi învăța să-i sară în spinare, drept în picioare, cu bătaie de la pămînt. Era mult mai greu decît atunci cînd sărea pe ponei, în schimb reușea să se mențină mai bine în echilibru pe spatele lat al calului. După trei săptămîni dobîndi siguranță în bătaie și în aterizare, iar Hans îi plimba calul la pas, și el învăța să se avînte sus și în mersul calului. Pe cît posibil se antrena în taină, în clipele furate, cînd nu mai era nimeni în manej. Așa îi porunceă ambiția lui înnăscută de a nu arăta ceea ce nu știa încă și a surprinde pe cei din jur prin priceperea sa.

Mai des avea prilejul să se antreneze pe surul alburii, pe valahul Ajax. Era ceva mai puțin înalt decît ceilalți cai, dar era calm și te puteai bizui pe el, avea spinarea destul de lată și alerga în jurul manejului în pas perfect egal, ceea ce îl determinase pe Berwitz să-l prefere pentru continuarea antrenamentelor Helenei. Helenka fusese liberă aici, la Hamburg, dar acum, cînd cursurile de balet luaseră sfîrșit, venea în fiecă dimineață la voltije. Aproape totul îi reușea, dar cînd ambițiosul Berwitz se hotări să-i ceară și săritura jocheului, Helenka dădu chix. Dacă în timpul săriturii se putea sprijini de furcă, se sălta pe Ajax ușor și frumos, chiar în trapul calului. Dar de o săritură cu bătaie de la pămînt nu era încă în stare. Berwitz însă își amintea că el tocmai la vîrsta asta a executat săritura jocheului în fața publicului. Drept care hotăra noi și noi repetiții, pe care

Helenka le sfîrșea întotdeauna legănîndu-se în centura de siguranță. Berwitz nu țipa și nu înjura, dar începea să-și piardă calmul. În sinea lui îi reproșa fetei că nu are voință, deoarece el socotea orice reușită încununarea unei voințe ferme, a unei hotărîri pline de îndărătnicie. Își zicea că n-ar fi trebuit să cedeze femeilor și să admită porcăria aceea de școală de balet. Lăsase fata patru luni fără antrenamente și iată urmarea: lipsa antrenamentelor i-a dăunat, fata s-a înmuiat, mușchii de la picioare parcă-s de cocă, și va fi nevoie de o lună de zile pînă să se întărească pentru un salt ca lumea.

Adesea, cînd cu lacrimi în ochi, Helenka își lua zadar-nic pentru a douăzecea oară elan, în semiîntunericul cercului se iveau două siluete de copii, care urmăreau cu mare interes lupta ei vană și istovitoare. Erau Vašek și Paolo. Amîndoi se credeau mari specialiști în sărituri, și stîngăcia Helenei le dădea prilej de discuții.

— Eu i-aș arăta cum să zboare sus. Dar Hans nu mă lasă să mă apropiu de cai, așa că nu pot nici să încerc, zise Paolo într-o zi, cînd se așezară amîndoi pe o ladă în spatele cortului.

— Săritura pe cal e ca orice altă săritură. Nimic deosebit, vorbi Vašek, care în domeniul acesta se simțea, în sfîrșit, superior lui Paolo.

Dar în sinea lui își spunea: „Încearcă și tu, și-o să-ți rupi picioarele!”

— Fata-i prea slabă pentru așa ceva și nu e-n stare nici să descopere șiretlicul, strîmbă Vašek disprețuitor din buze.

— Crezi că e vreun șiretlic la mijloc? întrebă Paolo.

— Nu cred. Știu.

— Și care, mă rog...? se prefăcu Paolo neîncrezător.

Vašek, jignit, se apucă să se fălească cu ceea ce știa el.

— Totul e să-ndoi piciorul, zise băiatul, de parcă ar fi fost vorba de lucrul cel mai obișnuit din lume.

— Să-ndoi piciorul? Cum adică?

— Uite: Helenka pornește la săritura asta ca pentru un *soprasalto*, cu picioarele drepte, *collées*. Ca și cum ar vrea să se avînte în aer. Așa însă nu poate să izbutască. Se împiedică totdeauna puțin mai jos. În schimb, dacă ar îndoi piciorul drept și l-ar aduce nițel în sus, atunci ar fi mai ușor, ar pune piciorul drept pe spinarea calului. Și n-ar mai trebui decît să

se sprijine pe dreptul și să-l tragă și pe stîngul lingă el.
*Non e così?*¹

— Cum adică? făcu Paolo, care tot nu pricepea.

Vašek îi arată. Așa se înțelegea mai bine decît prin cuvinte. Paolo își împreună palmele cu zgomot:

— *Per vita mia*², ai dreptate! Cum ai descoperit?

— Asta-i treaba mea. Să ții minte că Vašek știe puțin mai multe decît crezi tu.

Și Vašek se îndepărtă cu mîinile înfundate în buzunarele pantalonilor, izbind cu vîrfurile picioarelor pietricelele din cale. Merita una ca asta, își zise Vašek mulțumit. Să-i trag un perdaf unui netrebnic ca ăsta. Lasă, o să le-arate el de acum înainte negricioșilor ăstora!

Paolo rămase pe ladă, cu ochii mijiți. „*Ecco*, își zise el, l-am făcut să vorbească. La urma urmei, asta-i o mare săritură de pisică în înălțime. Cu ce mi-a arătat Vašku, pot să mă-ncumet să sar pe cal și fără pregătire.”

A doua zi, cînd Helenka intră în manej, Paolo se furișă înăuntru, apropiindu-se neobservat. Helenka isprăvisese cu voltijele și acum încerca săritura jocheului. O dată, de două ori, de trei ori. Zadarnic! Berwitz, încruntat, pocnea din bici după cal, deși Ajax alerga ca un automat. Helenka își luă din nou avînt, dar nu reuși nici de astă dată săritura. În clipa aceea, Paolo, dornic de efecte ieftine, nu se mai putu stăpîni. Intră în manej și strigă:

— *Signore direttore...*

Berwitz înmărmuri. Iarăși îndrăzneala cineva să-l tulbure în timpul repetiției și să intre în manej?! Și cine, tocmai desculțul ăsta!

Tremurînd de enervare, Berwitz îl plesni cu biciul.

— Au! icni Paolo, rostogolindu-se la pămînt, apoi se ridică și fugi afară, văicărîndu-se și urlînd. Îl ardea pulpa de parcă directorul i-ar fi despîcat-o cu biciul. Sub genunchiul drept pielea îi singera, zdrelită. În manej, Berwitz pocnea zadarnic din bici ca să-și verse focul. În spatele lui, Hans înjura printre dinți. Helenka stătea speriată și neputincioasă, cu umerii cutremurați de plîns, ca o mică sălbăticiune prinsă în laț. Doar Ajax alerga de jur împrejur, cu același pas egal.

¹ Nu-i așa? (It.)

² Aproximativ: Pe viața mea (it.).

Deodată, perdeaua de catifea de la intrarea în arenă se dădu în lături și Vašek se furișă înăuntru, cu o mutră curioasă. Berwitz îl văzu și simți că trebuie să pună capăt acestei scene.

— Vašku! tună el.

Băiatul se apropie în fugă.

— Ai curaj să încerci săritura jocheului?

— Am, domnule director!

— Haide și arată-i Helenei cum se sare.

Hans desfăcu centura de siguranță prinsă pe după mijlocul Helenkăi, dar pînă să se întoarcă spre Vašek, el se și afla sus, pe Ajax.

— Încă o dată, Vašku. *Allez!*

Vašek alergă pe lingă cal, făcu bătaia și sări, poposind cu picioarele pe spinarea calului.

— Bine, mulțumesc. Destul pentru azi. Uite așa se sare, Helenka! Și Vašku e numai cu un an mai mare decît tine!

Berwitz părăsi manejul. Ajax se opri, și Vašek se lăsă să alunece jos, apoi luă calul să-l ducă la grajd, ca să-l frece cu un șomoilog de paie. Hans îi spuse Helenkăi cîteva cuvinte mîngîietoare și o porni în urma băiatului. Fata se uită în jur și se îndreptă în fugă în direcția unde dispăruse Paolo.

— Helenka!

De sus, de pe ultimul rînd de bănci în amfiteatru, Paolo îi făcea semn. Alergă spre el.

— Te doare tare, Paolo?

— *Ecco*, îmi curge sînge. M-a lovit rău, bruta!

— Nu trebuie să spui așa. E tatăl meu. N-ai o batistă?

— N-am.

— Nici eu. Ar trebui să te legi la picior.

— Nu. De ce să mă leg? Las' să mor. Las' să mă îngropați aici. Ce, am făcut ceva rău? Am vrut doar să te ajut!

— La asta m-am gîndit și eu. Ești un băiat bun, Paolo. Mi-ești drag.

— Mai drag decît Vašku?

— Și Vašku e băiat bun. Și călărește alături de mine. Ce facem cu piciorul tău?

— Nimic. Pun eu mai pe urmă un tifon subțire, și gata. Vino să stai lingă mine.

Helenka se așează lingă Paolo. Era liniște și aproape întuneric. Jos, într-o lumină nedeslușită, se vedea manejul pustiu. Stăteau acolo parcă uitați de lume. Paolo, fără un

cuvînt, trase fata mai aproape de el, cuprinzînd-o cu braţul pe după gît. Pe amîndoi copiii îi trecu un fior uşor, presentimentul tulbure al unei fericiri amăgitoare. Fără să vrea, începură să vorbească în şoaptă.

— Ce-o să te faci tu cînd o să fii mare, Helenka?

— Am să călăresc.

— Eu am să fiu dansator. M-am hotărît. O să am un balet mare.

— Ce frumos!

— Dacă înveţi mai departe, ai putea să dansezi împreună cu mine.

— O să-nvăţ, precis. Mi-a spus mămica. Şi adică, noi o să fim parteneri?

— Sigur că da. Eu o să am multe balerine, dar la solo o să dansez numai cu tine. Şi-o să avem un succes grozav!

— Madame Delaglio zice că eu am să dansez foarte bine în poante.

— Asta-i bine. Chiar trebuie să ştii. Ce-ar fi dacă ne-am lua?

— Nu — sau tu crezi că da?

— Bineînţeles. Doar mă iubeşti!

— Da.

— Paolo e băiat frumos, nu?

— Da.

— Şi Paolo a vrut să te ajute şi-a mîncat bătaie pentru asta.

— Da!

— Ei, vezi? Paolo te iubeşte. Paolo o să te apere. Paolo o să facă din tine o balerină celebră.

— O să fie foarte, foarte frumos!

— Atunci, îmi făgăduieşti că ne luăm?

— Îţi făgăduiesc, Paolo. Dar ce-o să zică tăticul?

— N-are importanţă. Dacă nu vrea, te răpesc. Fugim împreună.

— Poate fugim călare.

Propunerea asta mai domoli puţin înflăcărarea lui Paolo, amintindu-i de vechea lui durere, anume că nu e călăreţ.

În spatele lor se auzi un zgomot înăbuşit. Pesemne că cineva se pregătea să intre în manej pentru repetiţie. Paolo se grăbi se încheie discuţia.

— Călare, ori cu trăsura. Cum o să ne vină mai bine. Acum dă-mi mîna în semn de înţelegere. Făgăduieşti?

— Dacă vrei tu, atunci, făgăduiesc, Paolo.

— Pe cuvînt de onoare?

— Pe cuvînt de onoare.

— Ține minte: acum sîntem făgăduiți unul altuia. Chiar dacă o să ne despărțim, chiar dacă eu și cu ai mei vom pleca în altă parte, tu trebuie să mă aștepți, pînă vin și te răpesc.

— Da, Paolo.

Helenka privea toate acestea ca pe ceva foarte firesc. Paolo îi plăcea, era frumos, cei de acasă spuneau despre el că lucrează foarte bine, iar azi sîngerase din pricină că a vrut să-i ajute la săritura jocheului. Tata poate că s-ar supăra, dar madame Delaglio ar aproba-o. Madame Delaglio le spunea mereu elevelor ei să-și găsească cît mai repede un mire, ca să nu pătească — zicea ea — așa ca fetele ei.

Jos, în arenă, apăruse domnul Hamilton și striga cuiva că manejul e liber. În dreptul perdelei de catifea se ivi cel mai tînăr dintre verii Gevaerts. Paolo strînse pentru ultima oară mîna Helenei. Se ridicară amîndoi. Băiatului îi mai trecu prin minte că ar fi trebuit să o sărute, dar acum erau chiar lîngă trepte și ar fi putut să cadă. În timp ce coborau împreună, Paolo o întrebă cu glas tare:

— Vașku nu ți-a explicat cum să faci săritura jocheului?

— Nu, Paolo, mi-a arătat doar, dar de spus n-a spus nimic.

— Putea să-ți fi explicat. Eu i-am spus ieri cum trebuie să facă, dar pesemne că n-a înțeles. E abia începător.

— Și cum să sar, ca să nu se mai supere tata?

— Am să-ți spun eu, Helenka, să vezi și tu ce băiat e Paolo. Tu greșești fiindcă vrei să ajungi sus cu amîndouă picioarele lipite. Trebuie să faci bătaia cu stîngul și pe dreptul să-l aduci puțin în sus în timpul săriturii. Așa, uită-te!

Și frumosul Paolo îi împărtăși taina pe care o aflate în ajun de la Vašek. Helenka făcu mișcarea numai așa, de încercare, și zbură spre casă. Îi venea să cînte, pentru că s-a înțeles cu Paolo, pentru că va fi primă-balerină, pentru că Paolo o va răpi și pentru că Paolo e un băiat minunat, care nu se teme de lovituri și care — singurul — știe cum se face săritura jocheului.

Locatarii vagonului 8 vorbeau multe în lipsa lui Vosátka despre neașteptata întâlnire cu don José Lebeda. Li se dezvăluise astfel o frîntură din trecutul păstrat cu atîta grijă sub tăcere de către tovarășul lor.

— E o grozăvie cînd stai să te gîndești prin ce iaduri a mai trecut și omul ăsta, spunea Karas, clătînînd din cap.

— Ajungi la vorba mea, făcu Kerholec. Flăcăul ăsta are o istorie mai abitir decît Napoleon. Ehe, ăsta de la cizme-n sus e ceva, nu glumă.

— Mie îmi place că totdeauna a luptat pentru un ideal, rosti Bureș. Ferenc al nostru n-a fost un simplu aventurier, asta e important. Omul trebuie să urmărească un ideal în viață.

— Ar trebui să aștearnă pe hîrtie toate prin cîte a trecut. Ar avea oamenii ce să citească, le împărtăși Karas o părere.

— Ia mai taci din gură, mormăi supărat Malina. Doar n-o să pui un ridicător de cort, păcatele mele, să se facă mîzgă-litor de hîrtie. O asemenea rușine nu s-a mai pomenit aici, la noi.

— Totuși, ar trebui făcut ceva, zise Kerholec, încrun-tîndu-și fruntea. E păcat să lași să se irosească așa, atîta experiență și atîta deșteptăciune.

Kerholec nu vorbea în vînt. Era el gură mare, dar nu-și strica gura de pomană. În capul lui lucra o minte vioaie și pătrunzătoare, cu idei practice. În urma acestor discuții i se infiripă în minte o anume idee, la început neclară, dar apoi din ce în ce mai bine conturată. Și, fără să stea prea mult pe gînduri, în timpul unui popas, se duse la Berwitz.

— Domnule director, aș avea o idee, zise el, dîndu-și pălăria pe ceafă. Berwitz, numai în cămașă, fuma o țigară în fața vagonului său, cu un picior rezemat de scară.

— Dă-i drumul, Karel, îl pofti directorul. Nici o idee nu trebuie aruncată. Nu știi niciodată de unde sare iepurele.

Berwitz îl cunoștea pe Kerholec și știa de ce e în stare. Dacă cercul s-ar duce de rîpă și-ar trebui să ia totul de la capăt, primul om de care ar avea nevoie ar fi acest ridicător de cort, acest ceh cu idei.

— N-am mai avut de mult în program o pantomimă.

— Adevărat, dar totul e jucat și răsjucat.

— Tocmai. Ar trebui să venim cu ceva nou. Noi am tot jucat povești, „Regina din Saba“ și alte asemenea istorii, bune doar pentru copii. Ar trebui să găsim ceva care să prindă la oamenii mari.

— Ai dreptate, Karel, și eu zic tot așa. Dar ce? Ai găsit ceva?

— Cred că da. Nu-i vorba de nici un fel de poveste. Ceva strașnic, palpitant, din viața de azi, ceva de care toată lumea vorbește.

— Există oare ceva de care vorbește toată lumea? Eu unul habar n-am, zău. Nevasta îmi vorbește mereu de tigri, fata de balet, Frans de cifre, Hammerschmidt de ciorapi — și din asta nu pot să fac pantomimă.

— Nu. Dar mai e războiul.

— Război? Pentru Dumnezeu! Unde e război? Să nu ne ia caii...!

— În America e război.

— Ah, în America! Ei, acolo n-au decît să facă ce-or pofti. Noi nu ne ducem acolo. Și zici că în America e război?! Din partea mea n-are decît să fie. Eu nu citesc ziarele. N-am vreme de pierdut cu trîncănelile lor. Și cine cu cine se bate? Eu am crezut întotdeauna că acolo e rai.

— E război în Statele Unite. Cei din nord împotriva celor din sud. Pentru abolirea sclaviei.

— Ai, ai, ai! Mai există pe lume asemenea lucruri?

— Există, și tocmai asta interesează pe toți oamenii. Ziarele scriu în fiecare zi despre fapte eroice și nelegiuiri. Dacă am pregăti pentru sezonul de iarnă de la Hamburg o astfel de pantomimă, ar fi o treabă pe cinste.

— Tot ce se poate, dar cum să facem? Ne-ar trebui indieni, nu?

— Indieni și negri, pușcași, cow-boy și cavalerie. Mai ales cavalerie. Montăm în manej o adevărată luptă.

— Stai. Mai întîi, populația care se evacuează. Așa putem folosi oile, giștele și pe Barbă-Albastră cu caprele. Asta are întotdeauna succes. Pe urmă băătălia — și, Karel, omule, eu aș face-o pe pușcașul. Știu de la tata să trag și port și azi cu mine puștile lui. Un număr formidabil! Elefantul n-ar putea să apară? Eu aș trage, să zicem, în elefant.

— Întii să întreb dacă în America sînt elefanți. Știți, totul trebuie să fie cît mai adevărat, așa ca în viață.

— Bineînțeles. Negrilor le dăm costumele marocane, iar indienilor poate pe cele ale șoimilor persani.

— În privința asta o să ne lămurească unul care cunoaște treburile pe acolo.

— Te cred, numai că de unde să-l luăm, cînd noi sîntem mereu în altă parte.

— Omul e aici, călătorește împreună cu noi. Face parte din echipa mea: Ferenc.

— Ferenc? A fost acolo? Minunat! Ei, și cum o să facă? O scrie, sau cum?... Eu nu-mi închipui cum e să născocești o pantomimă. Noi am jucat mereu ce-am văzut. Și asta e o idee cu desăvîrșire nouă...

— Eu zic să lăsați totul în grija mea. Mai am în vagon un băiat deștept. Pe Bureș. O scoatem noi într-un fel la capăt și v-o aducem gata.

— Bine. Numai nu uita de populația care fuge și de pușcaș, să fie acolo, Karel! Și cum o să-i zicem? Și asta e foarte important.

— Cum să-i zicem... cum să-i zicem... Păi cel mai bine ar fi să-i zicem chiar așa: Nordul împotriva Sudului.

— Nordul împotriva Sudului. E măreț. Da... Nordul împotriva Sudului... Nordul împotriva Sudului... Grozav! Sună bine: Nordul împotriva Sudului! Dar stai, n-are nimic dacă cercul e altfel așezat... știi, mă gîndesc că intrarea artiștilor ar fi Nordul și intrarea publicului Sudul, însă ce te faci dacă intrarea artiștilor e la Apus?

— Asta n-are importanță, domnule director.

— Ei, da, știu că nu, dar parecă tu spuneai că totul trebuie să fie cît mai adevărat. Ei, cu ajutorul lui Dumnezeu așa rămîne: Nordul împotriva Sudului. Și ține minte, Karel, dacă avem succes, directorul Berwitz va fi recunoscător. Să zicem, cincizeci de mărci. Iar dacă avem mare succes, atunci chiar șaiszeci. Servus!

Directorul Berwitz se îndreptă de spate și se duse la nevastă-sa să-i spună că tocmai i-a venit o idee genială, să pună în scenă o pantomimă actuală, palpitantă: Nordul împotriva Sudului, și că amănuntele le-a încredințat lui Kerholec și colaboratorilor săi. El însuși va interpreta ro-

lul principal — rolul unui țințaș nemaipomenit, spre a' se asigura de un deplin succes.

Cu Berwitz fusese ușor, abia acum venea greul, cînd urma să-i convingă pe Vosátka și pe Bureș să scoată împreună ceva ca lumea. Nu putea să-i ia pe nepregătite, cu ei trebuia să o pornești încet, de la Adam și Eva. Lăsa discuția pentru seara, cînd, după ce înfulecară un munte întreg de găluști cu varză, se întinseră la pămînt, cu o plăcută senzație de îndestulare în pîntece. Ca de obicei, și în acea seară depănară amintiri, și lui Kerholec nu-i veni greu să îndrume vorba spre pantomimele de odinioară. Malina, care se înflăcărase peste măsură, îl ajută cel mai mult, fără să vrea.

— Ehe, pantomimele, asta zic și eu frumusețe! exclamă bătrînul, mușcînd cît ai clipi din momeală. „Scufița Roșie“, „Albă ca Zăpada și piticii“, „Cei șapte șvabi“ — tot reprezentații grozave, după care lumea înnebunea. În „Cei șapte șvabi“ am jucat rolul celui de-al șaptelea șvab, un rol tare greu, că toți ceilalți șase din față se prăvăleau grămadă peste cel din spate. Dar mie nici nu-mi păsa; bătrînul Humberto mă lăuda că rolul imi merge ca o mînușă și că-l joc pe cel de-al șaptelea șvab cu simțire. Păi cum naiba să nu pun simțire cînd aveam peste mine șase inși cu cizme! Și de-ai fi fost lemn, tot simțeați rolul ăsta!

— Păcat că nu se mai joacă asemenea lucruri. Despre „Scufița Roșie“ am auzit și eu de la bunică-mea, dar n-am văzut-o niciodată cu ochii mei, zise și Karas.

— Azi, poveștile s-au învechit, aduse Kerholec discuția mai aproape de ce avea el în cap. Ar trebui ceva nou.

— Domnule consilier personal, eu aș avea o idee nouă, senzațională, se amestecă și Vosátka în vorbă. Potopul lumii — asta pantomimă pentru circ! *Noe and Sons*¹! Culmea dresurii! Toate fiarele pămîntului într-un număr comun! Unic în istoria omenirii!

— Și la asta, rîse Bureș, adaugă că din toate găurile cerului, miliarde de metri cubi de apă vor invada manejul!

— Adevărat. Poet cu voce de tunet! Atracție specială: porumbița cu ramura de măslin — echilibristică.

— Și decorul, sergent? Curcubeul deasupra muntelui Ararat!

¹ Noe și fiii ! (Engl.)

— Și un mare corp de balet, format din toate creaturile lumii!

— Iar la sfîrșit, un tablou vibrant: maestro Selnicki în chip de Tata Noe închină un pahar de vin.

Rîseră cu toții de această năzdrăvănie. Doar Malina rămase serios.

— Curcubeu! ăla de pe Ararat e o închipuire, glăsuie el, după ce tovarășii săi se potoliră. Am mai auzit eu de asta, dar m-am convins cu ochii mei că pe Ararat nu-i nici un curcubeu. Flecăreli băbești. Pe Ararat sînt nori.

— Matale ai fost pe Ararat, taică Malina? făcu ochii mari Vašek.

— Pe el n-am fost, cine să se cațare pe cogeamite vîrful? Dar am stat vreo săptămînă la poalele lui, și pe sus se rostogoleau mereu norii.

— Ai mai văzut acolo vreo urmă de la potop?

— Văzut, băiete. Într-un loc mai era un noroi îngrozitor. Bingo al nostru s-a tăvălit prin noroiul ăla.

Vašek tăcu, punîndu-și îndată în gînd să-l întrebe a doua zi pe Arr-Şehir cum a fost cînd Bingo s-a tăvălit în potopul lumii de la poalele Araratului.

— Vedeți, fraților? întoarse vorba Kerholec. Ați născocit o pantomimă, de nu-i mai lipsește decît titlul: „Cei drepti, poftiți sînt să intre...” Dar dacă am născoci ceva adevărat, care s-ar putea juca la noi? Circul Humberto ar avea mare nevoie de așa ceva.

— Domnul să ne aibă în pază! se sperie Malina, și aproape că se închină. Doar n-ai vrea să-ți scriem o pantomimă?

— De ce nu? E cumva cu neputință?

— Fugi încolo, nebunule. Ai mai auzit tu vreodată să născocească cineva o pantomimă din capul lui? Pantomimele se joacă așa cum sînt, nimeni nu le-a născocit.

— Na, că aici ai dres-o, taică Vendeline. Și cum crezi că au apărut vechile pantomime?

— Nu știu, dar de scris, nu le-a scris nimeni, hotărît lucru. Circul și pantomima există de cînd lumea și aici nu-i chip să născocești nimic nou.

— Ia uitați-vă la unchiușul nostru! Pe ce pui rămășag că noi o să născocim ceva cu totul nou?

— Pe patru halbe, dacă ții morțiș, nebunilor. Sînteți nebuni, și pace. Auzi, să-mi spună ei mie că pantomimele sînt de născocit? Păi aici e vorba de tablouri, de acțiune și de-o mulțime de alte lucruri, pe care trebuie să le vezi de-a gata, ca pe urmă să faci și tu la fel, că n-or ieși așa, din nimic.

— L-ați auzit, prieteni? se întoarse Kerholec spre Vosátka și Bureș. Ținem rămășagul pe patru halbe?

— Gata! se învoi Ferenc. Și-o să-l frecăm numărul unu pe cel de-al șaptelea șvab!

Astfel îi convinse Kerholec pe Bureș și Vosátka să-și pună capetele la contribuție și, din cunoștințele pe care unul le adunase de prin cărți, împletite cu experiența de viață a celuilalt, să înjghebeze o acțiune simplă, potrivită pentru circ, în care stăpînii de robi, cu ajutorul negrilor, atacă un mic detașament de cavalerie din Nord, dar un băiat indian, pe care îl juca Vašek, aduce întăriri care nimicesc pe atacanții din Sud. Domnul Berwitz prini un dublu rol. Apărea o dată ca vestit țintaș și căpetenie a Sudiștilor, iar altă dată, în final, ca șeriful atotputernic al Nordiștilor. Avură un succes nemăsurat, și „Nordul împotriva Sudului“ deschise calea unui lung șir de pantomime răsunătoare, scrise de Bureș, Vosátka și Kerholec. Noutatea lor consta în aceea că toate se sprijineau pe o foarte populară actualitate. În toată lumea începuseră conflictele dintre marile puteri. Rusia năzuia spre Asia Centrală, francezii spre Orientul Îndepărtat și Oceanul Pacific, Anglia spre Africa și Imperiul Indian. Țările exotice pătrunseseră dintr-o dată în orizontul cititorilor de ziare, iar Circul Humberto venea în fiecare an cu o pantomimă, al cărei titlu aducea parcă în fața ochilor înfometați ai publicului acele ținuturi necunoscute, cu toate minunățiile lor. După pantomima inspirată din războiul civil din America, urmă „Cucerirea Mexicului“, apoi „Sărbătoarea japoneză a florilor“, „Emirul din Buhara“, „Prințesa Anama“, „Străbătînd Africa“, „Romanul unei baiadere“, iar printre acestea se introduceau motive eroice din războaiele europene: „Santinela de noapte la Sedan“, „Hagi Loja“, „Cazacii la Șipka“. În realitate, toate erau cam la fel, dar spectatorii dădeau năvală, și doamna Hammerschmidt vindea biletele pe cîteva zile înainte. Din veniturile sporite ale circului, Berwitz cumpără

noi și noi animale, comandă noi costume și decoruri, repară corturile și angajă un ansamblu de artiști exotici, care apăreau din ce în ce mai des în Europa, iar în pantomime aveau un rol deosebit.

De cel mai mare ajutor pentru autorii din vagonul 8, cărora le întărea focul inspirației, era cârciuma „La logodnica marinarului”. În seara cînd veniră să bea halbele lui Malina și să cheltuiască ceva din cele cincizeci de mărci date de Berwitz, nu-i mai întîmpină din prag șoapta suierătoare a jupînului Moesecke. De partea cealaltă a tejghelei, își făcea de lucru o femeie. Jupîn Moesecke răcise și trebuia să stea la pat, iar în locul lui servea mușteriii nevestă-sa. Nu o mai văzuseră pînă atunci și nici jupîn Moesecke nu pomenise vreodată de ea. Era o mare surpriză pentru ei, dar, după cum recunoscurea îndată, deosebit de plăcută. În locul mătăhălosului cârciumar le zîmbea o creatură plinuță, cu gropițe în obraji, cu niște ochi negri scînteietori și cu bucle la fel de negre.

„Cum de-o fi pus mîna sluțenia de Moesecke pe-o asemenea frumusețe?” se întrebă ei fără să vrea. Numai că oamenii aceștia purtați prin lume nu se complicau cu astfel de taine.

Kerholec își împinse cel dintîi pălăria pe ceafă și se așeză cu Vosátka la tejghea, hotărîți să o spovedească așa cum trebuie pe doamna Moesecke. Curînd după aceea, Vosátka îi făcu cu ochiul lui Kerholec, cum că nu e o gîsculiță și se pricepe al naibii să-ți reteze vorba.

Kerholec dădu din cap a încuviințare: „Deșteaptă femeie! Și foc de șireată!”

Pe urmă cioeniră și închinăra în cinstea frumuseții ei. Bătînd darabana cu degetele pe marginea tejghelei, cerură alt rînd. Dracu știe de ce, dar altfel mergea băutura, cînd în locul mătăhălosului cârciumar se învîrtea femeiușca asta durdulie! Și băură pe întrecute toată seara. Mai ales sergentul Vosátka, parcă era un cotoi în călduri. Nu li se mai adresa celorlalți cu „Preacinstit Senat” și „Înaltă Poartă”, acum vorbea într-o spaniolă americanizată, adresîndu-se Adelei Moesecke cu „*Ña Misia*”, „*dulce pebete*” și „*mio damasco*”¹, ba pe deasupra se mai apucă să și cînte. Cu cica-

¹ Aproximativ: Scumpete, porumbișo, comoara mea (sp.).

tricea înroșită și cu ochii întredeschși, se apleca spre Adele murmurându-i un cîntec de pe alte mealeaguri. Era legănatul *tango milonga* — unul din acele *tristes*, care se cîntă în pampas și care slăvesc frumusețea femeii în stanțe improvizate la nesfîrșit:

— *Nestemate sînt, de pară,
Ochii tăi cu chin m-adapă.
De-i deschizi, ei mă omoară.
De-i închizi, ei mă îngroapă.*

Nu-l mai văzuseră într-o asemenea stare pe sergentul lor: devenise deodată o fiară de pradă mexicană, o sălbatică felină care își urmărește prada, totul juca în el, împrăștiind scînteii ca un corp încărcat cu electricitate, iar femeia aceea brună, care îi amintea de frumoasele din Noua Granadă, fusese atinsă de acele scînteii zburătoare și le simțise dogoarea. Și Kerholec devenea sălbatic în apropierea unei fuste și se pricepea de minune să-i cînte femeii în strună, dar în fața sergentului dădu înapoi fără să vrea. Parcă puteai să te pui cu el! Țsta mergea înainte, de parcă s-ar fi pregătit să facă o batudă — un salt peste șaisprezece cai — omoară caii, rupe-ți gîtul, dar *allez!* Iată-l, ținînd paharul în cele trei degete rămase nevătămate — un luptător cu urmele bătăliilor pe față, dar irezistibil, începînd să cînte o nouă stanță în spaniolă:

*Îngăduie acest cuvînt curat,
Că frumusețea ta e rea;
Rai pentru ochi, e pentru suflet iad,
Și purgator e pentru punga mea!*

Zdrang! făcu paharul gol izbit de perete.

— O sticlă de *akvavit*¹, ceru sergentul.

— Pentru numele lui Dumnezeu! șopti înăbușit Malina. Eu o șterg, prieteni. Asta poate să se sfîrșească rău. Cîntece spaniole și rachi u suedez — mie-mi miroase a morți și a răniți.

Aceeași teamă puse stăpînire și pe Karas, și amîndoi se făcură nevăzuți, zorînd să iasă în Reeperbahn, unde își

¹ Băutură suedeză cu parfum de chimen.

spuseră „noapte bună“. Trecînd pe lingă intrarea laterală a cercului, Malina văzu crăpîndu-se o uşă şi o siluetă ivindu-se în prag. Se opri în loc şi recunoscu în întuneric părul roş-auriu al Aicei Harwey.

— Alice! Roşculeţ! se miră asurzit bătrînul. Stai de planton în miez de noapte?

— Dumneata eşti, taică Malina?

— Da, eu, în toată frumuseţea mea. Doar nu pe mine m-oi fi aşteptat?

— Nu. Domnul Kerholec n-a venit încă acasă.

— Kerholec? A, ai dreptate, mi-a spus doar că anul ăsta se mută la circ. Stă în camera paznicului de noapte, nu?

— Da, sîntem vecini, doar coridorul ne desparte. Domnul Kerholec e un om aşezat, azi e pentru prima oară că n-a venit acasă. Mi-a fost teamă să nu i se fi întîmplat ceva...

— N-ai grijă, Alice, pînă acum nu i s-a întîmplat nimic. Dar nu-l mai aştepta.

— Unde e?

— De, ştii... ca bărbatii...

— Cum... s-a dus la fete?

— Nu, nici pomeneală. E cu prietenii. Numai că nu prea ştiu cum o să se sfîrşească.

— Nu s-au dus la fete?

— Ți-am spus doar că nu. Și chiar de s-au dus, ție ție-totuna. Hai, culcă-te, să nu-l trezim pe taică-tău.

— Noapte bună.

Uşa se închise și Malina hîjbîi prin întuneric pînă ajunse la vagonul 8. Fereastra de la odăița Aicei Harwey nu se luminează. Englezoaica se strecură înăuntru pe vîrfurile picioarelor, se așeză pe marginea patului și ascultă să audă respirația tatălui ei, care dormea în camera de alături. Domnea o liniște deplină, tulburată doar de zvicnirea inimii ei. Oare ce s-a petrecut cu ea de cînd Kerholec doarme de cealaltă parte a coridorului? Nu poate să închidă ochii, mereu îl aşteaptă să se întoarcă. Trăiesc de atîția ani acolo, la circ, unul lingă altul, dar niciodată n-a simțit o asemenea frămîntare. A crescut avîndu-l alături, era Platzmeister cînd ea s-a apucat de călărie. De cîte ori nu i-a ajutat să urce în șa în locul omului de serviciu, de cîte ori n-a stat, în mînuși albe, lingă perdeaua de catifea, privind-o în timp ce-și executa voltizele, de cîte ori n-a glumit pe seama părului

ei roșcat! Găsise pentru ea o zicală în limba lui, ceva care suna cam așa: „*zerzy-zerzy cótje merzy?*”¹ Alice o ține minte bine, pentru că el i-o spunea ori de câte ori se întâlneau, iar ea, drept pedeapsă, îl ciupea de braț. Doamne, cât de nevinovate au fost toate acestea, erau ca doi pricteni. Nici unul dintre ei nu s-a gândit la nimic altceva. Atunci, de ce o tulbură de săptămîni întregi gîndul că el intră în camera din fața ușii ei? De atîția ani își petrec iarna aici și întotdeauna a locuit acolo un bărbat — paznicul de noapte angajat de fostul proprietar. Abia după ce a cumpărat clădirea domnul Berwitz l-a concediat pe paznic, găsind că nu e nevoie de el și i-a lăsat cămăruța aceea lui Kerholec. De ce oare înainte nu i-a păsat cîtuși de puțin că doarme cineva acolo, nici cine anume, și de ce în prima noapte cînd s-a mutat Kerholec a fost cuprinsă de înfrigurare, de-a trebuit să răsucescă de două ori cheia în ușă, veghind pînă noaptea tîrziu, ascultînd fiecare zgomot, fiecare trosnitură ce se auzea în clădirea veche de lemn? Cîtă vreme Kerholec venea regulat acasă, ea nici măcar nu și-a dat seama de toate astea, dar azi, cînd a întîrziat, azi a înțeles deodată că se petrece cu ea ceva care poate nici nu se cade. Nu era oare rușinos să se lase cuprinsă de o asemenea neliniște? Și oare n-ar trebui să i se împotrivescă? Dar parcă poți să te împotrivești celor care există în tine și care fac să te clatini ca sub suflarea unui vifor dogoritor? Dumnezeuule, de unde s-or fi ivit toate astea în ea? Era oare o moștenire de la maică-sa? Poate că același chin a mistuit-o și pe maică-sa atunci cînd a plecat de acasă cu irlandezul acela, nesocotind faptul că tatăl ei zăcea bandajat tot. Poate că germenul acesta se află în singele maică-si, pe care îl moștenește și care își cere drepturile... Nu cumva vine cineva?... Da... el e...

Alice Harwey sări în picioare și, fără să se gîndească, sub imboldul unei porniri lăuntrice, luă de pe măsuta de toaletă sticluta de parfum și își parfumă rochia. Apoi se strecură din odaie, pe coridor, spre intrarea principală.

Era într-adevăr Kerholec, se întorcea acasă. Vosátka și cu pisica aceea ocheșică ajunseseră atît de departe, încît el își zise că nu va sta în calea prietenului său. Cînd, împreună cu Bureș, ieși afară din cîrciumă, era puțin cam amețit de atîta băntură, dar trase de cîteva ori în piept aerul

¹ Literal: Roșcovano, roșcovano, cine mi te amărăște? (Cehă incorect.)

proaspăt, care răcorea plăcut noaptea cu lună, și se simți limpezit. Rămase doar cu o dorință aprigă, biciuitoare.

— Unde mergem? se întoarse el spre Bureș.

— Nicăieri, Karel. Ai prea mulți bani la tine.

— Prostii. Știu ce fac. Am putea da o raită pe la „Strugurele albastru“. Sînt fete curățele acolo... dar s-a făcut tirziu... acum toate sînt... Ptiu!... Ce viață ticăloasă!... Femei ușoare, mereu numai femei ușoare... Pe cînd Adele asta era atît de plăcută, atît de curățică, atît de frumoasă... Ce bestie, Ferenc ăsta... Urît și sălbatic ca un diavol!... Pe cîntea mea, ia te uită, Honzo, nu întîlnim nici o femeie în cale! Totul e luat, epuizat, reținut, vîndut, crucea și dumnezeii... îți vine să urli. Unde mergem, Honzo? Spune, unde găsec și eu o femeie drăguță și curată? Gîndește-te, Honzo, ce naiba, doar ești om cu carte...

Honza Bureș rămase însă la părerea lui, cum că s-au trezit prea tîrziu, că acum ar găsi peste tot doar niște rămășițe care nu-s vrednice de luat în seamă și că singurul lucru înțelept ar fi să meargă acasă. Așa îl aduse pe Kerholec pînă pe la jumătatea Reeperbahnului, îl trecu strada pînă în dreptul maidanului din fața cercului și, bătîndu-l prietenește pe umăr, îl trimise la culcare.

Kerholec făcu cîțiva pași în direcția cercului, dar cînd Bureș dădu colțul, se opri.

„Nu se poate ca după o seară ca asta să rămîi singur, îi tot vuia în cap. Barem mai stai puțin, mai așteaptă... poate că tot îți iese cineva în cale... o femeie bălană, frumoasă, parfumată... poate că ea chiar vine încoace, și-ar fi păcat să n-o aștepti... Barem numără și tu pînă la o sută. Dacă ai noroc, vine... U-nu... doi... trei... patru...“

Kerholec aștepta în lumina lunii. În spatele lui — clădirea cercului cu toate ferestrele întunecate; în față — strada pustie, străbătută doar din cînd în cînd în zig zag de cîte un bețiv. Stătea acolo și număra, număra rar, prelungind silabele: do...uă...zeci...și...șap...te... Dar norocul nu se ivea. Nu ajunsese să numere pînă la o sută. Dădu a lehamite din mină și, cu pălăria pe ceafă, se îndreptă spre clădirea cercului. Afurisită viață! Acum trebuia să-l mai trezească și pe bătrînul Harwey, ca să-i deschidă.

Dar ce-i asta? Ușa stă crăpată? Kerholec își încordă

privirea — da, ușa nu e închisă ! Și în ușă e cineva... cineva în alb... Kerholec iuți ultimii pași.

— Roșculeț ! Ce faci tu aici ?

— Te așteptam pe dumneata !

— Pe mine ?

— Da, ca să nu-l trezești pe tata.

În întunericul coridorului se profila vie silueta înaltă și subțire a Alicei, iar șoapta ei ajungea pînă la el ca o adiere dezmierdătoare. Se afla acum chiar lîngă ea [și îi simțea din plin parfumul. Mîinile i se ridicară fără vrere și o îmbrățișă, cuprinzîndu-i umerii pe sub părul bogat și revărsat ca o draperie. Alice stătea nemișcată, ca împietrită. O ținu așa, în brațe, o mică veșnicie, pînă cînd împotrivirea ei se frînse brusc și fata i se ghemui fără o vorbă la piept, lipindu-se de el cu mîinile, cu buzele, cu sînii, cu toată ființa ei.

Kerholec apăsă încet, încetișor pe clanța ușii de la odaia sa, de care se apropiase la fel de încet, ducînd cu sine trupul acela fierbinte, lipit de al lui. Cînd trecură pragul se simți cuprins de o fericire dulce, și prin minte îl fulgeră un gînd de izbîndă: „Nouăzeci și opt, nouăzeci și nouă, o sută !“

În clipa aceea, sergentul Ferenc Vosátka se afla împreună cu Adele Moesecke acolo, la „Logodnica marinarului“, în spatele unei uși zăvorîte și, mîngîindu-i părul negru, îi cînta:

*Negri, ochii tăi mă-ntreabă,
Rugători la mine cată,
Cu dispreț ei mă măsoară.
Cu-o privire mă omoară !*

XV

Domnul Gaudeamus sosi pe neașteptate de la Berlin și, din gară, se duse întins la directorul Berwitz.

— S-a făcut, zise el, după ce rămaseră singuri. Kranz a cumpărat construcția din Berlin, de pe Friedrichstrasse,

unde au fost manelele societății hipice franceze. E o clădire foarte potrivită, unde s-ar putea face o bună afacere la primăvară, în cazul când v-ați înțelege cu Kranz. El ar veni bucuros pentru câteva săptămîni la Hamburg și e dispus să vă împrumute în schimb clădirea sa din Berlin.

Berwitz se entuziasmă numaidecît. Visul său de totdeauna era să ajungă la Berlin, măcar pentru o scurtă bucată de timp. Dar acolo era veșnic instalat cineva, care avea avantajul concesiunii, astfel încît concurența nu putea da reprezentații decît la periferia orașului. Pe de altă parte, asta răscoli în el orgoliul unei vechi dinastii de artiști de cîre împotriva acestui om venit cine știe de unde. Kranz devenise astăzi proprietarul clădirii din Berlin, iar el, Berwitz o cumpărase pe cea din Hamburg abia cu jumătate de an mai înainte. Asta însă nu-l împiedica totuși să se considere pe sine ca băștinaș al Hamburgului, iar pe celălalt un aventurier. Aici, Berwitz se văzu pus în fața unei contradicții atît de serioase, încît trebui să-și aprindă o țigară de foi. Luă un trabuc negru, hamburghez, îi reteză virful cu un zgomet sec și, trecînd cu limba peste rana deschisă în foi, începu să pufăie rar și ceremonios la flacăra unui chibrit. Își zicea că așa cîștigă timp de gîndire, dar în realitate nu se gîndea la nimic altceva decît la timpul pe care îl cîștigă și la faptul că un aer preocupat face o impresie bună.

— Așadar, baroane, începu el în cele din urmă, spui că Kranz vrea să-l găzduiesc în clădirea mea. Și eu aș vrea să lucrez într-a lui. Să zicem că ne învoim, baroane, dar e clădirea lui destul de arătoasă și destul de mare pentru reprezentațiile Circului Humberto? Eu n-o știu... nu m-a interesat niciodată... Acum am un program bogat, am montat o pantomimă de actualitate — un succes uriaș, trebuie neapărat s-o vezi: „Nordul împotriva Sudului“. Nimănui pînă la mine nu i-a dat prin cap așa ceva; eu apar în ea ca țintaș și șerif; ei, pe scurt, trebuie s-o vezi, baroane. Și pe urmă mai e o întrebare: e Kranz destul de mare ca să poată da reprezentații aici? Știi, publicul de aici e învățat să vadă lucruri neobișnuite, să vadă mereu cîte ceva nou... și individului ăstuia n-o să-i fie ușor să țină pasul cu Circul Humberto....

Domnul Gaudeamus dădu dovadă în continuarea discuției de o remarcabilă iscusință în arta echilibristicii ver-

bale, atunci cînd îl lăuda pe Kranz, recunoscînd însă la tot pasul că, bineînțeles, nu se poate compara cu Berwitz. Vorbea cu înflăcărare, deoarece Kranz îi promisese o mie de mărci, dacă se va vedea intrat în clădirea din Hamburg și va putea să-i arate înfumuratului Berwitz de ce e în stare. Domnului Gaudeamus îi plăceau aceste misiuni diplomatice cu poantă financiară. Ani întregi trăise în apropierea cercului, meseria lui era să laude zilnic artiștii și arta manejului, și avea pentru asta un întreg arsenal de expresii frumoase și comparații atrăgătoare. În sinea lui însă îi socotea pe artiștii de circ niște băieți veseli și nebuni, care aspiră după asemenea sclipiri înșelătoare cum e cuvîntul artă. Pentru el exista o singură artă adevărată, prețioasă și înaltă: arta de a trăi. În societatea vieneză auzise că marii și adevărații artiști ajung la apogeul artei lor doar înfruntînd încercări grele, lipsuri și suferințe. Și ce altceva fuseseră pentru el anii aceia rușinoși petrecuți în Galiția, în urma dizgrației? Acolo învățase să prețuiască fiecare clipă trăită frumos și din plin, precum și libertatea neîncătușată de a trăi. De aceea îi și plăceau nesfîrșitele sale călătorii în slujba Cercului Humberto. În timpul lor își era el singur domn și stăpîn, putea să-și verifice posibilitățile în lupta cu obstacolele zilnice, putea oricînd și oriunde să lepede masca domnului Gaudeamus și, cu un gest de *grand eigneur*, să-și facă apariția în scenă ca *Rittmeister* baron von Schönstein. Juca un dublu rol, îl juca cu desfătare și în toate detaliile: domnul Gaudeamus nu uita niciodată să pregătească seri plăcute domnului *Rittmeister*. Bineînțeles, salariul oferit de Cercul Humberto nu i-ar fi ajuns pentru ambele roluri. Pentru necesitățile de trai ale domnului Gaudeamus era suficient, dar pentru domnul baron se vedea cam anemic și l-ar fi satisfăcut doar cu chiu, cu vai. Tocmai aici trebuia să desfășoare marea sa artă, ale cărei rădăcini să aflau în serviciul de achiziții pe care îl avusese în Galiția. Domnul Gaudeamus știa să plătească cu eleganță autoritățile în favoarea Cercului Humberto, dar nu cu mai puțină eleganță știa să primească și șperțurile ofertanților. Datorită iscusinței sale și aflîndu-și un aliat de nădejde în înfățișarea-i plăcută, știa să-și farmece prietenii, care erau fericiți dacă li se oferea prilejul să-l găzduiască și să-l încarce de daruri. Știa de asemenea să facă pe mijlocitorul

în diferite afaceri și speculații, din care avea întotdeauna partea sa importantă de câștig. Dacă n-ar fi fost rolul de baron, ar fi agonisit pînă acum o avere considerabilă pentru anii bătrîneții, dar baronul din el risipea cu mîină largă tot ceea ce domnul Gaudeamus cîștiga cu pricepere. Domnul Gaudeamus însă nu se amăra. Doar toemai în asta consta frumusețea vieții — să te balansezi ușor în sus și în jos. Și, la urma urmei, cele mai mari succese le-a avut bravul Max numai ca baron și ca *Rittmeister*. Așa îl cunoștea și pe Kranz. În adîncul și de-a dreptul religiosul său respect față de tot ce era aristocratic, acest rîndaș care văzuse lumina zilei în grajdurile cailor era fericit dacă putea să plătească o masă în locul domnului baron și dacă i se îngăduia să-i ofere uneori și o subvenție mai mare, primită de baron cu un gest degajat, ca un împrumut pe veci. Ideea găzduirii reciproce a celor două circuri îi aparținea lui Gaudeamus. I-o spusese întîi lui Kranz, și acum îl cîștigase pentru ea și pe Berwitz. I se părea că din colaborarea celor două circuri îi vor reveni și lui o mulțime de merite, ale căror roade le va putea culege din ambele părți.

Cu prejudecățile și antipatiile lui Berwitz nu trebui să lupte prea mult. Principalul aliat împotriva lor îl avu de fapt în însăși vanitatea și amorul propriu ale lui Berwitz. Cum, el să se teamă de această întrecere? Să dea el înapoi, cînd, la drept vorbind, Kranz s-a umilit, venind cu propunerea? Și totul se sfîrși întocmai așa cum dorise domnul Gaudeamus. Se înțeleseseră ca Kranz să vină la Hamburg, să vadă Circul Humberto, și după aceea amîndoi directorii să se întîlnească la hotel și să se înțeleagă între ei. Domnul Gaudeamus urma să sosească o dată cu Kranz, în chip de companion al acestuia. Berwitz avea să fie secondat de cineva de aici, care dacă va întrezări jocul dublu al lui Gaudeamus, nu va vorbi nimic pe seama lui. După un scurt răstimp de gîndire, Berwitz hotărî că omul cel mai nimerit pentru această împrejurare era capelmaistrul Selnicki.

Nici un gazetar nu se nimeri la gară, ca să înfățișeze hamburghezilor momentul solemn, aproape istoric, al întîlnirii celor doi „regi“ ai circului. Totul se desfășură după un ceremonial desăvîrșit. Baronul de Schönstein îl asista pe Kranz cu demnitatea unui șef de protocol, iar domnul Selnicki, într-o blană impunătoare, părea alături de Ber-

witz un consilier secret de stat. Cînd Kranz și Berwitz pășiră unul spre altul, cu pălăriile în mîna stîngă, pentru prima dată gîndurile lor se aflară involuntar într-o deplină armonie. Amîndorura le trecu prin cap: „Ia te uită, șmecherul, și el și-a cumpărat pentru această ocazie cilindru nou!”

Directorul Kranz, atlet cu umeri largi și cu niște mustați negre, stufoase, sub nasul proeminent, întinse mîna ascunsă într-o mînușă galbenă din piele de porc. Directorul Berwitz i-o primi în mîna ascunsă într-o mînușă fină, de șevro alb. O stringere de mînă atît de puternică, încît mai-mai să pocneasă mînușile. După ce schimbară citeva cuvinte de politețe, ieșiră în spatele gării, unde aștepta Hans cu o trăsură deschisă, la care erau înhămați doi lipițani. Erau Oreste și Cardinal, singurii puși vreodată la trăsură și care atrăgeau atenția de la o poștă prin pasul lor maiestuos, înalt. La început, Berwitz se gîndi să-i spună lui Kranz că sînt cai andaluzi pe care îi ține pentru propria sa folosință, dar renunță numaidecît, gîndind că oaspetele se pricepe la cai și ar descoperi repede minciuna. Domnii se așezară ceremonios în trăsură și trecură prin oraș cu un aer de asemenea grandoare, încît bătrînii polițiști, care văzuseră multe în viața lor, îi salutară, luîndu-i drept nișcaiva oameni de stat. De îndată ce sosiră la circ, se duseră la grajduri. În căldura plăcută de acolo, cei doi directori nu mai pridideau să-și șteargă sudoarea care le șiroia pe obraji stacojii, sugrumați de gulerul înalt și tare. Încă de acasă, Kranz își făgăduise să nu-l tîmîieze de loc pe înfumatul Berwitz. Cînd însă intră în grajd și aruncă o privire la podelele proaspăt frecate, la jgheaburile lună, cînd se aplecă spre așternuturile cailor și văzu paiele frumoase, lungi și uscate, recunoscî în sinea sa că aici cel puțin, pașa ăsta uns de turci ține totul într-o ordine desăvîrșită. Vizitiii și rîndașii adăstau lîngă cai, îmbrăcați în livrele fără de cusur, și salutară cînd apărură directorii.

„E bun comediant, își zise Kranz, dar cu maimuțăreala asta nu mă duce el pe mine!”

Pășind spre cel mai apropiat cal, îl mîngîie și după aceea se uită pe furiș la mînușă. Nu, nu avea ce să zică, pe mînușă nu se prinsese nici un firicel de praf. Iar cînd ajunsese în dreptul lipițanilor trebui să-și spună deschis că nu are în grajdurile sale asemenea cai. El, Kranz, prefera caii de

tracțiune, focoși, viguroși, buni la orice, avea nevoie de cai spornici, ageri și răbdători, iar pentru paradă ținea doar cîțiva. În schimb, aici, la Berwitz, se văzu nevoit să recunoască fără înconjur că grupurile de cai de rasă au o frumusețe proprie, deosebită. Din acea clipă, cei doi directori găsiră un limbaj comun. Cu cilindrele date pe ceafă, cu gurile desfăcute, treceau de la un cal la altul, pipăindu-le mușchii, cercetîndu-le dinții și copitele, măsurîndu-le înălțimea și lungimea, discutînd cu aprindere dacă bălanii sînt într-adevăr nehotărîți, tăciunii melancolici, iar roibii plini de sălbăticie, dacă hrana de seară le priește mai mult decît cea de dimineață, și cîtă apă trebuie să dai calului după reprezentație.

În toiul acestor dispute, cînd uitaseră amîndoi de totul din jur, undeva, în spatele lor, se auzi muzica. Se apropia ora de începere a reprezentației. Domnul Kranz se uită în grabă la elefantul Bingo și la locatarii menajeriei. Nu-l interesau cîtuși de puțin. El nu avea elefant, dar avea patru cămile și o girafă. Cît despre animalele sălbatice, era convins că tigrii lui siberieni sînt mai arătoși și vor impune mai mult publicului. Și deodată îi pieri orice interes pentru cuștile menajeriei. Simțise că publicul „s-a pus în mișcare” și era prea mult director ca să nu fie de față la venirea lui. Cînd începe să vină publicul, dacă — după cum se zice — „s-a pus în mișcare”, nici un director din lume nu mai poate sta acasă sau la garderobă. Fiecare pătrunde nevăzut între mulțimile acelea ce se scurg spre intrare, privind de undeva la publicul din acea zi, adîlmecînd dacă e nerăbdător sau indiferent, pretențios sau nu, format din orășeni, oameni din popor, sau țărani. Toate acestea și încă multe altele influențează asupra desfășurării reprezentației, și un director cu experiență, ca și oamenii lui cei mai vechi își dau seama dintr-o ochire ce dispoziție va avea publicul și cine anume va avea cel mai mare succes în acea seară. Cum de-și dau seama de asta e un mister. Adesea se află într-o țară necunoscută, într-un oraș necunoscut, printre oameni străini, din al căror grai nu înțeleg o iotă. Dar le e de ajuns forfota asta de o jumătate de ceas a mulțimii de oameni pentru a se magnetiza din fluidul pe care îl emană ea. Forfota asta domoală, dar neobosită și atentă, înseamnă pen-

tru orice director uvertura de începere a reprezentației, pe care ține să nu o scape niciodată. Kranz ardea de curiozitate să cunoască publicul hamburghez, trebuia să se dumească el însuși cum stau lucrurile. Se postase alături de Berwitz într-un colț, lângă intrarea principală, urmărind strigătele controlorilor de bilete, alunecând cu privirile pe deasupra oamenilor, iar când șuvoiul principal se scurse și înăuntru se cînta ultimul marș, dinaintea începerii programului, se întoarse spre Berwitz și-i spuse:

— Totul e admirabil! Oameni — clasa întâi! Dresorii și călăria de înaltă școală vor avea succes.

Reprezentăția din acea seară era bineînțeles unică. Berwitz nu anunțase nimic în mod special, dar vrînd să-și dea gata adversarul, alcătuisese un program cu treizeci și două de numere în loc de douăzeci și unu, care se desfășura într-un ritm uluitor, din surpriză în surpriză. Kranz ședea tolănit pe un scaun în lojă alături de baronul Schönstein, dar ochii lui nu scăpau nici măcar o singură bătaie de copită în rumegușul arenei. Cilindrul de pe cap i se muta cînd spre ceafă, cînd pe frunte, la cele spuse în șoaptă de Gaudeamus — dovadă sigură că reprezentația îl furase.

Seara, la Hotelul Metropol, ambii magnați, înconjurați de asistența lor, luară parte la un adevărat festin. Domnul Gaudeamus comandase totul din vreme: supă de broască țestoasă, *Saumon du Rhin grillé, sauce anchois, Boeuf salé à l'anglaise, légumes, Poulard au consommé, sauce béarnaise, Talmousse au fromage de Parme, Meringues à la crème, Glaces, Desserts*. O cină demnă de vechea dinastie Humberto. Totul era pregătit, pînă și ordinea băuturilor. Mesenilor nu le mai rămînea decît să-și lege șervetele sub bărbie. Dar cînd oberchelnerul cărunt și cu mina stingă elegant arcuită spre spate, se apropie cu o sticlă de *sherry* ca să umple respectuos primele păhăruțe, Kranz acoperi cu laba lui mare gura paharului și rosti jovial:

— Eu zic să bem șampanie!

Domnul Gaudeamus obiectă că pentru șampanie mai e timp. Acum era rîndul altor vinuri. Petr Berwitz îl susținu însă pe Kranz.

— Alte vinuri? făcu el pe un ton suveran către domnul Gaudeamus. Dumneata ești liber să bei ce dorești, baroane,

dar nu trebuie să ai grijă de buzunarul meu, eu îmi pot permite să comand şampanie chiar de la început!

Iar domnul Selnicki, care voia să bea o dată pe săturate din această băutură scumpă, opină că e mai bine să nu amestece băuturile. Şi așa, spre jalea mută a gurmandului Schönstein dispărură de pe masă paharele pentru *sherry*, bere, vin de Moselle şi de Burgundia, şi la supa grasă se bău şampanie dulce şi aromată.

Ținînd seama de asta, domnul Gaudeamus se strădui ca în timp ce mînceau peștele să intre în miezul discuției pentru care se aflau acolo. Prezintă cu atîta abilitate, competență și simplitate situația reciprocă a celor doi directori, încît, ambii adversari, care se tot pregătiseră cum să se repeadă unul la altul, îl priveră surprinși și trebură să recunoască că într-adevăr așa stăteau lucrurile. Era vorba de un simplu schimb de localuri, după încheierea stagiunii de iarnă, pe o perioadă de șase săptămîni, cu drept de prelungire. Termenul cel mai apropiat avea să se stabilească întotdeauna printr-o convenție specială, potrivit intențiilor fiecăruia din cele două circuri. Mai discutară puțin, precizînd pe ici, pe colo cîte ceva, dar înainte să se servească felul următor, Berwitz și Kranz bătură palma, iar domnul Selnicki umplu repede cupele. Acum mîncară și băură mai în voie și discuția deveni mai liberă.

Elogiară priceperea domnului Gaudeamus pentru bucatele alese și ordinea în care se aduceau la masă. Mai ales friptura de vacă întruni sufragiile celor doi magnafi, mai puțin puiul, care se arăta foarte îndărătnic în farfurie sub furculița lui Kranz. Spre sfîrșitul mesei, Petr Berwitz constată că a uitat ceva considerat de el ca absolut necesar la o cină somptuoasă: caviarul! Domnul Selnicki fu de părere că ceea ce n-a fost poate să mai fie, și poeni îndată din degete, chemînd chelnerul. Oberchelnerul aproape înmărmuri, cînd, în timp ce se servea înghețata, se comandă caviar, dar după o clipă avea aerul că era un lucru absolut firesc. Și numaidecît se aduse la masă „griul acela negru, rișnit“, cum zicea Kranz. Iar Petr Berwitz, suflînd zgometos de preaplinul vieții, stacojiu la față de atîta mîncare și băutură, avu în sfîrșit prilejul să spună acestui „rîndaș berlinez“ ce de mai caviar a mîncat atunci la Petrograd, cînd a venit să-l vadă Înălțimea-sa țarul tuturor rușilor.

Abia acum, rostind cuvîntul acesta miraculos — țar — Berwitz își dădu cu adevărat drumul. Înghițind caviarul cu furculița plină, se lăuda și își bombarda adversarul cu lăudăroșeniile. Pe nesimțite lăsă impresia că se tutuia cu țarul. Kranz făcu o remarcă, arătîndu-și îndoiala că el și țarul au fost într-adevăr atît de intimi.

— Cum să nu! se umflă în pene Berwitz. În privința asta avem în arhiva Circului Humberto și o mărturie scrisă. Trăia acolo, în Piter, un profesor bătrîn, cu părul alb, un consilier de stat, un scrib din ăia care tot timpul mîzgălesc cîte ceva. Țsta s-a tot ținut după mine pînă i-am spus istoria Circului Humberto și a artei noastre, și după aia mi-a și scris de cîteva ori. Țsta tocmai pentru că eră vorba de artă și nu de o maghernită de bîlci. Profesorul ăsta știa că sînt cel mai iubit companion al țarului și de aceea își începea fiecare scrisoare cu „*Tarissime!*“ Poți să vezi și singur, Frans le păstrează.

— Bătrînul îl îmbrobodește, nu? se aplecă domnul Selnicki spre domnul Gaudeamus. Mai are să-i dea să înghită pe șahul persan și pe sultanul turc, și pe urmă încep să se injure.

— Șahul persan parcă ar mai merge, opină în surdina domnul Gaudeamus, dar sultanul turc o să fie o bucătică prea grasă pentru Kranz. Eu zic s-o ștergem în altă parte, înainte să ajungă la Țarigrad.

— La fete... rosti cu glas răgușit bătrînul Selnicki și lăcrimă.

— Am și numărul ăsta în program, încuviință baronul.

În adevăr, zadarnic încerca Kranz să-l doboare pe Berwitz cu succesele sale în fața celei mai înalte nobilimi. Ce înseamnă un elector de Hessen față de șahul persan? Drept care trebui să asculte cu dinții încheștați epopeea din Teheran. Numai cît ținu povestirea asta se goliră cinci sticle. Iar pentru că domnii se cam întrecuseră binișor cu băutura, domnul Gaudeamus propuse să meargă în altă parte, la o cafea neagră.

— Și un coniac! adăugă domnul Selnicki. Acum e timpul cel mai nimerit pentru coniac; dar n-ar strica, pînă una alta, să bem și cîte o șliboviță, înainte de coniac, se-nțelege.

Înălții oaspeți se ridicară cam zgomotos de la masă și coborîră și mai zgomotos în subsolul barului Elysium, într-o

lojă ascunsă privirilor de o perdea de catifea roșie, cu o oglindă înaltă pe peretele din fund, străjuită de o plantă decorativă și două etajere cu palmieri artificiali. În fața lor, în sală, cînta un cvartet. Prima vioară, care era și dirijor, le făcu o plecăciune. Lîngă orchestră, pe un podium, opt fete pe jumătate goale dansară un cadril și sfîrșiră cu un cancan.

— Ia te uită, Berwitz, îl trase Kranz în marginea lojii. Uită-te la a treia din stînga, iepșoara aia roșcată ca o vulpe, știe să se miște, ai?

— O sticlă de coniac la gheață! porunci domnul Selnicki.

— Frumos cal de trăsură, încuviință Berwitz. Dar de ailaltă, din dreapta, aia bălaie ca o iapă Isabelle, ce zici? Ia te uită ce sus ridică genunchii!

— Mda, numai că atunci cînd o să termine dansul, o să-ți dai seama că-i crăcănată, obiectă Kranz.

— Da de unde. Uită-te ce picioare lungi are! Picioare de iapă valenciană, zău așa!

— Domnilor, coniacul e servit, îi întrerupse, din spate, Selnicki. Meunier extra fin! E de o sută de ori mai important ca manejul ăsta muieresc al domniilor voastre!

— Cred, domnilor, ridică paharul domnul Gaudeamus, că mai întîi ar trebui să bem pentru reușita înțelegerii noastre de azi și abia după aceea să ne dedicăm farmecelor acestui manej. *Prosit* (noroc)!

Închinară o dată, de două, de trei ori. Jos, fetele începușeră din nou să danseze, iar Berwitz și Kranz constatau că tăciunea cu părul corb strălucitor, pieptănată cu breton întocmai ca un ponei scoțian, pare să fie de rasă pursînge. Dar și gazela castanie din dreapta, făcea și ea o figură frumoasă, avea niște urechiușe de șoricel, numai că era mai înaltă cu un lat de palmă decît celelalte.

— Amîndouă au foc, baroane, afirmă Kranz față de Gaudeamus. Ia uite ce pas lung, phii, asta da, rasă, nu glumă!!

— Castania și-a cam pierdut suflul, remarcă Berwitz, pe cînd tăciunea e-n stare să danseze cît poștești.

— Am putea să le invităm la noi, propuse domnul Gaudeamus.

— Da nu știu cum o să iasă, dacă le facem cu toții curte, încercă o slabă împotrivire Berwitz.

— Cheamă-le, baroane! îi făcu Kranz un semn din cap. Aici plătesc eu totul. De altfel, fetele vin trap încoace ca legate de lonje. Eu unul am să mă uit în decolteul castaniei, să văd dacă n-are șira spinării șerpuită. Iepele castanii și sprintene ca niște gazele au șira spinării șerpuită.

— Baronul pe care și-o alege? necheză Berwitz. Ce zici de ochșica aia de colo, parcă-i un mînz de tracțiune, nu?

— Mie îmi plac iepșoarele astea de tip andaluz. Eumă ocup de cea bălană din spate.

— Dar Selnicki?

— Nimic, domnii mei, nimic. N-am să vă deranjez. Eu... Și Selnicki se ridică nițel cam șovăitor, eu am să vă cînt marșul lui Radetzky. Marșul lui Radetzky e ca un război purtat de prime-balerine. Toată slava monarhiei în poante. O muzică unică, domnilor... unică... șampanie pentru banda regimentului...

Un ceas mai tîrziu, Kranz îi striga domnului Berwitz:

— Vino aici, dresor de cai ture ce ești, vino la pieptul meu de *pîncgav*¹!

Dar cum Berwitz, în loc să cadă la pieptul lui, căzu între castania care necheza și bălana care scotea țipete ascuțite, Kranz se întoarse spre domnul Gaudeamus, îl apucă pe după git și-i șopti încruntîndu-se amarnic:

— Baroane, îți jur că atunci cînd o să dea faliment cu arta asta a lui, am să-l plimb prin tîrguri și am să-l arăt publicului în chip de colonel persan!

Pe la trei și jumătate dimineța, cînd Petr Berwitz ajunsese acasă, avea cilindrul cel nou scofileit ca vai de lume, dar pe buze îi jucau mii de zîmbete la amintirea frumoasei seri petrecute. Cînd intră în dormitor, Anežka aprinse luminarea și se ridică în capul oaselor. Își dădu seama dintr-o ochire de întreaga situație, dar nu scoase o vorbă.

— Draga mea, îngăimă cu greutate Petr, scoțîndu-și hainele de pe el, la primăvară mergem la Berlin. Totul e aranjat... A fost într-adevăr măreț. Ospățul pe care l-am comandat... discuțiile de la Elysium... ceva într-adevăr măreț... splendid... cu stil... l-am arătat vizitiului ăluia ce înseamnă... dinastia...

¹ Cal greu de tracțiune, austriac.

— Bine... spuse liniștită Anežka. Dar n-ai fost cumva mojić cu Kranz?

— Nu, de loc, dădu Petr din cap. Am vrut, dar n-am fost. De fiecare dată îmi ziceam: Atenție, Petr, atenție... ești de la cai... ești un gentleman...

— Bine, culcă-te. Dar mîine, la pantomimă, ai să tragi la țintă și să știi că eu nu-ți mai țin oul între degete.

— Prostii... mormăi Petr cu nasul în pernă. În clipa asta sînt în stare să trag cu pistolul printr-un inel...

A doua zi, însă, în timpul pantomimei, i se întîmplă pentru prima dată în viață să tragă și nici măcar să nu nimerescă ținta.

XVI

După această întrevedere, Berwitz se află într-o dispoziție minunată, dispoziție de care se folosi Karas, care reuși să obțină de la director un lucru nemaiauzit: un concediu de cinci zile pentru el și pentru Vašek. Își alese pentru asta săptămîna „moartă” dintre Crăciun și Anul nou, și Berwitz își dădu incuviințarea. În noaptea de Sfîntul Ștefan plecară și, pentru prima oară în viața lor, călătoriră cu trenul. De la Praga trebuiră să meargă tot așa înainte, cu căruța, dar Karas își putu îngădui și aici luxul să facă drumul pînă la Budějovice cu căruța poștei.

Pe măsură ce se apropia de munții săi natali, Karas se simțea tot mai tulburat. Se înmuiase, se topise cu desăvîrșire: de doi ani încheiați își pusese toate nădejdlile în vizita asta, gîndind că ea va hotărî soarta lui Vašek. Era greu, tare greu pentru un om simplu ca el să ia asemenea hotărîri de răscruce. Spaima i se cuibărise în cuget și biata-i minte nu se dovedea în stare să judece singură lucrurile. Oamenii din jur îi dădeau sfaturi, poate că erau oameni cumsecade, dar nu puteau să-i ia răspunderea de pe umeri. Asupra băiatului veghea numai el și răposata nevastă-sa. Și dacă mai era cineva cu drept să hotărască, apoi acesta era satul natal. El e patria și are drept asupra tuturor. Toți ne-am născut acolo, acolo e vatra noastră, a tuturor, și nu din pricina

unei țidule cu ștampilă. Obștea satului ne-a crescut întocmai ca o mamă, atunci cum să nu aibă drept asupra noastră? Karas recunoștea și venera aceste drepturi ale lecului de obîrșie. Cîtă ușurare te cuprinde cînd știi că ai alături întreg soborul rubedeniilor, care îți dau un sfat dacă te afli la ananghie și te dojenesc dacă faci vreo prostie! Te simți pe dată mai în siguranță. Am avut intenții bune, dar satul a fost împotrivă, slavă Domnului, acum știu ce am de făcut!

Acesta era Karas: o fire domoală, gînditoare, care nu se speria de muncă, dar depindea de alții, atunci cînd trebuia să ia o hotărîre. Mai cu seamă îi venea greu să se abată de la rînduiala statornicită din bătrîni. Nu fusese niciodată în viață atît de fericit și mulțumit ca în cei doi ani petrecuți la circ, dar, socotea un păcat numai în a recunoaște asta. Se gîndise mereu că n-ar fi trebuit să facă ce-a făcut și că cei de acasă au să-l osîndească. Își închipuia că asta va fi de ajuns ca să-l abată pe Vašek de pe calea aceasta ade-menitoare, dar nepotrivită.

Și băteau amîndoi drumul spre casă, vrînd să afle acolo dezlegarea.

Totul stătea ascuns sub zăpadă, iar copacii mai tineri din pădure se gîrboveau sub povara-i albă. Domnea în jur o liniște adîncă și solemnă, iar în suflet tihnă, ca înainte de spovedanie. „Încă vreo cîțiva pași, și uite, Vašíček, acolo e Horní Sněžna... Uite coliba lui Bláha, uite căsuța lui Cerha, uite hambarul lui Šembera, uite grădina popii — o îngîrămadire de acoperișuri și de copaci negri, desfrunziți, cu turla bisericii în mijloc. Să mulțumim Celui-de-sus că ne-a ajutat să ajungem sănătoși.“

— Ia te uită, Cerha și-a făcut acoperiș nou la casă și Bláha și-a mărit grajdul. Dar acum nu-i vreme de cele lumești, acum trebuie să suim pe dealul de colo, unde se văd plopii ăia. Încoace, la dreapta, ultimul mormînt, Vašíček. Ba nu, nu mai e ultimul, uite că au mai murit trei, de cînd am plecat noi din sat. Pinul s-a prins, a mai crescut. Slavă Celui-de-sus, Mária, uite că am venit la tine. Fă o cruce deasupra mormîntului maică-ti. Să înghenuchem, Vašíček, aicea, în zăpadă. Tatăl nostru... Ți l-am adus, Mária, teafăr și sănătos, e băiat bun și muncitor, n-am de ce să-l dojenesc. Dar acum, te rog din suflet, ajută-mă, povățuiește-mă ce să fac cu el mai departe. Eu îi vreau numai binele și-am să mă

străduiesc pentru el, dar tu, rogu-te, fă-mi în sat un semn, dumirește-mă ce-o să fie de-acum înainte. Și veghează și mai departe asupra lui, Mărinka, doar e copilul tău, binecuvîntată fii între femei și binecuvîntat fie rodul vieții tale, amin... Așa, Vašíček, fă trei cruci deasupra mormîntului. E frumos aici, la mămica, nu? Liniște! Ei hai, șterge-ți lacrimile. Mergem așa printre ploi pînă în sat. Al cui oare o fi ciînele ăsta care latră? Nu cumva e al lui Opolecký!

— Nu, tată, e Vořech al lui Cerha, nici vorbă, Vořech al lui Cerha!

— Ne-a simțit? Uite, ne-a văzut cineva. Cine o fi? Păi cine să fie, moș Krēmářík, se poate să-i scape lui ceva! Să te ție Dumnezeu sănătos, moș Krēmářík!

— Să dea Dumnezeu. Ei drăcie! Ia te uită! Anton Karas! De unde răsăriși, omule? Că nu ți-a mai călcat piciorul pe aici de pe vremea cînd a dat ciuna-n pisici! Tocmai vorbeam cu Vašek Zelenka de tine, ne întrebam pe unde te-or mai fi purtînd picioarele, dacă mai trăiești, ori ai dat ortu popii. Ei, bine-ai venit, bine-ai venit sănătos. Și prichindelul tău ce mai face? De crescut n-a prea crescut el, dar voinic e, nu-i fie de deochi. Acu ai putea ridica un butuc, nu-i așa, măi Vašíček? Mă tot întrebam, că de unde veniți din partea asta — și cînd colo, de la cimitir, se-nțelege, de la Mărinka, de unde să veniți! Va să zică n-ai uitat de ea. De, tu ești un bărbat de treabă, Antoane, n-am ce spune, că și cînd zace sub pămînt tot nevastă se cheamă că-ți este. Cum trăiești fără ea, fără femeie? Ete și la nătărăul de mine, te mai și întreb, parcă nu m-ar duce capul să-mi închipui că atunci cînd nu e, îți lipsește, asta-i știut. Da hai să mergem, ce stăm noi aici ca ai trei sfinți turci pe gheață! Ptiu, drace, că tare mai suflă azi ticălosul ăsta de vînt! De pe la Sfînt Ștefan s-a pornit așa și, cel mai bine, acu, e să te sui pe laviță, lingă cuptor. Oameni buni, păi degeaba vă duceți la ai voștri, că ei au pornit-o după-prînz cu marfă înspre țara nemțească. S-au dus să vînză coșuri, talgere, lădițe și alte mărunțișuri dintr-astea. Și mai devreme de opt nu se-ntorce ei. Cum le merge? Știi și tu, Antoane—dacă nu curge, pică. Da griji sînt berechet, cum să nu fie, că dacă ai cinci parale nu le poți pune sub cloșcă să iasă șase, asta-i știut. Da mai au ei și o capră, și le mai cotcodăcește și cîte o găină pe cuiabar, așa că-și încropesc traiul. Eu zic că lucrul cel mai nimerit ar fi să tragem drept la cîrciumă, colea la

alde Novotny, că el ține mereu deschis. Ei, fugi de-aici, nu mai face pe prostu, adică ești comediant și ți-e frică de-o bere! Haide, omule, că, de-acolo Vašek poate să dea o fugă la deal, la Cikhart. Ce-o să se mai holbeze Jirka Cikhart, mamă Doamne! Spune-i unchiului, adică taica lui Jirka, să vină la Novotny la o bere, că sîntem acolo, eu și taică-tău. Lăudat fie Cel-de-sus, cumătră Novotna, ia te uită ce oaspe v-aduc, măi femeie. Anton Karas, comediant, ei da, chiar el e, ce-ai rămas așa? Ce, nu-l mai cunoști? Păi doar nu-i mai gras ca țăranul sub genunchi. Dă-ne și nouă două ulcele să ciocnim de bun venit. Ia un scaun, Antoane, simte-te la largul tău, ce naiba. În sănătatea ta, frățioare, nici nu știi cît mă bucur că nu te-ai prăpădit pe-acolo!

Doar băutura închise gura vorbărețului moșneag. Dar abia își trase răsuflarea și din nou începu să melițe:

— Ei, cumătră Novotna, trimite pe cineva în sat, măi femeie, la Zelenka, la Cerha, și la Vopolecký, la Podovec, la toți zidarii, să le spună că-i chem degrabă aici, fiindcă avem un oaspe. Ce zici? Fugi încolo, femeie! Ți-am spus, trimite după toți din sat, afară de chiaburi, că știi doar, chiaburu-i chiabur, ce nevoie avem de el, că noi vrem să fim numai între de-alde noi. Or să dea toți năvală, că nu s-a mai văzut zidar care să nu dea fuga cînd aude de butoiaș! Eh, Antoane, frățioare, ia zi, cum sînt comediantele alea, cică-s niște muieri rupte din soare, foc nu alta, crucea și parastasele, trăiești din plin, ai? Că dacă femeia-i rea, e balaur în lege, asta-i știut, nu-i chip s-o dai pe brazdă. Și dacă ai parte de-o babă, vrînd-nevrînd, trebuie să-ți pui pofta-n cui, afurisenia naibii, că deasupra bălegarului nu-ți miroase a mușcată. Hehei, o comediantă din alea... da ce să-i faci, cînd nu e, nu e, și-apoi cu afurisenia asta a mea, degeaba, ce-i mult strică, asta-i știut...

— Ia stai puțin, moș Krčmářík, îl opri Karas în cele din urmă. Spune-mi și mie: cum de știi dumneata că eu și Vašek sîntem la circ? Că doar n-am scris scrisoare nimănui...

— Ei, bată-te să te bată, da cum să nu știu? Păi n-au adus vestea asta băieții din echipa lui Milner? S-au întors călare pe calul sfîntului, slabi ca o rață ogîrjită și cu bani în pungă cîți pui are broasca. Toți ziceau, cică, halal de Karas, ăla s-a pricopsit, în timp ce noi cîntam pe unde se nimerea, el s-a dus la circ...

— Păi nu m-am întâlnit cu niciunul dintre ei!

— Eh, ți-au dat ei de urmă, ce naiba, că doar n-au scor-nit-o din capul lor, de vreme ce ăsta-i adevărul adevărat. Păi noi toată iarna n-am vorbit decît de asta, cum că meseria de zidar a ajuns de risul lumii și cum ai apucat tu taurul de coarne să-ți faci un rost. Ei, și cînd a venit primăvara, băie-ții s-au pregătit și, în loc să se ducă la zidărie, hop la circ...

— Ce spui, moș Krēmářík? exclamă Karas, apucîndu-l de mină pe bătrîn.

— Păi ce naiba să spun, spun și eu cum a fost, cum s-a risi-pit toată echipa pe la diferite circuri, fiindcă n-au găsit unul mai mare, ca să-i primească pe toți laolaltă. Ei, și uite-așa, au rămas acolo la circ, din primăvară pînă-n iarnă, și-n prag de noiembrie ne-am pomenit cu toți acasă. Tii, să fi auzit ce povesteau, cum și ce fel, cum erau comediantele, ba de una, ba de alta, că eu de unde dracu să știu cum sînt la hoit comediantele alea. Au povestit atîtea că nici pe o piele de bou n-ar fi încăput să le serii. Și toți o țineau într-u-na, cum că Anton Karas e acum fruntea lor, că el a avut glagorie, și satul ar trebui să-i ridice monument...

— Doamne ferește, moș Krēmářík, ce tot îndrugi acolo?

— Păi e lucru știut, Antoane, tu ești care va să zică bine-făcătorul satului, tu l-ai scăpat de la foamete, altminteri nici că se vorbește de tine pe aici, decît că tu le-ai arătat oamenilor cum să-și cîștige pîinea...

— Și zici că s-au dus la circ?

— Toți, Antoane, toți, la naiba, toți ca unul! Și Cerha, și Zelenka, și Opolecký, și Cikhart, și Padovec, și Franta al nostru, și Bláha din vale — toți, cum îți spuneam. Încotro te uiți la noi în sat, numai de comedianți dai. Cît despre zidărie, s-a dus pe apa simbetiei...

— Dar Milner, starostele nostru? strigă Karas, cuprins de o uimire aproape dureroasă.

— Milner? Ia mai dă-l încolo, ce fel de staroste o mai fi și el?! Milner e un nătărău ca noi toți. Cînd merge treaba, apoi merge și gata, asta-i știut, dar cînd stă, apoi atunci să te văd, frate, ce fel de staroste îmi ești! Da Milner ți-ai găsit, nu era chip să mai scoți de la el o vorbă ca lumea, pîn-ce s-au dus să-l înghesuie Cikhart și Bláha. Păi dacă ești starostele nostru, i-am spus, zi ce să facem, să tăiem frunză la ciini, sau ce? Și dacă tu nu știi, măi Milner, atunci îți

spunem noi ce facem: ne ducem la circ, așa ca Anton Karas, că acolo e treabă pentru mulți ani de azi înainte. Ei, și el, adică Milner, le-a spus: bineînțeles, nu stăm noi pe roze, dar haidem să cîntăm prin circiumi, că asta, cică, e mai sigur. Să mă ia necuratul, ce staroste o mai fi și asta, că a potrivit-o ca nuca-n perete! Păi te cred, cînd poteca e bătătorită și un bou o nimerește, dar vorba e să-ți dai seama din capul locului, cînd nu știi încotro să apucica să nu dai în băltoacă, apoi asta stă la îndemîna numai unuia cu glagorie, e lucru știut...

Karas nici nu mai asculta vorbăria bătrînului. Brațele îi căzură neputincioase de-a lungul corpului. Va să zică, asta era răspunsul mult așteptat al satului natal! Va să zică, asta era dezlegarea în care el își pusese atîta nădejde că-l va smulge din viața aceea rătăcitoare! Așteptase de aici, din sat, un sprijin în lupta sa lăuntrică împotriva cercului, și cînd colo, toți oamenii din sat deveniseră ridicători de cort la circ, lăsîndu-l cu buza umflată. L-au trădat, l-au lovit pe la spate și apoi și-au luat valea. Nici nu avea răgazul să se obișnuiască cu acest gînd nebunesc, și iată-i aici, venind unul după altul, pe frații Franta din vale, Vašek și Jirka — toți preteni buni. Îl îmbrățișară și-i urară bun venit, aducîndu-i laude și ridicîndu-l în slăvi — oare ce-or fi toate astea? Circiuma zumzăia ca într-o zi de tîrg, care mai de care se umfla în pene unde și cum s-a rostuit: cei doi de colo s-au angajat la Kranz, ăla umblă cu trupa lui Golowetzký, ăla e la Circul Național, ăla rîndaș la menajerie. Și toți erau bucueroși, veseli nevoie-mare. Ce viață! Cort, odgoane, țaruși de fier, femei, ba poți să-sufli și la trompetă — și toate astea mulțumită ție, Antoane, Toník, Tondo, ție, feciorul cel isteț al lui Karas!

La început se simți stîngenit de toate astea și parcă tot auzea vorba lui Krěmářík: „ce-i mult strică, asta-i știut!“ Dar pînă la urmă — ce să-i faci! — îl măguli această neașteptată cinstire și începu să se împăuneze, să-și ia aere de om cu experiență, să dea sfaturi novicilor, să-i mustre, după care cioeni din nou paharul. Pe nesimțite, toată greutatea care îl apăsă mai înainte, pieri, și viața i se păru dulce și veselă. Îi venea să se sărute cu toți, de bucurie că i-au destrămat astfel grijile. Mai apoi veni și Vašíček, beat de fericire și-i povesti cum le-a arătat băieților iscusința lui și cum au

rămas toți cu gura căscată când au văzut un *flic-flac* și „săritura maimuței“. După aceea se arată în circiumă și Karolina, sora lui Karas, care tocmai se întorsese cu bărbatul acasă și auzise ce oaspeți neașteptați au sosit. Îi pofti pe amândoi acasă, la cină, și în bucătărioara lor sărăcăcioasă avu loc transformarea definitivă a lui Karas. Oamenii aceștia trudiți, sora și cumnatu-său, îi ridicară osanale, cum că și-a găsit norocul acolo, la circ. Îi spuseră că în munți e acum mare sărăcie și că meșterilor zidari le merge rău. Ce s-ar fi făcut acum familiile din sat, dacă bărbatii mai în putere n-ar fi urmat pilda lui Karas și n-ar fi adus acasă în toamnă cîte o brumă de agoniseală. Toți, afară doar de bogătani, sînt nevoiți să-și caute de lucru departe de vatra lor. Ei doi umblă prin împrejurimi cu măruntișuri cioplite de bărbat. O muncă amară și cu cîștig puțin. De cîte ori nu oftează ! Din vaietele și tînguirile amîndurora, Karas își dădu seama cît de greu i-ar veni să-și facă un rost acasă, în sat, și viața lipsită de griji din peregrinările lor pe roate i se păru un rai, față de ce era aici.

Se duseră destul de tîrziu la culcare, căci le trebui multă vreme pînă să le povestească gazdelor pe toate. Abia cînd se întinseseră sub pilotele grele și reci din odaia de oaspeți, i se limpeziră și lui Karas gîndurile. O rugase pe Mărinka să-i dea un semn în sat și-i întîlnise semnul la tot pasul. Îi dăduse acest semn bătrînul Krêmărik, i-l dăduseră foștii tovarăși de muncă, i-l dăduseră copiii din sat și, deopotrivă, rubedeniile apropiate. Bine-ai făcut, omule, că te-ai apucat de munca asta, nu-i nici o rușine, nu te-ai înjosit cu nimic față de satul tău natal. Dacă nu-ți poți cîștiga piinea aici, pornește în lume și luptă, că altfel nu-i chip, nu te lăsa strivit de sărăcie și nevoi. Totul e să-ți rămii credincios ție însuși, să nu te pierzi în vîlmășagul lumii și să te întorci apoi la ai tăi, ca să le fii de ajutor. Da, cam așa stau lucrurile. Vașiček va merge mai departe și va ajunge mai sus decît taică-său, asta-i neîndoios și deie Domnul să nu uite nici el de cuibul din care a zburat. Așadar, iată răspunsul pe care i l-a pregătit Mărinka. Să te răsplătească Dumnezeu, nevastă, că mi s-a ales hotărîrea, amin.

A doua zi, Karas își trecu vremea trebăluind și dregînd cîte ceva la căsuța lui. Descuie ușa tulburat și pătrunse încet în odăițele unde trăise o bună bucată de viață. Dar nu era

timp de înduioşări, peste tot stătea aşternut colbul; uite, colo nişte pinze de păianjen, dincolo, tavanul parcă s-a coşcovit de la apa de ploaie şi trebuia să se suie pe casă, să cerceteze acoperişul. Dacă se apuca de treabă împreună cu Vašek, nici nu avea ce face pînă la amiază. Pe urmă se duseră şi pe la rudele Márinkăi, pe la cumetri şi cumetre. Toţi îi primiră cu braţele deschise, bucuroşi să-i vadă sănătoşi pe amîndoi şi să ştie că le merge bine. Noaptea dormiră tot în sat, şi dimineaţa, cînd încă nici nu se luminase de ziuă, tatăl şi feciorul o porniră la vale, spre oraşul Budějovice.

Rămîneţi cu bine, căsuţe din Horní Sněžna! Fie ca luminiţele voastre să nu se stingă niciodată şi hornurile să vă fumege pururi — noi nu o să vă uităm nici o clipă, chiar dacă ar fi să hoinărim toată viaţa!

La întoarcerea la Hamburg, locatarii vagonului 8 mai să nu-l recunoască pe Karas, atît era de însufleţit şi de vorbăreţ. Ajunseră să creadă că a peţit vreo femeie acasă, la el în sat — de unde să le treacă prin minte că schimbarea asta venea din mulţumirea omului împăcat în conştiinţa sa!

În starea aceasta plină de voie bună postul trecu repede, trecu şi iarna şi, o dată cu primele adieri de primăvară, veniră pregătirile pentru un nou turneu.

De astă dată, Romeo nu mai mergea cu ei. Berwitz considera că acum, cu Vašek, are destui acrobaţi şi nu mai reînnoise contractul. Prichindeii lui Romeo începură să plîngă şi să ţipe, căci nu vroiau să se despartă de viaţa frumoasă pe care o trăiseră aici, într-un circ atît de mare. Dar în cursul zilelor următoare, aprigul cap al familiei izbuti să-i potolească binişor, cu cîteva palme zdravene şi, într-o joi, toţi ai lui se adunară în jurul vagonului albastru, la care papa Ahmed înhămasese din nou căluţii săi. Toţi cîţi se aflau în preajmă veniră să-i strîngă mîna pentru ultima oară. Ahmed Romeo, fiul lui Mehmed Romeo, fiul lui Ali Romeo, fiul lui Omar Romeo — se întoarse cu faţa spre răsărit şi psalmodie cu glas răsunător:

— *Lá iláha, illa-láh, Muhummadun rasulú-lláh!*

După aceea pocni din bici şi începu să cînte *súra* albinei:

— Dumnezeu a lăsat carele pentru a vă sluji drept casă şi din pielea animalelor v-a făcut vouă corturi, care sînt mai uşoare cînd vă mutaţi din loc în loc...

Copiii se opintiră să împingă vagonul, ale cărui roți se afundaseră peste toamnă în pământul muiat de ploi și care acum se urneau anevoie din noroiul înghețat. Doamna Romeo flutura de la geam o batistă, artiștii cercului strigau: „La revedere, *auf Wiedersehen*, *au revoir*, *a rivederci!*“, și vagonul albastru se făcu nevăzut pe străzile Hamburgului.

Vašek se simți cel mai aproape de ei în timpul despărțirii. Îi pleca primul profesor și, cu toate că învățătura cu el fusese mai degrabă un chin, inimioara îi zvieni plină de tristețe atunci când Ahmed Romeo îl îmbrățișă și îl sărută pe amândoi obraji. Nici de băieții acrobatului nu se despărțea prea ușor. Erau ei niște neisprăviți și niște răi, cu care de atâtea ori trebuise să se încaiere, dar acum, când se adunau în jurul lui și, unul după altul, îi întindeau politicos mâna, îl năpădi o adâncă mihnire că toată liota asta gălăgioasă pleacă și poate n-au să se mai întâlnească niciodată. Din senin, lacrimile îi umplură ochii și i se scurseră încet de-a lungul obrazilor, până la gură. Băiatul și le linse cu limba, ca să nu i le vadă nimeni, și se miră cât sînt de sărate. Alte lacrimi i se rostogoliră din ochii care urmăreau ca printr-o sticlă aburită vagonul ce se îndepărta. În clipa când să dea colțul străzii, Paolo, care stătea cocoțat în spate, se întoarse cu fața spre ei și, dînd din mâini, strigă cât îl ținea gura: „Dablkau!“ Vašek se aplecă fulgerător după o piatră, dar pământul era înghețat și, până să desprindă una, Paolo dispăruse. Își șterse ochii și încetă numaidecît să plîngă, apoi se întoarse în clădirea cercului.

Helenka se apropie în fugă de el, plîngînd în hohote.

— Ce ai de bocești așa, Helen? strigă Vašek.

— Eu, eu îți aduceam... vroiam să-i dau lui Paolo o bucată de colac... și uite că ei au plecat!

Lui Vašek era cît pe ce să-i sară țandăra, dar se stăpîni.

— Lasă, nu mai plînge, Helen. Paolo era un golan. Dacă tot ai adus colacul, hai să-l mîncăm împreună.

Intrară în cercul neluminat și, aproape în același loc unde nu demult Paolo îi spusese Helenei că o iubește, mîncară colacul în amintirea micului african, pentru care fata simțea în inimă o pornire plină de gingășie, iar băiatul una plină de dispreț.

După cîteva zile, Circul Humberto o porni la drum. Vagoanele tocmai începuseră să plece unul cîte unul, cînd

Vosátka aduse vestea că peste noapte a murit Hein Moesecke. În iarna aceea se ridicase de trei ori din pat după gripă, luîndu-și locul la tejghea, dar a treia oară făcuse o pneumonie, care îl doborîse.

— Și noi nici nu putem să mergem la înmormîntare, clătină din cap Kerholec, care stătea între vagoanele ce se urneau din loc.

— Păi, oricum, n-am fi putut merge, zise în chip de lămurire Vosátka. Nu-l înmormîntează aici. A lăsat, săracul, cu limbă de moarte, să-l îngroape acolo unde s-a născut.

— Și unde-l duc? întrebă Bureș, care încălecase de acum și ținea de friu un alt cal pregătit pentru Vosátka.

— La Buxtehude, răspunse sergentul, apoi strînse chinga și se avîntă în șa.

— Buxtehude... Buxtehude... șopti Karas mai mult pentru sine. Și, ca dintr-o mare depărtare ajunse pînă la el o undă de duioșie. Da. Buxtehude a fost prima localitate spre care au pornit, cînd el abia pășise în această viață nouă și necunoscută. Pe atunci numele acesta îi suna ca un descîntec misterios, cuprindea toată nesiguranța plină de taină în întîmpinarea căreia mergea. Azi, simțea însă doar o adiere de aducere-aminte, nimic mai mult. Buxtehude... un nume oarecare. Și acolo se nasc oameni ca oriunde. Se nasc și mor. Sau se întorc să moară acolo. Sau se întorc acolo morți.

Acesta fu ultimul gînd al lui Karas cînd vagonul lui se puse în mișcare:

— Ca grăsanul de Hein Moesecke... Să rămîn și eu credincios satului meu, Horní Sněžna!

**PARTEA
A TREIA**

E o minunată duminică de martie. De-a lungul cheiului zboară pescărușii. Orologiul din turnul bisericii Sfântul Pavel bate ora zece dimineața. Domnișoara Rūžena Langermann intră cu pași repezi în parcul orașului. Poartă o pălărioară așezată cochet pe o sprinceană și o rochie lungă, cu turnură în spate. Se grăbește, dar asta nu o împiedică să zimbească, fiindcă tînărul de colo în palton gri e Vašku, admiratul dresor de animale sălbatice de la Circul Humberto. O așteaptă nerăbdător, deși n-a întîrziat. Aseară i-a șoptit: „la ora zece, precis“. Puțin a lipsit să nu întîrzie. Trebuise să isprăvească pentru azi, la atelier, trei toalete de primăvară, ca să poată fi trimise clientelor în cursul zilei. Ieri lucrase pînă la zece seara, la meștera ei, iar azi, duminică, venise la atelier pe la șapte și jumătate. Lucra întotdeauna repede, dar azi parcă îi juca acul între degete, și inima îi era plină de fericire. Azi, la zece dimineața, va avea loc acea fermecătoare și încîntătoare primă întîlnire...

Doamne, parcă mai era nevoie de această fericită întîlnire! Doar îl iubea pe Vašku din copilărie, de pe vremea cînd venise împreună cu taică-său la ele acasă și se amestecase cu un aer de comandant în jocurile ei nevinovate. Cu cită bucurie urmărise împreună cu mamă-sa progresele lui neîncetate, din clipa cînd micuțul Vašku învăța să călărească și să facă sărituri acrobatice. An de an se întorsese la ele, împreună

cu taică-său, și de fiecare dată știa câte ceva nou, pînă cînd dobîndi admirația celor din jur ca săritor neîntrecut și călăreț desăvîrșit. Cu vreo trei ani în urmă, domnul Bureș spusese că Vașku a devenit bărbat în toată puterea cuvîntului și că stăpînește pe deplin tot ceea ce se cere unui călăreț de înaltă clasă. Cîteva zile mai tîrziu, Vașku le povestea rizînd ce tevdatură a făcut la circ fuga împlinzitorului de lei, a celui uriaș căpitan francez, care, de frica băbăției de madame Hammerschmidt, dăduse bir cu fugiții, luînd cu el și tigrii, îngrozit că pînă la urmă tot nu va scăpa de ea și va trebui să o ia de nevastă. Leii și urșii rămăseseră pe loc, deoarece erau proprietatea lui Berwitz, dar cine să se ocupe de ei, cînd Gambier luase cu el și pe ajutorul său? Cine altul decît Vașku? Doar crescuse la circ, o dată cu fiarele, le îngrijise și le hrănise zilnic, iar pe cei doi lei mai tineri, Borneo și Sumatra, îi purtase în brațe pe cînd era băiat de-o șchioapă. Rūženka își amintește ca azi ce teamă a cuprins-o auzind că Vașku va intra în fiecare zi în cușca leilor. Pentru prima oară simțise o înțepătură atît de ciudată în inimă, la gîndul că i s-ar putea întîmpla ceva. El a rîs și i-a risipit temerile cu o nemăsurată siguranță de sine, spunînd că nu e nici o primejdie, că leii și tigrii nu sînt decît niște pisici mari jucăușe și că totul consta în a ști cum să le iei. Ea însă nu și-a găsit liniștea, și abia atunci, pentru prima oară, și-a dat seama că Vașku îi e nespuse de drag, ca un frate bun. Îi făcea plăcere faptul că nici domnul Karas nu se arăta mulțumit și căuta să-l convingă pe Vașku să nu se joace cu fiarele, fiindcă e o mare deosebire între cai și lei. Dar Vașku, nici gînd să se lase convins. De pretutindeni te pîndește moartea, tată, i-a spus el. Poți să mori fără să te aștepți, fie că ești pe cal, fie în timpul unui salt. Pe cîtă vreme cu leii, știu cel puțin ce primejdie mă așteaptă. În afară de asta, zicea el, circul nu poate bate pasul pe loc, trebuie să aibă ce i se cuvine, așa cere slujba, datoria, munca trebuie să continue.

Și Vașku a preluat el dresura leilor și urșilor, iar după un an a început să dreseze și tigrii, cumpărați între timp de Berwitz.

Cît s-a mai temut pentru el! Cu cîtă înfrigurare aștepta în fiecare zi să-i audă pașii pe scară! Cu ce privire iute îl învăluia, ca să vadă dacă nu cumva are brațul bandajat! În pri-

măvară, cînd au plecat în turneu s-a simțit atît de părăsită, o apăsa atîta tristețe și dor, încît s-a dumirit dintr-o dată că îl iubește năprasnic pe Vašku. Pe un frate poate că nu l-ar fi iubit atît. Tremura toată gîndindu-se la el, iar cînd o serisoare aduse vestea că circul se întoarce, și că el, Vašku, e sănătos, își pierdu cumpătul de bucurie. Lui însă nici nu trecea prin minte să vadă cu ce ochi îl privește ea. Venea an de an în gazdă la ele, la fel de ars de soare și de vînt, puternic, liniștit și calm în mișcări, arătîndu-i mereu aceeași prietenească afecțiune, dar numai atît. Abia acum, nu demult, cu vreo două săptămîni în urmă o privise dintr-o dată cu totul altfel decît pînă atunci. Ea simțise că o trec fiorii și se fisticise. Într-altă zi, cînd rămăseseră o clipă singuri, el i-a luat mîna într-a lui și i-a spus: „Ești o fată foarte frumoasă, știi?” După aceea mai avusese pentru ea cîte o mîngîiere, cînd se întîlneau în antreu sau pe scară. Iar ieri... ieri s-a furișat în spatele ei, în timp ce deretica prin odaie, a prins-o de umeri și a murmurat: „Rûzenko... noi doi... noi doi n-am avea oare ce să ne spunem?” Ea s-a fisticit de tot și nici acum nu știe cum de-a îngăimat: „Dacă așa crezi tu, Vašku...” Iar el, Vašku cel puternic și sigur de sine, care stăpînea cu o privire tigrii și leii, a privit-o temător și i-a șoptit: „Atunci vino... miine la zece... la intrarea în parc...” După aceea a plecat repede. Și acum, iată-l aici, așteptînd-o. A văzut-o, îi iese în întîmpinare, scoțîndu-și pălăria și îi spune parcă tulburat:

— Rûzenko, ce bună ești că ai venit!

Își strîng mîinile, iar Rûzenka începe să-i spună cam cu prea mare grabă, cum s-a silit să isprăvească lucrul și cît s-a temut ca nu cumva să trebuiască să ducă rochiile clientelor, fiindcă n-ar mai fi putut să vină în parc. Din fericire, maistra a trimis pe ucenicele mai tinere să ducă rochiile. În timp ce se plimbă prin parc, Vašku îi povestește ce agitație a cuprins azi animalele din cuști. Simt apropierea primăverii, de aceea sînt agitate. Rûzenka îi spune că și maistra lor a fost cam nervoasă în ultimele zile, că le-a azvîrlit lucrul pe jos. Oare și ea o fi așa tot din pricina primăverii, ca și animalele lui? Vašku socoate că s-ar putea, întrucît unii oameni sînt la fel de simțitori ca și animalele, dar în majoritatea lor, nu, în genere oamenii se dovedesc mai puțin simțitori decît fiarele ori elefanții.

— Cum, elefanții sînt și ei simțitori? întrebă uimită Rûženka.

— O, elefanții sînt cele mai simțitoare animale, o asigură Vašku. Se sperie din orice fleac. O dată a scăpat din cușcă o veveriță și a fugit la ei în grajd. Să fi auzit ce larmă au dezlănțuit cei șase elefanți ai noștri! Scoteau țipete, scuturau lanțurile și tremurau din tot corpul de enervare. Noi nici gînd să ghicim ce s-a întîmplat, pînă cînd am descoperit sus, chircită pe o bîrnă, veverița.

— Și Arr-Şehir ce-a spus de întîmplarea asta?

— S-a supărat. A spus că elefanții și giștele sînt păzitorii ordinei pe lumea asta și dacă fiecare și-ar face datoria cum trebuie, favoriții lui n-ar mai avea de ce să se înfurie. Pe urmă ne-a cerut să omorîm veverița, spre a le da o pildă celorlalte.

— Dar n-ați omorît-o...

— Nu, iar Arr-Şehir ne-a ocărit, zicînd că nu sîntem de neam regesc. Îmbătrînește pe zi ce trece. Anul ăsta a trebuit să-și cumpere ochelari; și ce se mai canonește cu ei, săracul, fiindcă cei doi pui de elefant îi fură mereu ochelarii de pe nas.

— Cum... elefanții fură?

— Da. Tot ce le place, dar mai ales cheile de la lanțurile cu care sînt legați.

— Și ce fac cu ele?

— Le-ascund în paie, sau le mănîncă. De obicei le mănîncă. Elefanții îi dau mult de furcă!

Vašku tăcu, și Rûžena de asemeni. Pășeau tăcuți unul lingă altul, uitînd de animale și de maistra ei, cugetînd amîndoi; ce minunat e că se pot plimba împreună! Vašku îi luă mîna într-a lui, și fata rămase uimită ce aspră și bătătorită mîna are el. Dar mîna asta răsplinea căldură și o plăcută înfiorare, sub care se topeau toate celelalte gînduri, rămînînd doar un simțămînt simplu de fericire. În mintea lui Vašku își făcu loc cu greu gîndul că acum, cînd se află cu Rûženka, ar trebui să spună vorbe de dragoste, numai că nu știa cum să înceapă. Tot ce-i trecea prin cap i se părea prostesc. Și de cîte ori ochii lui se întorceau spre fața îmbujorată și privirea strălucitoare a Rûženei, fata i se părea dumnezeiesc de frumoasă, încît amuțea din nou. Domnișoara asta elegantă nu mai era Rûženka de pe vremea

jocurilor lor copilărești. Iar el, la drept vorbind, ce era? Un biet om de circ, obișnuit cu caii și cu cuștile fiarelor. Nemăsurata lui încredere în sine se făcu dintr-o dată mică-mică și dispăru. Ar fi trebuit să-i vorbească, să-i spună ce gîndește acum, dar i se părea mult mai greu să curme această dulce tăcere, decît să intre în mijlocul leilor și tigrilor. Și oare ce să-i spună? „Te iubesc, Rûženka! Ești frumoasă!“? Cel puțin dacă nu i-ar vorbi cu „tu“, dacă i-ar vorbi cu „dumneavoastră“, asta ar fi mai nimerit pentru admirația lui. Și-a poi, mai era ceva care îl neliniștea: cum va primi ea declarația lui de dragoste? Nu are să rîdă? Nu se va simți jignită? I se părea că nu, că nici nu poate fi vorba de așa ceva, dar dacă... dar dacă Rûženka și-a dăruit inima altuia, iar pe el îl socotește doar un prieten? El, bunăoară, să-i spună: „Te iubesc, Rûženka!“ Iar ea să-i răspundă: „Îmi pare rău, Vașku, dar eu iubesc pe altul...“

Nu, nu era cu putință. Ar fi băgat el de seamă ceva pînă azi. Și apoi, nici ea n-ar fi venit la întîlnire. Îngrozitoare frămîntări. În vagonul 8 se vorbise de atîtea ori despre femei, i se dăduseră sfaturi și pilde, îl preveniseră în fel și chip, dar nimeni nu-i spusese ce trebuie să faci atunci cînd vrei să-ți mărturisești dragostea unei fete. Bineînțeles, toți vorbiseră despre dragoste în cuvinte aspre, bărbătești. Or, Rûženka era o ființă gingașă și delicată, fără pereche în lumea circului. Oare cum să-i spună? Și unde, cînd pe aici, prin parc, peste tot vezi atîția oameni, mai ales îndrăgostiți? Ei toți au trecut cu bine peste acest moment greu, asta se cunoștea după mulțumirea zugrăvită pe chipurile lor, toți erau mai fericiți decît el. Și meraseră așa, alături, vreo jumătate de ceas încheiată, fără să-și spună o vorbă. Doamne, ce-o fi zicînd Rûženka despre el? Ar trebui să-i spună ceva vesel, dar ce a-nume? Doar n-o să-i povestească — Doamne ferește — cum a tăiat azi-dimineață un but de carne de cal în porții pentru fiare, ori că armăsarul Kismet n-a vrut să mănince ieri, ci doar a împrăștiat ovăzul cu copitele... Și uite că altceva nu-i trecea prin minte.

Tocmai atunci, Rûženka îl strînse încetișor de mînă și-i spuse:

— Privește, Vașku... ce frumusețe!

Se uită încotro arătase ea și, într-adevăr, îl fermecă pilcul acela de arbuști înfloriți. Frunzulițele nu apăruseră încă,

dar crengile erau încărcate de flori galbene și strălucitoare ca aurul curat. Se apropiară și porniră printre copăceii în floare, înconjurați de splendoarea aceea fără de pereche... doar ei doi printre flori... și deodată, Vašku ridică mîna și o cuprinse pe după umeri... Ce fior a cutremurat-o pe Rûženka! Vašku nu știe cum s-a întîmplat, dar într-o cli-pită o atrase spre el, o cuprinse în brațe și o sărută lung, amețit de parfumul ei.

— Vašku... micuțul... dragul... iubitul meu...

Dulceață, amărăciune, stinghereală, o ceață trandafirie, apoi deodată o senzație îmbătătoare de siguranță triumfătoare, de exuberantă conștiință de sine, forță și încredere. Există vreun obstacol pe care el, Vašku, să nu-l doboare? Priviți-i trupul: parcă-i făcut din oțel! Priviți-i ochii: fiiarele dau înapoi în fața voinței îngrămădite în el! Oare s-ar fi putut să nu te cuceresc, Rûženka? Voi cuceri totul, lumea întreagă pentru un zîmbet al tău, pentru gingășia ta plină de credință. Și deodată se iviră o mulțime de lucruri despre care era nevoie să vorbească, simțeau nevoia să-și descarce inima, însă totul se rezumă pînă la urmă doar la atît: noi doi ne... ei, hai, spune tu, Rûženka, de pe buzele tale sună atît de dulce... noi doi ne iubim...

Orologiul din turnul bisericii Sfîntul Pavel bate ora prînzului. Vašku și Rûženka pășesc la braț, lipiți unul de altul, îndreptîndu-se spre casă, unde îi așteaptă cu masa doamna Langermann și tata Karas; tinerii le vor împărtăși marea și solemna veste a logodnei lor. Vine primăvara, circul va porni din nou la drum, dar cînd se vor întoarce, în toamnă, vor face nunta. Rûženka Langermann va deveni Rûžena Karas, soția lui Vašku, călăreț și dresor la Circul Humberto.

II

E o minunată duminică de martie. De-a lungul cheiului zboară pescărușii. Orologiul din turnul bisericii Sfîntul Pavel bate ora zece. Domnișoara Helena Berwitz pornește cu pași mărunței de acasă. Pe drum, își încheie din mers:

mănuşa. De îndată ce dă colţul străzii, deschide poşeta ei după moda „pompadour“ şi scoate iute la iveală o scrisorică: Oare a reţinut bine cele scrise acolo? E atît de neaşteptată, atît de îmbătătoare scrisoarea asta, încît trebuie negreşit să o citească din nou.

„Iubită Helenka!

Îţi mai aminteşti făgăduiala pe care ne-am făcut-o cîndva, pe treptele Circului Humberto? Au trecut mulţi ani de atunci. Eram amîndoi nişte copii. Dar eu n-am uitat-o! Păstrez de atunci în inimă chipul tău drag şi amintirea ta m-a însufleţit oriunde m-a purtat drumul meu de artist. Acum mi-a purtat paşii în oraşul unde locuieşti tu. Sînt angajat ca primbalerin la teatrul din Hamburg şi chiar astăzi am sosit aici. Întîiul meu gînd a fost la tine, fermecătoare dragoste a copilăriei mele, stea a vieţii mele! Dacă mai simţi în inima ta ceva pentru mine, vino, te rog, duminică la ora 10 în faţa teatrului şi adu-mi, înainte să urc pe scenă, o undă de fericire şi speranţă. Te sărută al tău credincios, care nu te poate uita,

Paolo Romeo.“

Da, e tare mult de atunci, parcă a fost un vis. Şi totuşi, Helena s-a simţit nespus de tulburată de această scrisoare, parcă ar fi trecut-o un curent electric. Paolo, frumosul Paolo... Oare ce s-a mai întimplat cu băiatul acela oacheş, care a învăţat-o cîndva cum să facă săritura jocheului? Prin urmare, a devenit dansator, aşa cum şi-a dorit! Dar cum de-a părăsit cercul şi familia? Faptul că nu a uitat-o e într-adevăr frumos. Făgăduiala aceea de atunci n-a fost decît o joacă de copii, şi totuşi te leagă puţin. Oare o fi adevărat că mai e şi azi îndrăgostit de ea? Şi de ce n-ar fi? Bărbaţii sînt atît de ridicoli, ea bunăoară, cel cu liliacul alb. De trei săptămîni, cineva îi trimite seară de seară cîte un buchet de liliac alb, acum, cînd nici n-a venit primăvara. Cîţi bani o fi risipind! Dar nu apare de loc, nu dă nici un semn, nici un bilet, nici o carte de vizită, nimic, nimic, nimic altceva decît liliacul acela splendid, cu ramuri grele

de flori. Cine o fi? Cu siguranță, un om bogat și de un gust remarcabil. Dar bătrîn? Tînăr? Frumos? Urît? Cu neputință de ghicit. Alice Kerholec zice că trebuie să fie un bătrînel trecut prin ciur și prin dirmon, care nu are curajul să se înfățișeze, dar asta-i doar o presupunere, și Alice o rostește rîzînd, ca să o necăjească pe Helena. Alice o invidiază în taină pe Helena, pentru că n-a devenit ea călăreață-acrobată a circului, atunci cînd mama Helenei a încetat să mai călărească. Numai că asta-i o prostie. Helena s-a pregătit doar de mică pentru călăria acrobatică și de înaltă școală. Era la mintea oricui că fiica directorului înseamnă mai mult decît soția platzmeisterului. În plus nu i-ar strica roșcatei ăsteia să aibă mai mult cap și să judece singură că o femeie, mamă a trei copii, așa ca ea, nu mai are corpul unei fete tinere. Doar toți recunosc asta. Și tocmai de aceea vrea Alice să-i ridiculizeze admiratorul necunoscut, dar asta-i o prostie. Mai degrabă trebuie să fie cineva sus-pus, foarte discret, cineva care va apare negreșit într-o bună zi. Și dacă există asemenea admiratori devotați, atunci Paolo de ce n-ar fi și azi îndrăgostit de ea? Se zice că încă de mică era frumoasă — așa spun părinții. N-ar fi deci nimic de mirare dacă i-ar fi lăsat o impresie atît de puternică. Toți îi scriu și-i spun că e visul lor, că tinjesc după ea, că nu pot să o uite. Atunci, de ce n-ar fi adevărate toate acestea și pentru acest băiat înflăcărat? Numai de l-ar cunoaște după atîția ani! Nu poate fi mustăciosul acela gras de sub candelabrul de la intrarea teatrului, nici bărbatul de acolo, în treni, dar... Paolo! Doamne, cît e de frumos!

Apărî în fața ei ca desprins dintr-o cadră, suplu și elegant, neînchipuit de elegant! Sub soarele strălucitor de primăvară umbra de pe-acum în talie, fără pardesiu, într-o haină albastră, strînsă pe mijlocul miraculos de subțire, o vestă de brocart și niște pantaloni de culoare deschisă, în carouri, cu o cravată galbenă cu flori roșii, în care stătea înfiptă o perla mare, cu o pălărie maro cu borul întors deasupra buclelor negre, cu un baston subțire de bambus în mîna cu degetele încărcate de inele masive. Dar ce însemnau toate acestea pe lîngă obrazul lui fin, măsliniu, luminat de doi ochi mari, întunecați și visători, ce-și aruncau scînteierea de sub mătasea lungă a genelor! Avea nasul cu o rară finețe dăltuit, aristo-

cratic, gura frumoasă, tăiată parcă în marmură, iar printre buze i se vedea strălucind albeața dinților.

Nici Paolo nu rămase mai puțin surprins de farmecul tinerei călărețe. Fără să vrea, închise ochiul stîng și o măsură cu un aer de cunoscător din cap pînă-n călcie, după care își adună din nou tot focul în priviri și îi ieși în întîmpinare.

— Oh, *ma bella, bellissima* Helena! i se adresă tînărul cu un glas moale și îmbietor de tenor, și îi sărută mîna, pe care o strînse apoi la piept. Abia acum văd ce infinit de săracă e închipuirea mea. Atît de frumoasă nu mi te-am închipuit! Ești fermecătoare, într-adevăr fermecătoare! Ah, ce nebun am fost cînd am visat că această floare va înflori pentru mine... Oare pot să sper? Ești căsătorită? Sau cumva logodită? Ai cumva vreun pretendent? O, e de-a dreptul de necrezut! Se vede că soarta sprijină hotărîrile nevinovate ale copilăriei...

Și Paolo, strecurîndu-și mîna dreaptă pe sub brațul Helenei, o conduse calm, plin de sine, de parcă ar fi rămas în seama lui să ia o hotărîre. Vocea lui melodioasă îi răsuna lingușitor în urechi, privirea lui aprinsă i se împlînta în fiecare clipă în ochi, făcînd-o pe Helena să tremure; capul, mîinile, coapsa lui o atingeau ușor în mers, dîndu-i o fierbinte înfiorare.

— Părinții sînt sănătoși? Sper că afacerile le merg bine. Dar prostul ăla de „Dablkau“ — a făcut carieră cu caii lui?

— Nu vorbi cu atîta dispreț, Paolo. Și eu am făcut carieră cu caii. Puțin ai contribuit și tu la asta — atunci, cînd mi-ai arătat cum să sar pe cal.

— Ți-am arătat eu cum să sari pe cal? Nu-mi aduc aminte. De unde să fi știut eu ceva în legătură cu călăria?

— Nu era tocmai călărie, ci numai o săritură, săritura jocheului, sus, drept pe crupa calului. Știi, atunci cînd tata te-a lovit cu biciul...

— Ah, îmi aduc aminte. Dar... sper că nu i-ai povestit nimic prietenului „Dablkau“. S-ar fi făcut foc pe mine, că m-am amestecat în niște treburi la care el se pricepea mai bine. Mda, desigur... și lovitura aia de bici... Vezi, încă de pe-atunci am suferit pentru tine. Iar din ziua aceea am suferit de nenumărate ori, deși altfel. M-am tot gîndit ce minunată pereche de balerini am fi fost noi doi. Tu ai rămas deci la călărie. Am auzit vorbindu-se despre tine, de cum

am sosit aici. A fost parcă un semn al destinului. Închipuiește-ți, venind cu partenera mea la teatru, la garderobă, mă uit în jur... și ce văd? Garderobiera era o bătrinică, o italiancă, signora Delaglio. Când am întrebat de voi, mi-a spus numaidecît că te cunoaște, că ți-a dat pe vremuri lecții de balet. De la ea am aflat cît ești de frumoasă și că pînă acum nu te-ai căsătorit. Signora Delaglio s-a oferit — imediat ce mi-a plecat partenera — să-ți aducă un *billet doux*¹... zicînd că dacă vrem să ne întîlnim fără să fim deranjați... ea are o locuință liniștită, unde se poate aranja o cină intimă sau o zăbavă la un ceai sau la o sticlă cu vin. Imaginează-ți, Helenko, să mi se facă o asemenea ofertă chiar în clipa în care pun piciorul într-un oraș unde n-am mai fost de pe cînd eram copil!

— E îngrozitor... Sper că ai refuzat-o pe codoașa aia?

— Da de unde, rise încetișor Paolo, am primit Helenko, am primit cu entuziasm... Și dacă n-ai vreo obiecție, am putea merge chiar acum acolo... barem să vedem cum arată viitorul nostru cuibușor...

— Paolo! strigă uluită Helena.

— Ei, ce? Doar nu ți-e frică?

Stăteau față în față. Helena încurcată și plină de teamă, el cu un zîmbet frivol. După o clipă, o măsură cu o privire atentă.

— Doar nu vrei, Helenko, să-mi spui că tu, o călăreată-acrobată, mai ții seamă de acele prejudecăți învechite, potrivite doar unei domnișoare burgheze și nu unei artiste moderne. În acest caz ar fi, bineînțeles, o mare surpriză... ceva ce n-am întîlnit încă nici la domnișoarele din înalta societate.

— Paolo, rosti Helena, abia stăpînindu-și mînia, nu știu cu cine te întîlnești și cum trăiești tu, dar ceea ce îmi propui acum e, în cel mai fericit caz, o îndrăzneală. Sîntem, e adevărat, artiști de circ, călăreți și călărețe-acrobate, dresori, îngrijitori de cai, alege-ți tot ce știi mai vrednic de dispreț, nu avem un cămin, rătăcim prin lume ca nomazii... dar cu toate astea sîntem de familie bună, Paolo, de familie bună, înțelegi? Nici una dintre noi nu e dintre acelea pe care le poți chema, făcîndu-le un semn cu degetul.

¹ O scrisoare de dragoste (fr.).

Pe fața lui Paolo parcă trecu o umbră. Strălucirea ochilor i se stinse, zîmbetul îi pieri, pleoapele lui cu gene lungi coborîră, ascunzîndu-i privirea... Doar pentru o frîntură de clipă lăsă să-i scape o căutătură iscoditoare. Însă după aceea, numaidecît, cînd deschise ochii, nu citeai în ei decît un regret fără de margini.

— Ah, îmi pare rău, Helenka, abia acum văd cît de groaznic m-a făcut să greșesc zgripturoaica aia, Delaglio. Pentru Dumnezeu, te rog să mă ierți. Niciodată nu mi-aș fi permis, dacă ea nu mi-ar fi dat de înțeles... Pfui, mi-e penibil să și vorbesc despre asta...

— Delaglio! Asta e ceva pe măsura ei!

— Tocmai! Îți jur că eu singur... Doamne, dar e limpede ca lumina zilei că numai amintirea din copilărie m-a îndemnat să te văd! O imagine pură! Sentimente curate! Hai să uităm de urzeala acestei tălpi a iadului. Între noi există doar altfel de legături, și-ți mărturisesc că n-aș vrea să le pierd. Atîția ani au fost un izvor de mîngîiere pentru mine...

— Cum de-ai ajuns în teatru, Paolo? întrebă Helena, dorind ea însăși să treacă cît mai repede peste acest incident penibil.

— O, teatrul! se entuziasmă Paolo pe dată, bucuros că i se întinde o mînă de ajutor. Cine-a trezit în micul Paolo dorința de a face balet? Nu-ți mai amintești de fetița aceea plăpîndă, care a învățat aici, la Hamburg, primii pași de dans și apoi i-a arătat și micului Paolo? Tu, draga mea, tu ai fost aceea care m-ai îndrumat spre balet. Mi-am dat seama cît se aseamănă baletul cu ceea ce știam eu, și cît de frumos era față de tumele și salturile prin aer, care mă așteptau o viață întreagă ca acrobat. Într-o zi a venit și clipa de care nu scapă nici o familie de acrobați icarieni — clipa în care tatăl nu mai poate să arunce în aer băieții de pe picioare, fiindcă au crescut prea mari. Papa Romeo a început să se vaite că sîntem prea grei și că ar trebui să transformăm tot numărul. Pe atunci ne aflam în nordul Italiei, la Milano, și eu i-am propus să modifice numărul fără să mai conteze pe mine. Au urmat cîteva certuri, dar pentru că eu eram cel mai greu dintre toți băieții, n-a avut încotro; atunci eu am alergat într-un suflet la teatru, să mă angajez ca balerin. Am dat un examen și maestrul de

balet mi-a spus că, deși nu am studiile cuvenite, la unele sărituri și piruete îi întrec pe ceilalți. Am fost primit și, la scurtă vreme după aceea, am dansat solo, ba s-au scris chiar și roluri anume pentru mine. Așa a început urecușul meu... Acum nu mai eram micul, sărmanul Paolo, ci un virtuos al săriturilor și piruetelor, cunoscut și apreciat...

— Ești angajat undeva permanent, sau rătăcești din teatru în teatru?

— Caut întotdeauna un angajament cât mai comod. Știi, să fiu legat de un loc pentru atâtea și atâtea reprezentații într-o stagiune și apoi să pot pleca în altă parte, în căutarea altor angajamente.

— Și acum vei juca la Hamburg?

— Da. De aceea m-am și bucurat, gândind că ne vom întâlni mai des.

— Nu știi, Paolo, dacă se va putea. Tata se pregătește de plecare.

— Ah, ce veste tristă pentru mine! Helenka, scumpa mea, sînt vinovat în ochii tăi, dar în amintirea copilăriei noastre, te rog, te conjur, dă-mi prilejul să-mi îndrept greșeala!

O opri în loc, atingîndu-i ușor brațul, și o privi lung și rugător în ochi. Privind în ochii aceia adînci și triști, de oriental, Helenei i se păru că se scufundă pămîntul cu ea.

— Făgăduiește-mi că mîine ne vedem iar, Helenko. Măcar cît de puțin. O jumătate, un sfert de ceas. Oricît de puțin. Am nevoie de tine. Te doresc. Ești pentru mine mai mult decît crezi. Doar tu, Helenka, ești singura ființă... care mă poate salva...

Vorbea asurzit, împins parcă de o imperioasă nevoie să i se spovedească. Mîna lui dogorea, ochii lui chemau. Helenka simți că i se învîrte capul. Nu putea să-și închipuie de ce și cum anume să-l salveze. Simțea doar că se lasă robită de farmecul lui și că trebuie să se scuture iute de această primejdie.

— Paolo, acum trebuie să mă întorc acasă. Am întîrziat prea mult împreună... Cît despre întîlnirea de mîine, nu știu... mi-e teamă... să nu afle cei de acasă... În plus, am și repetiție... dar dacă tu crezi că... atunci, fie, la trei după-amiază...

— Ne vedem lângă teatru, ca și azi, da? Mulțumesc, Helenka, mii de mulțumiri. Dă-mi voie să-ți sărut mîna pentru bunătatea ta. Aștept ziua de mîine. La trei. Lângă teatru. Cu bine, frumoasa mea, Helenka!

— Cu bine, Paolo!

Orologiul din turnul bisericii Sfîntul Pavel bătea ora trei cînd Helena Berwitz se grăbea spre casă, vrînd să nu întîrzie la masă. Iar Paolo Romeo, balerinul, o apucă în partea opusă, fluierînd și jucînd bastonul între degete. Deodată, izbi cu el în pămînt:

„*Alláh il Alláh* — n-am mai văzut o fată atît de frumoasă! A prins nada. Va fi a mea!“

III

E o minunată duminică de martie. De-a lungul cheiului zboară pescărușii. Orologiul din turnul bisericii Sfîntul Pavel bate ora zece. În holul hotelului „Réunion“ se plimbă agitat un tînăr elegant, cu un aer de filfizon și cu un cilindru înalt pe părul buclat. Din răstimp în răstimp se adresează nerăbdător personalului de serviciu, întrebînd cînd sosește curierul pe care îl așteaptă. În clipa în care, în cele din urmă, dădu buzna pe ușă un băiat în uniformă cu fireturi și cu un buchet de flori, învelit într-o hîrtie roz, tînărul luă repede florile și se repezi afară pe ușă, se aruncă în trăsura care îl aștepta și se îndreptă spre Circul Humberto pe Reeperbahn.

Dumineca dimineăta nu se fac decît repetițiile cele mai urgente. La ceasul acela, directorul Berwitz era liber și se așezase la masa de lucru, în biroul său. În ultimii ani încărunțise, se îngrășase și spatele puternic i se cam girbovise. Ca să citească și să rezolve corespondența trebuia să pună ochelari. După o bucată de timp îl întrerupse doamna Hammerschmidt, care acum avea părul negru ca smoala, spunîndu-i că un oarecare domn dorește să-i vorbească și că arată foarte șarmant. Berwitz aruncă o privire pe cartea de vizită și încuviință din cap. Doamna Hammerschmidt, cu

un zîmbet fermecător, îl introduse în încăpere pe tînărul de la hotelul „Réunion“ și se retrase.

— Cu ce vă pot fi de folos, domnule conte? întrebă directorul scoțîndu-și cu un gest demn ochelarii.

— Domnule director, vorbi tînărul cu buchetul de flori în mînă, vin la dumneavoastră într-o ches... chestiune foarte delicată. Aș dori să vă gă... găsesc într-o dispoziție favorabilă pentru a... asculta în liniște ce am pe suflet.

Tînărul era foarte emoționat, vocea îi tremura, de abia îngăima unele cuvinte.

— Luați loc, vă rog, domnule conte, îl invită calm Berwitz, arătînd cu capul un scaun. Ochii lui experimentați cercetaseră pe agitatul vizitator: era un bărbat cam de douăzeci și patru de ani, îmbrăcat fără cusur, cu o față frumoasă, palidă, dar de o constituție cam șubredă și cu nervii cam în neregulă.

— Aș vrea să vor... vorbim ca de la bărbat la bărbat, sincer, des... deschis. Ceea ce mă aduce la dumneavoastră și e... care sînt sentimentele mele față de instituția dumneavoastră dovedesc... dovedesc poate pe scurt înmînîndu-vă acest buchet.

Cu o mînă tremurătoare, rupse hîrtia roz și întinse directorului cîteva fire de liliac alb, grele de flori.

— Ah, domnule conte, deci dumneavoastră sînteți acel tainic necunoscut, care ne-a făcut cîntea să ne acorde neprețuita sa atenție?

— Întocmai. Adică, mai bine spus... unei singure persoane... unei singure ființe: domnișoarei, fiica dumneavoastră. Știți... nu am cuvinte să mă exprim... mademoiselle Helene e pentru mine... e pentru mine o apariție de vis, într-adevăr o apariție de vis. Nu știu ce se întîmplă cu mine din clipa... din clipa în care am văzut-o. Am venit la Hamburg întîmplător... în vizită... seara, ne-am zis, hai să mergem la circ... dar ceea ce am trăit pe urmă... ceea ce am simțit... a fost atît de neașteptat... mademoiselle Helene... o adevărată revelație...

— Nu cumva v-ați îmbolnăvit din cauza ei? Ne-ar părea rău!

— Îmbolnăvit? Mai rău... mult mai rău, dragă domnule... am căzut în transă... am halucinații... nu știu... cuvîntul pe care-l voi rosti acum e interzis, dar mi-e teamă

că e singurul care exprimă ceea ce simt... m-am îndrăgostit! *Comprenez-vous*¹? Nu știu cum priviți dragostea dumneavoastră, cei de la circ... eu mi-am bătut joc pînă azi de cuvîntul acesta... dar azi știu ce înseamnă. Chinuri, domnule, chinuri și suferințe, și durere, și teamă... nu sînt capabil să părăsesc orașul... nu pot să spun ceea ce simt... nu pot să scriu acasă... trăiesc ca în vis. Doar seara mă dezmeticesc pentru a veni la reprezentație. Și așa, în starea asta a mea de neputință, m-am hotărît să vorbesc... să mă sfătuiesc cu omul care de altfel are cuvîntul hotărîtor în privința asta. Omul acesta sînteți dumneavoastră, domnule director. Știți, pe de o parte, e un lucru extrem de dificil... o căsătorie morganatică... dezmoștenirea, pierderea averii și a poziției sociale... pe de altă parte, dacă aș risca, aș cădea pe capul dumneavoastră... și ce-ați putea face cu mine? Știu să călăresc doar cu șa, fără ea aș cădea, mi-e clar asta... de sărit nu știu să sar, nu știu nimic... dar nu pot concepe viața fără ea. Vă rog, sfătuiți-mă, în asemenea împrejurări pot să cer mina domnișoarei, fiicei dumneavoastră?

— E într-adevăr o situație dificilă, domnule conte, rosti Berwitz rar și apăsător. Dumneavoastră îmi cereți să hotărâsc într-o chestiune în care orice om hotărâște singur. Spuneți-mi, ați vorbit cu Helene?

— Nu, domnule director... nici un cuvînt... nu îndrăznesc...

— Nici familiei n-ați spus nimic?

— Nu. Tata nu e aici, înțelegeți? E acasă, la Hódmezővásárhely... știți, pe lîngă Seghedin...

— Lîngă Seghedin? exclamă Berwitz, și își aruncă din nou ochii pe cartea de vizită lăsată pe birou. — Care e prearespectatul dumneavoastră nume?

— Herbert Remigius Maria conte de Pallachich...

— Pe moșia dumneavoastră aveți o crescătorie de lipșani?

— Da. Așa-zisa progenitură din a șaptea spiță a armăsarului Dahaba... Dar de unde știți... și de ce rîdeți?

Într-adevăr, Berwitz izbucnise în rîs. La început, căuțind să se stăpînească, astfel ca oaspetele să nu observe, dar

¹ Mă-nțelegeți? (Fr.)

curînd se lăsă păgubaș și se porni să rîdă cu lacrimi, hohotînd răsunător.

— E ceva de basm, conte, ceva unic... cînd o să înțelegeți...

Contele Herbert Remigius Maria Pallachich se foi nervos pe scaun.

— Deocamdată nu pricep nimic, domnule director!

— Cred, dar am să vă spun eu. Caraghioslicul e că nu sinteți primul Pallachich care s-a îndrăgostit în Circul Humberto. Primul a fost tatăl dumneavoastră. Și știți de cine s-a îndrăgostit? De mine, domnule conte, de mine, de Petr Berwitz! Nu e comic?

— Cum... bătrînul? Contele Edmund Maximin Bruno Pallachich?

— Întocmai. Înălțimea-sa contele Edmund Maximin Bruno Pallachich a făcut o pasiune nebună pentru steaua Circului Humberto, și steaua aceea, ha-ha-ha, steaua aceea eram eu!

— Cum e posibil, domnule director?

— Murea să sărute minuşitele mele fine, ha-ha-ha, și minuşitele cu pricina erau lopețile astea ale mele, ho-ho-ho!

— Permiteți-mi, nu înțeleg...

— S-a aruncat la piciorușele mele dumnezeiești, ha-ha-ha, și ele erau, domnule, picioroangele astea ale mele, ho-ho-ho...

— Cum să-mi explic ceea ce spuneți?

— Era înnebunit de albeața pielii mele, ha-ha-ha, și pielea asta, domnule, era pielea mea groasă de porc, ho-ho-ho...

— Pentru Dumnezeu, lămurîți-mă...

— Părul meu de aur îl îmbăta, ha-ha-ha, dar nu era, uitați-vă, chica asta a mea ca o perie, era o perucă, ho-ho-ho, fiindcă apăream travestit în călăreață-acrobată, înțelegeți... Doamne, ce ne-am mai distrat cu el la Seghedin! În fiecare zi îmi trimitea un buchet de flori, un coș cu sticle de vin și uneori și cîte o bijuterie...

— Da, papa se pricepea mai bine ca mine!

— Iar el era nelipsit din loje... și cînd ieșeam în arenă se înroșea ca un rac... și eu cochetam, mă fandoseam prin fața lui, o făceam pe rușinoasă, ha-ha-ha, lăsam ochii în pămînt și după aceea îi aruncam cîte o otheadă, de se tăvăleau de ris băieții de la circ.

— Atît de mare era rătăcirea lui?

— Mare? Uriasă! Gigantică! Grandioasă, ca tunetul! Şi asta se cheamă instinctul neînşelător al dragostei!

— Cum oare a putut bătrînul?...

— Ei, pe atunci nu era bătrîn, era cam de vîrsta dumneavoastră. Numai că el n-a luat-o cu maniere de societate, ca dumneavoastră, n-a venit în peţit cu flori, ci cu revolverul în mînă, cît pe ce să mă omoare!

— Îngrozitor... şi eu m-am gîndit la revolver, dar n-am îndrăznit...

— Tatăl dumneavoastră, conte, a îndrăznit şi abia a scăpat de închisoare. Asta e istoria mea cu contele Pallachich din Seghedin. Acum, înţelegeţi, nu mă pot stăpîni să nu rîd cînd, la bătrîneţe, mă pomenesc cu fiul lui, declarîndu-mi că o iubeşte pe fiică-mea. Dragul meu conte, dumneavoastră nici măcar nu ştiţi dacă e femeie! Dacă e şi ea un băiat travestit? Noi, comedianţii, sîntem mari psihicari, jucăm oamenilor fel şi fel de feste!

Tînărul conte Pallachich stătea pe scaun, cu ochii ieşiţi din orbite şi îşi ştergea sudoarea de pe frunte cu batista de mătase. Destăinuirea asta neaşteptată îl buimăcise de tot, încîlcindu-i discursul plănuît de săptămîni întregi pentru această împrejurare.

— Domnule director... m-aţi pus într-o grea încurcătură... într-o nemaipomenită încurcătură... într-adevăr... e o situaţie disperată... vă rog, ce să fac?

Berwitz, care între timp se potolise, îl privea cu oarecare compătimire.

— Uite ce, domnule conte, asta e o perfidie. Eu, ca părinte, nu pot admite ca fetei mele să i se întîmple ceva neplăcut. Dacă aţi fi stăpîn pe moşia dumneavoastră şi aţi veni împreună cu Helenka la mine să-mi spuneţi că v-aţi înţeles, că vă iubiţi... ei, atunci v-aş ura noroc şi fericire. Dar, aşa cum m-aţi lăsat să înţeleg, nu cred să aveţi sorţi de izbîndă. Închipuiţi-vă că v-aţi duce şi la ea şi i-aţi declara dragoste. Cum aţi spune: contele Pallachich, ea ar pufni în rîs, deoarece cunoaşte istoria tatălui dumneavoastră cu mine. Toţi din jur ar rîde, căci povestea asta face neîncetat înconjurul garderobelor. Aici, deci, nu vă aştepta nici o dezlegare fericită. Dacă-mi permiteţi să vă dau un sfat, duceţi-vă acasă şi rugaţi-l pe domnul conte să vă spună

cum s-a vindecat de dragostea pentru *Miss Satanella*. A fost o dragoste mare, o adevărată revelație, ca și la dumneavoastră. Și, după cum vedeți, a trecut, și contele și-a găsit fericirea în altă parte, iar acum, cu siguranță, e mulțumit. Așa se întâmplă în viață, înțelegeți? Dumneavoastră nu purtați nici o vină, pesemne că toți Pallachichii au în sine această înclinare pentru circ...

— Poate. De tata n-am știut, dar de bunicul se povestește că a fost un mare admirator al artiștilor de circ și chiar că le-ar fi dat și cai!

— E adevărat, despre asta aș putea și eu să vă spun cîte ceva. De altfel, nici nu era o deprindere proastă, era un gest frumos, pe care vi-l recomand și dumneavoastră, cînd veți fi stăpîn la Hódmezővásárhely.

Contele Pallachich stătea pe scaun stors de vlagă, cu privirile ațintite în gol.

— Am simțit eu că n-o să iasă nimic bun... am presimțit eu, de aceea eram atît de agitat, dar la un asemenea deznodămînt nu mă așteptam... Ce să fac acum? Cum să ies din încurcătură?

— Asta, conte, nu pot să vă spun. La noi, în circ, nu se petrec asemenea lucruri. Doar în public, dar directorul nu răspunde pentru asta. Pot să vă dau numai un sfat: duceți-vă acasă și folosiți rețeta familiei, mulțumită căreia toți Pallachichii s-au vindecat de pasiunea pentru artiste de circ. E tot ce pot să vă spun. Cît despre buchetul de liliac, dacă-mi permiteți, am să-l dau Helenei, cu salutările dumneavoastră de despărțire. De acord?

— De despărțire.... șopti tînărul Pallachich.

Dar cum Berwitz se ridicase în picioare, dîndu-i de înțeles că discuția a luat sfîrșit, se ridică și el, puțin intimidat de ținuta autoritară și energică a celuiilalt.

— De despărțire, repetă contele. Sînteți foarte amabil. Dar de ce să pățimesc pentru o confuzie lipsită de sens a tatălui meu?

— Asta se cheamă a ispăși păcatele părinților, zise Berwitz, întinzîndu-i mîna. Transmiteți, vă rog, bătrînului conte salutări de la *Miss Satanella*. Spuneți-i că v-ați întîlnit cu „ea” și că din frumusețea aceea a rămas azi un părinte bătrîn, căruia admiratorii fiicei sale îi dau mult de furcă. Adio, domnule conte, mi-a părut bine. Adio!

Petr Berwitz rămase în birou, zîmbind și azi la gîndul cum își ridică rochia odinioară în fața lui Pallachich. Zîmbetul îi dispăru atunci cînd în locul său îi apăru pe cal, în arenă, fiică-sa.

La prînz, cînd veni la masă, Helenka nu era încă acasă. Atunci o chemă pe Anežka, se închise cu ea într-o cameră și-i povesti toată întîmplarea. Femeia clătină uimită din cap, auzind ce se petrecea la reprezentațiile circuitului lor.

— Nu-i vorba atît de povestea asta, întoarse deodată Berwitz firul discuției. Asta mi-a arătat doar că e timpul să ne gîndim la Helena. Noi nici nu ne dăm seama că acum e femeie în toată firea...

— Tu nu-ți dai seama, îi răspunse Anežka. Eu știam. Omul își dă seama după el însuși cum trec anii.

— Da. Trebuie să ne gîndim de pe acum ce va fi mai departe. Cu noi, cu Helena, cu Circul Humberto. Aș fi bucuros dacă s-ar ivi un ginere pe care să-l pot primi cu brațele deschise. Helena are cumva vreo înclinare pentru cineva?

— Nu, Petr. Cel puțin n-am observat nimic. În ce privește bărbații care îi dau din cînd în cînd tîrcoale, de ăștia e mai bine să o ținem cît mai departe.

— Hm. Un om din aceeași profesie ar fi cel mai potrivit pentru ea. Vreun tînăr proprietar de circ sau de menajerie...

— Da, dar nu există nici unul. Am trecut în revistă toate familiile. Peste tot bărbații tineri sînt însurați sau sînt abia niște copii.

— Neplăcut, Anežka. Circul Humberto e azi o firmă mare, în care nu pot lua pe oricine, un om care să nu prezinte o garanție.

— Eu cunosc totuși unul. Dar nu e dintr-o familie de directori.

— Cine? Îl cunosc și eu?

— Desigur — Vašku!

— Vašku! Fiul unui ridicător de cort... hm, da, sigur, Vašku... degeaba, Vašku are stofă. Vašku a pornit-o de jos și se pricepe la toate. E un băiat pe care poți să te bizui, nu un flusturatec. Crezi că Helena l-ar vrea?

— Ei, Doamne, nu pot să-ți garantez, dar au copilărit împreună, băiatul e plăcut și îndemînat. Cred că pînă la urmă Helena s-ar lăsa convinsă. Va înțelege și ea că nu

poate aduce în conducerea cercului pe un oarecare de pe stradă.

— Vašku. Bine, Vašku, dădu din cap Berwitz. Nu e rău! Trebuie să pregătim asta, Anežko, și cît mai repede, pînă nu e prea tîrziu.

Luînd această hotărîre, se duseră la masă, unde îi aștepta Helena, care nu se gîdea decît la Paolo.

IV

„Draga, scumpa mea Růženka,

Mai întîi te îmbrățișez și te sărut de mii de ori, iar scumpei tale mame îi trimit sănătate. Tata și domnul Bureš vă trimit și ei salutări. De trei zile sîntem la Zürich, în Elveția, și mai rămînem aici încă vreo cîteva zile. Acum am mai multă vreme să-ți scriu.

Ce mai faci, tu, draga mea, Růženka? Sper că ești sănătoasă și că meștera ta de la atelier nu-ți dă prea mult de lucru. Mă doare inima cînd mă gîndesc la mîinile tale albe, care trebuie să împungă cu acul de dimineată pînă noaptea tîrziu. Dacă ne-ajută Dumnezeu, asta o să se schimbe însă curînd, de îndată ce mă voi întoarce și vom vorbi mai lămurit despre nuntă.

Aici, la noi, nu s-au schimbat prea multe de cînd am plecat din Hamburg. Îmi petrec toată ziua cu animalele mele. Cînd nu lucrăm și nu exersăm, stau ceasuri întregi lingă cuști, observîndu-mi protejații, mai ales tigrii cei noi. Știi, asta-i principala taină a meseriei de dresor: să-ți cunoști cît mai bine animalele. Și treaba asta nu o isprăvești niciodată. Fiecare sălbăticiune are altă fire și se comportă altfel în cutare sau cûtare situație. De pildă, Nero, leul acela mare și greoi din Africa de Sud, cu coama cafenie, e un leuș fără pereche. I-ar plăcea să stea tolănit toată ziua, și, dacă-l tulburi, scoate niște răgete de parcă ai auzi tunetul deasupra munților Šumava. Nu-l

interesează decît mîncarea şi, cu un sfert de ceas înainte să li se împartă hrana, e cel dintîi în picioare şi cel dintîi care ridică labele ca să tragă din furcă halca lui de carne de cal. Ştie măsura timpul, de parcă ar avea în cuşcă un deşteptător. Cînd văd că Nero s-a ridicat, nu-mi fac griji, ştiu că a sosit timpul să le dau carne. În schimb, e bun din fire, cel mult dacă urlă, altfel nu face nimic. Numai că lui îi place să-i respecti tabieturile. Borneo şi Sumatra, pe care i-am crescut de mici, sînt mai răi. Au şi ei acolo vreo cîţiva ani în coamă şi uite că multe le-au devenit nesuferite. Aproape la fiecare ordin al meu mîrtie, dezgolindu-şi colţii. Dar cînd văd că pun mîna pe bici, fug la locurile lor şi mă bodogănesc de acolo. Le place să se ia la bătaie cu Ramona şi Negus şi dacă nu-i potolim destul de repede, se clatină cuşca de îmbrîncelile lor. Uneori, se osteneşte să-i cumîntească chiar Nero, dar numai atunci cînd îi tulbură prea mult liniştea. Cel mai adesea se repede la ei Fifina, căteaua foxterriere pe care le-a dat-o odinioară domnul Hamilton drept tovarăşă de joacă, pe cînd Borneo şi Sumatra erau mici. Acum e o bătrînă şi venerabilă cătea, cu părul din bărbie cărunt şi cu pîntecele umflat — a avut pui de şase ori şi în vremea din urmă s-a îngreşat de nici nu prea poate să mai alerge, căci i se taie răsuflarea. Totuşi, cînd leii se încăieră, dă fuga la ei şi se repede asupra lor, îi muşcă de urechi, de picioare, de bot, latră şi face atîta tărăboi, că fiarele astea atît de mari se sperie şi se pitesc prin colţuri, iar Fifina se duce şi le bea toată apa, atît de încălzită e după toată încăierarea din cuşcă. Fifina e stăpîna lor. Pînă acum nici unul n-a îndrăznit să o supere. Să-raca, aproape că nu mai are dinţi, dar are inimă vitează. Leii sînt ca nişte oi mari şi mătăhăloase, se iau după Nero ca după un berbec pentru că e mai puternic, recunosc îndeobşte orice autoritate, şi în privinţa asta Fifinka e în elementul ei. De cîteva ori pe zi intră în cuşca lor, le miroase atentă podelele şi pleacă, întocmai ca o directoare sadea. În comparaţie cu ea, dogii danezi pe care i-a cumpărat ultima dată directorul pentru un număr de dresură, sînt nişte

adevărate babe, iar în cușcă stau ca simpli figuranți. Oamenii își închipuie că mă păzesc, dar dacă, ferească Dumnezeu, s-ar întâmpla ceva, ar trebui să-i salvez eu mai degrabă pe ei. Dar am uitat să-ți spun o noutate. Acum avem o cușcă nouă pentru dresura fiarelor, de fapt nici nu e o cușcă, sînt niște zăbrele de fier de jur împrejurul manejului, care se montează înainte de numărul meu. În Franța și în alte țări există de mult așa ceva. Să vezi ce frumos e acum, cînd pot să dau drumul înăuntru tuturor fiarelor și pot să lucrez cu ele în toată libertatea. Bineînțeles, acum trebuie refăcut totul, pentru că e mai mult loc pentru sărituri și pentru toate figurile. Animalele se simt și ele foarte bine, deoarece înainte le lipsea mișcarea, pe cînd aici pot alerga și sări cum le place. Dimineața, înainte de repetiție, le las libere o jumătate de ceas, eu doar stau și le privesc cum se joacă. Sînt convinși că vechea dresură bazată pe bătaie și hărțuială nu face nici două parale. Cred că tigrii și lei sînt ca și oamenii. Fiecare individ are înclinație pentru ceva și, în schimb, la altceva nu se pricepe. Un bun dresor trebuie să știe asta. De ce să o bat pe Ramona ca să calce pe loc pe un glob, cînd văd că-i e groază de el și că fuge în lături atunci cînd globul începe să se miște. Ramonei, pesemne, i se pare ceva tainic, primejdios, se teme de glob așa cum ne temeam noi în copilărie de umbre. Spre deosebire de Ramona, Borneo știe că globul e doar o jucărie și sare îndată pe el. Asta îmi arată că Borneo poate să stea în picioare pe glob și că poate să-l și rostogolească sub el, pe pămînt. În genere, mi se pare că cele mai bune figuri de dresură sînt cele pe care le preferă animalul însuși.

Dragă Rūženka, pînă aici ți-am scris ieri-seară, înainte ca tovarășii din vagonul meu să se întoarcă de la han. Azi sînt din nou singur și pot să continuu. În primul rînd, trebuie să-ți spun că te-am visat azi-noapte. Un vis cam nelămurit: se făcea că eu intrasem în cușcă și tu stăteai lingă ușă, îmbrăcată în rochia ta cea nouă, roz, și plîngeai și strigai să nu intru în cușcă, fiindcă o să mi se întîmple ceva rău. Visul

ăsta m-a stăpînit pînă într-atît, încît, de dimineată, cînd am tras zăvorul la cușca cea mare, am avut o strîngere de inimă. Mi-am învins însă orice temere, făgăduindu-mi să fiu cît mai atent. Cred că Șeih, un tigru indian regesc, a vrut să sară asupra mea, cel puțin l-am surprins ghemuit, cu ochii lucind ca două focuri verzi. Dar de îndată ce-am strigat la el, a început să pufnească și s-a dat înapoi. O asemenea întîmplare nu înseamnă nimic pentru noi. Șeih e un tigru de pradă, mereu ar vrea să sară asupra cuiva, asta e în firea lui. Principalul e că și eu sînt cît unul dintre ei. Între tigri sînt ca cel mai aprig tigru siberian, iar între lei ca cel mai bătrîn leu african. Unii mă îndrăgesc, mai ales leoaicele, care îmi arată mereu dragostea lor, alții mă respectă ori le e teamă de mine. Tot răul stă însă în faptul că se gelozesc unul pe altul și că sînt gata să se încaiere între ei pentru favorurile mele. Trebuie să fiu mereu drept și egal cu toți, altfel aș pierde partida. Și totuși, chiar așa, e mult mai bine decît cu urșii. Pe urși nu poți să te bizui în nici o privință, sînt niște animale viclene, care veșnic cerșesc o sticlă de sirop, dar în același timp sînt gata oricînd să muște. Pe urși trebuie să-i faci să simtă că nu ești unul dintre ai lor, și asta numai cît le vorbești. Cu leii sau cu tigrii n-am grijă, știu cînd sînt iritați sau în proastă dispoziție, pe cînd de ticăloșii ăștia bruni nici nu poți să-ți dai seama. Ursul rămîne pe deplin liniștit, își face tumele sau dansează și izbucnește cînd nici nu te-aștepți. Tocmai de aceea leii și tigrii îmi sînt mult mai dragi. Ei cel puțin își au uvertura lor înainte de a sări și poți să te pregătești. Cea mai comică e tigresa Cambodgia, care e atît de îndrăgostită de mine încît ai avea îndreptățirea să fii geloasă. Ori de cîte ori are prilejul mi se tăvălește la picioare și-mi linge încălțăminte. Cînd mi se uită în ochi, tremură din tot corpul, toarce încetinel, scîncind a dezmiardare, întoarce îndată capul și-mi linge mîna, mai să-mi zdrească pielea cu limba ei aspră. E un exemplar splendid, suplu, din Sumatra, și asta mi se pare tare ciudat. Gambier, cel puțin, spunea că tigrii de prin părțile acelea, care

trăiesc în întunecimea junglei, sînt foarte vicleni și primejdioși.

Dar, vai, ce înseamnă toate fiarele junglei față de oameni! Inițial n-am vrut să-ți scriu, dar socot că între noi nu trebuie să existe secrete și de aceea îți spun și ție. Nu știu de unde pînă unde, dar în ultima vreme mă împing toți din toate părțile să-i cer mîna Helenei Berwitz. Iubită Rūženka! Îți jur pe tot ce am mai scump că nu mă știu să fi închinat Helenei Berwitz nici măcar umbra unui gînd. O cunosc din ziua cînd am venit la Circul Humberto, ne-am întîlnit în manej încă de pe cînd eram copii și-am apărut împreună în arenă în primul nostru număr de călărie, dobîndind un mare succes. Pe urmă am crescut alături ca buni camarazi. Ea era călăreață-acrobată și repurta succese mari, eu făceam voltije, salturi la batudă și altele, astfel încît ne aflam seară de seară împreună, dar nici ea, nici eu nu ne-am privit vreodată altfel decît ca niște artiști. Acum, de cînd lucrez ca dresor, ne vedem mai rar, ba uneori nu ne vedem cîte o zi întreagă. Iar cînd se întîmplă să repetăm unul după altul, sau să ne vedem în timpul reprezentației și să ne adresăm cîte un cuvînt, crede-mă, întotdeauna i-am vorbit ca și cînd nici n-aș vedea în ea o femeie. Ar trebui să cunoști adevărata viață de circ pentru a înțelege că aici bărbații și femeile pășesc unul alături de celălalt, dar nu se gîndesc decît la numărul și la succesul lor, și nicidecum la tot felul de idioțenii. N-avem nici vreme, nici chef de asta.

Iată de ce am fost grozav de surprins atunci cînd mi s-a dat să înțeleg că eu și Helena... Cînd am auzit prima oară de povestea asta am rîs pur și simplu, și nici nu m-am mai gîndit ce și cum. Numai că așa n-am scăpat! Aluziile au devenit din ce în ce mai dese și acum tot circul vorbește. Pentru mine e ceva îngrozitor, fiindcă eu nici nu vreau să aud de una ca asta. Ce-mi pasă mie de Helena Berwitz, cînd eu o am și o iubesc pe Rūženka mea, floarea mea gingașă, singura și nepieritoare mea dragoste, căreia îi voi rămîne credincios toată viața și pe care n-am să îngădui nimănui să mi-o smulgă! Dacă aș ști cel puțin cine îm-

prăstie aceste vorbe! Am avut impresia că pornesc de la Kerholec și i-am cerut socoteală. Mi-a răspuns: «Nu împrăștii nici un fel de vorbe, dar îți spun cinstit și deschis că ar trebui s-o faci. Berwitz îmbătrânește și dacă nu o să aibă la timp un urmaș de nădejde, asta ar putea să însemne sfârșitul Circului Humberto și nenorocirea câtorva zeci de familii.» M-am dus la Bureș, îl știu, e un om ideal. Mi-a pus amîndouă mîinile pe umeri, m-a privit cu sinceritate în ochi și mi-a spus: «Vașku, știu ce sfinte simțăminte ard în tine. Tînărul meu prieten, eu am o nemăsurată stimă pentru ele. Și eu am trecut o dată prin vîltoarele dragostei și-aș fi fost în stare să jertfesc totul pentru ea. Dar după toate experiențele vieții, trebuie să-ți spun că sînt uneori lucruri mai serioase decît dragostea. Să devii stăpînul unui circ atît de mare nu e pușin. Iar pentru poporul nostru ar avea o însemnătate considerabilă. Nu vreau să te conving, dar te sfătuiesc să te mai gîndești.» Am fost de-a dreptul uluit, nu mă așteptam la una ca asta din partea lui Bureș. Fără să vreau, m-am plîns tatii, dar el a clătinat din cap și mi-a spus: «E într-adevăr un lucru tare greu. Eu n-am să mă amestec în viitorul tău. Știu ce fată bună e Rûženka și știu că veți fi fericiți împreună. Dar ai să rămii toată viața cu fiarele alea, și mie mi-e frică, dragul meu, că n-o să fie o viață prea lungă. Înțelegi... o fiară ar putea oricînd să-ți scurteze viața. În schimb, dacă ai fi stăpînul circului n-ar mai trebui să faci o treabă atît de primejdioasă. Gîndește-te bine, Vașku... te rog...»

Și asta se repetă mereu, fiecare mi-o spune altfel și totuși toți mă îmboldesc la fel: Ia-o pe Helena Berwitz! Închipuiește-ți, pînă și bătrînul Malina a socotit împrejurarea asta un prilej potrivit ca să-mi povestească pe larg cum Bernhard Berwitz, tatăl directorului nostru, s-a căsătorit cu fiica lui Humberto, devenind dintr-un simplu jongler stăpînul circului. Eu însă nu vreau să ascult asemenea vorbe. Totul e o prostie, ceva fără de nici o noimă, care îmi otrăvește viața. În sinea mea am și luat o hotărîre. Pentru mine nu există o altă ființa în afară de tine, dulcea,

scumpa mea Rūženka! Nu mă gîndesc decît la tine, nu visez decît la tine, și viața fără tine e pentru mine un chin. Nici nu știi cît mă bucur la gîndul revederii noastre! Număr zilele pînă cînd vom începe să ne îndreptăm spre nord și cînd frunzele galbene ale pomilor vor fi pentru mine ca o nouă primăvară, în care te voi revedea pe tine! Acum, cînd mi-am așternut toate gîndurile pe hîrtie, tot ce mă chinuia, cînd mi-am descărcat sufletul, alungînd vedeniile din jur, mă simt deodată înseninat, voios. Oh, cît de fericit sînt că am aproape sufletul tău bun, căruia pot să-i destăinui toate durerile mele. Tu singură mă înțelegi, tu singură mă porți în inima ta, pentru că știi cît de nemăsurat de mult te iubesc și că niciodată, niciodată n-am să te părăsesc. Te sărut de mii de ori. Tu, draga, unica, iubita, frumoasa mea logodnică!

*Al tău veșnic, care te dorește,
Vašku."*

"P.S. Înainte să-ți trimit scrisoarea, Cambodgia mi-a zgîriat brațul stîng și mi-a rupt puțin carnea. Ai lui Berwitz m-au pansat. Fii liniștită, nu-i nimic grav, vezi doar că pot să-ți scriu. Cu bine, iubita mea."

V

Vara călduroasă trecea, se scurgea zi de zi, o dată cu apele argintii ale Rinului. Toamna binecuvîntată își vestea sosirea. Pe dealuri, strugurii căpătau străluciri de aur și reflexe albastrii. Dimineăța, de-a lungul rîurilor se tirau cețuri, și detașamentele caravanei lui Berwitz pătrundeau în ele unul după altul. În locurile unde șoseaua cobora nu vedeai nici la zece pași. Un gol se făcea în șuvoiul de cai și căruțe, și Kerholec trecea în trap iute de la grupul din spate la cel din față, spunînd fiecăruia în parte unde anume să se oprească pentru popasul de odihnă în cazul cînd s-ar pierde de ceilalți. Călărea pe Admirable, un armăsar de tracțiune,

cu pasul ușor, de-ai fi zis că plutește. Kerholec depăși grupul din frunte, dar nu se opri. Cît de plăcut era să zbori astfel, în dimineța răcoroasă și plină de prospețime! Calul simțea și el bucuria mișcării, fornăia și scutura din capul cu coamă bogată. Abia departe, înainte, cînd se văzu pierdut și singuratic în ceață, Kerholec se îndreptă în șa, și Admirable, ascultător, trecu la pas. Auzi în urmă un tropot de copite în plin galop. Kerholec îndrumă îndată calul spre partea dreaptă a șoselei. De după perdeaua cenușie a ceții apăru Anežka Berwitz, călare pe Chéri. După ce trecu de Kerholec, își struni calul la trap și se opri ceva mai încolo, întoarsă în șa, așteptîndu-l să se apropie.

— Așadar, Admirable era. Nici eu, nici Petr n-am putut să-l distingem în ceață; mă gîndeam că e Sirius. Merge excelent, credeam că numai Sirius are un asemenea trap.

— Admirable nu e suficient valorificat, madame, răspunse Kerholec. Un cal ca el are nevoie de mai multă mișcare.

— Da, văd. Ce mai e nou cu Vašku?

— Nimic, madame. Luptă. Felul cum îl îngrijește Helenka îl impresionează foarte mult. Recunoaște îndreptățirea argumentelor noastre, dar nu vrea să cedeze. Spune că iubește pe alta și că și-a dat cuvîntul. E un îndărătnic, ca și în toate celelalte privințe.

— Vašku are caracter. Asta e cea mai frumoasă trăsătură la el... E un bărbat minunat... Cu cît trece timpul, cu atît îl prețuiesc mai mult. Unde ne oprim astă-seară?

— La Honnef, madame. La Bonn găzduirea peste noapte ar fi prea scumpă. Și mîine avem reprezentație la Köln.

— La Honnef?

— Da.

— E o întîmplare deosebită, rosti directoarea, și fața ei cu trăsături ascuțite, bătută de vînt, se luminează. La Honnef, deci. E minunat... Te rog, Karle, comunică-i lui Vašku să vină la mine după ora patru. Și să-și ia haine bune, ne vom duce într-o vizită.

— Prea bine, madame, am să-i comunic.

Directoarea întoarse calul, dar înainte să-l îndemne la drum, adăugă:

— Și fii atît de amabil—dumneata ai ochi pentru toate; dacă poți, cumpără în drum un somon frumos și trimite-mi-l la vagon.

— Cu plăcere, madame, încuviință Kerholec, și Anežka o porni în galop.

Locatarii vagonului 8 își tot frămîntau mintea, străduindu-se să ghicească ce anume o fi atît de deosebit la Honnef, de ce Vašku trebuie să îmbrace haine de gală și la cine anume se vor duce în vizită cu somonul. Discuțiile nu ajunseră însă la nici un rezultat și, la ceasurile patru, Vašku, cu părul pieptănat lins, se îndreptă la fel de nedumerit înspre vagonul direcției. În jur pulsa viața obișnuită de tabără. Caii se și aflau adăpostiți sub pînza corturilor, dar elefanții mai împingeau încă la loc mai bun cele cîteva vagoane cu cuștile fiarelor. Locul de popas fusese ales.

Pe o pajiște uscată de la poalele pădurii, vagoanele artiștilor stăteau înșiruite în semicerc, formînd un fel de piață. În spatele lor, după vagoanele cu animale, se ridicase fierăria unde oamenii începuseră să ațîțe focul cu foalele. Era o inovație de-a lui Berwitz, care constatase că potcovitul cailor pe drum îl costă o groază de bani și că, uneori, caii pătinesc grozav din pricina nepriceperii potcovarilor. Lîngă fierărie era un camion, cu un motor așezat pe el, care punea în mișcare pufăind o pompă de apă.

Directoarea, pe care toți o știau îmbrăcată bărbătește de cînd lumea, se ivi pe scara vagonului într-o elegantă toaletă de oraș, cu corsajul negru și strîmt, a cărei singură garnitură era un guleraș alb. Era o femeie trecută de cincizeci de ani, și în păr îi înfloriseră fire argintii, dar avea privirea vioaie ca a unui rîs. În urma ei pași legănîndu-se Helenka, într-o rochie ușoară de seară, cu umbreluța în mînă — o apariție surprinzător de frumoasă în acest mediu aspru, de viață nomadă.

— Bună ziua, Vašku, răspunse Anežka la salutul tînărului, care se înclinase în fața lor. Cum mai merge umărul? Te mai supără?

— Nu, madame, vă mulțumesc de întrebare. Mi-a trecut. Helenka e o infirmieră fără de pereche.

— Am ținut întotdeauna să știe să facă un pansament. La circ poate oricînd să fie nevoie de un pansament. Princi-

palul e că otrava n-a pătruns în sînge. Ghearele fiarelor sînt un adevărat focar de microbi.

— Din fericire, Cambodgia nu m-a zgîriat direct pe braț. Și m-a lovit cu laba numai o singură dată. Cînd m-am uitat la ea, a întors capul și-a scîncit, cerînd îndurare.

— Ai bătut-o? întrebă Helena.

— Da de unde, n-avea nici un sens. A acționat dintr-un impuls interior, căruia n-a putut să se împotrivescă. Poate că din dragoste. Cambodgia mă iubește cu adevărat.

— Ai procedat înțelept, incuviință directoarea. Ne-am hotărît singuri să trăim printre fiare, deci nu putem să le învinuim pentru pornirile lor firești. Acum, haidem la Honnef. Acolo locuiește cineva pe care trebuie negreșit să-l cunoașteți, Vašku, și tu, Heleno. Sînt sigură că amîndoi imi veți fi recunoscători pentru asta.

Vašku se interesă cine anume este, dar doamna Berwitz se mulțumi să zimbească spunîndu-le că trebuie să fie o surpriză pentru amîndoi. Cînd ajunseră în orașel, Anežka întrebă ceva pe o femeie, care îi arătă, amabilă, spre o străduță lăturalnică:

— Ultima casă pe dreapta, doamnă, casa aceea acoperită de lăuruscă.

Se îndreptară într-acolo și pătrunseră într-o grădină cu trandafiri și dalii în floare. Ușa casei era zăvorîtă, și directoarea sună. Se auziră niște pași ușori, ușa cea verde se deschise larg, și în prag apărură un domn bătrîn, scund, puțin adus de spate, cu o față cu trăsături nobile și cu niște mustați albe sub nasul vulturesc. Surpriza îl făcu să-și arcuiască sprîncenele.

— Iertați-ne că vă deranjăm, spuse Anežka, ea însăși vădit tulburată. Sînt doamna Berwitz, directoarea Circului Humberto. Întîmplarea face să înnoptăm în orașelul dumneavoastră și n-am vrut să plecăm de aici fără să vă vizităm.

— Oh, doamnă, imi produceți o neobișnuită bucurie. Poftiți, vă rog. Dacă-mi permiteți, voi merge înainte. Pe aici, vă rog.

Intrară într-un salonaș, a cărui fereastră largă dădea spre valea Rinului și era acum luminată de soare. Lîngă fereastră, într-un colț, se afla un pian negru. În rest pereții erau acoperiți de rafturi cu cărți. Ici-colo, pe rafturi, se vedeau statuete de cai și călăreți, în majoritate — copii în

bronz după sculpturi antice și din vremea Renașterii; deasupra pianului atârneau niște vechi gravuri englezești și franțuzești, în rame înguste, precum și niște litografii înfățișînd cai de curse.

— Amabila dumneavoastră vizită îmi produce într-adevăr o mare bucurie, doamnă, începu bătrînul, după ce Anezka se așeză într-un șezlong, iar Helena și Vašku în fotolii. Aici trăiesc departe de lume, cufundat în uitare și iată că dumneavoastră mă onorați pe neașteptate cu atenția dumneavoastră. Și pustnicul care nu urăște încă viața s-ar bucura de o atît de plăcută vizită. Sînt copiii dumneavoastră, doamnă?

— Numai fata, domnule director, Helenka. Călărește de mică, întocmai ca și domnul Vašku, aici de față. Dînsul nu face parte din familia noastră, dar e ca și copilul nostru. E cel mai bun călăreț al nostru, domnule director, și totodată lucrează și ca dresor. Mi-am zis că-mi va fi recunoscător, dacă îi voi da prilejul să vă cunoască.

— Oh, doamnă, se înclină gazda cu părul alb, flatați prea mult un bătrîn, care și-a avut vremea lui de glorie. Dînșii, din generația tînă, abia dacă mai aud de mine. Iar eu m-am obișnuit să trăiesc cu un nume care și-a pierdut strălucirea, și astăzi nu mai înseamnă nimic.

— La noi aud deseori numele dumneavoastră, domnule director. Îngăduiți-mi să le spun în fața cui se află. Am păstrat pînă acum secretul, vrînd să le fac o surpriză. Helenka, Vašku, vă aflați în casa domnului Eduard Wollschläger.

Helena știa că numele acesta era de multe ori pomenit de către părinții ei, dar nu-și putea aminti în legătură cu ce anume.

Se ridică îndată din fotoliu și făcu o reverență încîntătoare, uitîndu-se cu un zîmbet respectuos la domnul Wollschläger. Vašku, în schimb, era cît pe ce să rămînă cu gura căscată de uimire. Wollschläger, Wollschläger... acesta era omul despre care se vorbea fără încetare prin grajduri și prin vagoane, omul la care își făcuse ucenicia Hans, slăvitul director de circ despre care se spunea că avea cei mai frumoși cai de pe lume și că făcea adevărate minuni cu ei.

— Rostiți un nume mort, doamnă, zîmbi bătrînul, neîncercînd să-și ascundă tristețea ce-i tremura în glas. Ce poți ști dumneata, tinere, despre un om care a încetat

să mai stirnească interesul publicului încă înainte ca dumneata să fi venit pe lume?

— Și totuși, știu, domnule director, se încumetă Vașku să răspundă, strângînd cu o mîină brațul fotoliului. Sînteți... „Arabul și calul său!”

Domnul Wollschläger clipi mărunț de cîteva ori.

— Ciudat, doamnă, cît de puțin înarmați ne aflăm în fața gloriei! Aproape că mă simt emoționat: „Arabul și calul său!” Cea mai de seamă creație a mea! Reluată de atîtea ori — chiar și în remarcabilul Circ Humberto! Îmi plăcea rolul arabului muribund. Nu pentru că ar fi fost un rol mare. Aveam altele, mai de efect. Jucam, bunăoară, pe Iulius Cezar dîndu-și suflarea în plin galop, cu jungherul lui Brutus în piept. Rolul arabului nu era atît de pasionant — dar surul meu, Hippolit, juca tare bucuros această mică dramă! Cînd simțea că-mi pierd puterile ciulea urechile, le dădea pe spate atunci cînd se apleca asupra mea, la pămînt, adulmecîndu-mă, necheza cu coada ridicată, chemînd într-ajutor, și mă ridica cu o nemărginită grijă în dinți. Hippolit, doamnă, nu juca această scenă, o trăia cu toată temerea unei inimi credincioase de cal! Pentru el muream cu adevărat și își punea de fiecă dată viața în joc pentru mine.

— Mai trăiește?

— Nu, doamnă. Sînt nouă ani de cînd a pornit să-și întîlnească strămoșii anglo-arabi. L-am avut aici, cu mine, și, drept răsplată pentru credința lui, l-am lăsat să-și sfîrșească zilele în liniște și pace. Am cumpărat undeva în apropiere o mică pășune în marginea pădurii și tot acolo l-am și îngropat, între trei stejari. A fost cel mai credincios prieten al meu. De atunci sînt singur — dacă nu țin seamă de faptul că mi-am redescoperit aici prietenii pe care i-am trădat și părăsit în vremea tinereții mele necugetate: Virgiliu, Horațiu, Marțial. Se zice că oamenii se întorc la prima lor dragoste. Mai ales la dragostea pe care, în nerozia lor, n-au înțeles-o odinioară. Dragostea se împlinește doar în vis, dar există două lucruri vrednice de iubire care îl întîmpină pe iubitul pierdut chiar și atunci cînd acesta se întoarce albit de ani: cărțile și meleagurile natale!

— Sînteți de fel din părțile Rinului?

— Da. Dumneavoastră cred că nu sînteți de pe aici.

— Exact. Sînt belgiană. Și nici nu sînt *du métier*¹. Tatăl meu era funcționar superior, iar eu am crescut în casa contelei d'Ascensons-Létardais. L-ați cunoscut, poate, la Bruxelles.

— Înalt, subțire, cu un barbișon ascuțit, despărțit în două de o cărare — da, era un bărbat frumos! Domnul șambelan era un veritabil aristocrat. Avea acel „ce“ extrem de prețios pentru un om: o perfectă armonie între inimă și spirit. Mergeam cu dînsul la vînătoare, și serile petrecute după aceea în reședința sa de vară erau o adevărată încîntare. Ce face tinăra contesă? S-a măritat?

— Nu. A avut pasiunea ciudată de a-și vedea măritate toate prietenele — și pe mine de asemenea — cu bărbații de care s-au îndrăgostit. În schimb, ea nu s-a măritat. Corespondează cu noi, cu toate și, după cum se spune, trăiește viața a zece familii cu toate bucuriile lor, dar fără nici o dezamăgire.

— Se pare deci că a rămas fiica filozofului ei tată. Domnișoara, fiica dumneavoastră, ați spus că știe să călărească?

— Bineînțeles. Dacă eu însămi am devenit un adevărat om de circ, darmite ea! Doar s-a născut în vagon.

— Și tinărul... domnul Vașku... e dresor?

— Da. Dar călărește de la vîrsta de șapte ani. A început să învețe împreună cu Helena, pe poncei, iar de la zece ani a trecut pe cai mari. Se pricepe la toate, la dresură liberă, de asemeni e un bun acrobat, săritor la batudă și bun cunoscător al tuturor săriturilor pe cal și la sol. Se pricepe și la elefanți.

— Excelent, tinere! Circul e o îndeletnicire frumoasă, dar cere să-i stăpînești toate tainele. Nu vreau să profanez, dar circul mi s-a părut întotdeauna ca sfînta biserică: își înseamnă credincioșii cu mirul său și cere de la ei credință pînă la mormînt.

Bătrînul stătea în fața doamnei Anežka, picior peste picior, și vorbea întorcîndu-se alternativ spre cei doi tineri.

— Cunoașteți totul și iubiți totul, dar țineți minte, nu veți găsi un animal mai nobil decît calul. Femeia, bărbatul, iubita — credeți-mă, am experiență — nimeni nu întrece în inteligență și devotament un cal credincios. Dar frumusețea unui exemplar de rasă! Poți face cu el atîtea lucruri minunate!

¹ Aici: dintr-o familie de artiști (fr.).

Nu există nimic pe care un cal inteligent să nu-l priceapă, un număr în executarea căruia să nu dea dovadă de toată ambiția sa. Asta însă duce uneori oamenii de circ la greșeli. Sînt bucuroși să facă paradă de forță și felurite exhibiții! Dar țineți minte de la mine: există un singur lucru care face artă dintr-un număr de circ: execuția să aibă poezie! Poate că nu mă înțelegeți. Sînt un om de modă veche, dintr-o vreme care iubea frumusețea mai presus de orice. Și mă adresez vouă, vlăstarelor altei vremi, care gonește în primul rînd după succes. Succesul, Doamne, succesul în fața unei mulțimi de gură-cască! — cît de puțin trebuie pentru a-l dobîndi! Puțină rutină, puțin șablon, să prinzi ceea ce place și apoi folosești asta fără alegere. Știu ce se petrece azi în manevre și vă mărturisesc deschis că toți se îndreaptă spre declin. Noi, bătrînii, trebuia să avem în primul rînd idei. Iar cel care ținea la demnitatea lui se străduia să găsească o idee proprie, precum și chipul în care să o exprime cît mai frumos. Dar ea, ideea, nici nu e totul, dragii mei. Ideea, bineînțeles, e ceva măreț, și datoria artistului, care îi înțelege măreția, e să o îmbrace într-un vestmînt cît mai potrivit.

Oaspeții stăteau și ascultau în tăcere. Anezka vedea în bătrînul care vorbea pe acel remarcabil creator al farmecelor circului, admirat și pe vremea copilăriei ei, la Bruxelles, și care nici astăzi nu era dat uitării. Pe orice punea el mîna, recunoșteai o pecete deosebită. Avea cai frumoși, călărețe frumoase. Și cîtă armonie cuprindea fiecare număr! În cercul lui, costumul nu era niciodată o cîrpă aruncată pe trupul necioplit al unui călăraș. În cercul lui Wollschläger o dată cu costumul se transformau și oamenii sub imboldul de a crea mereu ceva nou. În cercul lui pînă și caii își jucau rolul, conștienți parcă pe deplin că aduc spre admirația lumii ceva nemaivăzut — frumusețea — o frumusețe cu care oamenii nu se întîlneau nicăieri în altă parte. Fiecare creație a lui Wollschläger se înfățișa plină de atîta înflăcărare, încît ți se părea că vezi țîșnind flăcări în urmă. Era înzestrat cu un dar neobișnuit — imprima o înaltă trăire oricăreia dintre creațiile sale. Încordarea ardea în ochii de foc și în fiecare fibră a armăsarilor, simțeaîncordarea în fiecare mișcare a călărețului, încordat era raportul dintre cal și călăreț, ca și dintre călăreț și public. Totul era gradat, stăpînit, jucat cu un farmec irezistibil, unic, înrobitor.

Domnul Wollschläger desăvîrșise vechea școală franceză de călărie artistică, ducînd-o spre culmi, adusese în toate eleganță, bun-gust, grație. Spiritul lui de adevărat artist nu fusese însă destul de puternic pentru a învinge și din punct de vedere financiar.

Concurența brutală și lipsită de exigență artistică cîștigase multimile nepretențioase cu un fast țipător, mînînd astfel munca lui tăcută și perseverentă. Eduard Wollschläger i se împotrivise ani de-a rîndul, dar cînd constatasese că în vremurile cele noi, care pierduseră simțul frumosului, nu s-ar putea menține decît făcînd concesii preferințelor îndoielnice ale publicului, renunță la un astfel de succes, își lichidă afacerile și se retrase cu o modestă avere personală în ținutul său natal, ca un cetățean oarecare, dornic să se dedice plăcerilor sale cărturărești.

Helena nu înțelegea în mare măsură ceea ce povestea gazda cu atîta înflăcărare. Îi cerceta cu privirile obrazul bine păstrat, ochii strălucitori, mustața pieptănată cu grijă și plastronul alb, legat fără cusur, și i se părea că are în față unul dintre acei marchizi bătrîni și impunători, despre a căror fire de mecenai se povesteau atîtea legende în vagoanele circuitului. Și deodată o fulgeră un gînd năstrușnic, își spuse că s-ar mărita numaidecît cu un bătrîn ca el.

Nici Vašku n-ar fi putut spune că înțelegea totul, cum se cuvine. Simțea însă cu întreaga-i făptură că se află în fața unui mare maestru al înaltei arte a călăriei și dresajului. Și îi sorbea cu o venerație aproape religioasă cuvintele.

— Știți, lui Fillis i-a venit o dată o idee spirituală: a prins pe pieptul cîtorva cai tăblițe cu cifre, unuia i-a legat o tăbliță cu semnul plus, altuia una cu semnul egal și s-a apucat să-i dreseze, învățîndu-i să se grupeze singuri din fugă, în așa fel, încît să formeze întotdeauna o sumă. De exemplu $1 + 2 = 3$, sau $2 + 3 = 5$. Fillis a trebuit să lucreze mult cu ei, dar pînă la urmă a reușit și-a avut succes și la public. Mie, însă, nu mi-a plăcut. Era o idee nouă, da, dar nu avea nici un pic de poezie. Știți, mie nu mi-a plăcut niciodată matematica. Și ca să înjosești caii, aceste splendide creaturi, pînă la a alcătui cu ei egalități matematice, mi s-a părut de-a dreptul respingător.

— Care a fost cel mai frumos număr al dumneavoastră, maestre? întrebă Anežka.

— Cel mai frumos... Hm... Am format o dată patru tinere fete, patru călărețe-acrobate. Știți, eu nu mă mulțumeam să cultiv cai de rasă, cultivam și femei „de rasă”. E un lucru ceva mai greu și mai primejdios, dar și asta mă atrăgea. Și așa, am avut o dată norocul să grupez laolaltă patru superbe exemplare feminine, cum nu s-au mai văzut. Fiecare avea un minunat păr negru, ochi mari, negri, buzele roșii, și fiecare se mișca cu tot atîta grație ca și o prințesă. Din toate țîșnea tinerețea impetuoasă, năvalnică. Am simțit că am datoria să făuresc din acest material prețios ceva unic. Mai întîi am făcut cu ele o repetiție de cadril, îmbrăcîndu-le în rochii ușoare de voal. Dar nu era ceea ce căutam. Cu încetul am ajuns la ideea să le comand patru rochii de un roșu-închis, cu fusta lungă, care să se drapeze bogat pe crupa calului, și cu corsajul strîmt, din care umerii albi și capul să răsară ca o floare. Pe urmă le-am urcat pe patru pursînge englezi, negri ca tăciunele. Făceau o impresie uimitoare. Fustele păreau niște cioltare rubinii, iar caii negri și femeile albe păreau că formează o singură și superbă făptură. Am exersat cu ele un bolero. Fetele aveau castaniete în mîini, caii clopoței cu un clinchet surd, prinși la picioarele subțiri. De fapt, era un cadril — dar ce pătimașă frumusețe s-a născut din cabrările celor patru armăsari și din stăpînirea lor de către cele patru amazoane, din priviri, zîmbete, dans și sunet! Nu mai era un număr de călărie, ci o desăvîrșită poezie ecvestră.

— Cîtă vreme au lucrat doamnele acelea? întrebă Hêlena.

— Ah, numai puțină vreme. Cred că nici un an. Prea era o priveliște atrăgătoare! Pînă să se sfîrșească anul mi s-au măritat toate patru. Bineînțeles, tot cu oameni din afara circuitului — două cu nobili, una cu un bancher, cea din urmă cu un diplomat. Aceasta e soarta tragică a creatorului ce plămădește frumusețea din material omenesc. Bărbații aceia nebuni s-au îndrăgostit de furtuna nopții și fiecare a căutat să smulgă o frîntură din norul ei. Ca după aceea să se minuneze că n-au mai trăit nicicînd ceva asemănător. Dar mie mi-au stricat numărul... Ei, și am părăsit aceste strădanii. Era o muncă ingrată. Trebuie să ai o inimă tare, ca să nu răspunzi ademenirilor dragostei și să continui să-ți faci datoria.

— Maestre, dumneavoastră deci nu recunoașteți dreptul suprem al dragostei? întrebă încet Anežka.

— Nu, doamnă, nu-l recunosc, atita vreme cît țintește în afară sferei intereselor noastre. Atingem perfecțiunea doar prin cea mai înaltă jertfire de sine. Noi, oamenii acestei străvechi arte, trebuie să avem puterea să renunțăm la tot ce ne îndepărtează de ea. Am renunțat la cămin, la societate, la o viață liniștită și comodă, la seninătatea și siguranța ei, la convenții și Dumnezeu știe la mai ce încă. Ne-am situat în afara lumii. Asta-i o mândrie, dar și un blestem. Ne-am creat alte legi decît cele care domnesc între oameni și am pierdut dreptul la o fericire obișnuită. Într-un fel sau altul, fiecare dintre noi se joacă cu moartea și caută zilnic să vadă cît de departe poate să meargă în acest joc. Aceasta, doamnă, nu e o viață normală. Nici cavalerul din Evul Mediu, nici ostașul în luptă nu-și pun viața în joc zi de zi, lună de lună, an de an. Asta o fac doar membrii unui anumit ordin, care se numește cercul. Iar cel care a făcut legămînt să slujească în rîndurile lui nu are dreptul să se îndrăgostească. Nu are dreptul să prejudicieze interesele colectivității care ne ține pe toți laolaltă. Nici unul dintre noi nu e singur, fiecare e legat de ceilalți și poate ori să întărească, ori să slăbească întregul. Dragostea în colectivitatea noastră își află justificarea doar atunci cînd nu slăbește, ci întărește colectivul. Aceasta e legea oamenilor de cerc. Dacă nu o respectăm, arta noastră va pieri. Vor muri cei care au fost în stare să-i jertfească totul și vor veni în loc artiști dornici să-și creeze o viață de om obișnuit. Numai că cine tinjește după asta își deschide în inimă o porțiță pentru acel ceva care e pentru noi lucrul cel mai strașnic: teama de viață.

Vășku, palid, asculta cu răsufllarea tăiată neașteptata digresiune a bătrînului. Dacă n-ar fi văzut singur că întîlnirea asta era rodul unei întîmplări, ar fi socotit totul drept o urzeală vicleană. Aici însă cunoscuse un mare maestru, în ale cărui cuvinte crezuse de la bun început, și acesta, fără să știe, împlintase jungherul în cel mai vulnerabil loc al inimii lui tinerești. Îl cuprinse o senzație de amețală, parcă i se puse o pînză pe ochi și auzea ca din mari depărtări glasul bătrînului maestru, care răsuna ca însuși glasul destinului. Îi îngheță inima de teamă la gîndul că directoarea se va folosi de acest prilej. Dar, spre mirarea și surprînderea lui, o văzu că se ridică și îi desluși o undă de emoție în glas:

— Domnule director, iertați-ne că vă întrerupem. Soarele se apropie însă de asfințit. N-ați vrea să vedeți grajdurile noastre? V-ar interesa, cu siguranță. Iar după aceea, ați rămîne la noi, la cină — ați avea prilejul să mai mînceați o dată într-un vagon de circ. Soțul meu ar fi neînchipuit de fericit să vă cunoască personal.

— Doamnă, nu există invitație pe care să o ascult cu mai multă plăcere. Pentru noi, bătrînii idealişti, chemarea are cu totul alt tîlc: „Un cal! Un cal! Un regat pentru un cal!”¹

Cînd ajunseră la locul de popas, Petr Berwitz îl primi pe rivalul părinților săi cu toată grandoarea lui de Emir al cailor albi.

Domnul Wollschläger îi propuse îndată să-și vorbească prietenește, cu „tu“.

Anežka și Helena se scuzară că trebuie să mai arunce o privire prin bucătărie, iar Vašku se grăbi spre cuști pentru a pregăti mîncarea fiarelor.

Berwitz se îndreptă singur cu oaspetele spre grajduri. Cînd dădura în lături perdeaua de foaie de cort de la intrare, auziră un neașteptat strigăt de uimire:

— Pe Dumnezeuul meu! Domnul Wollschläger! E cu putință? Maestro... Maestro!

Hans, grăjdarul cu părul alb ca neaua, alergă în întîmpinarea oaspetelui cu brațele întinse și cu fața strălucind de bucurie. Domnul Wollschläger se opri locului, îl privi cu luare-aminte, făcu un efort de memorie și deodată zise:

— Hans! Nu mă înșel? Hans! Ce mai faci, bătrîne? Va să zică, tu ai rămas tot la circ. Frumos din partea ta că m-ai recunoscut!

— Cum să nu vă recunosc! se bîlbîi Hans, adînc tulburat. Cum aș putea să uit slujba ce-am slujit la domnul Wollschläger? Maestro m-a angajat doar... maestro m-a învățat tot ce știu azi... pînă la moarte am să vă fiu recunoscător... O asemenea cinste pentru grajdul nostru! O asemenea vizită! Și eu care nu mi-am pus livreaua roșie...

Domnul Wollschläger îl bătu pe umăr, cum că nu-i nimic, și se îndreptă după miros spre grajduri. Ochii îi străluciră cînd văzu caii așezați pe două rînduri. Cu siguranța supremă a cunoscătorului se duse drept la cele mai frumoase exemplare.

¹ Cunoscuta replică a lui Richard al III-lea în scena finală din piesa cu același nume de William Shakespeare.

Berwitz, flatat, își bombă pieptul: Wollschläger ochise chiar caii de care el, Berwitz, era cel mai mândru. În grajd părea să se simtă prezența unui mare maestru. Wollschläger pocni din limbă, scoase câteva sunete guturale și armăsarii nervoși încremeniră deodată într-o atitudine de nespusă concentrare. Ochii lor focoși urmăreau firava statură a oaspetelui, iar când se apropie, nici unul nu mai mișcă și nici unul nu se sperie. Bătrînul le trecu degetele prin coamă, îi bătut pe palma pe grumaz, le mîngîie botul, uitîndu-li-se la dinți — și chiar și cei mai sălbatici primeau cu liniște atingerea mîinii lui ferme, de stăpîn. Vroia să știe numele fiecăruia și-l repeta cu voce dezmiardătoare de câteva ori. Iar când trecea mai departe, toate capetele acelea cu grumazul frumos arcuit se întorceau după el și nu numai unul se întinse, nechezînd ușor.

Cina din vagon fu bogată. Anežka își pusese în joc întreaga-i iscusință de amfitrioană. Spre bucuria ei avea un oaspete care știa să prețuiască din plin fiecare dintre alesele bucate aduse la masă. Discuția se purta — ca la orice întîlnire între artiști de circ — pe seama amintirilor despre oameni, orașe și animale. Domnul Wollschläger era un remarcabil povestitor și o fermecă îndeosebi pe doamna Hammerschmidt cu desăvîrșita-i curtoazie. Din tot ce spunea se desprindea însă regretul plin de melancolie pricinuit de faptul că steaua circuitului cobora spre apus.

— N-aș vrea să fiu doar posomorîtul cîntăreț al vremurilor trecute. E destul de trist cînd sîntem nevoiți să exclamăm o dată cu Horațiu: „*Vai, Pòstum, Pòstum, cum aleargă anii!*...“ Mi-ar plăcea mai degrabă să-mi alin părerile de rău văzînd succesul unor forțe noi. Poetul meu mă învață că limitele scurte ale vieții nu-ți îngăduie să începi din nou prin a avea speranțe de viitor. Totuși, eu am avut deseori asemenea speranță *à la longue*, pentru că am crezut în tinerețe. Acum, însă, cînd sînt foarte, foarte bătrîn, văd mereu doar un singur lucru: marii maștri ecvestri dispar și, o dată cu ei, dispar și performanțele lor. Oamenii care se ridică astăzi fac în mod mecanic ceea ce au învățat, dar nu se străduiesc cîtuși de puțin să-și întreacă măștrii. Eu am sărit prin cercuri de foc de numai douăzeci și două de degete în diametru. Azi, nimănui nu-i trece prin minte să folosească obstacole de un asemenea grad de dificultate. Îmi încălțam în aer

papucii, în timpul saltului pe deasupra unui cal în galop — dar azi nici nu se mai pomenește de un asemenea truc. În loc de asta, se extinde programul. Am văzut elefanții, tigrii, leii și urșii dumneavoastră. După un timp li se vor alătura struți, cămile, girafe și poate chiar morse, foci și canguri, mereu mai multe animale, mereu altele, altele noi, senzaționale, iar prețuirea pentru frumusețea nobilă a calului, privit în fiecă atitudine a sa, va pieri. Piere nobilimea, pier călăreții, pier publicul cunoscător. Rămân doar mulțimile, cărora trebuie să le sune din surle și tobe. Nu aveți o muncă ușoară.

— Eh, nu-i nimic, interveni Petr, înfierbîntat de vin. Cît trăim noi, o să mai țină. Ceea ce va veni după noi, rămîne în grija altora.

Cînd coborîră din vagon ca să-și petreacă oaspetele, luna plină poleia cu o strălucire albăstruie pădurea de pin, și lunca era inundată într-o lumină argintie. Din ferestrele vagoanelor se strecurau fișii de lumină galben-roșietică, unde se auzeau niște voci înăbușite, iar lângă fierărie cinea cînta la armonică.

— Aș putea să mă mai uit o dată la cai, la despărțire? zise Wollschläger, întorcîndu-se spre Petr. Știi, poate e ultima dată cînd văd o astfel de selecție.

Flatat, Petr admise bucuros. Lîngă grajduri se aflau Kerholec, Hans și Vašku. Hans, pufăind din pipă, le povestea despre minunile pe care Eduard Wollschläger le făcea cu caii lui. Deodată, sări în picioare și, cu pipa lipită la vipușcă, raportă directorului că în grajduri totul e în ordine — numai că nici un cal nu doarme, că toți parcă așteaptă să intre în arenă.

— Pe mine mă așteaptă! zîmbi Wollschläger și pătrunse în grajd. Caii de pe cele două rînduri întoarseră capetele spre el, și o ușoară undă de neliniște trecu printre ei.

— Sirius! Démon! Admirable! Cyrus! Kismet! Héros! Domnul Wollschläger îi striga pe nume și fiecare cal chemat se încorda pe picioare. Cîțiva nechezară.

— *Mon Dieu, mon Dieu...* rosti impresionat bătrînul. De-aș putea să mai iau o dată șambriera în mînă!...

— Vašku, strigă Anežka Berwitz, care se afla lîngă oaspete, dă fuga la vagonul 1 și adu amîndouă șambrierele!

— Doamnă, se întoarse Wollschläger spre ea, plin de bucurie. Credeți că ar fi posibil?...

— Vreau acest lucru, maestre, răspunse ea scurt și ferm.

Petr Berwitz o privi șovăitor, dar sub privirea energetică a femeii înclină și el capul. Domnul Wollschläger făcu o plecăciune, se duse spre cai și dezlegă doisprezece dintre cei mai frumoși. Șoptea fiecăruia cuvinte de mângâiere, strigându-i încetisor pe nume și lipindu-și obrazul de capul lor. Vašku se întoarse cu cele două șambriere, dintre care una scurtă. Bătrînul le cîntări în mînă și se adresă mulțumit lui Berwitz:

— Bun! Eu prezentam dresura liberă de cai fără bici... dar, cu niște cai străini nu m-aș încumeta să lucrez de prima oară fără tușeul șambrierii.

După aceea ieși din grajd, sub lumina lunii care arginta strălucitor spațiul întins dintre vagoane și pocni de trei ori din șambriera cea mare. Din grajd, se auzi ropotul copitelor.

— *Open the door! Avanti!*

Hans și Vašku traseră în lături perdeaua de la intrare și caii eliberați din boxe dădură năvală afară, fără chingi, doar cu căpăstrul pe cap, cu coama fluturînd și cozile ridicate, îndreptîndu-se drept spre cel care îi chemase. Bătrînul îi opri la o lungime de bici și le porunci să se întoarcă spre stînga. Șambriera cea mare se încolăcea în aer ca un șarpe strălucitor, iar chemările scurte ale lui Wollschläger, îndemnurile și laudele lui se încrucișau cu atingerile ușoare ale biciului. Armăsarii și iepele alergau în trap, într-o negrăită încordare, cu urechile ciulite și ochii ațintiți, gata să-i asculte și să-i îndeplinească poruncile. Oamenii începură să iasă de prin vagoane, dar pînă să se apropie, cele doisprezece minunate exemplare se încolonaseră în trap într-un cerc perfect.

— Mii de draci! auzi Vašku lîngă el o voce șuierătoare, și simți cum cineva îl apucă brusc de braț. Era Berwitz, buimăcit pe de-a întregul.

— E fantastic... uită-te la ei... uită-te... aleargă spre dreapta!

Era într-adevăr ceva de necrezut — o minune! caii, care în toate circurile din lume sînt deprinși dintotdeauna să alerge spre stînga, acum, la porunca lui Wollschläger, o porniră deodată în sens opus.

Firavul bătrinel strigă ceva, agită biciul, și caii se opriră în loc, făcură pe picioarele din spate un sfert de întoarcere spre centru și se opriră cu fața la el. Wollschläger trecu de două ori șambriera în cerc, pe dinaintea cailor, lăsându-i să se odihnească și să se concentreze. Apoi, după câteva clipe de repaos deplin, întinse brațele înainte și strigă:

— Sus! *En parade!*

Nouă cai se ridicară dintr-o dată pe picioarele din spate, în levadă, trei, care nu erau dresați pentru înalta școală, necheză și se încordară și ei. Se vedea lămurit că dorința de ascultare se lupta în aceștia cu teama și nesiguranța. Bătrînul din mijlocul cercului privea însă acum cu sprincenele încruntate și din ochi parcă îi țîșnea voința poruncitoare, iar brațele-i ridicate vroiau parcă să sprijine și să ridice trupurile cailor. Încă o clipă de șovăială și toți cei doisprezece cai stăteau drepți, ridicați în două picioare, sub lumina lunii, cu coamele înfiorate de adierea nopții, cu urechile ciulite, cu ochii neliniștiți, cu copitele din față bătînd aerul, cu burțile strălucitoare arcuite. Privitorii din jur se lăsară furați de această magnifică priveliște și începură — ei înșiși vechi și încercați artiști de circ — să aplaude.

Domnul Wollschläger se înclină, rosti o nouă poruncă și caii făcură o nouă întoarcere de un sfert de piruetă, ca la *courbette*, și se lăsară pe toate patru picioarele. Biciul mușcă aerul, și cercul se puse din nou în mișcare, spre dreapta.

— Cyrus! *A gauche!*¹

Biciul pocni ușurel și Cyrus, care se afla tocmai în fața intrării în grajd, se abătu din drum și alergă înăuntru. Caii părăsiră cercul unul după altul și Kismet intră ultimul în grajd, de unde se auzeau acum nechezînd toții cai.

— Doamnă, se adresă Wollschläger Anežkăi, profund emoționat. N-am să uit niciodată seara pe care mi-ați oferit-o!

— Cu atît mai puțin vă vom uita noi, îi răspunse doamna Berwitz.

— Mă tem că mîine dimineată n-o șă-mi vină a credecă toate acestea s-au petrecut aievea, zise Berwitz. Mîine o să mi se pară un vis, ceva cu neputință de realizat, să poruncești unor cai care nu te cunosc să alerge spre dreapta și să-i faci să execute o levadă. Ești cu adevărat un maestru, Eduard!

¹ La stînga! (Fr.)

— Sinteți toți foarte amabili cu un bătrîn. Vă doresc tuturor mult, mult noroc!

Își luară rămas bun emoționați. Directoarea îl rugă pe Vașku să-l conducă pe Wollschläger. Bătrînul făcu un gest de împotrivire, dar acceptă pînă la urmă. Vașku era foarte bucuros să-l însoțească. Pînă atunci nu avusese față de nimeni un asemenea simțămînt de respect, admirație, divinizare. Își repeta în gînd ce-i spusese Hans în ajun: „Ăsta nu-i director, e vrăjitor!“ El însuși nu-și dorea altceva decît să ajungă deopotrivă cu acest magician, să fie în stare de astfel de minuni, să ducă arta sa pe culmi la fel de înalte, să știe să privească cu atîta înțelepciune lumea. Se bucura că bătrînul idealist va mai vorbi cu el despre cire și că va putea să-l întrebe despre taina puterii magice pe care o stăpînea. L-ar fi ascultat cu desfătare toată noaptea, dînd crezare fiecărui cuvînt al bătrînului. Numai că domnul Wollschläger tăcea. Păsea alături de el, în noaptea luminată de lună, ca și cînd Vașku nici nu l-ar fi însoțit. Deodată se opri în loc și, privind ațintit înaintea sa, zîmbi. Vașku simți că va spune ceva. Un adevăr frumos, mare, mîngîietor. Și într-adevăr, domnul Wollschläger, cu buzele tremurătoare rosti de trei ori, fericit, următoarele cuvinte, din care Vașku nu pricepu nimic:

— *Non omnis moriar! Non omnis moriar! Non omnis moriar*¹!

Și, scoțîndu-și pălăria, domnul Eduard Wollschläger se plecă adînc în fața lunii de pe cer.

După aceea nu mai zise nimic, pînă se opri în fața porții sale. O descuie, o deschise și, zăbovind în prag, se întoarse spre Vașku. Îndreptîndu-se de spate, ca atunci cînd poruncise cailor să execute levada, își ascuți prîvirea care îl pătrunse pe Vașku pînă în adîncul ființei sale și rosti sever și autoritar:

— Te afli între două trădări. Dacă ai să iei de soție pe fata aceea din Hamburg îți vei trăda arta. Dacă vrei să slujești artei tale, trebuie să o trădezi pe fata aceea. Altă cale nu există. Ori, ori. Alege singur. Toți oamenii mari au trecut prin această groaznică durere, pentru că gloria nu se naște dintr-o idilă. Am auzit și am văzut destule, pentru a-ți putea

¹ Nu totu-i sortit pieirii! (Lat.)

spune: ești unul dintre cei aleși. Celor aleși, însă, le e hărăzită lupta și nu tihna fericită a dragostei. Artanoastră se îndreaptă spre pieire. Circul nostru e amenințat. Berwitz n-are să reziste. Berwitz e bătrîn. Și Berwitz e prost. Pentru timpurile care vor veni, la conducere trebuie să se afle un om de o cu totul altă forță. Dacă vrei să salvezi Circul Humberto, căsătorește-te cu Helena Berwitz.

Vašku rămase înmărmurit. Domnul Wollschläger îl privi lung și privirea-i se înmuie.

— Sărman băiat, cum înțeleg durerea ta! Și nu pot să ți-o alin cu nici un balsam. Alungi fericirea de lângă tine și m-ai să te alegi în schimb cu nimic altceva decît cu griji trudnice. Nu te așteaptă nici avere, nici confort, nici liniște, nici siguranța zilei de mîine, ci numai luptă, luptă, luptă. Dar numai așa te vei găsi pe tine însuți. Noapte bună!

Domnul Wollschläger închise poarta, răsuci cheia în broască și, pășind ușor pe nisipul scîrțîitor al aleii, intră în casă.

Václav Karas rămase o vreme nemișcat, apoi se sprijini de stîlpul porții și plinse amar.

VI

— Aș vrea ca nunta să se facă în liniște, se pronunță Anezka Berwitz.

— Ce spui de asta, baroane? îl întrebă Berwitz pe domnul Gaudeamus, turnîndu-i vin în pahar. De o săptămînă ne ciondănim pe chestia asta, și singurul lucru asupra căruia am căzut amîndoi de acord e ca dumneata să ne fii arbitru.

— Vă mulțumesc pentru încrederea pe care mi-o acordați, deși simt o ușoară strîngere de inimă, zîmbi domnul Gaudeamus. Spun asta, întrucît mă văd silit de astă dată să mă opun doamnei. La circ numai falimentul trebuie să se producă în tăcere. Pentru celelalte, să bată tobele.

— Ei, vezi, ce ți-am spus eu? se umflă în pene Berwitz. Știi, baroane, dacă ar fi după mine, aș regiza toată nunta ca pe o pantomimă. Eu aș juca rolul șerifului, Helena ar fi

fiiica șerifului, Vašku — cow-boy-ul îndrăgostit... sau nu — ar fi un tânăr fermier de cealaltă parte a graniței, care ar veni în pețit însoțit de o mare mulțime de călăreți, eu nu i-aș da fata, el ar răpi-o, și eu aș trage după el...

— Și la urmă ai trage în el, nu? îl întrerupse doamna Anežka. Ai mai văzut un asemenea nebun, baroane?

— Taci, Anežko. Principalul ar fi să prind preotul... să-l prind cu lasoul și să-l duc în pădure ca să binecuvînteze căsătoria. Căci dacă preotul ar fi adevărat, ar fi adevărată și binecuvîntarea...

— Și dumneata, directore, crezi cumva că ai putea să-l prinzi cu lasoul pe arhiepiscopul din Hamburg?

— Păi, dacă i-aș plăti bine...

— Ăstuia trebuie să-i plătești din gros chiar și fără lasou. Nu-i nevoie să vă faceți reclamă atunci cînd oamenii se află în cercul dumneavoastră. O nuntă fastuoasă, bine reglată, ar fi o excelentă reclamă pentru Circul Humberto. Bineînțeles, însă, ar trebui să se desfășoare în afara cercului, pe străzile Hamburgului...

— O mare paradă! Sigur! E o idee grozavă, baroane. Mă mir că nu mi-a venit din prima clipă în cap. O paradă cu toate animalele. Trebuie să cumpăr numaidecît o pereche de cămile. Fără cămile, nunta n-ar fi completă. Am să telegrafiez imediat lui Hegenbeck.

— Ce te-a apucat cu cămilele? îl opri Anežka. Gîndește-te mai bine la vreun dar de casă nouă, dacă nu vrei să dai zestre.

— Cămilele astea vor fi darul meu. Iartă-mă, Anežka, dar tu nu simți așa ca mine ce rușine e că nu avem niște cămile. Fiecare comediant de iarmaroc are azi un dromader, iar noi, o familie atît de veche în circ, să ieșim pe străzi fără cămile? Ce-ar gîndi oamenii despre noi? Cum am apărea? Îți spun, nuntă fără cămile nu se poate.

Dacă pereții au urechi, atunci urechile vagoanelor vuiau în acele zile de toate cîte se puneau la cale în legătură cu apropiatul eveniment.

— Îmi închipui, zicea Alice Kerholec doamnei Hammer-schmidt în timp ce vagonul care adăpostea casieria și croitoria se hurduca pe drumul din Lüdenscheid spre Iserlohn, îmi închipui ce frumos o să-i șadă Helenei noastre costumul de

nuntă cu volănașe. E atît de subțire în talie, iar cînd s-o mai strînge și în corset...

— Costumul? o întrerupse doamna Hammerschmidt. Ce costum? Helena trebuie să poarte rochie lungă de mireasă, cu o trenă colosală, așa cum se și cade pentru o familie ca a noastră.

— Mie mi-ar plăcea mai mult o rochie cu o linie mai strîmtă, așa cum începe să fie la modă acum. În față strînsă frumos pe bust...

— Știi, știi, o nouă indecență. Draga mea, Alice, crede-mă, nu există nimic mai presus decît crinolina largă. Pe vremea mea trupul ți-era frumos ascuns în crinolină, ca într-un clopot, și nu ți-l tot expuneai privirilor bărbaților.

— Da, dar cînd un bărbat te strîngea mai aproape la dans, crinolina se ridica în partea cealaltă, încît dracul vedea în biserică pînă în altar.

— Așa e, numai că noi ne făceam că nu știm nimic. Da tocmai crinolina îți permitea să o miști la stînga, să o miști la dreapta, s-o ridici în spate, s-o ridici în față, de înnebuneau bărbații, iar femeia se prefăcea că habar n-are de nimic.

— Da, doamnă, dar cît chin era cu moda asta! Mai ales pentru noi, cînd trebuia să intri pe ușile înguste ale vagoanelor noastre...

— Ei, lasă, a fost totuși o modă frumoasă. Mi-am închipuit-o întotdeauna pe Helenka — mireasă — îmbrăcată într-o albă și largă crinolină, pe care am fi cusut de jur împrejur cununițe și trandafirași de dantelă. Azi n-aș mai pune-o să se îmbrace așa. Azi e moda turnurei. Nu mai știe femeia ce să-și mai coasă în spatele rochiei ca să stea mai umflat și să fie mai impozant. Bine cel puțin că ne-au lăsat trena, ea să cadă frumos la spate.

— În locul ei, eu n-aș purta trenă. Ar fi mai modern.

— Te rog, fără extravagante! Nu-i băga Helenei în cap vreo năstrușnicie! Helena trebuie să se îmbrace ca o fată de familie bună: dedesubt turnură, în față decolteu, în spate trenă, pe poale volănașe și panglici, pe deasupra o tunică de dantelă, și pe cap voal, să se vadă că sîntem bogați.

— Sărăcuța de ea! Nici n-o să poată duce o trenă atît de lungă!

— Nu-i nimic, Alice. Domnul director are destule mijloace să pună doi paji în alb în urma fetei lui, să-i poarte trena.

Seara, în grajd, Hans și Malina ajunseră la o discuție aprinsă.

— Uitați-vă la el! izbucni potolitul Malina, infuriat, către ceilalți îngrijitori din grajd. Abia a făcut ochi și a-nceput să-și ia nasul la purtare!

— Măi moșulică, măi gură-spartă! bombăni Hans. Uită-te la el: e ușor ca aburul, dacă suflă un vînt mai rece îl transformă într-o picătură de apă cît ai clipi, și uite, poftim, se viră printre tineri.

— Vine la noi de la un circ care a dat faliment, noi ne miluim de el, îl luăm sub aripa noastră, și el, de colo, se trezește poruncind!

— Toată viața a stat doar la coada caprelor și maimuțelor și azi, tam-nisam, are pretenție la cai! Păi, pentru nasul matale, moșulică, Barbă-Albastră de colo e bun; vopsește-i barba, și pe-aici ți-e drumul!

— Măi, nepriceputule, grăjdar amărît ce ești, acum pun mîna pe bici!

— Ce-i gălăgia asta aici? întrebă Kerholec, care apărură în ușa grajdului tocmai în clipa în care cei doi bătrîni, în hohotele de rîs ale celor din jur, se pregăteau să se ia la bătaie.

— Cu respect raportează că Malina mă înjură, spuse Hans jignit.

— Cum să nu-l înjur? bombăni Malina. S-a mai văzut vreodată un copil de țîță care să hotărască ce să fie și ce nu?

— Și de ce vă certați?

— Eu nu mă cert, ținu Malina să lămurească lucrurile. I-am spus doar să-mi frece țintele de la cel mai frumos frîu, fiindcă am să duc mireasa la biserică. Iar rîndașul ăsta, care stringe bălegarul, a îndrăznit să-mi spună mie, Vendelin Malina, cum că el o să ducă mireasa la biserică! S-a mai pomenit o asemenea obrăznicie? Eu am dus mama la biserică, la nuntă, tot eu o s-o duc și pe fată, asta să fie clar ca bună ziua.

Hans se porni din nou cu ale lui, că, vezi, Malina pe capră nu o să aibă destulă prestanță și că la o astfel de sărbătoare nu se poate să se facă de rușine.

— Prestanță, auzi că eu n-am prestanță! se închină Malina. Ehe, deșteptule, păi, eu am văzut cum se duce un popă, și tu nici nu veniseși pe lume cînd eu ciocneam pentru prietenie cu vizitiul sultanului turcesc! Prestanță! Am să-ți arăt eu ce prestanță am, c-ai să juri că o duc pe împărăteasa Elisabeta cu arhiepiscopul la plimbare. Numai să fi îndrăznit să spui răposatului Humberto că Malina nu are prestanță!

— Ia stați, măi băieți! le-o reteză Kerholec, prea v-ați înfierbîntat. Uite cum o să facem: mireasa o s-o ducă Malina...

— Păi asta spuneam și eu, doar fac parte din familie.

— ... și Hans o să ducă mirele. El l-a învățat, el să-l ducă.

— Asta așa e, încuviință Hans din cap. Poftim, eu uitasem că la o nuntă mai e și un mire.

Toți, începînd de la familia directorului și pînă la îngrijitorii din grajd, se gîndeau și discutau numai despre nuntă. Singur Vașku umbla printre ei serios și îngîndurat.

— Ce-i cu tine, Vašek? îl întrebă într-o zi taică-său, pe cînd stăteau amîndoi în fața vagonului lor. Tu singur ai luat hotărîrea, și acuma umbli de parcă ai merge la înmormîntare, nu la nuntă.

— Nu știu, tată... nu știu ce am... M-am hotărît pentru căsătoria asta, toți sînt mulțumiți, toți mă aprobă. Alde Berwitz sînt bucuroși, Růženka m-a dezlegat singură de făgăduială, Helenka e drăguță cu mine — totul e în perfectă ordine, dar eu sînt abătut, mă tot gîndesc dacă am procedat bine. Știi, îmi zic uneori că tu... și ceilalți... noi toți sîntem bărbați și din punctul nostru de vedere este corect. Dar dacă ar fi trăit mama... ea poate n-ar fi gîndit la fel. Ea judeca alteum lucrurile decît noi.

Karas-tatăl, buimăcit, tăcu. Mărinka! Doamne, cît de departe rămăsese și ce mult era de atunci! Înainte, în primii ani, se gîdea mereu la ea, privea totul din jur și mai ales ceea ce era în legătură cu băiatul cu ochii amintirii despre ea, ce anume ar fi zis ea, cum ar fi socotit ea cutare ori cutare lucru. Mai apoi însă, cînd părăsise gîndul de a pleca de la circ, și se contopise organic cu viața de aici, amintirea Mărinkăi începu să se șteargă, furișîndu-se parcă pe vîrfurile picioarelor din gîndurile lui. Cel viu doar nu poate trăi veșnic cu gîndul la morți. Treptat-treptat i se ștergea din amintire, pînă o uită de tot. Alte femei trecură prin viața lui, era vesel, gustase

uneori viața din plin, liber ca pasărea cerului. Nu-l mai tulburaseră mustrările de conștiință. Și acum, deodată, după atîția ani, băiatul i-o aducea aminte și încă în ce chip! Mama chinuia cugetul băiatului întocmai așa cum îl chinuise și pe al lui. Și asta pentru că era un băiat tare bun, hotărit, curajos, înțelept, cu inimă. Avea inima maică-si. Inima asta, băiete dragă, o să te facă de multe ori să suferi! Oare ce să-i spună ca să-i dea curaj și mîngiere? Karas-tatăl căută neputincios un cuvîntel cît de mic de mîngiere, dar nu-i venea nimic în minte, nimic. Doar de undeva din străfundurile simțirii sale ieși la iveală cîntecul care îi era cel mai drag... „Toate fetele-au venit din luncă... a mea nu, și doru-i mă usucă...” Doamne, asta era, asta era durerea lui Vašku... Și parcă îi sună în urechi glasul bătrînului Krēmárik: „Eh, ce-i prea mult, strică, asta-i știut...”

Deodată, un imbold sănătos îi șopti că nu poate lăsa băiatul pradă acestui simțămînt și că trebuie să-l ajute să treacă peste el. Și îndată îi veni în minte și cuvintele potrivite — cuvinte pline de liniște și de firesc, în stare să alunge orice frămîntare.

— Cînd o s-ajungem la Hamburg, o să rămînem să dormim în vagon, Vašek.

— Da, tată, și eu m-am gîndit la asta. Nu mai putem merge la familia Langermann, și-n altă parte n-are rost să mergem. Doamna Berwitz zice că după căsătorie o să stau cu Helenka la ei. Dar tu? O să rămîi mai departe în vagonul 8?

— Eu aș rămîne, nu prea-mi pasă mie de asta. Poate că o să găsesc ceva împreună cu Bureș. Întrebarea e dacă să rămîn sau nu la circ.

— Cum așa? Ce te-a apucat?

— Ei, așa. Poate că alde Berwitz n-or să privească cu ochi buni înrudirea cu un simplu ridicător de cort. Tu ești mult mai sus decît mine, și-apoi, de tine au nevoie, nu e nici o taină. Dar eu pot să devin o piedică. Director și ridicător de cort — prea nepotrivită înrudire!

— Cît timp trăiește doamna Berwitz, nu trebuie să te gîndești la asta. E o femeie foarte înțeleaptă și știe să-l conducă bine pe Berwitz. Cît despre bătrînul Berwitz, va trebui să jucăm un pic de teatru. El n-are ochi decît pentru fața lucrurilor. În ce privește miezul problemei, dacă ești

ridicător de cort sau altceva, despre asta n-au să vorbească prea mult, pentru că întocmai așa a fost și povestea lor. Să-i facem pe plac în privința aspectului exterior. Eu am să-mi comand fracul de nuntă la cel mai bun croitor, iar tu ai să porți redingotă neagră și cilindru.

— Cilindru? Ai înnebunit!

— Cîtuși de puțin. Chiar dacă ai sări peste cortul arenei și tot nu i-ai impune atît, cît ai s-o faci purtînd cilindru la nuntă.

— Eu, cu cilindru? Vašek, Vašiček, doar nu te gîndești serios la asta! Cu el pe cap m-aș simți ca la stîlpul infamiei, zău. Să umblu cu un burlan pe cap! Eu, Antonín Karas, zidar și ridicător de cort — iar pe dovreac să mi se legene un burlan! O să-mi cadă din cap, omule, o să mă izbesc de toate în cale, n-o să mai pot intra pe ușă, o să mi-l dea vîntul jos, o să-l hărtănesc, o să-i stric fasonul, n-o să mă pricep nici să-l țin în mînă și-o să m-așez pe el, băiete. Dragul tatii, o să am numai ghinioane din pricina lui, de-o să ridă toți de mine...

— Prostii, tată, îl dojeni Vašek. Ți-am spus: redingotă neagră și cilindru și așa va rămîne, n-are rost să ne mai tîrguim.

Și băiatul plecă, lăsîndu-l pe bătrîn tare mîhnit.

— Afurisenie de director! își vărsă năduful Antonín Karas. Nici n-ai dat cu nasul pe-acolo și-ai și început să-i poruncești lui taică-tău. Hei, ia ascultă, Malina!

Locatarii vagonului 8 tocmai se adunau pentru masă, și primul se apropie Malina.

— Ia ascultă, Malina: ce-ți pui tu la nuntă pe cap?

— Păi ce să pun, Antoane? Cilindru, asta pun.

— Cilindru? făcu Karas, căscînd ochii mari.

— Te cred. Cum să stau pe capră fără cilindru pe cap? Prostănacul ăla de Hans nici nu știe că am un cilindru tocmai de pe vremea nunții lui Berwitz — un cilindru strașnic, lucios, cu panglică albă și o cocardă într-o parte. Răposatul Humberto ținea la alde astea. Cînd nu punea mare preț pe drumul ce-l aveam de făcut, zicea: „Vendelín, înhamă!“; dar cînd mergeam la vreo mărime, zicea: „Vendelín, ia-o înainte!“ — și atunci știam că trebuie să-mi pun cilindrul și mănușile. Iar cînd zicea: „Primul vizitiu să pregătească echipajul“, îmi puneam ciorapi albi, pantaloni scurți și pălărie în două

colțuri, cu ciucuri. Ce știe Hans în câte feluri eram eu pe atunci vizitiu! Ehe, frate, un fel se deosebea de altul ca de la cer la pământ, că eu cînd mergeam cu echipajul n-aș fi catadicsit să-mi întind mîna mie, cel care mergeam cu o trăsură obișnuită. Căpățînosul ăla zice că n-o să mă pricep să-mi iau o poză mai acătării. Păi să-l fi auzit pe bătrînul Humberto: „Vendelin, vezi să faci figură bună. Stăpinul poate să arate de parcă atunci ar fi ieșit din grajd, dar vizitiul trebuie să pară nobil.“ Și ăsta-i adevărul adevărat. O dată a lucrat la noi, la circ, cam vreun an de zile, vizitiul unei familii de nobili din Kynžvart — o familie din spița lui Metternich. Nici nu-ți pot povesti ce frumos știa ăsta să șadă pe capră. Parcă era tăiat în piatră, nici nu clipea. La parada circului, cînd apărea pe estrada din fața cortului, oamenii îl împungeau cu acul, să vadă dacă-i viu ori împăiat. Se lăuda că e dintr-a zecea generație de vizitii care-au slujit la familia Metternich. Așa era obiceiul la ei, în neam: fiecare mamă din familia lor face primul copil cu un Metternich. Cel mai curat sînge de vizitiu pe care ți-l poți închipui!

— Și atunci cum de-a ajuns la circ? întrebă Bureș, care între timp venise și el și ascultase curios toată povestea.

— La drept vorbind, el n-a vrut să vină la circ. Îl trăgea ața spre teatru. Numai că acolo a scrîntit-o. Stătea nemișcat ca o statuie orice ar fi jucat. Mi-a arătat și-o tăietură dintr-un ziar, unde seria că Hamletul jucat de el ar fi putut să stea pe mormîntul lui Hamlet, în chip de monument. El era foarte mîndru de asta, dar eu cred că tocmai pentru asta l-au dat afară. Ce-a mai făcut pe urmă nu știu...

— Pesemne că s-a întors la vechea slujbă, s-a însurat și-a avut și el un băiat de la un Metternich, își dădu cu părerea Bureș.

— Tot ce se poate, încuviință Malina din cap. Dacă alde Metternich sînt un neam așa slăvit...

— Da, în familiile nobililor noștri tradițiile se păstrează, se strîmbă batjocoritor Bureș. Dar cum de-ați ajuns să vorbiți de vizitiul ăsta?

— Din pricina nătărăului de Hans, mormăi Malina.

— Ba nu, de la cilindru am ajuns la el, ținu să-l îndrepte Karas. Vașku mi-a poruncit să port cilindru la nuntă. Ce spui de asta, Bureș?

— Ei, dacă vrei să pari cu totul deosebit, răspunse Bureș cu o strîmbătură, atunci cumpără-ți o pălărie de paie cu panglică lată și cu voal. Sau o bonetă scoțiană și, bineînțeles, un cimpoi.

— Eu vorbesc serios: să-mi cumpăr cilindru?

— Cine umblă cu lupii trebuie să urle ca ei. Pentru mine unul ar fi de ajuns calabreza mea. Dar vezi, lupii tăi poartă cilindru. Fă și tu rost de un burlan dintr-astea, să ne mai distrăm și noi puțin. Dacă o s-ajungi vreodată rău, la ananghie, poți scoate din el flori și iepurași. Pentru un om de circ, cilindru e întotdeauna necesar.

— Numai să n-o pățești ca scamatorul ăla din Saint-Omer, își aminti Malina de o altă întâmplare. Era unul, pe nume Gianini, avea baraca chiar lângă noi. Ei, într-o zi îi fuge ajutorul și tocmește în loc un flăcăiandru de la țară, care tocmai stătea și căsca gura pe-acolo. I-a arătat ce și cum trebuie să facă pentru reprezentație și hai afară să îndemne publicul să intre. Flăcăul trebuia, între altele, să vire un iepure viu în sertarul secret al unei măsuțe. Bineînțeles, sertarul era strîmt, iepurele nu încăpea cu nici un chip și se zbătea, bietul, să scape. Flăcăul, de, trăit la țară, iubea animalele, dar era cam prost. Ce și-a zis? Sărăcuțul de tine, cum să te îndes eu acolo? La ce să pătimești atîta! Domnul e scamator... facă el să răsară altul... Și a luat iepurele și l-a vîrît la loc în cușca lui.

— Și la reprezentație? întrebă Bureș.

— Nu știu, că n-am fost de față, dar am văzut ce s-a petrecut în spatele barăcii după reprezentație. Flăcăul striga într-una: „Domnul e scamator... domnul poate să facă să răsară altul”, iar Gianini urla: „Domnul e scamator, domnul o să-ți dea vreo cîteva perechi de palme, să-ți răsară ție stele verzi...”

— Și i-a dat?

— Nu cîteva, un întreg foc de artificii. Zburau palmele ca altceva.

Bureș rîdea cu hohote, dar Karas, rămas îngîndurat, cugeta amărit la cilindru. Cînd ajunseră la Hamburg, oamenii circului veneau pe furiș să-l vadă cum, în momentele în care credea că nu-l observă nimeni, ieșea din vagon cu cilindrul pe cap, pășind cu atîta grijă de parcă ar fi purtat în cumpănire o bilă pe creștet — cobora treptele și le urcă îna-

poi, cu gîtul țeapăn de frică să nu-i cadă burlanul acela lucios din cap.

În sfîrșit avu loc și nunta — o nuntă vestită, deși nu atît de fastuoasă cum și-o închipuise Berwitz. Magistratul orașului nu îngădui în cortegiul nupțial elefanții și cămilele, dar nu obiectă împotriva cavalcadei de cai ce avea să însoțească trăsurile nuntașilor. Cele mai scumpe costume văzură din nou lumina zilei, și hamburghezii aflați la plimbare în acea duminică dimineată pe bulevardele orașului avură prilejul să vadă șirurile de cai minunați, cu harnașamente strălucitoare, și călăreți și călărețe în costume fantastice, urmați de convoiul trăsurilor, ai căror vizitii purtau rozmarin verde la butonieră și funde albe la vîrfurile biciului. Ultima trăsură, împodobită toată cu panglici albe, era trasă de patru cai albi, care păseau în pas înalt, după moda spaniolă, stîrnind admirația privitorilor prin desăvîrșita armonie a mișcărilor. Opt friuri lucitoare se adunau toate în mîna stîngă a omului de pe capră, care stîrnea nu mai puțină admirație prin ținuta sa maiestuoasă. Era ca un bătrîn patriarh și stătea pe capra sărbătorește împodobită ca pe un tron. În fața catedralei, din această trăsură coborî legănîndu-se ușor mireasa îmbrăcată în alb — o siluetă zveltă și gingașă sub vălurile diafane, purtîndu-și trena cu măreția unei regine. În clipa cînd începu să urce treptele bisericii, doi băiețași îmbrăcați în alb se apropiară în fugă și-i ridicară trena. Mirele purta un frac cu tăietura fără cusur, cusut sub supravegherea personală a baronului Schönstein, la maistrul vienez Jan Václav Kobližka. Cilindrul mirelui, ales tot de baron, strălucea în gama celor opt culori obligatorii, deopotrivă ca și cilindrul de pe capul bătrînului său tată, numai că, pe ici, pe colo, acesta din urmă avea luciul puțin șters. Tatăl miresei, cu o mulțime de ordine și decorații exotice atîrnate pe piept, păsea demn, cu un aer radios. Mama miresei era ușor emoționată. Se deosebea de celelalte doamne de onoare prin simplitatea toaletei ce purta, în vreme ce cumnata ei se pierdea sub o grămadă de danteluțe, fundițe, volănașe și cocarde, ca și sub necurmatele-i suspine și lacrimi.

Petr Berwitz, care își conducea fiica, se opri pentru o clipă în ușa bisericii și, cuprinzînd cu privirea mulțimea adunată acolo, se întoarse spre nevastă-sa, care venea în urma lui, la brațul ridicătorului de cort Karas, și îi șopti mulțumit:

— Vîndut tot !

— Ce-a zis? o întrebă pe Anežka doamna von Hammerschmidt, care venea în spate la brațul domnului von Schönstein.

— Că s-au vîndut toate biletele.

— Vîndut ! exclamă doamna Hammerschmidt cu emfază. Să-i răsplătească Dumnezeu îndoit pentru asta. Vîndut tot ! Și unde mai pui, baroane, că azi avem și matineu și că e o vreme splendidă !

— Da, recunosc, a fost o reclamă remarcabilă. Ieftină și eficace. Doar discuțiile din consiliul orășenesc, dacă să permită să scoatem în convoi și elefanții și cămilele...

— Lăcașul Domnului are toate locurile vîndute, spuse Frans Steenhouwer, agățat de brațul doamnei Alice Kerholec, transmițînd mai departe, unei alte perechi, cele auzite.

— Ce spune? se interesă capelmaistrul Selnicki, adresîndu-se lui Kerholec.

— Dumnezeu are întreg lăcașul vîndut, răspuse platzmeisterul.

— Degeaba, oftă capelmaistrul. Dacă n-au bufet !

— O mie cinci sute de oameni a cîte trei mărci cincizeci, socoti Steenhouwer în drum spre altar, asta face cinci mii două sute cincizeci de mărci. Ar fi fost o încasare frumoasă, ținînd seama de micile cheltuieli de regie. Preotul, dascălul, doi ministranți și nici o sălbăticiune. O asemenea afacere mi-ar conveni și mie.

— Numai dacă n-ar fi fost intrarea liberă, zîmbi Alice Kerholec.

— Mireasa a ajuns lingă manej, își spuseră cei din spate, cînd alaiul se opri în loc. Într-adevăr, familia Berwitz și Karas-tatăl încadrară mirele și mireasa, căreia doamna Kerholec îi mai potrivi puțin voalul.

— *Ready*¹? întrebă Petr Berwitz.

— *It's all right*²! răspuse Alice.

— *Allez*! porunci Berwitz, și în sinea lui pocni din bici. Logodnicii îngenuchează și preotul ieși din sacristie.

— E-atît de delicioasă, și lui îi stă atît de bine ! suspină doamna Hammerschmidt. Frumoasă pereche, baroane. Vașku arată splendid și fracul îi vine turnat.

¹ Gata? (Engl.)

² Totul e-n ordine! (Engl.)

— Da, are prestanță, șopti domnul Gaudeamus. Orice dresor are prestanță.

— Te rog, baroane, nu-mi aminti de dresori. Se află printre ei și oameni murdari. Iar cînd întemeiezi o căsnicie, nu trebuie să te gîndești la fiare și la dresaj.

— Aveți dreptate, făcu Gaudeamus cu o grimasă batjocoritoare. La asta trebuie să gîndești mai înainte, pînă nu e prea tîrziu.

— Ești un cinic, baroane. Dacă n-ar fi lacrimile astea, te-aș ciupi de braț. Dar, zău, nu mai văd care e mîna mea și care-i brațul dumatilă.

Petr Berwitz se aplecă din partea cealaltă spre domnul Gaudeamus și, punînd cilindrul la gură, îi șopti:

— Ai avut dreptate, baroane. Preotul ăsta e tare gras, nici pomeneală să-l prinzi cu lasoul. Ar fi alunecat din laț. În schimb, regia e la înălțime, nu găsești? Ia te uită la bătrînul Karas, ce bine îl prinde redingota și cilindrul. Să fi avut și lanț de aur la git, jurai că e senator. Asta, de altfel, trebuie să-mi notez: lanț de aur. Așa ceva nu s-a mai văzut la circ. Portarul, să zicem, ar putea să aibă redingotă neagră și lanț de aur. O idee genială, nu?

Karas-tatăl uitase în acele clipe și de redingotă, și de cilindru. Era un simplu om, căruia i se însura feciorul. Stătea cu capul în piept și-l ruga pe Dumnezeu să le dea fericire. Lîngă el, cu mîinile împreunate, șoptea o rugăciune Anežka Berwitz.

Ceremonia luă sfîrșit. Vašku și Helenka se ridicară în picioare și se văzură pe dată înconjuțați de mulțimea invitaților, care îi îmbrățișau, îi sărutau și le strîngeau mîinile. Cei doi paji apucară din nou trena.

— Băgați de seamă, băieți, să nu cădeți afară, pe scări, că vă snopesc acasă, îi preveni cu voce înăbușită Kerholec.

Pe treptele din fața bisericii, călăreții, călărețele și vizitiii Circului Humberto se înșiruiseră pe două rînduri, iar cînd apărură Vašek și Helenka ridicară cravașele și șambrierele în chip de boltă pentru tinerii căsătoriți. Lumea din jur începu să aplaude. Petr Berwitz, oprindu-se în capul scării, arată spre mulțime și zise:

— Poftim — succesul!

Coborî apoi treptele, se opri în loc să aplaude și el și, cu o voce fermă, cum stă bine unui director, anunță că, la

propunerea platzmeisterului Kerholec, vor merge la o mică gustare, poftind pe cei în costume de reprezentatie să se schimbe și apoi să vină și ei. Alaiul nuntașilor se urcă în trăsură, călăreții pe cai și impunătoarea cavalcadă se puse din nou în mișcare, străbătând încetșor străzile principale, pînă ajunse pe Reeperbahn. Aici, călăreții se abătură spre circ, în vreme ce trăsurile își urmară calea mai departe, apucînd la stînga, pe o ulicioară întortocheată, și se opriră în fața la „Logodnica marinarului“. Vašek și Helena se apropiară cei dintii de intrare și deodată ușa se deschise larg: negriciosul sergent Ferenc Vosátka și doamna Adela Vosátka apărură în prag, aruncînd o ploaie de bomboane asupra tinerei perechi. Parte din ele căzură pe trena miresei și amîndoi băieții lui Kerholec se grăbiră să le adune și să și le îndese în buzunare.

„Logodnica marinarului“ nu mai era o simplă cîrciumă. Două prăvălii alăturate fuseseră desființate, pereții despărțitori dărîmați și cîrciuma de odinioară se transformase într-un restaurant cu mai multe încăperi. Deasupra intrării atîrna o firmă mare, pe care era pictată o fată în crinolînă, pe chei, fluturînd o batistă în semn de rămas bun, cu ochii după o barcă ce-șicroia drum printre talazurile înspumate spre o corabie cu pînze, adăstînd în larg. În jurul picturii stăteau scrise următoarele inscripții: „*Zur Seemanns Braut — La novia del marinero — La sposa di marinaio — The Sailor's Bride — A la fiancée du marin*“¹. Spaniola însă era pe primul plan, pentru că din clipa cînd ridicătorul de cort Vosátka părăsise circul și se însurase cu văduva cîrciumarului Moesecke, se ducea zilnic în port, în întîmpinarea fiecărui vapor ce venea din America de Sud și din America Centrală. Marile transatlantice din Buenos Aires, Montevideo, Rio de Janeiro, Pernambuco, vapoare cu portul de baștină New Orleans, Tampico, Vera Cruz, vapoare pîntecoase aducînd încărcătură de la Cayenne, Paramaribo, Georgetown, din Marea Caraibilor și Cartagina, vapoare care făceau escală în Ceylon, Havana, Kingston, Port-au-Prince, vapoare cu care călătoreau oameni din Argentina, Brazilia, Guyana, Venezuela, Columbia, Costarica, Nicaragua, Honduras, Guatemala, Mexic, Texas și Arkansas, oameni din Antile și Yucatan — toți îl cunoșteau pe acest bărbat cu cicatrice, Ferenc

¹ La logodnica marinarului (în germană, spaniolă, portugheză, engleză, franceză).

Vosátka, omul care se adresa și albilor și negrilor ca un compatriot de-al lor, turuind în spaniolă, franceză, engleză, olandeză, în cele cinci dialecte ale negrilor, în cele zece ale indienilor, poftindu-i pe toți în cuibușorul său, la „Logodnica marinarului“.

Și astfel, deodată, circumioara de odinioară a zidarilor cehi păru că se află undeva între tropicul Cancerului și al Capricornului. După un an, Vosátka trebui să-i mai adauge două încăperi — pe una o numi Marea Caraibilor, pe cealaltă Golful Mexic, în timp ce prima încăpere, de la intrare, se numea „Calea Providenței“ — *Providence Street*.

Doamna Adela, care în primele luni învățase de la el тайнеle bucatelor cehe, se văzu nevoită să se orienteze și în bucătăria spaniolă și americană, să pregătească biftecuri „arzătoare“ cu sos de vin și ardei iute, cîrnăciori *à la criolla*, cu roșii, ardei și ceapă; carne cu ciuperci, *à la mexicana*, să gătească *callos con chorizo* — măruntaie cu ardei, slănină, ceapă, pătrunjel și o sumedenie de alte mirodenii, sau *pepitoria de pollo* — pui cu nuci, usturoi și gălbenuș de ou, dar mai ales trebuia să știe pregăti acel *olla podrida* — carne de vacă fiartă cu mazăre, șuncă, cartofi, salam, ardei, usturoi, fasole, șofran și cu multe alte adaosuri de seamă. „Marea Caraibilor“ și „Golful Mexic“ răsunară curînd de toate dialectele ce se vorbesc între La Plata și pînă dincolo de Mississippi, iar „Calea Providenței“ devenise neîncăpătoare pentru noii veniți. Erau, desigur, și zile de reflux, cînd unele vapoare ridicau ancora și altele noi nu acostau încă la mal. Dar cu atît mai tumultuoase erau apoi zilele cînd își dădeau intîlnire aici echipajele a zece sau cincisprezece vapoare. Sergentul Vosátka domina cu o neîngrădită suveranitate această adunătură sălbatică de oameni, gata oricînd să scoată cuțitul. Era stăpînul suprem a tot și a toate cite se găseau acolo, cu o singură excepție: dulapul cu băuturi, pe care doamna Adela Vosátka îl mutase din local în bucătărie, veghind cu sîrguință cit și ce se turna fiecăruia. Aceasta era „Calea Prevederii“ ei. Nu dorea ca *akvavitul* să trezească încă o dată la bărbatu-său acea sălbatică înflăcărare cu care cîndva îi cucerise inima.

Aici, deci, la vechiul locatar al vagonului 8, și într-o zi fără năvală de mușterii, îi aduse Kerholec pe nuntașii Circului Humberto. Sergentul Ferenc Vosátka îl primi pe vechiul

său director cu grandoarea unui vicerege spaniol. Berea și vinul curgeau în șuvoaie, udind rinichi fripți și *red dogs*¹ pregătiți cu mirodenii. Se rostiră primele toasturi și urări, iar apoi, toți mesenii, de comun acord, închinară un prim pahar pentru viitorul director. Hans veni să ciocnească cu Vendelin Malina, felicitându-l pentru chipul desăvârșit în care condusesese trăsura miresei, și împăcarea îi cufundă pe cei doi bătrâni într-o lungă dezbatere asupra unei probleme de pe vremea bătrînului Humberto, și anume, cu cine trebuia împerecheată iapa Vendida, cu armăsarul Maşalah sau cu Vasco. Gustarea s-ar fi transformat într-un mare ospăţ, dacă Berwitz și Kerholec nu s-ar fi gîndit că pentru ei duminica înseamnă două reprezentații. După un ceas bun și plin de însuflețire părăsiră „Marea Caraibilor“, unde, după lungi și felurite explicații, rămase singur ca un Robinson doar domnul Leopold Selnicki.

Ospățul propriu-zis de nuntă avu loc într-un cerc strict familial, și fu o masă simplă, care nu ținu mult. Pe mireasă o așteptau două numere de călărie acrobatică, cu o mulțime de salturi, iar mirele trebuia să-și pregătească leii, tigrii și urșii. Abia seara târziu, cînd toate animalele erau hrănite și adăpate, materialele de recuzită puse la locul lor și arena aurie stătea cufundată în întuneric, Vašek se opri în fața Helenei, o îmbrățișă și-i spuse:

— Abia acum, Helenka, avem timp și pentru noi.

— Da, zise ea. Cred că nu-i nimic mai groaznic, decît să fii mireasă-artistă la un circ, într-o zi cu două reprezentații.

VII

— Salutare, inspectore!

— Noroc, directore!

— Cum îți mai merge, inspectore?

— Dar ție, directore?

Karas-tatăl și Karas-fiul stăteau față în față, se bombardau cu titluri și rîdeau din toată inima de atîta mărire.

¹ Specialitate culinară englezescă.

Karas Anton nu mai era un simplu ridicător de cort, și patul lui din vagonul 8 avea să fie liber din primăvară. Asta era opera lui Petr Berwitz, care chiar în seara nunții îi spusese Anežkăi :

— Ai observat ce bine îl prinde pe Anton cilindrul? Haina face pe om, se știe, iar cilindrul pe gentleman. N-ar trebui să lăsăm un om cu o statură atât de impozantă printre ridicătorii de cort. În afară de asta, acum e rudă cu noi. Socrul fetei noastre e aproape ca o rubedenie de singe.

— Ai un loc mai bun pentru el? întrebă Anežka.

— Da. În locul lui Harwey-schiopul. Garderoba și recuzita reprezintă o parte însemnată din averea noastră, și Kerholec n-o să mai poată să le aibă în grijă multă vreme. Are destule pe cap, acum când numărul vagoanelor și al animalelor a crescut.

— N-ar fi rău, Petr.

— Îi dau titlul de inspector. Din când în când va lua masa cu noi și va trebui să-l prezentăm ca pe o rudă de-a noastră. Inspector Karas — sună cu totul altfel.

— Dacă ții neapărat...

— Țin, firește că țin. Oamenilor le place decorul. Eu l-aș îmbrăca în haine negre, cum aveau pe vremuri consilierii. Și să poarte un lanț de aur la gît.

— Și i-ai spune lord-major, sau păstrător al sigiliului, sau șambelan-șef...

— Și ce vezi tu rău în asta? Oamenilor le-ar impune grozav!

— N-ai vrea să-l înalți și la rangul de nobil?

— Hm, cavalier Karas de Karasov — n-ar suna rău.

— Nu fi nebun, Petr. Anton o să preia garderoba și magazia cu recuzită și va primi titlul de inspector. Asta-i rațional. Celelalte fantezii păstrează-le doar pentru visele tale. Noapte bună!

— Bine că mi-ai lăsat cel puțin și titlul de inspector. Așa ai măcar simțămîntul că ți-ai măritat fata după un om de familie mai bună.

Iată care fusese schimbarea, și la auzul acestei vești cei doi Karas își făcuseră pe furiș cu ochiul. A doua schimbare surveni ca un fapt logic: înaintea plecării în turneu era nevoie să se completeze echipa ridicătorilor de cort. Kerholee începu să vorbească despre asta, și tînărul Karas găsi

imediat soluția. Să scrie la Horní Sněžna. Taică-său se bucură, zicîndu-și că-și va avea tovarăși de altădată aproape de el, la circ, dar Vašek îi tăie avîntul.

— Greșești, inspectore. În echipă nu vor veni tovarășii tăi, ci ai mei. Circul Humberto are nevoie de oameni tineri.

— Frumos balamuc o să mai fie, mormăi nemulțumit bătrînul Malina. Toată viața v-am bătut la cap cu una, cu alta, și acum s-o iau de la capăt cu niște haidamaci de la țară!

— Băieții o să-i ia Bureș în grijă, hotărî Vašek. De altminteri, vor veni numai aceia care au mai lucrat la circ.

În vagonul 8 se eliberaseră patru paturi și, înainte de Crăciun, Steenhouwer trecu pe lista personalului numele lui Bláha Jan, Cerha Antonín, Cikhart Jiří și Krémářík Josef. Toți erau de-o seamă cu Vašek și de mici copii îi recunoscuseră întîietatea. Toți aveau experiența lor în meseria de ridicători de cort și, venind la Hamburg, își aduseră în traistă nu numai trompeta, ci și cîte o pereche de papuci de pîslă, ca să nu alerge în ghetе pe pînza cortului.

Bătrînul Karas era fericit că poate vorbi zilnic verzi și uscate despre Horní Sněžna. Acum, punîndu-l la socoteală și pe Vašek, erau la circ șase din același sat, și asta le dădea simțămîntul că sînt acasă.

— Băieții ăștia din Budějovice ni le-au întors pe toate cu dosul în sus, i se plîngea adesea Malina lui Bureș. Zău, îmi pare că trăiesc în colțul lor înfundat de țară.

Asta era adevărat, în măsura în care veșnic se vorbea despre Horní Sněžna, astfel încît, în scurtă vreme, Bureș și Malina ajunseră să cunoască toate casele și toate familiile din sat, să știe cu cine umblă cutare fată, unde va fi un botez și unde se așteaptă moartea bunicului.

Vašek lua parte cel mai puțin la aceste discuții. Nu avea timp de așa ceva. Vagonul 1 îl depărtase de vagonul 8, iar căsătoria îl schimbase cu desăvîrșire. Abia acum devenise cu adevărat bărbat.

Era puțin spus ceea ce se șoptea despre căsătoria lor: că era o căsătorie făcută din rațiune. Era mai rău. Amîndoi pășiseră atunci spre altar cu o durere amară în suflet. Pentru Vašek fusese o lovitură care îl cutremurase pînă în adîncul ființei sale. O iubea pe Růžena cu însuflețirea primei iubiri. Růženka era pentru el unica întruchipare a fericirii, altă femeie nu exista pe lume afară de ea. Și apoi, își

dăduse cuvîntul față de dînsa, ceea ce el socotea a fi un lucru sfînt și de nedezechilibrat. Rûzenka, însă, intuind cu aceea înțelegere specific feminină situația lui, îl dezlegase singură de cuvîntul dat. Asta rezolvase moralmente lucrurile, dar cumplita durere nu fusese ostoită, nici năzuințele și dorul nu fuseseră îngropate. Helena, de asemenea adusese și ea o jertfă în căsnicia ei. Simțămintele ei pentru Paolo nu se transformaseră într-o iubire pasionată. În trupu-i subțiratic, aproape băiețesc, imboldurile erotice dormitau încă, și-ar fi fost nevoie de un răgaz mai lung și de impulsuri mai puternice pentru a se trezi. Dincolo de pasiunea ce dormita încă în făptura Helenei, se trezi însă închipuirea ei de fată, și Paolo se oglindea în închipuirea ei ca cel mai plăcut și cel mai chipeș bărbat, puțin cam sălbatic poate, puțin cam stricat, dar cu atît mai interesant și mai atrăgător. Despărțirea de Paolo nu însemnase pentru ea o lovitură atît de cumplită ca pentru Vašek, dar totuși fusese silită și ca să-și jertfească visul, și din pricina asta era melancolică și tristă. În plus, își dăduse seama că nu poți fi stăpîn pe visele tale. Imaginea frumosului Paolo intrase o dată cu ea în căsnicia ei și o însoțea ori de cîte ori viața i se părea tristă sau înșelătoare.

Pentru acești doi tineri era o fericire legătura lor camaraderască de mai înainte și interesul viu, comun, pentru treburile cercului. Asta le îngăduia să poarte discuții calme, prietenești, în timpul cărora se apropiau mai mult unul de celălalt, și simpatia lor prietenească se adîncea. Dragostea lui Vašek pentru Rûzenka, precum și atracția Helenei față de Paolo rămăseseră taina fiecăruia dintre ei. Nu-și destăinuiră nimic unul altuia, își îngropară taina în suflet, pecetluind-o cu un mut și melancolic reproș: „De tine-i bine... ești fericit... pe cînd eu...”

Helena, cu firea ei mai domoală și mai pasivă, păstra viu în suflet acest reproș. Îi era drag acum bărbatul ei, știa că va împărți cu el toate grijile lui și că va trebui să-i mențină trează energia, dar în cel mai ascuns și mai intim colțisor al sufletului ei se gîndea că totuși s-a jertfit acestui om cumsecade, și că altfel ar fi fost poate mult mai frumos.

Vašek, dimpotrivă, trecu prin luna de miere ca printr-un izvor curativ și purificator. Acum, toate punțile spre trecut erau arse și se afla de cealaltă parte a prăpastiei în

care se temea să nu se prăbușească. Acum simțea în el nevoia imperioasă de a-și primi îndatoririle pe care și le asumase singur. Formal, nu se schimbaseră nimic în situația lui. Berwitz nu-l făcuse coproprietar al circului, nici nu-l numise director sau adjunct al său. Vašek rămăsese un simplu călăreț, cel mai bun din circ, precum și acrobat, în prima jumătate a programului, iar în cea de-a doua prezenta publicului dresura sa de animale sălbatice. Fiecare ieșire în arenă însemna pentru el o nespusă încordare de voință și energie. Iar din clipa când ajunse să se considere răspunzător de bunul mers al întregului circ, intervenea hotărât oriunde era nevoie. Ochii lui erau pretutindeni, nu-i scăpa nimic în grajduri, nici în menajerie la împărțirea hranei. Cerceta cu luare-aminte calitatea ovăzului sau finului cumpărat și, în scurtă vreme, descoperi că unii aruncă tot felul de zdrențe vechi prin ungherele întunecoase ale coridorului circular, în loc să le ducă frumos acolo unde trebuia. Era surprins de atâtea nereguli, mai multe decât și-ar fi închipuit. Se uita acum, fără să vrea, la întregul circ, cu ochi de stăpîn, și privirea stăpînului e mai ageră decât a unui slujbaş cu simbrie.

Toate aceste scăpări mărunte și le explica în sinea lui prin bătrînețea diferiților oameni din rândurile personalului. Circul Humberto era un adevărat tip de întreprindere familială. Berwitz se dovedea sever și energic, dar el însuși se complăcea într-un mod de administrare oarecum patriarhal, care se înrădăcinase aici încă de pe vremea bunicului Humberto. Oamenii intrați în slujbă la circ rămîneau în slujbă toată viața. În afară de cîțiva artiști angajați pentru o anume perioadă de timp, toți ceilalți erau angajați permanenți, concedierea fiind un eveniment neobișnuit. Din asta se născu un simțămînt de siguranță încrezătoare, propriu întregului colectiv, și un adevărat devotament față de treburile circului. Toți munceau cu tragere de inimă, și nemulțumirile apăreau doar cînd și cînd, erau ceva cu totul ieșit din comun. Viața de fiecă zi se desfășura într-un asemenea chip, încît aproape că nici nu mai era nevoie de supraveghere și conducere. Fiecare își făcea datoria, ca pe un lucru de la sine înțeles, și sărea să dea ajutor oriunde se ivea vreo nevoie. Această frumoasă armonie își avea însă și aspectul ei negativ. Dacă în îndelungații ani de convie-

țuire ea se înfiripase și se adâncise, aceiași ani o uzaseră și o slăbiseră. Oamenii îmbătrîniseră. Tatăl lui Vašku era printre ultimii și cei mai tineri care se alipiseră Circului Humberto, dar și el se apropia de cincizeci de ani. Vašek își dădu seama de asta, într-o zi la un raport, cînd privi grăjdarii, îngrijitorii și muzicanții: cei mai tineri dintre ei erau încărunțiți. Cît despre cei mai vîrstnici, ca Malina și Hans, aceștia erau niște adevărați uncheși. Se sperie la gîndul că în curînd va veni vremea ca totul în circ să fie făcut de niște brațe lipsite de vlagă, hotărît de niște creiere ostentive. Drept urmare, se îngrijii ca vagoanele circului să fie din nou populate de oameni tineri, iar grupul de consăteni din Horní Sněžna însemnă începutul acestor strădanii ale lui.

Nu făcu o taină din constatările sale, deși bătrînii se împotriveau cu înverșunare tinărului director. Fiecare se lăuda că e mai de ispravă la treabă decît trei tineri laolaltă. Discuțiile astea nu mai aveau sfîrșit. Familia Berwitz îi încuviința planurile, atunci cînd începea vorba despre starea de lucruri din circ, la masa de prînz sau de seară. În schimb, trușeșul său socru și sensibila sa soacră erau cuprinși de o compasiune sentimentală.

— Toate bune, Vašku, zicea Anežka, dar cum vrei să îndepărtezi un om ca Malina sau ca Hans? Lipsindu-i de munca la circ le-ai pricinui moartea. Și toți sînt oameni destoinici, care au stat alături de noi și în vremurile cele mai grele. De zeci de ani au rămas zilnic la postul lor. Cu ce drept am putea să ne purtăm brutal cu ei, acum, cînd se ivesc urmările faptului că și-au jertfit viața pentru noi?

Vašku recunoștea că are dreptate și el însuși îi îndrăgea nemăsurat de mult pe acești bătrîni cumsecade, alături de care își petrecuse tinerețea. Problema îmbătrînirii și a secătuirii forțelor întregului colectiv al circului se ridica în fața lui ca o problemă a anilor imediat următori și n-ar fi putut spune că i-a găsit o rezolvare justă și fericită.

Își destăinui o dată grijile și lui Arr-Șehir, care era el însuși acum un bătrînel mărunt și uscățiv, cu niște ochelari cu rame mari și negre pe nasul subțire. Arr-Șehir stătea printre cei șase elefanți ai săi, și Bingo, uriașul cu pielea încrețită, îi sufla tandru cu trompa în față.

— Ai dreptate, *sahib* Vašku, zise Arr-Șehir. Ai și nu ai dreptate. Era o dată o împărăție, și pe tronul ei ajunsese

un împărat tînăr. Era plin de vlagă și de poftă de viață. Toți se minunau de ce fapte mari era în stare. „Asta e pentru că sînt tînăr, spunea împăratul. Numai tinerii sînt în stare de fapte mari. Bătrînii nu-s decît o piedică în dezvoltarea noastră.“ „Drept grăiești, o, împărate, îi răspundeau curtenii tineri, dar dă dovadă de înțelepciune și încredințează treburile împărăției în mîinile celor tineri, astfel ca toată țara să fie aidoma împăratului ei.“ Împăratului i-au plăcut aceste vorbe și-a poruncit ca toți bătrînii să fie scoși din dregătorii și înlocuiți cu tineri. A venit apoi războiul cu împărăția vecină. Împăratul a învins dușmanul și l-a urmărit pînă în țara lui. Și așa a ajuns într-un ținut păduros, lipsit de ape, riuri și fîntîni, și armatele lui au început să sufere de sete. Împăratul și-a chemat sfetnicii și le-a poruncit să facă rost de apă, căci altminteri, armata vapierei. Numai că nimeni nu știa cum să găsești apă în pustiu. Iar cînd răul a devenit cumplit, unul dintre sfetnici își luă inima în dinți și glăsui: „Nu știm ce-i de făcut, o, împărate, trimite un sol acasă, la bătrînii noștri. Poate știu ei ceea ce noi, tinerii, nu știm.“ Împăratul s-a învoit, a trimis un sol la bătrîni și aceștia i-au răspuns fără pic de zăbavă: „Dacă nu ai apă, o, împărate, dă drumul măgarilor în pădure“. Tinerii s-au mirat de un asemenea sfat, dar au slobozit măgarii în pădure. Iar măgarii, chinuiți de sete, au alergat răgînd în desîș și acolo unde simțeau un izvor de apă, începeau să scurme pămîntul cu copitele, pînă ce apa a ieșit la iveală și armata a fost salvată.

— Dumneata, Arr-Şehir, ești prin urmare pentru păstrarea bătrînilor?

— Nu zic să te ții de cei bătrîni, dar îți spun: ține-te de cei înțelepți. Ține-te de cei care știu să descurce lucrurile, și îndepărtează pe cei nepricepuți, fie că sînt tineri, fie că sînt bătrîni.

— Mulțumesc! zîmbi Vašku. Cel puțin aud un răspuns mai concret. Prin urmare, dumneata mă sfătuiești „să dau drumul măgarilor în pădure“.

În vara aceea turneul se desfășură în condiții proaste. Din mai începură ploii lungi, interminabile, care ținură, cu scurte intervale de vreme frumoasă, pînă pe la seceriș. Pămîntul nu mai putea absorbi atîta apă, cîmpurile din vale și luncile se transformaseră în lacuri, drumurile în fă-

gașuri noroite și în băltoace, în multe părți avuseseră loc inundații. Era un adevărat chin pentru oameni și animale să umble prin ploaia rece, potopitoare. Toți erau zgribuliți și răciți. Când ajungeau într-un oraș nou, găseau de obicei locul, unde trebuiau să ridice cortul cercului, năpădit de apă și nu o dată fuseseră nevoiți să acopere pământul cu cenușă și gunoaie. În unele orașe nici nu putură să dea reprezentații din această cauză, iar în altele jucau cu cortul pe jumătate gol, pentru că oamenilor nu le venea să iasă din casă pe o asemenea vreme. Trei luni priviră zadarnic cerul, așteptând o schimbare. Vașku propuse să renunțe la itinerarul inițial și să se îndrepte spre vreo țară sudică, unde ar găsi poate un cer mai limpede. Domnul Gaudeamus, chemat la sfat, aflase însă din ziare că ploile au cuprins toată Europa. În cele din urmă, Berwitz hotărî ca de astă dată să scurteze turneul și să se întoarcă mult mai devreme la Hamburg.

Anežka Berwitz primi cu bucurie această hotărîre. În sineea ei era grozav de temătoare pentru sarcina grea și agitată a Helenei. Locuința din Hamburg le asigura confortul și îngrijirea necesară. Vašek trăi săptămîni întregi pline de neliniște, pînă cînd, într-o zi din luna august 1879, intră ca o furtună în magazia de recuzită, trîntind ușa în urma lui, și strigă cît îl ținea gura:

— Inspectore, ești bunic!

Taică-său, întocmai ca și John Harwey odinioară, apărură de după maldărele de haine și întoarse strigătul la fel de răsunător:

— Ei drăcie, directore, și ce ai?

— Băiat, inspectore, băiat!

Cei doi Karas căzură unul în brațele celuilalt, scuturîndu-și mîinile și bătîndu-se pe spate, felicitîndu-se reciproc.

Apoi se îndreptară amîndoi spre ieșire, dar în prag se opriră în fața unei privediști neplăcute. Trîntind ușa, Vașku făcuse să se desprindă tăblia interioară, iar cînd se uitară mai de aproape văzură că lemnul e putred în margine.

— Ia te uită, lemnul ăsta s-a dus, zise uluit Vašek.

— Da, băiete, de cînd ne-am întors am văzut că toată șandramaua e pe cale să putrezească, îi răspunse taică-său.

Ieșiră din încăpere, dar trebui să treacă multă vreme pînă ce lui Vašek să-i revină bucuria de a fi tată.

Karas-tatăl și Karas-fiul se înțelesesă să nu spună nimănui nimic despre cele observate de ei. Karas-tatăl nu rămăsese mult lingă lehză. Era cu desăvârșire istovită și lipsită de putere, născuse greu, în chinuri groaznice. Copilul era o mogildeață uritică, slăbuță, cu pielea încrețită. Privindu-l, Vašek se simți fericit și în același timp speriat. Moașa, doctorul și socrii Berwitz îl liniștiră, spunându-i că foarte curînd copilul se va întrema și va prinde puteri, dar cuvintele lor nu-i alungară teama dureroasă ce-l stăpînea. Cînd se întoarse la Helena și o văzu zăcînd fără cunoștință, slabă și palidă ca o moartă, îi dădură lacrimile. În loc de bucurie simți grele muștrări de conștiință, își zise că asta e opera lui, că el a distrus frumusețea trupului ei feciorelnic.

Stătea copleșit și neputincios, plimbîndu-se de colo-colo prin odaie, și se bucură atunci cînd soacră-sa îi spuse să se ducă mai bine la cuștile fiarelor, pentru că acolo nu face decît să-i stingherească. Se întoarse la circ, la taică-său, care între timp se apucase, fără să scape o vorbă la nimeni, de repararea ușii. Mîinile lui îndemînatice și ciopliseră șip-cile, cu care întări marginea mîncată a tăbliei. După aceea făcu rost de o ulică ciobită, cu vopsea verde, și, cu o pensulă boantă, se puse să vopsească lemnul cel nou.

— Ce spui de bietul meu prichindel? rosti Vašek într-un tîrziu. Mi-e tare teamă pentru ei.

— N-are de ce să-ți fie. O să capete el putere. Doar o să aibă toată îngrijirea. Tu, ce-i drept, arătai altfel. Ce să-i faci? Helenka seamănă cu maică-sa, e mai plăpîndă. De unde să aibă putere să dea din ea o viață nouă? Acum să fii cu luarc-aminte și cu ea, și cu mititelul. Aici nu-i ca la noi în sat, unde mama naște și-a doua zi se duce la pădure, după vreascuri. Ia spune, ce nume pui băiatului?

— Petr Antonin. Numele bunicilor. Mama a dorit așa, și, ca directoare, trebuie să o ascultăm.

— E o femeie tare cumsecade. Nici nu știi ce noroc e să ai o asemenea soacră.

— Hai, tată, să controlăm puțin lemnăria, cit nu sint repetiții, spuse Vašek, văzînd că taică-său pune jos ulică cu vopsea. Nu-i nevoie să știe toți ce facem!

Colindară prin circ, cercetînd lemnul în diferite locuri. Constatară că starea interiorului e încă bună, dar afară, peste tot unde a pătruns apa, scîndurile și grinzele putrezesc.

— Lemn de pin negru, pesemne, din ținuturi nisipoase, dădu taică-său din cap. Lemnul ăsta cînd dă de apă nu-i de glumă. Dacă ar fi fost lemn din pădurile noastre, cu pămînt bun, ar fi rezistat mai bine la apă.

— Și ce crezi? O să cedeze?

— Nu... încă mai ține... dar nu ani de zile. Lucrul cel mai bun ar fi să demontăm totul și să înlocuim tot lemnul stricat. Mă tem că pe undeva, pe la colțuri, unde noi nu ne-am putut uita, s-a făcut ciupercă.

— Tată, dar dacă... să zicem... nu sînt bani pentru o construcție nouă?...

Vašek rosti această întrebare șovăitor, aproape șoptit. Tată-său se întoarse iute spre el și-l privi lung.

— Asta-i deci... nu sînt bani... Nu te-ai ales cu prea multe de pe urma nunții ăsteia pompoase. Eu credeam că te culci pe pat de aur...

— Da de unde! Adică... bani erau, dar Berwitz i-a băgat pe toți în animale. Gîndește-te numai cît au costat cinci elefanți, urșii polari, trei foci și două cămile.

— A fost o prostie să-ți dea la nuntă, drept zestre, niște cămile. Doi purceluși albi mi-ar fi plăcut mai mult decît dihăniile astea. Sînt încăpățînate ca diavolul, proaste ca o babă bătrînă și mai și mușcă, ticăloasele.

— În privința asta nu-i chip să te înțelegi cu Berwitz. Îmi spune mereu ce treabă bună a făcut el cu cămilele în Teheran, iar eu nu știu cînd o să catadicsească Hasan să se culce la pămînt și nici cum să-l fac să se ridice fără bătaie. Pe fiare baram le pot convinge cu mîncare, dar arătările astea cînd le îmbii cu bunătați, te privesc disprețuitor și încep să rumege din ce au în ele.

— Caii sînt altceva, nu?

— Eh, tată, cășorii! Nici nu se poate compara. Frumusețea, mișcarea, eleganța, inteligența lor! Mi-s dragi pisicile mele sălbatice, chiar și ticăloșii de urși îmi sînt dragi. Îți oferă clipe de distracție și luptă, dar ce reprezintă toate astea pe lângă cai? Cum mă întîmpină, cum se străduiesc să mă înțeleagă, cîtă ambiție pun în tot ce fac! Calul e singurul și cel mai potrivit animal de circ. Berwitz însă vrea

să ia ochii oamenilor cu altceva, vrea să aibă de toate, și încă din belșug. Mi-e teamă că în privința asta se întinde mai mult decît îl ține plapuma. Dacă mai avem un an ca anul ăsta, animalele or să-i mănince toate rezervele.

— Ei, să sperăm că la anul ne scoatem noi pîrleala.

— Bine, și deocamdată cum rămîne cu construcția circului?

— Deh, băiete, dacă nu-s parale pentru reparații, să scăpăm măcar ce se mai poate scăpa. Tot ce-i jos, lîngă pămînt, ar trebui vopsit din nou, iar partea exterioară a pereților să fie vopsită sau dată cu lac.

— Păi și asta o să coste destui bani, nu?

— Fără bani, băiete, nici găina nu-ți coteodăcește.

Vašek lăsă bărbia în piept și se uită trist la manejul pustiu și la întinderea din jur năpădită de umbre. Era lumea lui, pe care o iubea din toată inima, lumea căreia își închinase viața, și acum îl cuprinsese deodată frica să nu se risipească înainte ca el să se poată împotrivi forței oarbe a destinului. Privirea i se opri sus, la fereștruciile de aerisire.

— Mai trebuie să ne uităm undeva, tată. La grinzile de sus. Acolo e vorba de viața oamenilor.

Dezlegă scara de frînghie de lîngă peretele de la intrare și o ținu pentru ca tatăl său să se suie mai ușor. După aceea, dintr-o săritură se prinse de scară și se cățăără cu trupul lui athletic pînă sus, sub bolta circului. Cît de mult trecuse de cînd dorise să se urce aici, sub cupola circului, iar domnul Barengo nu-i dăduse voie. Frasquito Barengo nu mai era de multă vreme printre ei, și nici veselul francez Laribeau. Ani întregi Barengo își păzise soția, pe Conchita, reflectînd veșnic la inevitabilitatea destinului, care va face ca tînăra și frumoasa-i soție să-l înșele cu tînărul și volubilul Hector. Totdeauna se întîmplase așa, toate treimile de trapeziști cu renume au sfîrșit prin aceeași dramă a dragostei și geloziei. Nici nu se putea altfel. Trupurile tinere, robuste, îmbrăcate în tricou, apropierea zilnică, jocul lor înfrățit cu viața și cu moartea — toate acestea duceau la același fatal deznodămînt. Frasquito Barengo aștepta și le observa cu o privire grea și îngîndurată fiecare mișcare. Aștepta și gîndea, stînd la pîndă, pînă ce într-o după-amiază, Hector Laribeau veni și-l întrebă cum se face că tocmai atunci a văzut-o pe doamna Conchita ducîndu-se cu trăsura la gară. Barengo se ridică

cu agilitatea unui ris, gata să ucidă cu pumnalul sau cu pistolul. Realitatea era însă simplă și inevitabilă. În spatele lui, pe măsuta din vagon, găsi un bilet parfumat, în care Conchita îi spunea adio, rugîndu-l de mii de ori să o ierte și aducîndu-i la cunoștință că pleacă în calea fericirii sale. În scrisoare transmitea salutări și lui Hector, rugîndu-l să o ierte că le-a stricat numărul. Stăteau amîndoi unul în fața celuilalt, neputincioși. Barengo infuriat, Laribeau buimăcit. Iar în seara în care nuse mai putu să prezinte numărul lor în arenă, stătură amîndoi în fața paharelor cu vin, frămîntîndu-și mintea cum de s-a făcut că nici unul, nici celălalt, nu a observat că frumoasa Concha a dat ascultare inimii unui al treilea. Laribeau se lăuda că va descoperi cine e omul acesta și cine le-a slujit ca mijlocitor, pentru că fără un mijlocitor nimic n-ar fi fost cu putință. Frasquito Barengo îl opri însă. Avea acum din nou privirea aceea fixă, cufundată în adîncuri tainice: furtuna de ură trecuse, și faptele îi apăreau într-o altă lumină.

— Las-o să plece și să fie fericită, îi zise el îngîndurat lui Hector. Era prea frumoasă ca să o poți păzi. Mă întorc acasă, în Spania, și am să-mi caut altă parteneră. În părțile noastre sînt fete fermecătoare, zvelte și curajoase. Am să găsesc curînd una și am s-o antrenez. Dacă vrei să rămînem împreună, hai cu mine. Îți asigur întreținerea pe tot anul cît va dura pregătirea. Dar cînd fata va ajunge să știe totul, te însori tu cu ea. Eu am trecut prin asta și acum trebuie să mă gîndesc la lucruri mai statornice decît credința femeii.

În acest fel părăsiră Circul Humberto, tăcutul domn Barengo și zgomotosul domn Laribeau.

După plecarea lor apărură în arenă, unul după altul, cinci sau șase cupluri de artiști la trapez, dar nici unul nu atinse frumusețea și desăvîrșirea prin care se remarcaseră soții Barengo și francezul. De aproape un an trapezele stăteau nemișcate, la locul lor. Berwitz se tînguia că și această artă e pe cale să dispară și că nu poate găsi nici un artist mai răsărit. Angajă în loc doi japonezi care evoluau la perș. Principalul — spunea Berwitz — era ca spectatorii să privească măcar o singură dată în timpul serii spre cupolă.

Deși în program nu figurau artiști la trapez, întîmplarea putea să-i aducă oricînd, și Vašek voia să aibă siguranța că el nu va fi cauza unei nenorociri. Cercetă împreună cu

tată-său toate grinzile care asigurau legăturile trapezului. Karas-tatăl le ciocăni cu muchea securii, ascultându-le cum sună, întocmai cum ascultă un medic bătăile inimii. Toate sunară sănătos, doar într-un singur loc constatară că pe acolo se prelinge apa de pe acoperiş şi că încetul cu încetul lemnul va putrezi. Nu era ceva greu de îndreptat, şi Vašku coborî în arenă cu inima mult mai uşoară.

Sezonul începu foarte promiţător. Orăşenii, plictisiţi de vara stricată de ploi, se aruncară cu bucurie în viltoarea distracţiilor oferite de un mare oraş. Asta ţinu cam pînă pe la sfîrşitul anului. În ianuarie se simţea însă lămurit că interesul publicului slăbeşte. Circul, care în anul acela deschisese seria reprezentaţiilor mai devreme decît de obicei, se vedea în primejdie să-şi încheie stagiunea mai devreme. Se înmulţiră reprezentaţiile cu băncile pe jumătate goale, iar artiştii, mai mult decît restul personalului, obişnuiţi ca spectatorii să-i înconjoare din toate părţile, erau posaci şi jucau fără însufleţire. Berwitz porunci lui Steenhouwer să intensifice reclama. Reclama costă mulţi bani, dar rezultatele se dovediră slabe. Vašek, pentru care nici una din muncile manejului nu era o taină, se ducea acum adesea în biroul lui Steenhouwer, unde, mulţumită unchiului său, se iniţia în unele aspecte necunoscute din viaţa circului. Cărţile groase şi anevoioase de statistică îi inspirară neîncredere multă vreme, coloanele lungi de cifre i se păreau o magie. Dar Frans Steenhouwer, care transforma toate noţiunile în cifre, apreciindu-le doar cu ajutorul lor, reuşi să-l înveţe cu timpul să vadă prin sita asta realitatea vie, care se ascundea în spatele cifrelor. Uneori, Vašek se minuna, pur şi simplu. Nu avea în faţă nimic mai mult decît nişte combinaţii de cifre de la zero la nouă, dar din însoţirea lor putea urmări ce reprezintă hrana cailor şi unde anume s-a adus rumeguş nou în manej, se dumirea în privinţa reparaţiilor de fierărie ale vagoanelor şi a tratativelor pe care domnul Gaudeamus le purta în oraşe depărtate. Pasiunea contabilicească a lui Steenhouwer îi arată pe tabele speciale ceea ce Berwitz nu pricepuse niciodată: legătura dintre încasări şi cheltuieli, raportul lor normal, fluctuaţiile şi îndrumarea lor. Astfel văzu Vašek, la sfîrşitul acelei ierni, creşterea investiţiilor pentru reclamă şi cifrele cu desăvîrşire neschimbate ale încasărilor. Cercetînd situaţia pînă la sfîrşit, constată că doamna

Reclamă e o femeie capricioasă, care se dăruiește din plin atunci cînd treburile merg bine, dar răsplătește cu zgîrcenie jertfele ce i-au fost aduse, atunci cînd ar fi cel mai mult nevoie de ajutorul ei. Se simți îndemnat să protesteze împotriva acestei stări de lucruri și-l întrebă pe departe pe Steenhouwer dacă acestea nu sînt cheltuieli zadarnice. Pasionatul statistician ridică din umeri.

— Cifrele ne ajută să constatăm cu precizie ceea ce este. Cifrele însă nu ne spun ce-ar fi dacă... Poate că nu s-ar schimba nimic. Sau poate că economisind cu reclama cîteva sute, aș pierde la încasări cîteva mii. Sînt lucruri în care nu-ți rămîne altceva decît să crezi.

Vremea în care Vašek își îngăduia să învețe aceste lucruri nu era prea plăcută. Pe cît de ploioasă fusese vara, pe atît de geroasă și de lungă era iarna. În martie nu știau încă data precisă a plecării în turneu. Fiecare săptămîină de așteptare înghițea o parte din rezervele agonisite în timpul iernii. La început nu-și dădură seama de asta, deoarece domnul Gaudeamus venise în ianuarie cu o propunere care le dăduse speranțe mari.

— Vom merge în Suedia, spusese el atunci în consiliul de familie. După cum am constatat, e singura țară care n-a suferit de pe urma ploilor și inundațiilor. O țară bogată, pentru noi aproape virgină. Christiania¹ n-a mai văzut de doisprezece ani un circ mare. Douăsprezece generații de copii ne așteaptă ca pe un miracol și toți bătrînii se bucură, fiindcă o dată cu noi se va întoarce și tinerețea lor. Va fi un succes imens.

Viața se desfășura deci sub semnul Suediei. Inspectorul Karas despachetase și reparase steagurile albastru-galben cu cruce, Steenhouwer întinsese în biroul său harta Scandinaviei, iar doamna Hammerschmidt învăța să numere, *én, två, tre, fyra, fem, sex, sju, åtta, nio, tio*. Dar toată această fericită însuflețire dispăru, înăbușită de ftizia afacerilor din Hamburg. Cînd domnul Gaudeamus veni după ultimul cuvînt, pentru a afla cînd trebuie să se îndrepte spre Nord și dacă e cazul să treacă prin Copenhaga sau prin Lübeck, Berwitz, infuriat, se răsti la el. N-ar vrea domnul baron să organizeze mai bine turneul în Kamciatka, sau

¹ Vechea denumire a orașului Oslo.

în Groenlanda, sau la dracu-n praznic? Era prima lui izbucnire de furie, pricinuită de repetatele-i insuccese, și trecu o bună bucată de timp pînă ce doamna Anežka izbuti să-l calmeze și să-i spună neplăcut surprinsului Gaudeamus:

— Domnule baron, nu putem pleca în Suedia... nu avem bani pentru imbarcare.

Domnul Gaudeamus făcu o plecăciune:

— Doamnă, e neplăcut, dar se întîmplă în viață și asemenea lucruri. Un sac de aur e uneori ca un sac cu purici. Nu mai sfîrșești mirîndu-te prin ce găurice își fac drum să iasă ticăloșii de bani. Dar nu vă amăriți din această cauză. Dacă eu nu am, au alții. Dacă doriți, vă pot găsi credit — cunosc foarte multe persoane dispuse să împrumute cu o dobîndă onorabilă.

— Mulțumim, baroane, mai bine nu.

— N-am datorat niciodată nimănui nimic, refuză Berwitz posomorît.

— Eu însă, da, răspunse nesilit Gaudeamus. Și-am fost mai vesel decît sînteți dumneavoastră fără datorii. Gîdiți-vă, Suedia e o afacere absolut garantată, care va produce însutit decît veți împrumuta pentru drumul pe apă.

— Se poate, își menținu părerea Anežka, dar eu prefer să stau pe pămîntul solid pe care-l am sub picioare.

— Suedia e o afacere strălucită, doamnă. În oricare altă parte a Europei veți avea de întîmpinat greutăți. Urmările anului care s-a încheiat nu s-au sfîrșit, își vor spune cuvîntul și anul acesta, pe cînd în Suedia v-ați putea echilibra. Și dacă nu veți merge dumneavoastră, se va duce altul să ia laptele și mierea, și nu va mai fi nimic de făcut cîtiva ani.

— Ce folos. Mai bine trudesce din greu, fără speranțe, un an întreg, decît să ajung să mă căpătuiesc din datorii.

Domnul Gaudeamus ridică din umeri. Văzu că nu poate învinge prejudecățile învechite ale acestor oameni simpli și cinstiți și-i părea rău de ei. Se apucă să cerceteze împreună cu dînșii ce orașe ar fi mai rentabile, pentru a-și clădi cel puțin pe ele speranțele turneului din timpul verii. După aceea, plecă pe urmele unui program schițat și, după cîteva săptămîni, îi anunță în scris că ceea ce prevăzuse s-a întîmplat întocmai. Suedia era pierdută pentru ei: acolo va pleca Kranz. Că el însuși primise din partea lui Kranz pentru

acest indemn o mie de mărci — despre asta nu suflă o vorbă în scrisoare.

Berwitz se înfurie din nou, auzind că Kranz s-a folosit de „ideea“ lui, dar nu putea face nimic. Circul Humberto avea să pornească într-un anevoios turneu printr-o țară înălțuită de apăsarea crizei economice. Urmările secerișului slab trecură abia acum de la sat la oraș, afacerile lincezeau, producția se restrinse, banii circulau nesigur și prudent și nici nu erau destui ca oamenii să mai dorească și distracții. Domnul Gaudeamus munci pe brînci, căutînd să înfrîngă reținerea publicului prin atracții de tot felul. „Trimiteti 200 elefanți, 300 tigri, 200 lei“, glăsuiau depeșele lui, cerînd afișe litografiate în culori, de trei și de patru ori mai mult decît în vremuri normale. Vašek le trimitea adesea el însuși, constatînd în același timp cît de repede se duce și această rezervă din zile mai bune, cum se subțiază stocul, că în curînd va trebui să comande afișe noi și că probabil nu va avea bani să le achite. Afișele erau doar una dintre cheltuielile firești ale circuitului. Acum, cînd putea pătrunde tainele gospodăririi circuitului, Vašek înmărmuri văzînd cîte cheltuieli permanente și neașteptate cere o întreprindere de asemenea proporții, cîte dificultăți atrage după sine această veselă călătorie din loc în loc și cît de vital interesați sînt ei ca să joace zilnic cu casa închisă.

Numai că nu se întîmplă așa: uneori trebură să facă pauze, de foarte puține dați avură tot cortul plin, iar și atunci vînduseră biletele la jumătate de preț, astfel încît și după aceea o porneau mai departe ca o pasăre cu aripa frîntă.

Mai rău era că Berwitz refuza cu încăpăținare orice măsură salutară. Toată viața învinsese datorită intransigenței sale îndărătnice, iar acum, cînd trecuse binișor de 60 de ani, se avînta înainte cu capul în pămînt ca un berbec, nesocotînd toate sfaturile înțelepte ale celor din jur. Frans, Anežka, Vašek, doamna Hammerschmidt, toți erau de părere că ar trebui să facă față acestei crize prin economii, și, în primul rînd, prin reducerea menajeriei. Berwitz însă nici nu voia să audă, spunea că turneul de azi nu se deosebește prin nimic de expediția lui din Asia, că acolo a putut face față situației și că știe el ce noroc a fost faptul că atunci și-a păstrat circuitul în toată strălucirea, neînțelegînd în ruptul capului să se ducă

cu niște rămășițe la Țarigrad. Astfel, sperînd zadarnic într-un nou Țarigrad, se tîrîră toată vara, într-un continuu deficit, pînă ajunseră iarăși în baraca lor din Hamburg, care nu fusese reparată și căreia un nou an de viață nu-i sporise nici frumusețea, nici trăinicia.

Sub această continuă presiune, Vašek nu-și pierdeu cum-pătul. Omul care executa zilnic saltul mortal și care intra apoi în cușca leilor și tigrilor furioși, a urșilor albi și cafenii, nu avea timp să fie nervos. Vašek fusese cuprins de o reală teamă doar în zilele cînd știuse în primejdie viața Helenei și a copilului. În schimb, după ce Helena se întoarse zîmbind la călăria acrobatică și cînd se văzu că micul Petr Antonin, deși plătînd, se leagă cu tot mai multă forță de viață, după ce totul reintră în normal, Vašek rămase neclintit, liniștit și lucid în mijlocul loviturilor și eșecurilor. Doar ochii lui căpătară curînd — și de atunci păstrară mereu — acea expresie concentrată și mută, despre care Karas-tatăl zicea că băiatul a moștenit-o de la maică-sa, căci și în ochii maică-si se aprindeau asemenea luciri dure atunci cînd presimțea un rău apropiat. Vašek urmărea tot ce se întîmpla în jur și intervenea energie oriunde putea, străduindu-se să ușureze cît de cît situația cercului. Bineînțeles, însă, că principalul — salvarea — nu-i stătea în puteri. Se simțea încătușat, ca într-un cerc vicios. Să mărească încasările nu putea, deoarece pentru asta ar fi trebuit să aibă un cort nou, mai mare, și nu erau bani pentru o atare investiție. Pe de altă parte, îndărătnicia lui Berwitz nu-i îngăduia o reducere simțitoare a cheltuielilor. Astfel încît, nu-i rămînea altceva decît să lupte cu vitregia soartei și să aștepte să treacă valul crizei economice.

Vorbea adesea despre asta cu foștii și încercații săi tovarăși din vagonul 8. Erau oameni care nu știau cum apar în ochii direcțiunii, de sus, treburile cercului Humberto, dar ei, de jos, văzuseră multe — lucruri ce-ar fi scăpat chiar și celui mai ager și mai atent director. Cei mai bătrîni dintre ei trecuseră prin perioade asemănătoare de descurajare și declin. De aceea și credeau că cercul se va redresa, deși Kerholec, unul, recunoștea că, după cîte își amintea el, nu se aflaseră niciodată într-o situație atît de grea.

Vašek își puna la rîndul său întrebarea cît va mai dura această situație. Cum nu putea să aprecieze singur, intrase

în relații cu oameni de afaceri din Hamburg, cu care avusese discuții, vrînd să învețe — după cum spunea el însuși rîzînd — ce anume să creadă. Cele mai multe lucruri le învățase de la Hagenbeck. Negoțul acestuia se extinsese pe întreg continentul, și afacerile lui cu animale începuseră să cuprindă toată lumea. Modestul negoț de odinioară, cu foci și maimuțe, se transformase într-o puternică firmă, care lucra cu valutele a douăzeci de state, fără să ținem seamă de mărgelile și podobeale de sticlă care serveau drept plată față de primitivi. Cei din familia Hagenbeck aveau legături cu cele mai mari bănci și ei înșiși, în interesul lor, se îngrijeau de felul în care va arăta lumea în sezonul următor.

— În ce privește cercul, Herr Vašku, trebuie să fiți pregătiți pentru orice, auzea el adeseori sfaturile lor grave, prietenești. Cercul e, fără îndoială, o afacere frumoasă și atrăgătoare, dar trebuie să vă fie clar, că din punct de vedere economic, e, ca să spunem așa — un parazit. Îi merge bine cîtă vreme le merge bine oamenilor, dar cînd lumea e întoarsă cu susul în jos, primul lucru la care renunță este distracția. *Panem et circenses* — pîine și jocuri de circ! Fericită vremea care poate rosti aceste cuvinte. Cînd însă condițiile se aspresc, astfel încît e valabilă cerința: sau pîine, sau jocuri, trebuie să vă așteptați ca un stomac care ghiorăie de foame să nu mai ia în seamă nici cea mai frumoasă fanfară a dumneavoastră. Asta e soarta greierilor — cîntă cît timp e vară și mor primii la atingerea gerului.

— Noi însă nu sîntem niște paraziți, se împotrivi Vašek, puțin șocat. Muncim la fel de cinstit ca oricare om, ba poate cu prețul mai multor eforturi.

— Da, dar munca dumneavoastră nu produce nimic. Dăruiți omenirii distracției, dar nici o altă valoare sigură, capabilă să-i sporească bogățiile.

— Nici o altă valoare... decît aceea că oferim posibilitatea de viață la aproape 30 de familii și, în același timp, contribuim la existența și prosperitatea unor firme ca firma Hagenbeck.

— Ai dreptate. În unele privințe și comerțul nostru e un lux al societății și trebuie să ne așteptăm că în perioada de criză ne va scăpa din mînă. De aceea, încă demult, noi nu ne mai bizuim doar pe comenzile circurilor, ci organizăm

amenajarea de grădini zoologice. Acolo, cel puțin, putem conta pe compătimirea oamenilor, care nu vor lăsa animalele să piară și în felul acesta vor ține în picioare și afacerile noastre.

— Cît vor mai ține, după părerea dumneavoastră, aceste vremuri grele?

— Încă 4—5 ani. Trebuie să vă așteptați la asta. Criza a cuprins întreaga lume și pînă ce se va nivela o astfel de surprătură vor trece șapte ani încheiați.

Acestea erau vorbe cu greutate, și Vašek părăsi Hamburgul cu griji și mai mari decît înainte. După toate calculele și presupunerile lui, Circul Humberto se afla de pe acum la pămînt. Cînd făcea numărătoarea zilelor bune și rele dintr-o lună, a lunilor bune și rele dintr-un an, ajungea totdeauna la un deficit, pe care nu se dumirea în ce fel îl rezolvă Steenhouver. Avera personală a familiei Berwitz rămăsese o taină pentru el. După tot ce auzise, era convins de mult că Berwitz epuizase între timp toate economiile din vremurile mai bune. Totuși, banii trebuiau să vină de undeva, măcar să pice, dacă nu să curgă, căci Steenhouver, deși cu greutate, făcea plățile fără amînări și nu se speria nici de noile comenzi de afișe. Vašek discuta adesea despre asta cu taică-său, în timpul turneului din vară, ori de cîte ori găseau un moment potrivit pentru a sta nestînjiți de vorbă. Antonín Karas se interesa îngrijorat de aceste lucruri, pentru că de ele era legată existența feciorului și viitorul nepotului său. Și, după o bucată de vreme, ceea ce Vašek nu descoperise cu toată agerimea sa, descoperi bătrînul, mulțumită spiritului său pătrunzător.

Într-o zi de toamnă, după întoarcerea la Hamburg, bătrînul Karas îi făcu semn feciorului său că vrea să-i arate ceva. Îl duse în sălița din fața odăii moștenite de Kerholec după moartea lui Harwey, unde se afla un morman de încălțăminte veche, scoase la iveală o pereche de pantofi de damă și-i întinse fără o vorbă.

— Ce-i asta? întrebă Vašek, întorcînd nedumerit pe toate părțile pantofii cu tălpile găurite. Erau foarte uzați, jupuiți și deformați.

Bătrînul îi luă pantofii din mînă, la fel de tăcut, îi puse la loc în grămadă și-l duse afară, unde îl luă de braț.

— Pantofii ăștia trebuie să-i ducă doamna Kerholec la cizmar. E încălțămîntea familiei Berwitz. Cei pe care ți i-am arătat sînt ultimii pantofi ai doamnei Berwitz. Ai doamnei

Berwitz, băiete, mama Helenei! Îți amintești cit de elegantă a fost întotdeauna? Nu se îmbrăca fistichiu, dar purta pantofi și ghetе de cea mai bună calitate. Când te întâlneai cu ea prin grajduri, părea puțin neglijentă, pentru că obișnuia să poarte lucruri mai vechi. Dar dacă te uitai la încălțăminte, vedeai numai decît că e o doamnă. O mare doamnă. N-ai să cunoști niciodată omul de rang înalt mai bine decît după încălțăminte. Și doamna asta a umblat toată vara într-o singură pereche de pantofi, pînă ce i-a rupt de tot. Și acum nu-i aruncă, îi dă la tălpuit! E o situație disperată, băiete. Pantofii ăștia arată că lucrurile stau tare prost la ei.

— Mama e totdeauna foarte econoamă... zise Vašek, neînțelegînd încă pe deplin tîlcul celor petrecute.

— Nu-i vorba de asta, îi deschise ochii taică-său. O doamnă ca soacră-ta, pur și simplu, n-ar suporta asta, dacă ar putea să facă altfel. Ea avea banii ei trimiși de acasă. Tu singur mi-ai spus de atîtea ori că toate bunătățile pe care le cumpăra zilnic animalelor le cumpăra din banii ei. Și-acum, să-ți mai spun ceva: de cînd ne-am întors la Hamburg, doamna Berwitz n-a călcat încă în menajerie.

— Nu se poate!

— N-a călcat în menajerie, înțelege-mă ce-ți spun. Toate animalele o așteaptă, atunci cînd se apropie ora la care venea de obicei, stau lipite de gratii, scîncesc, schelălăie, mormăie, urlă, dar doamna Anežka nu apare.

— De ce oare?

— Nu mai are cu ce să le cumpere bunătăți, băiete. Nu mai are bani să le ia cornuri, bucățele de carne, sfeclă și zahăr așa cum le-a luat ani de-a rîndul. Doamna Anežka nu mai are bani, ascultă vorba mea, și-a mîntuit ce-avea pus deoparte, și-a băgat toți banii în circ.

Vašek nu făcu decît să incline din cap. Da, se prea poate. Totul s-ar lămuri astfel. Se simți cuprins de un și mai mare respect față de această femeie care luase asupra ei, fără o vorbă și fără să arate nimic nimănui, jertfă după jertfă.

Nu trecu mult și presupunerile tatălui său se adevăriră. În iarna aceea, pe biroul unchiului Steenhouwer începură să se îngrămădească diferite facturi neachitate și somații de plată — lucru cu totul necunoscut în trecutul circuitului. Nimeni nu se văita, nimeni nu-și frîngea mîinile, dar se simțea că îngrijorarea le umbrește fiecare gînd. Sărăcia se cuibărise și

la masa familiei Berwitz. Pe fețele de masă sclipitor de albe așteptau acum doar farfurii cu cartofi și cîte o ceașcă de cafea. Vašek încercă din nou să-și convingă socrul să vîndă o parte din animale și să mai ușureze astfel bugetul.

— Am mai spus că asta n-o fac orice-o fi, răspunse invariabil Berwitz. O vînzare cu un ciștig mic nu mă poate salva, iar ca să vînd o parte mai mare din animale, pe care mai tîrziu va trebui să le cumpăr din nou, n-ar însemna decît o nouă și reală pierdere. Ar fi o nebunie să vînd elefanți sau cai, acum, cînd nimeni n-are interes să cumpere, și după aceea să cumpăr alții, cu preț mult mai mare. Gaudeamus spune că nu există circ și menajerie cărora să nu le meargă rău. Va fi cu atît mai ciștigat cel ce va supraviețui crizei în deplinătatea forțelor sale, căci va rămîne singur, fără concurență. Trebuie să rezistăm, cum am rezistat odinioară, eu și mama, de la Teheran la Țarigrad.

Respingea cu îndărătnicie toate obiecțiile, cum că Circul Humberto era pe atunci mult mai mic și tocmai de aceea a suportat mai ușor criza, și că, în afară de asta, atunci a fost vorba de o perioadă mult mai scurtă de timp decît actuala criză.

— Circ mai mare, greutateți mai mari, asta-i soarta noastră! răspundea Berwitz. După lipsuri mari, urmează ciștiguri mari!

Iar cînd Vašek insinuă că acum vor face cu adevărat datoriile pe care s-au temut să le facă atunci cînd au refuzat turneul în Suedia, și că într-o bună zi nu vor mai putea onora plățile, Berwitz se infurie.

— Deocamdată eu sînt căpitan pe corabia asta și văd că pînă în prezent se ține pe linia de plutire. Cînd va fi nevoie să aruncăm ancora salvatoare, știu eu unde o am.

Doamna Berwitz, care încărunțise în lege, stăruia să le spună cel puțin ce are de gînd să facă dacă toate aceste încercări vor da greș.

— Mai avem încă o rezervă solidă, rosti Berwitz încet și apăsător. Putem să vindem construcția. Se află în centrul orașului și valoarea ei a crescut enorm. Mi-a spus Gaudeamus că, pentru baraca lui din Friedrichstrasse, Kranz a luat 8 milioane de mărci și că după aceea și-a construit un palat splendid cu numai 4 milioane. Noi sîntem în aceeași situație. Cred că deocamdată vom răzbate prin criză numai prelungind credi-

tele. Deci, pentru cîtva timp, voi fi un rău datornic. Eu mi-am trăit traiul și-am să iau totul asupra mea, n-am să las să apese nimic asupra lui Vašek, fiindcă el abia acum pornește la drum. Vom ieși din sărăcie cu ajutorul datoriilor, dar, odată ajunși la liman, ne vom afla în plinătatea forțelor noastre. Iar cînd se va ivi din nou interesul pentru cumpărări și investiții, vînd construcția, îmi plătesc datoriile și îi predau totul lui Vašek, curat, în ordine, ba și cu o rezervă frumușică.

Mărturisirea lui Berwitz parcă le luă o piatră de pe inimă. Trebuiră să recunoască fără înconjur că la urma urmelor e o speculație înțeleaptă și că înglodarea lor în datorii nu-i atît de lipsită de speranță cum socotiseră pînă atunci. Pe de altă parte, Berwitz continua să susțină că familia trebuie să ducă și mai departe un trai dintre cele mai modeste... „Vreau cu orice chip să fac față hranei animalelor și plății oamenilor, spuse el în cele din urmă, și în fața acestor lucruri, orice altceva trebuie să treacă pe planul doi.“

Intenția era frumoasă, dar ceea ce urmă nu corespundea întru totul planurilor lui Berwitz. Ușor de spus că se va descurca un timp cu ajutorul datoriilor și că va prelungi creditele. În realitate, însă, toți creditorii care pînă acum erau plătiți fără întîrziere, aveau tot atîta nevoie de bani ca și Circul Humberto și cereau cu o insistență din ce în ce mai mare să li se plătească. Unul sau doi se arătară dispuși să mai aștepte, dar pretinseră în schimb polițe. Tergiversarea plăților provocă panică printre cei mai mulți dintre ei.

În ciuda speranțelor lui Berwitz într-o conjunctură favorabilă, Vašek vedea cu teamă că lucrurile decurgeau cu totul altfel. Se temu că în aceste condiții nu vor putea rezista. Într-o zi, intră în magazia de costume și recuzite.

— Ascultă, tată, noi doi avem o vorbă. Din clipa în care am cîștigat primii bani, dumneata ai pus deoparte tot ce-am cîștigat. Ca acrobat și călăreț am avut un salariu frumușel, dar dumneata mi-ai luat mereu banii și i-ai pus deoparte. Trebuie să se fi strîns o frumușică sumă. Cîți am?

Bătrînul îl privi lung și după o clipă răspunse încet:

— Pentru un lucru e prea mult, pentru altul prea puțin. La ce-ți trebuie?

— La ce? Vreau să-l ajut pe Berwitz. Mă tem că fără bani nu o să poată rezista. Îl silesc să-și plătească datoriile! Dacă ajung la judecată, catastrofa-i gata.

— Păi ce, îl amenință judecata?

— Da. Bineînțeles, eu am rezerve mari în averea lui, dar dacă ar trebui să vîndă totul deodată, sau la licitație, am pierde enorm. Cu banii mei cred că aş putea îndepărta această primejdie.

— Va să zică, așa. Ei, băiete, asta să ți-o scoți din cap, zise taică-său rar și apăsător. Banii ăștia îi păstrez pentru tine, nu pentru Berwitz.

— Bine, dar dacă îi dau lui Berwitz, salvez averea mea.

— Asta nu-i prea sigur. Nu scrie nicăieri.

— Doar nu mai există un alt moștenitor.

— Nu zic ba. Dar poate că nici n-o să fie vreo moștenire.

— Ce vrei să spui?

— Uite ce vreau să spun: zestrea Helenei e băgată în afacerea asta, averea lui Berwitz la fel, banii Anežkăi la fel, și încă nu s-a terminat, nimic nu e sigur. Dacă-ți dau banii, circular o să-i înghită numaidecît și ajungem tot acolo unde sintem azi. Și după aia?

— Dar eu sînt dator să-i ajut...

— Tu, da; eu, nu. Eu sînt dator să te ajut pe tine. Cînd tu o să ai nevoie în afacerile tale de bani, o să ți-i dau. Aici nu ești tu stăpîn, și eu unul n-am încredere în Berwitz.

— Ascultă, dar averea de aici, animalele, aparatele, construcția, terenul...

— Afacerea asta-i cu două tăișuri, dragul meu. Dacă se duce totul de rîpă, se duc și banii tăi pe apa sîmbetei. Află că la asemenea treburi nu mă fac părtaș.

— Nu-mi dai banii, tată?

— De dat ți-i dau, băiete, dar numai atunci cînd o să-i folosești doar pentru tine și pentru feciorul tău. Lui Berwitz nu-i dau nimic.

— E ultimul tău cuvînt?

— Ultimul, martor mi-e Dumnezeu.

Vašek știa că nu o va scoate la capăt cu taică-său și că orice încercare de a-l convinge e zadarnică. Era un om de la munte, deprins să strîngă fiecare crăițar cu zece noduri și fără pic de înțelegere pentru nimic altceva decît pentru siguranța zilei de mîine a propriei familii. Berwitz era pentru el doar director, un străin, de care îl lega doar contractul de muncă. Cu toate amabilitățile ocazionale, Berwitz nu izbutise să și-l cîștige de partea lui, iar felul în care își condu-

cea treburile în ultima vreme nu făcea decît să-l sperie pe bătrînul Karas. Din partea asta, deci, Vašek nu se putea aştepta la nici un ajutor. Şi ajutorul trebuia să vină de undeva, altminteri era jale. Trecuse scadenţa celor patru poliţe trimestriale, însumînd cîteva mii de mărci, şi Steenhouwer îi mărturisise că nu va putea să onoreze poliţele, dacă banca nu-i va da banii.

Vašek analiză situaţia pe toate feţele, dar nu găsi nici o ieşire. Pentru o clipă avu o licărire de speranţă. Îşi aminti de cele spuse de Berwitz în legătură cu prelungirea creditelor. Cu furnizorii nu reuşise nimic, dar oare n-ar putea să procure credite în bani? I se adresează şi de astă dată lui Hagenbeck. Îi arată sincer bătrînului cum stau lucrurile şi-l rugă să întrebe pe la bănci, dacă n-ar fi dispuse să le vină în ajutor, deschizîndu-le credit. Bătrînul clătină sceptic din cap, dar făgădui să vorbească cu directorul băncii sale. Vašek aşteptă nerăbdător cîteva zile. Domnul Hagenbeck îl invită la el şi-l anunţă cu părere de rău că banca a refuzat propunerea.

Vašek se afla deci tot acolo de unde pornise. Săptămînilor treceau şi scadenţa poliţelor se apropia. Steenhouwer îi aminti lui Berwitz că trebuie să facă rost de bani. Berwitz era morocănos şi abătut. Încasările ajungeau doar pentru cheltuielile curente, dar nu acopereau datoriile. Iar calendarul arăta că dacă ar reţine încasările ultimelor zile pentru achitarea poliţelor, n-ar mai avea bani pentru plata oamenilor şi a hranei animalelor. Într-o dimineaţă, Berwitz îşi îmbracă redingota neagră, îşi prinse pe piept ordinele mai mici, îşi luă cilindrul şi plecă. La prînz trebuia să-l aştepte cu masa. Cînd se înapoie era şi mai abătut decît înainte. În timpul mesei nu scoase o vorbă. Dar cînd Anežka îndrăzni să-l întrebe unde a fost, în loc să răspundă, se întoarse spre Vašek.

— Nu-mi place cînd te amesteci în treburi care nu te privesc. N-am reuşit mai mult decît tine, dar nu mi-a făcut nici o plăcere să aflu că tu ai cerut mai înainte credit pentru circul meu. Nu se fac asemenea lucruri în spatele proprietarului şi directorului, chiar dacă îmi eşti ginere.

Vorbise posomorît şi plin de răutate.

Pentru prima oară, Vašek se simţi jignit.

— Tată... am vrut doar să vă ajut... zise el cu imputare în glas.

Berwitz încuviință din cap.

— Știu, știu. Mi-a spus și Hagenbeck. Dar asemenea lucruri nu se fac așa, ține minte. Cel puțin nu în cercul meu. Și în direcția asta trebuie să domnească ordinea.

— Nu i-o poți lua în nume de rău lui Vašek, încercă să-l potolească doamna Anežka. Mie mi-a spus ce vrea să facă, dar cu tine nu se putea sta de vorbă. Și eu am fost de acord. Dacă mi-ai fi spus azi unde te duci, te-aș fi scutit să mai bați drumul. Vašek a făcut tot ce-a putut ca să ne salveze. De altfel, dacă i-ai fi dat zestrea în bani, așa cum am vrut eu, azi am fi fost salvați. Așa însă, nu știu...

Doamna Anežka tăcu.

Vašek, într-o maximă concentrare, își contracta pupilele.

În dimineata celei de-a cincea zile după această discuție, apărură unchiul Steenhouwer.

— A sosit scadența, Petr. Ai găsit ceva bani?

Berwitz, cu fața înfundată în palme, mormăi deprimat:

— Nu.

— Ce să fac?

— Prelungiri?

— Imposibil. Vor banii.

Berwitz ridică neputincios din umeri: atunci n-au decît să-i dea în judecată.

Steenhouwer se uită șovăielnic la ceilalți și se întoarce să plece.

— O clipă! strigă Vašek. E dimineată, nu înseamnă că a trecut ziua. Spune-le să vină la prînz, unchiule.

— De ce? Are vreun rost?

— Are, rosti Vašek cu hotărîre. Pînă la prînz îți aduc banii.

Berwitz ridică ochii și aruncă o privire iute spre Vašek. Dar Vašek își pusese haina și plecă în fugă, mai înainte să spună cineva vreun cuvînt. Toți rămaseră nemișcați, uitîndu-se unul la altul. De afară se auzea glasul Helenei, care îl dezmiarda pe micuțul Petr Antonín.

La unsprezece și jumătate, Vašek intră în biroul contabilității, unde Berwitz și Steenhouwer îl așteptau, lăsîndu-se nerăbdător de pe un picior pe celălalt.

— Ei?

— Uite banii.

Și Vašek numără fericit suma de care Steenhouwer avea nevoie pentru a plăti polițele.

— Măi băiete... măi băiatule... șopti Berwitz emoționat, și pentru prima oară în viață îi veni să plingă. De unde ai făcut răst de bani?

— Am vândut cămilele, tată, răspunse Vašek ferm și vesel. Era tot ce mi-ai dat ca zestre, singura mea avere — un bun care nu-ți aparținea dumatăle.

IX

O voluminoasă scrisoare oficială într-un plic grosolan și vegheată de cinci peceti fu predată la poșta cartierului Staré Město din Praga, iar la poșta centrală nimeri în sacul cu corespondență pentru Germania. Sacul fu deschis în tren, îndată după trecerea graniței, și conținutul, cartat, potrivit destinației. Scrisoarea amintită ajunsese în grămadă de corespondență cu destinația Hamburg. La Hamburg, poștașul tăie însă adresa și o trimise la Gdansk. În cetatea Gdansk un funcționar stătu la îndoială dacă să o trimită cenzurei militare, dar iată că îi dădu prin minte să se uite într-un nomenclator, la litera C, după care tăie din nou adresa și îndrumă scrisoarea la Varșovia. Plicul cu cele cinci peceti trecu granița împărăției rusești și ajunsese la Varșovia, unde adăstă pe o masă vreo două zile. Cîteva funcționari îi cercetară timbrele, ștampilele și pecetile, apoi unul dintre ei se învrednici să cerceteze o foaie scrisă cu slove chirilice și, tăind nemțescul Warschau, adăugă cu litere de tipar: Lwów. Scrisoarea călători cu trăsurile de poștă spre sud-est, trecu din nou granița imperiului austro-ungar și poposi la poșta din Lwów. De aici, a doua zi, după încă o tăiere a vechii adrese, o porni spre orașul Cernăuți din Bucovina, unde ajunsese cu pecetile obosite, îndoită pe la colțuri, ba chiar și cu plicul rupt în cîteva locuri.

Acolo ajunsese, în sfîrșit, în mîna unui poștaș mustăcios care o scoase dintre celelalte scrisori, o întoarse pe toate părțile și, după cîteva clipe de gîndire, o puse deoparte. După ce isprăvi cu împărțirea corespondenței, luă în mînă

special plicul acela oficial, mototolit și mîzgălit, și se duse la marginea orașului, unde, pe locul întins de pe malul Prutului, se ridicase un cort, deasupra căruia, la intrare, stătea scris: *Cercul Humberto*. Poștașul chibzui un pic, apoi se îndreptă spre vagonul-casierie și arătă doamnei bătrîne de la casă că aduce o importantă scrisoare oficială, că a venit special cu ea, ca să fie înmînată de urgență destinatarului, întrebînd totodată dacă nu s-ar putea să capete pentru asta un bilet la reprezentația de seară. Bătrîna doamnă cercetă cu un aer bănuitor plicul și îi spuse că scrisoarea nu o privește pe ea și că trebuie să-l caute pe platzmeisterul Kerholec.

— Platzmeisterul Kerholec, am înțeles, doamnă, repetă mustăciosul poștaș. Îmi permit să vă amintesc că am alergat într-un suflet încoace cu această scrisoare extra... și cît a mai călătorit pînă s-ajungă aici... binevoîți să priviți ștampilele... Hamburg, Gdansk, astea-s în imperiu, Varșovia, asta-i în imperiul țarist, Lwów, asta-i în regatul Galіției... Așa că dacă binevoîți să-mi dați și mie un biletel, un locșor... pentru astă-seară... să mă mai odihnesc și eu, de, ca omul...

Doamna Hammerschmidt ridică ochii spre cer, scotoci puțin printr-o mapă și-i întinse un bilet mototolit. Poștașul se înclină în chip de mulțumire și se duse să-l caute pe Kerholec. Îl găsi în manej și se grăbi să-i întindă scrisoarea. Kerholec o luă, se apropie de ieșire, la soare, citi adresa, clătină din cap, o citi iarăși, urmărind toate adăugirile îndelungatelor peregrinări ale scrisorii, cercetă peceteile, clătină din nou din cap și vîrî plicul în buzunar. Seara, la raportul ce avea loc în fața grajdurilor, după ce totul decurse în ordine, Kerholec făcu o pauză și deodată strigă:

— Vladimir Smetana!

Ochii lui vulturești scrutau grămada de oameni și rămaseră ațintiți asupra unuia singur, care avusese o tresărire nestăpînită.

— Așadar, tu ești, Bureș? M-am gîndit eu că nu poate fi altul. Ai o scrisoare de la tribunal.

Kerholec scoase plicul din buzunar și i-l întinse.

Jan Bureș îl luă cam cu îndoială, îl cercetă un timp, lăsă capul pe umăr și rămase locului nehotărit.

— E pentru tine, nu? întrebă Kerholec.

— Da, încuviință Bureș.

— Și de ce n-o deschizi?

— N-am de ce, mormăi Bureș, scărpinindu-se în chica-i bogată.

— Nu te teme, omule, că nu-i nici o mașinărie drăcească înăuntru.

— Deh... făcu Bureș, cu ochii în gol. După aceea îndesă plicul în buzunar și se îndepărtă cu pas rar, îngîndurat. Ajuns în fața cortului mare, umblă mai bine de zece minute ca un somnambul, pînă ce unul dintre tinerii muncitori din vagonul 8 veni să-l cheme la cină. Bureș intră din nou în cortul circului. Îl văzu pe Vašek, care stătea cu Kerholec, ascultîndu-l — pesemne că-i spunea ceva interesant.

— Îmi pare bine că vă găsec pe amîndoi! zise el cu un aer solemn. Astă-seară, după cină, vă rog să mergeți cu mine la o halbă.

— Și eu? întrebă Vašek, fiindcă acum echipa din vagonul 8 mergea de obicei fără el la bere.

— Și tu, tînărul meu prieten, rosti Bureș cu căldură în glas. Mai ales tu, pentru că ție, elevul meu, aș vrea să-ți spun ceea ce, de altfel, nu va fi o taină nici pentru ceilalți.

— Bine, venim, se învoi Vašek, și Bureș se îndreptă spre vagoane.

— Ce-i cu el? îl întrebă Vašek pe Kerholec.

— Nu știu. După cum îți spuneam, a primit un plic de la Tribunalul din Praga. Poate că-i trimite actul de acuzare. M-am uitat la adresă: Smetana, Vladimír Smetana, pe cine să-l cheme aici la noi, Smetana? Iar din Praga n-avem pe nimeni altul decît pe Bureș. A și luat scrisoarea. Poate să fie ceva cu povestea aia cu Windischgrätz¹.

— După treizeci de ani? N-aș crede. Ei, cînd pleci, vino de mă ia și pe mine, Karle, și ia-l și pe tata.

La cîțiva pași de seminarul arhiepiscopal era o mică berărie, pe care vechii ridicători de cort ai Circului Humberto o știau încă din trecutele turnee. Acolo se adunară în acea seară Malina, Kerholec, Bureș și cei doi Karas.

— V-am chemat, li se adresă Bureș, întrucît vă socot cei mai apropiați prieteni ai mei și țin să vă cer ajutorul și sfatul într-o treabă tare dureroasă. Am să vă spun o întîm-

¹ Comandantul militar al Cehiei, care a jucat un rol important în înăbușirea revoluției din 1848.

plare pe care nu v-am istorisit-o pînă acum. Vă rog doar să vă fie limpede de la bun început un lucru: că e vorba de cineva mort și uitat demult.

M-am născut în cartierul Staré Město din Praga. Din cea mai fragedă copilărie am avut ca tovarăș nedespărțit un băiat frumușel și ager la minte, pe nume Vladimír. Voi, care ați cunoscut Praga, cunoașteți, desigur, și podul lui Carol și vă amintiți că în fața podului, pe mal și pe micul ostrov de acolo se află un șir de mori vechi. Într-una din aceste mori a văzut lumina zilei și prietenul meu Vladimír. Tatăl lui, morarul Smetana, era un om de modă veche, muncitor și strîns la punga, aspru cu sine, cum era și cu cei pe care îi avea în slujbă. Pe fecioru-său, pe Vladimír, vroia să-l vadă tot morar și, de mic copil, îl punea la tot felul de treburi mărunte prin moară. Clădirea veche a morii era așezată cu fața îngustă împotriva curentului riului, pe niște piloni de stejar, deasupra apei, care curgea spre roata ce pune în mișcare pietrele. Mulțumită formei alungite a morii, din partea din spate se deschidea o minunată priveliște asupra turnului de apărare și a arcadelor podului, a Kampei și a Malei Strana. Deseori, pe cînd eram copii, Vladimír și cu mine ne suiam în pod și priveam pe ferestrele acoperișului de șindrilă la frumusețea sclipitoare a riului, la malurile-i verzi, la zidirea trainică a podurilor și la povîrnișul Petřínului din fața noastră.

Vladimír era un băiat ager la minte, învăța ușor și cu temei, de aceea dascălul lui de la școală povățui părinții să-l dea mai departe la carte. Taică-său nici nu vru să audă una ca asta, dar maică-sa, o femeie nespus de bună, înțelese că băiatul ar fi fericit să învețe și stăruia atît de îndelung și cu atîta răbdare pe lângă domnul Smetana, încît pînă în cele din urmă smulse încuviințarea. Vladimír putea să învețe la gimnaziu, cu condiția să deprindă mai departe meșteșugul morăritului și să devină un mecanic destoinic. Asta era floare la ureche pentru el. Umerii săi zdraveni purtau cu ușurință sacul cu grîu sau cu făină pe scara veche a morii, care-i trosnea sub pași, iar seara, la lumina lumînării, era destul să citească o dată, și lecția de latină ori cuvîntul catehismului i se întipăreau adînc în minte. Cînd, după șase ani de gimnaziu, pătrunse cu bastonul de student în Klementinum, clădirea facultății de filozofie, Vladimír avea dobîndită

și cartea de calfă a breslei morarilor. Studiile de la facultatea de filozofie îi deschiseră o lume nouă. Nu era vorba numai de faptul că profesorii de acolo îi socoteau pe studenți drept niște oameni și cetățeni în toată puterea cuvântului și se purtau cu ei ca atare. Principalul era că acolo se adunaseră tineri cu mintea și inima pline de înflăcărare pentru tot ce e frumos și nobil. Erau printre ei poeți, care își publicaseră versurile în revista „Květy”¹, iubitori de teatru, pătimași cititori de cărți, pătimași susținători de discuții, și toți laolaltă erau patrioți înfocați, care se juruiseră să slujească toată viața cu abnegație scumpa noastră patrie, Cehia. Vladimír Smetana se contopi cu bucurie în această viață, declama poezii patriotice, cânta cîntecele îndrăgite ale vremii, acompaniindu-se la gitară, juca teatru și citea cu nesat toate cărțile cehe, declarîndu-se membru al societății „Česká matice”² și printre „statornicii” domnului Amerling³. În colțul străzii, în apropiere de morile din Staré Město se afla pe atunci cafeneaua elocventului domn Faster, unde se întrunea zilnic *Tineretul ceh*⁴ ca să citească ziarele abia sosite, urmărind cu un fierbinte entuziasm ce se petrece în lume și cum se pregătesc oamenii din Germania și din celelalte state să rupă cercul de fier al reacțiunii lui Metternich. Vladimír Smetana era un fervent participant la aceste intruniri. Tatăl său nu trebuia să știe nimic, deoarece pentru el statul în cafenea însemna o faptă rușinoasă, pierdere de timp, de sănătate și de bani. Doamna Smetana privea însă cu alți ochi toate acestea, înțelegea simțămintele băiatului și-i tănuia lipsa de acasă, seara, cînd taică-său îl credea în odaie, aplecat asupra cărților.

În al doilea an de universitate, prietenul meu cunoscuse un coleg de învățătură, care avu o mare înrîurire asupra vieții sale. Era și el student, puțin mai tânăr decît Vladimír, dar cu mult mai multă experiență de viață. Dintr-o pricină oarecare, fugise de acasă, pe cînd era încă elev de gimnaziu, muncise în diferite meserii în Germania, la Londra și în

¹ Revistă ilustrată literară-umoristică cehă (1834—1914).

² Societate de sprijinire a tipăririi și răspîndirii cărților cehe, fondată la Praga, în anul 1831.

³ Grupare formată în 1844, în jurul lui Karel Slavomil Amerling (1807-1884), medic, filozof, pedagog și naturalist, entuziast popularizator al cărților cehe.

⁴ Grupare a patrioților cehi din rîndul intelectualității și studentimii, de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Franța, după care, întorcându-se acasă, și-a continuat studiile. Aducea din lumea largă încredințarea că nu e departe vremea luptelor politice și că trebuie să li se pregătească acestor vremi calea. Împreună cu încă vreo câțiva prieteni, care îi împărtășeau convingerile, formă o grupare, care propaga în masele populare devizele protestatare antimetternichiene. Se numea Frič, Josef Václav Frič¹. Era un tânăr chipeș, înalt și suplu, cu privire scinteietoare, un înflăcărat orator. Dar mai mult decât orice îi plăcea rolul de conducător, pe care, bineînțeles, îl și avea în gruparea sa. Vladimír Smetana se alătură grupului și deveni unul din prietenii lui cei mai apropiați.

În martie 1848, după întrunirea de la Băile Sfântul Václav, la care am participat toți tinerii, sosi pentru noi o perioadă de muncă intensă, de discuții și hotărâri. Firește, Vladimír Smetana se afla în primele rînduri ale cohortei studenților de la Filozofie; alături de Frič. În acea agitată perioadă de timp nu mai ascundea nimic față de tatăl său. De altfel, nici n-ar fi fost posibil acum, cînd studenții erau în fierbere, cu eșarfă tricoloră peste uniformă și cu pușca în mînă. Bătrînul Smetana turba de minie. Toată vînzoleala asta îi era potrivnică: fiind un om cu vederi înguste, obișnuit cu vechile rînduieli, îl speria orice schimbare. În familie ajungeau zilnic la certuri, dar băiatul nu dădea înapoi. Tatăl trăi să vadă cum se răsculară și oamenii care munceau la el în moară și cum, într-o bună zi, în loc să se apuce de treabă, se năpustiră cu puștile și muschetele în pod, la lucarne, și pe acoperișul de șindrilă, de unde începură să tragă în soldații lui Windischgrätz, aflați de cealaltă parte a podului și a riului. Bătrînul Smetana se plimba furios prin odaie, înjurînd și blestemînd, cum că răzmerița va aduce tuturor numai nenorocire, dar nimeni nu-l lua în seamă, nimeni nu-l asculta. Bărbații luptau, iar femeile le aduceau mîncare și muniție. Vladimír smulse printre primii tăbliile de metal din pardoseala podului lui Carol, cu care blindară cea dintîi baricadă din turn. Studentul în filozofie Frič își croi drum pînă în fața Klementinumului și preluă comanda. Era poziția cheie a apărării cartierului Staré Město și Vladimír aproape că nu mai dormea, stătea neîncetat de pază

¹ Frič J.V. (1829—1890) — poet, publicist și revoluționar ceh.

în turn. Dar toată veghea, înflăcărea și vitejia lor se dovediră zadarnice. Insurgenții nu putură ține piept forțelor militare ale lui Windischgrätz, ajutate de tunuri așezate în linie pe colinele de lângă palatul Hradčany. Generalul dădu un ultimatum celor din Staré Město, și burghezia, care așteptase în zadar ajutor de la Viena, se hotărî să capituleze. Vladimir Smetana se afla în fața Klementinumului, cînd Frič, deznădăjduit, îi vesti pe apărătorii baricadei că totul s-a sfîrșit. Îl văzu cum aruncă sabia, văzu lacrimile care îi alunecau pe obrajii contractați de spasme. Își strînseseră pentru ultima oară mîna, și Josef Václav Frič se depărtă în goană pe străduțele din Staré Město, pînă acasă, iar de acasă fugi undeva la țară. Vladimir mai zăbovi o clipă lângă baricada părăsită, ai cărei apărători dispăruseră. Pe strada Carol apărură burghezi, care chemau oamenii să dărîme baricada și să libereze drumul. Studentul în filozofie nu vru să fie martor la acest sfîrșit. Cu pușca atîrnînd în mîna dreaptă, cu capul în piept, cu inima amară și plină de deznădejde, o porni încet spre casă. În moara lor era ca după înmormîntare. Lucrătorii, înșelați în așteptări, se ascunseseră, mulți fugiseră. Vladimir trecu spre scară și se urcă în pod. Atît cît era în stare să gîndească în acele clipe, își zise să ascundă pușca. Străbătu în neștire semiîntunericul podului, îndreptîndu-se spre fișia strălucitoare de lumină, ce cădea pieziș printr-o lucarnă. Acolo se opri locului, fără să știe de ce. Vltava ardea sub strălucirea soarelui în asfințit, în mii și mii de flăcări, Petřínul și Strahovul erau potopite de lumină auriu-roșietică, statuile de pe pod purtau veșminte de foc. Liniștea nemăsurată ce urma agitației din ultimele zile cotropise riul și orașul. Toată valea asta măreață părea că așteaptă într-o adîncă tăcere, ca apusul soarelui să stingă și slava zadarnicei revolte.

Vladimir privea la strălucirea pieritoare a asfințitului ca vrăjit. O atingere rece îl trezi din visare. Uitîndu-se sub streășină descoperi două puști pitite acolo de către luptătorii care fugiseră. Mîna ridică mașinal pușca: o împușcătură răsună de la fereastra podului. În liniștea aceea deplină, urmarea fu năprasnică. Deasupra capului, acoperișul gemu, podul morii trosni, arcadele podului de peste riul întoarseră ecoul detunăturii, care se scutură în stropi mici de detunături înfundate deasupra Malei Strana. Undeva, jos,

în casă, se auziră uși trântite, zgomot de voci, tropăit de pași. Dar Vladimír ridică una din puștile pe care le avea la picioare, scoase țeava prin lucarnă și, ochind grenadierul pe care îl zări pe Kampa, apăsă pe trăgaci. Bubuitura se fărîmă din nou sub bolta pălîndă a cerului și un stol de porumbei țîșni speriat în zbor, pe deasupra morii. Cineva urcă în fugă scara spre pod și scutură de clanța ușii. Vladimír luă cea-laltă pușcă și trase pentru a treia oară.

— Nemernicilor! Tîlharilor! Descreieraților! Încetați! suieră de după ușă glasul mînios al bătrînului. Vladimír lăsă pușca din mînă și se întoarse spre el.

— Ucigașilor — nu știți... Îndură-te, Doamne! Vladimír, tu ești? se văicări taică-său înspăimîntat, dar îndată o furie dezlănțuită luă locul spaimei. Tu, feciorul meu, singurul meu copil, tu chemi asupra noastră ultima nenorocire, distrugerea. Tu știi că s-a încheiat un armistițiu? Că pentru un singur foc Windischgrätz bombardează orașul? Dar nu, tu știi, cum să nu știi? Doar ești student, filozof, domn învățat, ofițer de legiune, apărător de baricade și răzvrătit! Nu ți-au ajuns nenorocirile de pînă acum?! Vrei să ne distrugi de tot, ticălosule, lepădătură? Pleacă! Pleacă din casa mea! Te blestem, te blestem, fii în veci blestemat!

Vladimír Smetana coborî scara podului fără să scoată un cuvînt, urmat de taică-său. Bătrînul era pradă unei izbucniri de furie fără margini — furie prin care răbufneau toate temerile ultimelor zile. Cînd Vladimír ajunsese jos, din depărtare se auzi un bubuit înăbușit.

— Auzi? răcni taică-său, din întunericul scării. Au pus tunurile pe noi; acum ai ce-ai dorit, s-au dezlegat baierile iadului!

A doua bubuitură făcu să zăngăne geamurile. Glasuri speriate de femei se auziră de afară.

— Fecioară Maria, ai milă de noi! se tîngui bătrînul morar, împleticindu-se pe ultimele trepte ale scării. Mi-am blestemat băiatul, mai mult nu-mi stă în putere. L-am alungat de-acasă — eu nu-s vinovat cu nimic, abate de la noi primejdia și nenorocirea.

Vladimír Smetana nu auzi mai mult. Trecu aidoma unei umbre prin încăperile casei din față și o apucă în lungul

cheiului. Acum auzea deslușit bubuitul tunurilor, exploziile obuzelor deasupra orașului, auzea strigătele de groază ale oamenilor, îi vedea alergînd bezmetic. El pășea agale, aproape în neștire — singura ființă pe cheiul fără sfîrșit, expus gloanțelor ce șuierau prin aer. Se opri abia lîngă cărămidărie, și primul lucru pe care îl văzu fu o trîmbă de flăcări ce ieșea din acoperișul de șindrilă al morii lui Smetana.

Bureș tăcu. Povestise toate acestea cu vocea lui profundă și melodioasă; celor petrecute în moară le dăduse viață de-a dreptul ca la teatru, trăind el însuși o supremă tulburare. Ostenit, lăsă capul în piept și închise ochii.

— Ce-a fost mai departe? întrebă Kerholec după o clipă.

Bureș rămase neclintit, apoi deschise ochii.

— Prietenul meu, Vladimîr Smetana, a luat asupră-și blestemul și pedeapsa. A plecat de-acasă, a părăsit orașul și nu s-a mai întors niciodată acolo; s-a pierdut în lumea largă, a dispărut, a murit. Acum, după treizeci de ani, sosește pentru el o scrisoare. Uite-o aici, cu cinci peceti pe ea, nici una nu-i atinsă. Vă întreb, prieteni, s-o deschid sau s-o trimit înapoi, cu mențiunea: „Vladimîr Smetana, decedat“?

Toți tăcură auzind această invitație directă. Se aflau încă sub impresia celor povestite de Bureș, își închipuiau viața frîntă a prietenului său, trăiau ei înșiși evenimentele legate de neobișnuitul an 1848, pe care le cunoșteau, sau despre care numai auziseră. Iar acum, un asemenea sfîrșit neașteptat îi aducea la realitate și îi punea în fața unei hotărîri de răscruce privind viitorul. Nu erau în stare de un astfel de salt într-o clipită. După un timp, Kerholec vorbi cel dintîi, dar și el începu pe departe:

— Zici că erai cel mai apropiat prieten al lui Vladimîr Smetana? I-ai reprezentat și afacerile?

— Adică... după ce-a dispărut? Da, o dată sau de două ori. Nu s-a interesat nimeni de el.

— Atunci, cred că trebuie să-l reprezînt și pentru a treia oară și să deschizi scrisoarea. Am dreptate?

— Ai. Bureș să deschidă scrisoarea, încuviințară și ceilalți.

O curiozitate înfrigurată pusese stăpînire pe toți cei de față; toți erau nerăbdători să afle ce anume conține plicul, cum se va încheia sau ce întorsătură va mai lua istoria asta.

Bureș rupse plicul. Nu-i fu ușor să o facă. Mîinile — mîinile lui bătucite tremurau. Scoase o foaie pe care o găsi înăuntru, o citi și fruntea i se broboni de sudoare. Își șterse sudoarea cu palma și întinse hîrtia lui Kerholec, care citi cu glas tare invitația tribunalului din Praga I către Smetana Vladimír, de a se prezenta personal pentru a lua în stăpînire moștenirea rămasă de la decedatul Prokop Smetana, burghez și morar din Praga I, moștenire constînd, în afară de averea mobilă, într-o moară de zid, în deplină stare de funcțiune, situată în apropiere de strada Poștei, precum și proprietatea Smetanka din Košîre dimpreună cu pămînt arabil și o pădure înscrise în cadastrul comunei Motol.

— Ei, Bureș... glăsui Kerholec. Te felicit. Cu o asemenea fericită întorsătură a lucrurilor n-o să-l bată norocul pe nici unul dintre noi.

— Și credeți, zise Bureș șovăitor, credeți... că pot... că am voie s-o iau?

— Și de ce nu, pe toți dracii!

— Din pricina vinovăției mele...

— Prostii. Ți-ai ispășit de mult vina. Cînd duce cineva o viață cum ai dus tu timp de treizeci de ani pentru o clipă de nebunie tinerească, apoi atunci și-a ispășit cu virf și îndesat orice vină.

Cei doi Karas încuviințară plini de însuflețire, iar Bureș-Smetana le strînse mîinile cu recunoștință.

— Aveți dreptate. Vina mea principală n-am să mi-o pot răscumpăra dacă rămîn un sărăntoc rătăcitor. Prin mijlocirea morii și a pămîntului pot plăti orașului ceva din datoria asta. E limpede ca lumina zilei, și eu m-am chinuit treizeci de ani cu muștrări de cuget! Am crezut că trebuie să trăiesc în sărăcie și mizerie, să-mi duc crucea și să mă biciuiesc zilnic în gînd. Însă datoria omului nu e să-și jertfească o viață pustiită de orice lumină, ci una plină, o viață cît mai plină. Să te cufunzi și să dispari în lumea cea largă nu înseamnă nimic. A-ți răscumpăra un păcat înseamnă să muncești într-un loc de seamă, să muncești pentru ceilalți și spre binele lor.

Bureș se înfierbîntase de-a binelea și se luminase la față. Bucuria lui trecu și asupra celorlalți, care ciocniră vesel

paharele cu bere, închinînd în cinstea lui, ca nou proprietar. Singur bătrînul Malina era cam reţinut. Tăcea şi se tot scăr-pina în chica-i cărunţă.

— Dar tu, Vendeline? Tu nu spui nimic, nu te bucuri? zise Kerholec în cele din urmă, băgînd de seamă felul cum se poartă.

— Eu, ca să spun drept, rosti încet Malina, uite, Bureş, eu tot nu pricep cum vine asta: despre cine e vorba? Despre tine sau despre Smetana? Şi dacă tu eşti el, Smetana, cum poţi să te afli în viaţă, cînd abia adineauri ne-ai spus că ai murit. Nu pricep şi pace...

— Doamne, nătăfleată mai eşti, moşulică! pufni în rîs Kerholec, şi o dată cu el rîseră şi ceilalţi. Păi bine, taică Malina, nu pricepi că povestea cum că prietenul ăsta al lui a avut un prieten şi a murit a fost doar o poveste, născocită de Bureş?

— Frumoasă poveste, n-am ce zice, dacă te alegi din ea cu o moară. Oi fi eu prost, dar tu n-ai să mă convingi că, uite, cineva născoceşte o poveste, iar autorităţile îl vestesc cum că în felul ăsta a moştenit la Praga o moară.

— Bine, dar asta n-a născocit-o Bureş. Tot ce-a povestit despre prietenul lui, a povestit chiar despre el. El e Smetana, atîta doar că n-a vrut s-o spună, pricepi, de aia ne-a istorisit totul aşa cum a istorisit.

— Deh, astea-s lucruri prea grele pentru un om bătrîn. După mine unul, n-ar trebui să existe poveşti. Nu ai din ele decît încurcături.

Şi trecu încă multă vreme pînă ce-l lămuriră pe bătrîn despre noua stare de lucruri, cum că Honza Bureş, ridicătorul de cort, va fi de azi înainte Vladimir Smetana, morar praghez şi om cu o bunicică bucată de pămînt la ţară şi pînă cînd ajunse să dea crezare asigurărilor lui Bureş, că asta nu va schimba cu nimic relaţiile dintre ei. Totuşi, după ce fiecare se îndreptă spre vagonul lui, Malina se întoarse din nou la adevărurile sale de nezdruncinat şi, în timp ce se întindea în pat, alături de Bureş, repetă:

— După mine unul, n-ar trebui să existe poveşti. Nu ai din ele decît încurcături.

Hotărîrea fusese luată, dar Bureș-Smetana nu se putu rupe pe dată de circul care îi vrăjise pînă într-atîta inima. Toți rămaseră uimiți cînd afluă că șeful de echipă al ridicătorilor de cort a devenit peste noapte un bogat morar. Însuși Petr Berwitz veni și-l felicită prietenește pe autorul pantomimelor sale pentru neașteptata schimbare din viața lui. În același timp rămase mulțumit atunci cînd Bureș îl încunoștiință că nu se grăbește să plece la Praga și că va rămîne la postul său pînă vor ajunge la Budapesta, de unde va călători mai lesnicios spre Praga. Însă nici cînd ajunseră acolo nu se putea hotărî să plece, amîna mereu despărțirea, deși se vedea după hainele și pantofii noi că se pregătește să înceapă o nouă viață.

Într-o zi, cînd se întoarse de la repetiție, Helena îl găsi în vagon pe Vašek îmbrăcat ca de oraș și gata să iasă pe ușă.

— A fost Bureș pe aici, zise el în chip de lămurire. A venit să-mi spună că azi pleacă cu adevărat. Ne-a invitat la cafeneaua Central, să ne luăm rămas bun. Eu cel puțin i-am promis că mă duc. Mi-a fost dascăl. Vii și tu?

— N-aș prea vrea să ies, răspunse Helena, aruncînd pe masă biciul de călărie. Du-te singur, scuză-mă că am multă treabă și salută-l din partea mea. Voi aveți ce vă spune, eu aș fi de prisos acolo.

Vašek plecă. Helena își puse capotul, scoase din dulap o grămadă de ciorăpei rupți, și, așezîndu-se la fereastră, se apucă să-i țeasă. Îi plăceau aceste clipe de singurătate, cînd toți erau plecați, și ea putea să viseze în voie. Grijile și eșecurile lui taică-său o apăsau, se vedea înconjurată de lipsuri pe care mai înainte nu le cunoștea. Totul se întruchipa în mintea ei într-un singur gînd: căsătoria ei nu e fericită nici măcar în acea mică măsură la care a reflectat atunci cînd s-a supus hotărîrii părinților și a acceptat o căsătorie fără dragoste. Cu glas tare nu spusese niciodată nimic. Trebuisse să recunoască întotdeauna că Vašek se poartă fără cusur și că face pentru familie tot ce-i stă în putere. Ea era însă călăreață-acrobată, răsfățată de admirația bărbaților, mindria arenei, știa ce amănunțite cariere făcuseră multe dintre

predecesoarele ei și simțea în fundul sufletului o undă de amărăciune la gândul că tocmai ea nu va cunoaște în tinerețe nimic din această orbitoare strălucire, nimic din această beție, că a fost și va rămîne legată de un bărbat, remarcabil în tot ce făcea, dar care nu va putea niciodată să-i prilejuiască în viață nici măcar un singur vîrtej amețitor. Cît timp era prinsă de treburi, cît timp repeta sau lucra în manej, cît timp călătoreau cu vagoanele cercului, sau era furată de grijile familiei, nimic asemănător nu-i trecea prin minte; în schimb, cînd rămînea singură — și clipele de singurătate erau mai dese acum, cînd micuțul Petriček se hîrjonea pe afară cu copiii lui Kerholec — se lăsa pradă visărilor și părerilor de rău. Cu fiecare răgaz dăruit meditațiilor melancolice se îndepărta în sufletul ei de Vašek, în loc să se apropie de el.

Să lăsase și astăzi în voia gîndurilor și se posomori dintr-o dată cînd auzi ciocănindu-se la ușă. Strigă să intre, dar în clipa următoare scăpă lucrul din mîna și dădu un țipăt:

— Paolo!

Da, era aici, elegant ca un filfizon, cu mustăcioara răsucită, cu obrazul măsliniu, la fel de frumos ca și odinioară; doar cu o umbră de oboseală și cu riduri premature în jurul ochilor, trădînd voluptate și senzualitate.

— Paolo! exclamă ea din nou, de astă dată ceva mai stăpînit și mai rar, cuprinsă de o undă de emoție și de bucurie. Și deodată îi apărură limpede că tot dorul care o mistuia, toate dorințele nedesluite, care o tulburau, poartă de la începutul începutului un singur nume: Paolo!

— Da, Helenka, eu sînt, murmură Paolo, închizînd repede ușa. Sînt fericit că te găsești singură. Avem încă atîtea să ne spunem, de cînd cu neașteptata ta căsătorie. Dă-mi voie să-ți sărut mîna, Helenka.

— Ia loc, Paolo, și spune-mi mai întîi cum de-ai ajuns aici.

— Oh, e foarte simplu, Helenka. Trebuia să existe în lume o răscruce unde noi doi să ne întîlnim întotdeauna. Am părăsit teatrul. Un corp de balet numeros nu-mi convine, nu scoate suficient în evidență originalitatea talentului meu. Am preferat un grup mai restrîns — patru dansatoare și eu, cu salturile mele. E mult mai de efect și se cîștigă și mai bine. Desigur, se mai întîmplă cîteodată să rămîi pe

geantă, ca acum, bunăoară, dar asta n-are importanță, e ceva trecător, e riscul meseriei noastre.

— Și unde dansezi, dacă ai plecat de la teatru?

— Unde se nimerește, scumpa mea, uneori chiar la teatru, dacă au nevoie de un intermezzo coregrafic de prima mână. De cele mai multe ori însă, în localuri de distracție, ca Orfeu sau Bataclan, unde se plătește mai bine și unde dansatorul e mai apreciat de publicul feminin. Știi, o scenă onorabilă de teatru nu e pe măsura artiștilor ca mine. Valoarea mea nu poate să o măsoare nici un director în bani. Eu trebuie să țin seama și de un alt fel de succes. Și pe acesta îl obțin mai degrabă în localuri, unde pot dansa și în timpul nopții, când dispoziția e în toi și când femeile frumoase de societate uită de barierele convenționale. Sper că înțelegi despre ce e vorba, doar și tu ești artistă și nu mai ești o fetiță. Cum merge căsătoria cu... cu... cum îl chema?... cu Vašku?

— Mulțumesc, bine, Paolo. Vašku e mereu același băiat cumsecade și muncitor, cum a fost și în tinerețe. Nu pot să-i reproșez nimic. În schimb circuitului nu prea-i merge bine în ultima vreme, avem griji mari.

— Ah, e neplăcut ce aud. Tocmai vroiam să te întreb dacă tatăl tău n-ar avea nevoie de un număr coregrafic de calitate. Momentan sînt liber... și, o lună-două de drum comun ne-ar putea... nouă amîndurora... înțelegi, Helenko, nouă amîndurora... compensa... lucrurile de care ne-au lipsit speculațiile părinților tăi...

Paolo se aplecase peste masă spre ea și rostise aceste cuvinte cu o voce joasă, în care vibra o patimă abia stăpînită. Ochii lui mari, negri și strălucitori priveau stăruitor chipul Helenei. Ea simți cum se înroșește, cum inima își întetește bătaia în coșul pieptului și un tremur fierbinte alergîndu-i prin degete. Dar își învinse slăbiciunea și, lăsîndu-și privirile asupra mesei, zise cu glas reținut:

— Nu conta pe asta, Paolo. Tata nu poate angaja pe nimeni.

El se aplecă și mai mult spre ea.

— N-ar putea concedia pe cineva? Gîndește-te... am fi aproape unul de celălalt... am fi împreună... și am găsi oricînd o clipă să fim singuri... Paolo și Helenka, doi oameni care-și aparțin...

— Nu, nu, nu! se împotrivi Helena, aproape sugrumată de emoție. Lasă asta, Paolo, nu te gîndi la asta. E imposibil. Tata nu va concedia pe nimeni și nu va angaja pe nimeni.

— Nici dacă ar dori-o soțul tău?

— Soțul meu n-ar dori așa ceva.

— Poate că da... dacă Helena i-ar șopti un cuvînt într-un moment potrivit. Orice soț are o clipă de slăbiciune, și o femeie deșteaptă poate obține atunci de la el orice vrea.

Helena simți că i se taie răsufierea. Tulburarea ei crescuse, dar căpătă o nouă înfățișare. O fulgeră gîndul că Paolo caută să o convingă să facă ceva foarte urît și că e umilitor pentru ea să poarte o asemenea discuție rușinoasă.

— Nu știu, Paolo... ce experiență ai tu cu femeile... cu ce fel de femei... dar eu nu sînt femeia deșteaptă de care vorbeai.

El se trase puțin îndărăt, dar nu se dădu bătut.

— Ceea ce nu este, poate să fie. Spune-i totul lui Paolo, și el o să te învețe cum să-ți stăpînești bărbatul.

— Destul! i-o reteză Helena. Nici o vorbă mai mult. O duci rău?

Paolo se îndreptă în scaun și strălucirea din ochi i se stinse.

— Rău? Poate că nu e cuvîntul potrivit. Lui Paolo nu-i merge niciodată rău. Paolo are patru dansatoare, patru balerine frumoase și ispititoare... admirate de toți bărbații... de aceea lui Paolo nu-i merge niciodată rău.

Helena îl privi uluită. În fața ei se afla un om respingător, la care nici măcar nu se gîndise vreodată în viața sa cinstită.

— Totuși, mai intervin calamități, dificultăți, greutăți profesionale, înțelegi? Am dat spectacole la București, și ne-am umplut de bani, dar în noaptea dinaintea plecării m-am încurcat la o masă de joc. Doamne, se părea că am să mă ridic de la masă bogat... dar dimineața abia am încropit banii pentru biletele de tren, ca să-mi aduc trupa pînă aici. Trebuia să ajungem la Viena. Am pierdut angajamentul de acolo și aici n-am găsit altul. Se mai întîmplă, nu-i așa? Ne-am mai oprit noi ceva bijuterii, dar toate s-au dus pe mîncare și băutură. Fetele sînt descurcărețe și deștepte, fac rost de bani de pe o zi pe alta și pentru ele, și pentru mine, însă, vezi,

se află într-un oraș străin... și nu pot să arunce momeala în prima zi... Așa că n-o să avem niciodată cu ce să ne plătim drumul mai departe...

— De cât ai nevoie? întrebă sec Helena.

— Oh, te rog, Helenka, nu cer nimic! Te fac atentă din capul locului că nu cer nimic! Cum aş putea s-o plictisesc pe Helenka mea cu lucruri atât de vrednice de dispreț ca banii?

Paolo deveni patetic, dar după cîtva timp o fulgeră cu privirea pe sub gene și coborî glasul:

— Bineînțeles, dacă ai vrea... tu singură... să ajuți un vechi camarad... *mon Dieu*, doar asemenea întîmplări sînt curente printre colegi, nu-i așa... Hm, poate o sută de florini, o sută de galbeni... papa nici n-o să cunoască...

— O sută de galbeni! suspină Helena. De unde să iau o sută de galbeni?

— Ei, da, sigur, o sută e mult, foarte mult. Nici nu mă așteptam să-i capăt. Dar poate că o sumă mai mică... optzeci... sau șazece... sau cincizece... pentru băiatul care te-a iubit... care te iubește...

Helena se cutremură. Cel puțin dacă n-ar fi spus asta o dată cu suma pe care o cerea! Se ridică brusc, șovăi o clipă, apoi se îndreptă spre scrin, trase un sertar, scoase de la fund un plic și se întoarse spre Paolo.

— Nu știu cîți bani sînt aici. Păstram ceva economii pentru copil. E tot ce am. Ia-i!

— Mă rog, Helena, de la tine pot lua. Prietenia veche, nu-i așa? Nu se cade să-i numărăm. Datorie de onoare, va fi achitată cu prima ocazie, bineînțeles.

Și Paolo puse nepăsător plicul în buzunar.

— Îmi pare rău că te-am găsit într-o astfel de situație. Habar n-aveam că treburile circului merg prost. Sigur, papa e bătrîn, iar Vašku... Vašku nu-i bărbatul potrivit pentru tine și pentru Circul Humberto. Tot ce știe, eu l-am învățat. Eu eram omul potrivit, Helenka, nu Vašku. Cu mine ai fi fost fericită... Paolo știe să facă femeia fericită și veselă...

— Paolo, taci, te rog, nu mai vorbi de ce-a fost, nu mă chinui! gemu Helena. Ar trebui... ar trebui să pleci... Vašku se poate întoarce în orice clipă...

— Oh, n-aș fi bucuros să dau ochii cu el, n-are rost...

Musafirul se ridică, gazda de asemeni. Se apropie de ea și-i întinse mîna. Ea i-o primi. El îi strinse mîna ușurel, apoi mai tare, din ce în ce mai tare. Focul dintr-însul o învălui din nou și pe ea. Deodată, după o scurtă tăcere, Paolo se aplecă spre Helena și începu să vorbească repede, pătimaș, cu o voce joasă și mîngîietoare:

— Helenka, Helenka, visul tinereții mele, aleasa vieții mele, cît de mult te doresc, cît ard de dorul tău! Am ajuns sărac, dar numai pentru că te-am pierdut pe tine, care ai fost singurul meu reazim în viață! Dă-mi înapoi fericirea, transformă visul în realitate, treci peste prejudecățile idiote ale lumii înconjurătoare, care nu pot avea nici o valoare pentru noi doi! Te iubesc și mă iubești și tu, citesc asta în ochii tăi umezi! Cît ești de frumoasă, Helenka mea, cît ești de atrăgătoare, cîtă dorință și tinerețe emană din tine! Eu, Paolo, Paolo al tău, te-am chemat toată viața, iar azi, cînd te-am găsit, cînd sîntem împreună, numai noi doi, nu poți să mă gonești, căci ceea ce se apropie acum de noi nu-i decît marea, nemăsurata fericire...

— Paolo... Pa-o-lo... hohoti Helena răscolită în timp ce el se apropie și mai mult de ea.

— Sîntem sortiți unul altuia, Helena, numai noi doi, sîntem unul al altuia, numai tu și eu, nimeni altcineva. Uite, cum te mîngîi, cît e de minunat... lasă jos ce ai în mîna cealaltă...

Paolo îi luă și mîna stîngă și desprînse încetișor lucrul pe care Helena îl ținea strîns. Sigur de izbîndă, rîse disprețuitor.

— Un ciorap... biata mea Helena, regina mea, trebuie să cîrpească ciorapii unui comediant de duzină ca „Dabl-kau“... sau ai copilului lui...

În clipa aceea, Helena se trase îndărăt, ca azvîrlită de un arc de oțel. Cu o voce sugrumată de furie îi strigă:

— Pleacă!

Paolo nu pricepu ce greșală a săvîrșit, amintindu-i de copil. Ca un cuceritor de profesie ce era, își închipui că o va îngenunchea prin impetuositatea sa.

— Niciodată! răspunse el, la poruncitoru-i „pleacă“, și se năpusti spre ea cu brațele întinse. Helena, palidă de mînie, se trase înapoi pînă la masă, apucă biciul și-l lovi peste față.

Paolo scoase un urlet de durere, se împletici, își cuprinse fața în palme și păși de-a-ndărătelea spre ușă.

— Bestie! şuieră el plin de ură. Pentru Paolo doar bătaie, bătaie, bătaie! Ești leită taică-tău!

— Afară! strigă Helena ferm și hotărît, de parcă s-ar fi aflat în fața unei fiare.

— Plec! şuieră Paolo printre dinți. Plec, dar o să mi-o plătești... tu și voi toți... voi ăștia din speța „Dablkau“!

Ușa se închise în urma lui. Helena rămase un timp ca o statuă de piatră. După aceea aruncă biciul din mână și căzu pe un scaun, cuprinsă de un plîns convulsiv, la capătul singurului ei vis.

XI

Hagenbeck se luase poate după biblie, atunci cînd îi prooroci se lui Vašek șapte ani slabi, dar proorocirea lui se dovedi adevărată. Trecură aproape șapte ani pînă cînd zdruncinată situație financiară să se restabilească, și agenții de bursă, procuriștii băncilor și consilierii societăților pe acțiuni să anunțe începutul noii conjuncturi. Dar, pentru Circul Humberto, chinuitorii ani de lipsuri continuară. Nu era cu putință să lărgească lațul strîns în jurul gîtului. Dobînda făcea datoriile să crească, așa încît se înmulțiseră ca neghina. Afacerile începură să meargă din nou, cortul era iarăși plin de public, dar ei băteau mai departe pasul pe loc. Berwitz, care îmbătrînea cu fiecă zi, bombănea posomorît că totul e o mizerie, că singura surpriză pentru ei sînt doar pierderile, nicidecum vreun cîștig neprevăzut. Vašek urmărirea cu mai mult sînge rece mersul treburilor și vedea clar unde e greșeala. Duceau cu ei prea multe animale. Spre sfîrșitul crizei, Berwitz, îndrăgostit de circul său, cumpăraseră atîtea animale scumpe, încît acum nici nu erau în stare să le valorifice că lumea. Cortul nu se mărise, prețul biletului de intrare rămăsese același, iar ei aveau șase elefanți în loc de unul, doisprezece tigri în loc de trei, opt lei în loc de cinci, șapte urși în loc de patru, iar celelalte animale mărunte de menajerie se înmulțiseră de asemenea și ele. Doamne, o

sumedenie de suflete care de trei ori pe zi își cereau porția de mîncare! Nu era vorba numai de tonele de fîn, de buturile de carne de cal, de sacii de grîne și de movilele de sfeclă și morcov, dar numărul sporit de cuști însemna mai multe vagoane, mai mulți cai de tracțiune, mai mulți vizitii și îngrijitori, mai multe reparații, mai mult ulei de unsoare, mai multe impozite pentru poduri și drumuri — și totul însemna cheltuieli mai mari și nici un taler în plus față de maximul încasărilor de mai înainte. Aici era izvorul permanentei lor strîmtorări, dar în fața lui Berwitz nu puteai spune o vorbă măcar. Vašek căuta stăruitor soluții pentru această stare de lucruri: găsi doar una singură, care nu însemna încă salvarea dar avea cît de cît să le îmbunătățească situația financiară. Să scoată ceva din program nu era chip, dar într-o zi se gîndi că ar putea adăuga ceva, pentru care s-ar cere un supliment la biletul de intrare.

Socrul se împotrivi și la acest proiect, în schimb Anežka pricepu că e o idee fericită și o susținu. Și astfel, într-o bună zi, Vašek fu în măsură să anunțe că la vechiul program se adaugă un număr de iluzionism — un număr aparte de program, care va avea loc după sfîrșitul reprezentației. Circul primi noutatea cu netănuite murmure de împotrivire, și Vašek văzu ce dezavantaj se ascunde în faptul că personalul este format numai din oameni bătrîni, care și-au pierdut elanul și vor ca totul să decurgă fără nici o schimbare, așa cum știu și cum s-au obișnuit ei. Bătrînul Malina era cel mai nemulțumit.

— Tînărul a înnebunit! bombănea el ori de cîte ori se întîlnea cu cineva. Ce năstrușnicie mai e și asta, să-ți aduci în casă un vrăjitor? O sumedenie de lucruri de preț stau împrăștiate peste tot pe aici, și el, poftim, aduce pe unul care — hocus-pocus — face să-i dispară totul din mînă!

I se părea o adevărată nenorocire.

— Unul care e-n stare să-și scuture din nas un pumn de galbeni, n-are de ce munci și mînca pîinea altuia, spunea bătrînul tinerilor ridicători de cort din vagonul 8, în timpul mesei de seară.

— Directorul o să-l angajeze tocmai ca să ne facă să cîștigăm și noi mai mult, îi răspunseră flăcăii din Horní Sněžna.

— Atunci de ce nu și-l ia la birou? o ținu pe a lui Malina. N-are decît să-l ia la birou, să-i scoată zilnic

cite un talger de ducăți din nas, dar să nu ni-l aducă în manej!

— Taică, doar n-oi fi crezînd că iluzionistul ăsta e vrăjitor de-adevăratele! riseră flăcăii din Horni Sněžna.

— Ia mai țineți-vă fleanca, pui cu caș la gură ce sînteți. N-o să-l învățați voi pe bătrînul Malina ce-i aia un iluzionist! Tocmai pentru că e un hoțoman, eu unul nu l-aș lăsa să se amestece printre cei care muncesc cinstit. Îi cunosc eu bine, am văzut mulți de-alde ăștia. Dar cel mai pișicher era unul, un profesor. De treizeci de ani îl tot caut pe oriunde ne ducem, degeaba, parcă a intrat în pămînt. Cred că a șters putina din Europa, altminteri l-aș fi prins eu cu mîța-n sac.

— Dar ce ți-a făcut, taică Malina?

— Închipuiți-vă numai. Taman lingă cercul nostru vine o dată unul și închiriază o magazie goală. Una, două — o acoperă cu afișe. Mă uit eu și citesc: *Culmea magiei negre — Profesorul San Domingo de la Academia de științe oculte din Argyrokastro*. Scria acolo cum că lumea n-a mai văzut ce e în stare să facă el: că face să dispară o fată în flăcări, că preschimbă babele în cai, că scoate un șarpe de patru metri dintr-un ou de găină, că face să dispară un om într-un cufăr și să apară șase hurie din raiul mahomedanilor...

— Cu asta din urmă te-a prins în laț...

— Gura, țîncilor. Cu huriile — nici pomeneală să mă prindă, cu baba pe care-o preschimbă în cal, uite cu ce m-a prins. Mi-am zis: Vendeline, zău că n-ar fi rău, Humberto trebuie doar să cumpere azi-mîine o iapă; ia vezi tu, nu-i chip să faci iapă dintr-o babă bătrînă? Și așa, eu, Malina, prostănaclul și găgăuța de mine, mă duc și-i dau o marcă și juma profesorului din Argyrokastro, ca să stau în rîndul din față și să văd totul ca lumea.

— Și din babă a făcut cal?

— Nu, în schimb a făcut un bou dintr-un om cu scaun la cap.

— Cum așa?

— Uite cum: maghernița gемеа de lume după atîta reclamă. Pe scenă era un cufăr și profesorul a chemat pe cineva din public, să se lase închis în cufăr, că vezi Doamne, începea reprezentația cu dispariția omului din cufăr. Bineînțeles, nici un om cumsecade n-a vrut să dispară așa, tam-nisam, dar un băietan care avea pesemne ceva pe cuget, sare-n

picioare, cum că vrea el și se urcă pe scenă. Ei, după aia, profesorul a poftit pe scenă și câțiva oameni pricepuți la făcut o legătură, ca să ferece cufărul. M-am dus și eu. Eram vreo zece cu toți: lucrători de la ambalaj, vizitii, lăcătuși, un meseriaș ambulant — pe scurt, numai specialiști. Băiatul s-a băgat în cufăr, noi am închis capacul și-am răsucit cheia în broască, am legat cufărul în lung și în lat cu funii și lanțuri, nod peste nod, am pus lacăt la lanțuri, sigiliu la capătul funiei — mă rog, am făcut o trebușoară de nu-i prea venea la îndemână profesorului ăluia. Dar el a luat un ștergar mare, l-a aruncat peste cufăr, a turuit niște formule magice de-ale lui și la urmă a spus că scamatoria e gata și că băiatul a dispărut. Noi, firește, am dat năvală la cufăr, am deznodat funia, am descuiat lacătul și broasca — într-un cuvânt ne-am făcut de lucru vreun sfert de ceas.

— Și băiatul?

— Era acolo, în cufăr, pe jumătate sufocat, iar cel care a dispărut între timp a fost tocmai profesorul San Domingo din Argyrokastro. Și o dată cu el au dispărut și banii din casă. Ziceam că oamenii au să ne omoare pe toți zece cîți eram pe scenă. S-au năpustit buluc asupra noastră, cum că am fost înțeleși cu scamatorul. De atunci îl tot caut, să-mi dea înapoi banii, o marcă și juma dar uite că nu dau de el nicăieri. Ori o fi ajuns la închisoare, ori l-au expulzat din Europa. Eh, magia — da, meserie cinstită!

Vašek auzi ce vorbe împrăstia și Malina, deși nu lua nimic în serios, se duse la el să-l potolească. Circul Humberto se bucura într-adevăr de faima că în rîndul personalului său nu exista discordie, ci bună înțelegere și o colaborare prietenească. Acum, cînd de atîta vreme erau la strimtoare și plata lefurilor se amîna adeseori, toți se arătau nervoși într-o oarecare măsură, iar Vašek ținea mult să păstreze vechea armonie dintre oamenii cercului. Malina, măgulit de faptul că „tînărul“ a venit la el, înțelese și recunoscî îndreptățirea motivelor înfățișate de Vašek, dar la o anume obiecție nu vru să renunțe în ruptul capului.

— Locul scamatorului ăstuia, își spuse el ultimul cuvînt, e într-o baracă de bilci, și nu în arena cercului nostru. În farfuria cu nisip auriu trebuie să se producă un artist cîstit și nu un scamator. Și-apoi, îndeobște scamatoriile

nici nu-s pentru arena rotundă, fiindcă oricare poate să-l vadă pe scamator ce scoate de sub pulpana hainei.

Vašek ținu seamă de toate acestea și avu grijă ca scamatorul să execute numai acele numere care puteau fi controlate din toate părțile de către public. Curînd după aceea se constată că acest număr suplimentar a fost o idee bună, întrucît începu numaidecît să aducă simțitoare ciștiguri; dar, în același timp, se văzu că, într-adevăr, asemenea numere nu-și aveau locul în arena circului. Drept urmare, Vašek renunță repede la scamator și angajă în loc un fachir indian.

„Acum e-n ordine! își zicea bucuros Malina. Să calci pe cărbuni aprinși, să te culci pe cuie — asta nu-i scamatorie, e meserie cinstită. Numai de n-ar fi prea slab fachirul ăsta și de n-ar umbla prea despuiat, să nu creadă lumea în adevăr că noi la Circul Humberto n-avem ce mânca.“

Berwitz era și el mai mulțumit de fachir, căci avea posibilitatea să adauge la numărul acestuia ceva din farmecele regizorale ale pantomimelor sale. Teribil de indignat de venirea lui era însă domnul Arr-Șehir. Acesta declară sus și tare că fachirul e de neam spurcat și că tot ce atinge este, pentru el, Arr-Șehir, spurcat. Cerea stăruitor ca după fiecare apariție în arenă a fachirului să se grebleze rumegușul, astfel ca a doua zi elefanții lui să nu calce pe locul unde i s-a rostogolit trupul. Vašek încercă să-l liniștească, dar de astă dată bătrînul Arr-Șehir era plin de amarnice reproșuri.

— Ah, Vašku, tînărul meu prieten, se văicărea bătrînul, pe sub ochelari. E pentru prima dată în viață cînd m-ai îndurerat, pentru prima dată cînd nu m-ai ascultat. Degeaba ți-am spus povestea cu înțelepciunea bătrînilor și înșelătoria încredere în sine a tinerilor.

— Nu, nu mi-ai spus-o degeaba, Arr-Șehir, îi răspunse Vašek puțin iritat, dar dacă voi toți, bătrîni și înțelepți, n-ați reușit să găsiți izvoare noi de venituri pentru Circul Humberto, a trebuit să le găsească eu, tînăr și neînțelept. Bătrînii tăi s-au slujit atunci de un măgar, eu am adus un fachir. Asta e singura deosebire dintre poveste și viață.

Arr-Șehir îl privi mîhnit și tăcu. Dar se vedea că suferă și e nefericit. Fachirul fluiera în fiecare seară, la reprezentație, cobrelor sale, își înțepa obrazul și limba cu ace, se tăvălea printre cioburi de sticlă și dansa pe cărbuni aprinși. Ziua

meșterea într-un colț scrumiere de bronz, pe care seara le vindea publicului, împărțind câștigul cu casieria circuitului.

— Asta nu-i fachir adevărat! izbucni nestăpinit Arr-Șehir. Nu-i decât un simplu muncitor și pătează onoarea circuitului nostru.

Fachirul, într-adevăr, atrăgea spectatorii europeni. Ade-seori, mai mult de jumătate din public plătea cu bunăvoință suplimentul pentru numărul lui. Frans Steenhouwer, care avea slăbiciune pentru statisticele sale atât de grăitoare, scoase în evidență necesitatea fachirului, calculând și demon-strînd că apariția lui în arenă permite întreținerea a șase elefanți. Vorbele acestea ajunseră și la urechea lui Arr-Șehir, care căzu la pat, bolnav de icter. Zăcu patrusprezece zile în vagonul său, aproape fără să mănînce, și Vašek Karas trebui să preia și numărul de dresură cu elefanții. După două săptămîni Arr-Șehir se îngrozi la gîndul că fachirul intră, poate, acum în grajdul elefanților și cum era slăbit și încă suferind, se lăsă dus la elefanți și se culcă acolo, în paie, veghind zi și noapte ca fachirul să nu treacă pragul și să nu dea de mîncare elefanților.

Chiar și aceste amănunte din viața circuitului nu-l lăsau indiferent pe Vašek, sporeau grijile și îndatoririle sale. În prima parte a programului deținea principalul număr de călărie și încheia această primă jumătate a programului cu un salt mortal. Spre sfîrșitul reprezentației prezenta, unul după altul, numerele de dresură de urși, lei și tigri, iar acum la toate acestea se adăugase și numărul precedent, cu elefanții. Îndeobște, munca cu elefanții era comodă. Elefanții erau minunat dresați și, din fericire, printre ei nu se afla nici un îndărătnic, care să primejduiască reușita apariției în arenă. Vašek, firește, știa că ceea ce nu s-a întîmplat se poate întîmpla oricînd, că în perioada împerecherilor orice animal poate deveni furios din senin și că abia atunci ies la iveală riscurile acestui mod de lucru. Însă în primul rînd era încre-zător în sine. Niciodată nu făcuse nici un rău elefanților și nici nu-l înfuriase pe vreunul dintre ei. Mai ales pe asta se bîzua el, deoarece în toate istoriile tragice provocate de elefanți, observase că era aproape întotdeauna vorba de răzbu-narea elephantului împotriva cuiva, care îl chinase sau îl nedreptățise. Memoria și judecata acestor uriași erau ceva de neînchipuit. Dresorii și îmblînzitorii întîlniți în magazinul

lui Hagenbeck îi povestiseră adeseori lui Vašek cum unii dintre elefanții lor recunoșteau și după treizeci de ani grăjdarul care le făcuse un rău și cum așteptau luni întregi un moment potrivit în care să-l strivească pe nefericit de perete, cu toată greutatea trupului, ori să-l doboare la pământ și să-l calce în picioare. Relațiile dintre Vašek și elefanți erau cît se poate de clare. Vašek crescuse în preajma lui Bingo, cunoștea psihologia elefanților, nu cedase niciodată în fața vreunei toane de-a lor, dar nici nu-i nedreptățise vreodată. Elefanții știau că e la fel de drept ca Arr-Șehir și că îi păzește de primejdiile de care se temeau. Cel mai groaznic pentru ei era șobolanul sau șoarecele. Dacă vreun șobolan sau vreun șoarece intra în grajdul lor, erau cuprinși de o furie fără margini și în asemenea clipe erau în stare să sfărîme totul din jur și apoi să o ia la fugă într-o panică nebună. Arr-Șehir se dovedise un miraculos vîntor de șoareci și șobolani. Se pricepea să omoare cu o nuiă șoarecele în fugă și să le pregătească niște curse nemaipomenite. Cînd acesta înaintă în vîrstă și-l lăsară puterile, Vašek aduse în grajd doi terieri tineri, Whisky și Brandy. La început, elefanții se temură de ei, lătratul și mîriitul cîinilor îi enervau. Mai tîrziu însă, cînd văzură cum se luptă terierii cu lighioanele și cum prind orice șoarece rătăcit pe acolo, se liniștiră și în cele din urmă ajunseră chiar să-i îndrăgească. Știau că Whisky și Brandy sînt cîinii lui Vašek, că îl respectă ca pe cel mai mare stăpîn și că tocmai Vašek îi învăța ca la fiecare nouă oprire în turneu să cerceteze fiecare colțișor și să vadă dacă nu cumva există vreo gaură de șoarece. Cu elefanții, deci, Vašek se afla în bune relații; în plus, printre ei se afla și Bingo, colosul de trei metri — cel mai bătrîn, cel mai puternic și cel mai înțelept dintre toți, Bingo, care îl diviniza pe Vašek din copilărie și care îi îndeplinea chiar și porunca dată în șoaptă.

Bingo, „șeful negru“, cum îi ziceau cehii din circ, mergea totdeauna în frunte, și ceilalți elefanți îl urmau în șir, unul după altul, ținîndu-se de coadă. Mergea în frunte, dar știa totdeauna ce fac ceilalți, iar dacă era nevoit să-i cumințească, intervenea la un simplu semn din cap. Elefanții tineri și mezinii căpătau cîte una cu trompa, iar pe cei mai vîrstnici și mai voinici îi lovea cu fruntea în coapsă. Loviturile lui erau atît de puternice, încît cei vinovați mugeau, cerînd

indurare. Dar se întâmpla rareori ca Bingo să fie nevoit să o facă pe monitorul printre ai săi. Alte dată, elefanții deveneau sălbatici de tot și nu era chip să-i liniștești, mai cu seamă cînd reușeau să fure și să ascundă ceva. Atunci parcă se trezea în ei bucuria tinerească a unei șotii reușite. Își treceau repede prada, din trompă în trompă, o piteau, se agitau și mugeau. Cîteodată făceau isprava asta chiar în arenă, cînd publicul din loji le arunca tot felul de bunătăți, ca de pildă o căpățînă de varză sau o legătură de morcovi. Altminteri, în echipa lui Bingo domnea ordinea, și Vašek se putea bizui pe el.

Preluarea dresurii de elefanți nu înseamnă nici un fel de dificultate pentru Vašek, dar după aceea, cînd văzu că Arr-Şehir zace de prea multă vreme, Vašek chibzui ce anume ar mai putea face în arenă cu elefanții și cum ar putea să îmbunătățească acest număr. De exerciții complicate nu avea timp, întrucît cea mai mare parte din zi și-o consacra fiarelor. Se gîndi să aibă cel puțin o contribuție proprie. Drept care îi chemă, bătînd din palme, pe Bingo și pe Ali-Baba, cei mai mari dintre elefanți, punea să i se aducă o trambulină înaltă americană și executa el însuși un dublu salt mortal pe deasupra celor doi munți de carne.

Energia lui părea nesecată. Cu cît mai mult se resimțea Petr Berwitz de pe urma faptului că treburile mergeau prost, cu atît mai mare era însuflețirea cu care Vašek se amesteca în conducerea propriu-zisă a ciroului.

Luase această hotărîre fără să fie numit și înscăunat la conducerea ciroului, cu promptitudinea sa caracteristică. În anii cei mai grei se dovedise tare și suplu ca oțelul. Cînd se părea că totul se va prăbuși, Vašek trecea printre cei demoralizați și le spunea cu fața zîmbitoare:

— Ne mai rămîne un lucru în care nu putem fi înfrinți: să facem din ciroul nostru un circ renumit !

Nu numai că spunea, dar și făcea asta. Se avînta în muncă o dată cu răsăritul soarelui, nu scăpa nimic din vedere, se străduia să aducă în toate noi îmbunătățiri și o neîncetată perfecționare. Ciroul Humberto dispunea în orice direcție de oameni pricepuți, care ajunseseră de multă vreme la o înaltă măiestrie, dar tocmai această siguranță și repetare zilnică în arenă făcuseră ca totul să se desfășoare oarecum mecanic. Se lucra cu siguranța rutinei și nu cu înflăcărarea unor noi

întreceri. Vašek simțea că e nevoie de o reîmprospătare de noi căutări, deoarece în rîndul publicului se înmulțeau cei care prețuiau mai mult eforturile legate de ceva nou, decît măiestria dovedită în vechi tipare.

Așa, de pildă, clovnul Hamilton. Pînă în ziua de azi executa fără greș numerele cu care venise în circ și cele pe care și le desăvîrșise în primii ani petrecuți aici. Îmbrăcat într-un frac cu coada lungă, și cu niște pantaloni de sac alerga după un cal în galop, se prindea de coada lui, îi sărea în spinare, dar venea tumba la pămînt și rămînea acolo, întins ca o broască. Iar cînd, în cele din urmă, se cocoța totuși pe cal, stătea pe crupă, de-a-ndoaselea, și se schimonosea desperat, ca o maimuță, iar publicul se tăvălea de rîs în momentul cînd cădea din nou de pe cal. Ori intra în arenă în niște haine în carouri, cu un smoc de păr roșu în creștetul cheliei, își construia din scăunele o întreagă piramidă nestabilă, se suia în vîrfurile ei, scotea la iveală o vioară mititică și cînta, cînta, cînta; scăunelele cădeau unul după altul de sub el, totul se dărîma, iar el rămînea în cele din urmă printre rămășițele piramidei, cu vioara spartă, cu arcușul frînt, și cînta, cînta, cînta. Ori apărea într-un costum de gală de clovn, plin de fireturi strălucitoare, cu fața albă și scăfirlia la fel și își făcea giumbușlucurile lui cu diferite instrumente muzicale, iar la sfîrșit imita animalele domestice. Kerholec împreună cu ceilalți cehi poreclise acest număr „Colo-n bătătura noastră”¹, iar directorul Berwitz socotea imitațiile cu pricina drept o adevărată minune. De treizeci de ani repeta Hamilton acest număr și în toți acești treizeci de ani, Berwitz venea zilnic să-l asculte și rîdea cu hohote auzindu-l cum cotcodăcește, cum grohăie, cum muge, cum nechează și cum imită răgetul măgarului. Seară de seară, după terminarea numărului, directorul îl bătea pe umăr și bunul Hamilton spunea mereu oamenilor înșiruiți de o parte și de alta, la ieșirea din arenă:

— Țasta-i cel mai greu număr al meu. Numai fireturile de pe haine și cîntăresc nouă livre!

Bineînțeles, unele amănunte din numerele lui Hamilton se schimbaseră cu timpul. O dată avusese un măgar sălbatic, care murise, și după aceea nu mai găsise altul să azvîrle din

¹ Cîntec popular ceh.

copite și să muște cu același talent. Altă dată dresase un porc, dar porcul se îmbolnăvise după cîțiva ani și oamenii care trebuiau să-l îngroape se înfruptaseră pe săturate din el. Încercase de asemenea să lucreze cu cei doi țapi Barbă-Albăstră, dar nu reușise nimic din pricina lăcomiei lor de nepotolit, căci fugeau mereu din mijlocul arenei la loji, cerșind de mîncare. În cele din urmă, pregăti un număr cu cei doi terieri din grajdul elefanților. Pentru finalul numărului se îngriji să aibă niște haine anume, cu o bucată de piele agățată în spate, sub sacou. Whisky și Brandy își pierdeau numai-decît capul la vederea bucățelei aceleia de piele și, cînd își infigeau dinții în ea, trăgeau jos hainele de pe el dintr-o smucitură, și clovnul Hamilton alerga prin arenă într-o lungă cămașă de noapte.

Așadar, în afară de unele mici schimbări, totul se petrecea de ani de zile la fel. Dar cît se schimbase domnul Hamilton! Cînd își dădea jos peruca și își ștergea machiajul, în fața colegilor din culise se ivea un om îmbătrînit înainte de vreme. De ani și ani suferea de stomac, nu avea poftă de mîncare, noaptea îl supărau palpitațiile, dinții îi căzuseră unul după altul, iar proteza, cu care căuta să le ascundă lipsa, nu putea să ascundă și paloarea vineției a buzelor. O dată cu buna dispoziție dispăruse și agilitatea lui de odinioară. Se simțea veșnic obosit, epuizat. Mai tot timpul ședea pe scaun sau întins pe pat, iar munca însemna pentru el să se istovească pregătindu-se pentru fiecare reprezentație, căci era convins că dacă nu va juca într-o singură seară, pe urmă nu va mai fi în stare să iasă în arenă. Începuse să-l chinuie frica de moarte. De cîtva timp nu mai vedea bine și asta îl umplea de spaimă. Nu spusese nimănui nici un cuvînt. I se destăinuia doar lui Kerholec, fiindcă trebuia să aibă pe cineva care să știe cum stau lucrurile și care să-i pregătească aparatele necesare salturilor și căzăturilor, cu o precizie de milimetru, ca să nu-și afle sfîrșitul de pe urma lor.

Kerholec îi vorbea între patru ochi lui Vașku despre această tragică taină și amîndoi urmăreau cu admirație și teamă pe temerarul domn Hamilton, cum își lua avînt, cum sărea și cădea la pămînt, învăluit ca de o pîclă din pricina vederii sale slabe, fără să știe niciodată unde și cum va cădea. Clătinau din cap fără se înțelegea cauzele îmbătrînirii lui premature și inexplicabila pierdere a marei lui

forțe vitale. Ca niște neinițiați ce erau, nu aveau cum bănuî ceea ce de altfel poate că nici un medic n-ar fi sesizat, și anume, că domnul Hamilton suferea de o lentă intoxicație provocată de fardul alb cu care se machia zilnic, pentru ca rîsul lui să lumineze întregul circuit.

În ochii lui Berwitz, Hamilton își făcea mai departe datoră. Vašek însă, în taină, începuse să-i caute un înlocuitor. Întîmplarea nu le scoase în cale un om gata pregătit, dar Vašek nici nu înțelegea să se bizuie numai pe întîmplare.

— Întîmplarea nu vine oricum, nu-i chiar o întîmplare, îi spunea el lui Kerholec. Întîmplarea se rătăcește de obicei pe acolo unde totul e pregătit să o aștepte. Să creăm împrejurările în care întîmplarea poate să ne dea un nou clown.

Kerholec nu înțelese ce vrea să spună, dar se dumiri numaidecît atunci cînd îl văzu ce face. Vašek chemă pe toți tinerii pe care îi avea circuitul — flăcăii din Horní Sněžna, vizitiii și îngrijitorii, ca să încropească laolaltă un număr de clovnerie. Bătrînul Karas le făcu rost de costume caraghioase, de peruci și măști, atîtea cîte găsi, și tinerii fură poftiți să-și aleagă fiecare ce vrea. Vašek văzu dintr-o ochire cum unii dintre ei dovediseră un simț înăscut pentru comedie, alegîndu-și fără șovăire lucruri care formau un tot grotesc, cum se transformau ei înșiși sub noua lor înfățișare, cum se umflau în pene și se strîmbau, cum umblau de-a bușilea și făceau tumbe — și în totul se întrezărea de pe acum imaginea vie a unui viitor număr. Alții rămaseră nehotărîți în fața grămizii de costume, luînd ba una, ba alta, dar nimic nu li se potrivea, orice puneau pe ei făcea impresia de fals, de străin. Aceștia din urmă fură trimiși înapoi la treburile lor, iar ceilalți se năpustiră într-o bună zi în arenă, în răgazul cînd se ridicau gratiile pentru dresura de fiare. Nu aveau nici un rol și nu pregătiseră nimic anume — doar se năpustiră în arenă, prefăcîndu-se că ajută, fugărindu-se, împiedicîndu-se unul de altul și, pînă la urmă, ieșiră buluc și se îndreptară în fugă spre culise. Dar vreme de cinci minute publicul fu atras de zdrențele pestrițe și de mutrele cu adevărat comice ale cîtorva dintre ei. Iar cînd asta se repetă, zi de zi, ieșiră la iveală unele mărunte improvizații, un pic de farsă ușoară, pe care Vašek, care veghea atent de lîngă perdeaua de catifea, le observa, socotindu-le un punct de plecare pentru a doua seară. Din asta nu se născu un clown mare, dar totul

deveni un nou număr: charivari al paiațelor. Iar Circul Humberto își îmbogăți programul cu un element în plus de comic viu, firesc și veșnic plin de prospețime.

Vašek îndeplinea în circ multe asemenea munci — cerceta, lua inițiative, controla. De vreme ce nu putea să schimbe mersul treburilor din afara cercului, pe care le lăsa în grija lui Berwitz și Steenhouwer, se dedică îmbunătățirii celor dinăuntru. Se pricepea în toate direcțiile de activitate, încă din tinerețe avea ochiul exersat și un dezvoltat simț al perfecțiunii. În el rămăsese vie fantezia băiatului crescut în singurătatea pădurilor, ce-și făcea în joacă închipuiri care pentru alții rămâneau o taină. Niciodată nu uită sfaturile pe care le sorbise de pe buzele răposatului Wollschläger. În timpul reprezentației sau al repetițiilor urmărirea caii și fiarele nu numai cu ochii dresorului, ci în primul rând cu ochii educatorului. Observase că fiecare animal are aptitudini și preferințe deosebite, și ținea seama de ele, se străduia să le dezvolte, căutând în minte făgășul cel mai potrivit pe care ar trebui să îndrume aceste preferințe și aptitudini, spre a îmbogăți cu ceva nou și atrăgător munca lor comună.

Îngrijitorii care își închipuiau că ei cunosc pe deplin animalele date în grija lor, precum și întreg restul personalului, care avea convingerea că în cercul lor s-a creat tot ce se poate crea și că un lucru nou poate veni numai din afară, toți rămaseră muți de uimire în fața inovațiilor aduse de Vašek în curs de 3—4 ani în viața cercului, a nenumăratelor elemente noi introduse de el în programul reprezentațiilor.

La fel de atent își supraveghea Vašek și oamenii, în special pe cei tineri, îndemnându-i să caute, să încerce, lăudându-le orice început promițător, ajutându-i, sfătuindu-i, învățându-i.

Sprânzarele jocuri copilărești de odinioară, ca și momentele de amuzament ale oamenilor mari de astăzi făcură să se nască lucruri noi și atrăgătoare pe care Vašek știa să le includă în program, mărindest astfel succesul reprezentației. Pentru el, nimic nu trebuia să se desfășoare în mod mecanic, mort, orice minut petrecut în arenă trebuia să fie acțiune, joc. Vechile numere, intrate ca numere clasice ale artei cercului în munca a generații întregi, căpătau acum, sub îndrumarea lui, o nemaiîntâlnită acuratețe și perfecțiune. Dar Vašek nu neglija nici aspectul exterior, combina costumele, căuta să armonizeze

harnașamentul cailor cu îmbrăcămintea călăreților, renunțând la o mulțime de zorzoane demodate, și cuceri pe deplin inima doamnei maiorese von Hammerschmidt când îi ceru să îmbrace după gustul ei vienez călăreții, și călărețele ce urmau să execute un cadril ecvestru, astfel încît să apară cu adevărat ca oameni din înalta societate.

Îl bucurau aceste mici succese ale celor din jur, dar ar fi dat totul pentru un singur lucru, care scăpa mîinilor lui pricepute și îndemînatice; dacă ar fi putut să treacă însușirile lui asupra fiului său. O dată cu Petříček, creștea alături de el o ascunsă și dureroasă amărăciune. Fiul său era un băiețel drăgălaș, liniștit și zîmbitor, dar slăbuț și bolnăvicios. Iar după ce lăsa în urmă bolile și începu să alerge cu băieții lui Kerholec în jurul vagoanelor, se dovedi a fi tare fricos. Se temea de oameni, se șperia pînă și de un strigăt, iar animalele îi provocau o groază nemărginită. De cîte cri nu încercaseră Vašek sau Helena să-l ducă în grajduri sau la maimuțe, sau la papagali, de cîte ori nu mîngîiaseră în fața lui cîinii și caii pe care îi îndrăgeau atîta, de cîte ori nu-l adămeniseră cu oițele sau cu țapul Barbă-Albastră — dar totul se dovedi zadarnic. De fiecare dată, ochisorii copilului se umpleau de spaimă, obrazul i se boțea a plîns, iar dacă putea să le scape din mîini, îi împingea în lături și fugea pe treptele vagonului. Abia acolo, în pragul ușii, se simțea mai în siguranță. Întreaga familie era nefericită din pricina asta, se întreceau care mai de care să găsească un mijloc de a-i învinge frica, încercaseră cu pilde vii, cu vorbe convingătoare, cu adămeniri, cu promisiuni și daruri, cu povești, cu imbieri la joacă și jucării — zadarnic. La început îi amăgise drăgălășenia plină de farmec a băiatului și nu observaseră acest cusur care se făcea din ce în ce mai simțit. Vašek, obișnuit ca dresor și crescător de fiare să caute cu atenție și să descopere ceea ce era înăscut în firea lor, își dădu seama cu durere cel dintîi că are un fiu fără nici o chemare pentru viața de circ. Apoi își dădu seama de asta bunica Anežka, apoi și ceilalți, și toți se uitau neputincioși la copil, întrebîndu-se uimiți, cui o fi semănînd. Cu familia Karas nu semăna, nu semăna nici cu familia Berwitz și Humberto. Anežka admise pînă la urmă că ar putea să semene familiei ei. Bărbații din familia Steenhouver erau pedanți în treburile serviciului, dar în afara slujbei nu prea dădeau dovadă de eroism. Vašek își

aminti de istorioarele despre venirea unchiului Steenhower la Circul Humberto și trebui să recunoască cu părere de rău că și cu Petříček al lui se întâmpla ceva asemănător.

Familia se consolă cu gândul că poate asta va trece cu anii, și băiatul își va învinge teama, dar Vašek era sceptic. Nu umbri speranțele soției și ale părinților ei, tăcea și contribuia cu dragă inimă la tot felul de încercări prin care urmăreau călirea lui Petříček, dar în sinea sa își zicea că ceea ce caracterizează temperamentul fiului său e frica și că ea va rămîne veșnic în el, după cum un pui de tigru fricos nu va fi niciodată altceva decît un tigru nervos, în care nu poți să ai încredere. În lunile de iarnă, băiețașul începu să meargă la școala primară; din primăvară pînă în toamnă învăța acasă, cu tatăl său, cu bunica, și cu unchiul Frans. În privința asta, Vašek nu avea de ce se plînge. Băiatul se dovedea ager la minte, învăța cu ușurință și depășea nivelul de cunoștințe al celor de vîrsta lui, cu toate dificultățile vieții lor rătăcitoare. Dar și aceste îmbucurătoare succese întăreau convingerea lui Vašek că Petřík nu e menit circuitului și că i-ar strica viitorul dacă l-ar împinge cu sila la lucruri pe care băiatul nu le poate suferi. Asta însemna pentru Vašek o tristețe mută, permanentă, deoarece, ca fiecare tată, ar fi fost fericit să vadă reînviind în copilul său propria-i copilărie. Îl năpădeau părerile de rău atunci cînd se uita la copiii zburdalnici ai lui Kerholec, cum se aruncau pe spatele cailor, cum făceau „lumînări“ și salturi, ori cum munceau pe rupte la ridicarea cortului. Așa fusese tinerețea lui, asta era după părerea lui lumea fericită a copilăriei. De aceea își asculta băiatul cu un prefăcut entuziasm, atunci cînd ridica ochii din vreo carte și spunea pagini întregi pe dinafară. În schimb, Helenka se simțea în al nouălea cer, ascultîndu-l. Pînă la urmă era chiar mîndră că Petřík, copilulei, va ajunge mai sus decît ajunseseră ei în meseria lor de artiști de circ. Vašek nu putea pricepe încîntarea ei. Își explica acest dor de mărire, această năzuință spre mai sus ca o moștenire de la bătrînul Berwitz. Nu i se împotriva, dar simțea că viața Helenei nu s-a împletit niciodată cu viața lui, că între ei, cu toată armonia aparentă, se ridică o barieră nevăzută, care le stăvilește drumul spre deplina fericire. Totdeauna cînd se gîndea la toate acestea îi răsărea în gînd Růženka. Ofta din adînc și se ducea în cortul circuitului sau în grajd, la muncă. De fapt, acolo era casa lui.

În anii cînd spectatorii se împruținaseră atît de catastrofal, rămaseră credincioși Circului Humberto doar adevărații cunoscători și admiratori ai acestei arte. Și aceștia constatau cu încîntare și surprindere că reprezentațiile lui din timpul crizei depășesc cu mult nivelul reprezentațiilor din trecut. Mulți dintre ei aveau prieteni printre artiști. Cînd îi vizitau și îi felicitau pentru reușita programului, artiștii răspundeau mulțumiți:

— Da, e opera lui Vašku.

Oamenii Circului Humberto îi recunoșteau cu dragă inimă meritele. Vašek ieșise din mijlocul lor și nu se îndepărtase de ei, închizîndu-se în vagonul directorial numărul 1. Venea neconținut în mijlocul lor, se interesa de viața pe care o duceau, trăia alături de ei bucuriile și necazurile. În clipele cele mai grele pentru circ, Vašek rămăsese alături de ei, atent la greutățile fiecăruia, străduindu-se să le aducă o ușurare cît de mică. Prima oară cînd nu fuseseră bani să se plătească lefurile, Vašek se îngrijise de familiile cu copii, iar pe burlaci îi consolase cu o glumă de boem. Dacă se îmbolnăvea vreun copil, nu era zi să nu întrebe cum îi merge și nu o dată adusesese doctorul pe cheltuiala lui. Cîteodată, din pricina necazurilor, erau toți amăriți și nervoși, gata să lase totul baltă. Dar iată că apărea Vašku, începea el însuși să se vaiete, să drăcuie, ca pînă la urmă să-l umfle rîsul, cum că domnii sînt din neamul lui Coate-goale, ajunși la sapă de lemn — și dintr-o dată sărăcia devenea veselă și oamenii căpătau curajul să o înfrunte. Deși acum făcea parte din familia directorului, oricine putea să vorbească cu el despre orice — la Vašku găseai oricînd un sfat și un ajutor, sau măcar un cuvînt de mîngîiere, prietenesc.

Alături de el puteai să răzbați prin lipsuri, ba să mai ai încă și succes în plină sărăcie. Bătrînii și încercații oameni de circ își dădeau cu toți seama cît de mult a ridicat el nivelul reprezentațiilor, iar cînd prietenii din diferitele orașe unde jucau îi lăudau pentru programul lor, cu mult mai frumos decît în trecut, nu rămîneau indiferenți la aceste laude.

— Poate că mîine n-o s-avem ce mînca, ziceau ei zîmbind, dar succesul n-o să ne ocolească. Să n-ai ce mînca și să n-ai nici succes, ar fi cumplit.

Era o ultimă mîngîiere din zilele grele, pentru care îi purtau recunoștință tot lui Vašek, și nu făceau o taină din

asta. E greu de spus cum se întâlnește un artist de circ cu altul, dar toți cutreieră lumea și își au pretutindeni răscrucile și vizuinile lor ascunse, aidoma animalelor pădurii. Știu totul unul despre altul și cînd se întîlnesc undeva își spun totul unul altuia. Vašku nu purta încă nici un titlu, însă de pe acum se vorbea despre el sub corturile circurilor și în vagoanele menajeriilor din Europa centrală ca despre cel mai bun director.

Spre toamnă, cînd mai rămăseseră doar zece zile din turneul de vară, li se alătură și domnul Gaudeamus. Munca lui luase sfîrșit, programul următoarelor zece seri era stabilit. Acum mai avea doar de încheiat socotelile. Lucra împreună cu Steenhouwer în fiecare zi cîte o oră sau două, după care hoinărea fără grijă prin circ. După o vreme îndelungată domnul Gaudeamus avu prilejul să vadă din nou, de aproape, munca lui Vašek, și îi recunoscă stilul propriu în tot ce făcea. Domnul Gaudeamus văzuse multe și își amintea de numeroase personalități ale arenei, pe care timpul le acoperise cu vîlul nerecunoștinței și uitării. Iar astăzi cu cît îl urmărea pe Vašek, cu atît îl admira mai mult.

— Știi, Vašku, ai un optimism de-a dreptul miraculos! îi spuse domnul Gaudeamus într-o zi, după repetiție.

— Mă bucură, zise Vašek, așezîndu-se alături de el, pe marginea lojei. Dar, de fapt, ce înseamnă asta?

— Optimismul? Cum să-ți spun? E o credință adîncă, sau pur și simplu un principiu, că pînă la urmă totul va fi încununat de succes, iar omul nu trebuie să se amărase din cauza insucceselor temporare. Aici stă secretul uimitoarei înfloriri a Americii. Fiecare american e un optimist, care crede pur și simplu în succesul lui și nu admite că poate da greș. Dumneata ești un asemenea american. Dumneata ai o astfel de încredere în viitor. Oricare altul, în condițiile în care conduci Circul Humberto, s-ar fi dat bătut. Dumneata însă, lupti, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat.

Vašek se uită la Helena, cum se urca în șa, și întoarse capul spre Gaudeamus.

— Socotești deci că omul trebuie să creadă orbește? Nu ți se pare însă că e vorba de o siguranță foarte ieftină?

— Doar nu vrei să spui, Vašku, că te îndoiești de viitorul Circului Humberto?

Vašek făcu vesel din cap Helenei, care tocmai se avînta în trap și se întoarse iarăși spre domnul Gaudeamus.

— Și dacă m-aș îndoi?

— Cum? Admiți falimentul?

— Dumitale pot să-ți spun, baroane, fiindcă știi să taci. Chiar sînt convinși că falimentul e aproape. N-ar trebui să se întîmple, dacă socrul meu s-ar hotărî pentru o schimbare rapidă în ce privește animalele noastre. Dar nu-l putem determina să o facă. S-a cramponat de o sigură idee, care i se pare salvatoare, și refuză orice sfat. Intenționează să vîndă construcția și să realizeze un câștig din vînzarea terenului. Se ia după Kranz. Nu știi dacă o să reușească, așa cum am dori-o noi. Dacă nu reușește, catastrofa va surveni imediat, n-o să mai putem rezista. Dacă reușește, sfîrșitul va fi ceva mai depărtat, dar iarăși de neînlăturat.

— Am auzit însă că numărul cu fachirul a dat roade bune.

— Da, numai că asta nu-i decît o soluție temporară. Ne menținem deasupra apei cu prețul unei asemenea concesi, pe care eu unul nici n-am crezut-o cu putință. Acum, totul se uzează rapid, peste tot se simte nevoia de renovare. Iar pentru asta nu ne-ar ajunge nici câștigul a zece fachiri. În plus, trebuie să mă aștept și la faptul că, mai devreme sau mai tîrziu, poate surveni vreo nenorocire, vreun insucces, sau vreun eșec. Ajunge o nimica toată și sîntem la pămînt.

— Înțeleg, Vašek, e clar, dacă mi-o spui dumneata. Totuși, de unde ieși puterea să rămîi mereu neclintit, liniștit și zîmbitor? Precum văd, optimist nu ești. Atunci?

— Datoria, baroane, nu înseamnă nimic?

— Datoria?

Domnul Gaudeamus își netezi încurcat mustățile cînite. Datoria... desigur... el însuși a jurat cîndva credință împăratului și a vorbit soldaților despre asta... Dar unde sînt toate acestea? Cît de departe au rămas, acolo, într-o lume care și-a închis porțile pentru el! E oare cu putință să mai existe azi, și încă într-un cerc, un civil care să se simtă ca un soldat sub jurămint? Și chiar mai legat de acest jurămint decît a dovedit cîndva... *Rittmeisterul* Max von Schönstein?

— Hm... Vašku... după cum¹ văd,¹ semenii cu unul din acei vestiți căpitani din poveștile marinărești, care nu pără-

sește puntea de comandă atunci cînd vaporul se scufundă în valuri și preferă să piară o dată cu nava.

Vašek îl privi lung, și pupilele i se îngustară.

— Te înșeli, baroane, rosti el după o clipă. E o mică greșeală în comparația dumitale. Vaporul meu nu e Circul Humberto. Vaporul meu e meseria mea, baroane, și ea nu se va scufunda.

XII

A doua zi după această discuție, domnul Gaudeamus veni din nou la Vašek.

— M-am gîndit, tinere prieten, la ceea ce mi-ai spus ieri, începu el din nou vorba, și trebuie să-ți mărturisesc că îmi impui. Să te lupți astfel, și poate fără speranță, pentru asta e nevoie de caracter. Un singur lucru nu-mi explic: cum de poți să te desparți cu inima atît de ușoară de Circul Humberto? Doar știi bine și ești pregătit: cercul va dispărea...

— Da. Dar nu cu inima ușoară, baroane, nu cu inima ușoară. Dimpotrivă, îmi pare rău și văd multă bătaie de cap în viitor.

— Nu înțeleg prea bine. Te aștepți la falimentul cercului, dar crezi în arta dumitale, și desigur că nu te înșeli. De unde, atunci, regretul și teama?

Vašek nu răspunse. Întrebarea baronului îl săgetă în cel mai ascuns colțișor al inimii. Nu-i plăcea să vorbească despre asta nici acasă, darmite cu străinii. În schimb, simțea deseori nevoia să spună cuiva ce gînduri îl frămîntă, ca să scape de povara lor. Baronul era un bun duhovnic, trăise alături de ei și totuși se ținuse deoparte, era un om cu experiență și îl iubea. Chiar în ajun, Vašek îi spusese mai mult decît ar fi vrut — acum să știe cel puțin tot.

Îl luă pe domnul Gaudeamus de braț și-l duse puțin mai departe, ca să nu-i audă cineva.

— Am să fiu sincer, baroane, dar te rog să păstrezi pentru dumneata ceea ce am să-ți spun. Lucrul cel mai dureros pentru Circul Humberto e că nu are un moștenitor.

— Cum așa? Doar dumneata ești aici, în deplina putere a vârstei și mai capabil decât oricare altul...

— Da, sînt. Dar nu mă gîndesc la mine. Mă gîndesc la urmașul meu.

— Petriček?

Vašek incuviință în tăcere din cap, copleșit dintr-o dată de amărăciune și durere.

— Ce-i cu Petriček? Știu că băiatul e sănătos.

— Da, e sănătos, baroane, numai că nu-i făcut pentru circ. E fricos. Se teme de tot ce-l înconjoară, mai cu seamă de animale.

Și Vašek îi împărtășe domnului Gaudeamus toată amărăciunea pricinuită de băiat, încercările de a-i trezi cît de cît interesul pentru lumea în care creștea — încercări zadarnice, fiindcă Petriček răminea mereu în afara acestei lumi, iar atunci cînd se întâlnea cu viața cercului era cuprins de teamă și de tremur nervos.

— Ciudat! făcu domnul Gaudeamus după o clipă. Fiul dumitale și nepotul lui Berwitz! Mama călărează-acrobată, iar bunica o pasionată iubitoare de animale! E adevărat, însă, că niciodată nu l-am văzut în preajma arenei.

— Nu spun că e un copil nereușit, adăugă Karas. Dimpotrivă, e un băiat ager la minte, inteligent, profund în gîndire, învață cu ușurință, citește și scrie în cehă și în germană, poate că va fi un student eminent, dar niciodată nu va fi moștenitorul Cercului Humberto. Dacă aș ști că trebuie să-l las lui această moștenire, aș putea să mă împotrivesc lui Berwitz și să iau conducerea. Așa, însă, mă gîndesc mai degrabă dacă nu mi-aș putea orîndui viața altfel, fără această veșnică trambalare. În timpul verii putem să-l pregătim noi înșine pentru școala primară, dar dacă ar trebui să învețe mai departe, ar fi mai bine să ne stabilim undeva. E o chestiune dificilă.

— Hm! clătină din cap domnul Gaudeamus. La Hamburg se inaugurează un teatru de varietate. O clădire mare, modernă, cu toate accesoriile. Ar fi ceva potrivit pentru dumneata. Dar degeaba, acolo proprietarul va fi și director. N-ai auzit nimic de asta?

— Nu. Habar n-am.

— Ar fi trebuit să știi. Va fi o mare concurență pentru sezonul de iarnă.

— Frumoasă surpriză ne mai așteaptă. Îți spuneam ieri că e de ajuns o singură lovitură. Poate că tocmai asta va fi.

— Cel puțin n-o să vină imediat. Pînă la iarnă nu vor termina construcția. După cîte știu, nu pot inaugura localul pînă în primăvară, și atunci pleacă și cirul dumneavoastră în turneu.

— De ce spui: „cirul dumneavoastră“? De ce nu spui: „cirul nostru“?

Baronul zîmbi stingherit.

— Nu-ți scapă nimic, Vašku... De asta am venit ieri la dumneata. Ești dintre cei care știu să privească răul în față. Și mă tem că n-aș fi în stare să-i vorbesc deschis bătrînului. În ultimii ani a îmbătrînit mai mult decît era de așteptat. Spuneai că te gîndești cum să-ți orînduiești viața, fără această veșnică trambalare din loc în loc. Îți mărturisesc, prietene, că și eu m-am saturat de ea pînă-n gît. În fiecare zi alt hotel, altă bucătărie, altă femeie — asta nu poate continua așa, la infinit. Înțelepciunea vîrstei cere să pun capăt acestui fel de viață și să mă mărginesc la o singură casă, o singură bucătărie, o singură femeie.

— Nu cumva vrei să te însori? exclamă Vašek, împreunîndu-și palmele cu zgomot.

— Ba da, vreau! răspunse domnul Gaudeamus sigur de sine.

Vašek îl privi cu coada ochiului. La prima vedere, domnul Gaudeamus părea grozav de spilcuit, dar cine îl cerceta mai cu luare-aminte observa că mustața-i mindră și părul trebuie cănite vîrtos ca să nu iasă la iveală cît sînt de încărunțite, că fața îi era plină de crețuri, iar pleoapele subțiate și înroșite.

— Mă însor, prietene, repetă domnul Gaudeamus și, dintr-o dată, parcă prinse poftă de vorbă: Ce altceva aș putea face? Sper că nimeni dintre voi n-a fost atît de naiv să-și închipuie că, slujind cirul, aș putea să-mi încropesc un cît de mic capital. Capitalul meu e numele meu nobil. Și mi l-am păstrat intact pînă la această vîrstă — deși trebuie să-ți spun că, dacă ar fi fost posibil să-l înstrăinez, după expresia juriștilor, contra plată, abia dacă aș mai fi fost azi ceva mai mult decît un simplu domn Gaudeamus.

— E o veste tristă pentru noi îmbucurătoarea dumitale hotărîre. Domnul Gaudeamus nu va mai lucra pentru noi! Cel puțin pot să știu cine e fericita doamnă?

— O, mă rog, între noi nu există secrete. Încredere pentru încredere. Doamna Melania Sax, născută Kunert, Viena.

— Văduvă...?

— Da. Cea mai bună mireasă e văduva. Știe de ce se mărită. Iar doamna Sax întrunește înțelepciunea coaptă a unei vârste respectabile cu situația plăcută a unei averi mobile și imobile. Un imobil în departamentul 3, o vilă la Sparbach, o fabrică la Leopoldov, o vie la Grinzing, trei milioane de galbeni la Banca agricolă. Mai mari pretenții asupra frumuseții și patriotismului ei nu pot avea.

— Așadar, vei deveni fabricant?

— Desigur! Am cutreierat destul prin lume, aproape ca un simplu om ce lipește afișe și face reclamă scamatoriilor circuitului. A venit vremea să mă apuc de o muncă creatoare și să sporesc averea acestei lumi prin marea producție.

— E de necrezut, baroane, câte lucruri ești în stare să faci în viața asta! Și ce vei fabrica?

— Pomezii, prietene, pomezii. Domnul Sax era un renumit specialist în această branșă, furnizorul casei regale. Totdeauna de Crăciun îi trimitea împăratului, încă de la suirea lui pe tron, un coș cu flacoane și cutiute de creme și pomezii, să-i ajungă un an întreg, și asta pe degeaba. Știi cât sînt de zgîrciți Habsburgii. Pentru cîteva livre de unsoare parfumată, domnul Sax primea în fiecare an cîte o scrisoare de mulțumire scrisă chiar de mîna împăratului, iar firmei i se îngădui să-și spună *Fournisseur de Sa Majesté!* Ei bine, începînd cu acest Crăciun, acest *fournisseur* voi fi eu! Berwitz o să mă invidieze aflînd că am devenit dintr-o dată *impérial* și *royal*. Pentru mine, în schimb, va fi o satisfacție. Împăratul m-a alungat din Viena ca ofițer, dar ca fabricant de pomezii îmi va mulțumi cu propria lui mîină. *Voilà!* O să spui că e un salt mortal, iar eu am să-ți răspund că pentru mine e un sold destul de frumos.

— Ei, atunci se cuvine să te felicităm, baroane, negreșit. Vom avea mult de furcă pînă să putem înlocui experiențași cunoștințele duminale.

— Dacă îmi permiți să-ți dau un sfat, Vašek, tocmai în baza experienței ce-o am, ți-aș spune să nu mai faci ca pînă acum. Nu mai porni cu caravana asta jalnică pe drumuri. Nu rentează. E scump, dar mai ales încet. Așa se mergea cu 50 de ani în urmă. Atunci aveai răgaz pentru toate.

Azi, însă, trăim alte vremuri. Azi, timpul aleargă în galop. Văd asta peste tot pe unde mă duc. Europa nu mai e bătrîna și liniștită Europă de odinioară, a început să bată și pe aici vîntul nebuniei americane. De cînd sînt nu mi-a plăcut America. Știi, nu pot să sufăr țara în care temperatura se măsoară cu termometrul lui Fahrenheit. Nu-i mai cald decît pe aici, dar după grade s-ar zice că e un adevărat iad. Iar ei se comportă de parcă cifra ridicată a gradelor le-ar urca temperatura. Vremurile frumoase de idilă pașnică, vremurile cînd eram stăpînii nestîinjenii ai orelor și zilelor și cînd o săptămînă în plus sau în minus nu conta, au apus, infectate și distruse de bacilul vitezei. Lumea a descoperit brusc că timpul e o marfă și-l vind ca la farmacie: un dolar minutul, trei dolari minutul, cinci dolari minutul. În perioada ultimei crize s-a descoperit prețul minutului, și de atunci s-a urcat de trei ori. Masa pe care o luam în tihnă un ceas, azi trebuie să o înfulec în douăzeci de minute, ca să nu pierd timpul. Caii dumitale, Vașku, vor rumega la fel de tacticos ovăzul și se vor adăpa cu aceeași tihnită încetineală ca și pînă acum, pentru că sînt creaturi nobile, de rasă, și nu robii cursurilor de la bursă, ai goanei nebunești, ai febrei vitezei. Voi, cu circul vostru, vă tîriți vreme de zece ceasuri pînă la un oraș unde acceleratul te duce azi într-un ceas. Iar în zece ceasuri ajungi cu trenul acolo unde caii te duc în zece zile. Și o să tot șchiopățați așa în vremurile noi de azi, irosind toate cele 365 de zile ale anului pentru o treabă care s-ar putea face într-o lună.

— Există un dram de adevăr în ce spui, baroane. Dar care-i soluția? Cum să ne zorim? Doar n-o să scot sufletul cailor pe drum!

— Nici n-ai ciștiga nimic cu asta. Există o singură soluție și tocmai de ea țin să-ți vorbesc, acum, înainte să ne despărțim. Renunță la tracțiunea animală. Folosește-te de avantajul pe care ți-l oferă drumul-de-fier. Dacă nu silești timpul să alerge în goana trenului, duci circul de ripă, vei irosi toți banii pentru mîncarea oamenilor și animalelor.

— Doamne, baroane! Păi știi ce-ar însemna asta? Să vindem totul și să o luăm de la capăt. Crezi că e posibil?

— Nu numai că e posibil, dar dacă vrei să salvezi cu adevărat circul, e absolut necesar. Trebuie să căutați orașele mari, ca să dați cît mai multe reprezentații. Trebuie apoi să

scurtați drumul între orașe, reducînd la maximum timpul transportului. Altfel, nu merge, crede-mă. În America așa se obișnuiește: chiar și Kranz se pregătește să facă treaba asta.

— Kranz?

— Da. A și comandat vagoane pentru elefanți.

— Dar pentru asta e nevoie de mulți bani, de foarte mulți bani!

— Din păcate, așa e! încuviință domnul Gaudeamus. Iată un rău împotriva căruia grandiosul nostru secol de descoperiri n-a fost în stare să găsească un leac eficient.

Vašek nu era cituși de puțin vesel atunci cînd se despărțiră. Știa că au ajuns într-un punct critic, în care noi și noi obstacole se îngrămădeau în fața lor și că ei vor fi mereu slabi întîmpinîndu-le, pentru că totdeauna vor fi prea tîrziu gata cu pregătirile. Greșiseră în chestiunea turneului din Suedia, cînd, dintr-un exagerat sentiment al onoarei, refuzaseră să facă datorii. Pierduseră această șansă, iar după aceea se înglodaseră în datorii. Omul nu trebuie să piardă niciodată șansa care i se ivește în cale — și asta ține de simțul său de răspundere, își spuse Vašek. Acum, însă, orice învățăminte erau tardive, greșeala nu mai putea fi îndreptată. Pierduseră ritmul. Nu mai puteau să o ia înaintea vremii, ca să-și pregătească viitorul. Soarta lor era-să lupte zi de zi pentru o existență mizeră.

Avu senzația neplăcută că întreaga întreprindere se va năruî înainte chiar de a veni acel temut impuls din afară. Prea multă bătrînețe se făcuse dintr-o dată simțită în toate părțile: bătrînul și bolnavul Hamilton, Arr-Şehir, care abia își mai trăgea picioarele, Gaudeamus, care pleca, Selnicki, care se ramolea cu fiecare zi. Într-adevăr, în ultima vreme și acest strălucit capelmaistru decăzuse, atît din punct de vedere al aspectului exterior, cît și al capacității de muncă. Își pierduse înfățișarea marțială, umbla în haine ponosite, mustățile ce-i umbreau fața puhavă se pleostiseră, privirea îi era tulbure și încețoșată. Nu bea mai mult ca înainte, dar nu mai suporta alcoolul și cîteodată se îmbăta de-a binelea. Se menținea mulțumită numai excepționalei sale rutine, dar Vašek știa că nu se mai poate bizui pe el, în cazul cînd ar trebui să transforme din temelii Circul Humberto. La urma urmei, pe cine se putea bizui dintre oamenii vechi? Meșterul ridicătorilor de cort, Vendelín Malina, era slab de-l doborai

la pământ cu o suflare, Kerholec se îngărășase și devenise mai ticăit, iar tatăl lui Vašek, Karas Anton, se apropia de șaizeci de ani și vorbea mereu de întoarcerea sa la căsuța din Horní Sněžna. La Hamburg îi aștepta o construcție putredă, precum și o concurență nouă și necunoscută. Deasupra tuturor plana neîngrădită autoritatea directorului Berwitz, acum trecut de șaptezeci de ani, care nu voia să renunțe la nimic din ceea ce fusese acceptat odinioară și care primea loviturile ca pe o ingratitude a destinului și o nedreptate făcută lui, Emirul cailor albi și înaltul demnitar persan și turc.

Lui Vašek nu-i rămase altceva de făcut decât să-i aducă cu menajamente la cunoștință neplăcuta veste a plecării domnului Gaudeamus.

— Baronul va pleca... Gaudeamus pleacă... repeta Berwitz dus pe gânduri. Se părea că e un fapt la care nu se așteptase niciodată. Clătina capul cărunț și repeta mereu: Gaudeamus pleacă... Selnicki pleacă...

— Ce spui, tată? strigă Vašek. Și Selnicki?

— Mai devreme sau mai târziu, pleacă și el, băiete. Trebuie. Nu-l putem reține. Are ceva în neregulă, uite, aici...

Și Berwitz arată cu degetul la frunte.

Totul se petrecuse în ajun, după cum îi povesti Berwitz lui Vašek mai târziu. Capelmaistrul venise la repetiție și abia se putea ține pe picioare. La început, Berwitz nu i-a spus nimic, dar după câțva timp s-a dus la el și l-a luat repede, cu autoritatea-i de director. Asta se întâmpla pentru prima dată de când lucrau împreună. Selnicki a tăcut îndelung și în cele din urmă a ridicat capul.

— Nu-s eu vinovat, directore, i-a spus el. Câtă vreme alergau în arenă caii, iar acolo sus aveam notele, era în regulă. Acum, însă, intru în cort și deodată văd cum notele galopează în cerc, în arenă. Pătrimi, doimi, optimi, una după alta, în goană.

— Or fi pătrimile de risling și optimile de vermut, ce zici? a țipat la el Berwitz.

— Nu, directore, a șoptit înspăimântat Selnicki. Note, note adevărate, cu căpșorul negru sau alb, și cu un picioruș în jos. Unele aveau și câte un punct de stacato deasupra.

L-a trecut un fior — povestea bătrînul Berwitz — ca pe orice om sănătos, cînd vede așa ceva în fața ochilor. El, Berwitz, a vrut să-l ia la rost, adică să nu facă glume proaste,

dar Selnicki o ținea una și bună: cînd intră singur în arenă, vede acolo notele lui.

— Știi, directore, a adăugat capelmaistrul, asta e sfîrșitul. Dacă și muzica de la cîrcă a decăzut, apoi atunci totul s-a sfîrșit. Acum bea ca să nu mai văd.

— Pe scurt, a luat-o razna! își încheie Berwitz povestirea. S-a zăpăcit de tot. Dar și cît a băut, de dimineața pînă noaptea tîrziu, cît e anul de lung. Trebuie să ne despărțim de el. Pe ei doi, pe Selnicki și Gaudeamus, n-o să-i înlocuiesc eu. Rămîne în grija ta — eu sînt prea bătrîn pentru asta. Cînd o să ajungem la Hamburg, vînd construcția, asta-i ultima mea îndatorire. Pe urmă, după ce avem milioanele în mînă, faci ordine așa cum vei dori.

XIII

Tinerii Krémárik și Cerha din Horní Sněžna, ridicători de cort, mergeau înainte, ca doi cavaleri suedezi, cu pălării negre cu borul larg și panase fluturînde din pene de struț, cu cizme înalte pînă la jumătatea pulpei. Suflau amîndoi în trompetele fabricate de domnul Červený din Hradec Králové și trîmbișatul lor făcea să răsune străzile hamburgheze pe care treceau cale de cinci străzi împrejur. Iar oamenii se adunau în fugă să vadă pestrița cavalcadă — întoarcerea Circului Humberto la reședința de iarnă. Petr Berwitz se simțea dărîmat și sleit de puteri de pe urma ultimelor evenimente. Acum însă, cînd știa că întreg Hamburgul aleargă să-l vadă cum își conduce oamenii, se urcă în șa scuturîndu-se de toată oboseala. Stătea ca un pașă pe armăsarul său berber, cu picioarele zvelte și subțiri; din cînd în cînd îl lăsa să joace și să se cabreze, dornic să arate că e în stare să stăpînească doar cu o ușoară apăsare de genunchi animalul nărăvaș, și în același timp saluta plin de eleganță cu cilindrul său gri, mulțumind aplauzelor mulțimii. Anežka Berwitz călărea alături de el, într-un costum negru de amazoană, pe cap cu un mic cilindru cu voal, mîndră și impunătoare ca o contesă ori o regină. În spatele lor veneau Vašek și Helenka — o splendidă pereche de că-

lăreți, îmbrăcați în costume de vânătoare de un roșu strălucitor, de-ai fi zis că merg după hăitași, la vânătoare de vulpi. Apoi veneau, într-un șir nesfârșit, călăreții și călărețele, neînșeuati, urmați de uriașul Bingo, uriașul Ali-Baba, uriașul Singapore, uriașa Fathma, uriașul Jugguth, uriașul Sahib — șase elefanți, care pășeau agale pe străzile orașului, uitându-se cu ochii lor mici la tarabele cu grămezi de varză și conopidă și la coșurile vânzătorilor de portocale și pepeni. Oamenii rideau când vedeau cei doi micuți terrieri fugărindu-se și lătrind vesel printre picioarele ca niște imense coloane mișcătoare ale lui Bingo. Era o frumoasă zi de toamnă. Culoarele vii ale costumelor străluceau în lumina soarelui, iar animalele cu mirosul lor fin adulmecau aerul, în care stăruia un iz ușor de motorină și pește. Știau că e mirosul lăcașului lor de iarnă și că de acum înainte le aștepta căldura și tihna unui grajd adevărat.

Porțile din spate ale cercului se deschiseră larg și administratorul angajat pe timpul verii se ivi îndată, salutând apariția directorului. Berwitz se îndreptă grăbit spre spațiul din spatele arenei și din trei pași se află în pragul cercului. Arena, cu rumegușul proaspăt greblat, părea o lipie cu un luciu îmbietor, stalurile așteptau curate, pe scaunele din loji nu se vedea un fir de praf, ferestruicile de sub acoperiș scilipeau. Seara putea să aibă loc reprezentația. Administratorul i se înfățișă fără zăbavă ca să-i dea raportul. Vorbea doar de lucruri mărunte, ca, bunăoară, despre un geam spart, despre nevoia de a vopsi ușile, ori de a repara un burlan. Berwitz se mulțumea să dea din cap; bine, bine, nu-i nimic. Dar deodată tresări și-l privi cu atenție pe administrator.

— Acum trei zile, raporta acesta la fel de sec ca mai înainte, au venit doi oameni de la primărie, zicând că sînt comisia de verificare a clădirilor și că vor să cerceteze construcția cercului din considerente de securitate.

— Și le-ai dat drumul înăuntru? îl întrerupse Berwitz cu bruschete.

— Le-am spus că domnul nu e prezent și că nu pot să-l las înăuntru fără permisiunea dumnealui. Ei însă au răspuns că sînt veniți în interes de serviciu și că n-am dreptul să-i împiedic să viziteze construcția, că ei tot vor face asta și că vor întocmi un proces-verbal abia la înapoierea domnului.

— E nemaipomenit !

— Ce era să fac? Mi-au arătat și o hîrtie de la primărie.

— Și le-ai dat drumul înăuntru?

— Da, dar am mers și eu cu ei.

— Și ce au constatat?

— Clătinau din cap, cum că baraca e foarte veche, că lemnul a putrezit, că stalurile nu-s destul de trainice ca să prezinte siguranță, că apa se scurge prin tavan și că nu există destule ieșiri în caz de incendiu.

— Ia te uită ! Așa, deodată ! Zeci de ani de-a rîndul totu a fost în ordine și azi, tam-nisam, nu există destule ieșiri în caz de incendiu !

— Asta le-am spus și eu, dar ei o țineau morțiș, cum că azi sînt alte regulamente de construcție și securitate.

— Și ce-au zis la urmă?

— Ziceau că deocamdată nu pot face nimic, adică atita vreme cît lipsește proprietarul, dar că au să mai vină o dată, cînd se va înapoia domnul director, ziceau, să întocmească procesul-verbal.

— Bine, mulțumesc, dădu Berwitz din cap, și-l lăsă pe administrator să plece. Stătu o clipă posomorit, mușcîndu-și buzele, apoi se răsuci pe călcîie și ieși prin grajduri în curtea din spatele circului. Unele dintre vagoane își luaseră vechiul lor loc, altele abia soseau. La vagonul numărul 1 scara era lăsată — pesemne că Anežka se afla înăuntru. Berwitz urcă treptele și intră.

— Mîine dimineață mă duc la primărie, începu el fără nici o altă introducere, de cum închise ușa.

— S-a întîmplat ceva? întrebă femeia, care se pieptăna în fața oglinzii, întorcîndu-se spre soțul ei.

— Construcția noastră nu lasă pe careva de acolo să doarmă. A fost aici comisia de control a clădirilor și are unele obiecții.

— O fi la mijloc noua concurență, ce zici? Teatrul de varieteu de care i-a vorbit Gaudeamus lui Vašku?

— Poate... vezi, la asta nu m-am gîndit. Da. Pesemne că aici e buba. M-am săturat pînă-n gît de încurcăturile astea fără sfîrșit. Vînd construcția.

— Acum, în toamnă? N-ar fi o faptă necugetată, Petr?

— Ai dreptate. Nici eu n-aș vrea s-o vînd imediat. Dar pot pune o clauză, ca să o folosesc pînă la primăvară. Cre-

de-mă, vreau să scap de ea, vreau să am odată totul în ordine, vreau să mai văd o dată în mînă bani, bani mulți foarte mulți. Milioane, draga mea, atîta valorează azi proprietatea asta, fiind un teren excelent pentru construcții. Și eu să mă las dus de nas de o tîmpită de comisie? În lipsa mea vin aici niște neisprăviți și rîcîie lemnul să vadă dacă nu-i putred. Noroc că n-am fost de față, că s-ar fi adunat o grămadă frumușică de insulte la adresa persoanelor oficiale și, pe lîngă asta, poate și grave răniri corporale. Lemn putred! Stîlpi mincați de cari! Le-aș fi dat eu vreo cîteva cu un stîlp dintr-ăștia în cap, să se convingă cît de sănătos e lemnul!

— N-ar trebui să te enervezi atît, Petr...

— Eu nu mă enervez, lumea mă enervează. De zece ani mă zbat să asigur existența atîtor familii, punîndu-mi toată averea la bătaie, și n-aud de nicăieri nici măcar un cuvîntel de laudă, nu primesc de nicăieri nici un ajutor, dar să-mi pună mîna în gît și să vrea să mă lipsească de posibilitatea de a-mi cîștiga pîinea, de asta sînt în stare autoritățile! Ah, primăria asta! Cîte reprezentații de binefacere n-am dat pentru săraci, pentru orfani, pentru spitale, pentru darurile de Crăciun! Și așa, deodată, nu le mai plac, cică lemnul e putred! Își găsesc din senin timp să cerceteze scaunele din Cîrcul Humberto, dacă nu cumva se surpă sub trînjii lor! Și eu n-am fost aici, n-a fost nimeni aici să fi luat biciul în mînă și să-i fugărească pe șacaliiăștia nepofțiți prin toată arena!

Petr Berwitz bătea în masă cu pumnul lui ciolănos. Fierbea de mînie, căci prea de multă vreme o ținea în el, fața i se congestionase și vinele de la gît i se umflaseră.

— Pentru numele lui Dumnezeu, te rog, Petr! stăruie Anežka, neliniștită de această năvală de mînie, cum încă nu mai văzuse la soțul ei. Nu te lăsa pradă nervilor, nu-ți strica prima zi. Construcția e veche, dar mîine o să-i convingi tu că nu-i așa. Pentru o iarnă e prea bună. Cît crezi că o să-ți aducă vinzarea terenului?

— Parcă pot să știu, se răsti la ea Petr. Cinci milioane, opt, zece... Dar mai întîi trebuie să pun la punct obrăznicia asta. Auzi, să vină hoțeste o comisie!

— Zece milioane e poate cam mult, obiectă Anežka, vrînd să-i abată gîndurile în altă parte.

— Cum? Mult? Adică, te tocmеști cu mine? Tu, propria mea nevastă? La o surpriză ca asta nu m-am așteptat, zău! Și cît crezi tu că face? Un milion, hai? Ha-ha-ha! Doamna Berwitz vrea să-l lipsească pe domnul Berwitz de nouă milioane în cap! Ce istorie! Adevărată scamatorie de bilci!

— *Mais vous êtes un fou, mon cher!*¹ N-ai văzut cumva și tu alergînd notele prin arenă, ca Selnicki?

— Nu. Dar n-am văzut alergînd nici comisia primăriei, pricepi, și asta mă roade și o să mă roadă, pentru că m-am săturat să tot fiu hărțuit...

— Drăgul meu, spuse Anežka, ridicîndu-se încet și demn, dacă nu încetezi cu ieșirile astea nebunești, plec. Nu suport acasă astfel de urlate.

— Așa! gîfii Berwitz. Va să zică nici acasă n-am voie să urlu atunci cînd îmi vine și cînd simt nevoia să urlu, ca să nu plesnesc. Mda, sigur, eu doar sint soțul! Dacă aș fi un leu sau un tigru puturos și aș rage, doamna Anežka ar alerga negreșit la mine și m-ar mîngîia, dar cum nu-s decît soț, gingășia dumneaei s-a simțit deodată lezată...

Nici nu apucă însă să-și sfîrșească vorba, că Anežka îl lăasă singur în vagon, trîntind ușa în urma ei. Zguduitura îl făcu să se dezmeticească. Berwitz se uită o clipă spre ușă, apoi șuieră printre dinți și începu să-și desfacă furios plas-tronul alb. Își smuci cravata cu atîta putere, încît o sfîșie. O ridică în fața ochilor cu amîndouă mîinile, cercetîndu-și isprava, și din nou șuieră printre dinți. Apoi, deodată, az-vîrli cravata jos, luă cilindrul cenușiu de pe masă și îl trînti peste cravată, își scoase manșetele, le aruncă peste pălărie, își smulse gulerul de la gît și-l buși de pămînt, după care începu să le calce în picioare: cilindrul, cravata, manșetele și gulerul.

Seara, la reprezentația de deschidere a noii stagiuni, directorul Berwitz prezintă dresura sa de cai, întunecat, cu fața adumbrită parcă de un nor. Peste noapte se zvîrcoli în somn, iar dimineața cînd se sculă nu schimbă o vorbă cu nimeni, se îmbracă foarte îngrijit și, anunțînd că se duce la primărie, plecă. Anežka ridică ochii și se uită doar cu ce picior trece pragul. Văzînd că a pășit cu dreptul, se întoarse mulțumită la costumul vechi pe care îl repara.

¹ Ți-ai ieșit din minți, dragul meu! (Fr.)

Pe la ora zece și jumătate, Vašek repeta cu tigrii. Tigrii stăteau toți la locurile lor, pe piramidă și pe taburete; Vašek tocmai voia să treacă la sărituri, când observă deodată că tigresa Ramona, cel mai tânăr exemplar din Sumatra, tremura, zbîrlită toată. Aproape în același timp se zbîrli și uriașul Bengali, și ochii lui licăriră, aruncînd scînteii verzi. Probabil că se întimplase ceva de se neliniștiseră pînă într-atît, fiindcă și ceilalți începură să dea semne de agitație. Vašek le vorbi calm, dar se retrase pe nesimțite vreo cîțiva pași, pentru a prelungi saltul amenințător al Ramonei sau al lui Bengali. După aceea își dădu seama că tigrii nu se uită la el, că iritarea lor venea de undeva din afara gratiilor. Întoarse ochii pentru o fracțiune de secundă și înlemni. Lîngă peretele de gratii stătea ca o umbră Vendelín Malina, alb ca varul la față și cu privirea rătăcită.

— Ramona! Bengali! Jos! strigă Vašek răstit, vrînd să împiedice săritura fiarelor. Ramona, jos! Bengali, jos! Tigrii, nervoși, se așezară în silă.

— Pentru Dumnezeu, Malina! zise el cu jumătate de glas, fără să-și ia ochii de la sălbăticiunile vărgate. Ce faci aici, omule? Ai putea să provoci o nenorocire...

Bătrînul stătea nemișcat, cu fața-i lividă lipită de gratii.

— Ce e, Malina? întrebă, sicîit, Vašek.

— Vă rog frumos... și gura fără dinți a lui Malina începu să tremure puternic — vă rog frumos... unde-i... unde-i... stăpînul?

Bătrînul avea un aer înspăimîntător de misterios, părea o arătare de pe altă lume și abia era în stare să vorbească. Vašek simți cum îl trec fiorii, dar își învinse tulburarea, pocni din bici și strigă:

— Jos, *allez!*

Tigrii se supuseră mormăind, deschizîndu-și colții și scuipînd, și se dădură jos de pe taburete.

— *Open the door!* strigă Vašek celor doi îngrijitori din spate. Repetiția s-a terminat!

Trupurile vărgate ale fiarelor se grăbiră în salturi prelungi spre ieșirea din arenă, și în urma lor se auzi zgomotul zăvoarelor trase. Vašek așteptă nemișcat pînă ce ultimul tigru păși în coridorul zăbreliț și abia după aceea se întoarse spre Malina.

Vendelín Malina dispăruse.

În acea clipă, bătrînul Malina se afla în biroul contabilității, la trei pași în spatele lui Frans Steenhouwer, care habar nu avea de prezența lui. Steenhouwer tocmai isprăvise cu mutatul hîrtoagelor sale din vagon în biroul de iarnă. Avea în față teancuri de tratate financiare și de broșuri, pe care le așeza pe etajeră și în dulap. Umblînd cu cărțile, nu-l auzise pe Malina intrînd. Își încărcase brațele cu un teanc mare, dar cînd se întoarse, se sperie grozav dînd cu ochii de Malina și scăpă cărțile cu zgomot la pămînt. Bătrînul livid nici nu se clinti. Avea aceeași căutătură speriată și rătăcită. Un fel de vaiet îi scăpă de pe buze:

— Unde-i... unde-i.... stăpînul...?

Bătrînul administrator și contabil al cercului simți că-i vine rău. O desperare neputincioasă iradia de pe fața palidă și cu bărbia căzută a bietului Malina, o neputință și o neajutorare pe care nu le deslușești decît în tînguirile unui somnambul! Și cît de ciudată întrebare! Cine i-a mai spus lui Berwitz pînă azi „stăpînul“? Directorul, patronul, șeful, bătrînul, moșul — iată cum i se spunea de obicei directorului. Dar „stăpînul“? Era ceva atît de neobișnuit, încît Steenhouwer ținu să se convingă mai întîi că despre Berwitz e vorba.

— De cine întrebî, Vendeline? De directorul Berwitz?

Malina, ca și cînd nici nu l-ar fi auzit, se uită în dreapta și în stînga, cu o privire ciudată, încît nu știa dacă vede ceva sau nu, apoi lăsă capul în piept și, cu umerii girboviți, se întoarse fără o vorbă spre ușă și ieși încet ca o umbră.

Steenhouwer rămase buimăcit. Oare ce să însemne asta? Ocoli cărțile căzute pe jos și ieși în fugă pe coridor. Ieși apoi afară, în ușă, dar zări capul alb al lui Malina hăt, departe, tocmai cînd cotea spre spațiul ocupat de vagoane.

„Credincios ca un cîine“, își spuse în gînd Steenhouwer, întorcîndu-se la hîrtoagele sale, la conturile și la celelalte acte ale Cercului Humberto, cusute între scoarțe verzi. E ca un cîine care-și caută stăpînul. Naiba știe ce-o fi avînd. Ar cam fi timpul să-l șterg din inventarul uman, că, uite-l, e amortizat pe deplin.

Anežka Berwitz se muta și ea din vagon. Tocmai împacheta pielea leului Hasan, cînd apăru Malina.

— Doamnă — unde-i stăpînul? întrebă el la fel de ciudat și cu privirea la fel de rătăcită.

— S-a dus la primărie, Vendeline, răspunse Anežka, privindu-l cu atenție. În atitudinea bătrînului era ceva deosebit, care o nelinișteea.

— La primărie... așa, așa... la primărie... repetă în neștire Malina, apoi se răsuci pe călcîie și plecă fără să mai spună ceva.

— Vendeline! îl strigă Anežka, dar el păru că nu o aude. Se îndrepta cu pas legănat, de bătrîn, spre clădirea cercului, de unde se abătu în lături, să iasă în stradă.

După cîtva timp veni la vagon Vašek.

— Mi-au spus oamenii că Malina a fost pe aici.

— Da. Și arăta tare ciudat. M-a întrebat unde-i stăpînul.

— Și ce i-ai spus?

— Î-am spus că e la primărie. Cred că s-a dus acolo, după el.

— A fost și pe la mine, tocmai cînd repetam cu tigrii. Aproape să intre în arenă, printre gratii. Mi-a enervat animalele pînă într-atît încît a trebuit să întrerup repetiția.

— Parcă și-ar fi pierdut mințile, zău.

— Să nu fie ceva mai rău. E un bătrîn ciudat.

— Numai de s-ar întoarce Petr mai repede, își ușură inima Anežka. Amîndurora le veni în minte că această aparentă zăpăceală a lui Malina era totdeauna rău prevestitoare, dar nu avură curaj să-și rostească gîndul cu glas tare. Se întrebau ce a rezolvat Petr Berwitz la primărie, cu ce vești se va întoarce și ce va urma pentru ei. Priveau nerăbdători spre ulicioara care dădea în strada Reeperbahn, dar Berwitz nu se vedea. În locul lui apăru Helena. Fusese după tîrguieli, întirziase pe undeva și acum se grăbea spre casă cu sacul de cumpărături în mînă. Chiar din ușă avu însă o întrebare care îi surprinse pe amîndoi.

— Ce e cu Malina? strigă ea, în loc de orice alt cuvînt de bun găsit.

„Malina“?

Anežka și Vašek se uitară unul la altul.

— Cu Malina? făcu Anežka. Ce știi tu despre el?

— L-am întîlnit în oraș. Mergea în capul gol și cu ochii rătăciți, de se uitau oamenii după el ca după o arătare. Am trecut strada la el și l-am strigat. S-a uitat la mine ca și cum nici nu m-ar fi cunoscut. „Unde te duci, Malina?“ l-am

întrebat. El privea undeva înainte, foarte tulburat, și nu mi-a răspuns. L-am întrebat a doua oară și atunci mi-a spus: „La spital“. Pe urmă m-a împins ușurel la o parte și și-a văzut de drum.

— La spital? strigară într-un glas Vašek și Anežka. Așa a spus, la spital?

— Da.

— Noi credeam că s-a dus la primărie.

— Da de unde, primăria e în direcția opusă.

— Ce să însemne asta, Vašku? exclamă Anežka, fără să-și mai ascundă îngrijorarea.

Vašek, în picioare, bătea nervos darabana cu degetele în masă.

Cineva ciocăni la ușă.

— Intră! strigă Anežka.

Alice Kerholec se arată în deschizătura ușii.

— Un domn vrea să vorbească cu doamna. Poate să intre?

— Să poftească.

Un bărbat voinic, scund, cu fața rasă, își făcu apariția îndată.

— Sînteți doamna Berwitz?

— Da. Fiica și gînerile meu. Ce doriți?

— Sînt funcționar la primărie, mă numesc Müller, Otto Müller. Doamnă Berwitz, dumneavoastră sînteți directoarea Circului Humberto, nu? Și familia lucrează împreună cu dumneavoastră, nu? Bun. Bun. Dumneavoastră sînteți pregătiți pentru orice. Circul nu-i o treabă ușoară, la circ mereu îți primejduiești viața. Trebuie să vă gîndiți mereu la asta. Ei, dar uneori se întîmplă cîte o nenorocire și în afară de circ...

— Berwitz... dădu un țipăt Anežka.

— Nu, doamnă Berwitz. Nu e ceea ce credeți. Dar e totuși un accident. M-au trimis să vă anunț. E o misiune delicată pentru mine, credeți-mă, foarte neplăcută. Dar ce să fac...

— Pentru numele lui Dumnezeu, domnule Müller, spuneți odată ce s-a întîmplat...

— Domnul director Berwitz a fost la primărie și acolo s-a enervat puțin. E om în vîrstă, nu? I s-a făcut rău... a avut un atac de apoplexie...

— Apoplexie ! gemu Anežka.

— Da. Dar nu vă speriați. A fost un doctor în preajmă, care i-a dat primul ajutor. Partea dreaptă, doamnă Berwitz, partea dreaptă e deocamdată paralizată. Să sperăm că lucrurile se vor îndrepta.

Cele două femei își căzură una alteia în brațe și izbucniră în plîns.

— Și unde e acum ? întrebă Vašek. A rămas la primărie ?

— Nici vorbă, domnule, nici vorbă, nu. L-am transportat imediat la spitalul orașului. Cu foarte mari precauțiuni, bineînțeles. Eu însumi l-am însoțit. Și foarte ciudat, cînd am ajuns acolo și l-am dat jos din trăsură, a apărut un bătrîn, care, fără să scoată o vorbă, a pus mîna de ne-a ajutat. Trebuie să fie cineva de aici, pentru că domnul director Berwitz l-a recunoscut cînd și-a recăpătat cunoștința. A întins din pat mîna stîngă spre el și i-a făcut semn din cap să se așeze. Așa că a rămas acolo, lîngă dînsul, iar eu am alergat înapoi să vă anunț.

Vašek ieși ca o vijelie pe ușă. Alice stătea ceva mai încolo și se uita la zbenguiala băieților ei.

— Doamnă Kerholec ! îi strigă Vašek. Dă fuga pe Reeperbahn și oprește o trăsură ! Repede !

Cînd se întoarse, domnul Müller tocmai pleca. Anežka se îmbrăcase în mare grabă, iar Helena își pusese iar pălăria pe cap. În cinci minute plecară și ei.

Abia în cursul zilei află Vašek ce s-a întîmplat. La serviciul de sistematizare al primăriei, Berwitz se enervă cumplit, intrucît acolo i se aduse la cunoștință decizia de a se dărîma construcția Circului Humberto, pe motiv că nu mai corespundea noilor prevederi și măsuri de securitate. După o lungă discuție cu șeful serviciului, Berwitz obținu cel puțin permisiunea de a da reprezentații și în stagiunea aceea, obligîndu-se să facă în prealabil unele reparații. Cînd spuse însă că va vinde construcția și terenul, șeful serviciului clătină sceptic din cap și-l sfătui să se intereseze imediat asupra acestei chestiuni la biroul de reglementări, de la etajul 3. Berwitz, încă enervat de pe urma acestei discuții, urcă în grabă la etajul 3. Acolo i se arătă un plan, care prevedea amenajarea unei piețe pe locul unde în prezent se afla Circul Humberto. Terenurile necesare vor fi răscumparate de către municipalitate, conform unei decizii adoptate

de către senat cu cinci ani în urmă pentru astfel de cazuri. Când i se spuse și valoarea acestei compensații bănești, Berwitz se congestionă la față, ochii lui căpătară o expresie răătăcită, duse mâna la frunte și căzu la pământ.

La ora patru și jumătate, Vašek se întoarse la circ. Povesti pe scurt lui Kerholec cele întâmplate, apoi hotărî să preia el însuși, seara, la reprezentație, numărul de dresură liberă de cai prezentat de către Berwitz. După aceea se duse la Frans Steenhouwer. Olandezul îl aștepta.

— Va trebui să rămînă acolo o săptămînă, chiar două, își încheie Vašek povestirea. Pe urmă ni-l vor da acasă, iar de muncit nu va mai fi în stare niciodată să muncească. Va rămîne probabil vreme îndelungată, dacă nu chiar toată viața, un invalid. Cel puțin așa spun doctorii. E absolut necesar să luăm toate măsurile. Numărul lui îl voi prezenta eu. Acum e vorba doar de numirea mea formală ca director.

— Păi ești director de atîția ani.

— Nu. Nu s-a spus niciodată asta și nici eu nu m-am socotit director. Vreau să pun ordine în toate lucrurile mele personale. Iată de ce insist să discutăm chestiunea asta. Mama Anežka și tu veți trebui să-mi spuneți că sînteți de acord să preiau funcția de director. După aceea vom putea anunța schimbarea și oficialităților. E vorba doar de răspundere și de libertate de acțiune.

— Bineînțeles. Dar eu am o propunere. Să iei începînd de azi conducerea circului, dar să nu faci încă nici o schimbare. Să așteptăm o lună, să vedem cum îi merge lui Petr. Poate că va fi posibil să-și dea și el consimțămîntul. Pe urmă, vom putea anunța și autoritățile.

— Bine, Frans. Mîine vom analiza situația financiară. Cred că va trebui să lichidăm Circul Humberto. O vînzare bună e singura noastră scăpare, iar dacă nu reușim, altă cale de a ieși din impas nu prea văd. Acum mă duc la grajduri, mă așteaptă o mulțime de treburi.

Frans Steenhouwer stătea aplecat asupra mesei de scris și nu făcea decît să încuviințeze din cap. Văzuse scris de multă vreme cuvîntul „faliment” în coloanele de cifre de pe hîrțiile lui, dar nădăjduse mereu în steaua fericită a lui Petr Berwitz sau în acest nume miraculos: „Circul Humberto”.

— Ai dreptate, Vašek. Îți doresc mult noroc. Cîtă vreme n-o să mă trimiți înapoi în Olanda, te voi ajuta pe mă-

sură puterilor mele. Dar acolo, în arenă, trebuie să arăți tu de ce ești în stare.

Își strinseseră mâinile — doi bărbați care vedeau clar viitorul sumbru ce-i aștepta.

Vašek ieșea pe ușă, când Frans se trezi din visare și îi strigă:

— Stai, era să uit! Ai o scrisoare.

Vašek se întoarse și cercetă curios adresa. Primise atât de puține scrisori în viața lui! Cui să fi scris și cine să-i fi răspuns? Deodată avu o tresărire.

— E de la Praga! Adresa e scrisă în cehă. Trebuie să fie de la Bureš!

În birou se făcuse întuneric. Frans deschise robinetul de gaz și scăpără un chibrit. Abajurul de sticlă, alb-lăptos, ce învăluia flăcăriua, se luminează, iar Vašek se așeză pe un scaun și începu să citească.

„Dragul meu prieten, Vašek, stimat concetățean și preaiubit patriot!

Multă apă s-a scurs pe Vltava din clipa în care, sfătuit de voi toți, m-am stabilit pe malul ei, străjuit de clădiri memorabile. A fost o vreme de mari și apă-sătoare griji pentru mine, căci nu e ușor lucru să te întorci, la bătrînețe, sub acoperișul părintesc, în moara tăcută, la un fel de viață pe care l-ai părăsit ca tînăr cu sîngele înfierbîntat. Lăudat fie Domnul, am trecut cu bine și ultima încercare! De la țară și-a anunțat venirea un vechi argat al tatălui meu, iar ceilalți oameni care slujeau la el s-au întors aproape toți și, cu ajutorul Celui-de-sus, roata morii nu se învîrte în van. Eu însumi, neavînd nevoie de nici unele și amintindu-mi de făgăduiala cu care m-am legat înainte să mă întorc aici, am putut chiar din prima iarnă să intervin activ în pleava durerilor de care pătinesc mulți în orașul nostru împărătesc. Legînd cunoștință cu un anume domn, Vojta Náprstek, burghez care se bucură de mare cinste, alambicar și om călătorit, ne-am legat amîndoi să facem bine după puterile noastre. Și pot să spun azi că străduința mea a fost încununată de izbîndă. Nu numai că săracii din partea locului binecuvîntează moara noastră ca pe

un refugiu în vremile de foamete și de lipsuri, dar chiar și printre burghezii cu stare mă bucur de mare cinste, și nu un singur glas s-a făcut auzit, cum că să fiu primit printre cei mai venerabili consilieri ai primăriei. Mă mîngîi cu nădejdea că nimeni nu-și va mai aminti de vina mea, pentru care a trebuit să părăsesc Praga, în anul acela de răscruce, vină pe care sper să o șterg pentru totdeauna.

Dar, cu toate dovezile izbînzii mele, seara îmi zboară adeseori gîndul la voi și la cortul vostru, la vagonul vostru plăcut, care mi-a fost atîta vreme cămin. Mă gîndesc ce veți fi făcînd, voi, dragii mei compatrioți, ce faci tu, ce face tatăl tău, ce fac Kerholec, Malina, și dacă sergentul Vosátka mai domnește încă în circiuma «La logodnica marinarului». Sper că te bucuri de aceeași sănătate de fier, asemenea și frumoasa Helenka și drăgălașul vostru Petříček-Toniček. Cu cîtă putere mă cuprinde uneori dorul de viața voastră veselă, hoinară, de gustul dulce-amărui al libertății voastre de oameni neîncătușați de convenții, de mirosul grajdurilor și de cîntecul ciocanelor, lovind în țăruii de fier ce ancorează cortul. Viața asta minunată, eroică, e pierdută pe vecie pentru mine. Ce n-aș da să pot măcar uneori să-mi împrespățez amintirile vremurilor trecute într-o convorbire prietenească despre prietenii credincioși și animalele atît de îndrăgite.

Și iată, tocmai cînd inima mea e plină de dor, aflu un lucru pe care-l consider atît de important, încît ți-l împărtășesc neîntîrziat, iubite Vašek. Aici la noi, în piața Karlín se află o clădire spațioasă, de piatră, sau de cărămidă, ridicată de un domn Tichý, pentru a o închiria circurilor și trupelor de teatru. Clădirea a fost renovată de curînd și actualul proprietar ar fi foarte bucuros să găsească un om întreprinzător și demn de încredere, căruia să i-o închirieze și care să-i asigure folosința în cursul întregului an, exceptînd lunile de vară. Așa cum se prezintă după renovare, clădirea nu mai e nimerită pentru reprezentații de circ, dar pentru un teatru de varieteu, cum răsar ca ciupercile în orașele mari, se pretează de minune. Adaug că scena și culisele sînt în așa fel

amenajate, încît ar permite și producerea unor grupuri de animale, precum și dresuri de fiare sau de elefanți. Clădirea se află nu departe de gara căii ferate cezaro-crăiești, unde sînt și toate hotelurile de frunte din oraș, așa că poți conta și pe vizitele străinilor. Spectatorilor care locuiesc mai departe le stă la dispoziție confortabilul nostru tramvai cu cai, care parcurge cu ușurință și rapid orice drum, fie cît de lung, și a cărui linie are capătul chiar în apropierea teatrului.

Dragă Vašku, mi-ai spus odată ce griji vei avea atunci cînd scumpul tău fiu va trebui să-și urmeze învățătura la gimnaziu. Mărturiseai atunci cu părere de rău că va trebui poate să renunți la viața aceasta de veșnice drumuri, pentru a-i înlesni lui să pășească spre o viață mai bună. Prețuiesc mult intențiile tale, deoarece consider ca o datorie patriotică a părinților să deschidă copiilor perspectiva unui viitor cît mai luminos. Dacă îți mai menții planurile, reflectează la cele arătate de mine în prezenta scrisoare. Orașul Praga are școli renumite și Petříček ar trăi aici în mijlocul scumpului nostru popor, a cărui mîndrie ar putea deveni, ținînd seama de mîntea ce-o are. Scrie-mi ce crezi despre asta, sau mai bine vino și vezi totul cu ochii tăi. Te aștept cu brațele deschise. Te voi prezenta unor oameni influenți, patrioți încercați, pe al căror sprijin te poți bizui de pe acum. Eu însumi mă voi strădui să înlătur orice obstacole din calea ta. Ar fi cea mai frumoasă împlinire a viselor mele, să găzduiesc aici, pe malul argintiei și înspumatei Vltava, în apropierea memorabilului pod ridicat de Părintele patriei, Carol al IV-lea, sub mărețta priveliște de pe Hradčany, în frumoasele noastre seri, pe cei mai scumpi prieteni ai anilor mei tineri fără învoire.

Salutări fierbinți tuturor prietenilor dragi și tuturor cunoscuților.

Pe tine te sărută,
Vladimir Smetana
alias Jan Bureš,
morar și cetățean praghez."

Vašek Karas din Horní Sněžná¹ ajunsese om mare, director. El însă zîmbi amar atunci cînd Kerholec îi strînse mîna și-l felicită, amintindu-i că i-a prezis de mult asta. Ce însemnătate avea că era director, dacă totul nu s-a făcut decît pentru a lichida circul. Totuși, cum în vinele lui Kerholec curgea același sînge ca și altădată, acesta găsi cu cale că s-ar cuveni să ude evenimentul. Pe Vašek nu-l prea trăgea inima, dar pînă la urmă ajunseră la o înțelegere: după reprezentație să meargă în vagonul bătrînului Karas, să fiarbă punci și să trimită să-l cheme și pe sergentul Vosátka. Și astfel se adunară iarăși laolaltă cele trei morse bătrîne și tînăra focă crescută în mijlocul lor, în vagonul ca o căsuță pe roate; în sobița de fier focul duduia vesel, paharele cu băutură abureau și în aburul paharelor ei își vedeau parcă viața lor trecută — o viață plină de muncă și de osteneală și totuși frumoasă, mereu schimbătoare și veselă.

— *À votre santé*¹, lord Tondo! ciocni Vosátka cu bătrînul Karas. Ai crescut un vrednic urmaș la tron. Dar știu că ne-ai dat mare bătaie de cap pînă ce-am smuls-o pe Excelența voastră de lîngă targa cu mortar. Vă amintiți, *caballeros*, cite fire albe nu i-a scos stimatului Duce Cărămidă grija ca nu cumva să-și întineze blazonul curat de zidar printr-o mezialianță cu o asemenea hoinară cum e circul? Și pînă la urmă, uite că a trăit cu ea mai mult chiar decît Ferenc Vosátka, sergentul care și-a încheiat strălucita carieră ca hangiu.

— Ei, da, încuviință Karas-tatăl, totul ar fi frumos, într-adevăr, dacă n-ar fi sfîrșitul ăsta. Am venit la circ lefteri, plecăm lefteri.

— Numai că plecați cu un săculeț de biștari, pe care *Vuestra Alteza* binevoiește să-l păzească cu grijă.

— Păi eu știu că o să-i prindă tare bine lui Vašek ca să se poată apuca de ceva. Pe afurisitul de Berwitz, dacă nu l-ar fi lovit soarta, așa cum l-a lovit, l-aș fi blestemat pentru îndărătnicia lui. De ce, adică să salveze Vašek cu

¹ În sănătatea voastră (fr.).

priceperea pe care o are tot ce-a pierdut el? Și să devină director, doar cînd cercul a dat faliment?

— Nu, tată, interveni Vašek, nu vorbi așa. Nu putem arunca toată vina pe Berwitz. El a avut programul lui, în care a crezut și pe care l-a respectat. Mai degrabă a fost la mijloc mîna destinului, așa s-au încurcat și s-au dat lucrurile peste cap. În ce mă privește, nu neg că n-mi face nici o bucurie ceea ce am obținut și ceea ce mă așteaptă de acum înainte. Dar cine altul să se înhame la asta? E o simplă datorie. Sînt în stare de asta, deci trebuie să o fac, pentru că altfel ar fi mult mai rău. În război, soldatul luptă și nu-și bate capul cum că s-ar fi convenit să fie general. La urma urmei, are și asta un preț: învâț mereu. Nu se deosebește cu nimic de ceea ce am trăit în copilărie. Pe atunci mă dăra cea Ahmed Romeo, acum mă scarmănă soarta. Dar un om rezistă, ce naiba, căci o să vină odată și vremea noastră!

Vorbiră despre Berwitz și, în mare, îi dădură dreptate lui Vašek. Berwitz era un încăpățînat incorigibil, dar de ce să-i impute că a pierdut din această cauză, o dată, cînd tocmai datorită acestei intransigențe a cîștigat în toată viața lui? În acea clipă, Berwitz nu mai era stăpîn și patron pentru ei, ci un tovarăș năpăstuit, lovit de nenorocire, așa cum se putea întîmpla oricăruia dintre ei. Veșnica și profund înrădăcinata solidaritate a oamenilor care își primejduiesc zilnic viața răzbătea din fiecare cuvînt al lor. Căzuse tovarășul care îi conducea. Era nevoie ca altul să-i ia îndată locul și ca toți să-și unească puterile pentru a înlocui forța pierdută.

Într-adevăr, Petr Berwitz era pierdut pentru ei. Zăcuse șase săptămîni în spital, iar cînd doctorii spuseră că starea s-a îmbunătățit și că familia poate să-l ia acasă, aduseră de acolo un bătrîn cu părul alb și cu capul înclinat spre partea dreaptă a trupului, paralizată pentru vecie. Putea să vorbească, dar numai cu mare greutate, și de aceea prefera să tacă. Privirea lui obosită, lipsită de vlagă, urmărea însă în tăcere tot ce se petrecea în jur. Creierul gîndea și mîna stîngă, printr-un mic semn, arăta dacă era de acord sau nu. Kerholec găsi în oraș un fotoliu pe roate, care deveni acum refugiul permanent al bătrînului. Cînd îl așezară pentru prima oară în fotoliu, făcu semn cu mîna că e mulțumit, și după aceea rosti cu o sforțare singura-i dorință:

— La circ !

Nici ca infirm nu voia să se despartă de locul unde crescuse și pe care îl crease — mîndria și bucuria vieții sale. Îi înțeleseseră toți simțămintele, și doamna Anežka, fără să stea mult pe gînduri, hotărî să nu se mute în locuința închiriată în oraș și să-și petreacă iarna cu Berwitz în vagon, astfel încît să fie mereu alături de circ. Karas-tatăl înlocui scărița de la intrarea vagonului cu o platformă oblică de scîndură, pe care putea fi suit și coborît fotoliul pe roate. De bolnav se îngrijea Malina. Bătrînul Malina își regăsise vorbirea de îndată ce-l văzuse, atunci, în fața spitalului, pe cel pe care, mulțumită ciudatului său simț lăuntric, începuse să-l caute în chiar clipa în care se petrecea nenorocirea. Se așezase lîngă patul lui Berwitz și nu se mișcase de lîngă el, spunîndu-i vorbe mîngîietoare și dezmierdîndu-l, de parcă bătrînul director ar fi fost din nou micuțul Petriček, pe care el, Malina, îl legăna odinioară sub privirile bunicului Humberto — doică aspră, dar inimoasă. Directorul zăcea nemișcat, cu ochii întredeschiși, dar asculta fericit, ca pe o poveste frumoasă, sporovăiala lui Malina despre oameni și animale, despre cai și fiare, despre Gajdamoș cel cu picioare lungi, despre dresorul Gambier, despre domnul conte d'Ascensions, despre groful Pallachich și despre Miss Satanella, cînd intrase pentru prima oară în arenă cu lipitanii „ei“ albi, despre memorabilul turneu prin Rusia și despre cum l-au cumpărat pe Bingo, în Teheran. O strălucire de calmă mulțumire se așternea pe chipul bolnavului, iar cînd Malina tăcea, mîna stîngă a lui Berwitz căuta dreapta osoasă a bătrînului și i-o mîngîia cu recunoștință.

Acum, cei doi erau o apariție de nedespărțit a Circului Humberto. După ce luau micul dejun împreună, Vendelin Malina îl îmbrăca pe director, îl ajuta să se așeze în fotoliu și apoi îl împingea încet și cu băgare de seamă spre grajduri; acolo se opreau lîngă intrare, iar Berwitz urmărea cu privirea pe îngrijitorii care curățau și vedeau de cai. După o vreme strîngea mîna bătrînului, și Malina îl ducea printre cuștile fiarelor, la maimuțe și papagali, la elefanți, sau într-una din lojile circului, de unde putea urmări repetițiile. Se obișnuiseră atît de mult unul cu altul, încît era de ajuns un ușor semn din mină sau din ochi, și Malina ghicea îndată ce vrea Berwitz. În devotamentul lui fără margini, Malina ajun-

sese pînă acolo încît era destul să se uite în ochii lui Berwitz și rostea fără greș ceea ce voia să spună directorul. La început, oamenii nu pricepură și-l repeziră pe bătrîn, cum că era ultimul care avea dreptul să le poruncească; dar curînd se obișnuiră cu această ciudată priveliște — fostul director, nemișcat în fotoliu, privind în dreapta și în stînga, și bătrînul cu părul alb, care stătea în picioare lingă el, i se uita în ochi și spunea: „Rudolf, vezi de copita lui Trafalgar — i s-a prins ceva de ea. Martin, Dahomey are coama prost împletită.“ Dintr-o dată îi străfulgeră gîndul că Vendelin Malina e mort pentru cîre, Petr Berwitz e și el mort pentru cîre, dar că amîndoi laolaltă alcătuieste o ființă care mai veghează încă asupra bunului mers al Circului Humberto.

În această situație, cînd Petr Berwitz se împăcase cu soarta și se liniștise pe deplin, cînd se putea vorbi în fața lui despre toate grijile lor, fără primejdia unui nou atac, Anezka îndrăzni să convoace un consiliu de familie, pentru a hotărî ce se va întîmpla în viitor cu circul. Petr Berwitz stătea în capul mesei, cu Malina alături; de jur împrejur luaseră loc Anezka, Helena, doamna Hammerschmidt, Frans Steenhouwer, inspectorul Karas și Vašek. Steenhouwer le înfățișă pe scurt situația. În forma sa actuală, circul va scăpa cu mare greutate de noi datorii. La primăvară trebuie să predea adăpostul de iarnă și banii pe care îi vor lua din vînzarea terenului nu vor ajunge pentru acoperirea datoriilor din anii trecuți. Va fi nevoie să vîndă o parte din animale pentru a scăpa de datorii. Ar fi mult mai bine dacă ar începe imediat vînzarea animalelor pentru a nu mai lăsa să crească degeaba cheltuielile și pentru a micșora regia. Așa s-ar obține și prețuri mai bune, căci lichidarea silită din primăvară ar putea să le aducă o nouă decepție. Din circul actual va rămîne în primăvară un circ de mărime aproape mijlocie, care n-ar putea hrăni atîția oameni cîți sînt acum. Ar fi de preferat ca transportul să se facă pe calea ferată, întrucît i-ar costa mai ieftin, dar, în situația de față greu ar putea face față bănește. Trebuie apoi să țină seama și de faptul că locul de refugiu din Hamburg e ca și pierdut pentru ei, acum, cînd în oraș se ridică un mare și modern teatru de varieteu. Așa crede Steenhouwer, apreciînd situația din punct de vedere financiar. Familia să

hotărăscă singură ce concluzii să tragă, să înceapă munca din nou, cu un circ mic, în condiții grele, sau să vîndă tot. În acest caz s-ar putea obține un capital oarecare pentru părinți, iar ceilalți ar trebui să se împrăstie și să-și cîștige... să-și cîștige...

Steenhouwer voise să spună: „să-și cîștige existența în altă parte“, dar se uită la Berwitz și văzu două lacrimi mari lunecîndu-i pe obraji. În clipa aceea unchiul Frans se potieni și nu-și mai isprăvi vorba. Femeilor începuse să le tremure bărbia, iar doamna Hammerschmidt își trăgea nervoasă nasul.

— Eu, dragii mei, începu ea nestăpînit, ca să nu izbucnească în plîns, n-am să vă fiu o povară. Știți cît vă iubesc pe toți și cît de bucuroasă am fost să merg alături de voi. Dar cînd veți lua o hotărîre, să nu vă gîndiți la mine. Eu am pensioara mea după răposatul maior și pot să mă întorc acasă, la Viena. Eu am cu ce-mi duce zilele, numai de-aș ști că v-ați rostuit și voi într-un fel. Numai...

Și doamna Hammerschmidt începu să plîngă cu adevărat.

— Nici eu nu vreau să vă fiu o povară, îi luă vorba Steenhouwer. Desigur, o să-mi fie greu să mă despart de biroul meu, dar dacă va trebui, sper să-mi cîștig pîinea și în Olanda.

— În ce mă privește pe mine, vorbi calm și sigură de ea Anezka Berwitz, aș prefera circul. Am trăit atîtea în el — și bune, și rele, iar acum, în urmă, mai mult rele, decît bune. Dar, zău, aș lua totul de la capăt, chiar și în sărăcie. A fost o viață frumoasă. Am semănat în lume bucuria și veselia, am muncit cîstit, cu oameni cumsecade și cîstiti, în mijlocul animalelor, pe care a trebuit să le iubim. Nu știu unde aș mai putea afla o asemenea fericire. Dar noi, eu și tata, sîntem acum bătrîni, nu mai avem dreptul să hotărîm asupra viitorului. În privința noastră va trebui să hotărîți voi doi, singuri.

— Mămica are dreptate! exclamă Helenka emoționată. Nu există pe lume nimic mai frumos decît circul. Cai! Elefanți! Lei! Tigri! Arena! Și publicul! Nu vreau să mă despart de toate astea, nu pot! Chiar de-ar fi să avem doar un singur căluț și o maimuță, iar cortul numai găuri, ne vom cîștiga noi traiul, și asta va fi mai frumos decît orice altceva.

— Da, Helenka, rosti Vašek în cele din urmă. În privința asta sîntem amîndoi de acord. Iubesc cercul ca și tine, dar e la mijloc Petříček...

Helenka deveni gravă și lăsă capul în piept.

— Petříček... murmură ea resemnată. Da, Petříček. Nu pot să-l las pe Petříček. Dragostea pentru el e mai puternică decît cercul.

— Cred că sîntem în aceeași situație ca și părinții noștri, începu din nou Vašek. Nici noi nu ne mai putem hotărî viața după bunul nostru plac. Și noi trebuie să ne gîndim înainte de orice la copilul nostru. Dacă Petříček ne-ar semăna, totul ar fi foarte simplu. Dar el aspiră la cu totul altceva. Și una cu alta nu se întîlnesc, știi tu prea bine. Ori ne despărțim de copil, ori de cerc.

— De el, niciodată. Nu mă pot despărți de Petříček. E-atît de firav! Atît de plăpînd! Aș muri de frică să nu știu ce e cu el.

— Iar el ar muri de dorul tău.

— Atunci ce soluție vezi? interveni în discuție Anežka.

— După părerea mea, există o singură soluție, răspunse Vašek. Acum cîțva timp Bureš mi-a scris că la Praga s-ar putea închiria un mare teatru de varieteu. L-am rugat să se intereseze între timp de condiții. Eu unul găsesc că nu sînt rele. Dacă ați fi de acord, m-aș duce acolo și aș trata chestiunea. După aceea, am putea lichida cercul și eu aș prelua la Praga varieteul. Aș putea să-i încredințez unchiului Frans contabilitatea, iar Petříček ar avea asigurate studiile. Un singur lucru aș dori din partea lui tata Berwitz: să-mi permită să numesc localul *Théâtre Variété Humberto*. E un nume prea celebru ca să-l lăsăm să se piardă.

Toți se întoarseră spre Berwitz. Acesta ridică mîna și-l atinse încetîșor pe Malina. Iar bătrînul, uitîndu-i-se în ochi, spuse:

— O singură întrebare numai: o să aibă Vašek destui bani pentru un astfel de teatru?

Abia atunci se mișcă și Karas-tatăl pe scaunul lui. Trebui să-și învingă tulburarea pentru a vorbi. După ce tuși de cîteva ori, zise:

— Vašku are bani pentru primul an. Garanția o va depune pentru el morarul Smetana, adică Honza Bureš. Prin urmare, treaba ar merge.

Din nou se întoarseră cu toții spre Berwitz. Rînduiala partiarhală în conducerea cercului nu îngăduia să se ia o hotărîre fără încuviințarea sa. Berwitz lovi ușurel cu palma stîngă în masă și Malina îi rosti gîndul:

— Vașku să se ducă acolo să vadă. Dacă îi place, transformăm cercul în varieteu. Dar numele de Humberto trebuie să trăiască.

Era o hotărîre condiționată, dar după zece zile știură că rămîne definitivă. Vašek alcătui programul reprezentațiilor, astfel încît viața cercului să se desfășoare nestîngherită în lipsa lui, și plecă împreună cu Kerholec la Praga. Se întoarse a treia zi, cu un contract semnat în regulă, prin care închiria de la domnul Achilles Breburda clădirea teatrului de varieteu, cu toate instalațiile, începînd de la 1 octombrie 1890, pe o perioadă de cincisprezece ani. Cincisprezece ani — timp în care, cu ajutorul Celui-de-sus, Petříček își va termina studiile.

După ce Vašek îi citi contractul, Petr Berwitz întinse mîna stîngă și-i strînse mîna cu o nebănuită putere. Apoi, cu fața crispată, rosti cu mare greutate:

— Cercul Humberto... de la arena rotundă... la clădirea de piatră... Să-ți dea Dumnezeu noroc!

**PARTEA
A PATRA**

Se împlinise un secol din acel an 1790, cînd bătrîna domnișoară Montansier, actriță, pe adevăratul ei nume Margueritte Brunet, își părăsi ingraturul rol de amoroasă, pentru unul mai amăgitor, de afaceristă, și își deschise un teatru pe calea Palais Royal, la Paris, pe care îl numi *Théâtre des Variétés*. Deveni astfel nașa unui gen teatral, încă nedesăvîrșit în atmosfera de desfrîu a Parisului, fără o formă și o expresie fermă, care își căuta pe bîjbîite drumul spre viață. La început, cultiva opereta picantă și farsa grosolană, după a căror lascivitate, scoasă în evidență de tricotul costumelor, urmă exact opusul lor, nevinovatele „jeux forains“, exhibiții de bilci, în care acrobații și animalele dresate trebuiau să excite nervii obosiți ai spectatorilor. Palais Royal deveni nu numai leagănul Marii Revoluții, ci și al acestei modeste arte, care luptă apoi trei sferturi de veac pentru dreptul său de a exista și în afara arenei rotunde a circului. Pînă la tragedia de la Sedan, imperialitatea se arată pe deplin de partea circului. Lui Napoleon al III-lea, Cezarul și circul îi păreau două noțiuni indisolubil legate. Abia cînd cîntăreții de pe podiulul cafenelelor de concert și improvizatiile nebunești ale artiștilor ce se produceau în localul *Chat noir* din Montmartre obișnuiră publicul cu un program mai variat și mai fantastic, se consolida și teatrul de varieteu, transformîndu-se într-un gen aparte, pentru ca la scurtă vreme după aceea

să treacă granițele țării de baștină și să prindă rădăcini pretutindeni în marile orașe.

În acea vreme, circuitul agoniza. Cel puțin circuitul de felul celui creat și cultivat de Petr Berwitz, urmînd tradiției bătrînului Humberto. Dar aceasta era numai o criză trecătoare, o perimare a unei anume forme, deoarece în aceeași perioadă de timp pe toate căile ce uneau Atlanticul cu Pacificul veneau în serie vagoane speciale, care duceau dintr-o țară în alta „Cel mai mare spectacol“, circ, menajerie și muzeu etnografic al businessmanului Phinease T. Barnum. Totul trebuia să fie neobișnuit și nemaivăzut. Dacă în istoria comedianților nu mai exista nimic nou sub soare, noul se realiza măcar prin grandoarea proporțiilor și a cheltuielilor întreprinderii. În locul cortului susținut de un stîlp central — un adevărat palat de pinză susținut de trei sau de cinci stîlpi; în locul micii băltoace din rotonda arenei — cinci lacuri strălucitoare de arenă, așezate unul lîngă altul; în locul unei singure orchestre — trei orchestre înăuntru și două afară; în loc de șaizeci de cai — șase sute; în loc de șase elefanți — treizeci; în loc de un singur fahir — un cort uriaș, în care se expuneau rarități și monștri umani; în loc de cinci sute de afișe — cinci mii, zece mii, toate vestind cu surle și trîmbițe că aceasta era unica galerie a tuturor minunilor pe care Cel-de-sus a binevoit să le creeze printre oameni. Un Kranz poate că ar fi fost în stare să reziste loviturii acestei gigantice înșelări a simțurilor și să transforme vechea și onesta meserie de comediant potrivit cerințelor dezvoltării capitaliste. Oameni cu o natură mai delicată, ca Václav Karas, nu erau însă în stare de asta. Poate că însăși instinctul de conservare îl împinsese, după lungi deliberări cu sine însuși, să evite cicloul unui bluf și să se salveze, refugiindu-se pe insula nou apărută.

Într-adevăr, teatrul de varieteu constituia pe atunci o noutate, și nu numai pentru el. De îndată ce se hotărîse lichidarea circuitului, căută să intre în contact cu proprietarul varietelui din Hamburg, pentru a învăța cîteva din secretele viitoare sale profesii. Dar își dădu curînd seama, că pentru omul acesta contează în primul rînd cîștigul și că nu are nici cea mai mică idee despre ceea ce trebuie să fie programul propriu-zis al teatrului. În primăvară, Vašek avu posibilitatea să vadă și primele spectacole. Le urmărea zilnic, din

sală și din culise, încercînd să le descopere principiile diriguitoare, dar nu i se înfățișă nimic altceva decît o îngrămadire întîmplătoare de felurite numere artistice. Genul acesta nou de teatru se afla încă în scutece și aștepta să se ivească un spirit coordonator și cizelator, care să-i modeleze din acest amestec adevăratul chip. De altminteri, primele programe fuseseră întocmite de către agenți, alăturînd, fără nici o alegere, tot felul de numere artistice. Nu vădeau pic de pricepere în ce privește rînduirea și succesiunea acestora în program. Vașek își dădu seama că programul lor demodat și învechit de la circ dovedea mult mai mult spirit artistic. Ceva din tehnica scenei și a culiselor, iată singurul lucru pe care îl prinse — în măsura în care acestea se deosebeau de munca în arenă.

El însă voia să știe mai mult și de aceea plecă pentru o săptămînă la Paris. Vizită acolo tot ce avu timp să viziteze, teatrul de varieteu, circurile, șantanurile și cabaretele, vorbi cu directori, administratori, regizori, ajutori de regizori și personalul tehnic, cunoscî reprezentanți ai agențiilor de specialitate și purtă discuții cu mulți artiști și oameni de teatru. Văzu nemăsurat de multe lucruri inteligent făcute, înțelese tot felul de experiențe ale practicei artistice, îi veniră și idei noi, iar după o săptămînă se întoarse acasă cu capul plin de impresii și de învățăminte. Simțea că Parisul e în adevăr o mare răsadniță de idei și de experiențe, dar nu se lăsă orbit de el. Toți oamenii aceia remarcabili pe care îi cunoscuse acolo îl fermecaseră prin verva lor de viață, prin amabilitatea, spiritul și manierele lor alese, dar sub acest înveliș seducător descoperise doar două lucruri serioase: dorința nemăsurată de glorie personală și agonisirea furibundă a fiecărei centime. Toți erau posedați de dorința de succes, se ridicau pe ei înșiși în slăvi, cîntîndu-și singuri osanale, pîndindu-și cu gelozie de femeie vanitoasă adversarii și fiind gata să-i bîrfească oricînd cu răutate. Și deși vorbeau atît de aprins de laurii cucerii și de zborul spre stele, se uitau în mod cu totul prozaic în buzunarul altuia, să vadă cît cîștig îi aducea afacerea lui, invidiind pe cei mai norocoși pentru francii lor, calicindu-se cu banul propriu și străduindu-se să stoarcă din orice prilej un avantaj material.

Toate acestea îl întristau pe Vašek. Oameni atît de talentați, cu asemenea posibilități, cu atîtea daruri înnăscute, nu înțelegeau ceea ce el, Vašek, crescut printre modeștii ridicători de cort cehi, simțea cu fiecare fibră a ființei lui, anume că toate aceste frumoase realizări ale unuia sau ale altuia, luați în parte, sînt în mare măsură nefolositoare, o vanitate zadarnică, dacă nu se sprijină pe colaborarea și solidaritatea colectivului. Vašek era copilul unui asemenea colectiv. Încă din anii copilăriei văzuse cum toți bărbații din jurul lui conlucrează de minune, văzuse ce armonie desăvîrșită există între ei, cum se înțeleg din ochi, cum se ajută și cît de puternică este legătura dintre ei, chiar și în absența cuvintelor frumoase. Toate acestea se aflau și în el, și toți tinerii pe care îi chemase din satul lui natal le aveau de asemenea ca pe o moștenire a obîrșiei lor. Fiecare dintre ei își îndeplinea fără greș datoria, dar ceea ce îi făcea în primul rînd să se simtă puternici era sentimentul colectivului. Acest sentiment era atît de adînc săpat în sufletul lui Vašek, el credea atît de mult în coeziunea aceasta, încît avea convingerea că și izbînzile-i personale sînt mai mari și mai importante tocmai pentru că nu a ajuns la ele numai datorită lui însuși, ci și încrederei celorlalți, precum și armoniei dintre ei. Artistul de circ sare, firește, cu plăcere, face voltije sau dresează animale, și se străduiește să dobîndească o cît mai mare perfecțiune, fiindcă e în joc onoarea lui. Dar cu atît mai bine lucrează, atunci cînd știe că tovarășii săi îi urmăresc evoluția, că așteaptă să se remarce, asta și pentru că își simt onoarea lor în joc. Iar cînd știe că o performanță bună ajută și celorlalți, că ridică nivelul muncii comune și contribuie la succesul circuitului, e conștient că pentru asta îl îndrăgesc cei din jur și că îi vor întinde o mînă prietenească de ajutor la nevoie. Sînt credincioși muncii lor, păstrează credință reciprocă și rămîn devotați colectivului în mijlocul căruia au intrat. Tocmai în această loialitate își avea izvorul puterea aceea deosebită, recunoscută și de Petr Berwitz.

Iată ce se întîmplă în ziua cînd Vašek luă temerara hotărîre de a lucra în teatrul de varieteu. Seara veni la el Kerholec, acel remarcabil platzmeister, care fusese ani de zile inima și creierul Circuitului Humberto.

— Vašek, directore, începu Kerholec, să știi că treaba asta de care vrei să te-apuci tu nu-i fleac. Am vorbit și cu bătrînul, cu taică-tău, și-am hotărît să nu te lăsăm singur. Ceea ce știi tu n-o să-ți fie de prea mare ajutor la varieteu. Aici faci un salt peste doi elefanți, dar acolo poți să nimerеști din prima clipă în gura leului. Pentru treburi de-alde astea sînt mai de folos ochii bătrîni decît trupul tînăr. Drept care am hotărît — și sergentul Vosátka a fost întru totul de acord — să mergem și noi la Praga cu tine. Taică-tău o să aibă grijă de ce se petrece în fața cortinei, iar eu de ce e îndărătul ei. Tu fă-ți treaba ta de director cum știi și cum te pricepi, dar clădirea de piatră o s-o păzim noi. Aici mai văd ceva bun. Helena e o femeie de treabă, dar suportă tare greu despărțirea de circ. Nu tu trambalare, nu tu dezordine, să stai mereu în tihnă și în confort, cred și eu că o să-i vină să înnebunească. N-are să-i strice să o aibă lîngă ea acolo pe Alice. Acum s-o luăm și pe partea ailaltă: noi, care va să zică, mergem printre ai noștri, dar Helena o să se afle printre străini, și ea nu-i atît de insensibilă la răceala celor din jur, așa cum sîntem noi. Ei, și acum, tinere, mai rămîne doar să nu te împotrivești și să nu cauți să ne convingi de contrariu. Am hotărît, și basta. O să ne ținem de clădirea de piatră mai abitir decît o ipotecă!

Cum oare era să se împotrivească Vašek, cînd ei îl scu-teau dintr-o dată de atîtea griji! Tocmai aici se văzu acea loialitate a lor. Tovarășii nu-l părăseau la ananghie, mergeau alături de el. Și nu numai aceștia doi: și tinerii ridicători de cort din vagonul 8 veniră alături de el, de tovarășul lor, ca să-i fie de ajutor la nevoie. Așa se făcu că, mai înainte chiar de a părăsi Hamburgul, Vašek avu cortineri și oameni de culise necesari pentru teatrul din Praga.

Primul care se instală la Praga fu însă unchiul Frans Steenhouwer. Domnul Achilles Breburda își încheiase sta-giunea în ultima zi a lui aprilie, iar la 1 mai, Frans se și instală în biroul lui, pentru a purta de pe acum corespondența viitoareii administrații. Agențiile trimiteau neîncetat oferte și angajamente ale artiștilor și era necesar ca Vašek, la Hamburg, să le studieze și să aleagă. Rămăsese la Hamburg întrucît chiria locuinței lor permanente era plătită pînă în septembrie și nu avea rost să plătească două chirii. Din cînd în cînd părăsea orașul pentru a viziona spectacolele altor teatre

străine și a vedea cu ochii lui principalele numere ale acestor teatre. Când putea, se întorcea prin Praga, unde punea la punct împreună cu Steenhouwer unele pregătiri în vederea primei sale stagiuni.

— Respectele mele, domnule director, îl întâmpină în-
tîia oară olandezul, vrînd să-i arate că a început să o rupă
în cehă. Vašek simți din nou cît îi este de drag omul acesta
liniștit, cu capul pleșuv, care își adusese un pat de fier și
un spălător vechi într-o cămăruță, lângă birou, ca să nu-i
facă prea mare cheltuială. Când venise la Praga, Steenhouwer
nu cunoștea pe nimeni, în afară de morarul Smetana-Bureš.
Dar acest punct de sprijin din vecinătatea podului Kamenní
îi era de ajuns pentru a fi sigur că va cuceri orașul întreg.

De cel mai mare ajutor în această privință îi fusese ama-
bilul domn Achilles Breburda și frații săi. Erau pe atunci la
Praga trei Breburda, tustrei fiii lui Matyaš Breburda, han-
giu și măcelar în Kardašová Řečice. Bătrînul Breburda
fusesse un bătăuș vestit, temut în tinerețe în focul încăierări-
lor de prin cîrciumi, prilejuite de petrecerile din întreg țî-
nutul Jindřichův Hradec. La maturitate se mai domolise
puțin. Nu mai trebuia să cutreiere toate tîrgurile din sudul
Boemiei pentru a cumpăra animale. Stabilise legături de
bună prietenie cu administratorii proprietăților, moșiilor
și conacelor nobiliare. Avea șiretenia și priceperea țăranului,
înainte de a încheia tîrgul vorbea ca la capul unui bol-
nav, iar după aceea tăcea ca mormîntul, dar știa să-și des-
chidă pe neobservate punga, ori să lase ici-colo cîte un sutar,
la întîmplare. Cunoștea o sumedenie de chipuri în care să
ungă pe cineva, și cei mai frumoși cai din grajdurile nobili-
lor ajungeau apoi fără excepție în măcelăria sa. Își însușise
el însuși maniere nobiliare, iar pe cei trei fii ai săi îi botezase
în ordinea în care veniseră pe lume, după alfabet, de parcă
le-ar fi curs sînge albastru în vine: Achilles, Břetislav, Cti-
bor. Alesese pentru toți nume de eroi, deoarece iubea forța și
admira curajul. Achilles învăța meseria de chelner, veni la
Praga, cumpără o grădină-restaurant în Štvanice, unde orga-
niza concerte ale fanfarelor militare și serate dansante pentru
lumea bună. După un timp preluă și hotelul și restaurantul
„La arhivoevodul Ludovic“, din Poříčí, și, prin mijlocirea
tatălui său, cu sprijinul cîtorva nobili, obținu și restauran-
tul din incinta Camerei. Frate-său Břetislav învăță acasă

meseria de măcelar și se stabili în cartierul Staré Město din Praga, ca proprietar al unor măcelării, întrecându-i pe toți ceilalți meșteri praghezi în calitatea cărnii de vită și de porc, cu care îl aproviziona din belșug bătrînul Matyaš din Kardašová Řečice. Al treilea frate, Ctibor, potrivit voinței tatălui, trecu prin școala producătorilor austrieci de vinuri, lucră în pivnițele podgoriilor cu specialități Mosel și Burgundia, și, întorcîndu-se cu limba atît de fin exersată în degustări, încît putea să prepare din diferitele resturi de pe fundul butoaielor un veritabil *Château-Neuf-du-Pape* sau un *Margot spécial*, întemeie pe strada Jezdecka din Praga primul mare depozit de vinuri originale de Rin, Mosel, cele mai renumite varietăți de vin franțuzesc și spaniol, fără să mai vorbim de vinurile austriece și ungurești.

Cei trei frați se sprijineau unul pe altul, și cel mai mare, Achilles, era recunoscut drept căpetenia acestei treimi Breburda. El însuși lua pentru localurile sale carne de la Břetislav și vin de la Ctibor, dar, în afară de asta, le deschidea amîndurora calea spre a deveni furnizorii nobililor și ai celor mai bogați burghezi din Praga. Cînd se întîlneau toți trei la Achilles, trebuiau întotdeauna să treacă în salonul cel mare, deoarece salonul cel mic era neîncăpător pentru ei. Toți aveau statura uriașă și voinicia bătrînului. La cursele de alergări de pe Lunca împăratului luau parte separat, fiecare în altă trăsură, deoarece n-ar fi încăput nici măcar doi într-o trăsură, ba chiar și cu unul singur calul abia își trăgea sufletul. Alergările de cai și luptele atletice erau singura lor pasiune. Datorită fraților Breburda, Praga devenise pe atunci paradisul atleților de categorie grea. De la muncitorii abatoarelor și pînă la renumiții luptători de talie mondială, toți cîți reușeau să ridice mari greutăți, ori se remarcă în luptă, aveau în ospătăria populară a lui Achilles Breburda dreptul la așa-zisa porție greco-romană de carne și garnitură *knedliki*¹, cam de vreo trei ori mai mare decît o porție obișnuită. Frații Breburda se arătau dispuși să plătească consumația atleților în orice restaurant, iar la concursuri ofereau premii de onoare și recompense de consolare.

¹ Specialitate culinară cehă.

Tocmai această admirație pentru atleți fusese motivul care îl îndemnase pe Achilles Breburda să cumpere teatrul de varieteu, atunci cînd auzise că proprietarul, domnul Tichý, nu mai dorește să-l închirieze circurilor și teatrelor. Timp de cinci ani fusese el însuși director, și e de mirare că podeaua scenei nu s-a prăbușit sub pașii acelor formidabile matahale pe care le angaja pentru fiecare program. În timpul său, varieteul mișunase de herculi, care ridicau halterele lungi de un metru, aruncau și prindeau ghiulele de tun, ridicau în dinți un cal la o jumătate de metru de la pămînt și învîrteau un scrînciob cu cîțiva oameni în el. Sala răsuna de aplauze, căci societatea măcelarilor, a han-giilor și barmanilor era întotdeauna acolo în păr, și mîinile lor puteau ceva. Asta, deoarece vizitele păturilor înalte ale societății se răriseră în ultima vreme. În pauzele de la ședințele Camerei, Achilles Breburda întreba pe clienții săi sus-puși de ce nu mai vin la varieteu, unde el le-ar fi oferit totdeauna bucatele cele mai alese, udate de băuturi și vinuri din cele mai renumite. Domnii rîdeau, îl băteau pe umerii puternici și în cele din urmă îi spuneau cu încetîșorul că s-au plictisit să se tot uite la munții aceia de carne asudată și la osteneala lor de salahor, că toți sînt dornici să vadă ceva mai sprinten și mai elegant, mai multă variație și, în primul rînd, femei frumoase.

Achilles Breburda se întristă. Femei frumoase! Marfa asta nu-l interesa de loc! Știa el vreo cîteva renumite atlete, dar cînd își rosti gîndul, domnii izbucniră în ris și îi spuseră că sînt dornici de ceva mult mai ușor. De această părere erau atît marea proprietate funciară constituțională cît și cea conservatoare, atît tînăra burghezie liberală, cît și cea conservatoare, atît reprezentanții clerului, cît și elita oamenilor de afaceri. Pe scurt, reieșea clar că arta varietelui era singura problemă asupra căreia nu existau divergențe în Cameră.

Datorită acestei repulsii unanime, restauratorul Achilles Breburda ajunsese la convingerea că activitatea artistică nu e de el și că va fi mai bine dacă va preda conducerea teatrului unui om de meserie, păstrînd pentru sine doar ospitalitatea restaurantului. În consiliul de familie, frații Břetislav și Ctibor, precum și bătrînul Matyáš, îi încuviințară hotărîrea și așa se ajunsese la tratativele cu Václav Karas, directorul artistic din Hamburg.

Frații Breburda erau oameni cumsecade și săritori, voiau o afacere bună și înfloritoare și nu aveau nici un fel de intenții lăaturalnice. De aceea, Achilles Breburda îl primi respectuos pe domnul Steenhouwer, ajutându-l în munca lui de pionier cu cele ce știa din propria-i experiență. La sfaturile lui și ale lui Bureș, Steenhouwer luă legătură cu poliția și cu oficialitățile orașului, studie populația, își notă pe viitorii spectatori prezumtivi, mai ales pe cei din înalta societate aristocrată și din rindurile ofițerimii, căută furnizori, căută ziaristi care să publice anunțuri, vizită redacțiile gazetelor, împrăștiind peste tot vestea despre celebrul Circ Humberto, a cărei direcție va prelua din toamnă *Théâtre Variété*. La sfârșitul verii, Bureș îl anunță pe Vašek că, după cât se părea, terenul e pregătit și că tot orașul se interesează îndeaproape de noul teatru.

Cu Helenka, Vašek se înțelese să plece din Hamburg abia la începutul celei de-a doua jumătăți a lunii septembrie, când Petříček urma să înceapă cursurile gimnaziului din strada Truhlářská. Era o școală nouă, clădită de curînd, și directorul ei, Eduard Kastner, își dădu tot concursul pentru a învinge greutățile legate de primirea acestui nou elev, venit din îndepărtatul Hamburg.

Vara aceea fusese rece și ploioasă, și cei doi Karas se gîndiră fără să vrea ce greu le-ar fi fost acum cu circul. Cel puțin începutul lui septembrie se dovedi cumplit. Din Cehia sosiră vești despre revărsări de ape și inundații, iar la 12 septembrie, cînd trecură granița, văzură Elba încă revărsată, întinzîndu-se în lagune argintii cu mult în afara malurilor ei. La Praga, potrivit înțelegerii, se urcară într-o trăsură și se duseră la moara lui Smetana, unde urmau să locuiască primele zile, pînă cînd Helena se va fi hotărît pentru una din locuințele indicate de unchiul Frans. Strada Karlová li se înfățișă neobișnuit de murdară, plină de noroi, băltoace și clisă. Mai rău se prezentă situația la intrarea în strada Postovská, unde trebuiră să coboare din trăsură și să treacă pe un podeț la moară. Vladimír Smetana îi întîmpină cu căldură, dar era trist; îi duse numaidecît în odaia din spatele casei, de deasupra morii, și le arătă de la fereastră pricina întristării: podul Carol fusese luat de apă în două locuri, trei picioare fuseseră surpate și resturile

de butuci și de grinzi, îngrămădite de-a valma, se mai zăreau încă în apa înspumată.

Le povesti apoi de groaza din dimineața zilei de 3 septembrie, când au crescut apele. Nivelul râului creștea de la ceas la ceas și pînă seara ajunse cu patru metri mai sus față de normal. Rîul ieșise dintre maluri și inundase străzile și piețele mai joase. Celebra cafenea Slovanska de peste drum se afla sub apă pînă la marginea de sus a parterului, la ferestrele primului etaj se ajungea cu ajutorul bacului. Teatrul Național era înconjurat din două părți de apă și reprezentațiile trebuiseră să fie suspendate. Rîul sălbăticit și furibund purta de-a lungul și de-a latul dărîmăturile pe care le adusese în goana lui pînă aici, și se năpustea cu ele în stîlpii de susținere ai podului Carol. Lemnul a nenumărate plute astupase arcadă după arcadă și rîul lovea în stîlpi cu mii de pîrghii. Oamenii din mori nu mai dormeau. Iar dimineața, pe la cinci și jumătate, în ceața tulbure, o bubuitură înfundată, ca un tunet, acoperi vuietul apelor. Podul Carol, podul Carol s-a dărîmat! Al cincilea arc al podului se surpase, după el se surpă cel de-al șaselea, statuile sfinților mai rămăseseră încă în picioare, dar după aceea se surpă și stîlpul de susținere, și sfîntul Ignat se prăbuși în apă, urmat de sfîntul František cu indienii lui. Toți fură cuprinși de groază, ca în fața unei catastrofe naționale. Înainte de ora zece se auzi o nouă bubuitură: se surpase și al optulea arc, și vestita operă a Părintelui patriei se înălța în aer, tăiată în trei. Oamenii s-au adunat acolo în grabă și-și frîngeau mîinile. Podul lui Carol, calea încoronării! Și toate grozăviile prin care trecuseră locuitorii de pe străzile inundate pălră în fața tragediei acestui simbol de secole al măreției și gloriei orașului Praga. Nu era însă vreme de tînguiri, pretutindeni era nevoie de ajutor, și Vladimír Smetana sărise bineînțeles printre primii să lucreze la descongestionarea drumurilor. Catastrofa trecuse, acum trebuia să intre în joc solidaritatea umană, ca să înlătore cît mai grabnic pierderile și pătîmirile fiecăruia.

Karas ascultă profund mișcat povestirea lui Smetana. După aceea, când veni și unchiul Frans și se așezară toți în sufrageria lui Smetana, la cină, nu se putu stăpîni să nu întrebe dacă nu e cumva un semn rău că el, care abia a tre-

cut prin catastrofa cu circul, vine la noul său loc de muncă tocmai în clipele unei noi catastrofe.

— N-ai dreptate! îl contrazise Smetana. N-ai venit aici în clipa catastrofei, ci, dimpotrivă, în clipa fericită a operei de salvare. Catastrofele—în genere—nu le putem prevedea și, deci, nici preveni, dar nici una nu e atât de mare, încît dîrzenia omului să nu o poată îndepărta. Orice dezastru trezește și întărește solidaritatea oamenilor. Rănile podului Carol vor fi vindecate și slava și frumusețea lui vor înflori iarăși. Nu e semn rău pentru venirea ta în Praga, dimpotrivă, e un semn al biruinței. Am auzit de la domnul Steenhouwer că vor veni și tatăl tău și Kerholec. Minunat! Veți avea din nou munca voastră colectivă, și ăsta e cel mai bun lucru. Iar eu voi avea aproape prietenii pe care nu i-am putut uita. De altfel, îmi ești dator să-mi povestești cum a luat sfîrșit Circul Humberto. Știu ceva de la domnul Steenhouwer, dar numai frînturi.

Vașek îi povesti cum a ajuns să ia această hotărîre și cum a vîndut după aceea, cu bucată, animalele menajeriei și grupuri-grupuri de animale dresate. De cel mai mare ajutor îi fuseseră frații Hagenbeck, care își asumaseră pe neobservate rolul de mijlocitor și vînduseră progresiv totul, la un preț foarte bun, astfel încît lichidarea s-a produs în liniște, aducînd pînă la urmă și o sumă frumoasă.

— La cine au ajuns elefanții? întrebă curios Smetana.

— I-a cumpărat berlinezul Kranz.

— L-a luat și pe Arr-Şehir?

— Nu, după vînzarea elefanților, bătrînul și-a luat rămas bun de la noi. A apărut deodată înveșmîntat în alb, în portul indian, cu picioarele goale, în mînă cu un cufăraș legat cu multe sfori, ne-a vestit că vaporul spre India pleacă, ne-a spus rămîneți cu bine și s-a dus. Am fost bucuroși că a rămas pînă la sfîrșit, altfel elefanții ar fi tînjit după el și n-ar mai fi mîncat vreo cîteva zile, iar Kranz ar fi oferit imediat mai puțin.

— Dar Hamilton?

— L-au luat frații Hagenbeck. Au grajdurile pline de animale dresate — ei înșiși au început ca îmblînzitori și dresori — și le-a convenit să angajeze un om de nădejde, cu experiență.

— Numai că el o să moară fără circ...

— Așa ne-am gândit și noi, dar s-a întâmplat exact contrariul. De cînd nu mai apare în arenă, Hamilton s-a îndrăvenit și și-a revenit aproape de necrezut. După trei luni, fața i-a devenit din nou proaspătă și ochii luminoși; singur ne-a spus că doarme bine, că are poftă de mîncare și că inima nu-i mai joacă renghiuri. Trăiește foarte multumit acolo, printre animalele lui Hagenbeck, învață focile să țină în balans o minge și să prindă scrumbii sărate, boxează cu cangurii și cîntă pinguinilor mirați „Colo-n bățătura noastră”. Pe el cred că l-am salvat definitiv.

— Dar bătrînul director Berwitz?

— Cu el, frățioare, lucrurile numerg prea bine. Poate că acum vorbește nițel mai lesne, dar jumătatea dreaptă a corpului i-a rămas fără viață. Cîtă vreme vînzarea animalelor era la început, am lăsat să fie dus prin grajduri și în clădirea circului. Pe urmă, însă, lipsa animalelor și mai ales a cailor îți sărea în ochi, iar el se uita la ceea ce rămăsese cu atîta jale, incapabil să priceapă ce se petrece și atît de chinuit, încît am hotărît împreună cu soacră-mea să-l ducem de acolo înaintea ultimei vînzări mai mari. Cine știe cum ar fi suportat, și o durere neașteptată ar fi fost pentru el la fel de primejdioasă, ca și o criză de furie. De Crăciun, doamna Anežka a vorbit cu el, în felul ei fermecător, și la Anul nou au plecat împreună în Belgia.

— Malina s-a dus cu ei?

— Eu însumi i-am propus să-i însoțească. Dar el părea că nici nu mă aude, era absent cu desăvîrșire. Nu pricepea despre ce e vorba, iar cînd, în cele din urmă, s-a luminat și s-a dumirit, a început să plîngă, cum că-l gonesc din Circul Humberto. L-am liniștit, i-am spus că nu-i așa, iar după-amiază l-am găsit la țapul Barbă-Albastră. Îl ținea de gît și i se plîngea că trebuie să plece de la circ. Multă vreme nici nu mi-a venit să cred, dar Malina l-a lăsat într-adevăr pe Berwitz, bolnav, să plece, și a rămas cu noi. Cu noi? Nu, a rămas cu țapul Barbă-Albastră. Nu lua în seamă pe nimeni dintre noi, ședea toată ziua în țarcul lui Barbă-Albastră, ducîndu-i mîncarea sa, în vreme ce el poate că nu punea nimic în gură, îi tot vopsea barba și îl tot îmbrățișa, spunîndu-i că ei doi sînt cei mai bătrîni din Circul Humberto. Uitase de-a binelea că e vorba de un al treilea Barbă-Albastră. L-am rugat pe Hagenbeck să ne lase țapul pînă în ul-

tima zi. După aceea am vindut tot. Kranz a luat și costumele, harnașamentele și recuzita, vagoanele din jurul circului au plecat, personalul s-a împrăștiat, și nu mai trebuia decît să închidem porțile. Atunci i-am spus lui Malina să ducă și șaful la Hagenbeck. A clătinat din cap că nu poate, că abia se ține pe picioare. Într-adevăr, era atît de slăbit, încît a trebuit să-l ducem în pat. I-am pregătit cămăruța unde șezuse tata și mă tot gîndeam unde să-l mut cînd vor veni cu demolarea. Dar n-a mai fost nevoie. Dimineăta, Alice Kerholec a venit într-un suflet să-mi spună că Malina a murit peste noapte. S-a stins încet, în liniște. Trebuie să recunosc că mi-au dat lacrimile. Totul era ca într-o pădure, în fapt de seară: e lumină, lumină și deodată parcă se întîmplă ceva și se face noapte.

— Așadar, Vendelin Malina a răposat întru Domnul...

— Da. Și iată, așa, în liniște, s-au închis ușile Circului Humberto.

— S-au deschis însă alte uși, spre patrie. Ne întoarcem toți, acasă, pe rînd, toți știm că sîntem fiii țării în care ne-am născut, că abia aici ne clădim fericirea. Numai Vendelin Malina s-a smuls acestei legi și n-a ajuns la capătul drumului. A murit pe meleaguri depărtate. Ei, dar pentru omul bun, pămîntul e totdeauna ușor, pe cînd pe omul rău și pămîntul natal îl apasă ca o piatră de moară.

— A avut o moarte frumoasă, într-adevăr...

— Iar după moarte l-o fi așteptat o și mai frumoasă revedere — cînd, probabil, bălanul lui drag i-a nechezat acolo sus, întru întîmpinare!

II

A fișe galbene și roșii luminau pe la colțurile străzilor ca Aniște focuri vii, altele mai mici își săreau în ochi din vitrinele magazinelor, ziarele scriau zi de zi despre deschiderea noii stagiuni, biletele dispăreau iute de la agenții — totul vestea un început promițător. Doar în Teatrul Humberto, în ziua dinaintea premierei, domnea o liniște mormîn-

tală. De dimineată cîntase orchestra, repetînd superficial aranjamentele muzicale ale spectacolului. După repetiție întinericul învălui întreaga clădire, cu excepția biroului. Karas-tatăl și Kerholec își aveau locurile lor de muncă în ordine, Steenhouwer era gata și el, cînd iată, deodată, după nespusa încordare a pregătirilor — o zi moartă. Văclav Karas se simți cuprins de un fel de groază din pricina acestei liniști neașteptată. Trebuia să-și amintească mereu că e vorba de ceva firesc și caracteristic în teatrul de varieteu. Artiștii soseau abia în ziua premierei. Mîine, în schimb, să te ții! Fiecare tren va aduce pe cîte cineva care va dori să repete împreună cu orchestra, și orchestra nici n-a văzut pînă atunci notele respectivului, fiecare își va repeta numărul pe o scenă pe care nu a jucat niciodată, se va îmbrăca într-o cabină în care n-a călcat niciodată, și va dori să se stabilească aici, într-un oraș unde nu cunoștea pe nimeni. Dirijorul va avea în program douăzeci de numere, și fiecare dintre artiști va pretinde altceva decît spune partitura, oamenii din culise vor trebui deodată să se lupte cu o sumedenie de obiecte și aparate cu care n-au mai avut niciodată a face și care vor trebui să se afle la locul lor, cu o exactitate de milimetru și de secundă, mașiniștii vor primi un talmeș-balmeș de comenzi, ba să scadă, ba să sporească lumina reflectoarelor, personalul restaurantului va veni să întindă mesele, va aduce farfurii și tacîmuri, porțelanurile și argintăria vor zăngăni, plasatorii și garderobierele se vor iniția în munca lor. Va fi un adevărat iad de confuzii și de neînțelegeri, și în mijlocul tuturor acestora va trebui ca el, directorul Karas, să fie gata oricînd să intervină rapid, dar mai ales să urmărească atent repetițiile și din aceste frînturi de spectacol să-și închege în mînte adevăratul program pe care să-l alcătuiască și să-l definitiveze în cursul după-amiezii. Programele erau culese la tipografie cu ordinea numerelor artistice aranjată la întîmplare, după presupuneri teoretice, și abia repetițiile aveau să indice adevărata desfășurare a premierei. Abia după aceea se va definitiva programul și tipografia va trebui să se dea peste cap, încît la șapte seara să aducă, tipărite, programele primei seri.

Vășek avea trac pentru prima oară în viața lui. O, de-ar fi fost vorba să apară el pe scenă, de-ar fi trebuit să se pro-

ducă el însuși printr-un salt mortal, sau călărind în picioare pe crupa calului, sau prezentînd o dresură cu niște fiare cu care n-a mai lucrat niciodată, el, Václav Karas ar fi avut nervi de oțel. Sau dacă ar fi fost vorba să improvizeze pe loc un întreg program cu oamenii lui cunoscuți, cu experiență, de la Círcul Humberto, totul i s-ar fi părut o jucărie. Aici, însă, se afla în fața unor lucruri complet necunoscute, care mîine vor da năvală ca un ciclon și care ar putea să provoace un dezastru. Pregătise totul cu mare grijă, dar ziua de mîine depindea de conlucrarea rapidă a o sută cincizeci de oameni, care nu se mai văzuseră niciodată pînă atunci. Din cele douăzeci de numere artistice pe care le angajase pentru primele cincisprezece zile, văzuse doar trei cu ochii lui. Șaptesprezece dintre ele le acceptase la recomandăția agențiilor teatrale pe baza programelor, a cronicilor și a fotografiilor.

În biroul administrației se aflau depeșele lor. Opt dintre artiști vor sosi mîine și țin să repete în cursul dimineții, nouă vor sosi între două și cinci după-amiază, doi pot sosi abia la șase și un sfert seara, ceea ce înseamnă că repetiția va dura cu aproximație pînă la șase și jumătate. După șapte și jumătate va începe să sosească publicul, care vrea să cineze înainte de începerea programului. Oare vor putea face totul la timp, înlăturînd primejdia unui eșec dezastruos?

Și oare vor avea succes cu programul lor? Alcătuisese acest program cu grijă și după multă chibzuință. Experiența căpătată la Paris îl învățase să nu includă niciodată în programul unei serii două numere din același domeniu artistic. Știa apoi că primele două numere vor fi jertfite agitației din sală și, deci, că pot fi mai slabe. În schimb, cel de-al treilea număr trebuia să fie la înălțime și neapărat vesel, să topească gheața sălii. Totul trebuia să se desfășoare într-un ritm antrenant, programul să prindă aripi și fiecare ridicare de cortină să însemne o surpriză pentru ochii spectatorului. Știa că se poate bizui pe flăcăii de la Horní Sněžna, care sub supravegherea lui Kerholec, vor munci ca niște lei. Va avea însă destule programe și afișe?

Își îngăduise în program o singură slăbiciune personală: de fiecare dată ținea să aibă un număr cu animale. Pentru mulțumirea lui și a Helenei. O viață întreagă se obișnuiseră cu ființele acestea necuvîntătoare și le-ar fi dus dorul dacă

n-ar fi putut să mîngîie zilnic un animal oarecare. Lipsă pe care o simțea mai cu seamă Helena, care moștenise de la mamă-sa dragostea pentru grajd și menajerie. Vašek ar fi vrut să păstreze acasă pentru plăcerea lor măcar pe cei doi foxterieri, Whisky și Brandy, dar Petřík se speriasse de hîrjoana lor. Atunci dădu cîinii lui Kerholec, între băieții căruia cei doi mici nebunatici se simțeau ca în rai. Așadar, ținea să aibă mereu în program diferite numere cu animale, și își asigură aceste numere pentru întreaga stagiune. De altfel, era convins că dresura place publicului și nu se temu să introducă chiar cîte două-trei numere de dresură în același program. Pentru început avea numărul cu pisicile și cîinii lui Miss Hariet și o dresură de urși albi prezentată cu mult curaj de către Mademoiselle Blanche.

Un număr îl incluse în program la sfatul lui Bureš.

— La Praga, îi spuse el, vei avea întotdeauna succes cu un număr muzical. N-are a face dacă e vorba de Paganini sau de o simplă armonică. Cine știe să cînte frumos e Dumnezeu pentru praghezi. Nicăieri în lume n-o să găsești atîta dragoste pentru muzică. Aici ai avea cel mai mare succes cu tigrii tăi, dacă le-ai cînta „Cînd Zděnek al meu, de-un sfînt imbold cuprins...”

Karas îl ascultă, și, pentru început, alese ceva între Paganini și armonică — un virtuos la xilofon. Dar mai angajă încă un număr la sugestia celor din jur: Trio Romanov, gladiatori moderni. Despre acest număr îi vorbise Achilles Breburda, chiar din prima clipă, cînd semnaseră contractul.

— Așadar, domnule Karas, cu ajutorul lui Dumnezeu, ne-am înțeles. și de la 1 mai sînteți stăpîn aici. La toamnă o să ne arătați ce știți. E brânșa dumneavoastră, n-am să mă amestec — cum nici domnia-voastră n-o să vă amestecați în sosurile mele de la bucătărie. Asta-i ca și cu Klara aia, despre care vorbește într-una domnul guvernator. N-o știți? E una, *Pachta*, parcă așa-i zice, nici eu nu știu prea bine, o fi fost vreo contesă. Dar domnul guvernator spune într-una: „*Klara Pachta, boni amici*”¹ — și asta înseamnă că atunci cînd e *bon*, e *bon*, iar cînd e de amîndouă părțile *bon*, atunci e *bonbon*. În sinea mea, eu înțeleg asta așa: între noi să fie mereu *Klara Pachta*. Dacă ați dori, domnule Karas, sau

¹ Rostire incorectă a dictonului latin: *Clara pacta, boni amici* — înțelegerile limpezi sînt cheazășia unei bune prietenii.

dacă doamna ar avea nevoie la cină de o porție extra, comandați la bucătărie, eu voi da ordin să fiți serviți, nu mă uit eu la așa ceva. Dar dacă și dumneavoastră ați vrea să faceți ceva pentru mine... nu vreau să mă amestec în treburile dumneavoastră, dar dacă ați vrea și ați putea... v-aș vorbi de o porție extra, din partea dumneavoastră, pentru mine și pentru cei doi frați ai mei. Poate ați vrea, dragă domnule Karas, să angajați câteodată și câte unul de categorie grea, acolo... Știți, asta e pasiunea mea. Eu am salteaua mea și când vine câte un luptător mai acătării, atunci sau eu, sau Břeta, sau Ctibor, ne luăm cu el la trîntă... știți, în liniște, fără public. Doar chelnerul ăla gros, Sebele, cel de are lojă, vine să o facă pe arbitru. Asta e taina noastră. Vă rog nu suflați nimănui un cuvînt. Așa ceva nu se cade pentru un bufetier al Camerei. Știu că domnii nobili strîmbă din nas la vederea luptătorilor de categorie grea, dar pentru noi, oamenii obișnuiți, de jos, un gladiator din asta e o adevărată bucurie. Nouă ne place frumusețea trupului bărbătesc. Când vine un luptător din asta, când își încordează brațul de-i joacă mușchii, iar bicepsul îi saltă nebunește, noi aștia, oamenii de jos, avem ce vedea. Iată de ce aș vrea să vă rog ca... din cînd în cînd... dar numai dacă se poate... altfel, bineînțeles, *Klara Pacht!*

— *Klara Pacht!* încuviință Vašek. Și acum avea în program pe cei 3 Romanov, iar Achilles Breburda își pregătea salteaua.

— Numai de-ar trece odată seara de mîine! oftă Karas, în după-amiaza ultimei zile de septembrie, intrînd în biroul lui Steenhouwer. De cînd sînt n-am avut de înfruntat atîtea lucruri necunoscute.

— Un lucru însă e cunoscut de pe acum, îi răspunse unchiul Frans. Teatrul va juca cu casa închisă. Și asta-i cel mai important.

— Îmi pare bine. Și artiștii joacă altfel cînd nu simt goluri în sală.

— Goluri nu vor fi. Mai sînt cîteva locuri la galerie, dar și astea se vor vinde în cursul zilei. Ceva foarte important — la prînz am primit o comandă telegrafică de la Hamburg pentru o lojă.

— De la Hamburg? Zău? De la cine?

— Un oarecare conte Orsini.

— Orsini? E un nume cunoscut, nu?

— Și mie mi se pare cunoscut, dar nu-l știu pe conte. Trebuie să fie vreun admirator de-al tău, pentru că în telegramă îți urează succes.

— Cum? Unde-i telegrama?

Karas apucă grăbit depeșa pe care i-o întindea Frans. Și o citi de câteva ori:

„*Wünsche besten erfolg bestelle parterreloge...*“¹

— Minunat! Exclamă Karas, ridicînd ochii spre Steenhouver. Contele Orsini vine după mine la Praga! E într-adevăr măreț!

— Din asta îți dai cel mai bine seama că Circul Humberto nu e mort, ci continuă să trăiască. Admiratorii lui vin după el străbătînd jumătate de Europă.

— Ce lojă i-ai dat?

— Cea din avanscenă. Loja asta place grozav nobilimii, fiindcă-i un pic mai retrasă.

— Minunat. Mîine adu-mi aminte să mă duc în pauză la el, să-i mulțumesc. Notează-ți, Frans. Orsini, Orsini! Frumos nume, de cavaler! În sfîrșit, iată un semn bun! Alerg la Helenka, să-i spun și ei vestea cea bună!

Lui Karas îi venea să cînte. Publicul venea după el. Și ce public! Contele Orsini! Ziua de mîine nu mai era pentru el un hău întunecos, acum exista în ea un punct sigur, în care se putea sprijini, un punct strălucitor, care îi deslușea și îi arăta totul din jur într-o lumină mai roză.

Nici Helena nu-și aminti de vreun conte Orsini și nici pe tatăl său nu-l auzise vreodată despre el. Telegrama lui era însă o dovadă că există, și amîndoi își simțiră inima mai ușoară.

Ziua hotărîtoare sosi cu tot haosul dinaintea premierei. Totul fusese pregătit cu minuțiozitate, dar deodată se iviră o mulțime de lucruri pe care le uitaseră, precum și altele, care în ultima clipă trebuiau făcute altfel. Birjari, servitori, hamali și comisionari începură să aducă de dimineață cufere, lăzi, cuști și din nou cufere, niște oameni necunoscuți își aruncau haina de pe ei și porunceau de pe scenă orchestrei și regizorului, alții cercetau cortina, se suiau la grinzile unde erau legate frînghiile, încercau podeaua,

¹ Vă doresc succes deplin, rețineți lojă parter... (Germ.)

măsurau scena cu pasul, se certau pentru cabine, tirau geamantane, cereau apă, explicau dirijorului cum să-i acompanieze și de unde să reia partitura, cereau la birou adrese de locuințe și ale celor mai apropiate magazine, se întorceau în sală, făceau cunoștință unii cu alții și fiecare se pornea acum să turuie de unde vine, ce angajament a avut acolo, ce fel era publicul, cum arăta locuința pe care a avut-o și cum era mîncarea. Era un haos, dar oamenii se comportau calm atunci cînd știau că le vine rîndul pe scenă și cînd simțeau înțelegere pentru munca lor. Repetițiile mergeau strună, dar Karas nu putea să-și dea seama prea bine de adevărata valoare a artiștilor, căci foarte puțini arătau de ce sînt în stare. Majoritatea erau atenți doar la muzică, să vadă dacă orchestra cîntă așa cum sînt obișnuiți. Pe la jumătatea după-amiezii, Karas, fără să mai aștepte sfîrșitul repetițiilor, trimisese vorbă la tipografie să tipărească programele pentru ziua aceea așa cum s-a stabilit.

Doamne, ce noroc că a păstrat orchestra care cîntase și pentru teatrul domnului Breburda! Se dovedi că Pacek, rotofeiul capelmaistru, era un dirijor cu mare experiență, pe care nimic nu-l scotea dintr-ale lui. Se descurca în partiturile copiate, cu muzică scrisă în tot felul, în ștersăturile și adaosurile lor, mai puneă și el însuși pe ici și colo cîte ceva, iar ajutorul lui, un tînăr cu ochelari, orînduia notele în așa fel, încît seara să urmeze în ordine, unele după altele.

Sosi și seara. Potrivit obiceiului său, Karas se duse în foaier, în caleașu voii lui de oameni ce se scurgea spre intrare, cercetînd mulțimea cu o privire de șoim, dacă nu cumva recunoaște vreo figură din Hamburg, ca să-i spună: „Domnul conte Orsini?” Dar nu văzu pe nimeni. Își dădu seama doar că lumea e voioasă și că așteaptă cu simpatie spectacolul. În sală începuse să cînte muzica, flăcărurile lămpilor de gaz se măriseră, rampa strălucea. Acum trebuie să arunce o privire și în culise. Totul e în ordine! încuviințară vesel băieții din Horní Sněžna; totul e în ordine! răspunseră glasuri mulțumite din cabinele în a căror ușă ciocăni ușurel. Kerholec ridică mîna. Două dansatoare în văluri își făcură iute semnul crucii, frecîndu-și de podea talpa dată cu praf de sacîz, cortina se ridică, și, iată — trebuiau să intre în scenă. Cele două fețe fardate încremeniră într-un zîmbet, trupurile se încordară, cinci, șase, șapte, opt tacturi — gata, acum!

Karas aruncă o privire în loja din avanscenă. Era goală. Se aștepta la asta — era prea devreme! Se grăbi să iasă pe coridor și să ajungă sus, la balcon, de unde voia să urmărească acest întâi spectacol ca simplu spectator. Chiar de la primul număr avu obiecții. Fetele spusese că vor dansa în costume roșii și ele erau îmbrăcate în violet. În plus nici decorul nu se potrivea cu culoarea costumelor — mâine trebuie căutat altul!

După cele două dansatoare urmă xilofonistul — doamne, câtă dreptate a avut Bureș! Era abia al doilea număr și cortina se ridică de cinci ori la rînd. Publicul se arăta entuziasmat. Apoi urmă echilibristul comic... da, avea priză la sală, sala era numai ochi. Acum, numai să nu se piardă ritmul. Nu, băieții se țineau bine. Abia se stinseră ultimele aplauze și cortina se ridică din nou. 3 Romanov, gladiatori moderni. Albert van Dyk, imitator de dirijor de orchestră, Rolf, iluzionist comic, *Three Stars*, trei fete la paralele. Apoi, un număr icarian; da, dar era mai bine să-l mute, are să pună iluzionistul între atleți și numărul icarian. Urmă *Miss Hariet*, dresură de câini și pisici. Un succes răsunător! Pauză.

Karas zbură spre loja numărul 5, unde se aflau Helena, Alice și copiii ei și Smetana. Zîmbete fericite, trei strîngerii de mîna puternice, prietenești. Amîndouă femeile se pricepeau doar și erau mulțumite. Îi confirmară și ele entuziasmul publicului. Dacă n-au să dea chix în partea a doua a programului — și amîndouă bătură repede în lemn — înseamnă din prima zi un mare și răsunător succes.

Strașnic! — și acum, iute, în culise, la Kerholec. Kerholec aflase cîte ceva de la cei care se găseau de partea cealaltă a rampei. Aflase ce spuneau cei de care depindea în cea mai mare măsură reușita. Cei care cutreieraseră jumătate de lume. Kerholec clipi mărunț spre el, de departe, mulțumit.

— Bravo, Vašku! Toți sint încîntați. Spun că de mult n-au mai trăit o premieră atît de animată. Întreabă despre tine, cine ești de i-ai fermecat pe toți așa cum i-ai fermecat? Spun că înainte vreme Praga se lăsa cucerită cu greu și nu prea îi plăcea să aplaude.

Pe scenă se ridicau acum grilajele pentru dresura de urși albi. Frans Steenhouwer le ocoli luîndu-și o poză respectuoasă și făcu din cap spre Karas.

— Publicul e mulțumit, Vašku. Plasatorii și chelnerii mi-au spus asta. Lojile sînt mulțumite și ele. Prelungiți pauza cu cel puțin zece minute. Sînt mai multe comenzi pentru cină decît s-a apreciat la restaurant. Barem să se servească pe lumină. Mai trebuie să-ți aduc aminte de contele Orsini.

— Adevărat. Karel, aranjează tu cu pauza. Lungiți-o cu opt minute. Mai mult nu. Mă tem că prea întîrziem.

Se opri în dreptul lojii din avanscenă și întrebă plasatoarea dacă e ocupată. Plasatoarea îi răspunse că da. De un domn în vîrstă, în redingotă. Karas ciocăni la ușă. Un glas îl pofti înăuntru.

— Intră!

Vorbise în cehă! Nu cumva contele Orsini...?

Apăsă pe clanță. Deschise ușa și făcu ochii mari.

În fața lui se afla sergentul Ferenc Vosátka; acesta își luase o poză neobișnuit de solemnă.

— Ferenc — tu ești?

— Întocmai! Sergent Vosátka Ferenc, așa cum l-a făcut Dumnezeu și cum l-au îmbrăcat croitorii cehi din Hamburg. Vosátka Ferenc, alias contele Orsini. Vorba lui Honza Bureš: „Ceea ce unește inimile, nu mai dezleagă nici Vltava cu Elba la un loc!“ Sper că-mi semăn destul de bine și că problema identității nu-ți provoacă îndoieli. Iar dacă înălțimea-voastră directorială crede că sînt doar o amăgire și înșelare a simțurilor, binevoiască să se așeze la măsuta asta, unde o venerabilă sticlă de *Veuve Cliquot* îl va convinge de existența mea fizică.

— Dar ce-a fost comedia asta cu titlul de noblete?

— Foarte simplu, glorie tîrzie a neamului Humberto. Am presupus că azi, înainte de premieră, vei fi într-o dispoziție proastă și vei avea moralul scăzut. Și, ca să-ți ridic moralul, ți-am trimis depeșa de urări...

— Într-adevăr, Ferenc, mi-a ajutat foarte mult. Eram desperat. Ești bun mai ales că ai venit. Ce surpriză! Nu vrei să mergem la ai noștri? În primul rînd de loji sînt Helenka, Alice, Kerholec, Bureš...

— *Avanti, signore!* Contele Orsini vă roagă să-l introduceți la slăvita curte humbertiană.

Restul serii fu atît de frumos și vesel, încît Bureš-Smetana îi convinse lesne că un început încununat de atîta

succes nu se poate să nu fie sărbătorit. După sfîrșitul reprezentației trimiseră după Steenhouwer, Kerholec și Karas-tatăl. Primii doi sosiră îndată, dar pe cel de-al treilea trebuiră să-l caute nițeluș. Îl găsiră în orchestră. În timpul ultimului număr își adusese acolo un scaun și începuse să cînte la trompetă marșul final — vestitul marș al Circului Humberto, opus numărul 1, compus de Leopold Selnicki.

— Marșul nostru! exclamă cu bucurie toți cei aflați în loja directorială, cînd auziră, de jos, primele măsuri.

— Da, marșul nostru, încuviință Vašek. Marșul Circului Humberto se va cînta cîtă vreme va trăi *Théâtre Variété Humberto*. Trăiască tot ce are viață!

— Dar cu Selnicki ce mai e? întrebă Alice.

— S-a aranjat, răspunse Vosátka. L-am numit primcastelan al localului „La logodnica marinarului“. A primit un pian de dimensiunile unei bărci mai mici și pîntecoase și a ancorat cu el în colțul de nord-est al Mării Caraibilor, în golful Jamaica. Golful a primit acest nume după trupeșă sticlă de rom ce străjuiește ca un far pe capacul pianului, în loc de lumînare. Cîteva repetiții au demonstrat că romul îl luminează pe Selnicki al nostru mai bine decît becul cu gaz. Stă acolo și cîntă cîntece de-ale negrilor, dansuri mexicane și cîntece din pampas, iar gloria lui crește pe nesimțite de la gurile fluviului Orinoco și pînă la Rio Grande del Norte.

III

Domnul Dvořák, portarul teatrului, auzi o trăsură oprindu-se înaintea intrării. Se uită pe geam și văzu coborînd un bărbat mai în vîrstă, chipeș, cu o înfățișare nobilă, maiestooasă și demnă, de parcă ar fi fost însuși domnul consilier de stat Goethe. Domnul Dvořák din cartierul praghez Karlín nu știa bineînțeles că a existat un oarecare consilier de stat Goethe, dar pricepu îndată că e o vizită importantă. Se grăbi să iasă din cabina sa, deschise ușa și făcu o plecăciune adîncă.

— Bună ziua, zise necunoscutul în germană. Unde e direcția?

— Pe cine să anunț? întrebă domnul Dvořák, mai mult din curiozitate, decît din imboldul de a-și face datoria.

— Bimbam, răspunse maiestosul străin.

— Cum ați spus, vă rog?

— Bimbam! repetă necunoscutul.

— Un moment... murmură domnul Dvořák, și intră uimit foarte în cabina sa, unde se afla telefonul cu interiorul. În teatru se introdusese telefonul de interior, deoarece de cînd inginerul Křižík se stabilise în cartierul Karlín, în casele mari se considera o dovadă de patriotism local sprijinirea tînarului inventator.

— Alo, raportă domnul Dvořák domnului Steenhouwer, e aici cineva, un nobil, care vrea să meargă la direcție.

— Cum se numește?

— Asta-i buba, domnule administrator, vedeți că mi-e rușine să repet. Poate că n-am înțeles eu bine, dar l-am întrebat de două ori și de fiecare dată mi-a spus un nume imposibil. Cică, Bimbam...

— Ah, Bimbam, Bimbam?

— Nu, Bimbam, doar atît!

— Dar e Bimbam Bimbam.

— Un moment.

Domnul Dvořák scoase capul din cabină.

— Domnul Bimbam Bimbam? întrebă el, adresîndu-se domnului cu înfățișare impunătoare.

— Chiar eu. Bimbam Bimbam.

— Da, dînsul e, strigă domnul Dvořák în telefon, pe jumătate năucit de această întîmplare. Bimbam Bimbam.

— Așadar, Bimbam Bimbam, spuse Steenhouwer. Bine, să vină sus.

— Poftiți, domnule Bimbam Bimbam, îl invită domnul Dvořák, ieșind din cabină, dar de astă dată fără vreo plecăciune. Sus, pe scară, la primul etaj, prima ușa la stînga, domnule Bimbam Bimbam...

— Mulțumesc, răspunse amabil domnul Bimbam Bimbam, și se îndreptă cu pas liniștit și elastic spre scară.

— Sînt Bimbam Bimbam, se recomandă el sus lui Steenhouwer. Primul e prenumele, al doilea numele. În hîrtii

Însă, vă rog să scrieți invers, Bimbam Bimbam, și nu Bimbam Bimbam.

— Bineînțeles, domnule Bimbam, rîse Steenhouwer, privind cu neascunsă surpriză fruntea înaltă, ochii mari și frumoși, nasul vulturesc și gura frumos desenată a domnului Bimbam. Domnul Bimbam arăta ca un vechi senator roman și tocmai asta i se părea ciudat lui Steenhouwer. Căci domnul Bimbam era cel mai vestit comic al anilor nouăzeci. Se spunea că publicul se tăvălește de ris timp de douăzeci de minute cînd apare pe scenă. Iar acum se afla în fața lui și, de i-ai fi aruncat pe umeri o togă, ar fi putut să joace imediat rolul lui Cezar.

— Sosirea dumneavoastră e pentru noi o mare surpriză, continuă Steenhouwer. Sinteți primul artist care vine înainte de termenul prevăzut în contract.

— Da, dar asta se întîmplă pentru că vin pentru întîia oară la Praga. N-am mai fost niciodată aici. Pe mine mă îngrozește gîndul să apar în fața unui public necunoscut. Fiecare oraș are alt public. Dacă aș sta pe scenă trei sferturi de ceas nu mi-ar păsa. Dar numărul meu ține exact douăzeci de minute și nu pot să pierd în fiecare zi cîte cinci minute ca să-mi înfrunt spectatorii, să-i atrag și să le cîștig atenția. Trebuie să-i cuceresc numaidecît. Iată de ce vin într-un oraș nou cu o săptămînă sau chiar cu zece zile mai înainte de primul spectacol, pentru a studia publicul. Pierd 14 zile, pe care le adaug la cheltuielile de regie. Cînd voi veni pentru a doua oară aici, nu eu, ci oamenii se vor îngîrămădi cu zece zile înainte la casa de bilete.

— Nu mă îndoiesc și tocmai de aceea regret că n-am semnat de la bun început un angajament pentru o lună de zile, și nu unul pentru două săptămîni. Ați fi avut numai de cîștigat.

— Dar dacă n-aș fi plăcut publicului? Nu, stimate domn, omul nu trebuie să fie temerar. Publicul e o creatură groaznică. Nici unul dintre ai noștri nu e niciodată dinainte sigur de el pe scenă. Bineînțeles, putea să-mi fie egal, contractul e contract și pierderea ar fi suportat-o direcția. Dar eu nu privesc lucrurile așa. Cer un onorariu mare, dar vreau ca teatrul să cîștige de pe urma mea. Asta ține de buna rînduială a lumii. Care e, la Praga, situația cu locuințele? Știți, eu am nevoie de o casă unde să pot tropăi și zbiera. Altfel,

sînt un chiriaș foarte cumsecade, am numai o singură slăbiciune. În fiecare oraș colind pe la telali și cumpăr haine vechi. Pălării, șepci, îmbrăcăminte bărbătească și de damă, uniforme, livrele. Telalii de pretutindeni mă consideră drept un nebun pașnic. Dacă aș fi un nebun pașnic! Dar eu duc toate astea acasă, mă îmbrac cu ele în fața oglinzii și cînd iese ceva caraghios, încep să urlu și să țopăi ca un smințit. Nu știu din ce mi-o fi venind asta. Sînt un om liniștit, normal, cu purtări cuviincioase, dar cînd pun pe mine o haină străină, care-mi place, ceva ca un curent electric pătrunde în mine din haina aceea. Mă simt deodată, să zicem, pompier, și încep să zbier de parcă ar arde undeva. Știți, am o fire îngrozitoare, de mi-e și rușine. La hotel nu mă pot duce cu asemenea apucături și nici pe la niscaiva proprietărese nevriconse. Ce să-i faci? Zbierînd așa acasă, ca un pompier doi sau trei ani zi de zi, pînă la urmă ies din asta cinci minute pentru scenă, și de patru ori cîte cinci minute din astea îmi asigură existența. Ciudată existență, nu?

Steenhower scoase la iveală lista locuințelor. O mulțime de doamne din Karlín, Poříčí, Flora, ofereau găzduire artiștilor. Aceștia erau subchiriași căutați, așezați, modești, economi, nu veneau niciodată prea tîrziu acasă, nu provocau niciodată neplăceri. Rămîneau în oraș 15-30 de zile, plăteau, își suiau cuferele în trăsură și dispăreau în lumea largă. După cinci sau zece ani apăreau deodată, de parcă abia ieri ar fi plecat, și cereau aceeași cameră, aceeași cafea cu cornuri dimineța și același serviciu ca și prima dată.

Artiștii de varieteu reprezentau o mică, dar importantă pîrtică a vieții din Karlín, și însuși Karas, ca director, își dădu seama din prima clipă că ei sînt plămădiți din cu totul alt aluat decît artiștii de circ. În circ mergeau toți alături, uniți de obicei pe toată viața. Alcătuiau un fel de sat pe roate și își purtau veșnic cu ei casa lor, cu toate intrigile, greutățile și bucuriile reciproce, într-o adevărată comunitate. Artiștii de circ erau pretutindeni acasă, cei de varieteu erau pretutindeni străini. Nu aveau cu cine schimba o vorbă, în afară de numărul lor nu-i interesa nimic altceva, colindau prin lume închiși în tăcere și nu se dezmoreau decît atunci cînd se întâlneau cu un tovarăș de breaslă.

Pentru nici o altă categorie de oameni, noțiunea de „întilnire zilnică“ nu era atât de importantă ca pentru oamenii din teatrul de varieteu.

Praga, Viena, Varșovia, Londra — viața pentru ei însemna doar cafeneaua cutare sau cutare, a cărei adresă o aveau notată în carnetul lor de însemnări și unde se puteau întilni cu oameni de aceeași breaslă și cu aceeași soartă, pentru a purta veșnic aceleași discuții despre mersul trenurilor și despre controalele vamale, despre directori și capelmăistri, despre vreun cunoscut comun, să-și spună pe unde, în ce program au lucrat și unde s-a petrecut vreo schimbare de „firmă“ cum numeau ei întovășirea a cel puțin doi artiști. În această viață grea, lipsită de căldură și singuratică, fiecare locuință temporară era un mare și important eveniment. Hotelul era pentru ei o continuare a acestei vieți nomade, și mai era și scump, pe când într-o familie primeau pentru bani mai puțini și o fărîmă de sentimente simple, omenеști, un pic de căldură. Carnetul cu adresele de locuințe era, la drum, bagajul nelipsit al fiecăruia. Însemnau acolo pentru cine știe ce împrejurare din viitor orice lucru privitor la locuințe din orice oraș al Europei, iar cînd rămîneau singuri, la masa din cafenea sau în tren, carnetul acesta era lectura lor preferată. Unele însemnări le trezeau amintiri despre o fostă locuință, altele le dădeau nădejdea de bunăstare și confort în viitor.

Cîțiva dintre ei călătoreau împreună cu soțiile, care simțeau aceeași nostalgie din pricina acestei vieți fără rădăcini și fără cămin. O mică parte aveau cel puțin un colțișor în lumea asta, unde să se refugieze în lunile de vară, pentru a-și reîmprospăta forțele și a se odihni. Mai rău era de cei căsătoriți cu artiste, care, dintr-un motiv sau altul nu puteau forma împreună o „firmă“ sau nici măcar să apară în același program. Aceasta i se întîmplase și elvețianului Ludvig Wächter, absolvent de conservator, care constatase într-o bună zi că are mult mai mare succes ca artist comic, pe scenă, decît ca vioara a doua în orchestră. Își luase numele caraghios de Bimbam Bimbam și începuse să cutreiere lumea, ca clown. La unul din popasurile sale se îndrăgostise nebunește de o frumoasă croată, care prezenta o dresură liberă de foxterier. Se căsătoriseră și călătoreau împreună, dar după un timp trebuiră să se despartă. Cîinii ei îl îndră-

geau pînă într-atîta pe veselul lor stăpîn, încît doamna Wächter nu-i mai putea stăpîni. Cît timp Bimbam Bimbam se afla undeva în culise, foxterierii lucrau neatenți și fără tragere de inimă. Iar cînd însuși Bimbam apărea pe scenă schelălăiau în cuștile lor și încercau să ajungă la el înnebuniți de-a binelea. Doamna Wächter încercase să-i schimbe pe cei mai recalcitranți, dar asta nu folosise la nimic. Cîinii erau atrași întotdeauna de domnul Wächter, slăbiciune care cuprindea ca o molimă pe fiecare nou tovarăș al lor.

— Draga mea Milica, îi spuse într-o zi Bimbam Bimbam soției sale, cînd cîinii scăpaseră din cuști și se năpustiseră pe scenă la mijlocul numărului lui, n-avem încotro. Pesemne că eu am un veritabil „fox-appeal“!

Punînd în cumpănă căsnicia și cîinii, se hotărîră, ca niște artiști ce erau, pentru cîini, și anunțară agenția că se separă. Din acea zi, Bimbam se întâlnea cu Milica lui și cu foxterierii ei doar atunci cînd trebuia să joace într-un oraș necunoscut. Din cele patrusprezece zile pe care și le lua pentru studierea publicului, patru și le rezerva pentru sine și își vizita soția.

— E totuși mai bine, spunea el mulțumit, decît în căsnicia dresorului Baron cu dresoarea Irma Condé. S-au căsătorit din pură pasiune de dresori. El are douăzeci și patru de tigri, ea — douăzeci de lei. Au visat la o viață în comun, plină de armonie, dar după căsătorie n-au găsit nici un varieteu care să angajeze într-un program patruzeci și patru de fiare. Omul propune, și fiara dispune.

Spre deosebire de majoritatea artiștilor, domnul Bimbam Bimbam era un minunat om de societate, amabil, volubil și vesel ca un copil. Avea mersul și ținuta impunătoare, dar cînd simțea că lumea îl privește și că susoțește în spatele lui, spunînd că seamănă cu Goethe și întrebîndu-se ce om mare o fi, își dădea într-o clipă pălăria pe ceafă, vîrta mîna în vestă și, dintr-o dată, se transforma din Goethe în Napoleon. Îi plăcea să stea de vorbă cu personalul de servicii și cel mai plăcut popas zilnic îl făcea la domnul Dvořák, la poartă. O dată observă că domnul Dvořák își striga cuvintele de salut încă dinainte ca el să venea să apară în dreptul ușii sau ferestrei. Domnul Bimbam îl întrebă cum face de știe dinainte pe oricine vine, și domnul Dvořák îi destăinui

că s-a obișnuit să recunoască toți oamenii teatrului după pași. Asta era ceva pentru domnul Bimbam. După trei zile cobora scara cu același pas lenș și tîrșăit ca al lui Steenhouver și rîse cu mare poftă cînd auzi de la poartă:

— Bună seara, domnule administrator!

Domnul Bimbam rămase foarte surprins cînd îl cunoscuse pe directorul Karas. Clătină cu mirare din cap văzînd că e relativ tînăr, dar se arătă și mai surprins atunci cînd recunoscuse în el un om de meserie și în același timp un artist care se pricepea la o mulțime de lucruri.

— Sînteți o cioară albă, îi spunea el lui Vašek. Un director de teatru care să cunoască meserie descoperi mai curînd mulțumită săpăturilor arheologice. Oriunde te duci, peste tot te ciocnești nas în nas cu omul de afaceri cu speculațiile sale, secundat de un fost comis-voiajor în chip de director artistic. Prima lor grijă e să aibă blană și cilindru, inele în degete, să pufăie dintr-o țigară groasă de foi înfipță într-un țigaret alb și să pară cît mai prezentabili. E de-a dreptul comic să vezi mereu același tip de om și aceeași comedie cu pretenții de teatru. În tineretea mea, directorii erau mari pișicheri — mai ieri rătăcitori prin iarmaroace cu tocila-n spinare — pe scurt, un sortiment uriaș de șmecheri, pe care nu-i puteai descoperi din prima clipă și cu care trebuie să te joci ca șoarecele cu pisica pînă să le dibui șiretlicurile. Dar fiecare dintre ei avea ceva. În schimb, azi nu mai e nevoie să mai ciocănești, că sună a gol. Dar pozează. Pozează în fața mea, care sînt în stare să le mimez un milion de poze, de fiecare dată alta. Singură poza unei proeminente personalități de azi nu le-aș face-o, n-ar fi de demnitatea mea. Poza asta o învață orice vînzător de cravate, cum să se așeze și să-și tragă pantalonii, cum să-și frece mîinile deasupra mesei, cum să-și netezească părul, cum să ia o mină obosită sau indiferentă. Mă credeți că există azi directori de teatre și de circuri a căror supremă mîndrie este că au fost numiți consilieri comerciali? Asta e latura îngrozitoare a vremurilor de azi. Un om neînarmat intră în cușca tigrilor, altul zboară prin văzduh la treizeci de metri deasupra pămîntului, altul jonglează cu greutate de optzeci de kilograme, și deasupra lor se lăfăie, ca stăpîn, domnul consilier comercial care în urmă cu zece ani a dat faliment în resortul rufărie sau foiță de țigări. Credeți-mă,

sînteți o cioară albă, și vă rog, pentru numele lui Dumnezeu, să nu deveniți neagră. Sînteți puternic prin calitățile dumneavoastră, și nu aveți nevoie să vă luați o alură de personalitate proeminentă.

Cu cît domnul Bimbam îl cunoștea pe Vašek în toate laturile activității lui, cu atît era mai entuziasmat de el.

— Nepotul dumatăle e în plină și înfloritoare dezvoltare, îi spunea el confidențial lui Steenhouwer, după ce se iniție puțin în relațiile lor familiare. Dacă va rezista, Varieteul Humberto va deveni raiul artiștilor și va aduce glorie mondială orașului dumneavoastră. Totul alunecă azi spre bluf, dar directorul Karas crede în muncă. Și în oameni. Poate nici el singur nu știe cît de mult le oferă în felul acesta. Majoritatea oamenilor sînt făcuți din material bun, dar nu-s conștienți de asta. Abia cînd simt că li se acordă încredere, își dau seama că pot, cu ceea ce au bun în ei, să se chivernisească la fel de bine.

Seara, domnul Bimbam Bimbam era însă tăcut, aproape taciturn. Colinda mereu prin sală, iar în pauză pe culoare, și a doua zi venea la direcție, clătînd din cap.

— Ciudat public, zicea, nu știu ce-o să mă fac cu el. Știți, pretutindeni publicul are o trăsătură precisă și expresivă de caracter, o dominantă oarecare. În unele părți e vesel și expansiv. În altele, greoi și neperceptibil. În altele, copilăros și simplist. În aceste cazuri te poți adapta și transforma după el. Aici însă e mai complicat. Oamenii parcă vin la teatru cu trac. Ca și cînd n-ar ști ce-i așteaptă. Sînt reținuți, reci, te cuprinde și disperarea cînd îi simți ca niște sloiuri de gheață. Și totuși nu le scapă nimic, văd totul, o greșală cît de neînsemnată, ca și un număr bun. Observă totul și cîntăresc totul. Apoi, încet-încet încep să se încălzească. Nu știu încă din ce cauză, poate că muzica e de vină. Nu numai cea pe care o cîntă orchestra. Mai există o muzică, și ea nu se predă la conservator. Știți, orice lucru perfect este în felul lui muzical. Oamenii de aici își dau seama de asta într-un chip oarecare, pentru că-i văd cum se luminează la față cînd se execută ceva perfect. Au în ei și o doză de spirit hîtru. Știu să ridă pînă la lacrimi. Habar n-am cum să le pun pe toate cap la cap. Aș zice, agerime și bunătate sufletească, dar e greu să-i definești doar cu ce prinzi din aer. Vă spun însă: Bimbam Bimbam are motive să-și facă

griji. Cred că lucrul cel mai bun va fi ca domnul Bimbam Bimbam să lase deoparte orice speculații în fața acestui public și să fie cît mai simplu și mai uman.

Sosi apoi clipa cînd Bimbam încetă să mai filozofeze și se închise în cabina lui pent u a se concentra. Seara, apăru pe scenă transformat într-un personaj ridicol și grotesc, trîncănind la prostii, căzînd și împiedicîndu-se, un biet vierme omenesc, căruia i se întîmplă cincizeci de nenorociri în cinci minute, dar care nu se dă bătut și își vede mai departe de treabă. Publicul îl privea cu simpatie, rîzînd în hohote. Bimbam Bimbam deveni cuvîntul de ordine al zilei și aduse teatrului Humberto reprezentații cu casa închisă.

— Ce ziceți pentru anul viitor? Acceptați un angajament pentru o lună întreagă? îl întrebă Václav Karas după expirarea contractului.

— S-a făcut! bātu palma domnul Bimbam Bimbam. Iar dacă voi putea născoci lucruri noi, aș vrea să vin aici în fiecare an, să joc în acest teatru și pentru acest public.

IV

Omul cel mai mulțumit în acest nou mediu era poate Antonín Karas. Primul lucru pe care îl făcu înainte să intre în biroul directorului, fu să scoată portmoneul și, cu degete neîndemînatice, să tragă afară o hîrtiuță. O desfăcu: în ea se afla o monedă strălucitoare de 20 de pfennigi — banul cîștigat de Vašek cînd purtase pentru întîia oară puii de leu în brațe, arătîndu-i publicului. Antonín Karas, care venise în buzunar cu un ciocan și un cui, ingenunche și bātu moneda aceea memorabilă în prag, în semn de noroc. Abia după aceea intră în birou.

Teatrul era ca un copac cu ramuri nemăsurate, dar pentru el devenise aidoma căsuței natale. Îl cutreierase și-l cercetase de la grinzile podului și pînă în pivniță, ciocănind zidurile, privind cu atenție tencuiala, pipăind zugrăveala, cercetînd mînerile și încuietorile ușilor, robinetele și garniturile lor, și constatasese că există o mulțime de lucruri care trebuie reparate rînd pe rînd. Seara, zbura ca un uliu

printre garderobiere și plasatori, pe la bufet și prin restaurant, între casa de bilete și orchestră, dar ziua redevenea bătrînul meșter zidar, care găsea mereu cîte ceva de făcut. Iarna ar fi fost încîntat să astupe toate crăpăturile ferestrelor cu mușchi, să spargă lemne, să înfășoare pompa de apă cu șomoioage de paie și să aibă într-un coteț, în curte, un porc. Dar la teatru nu putea face nimic din toate acestea, și bătrînul își regăsi bucuriile lui de om de la țară la moara lui Smetana. De două-trei ori pe săptămînă dădea pe acolo și stătea la taifas cu Bureș despre vremurile trecute. Nu se ducea sus, în salonul burghez al tatălui acestuia, unde strălucea mobila stil empire, cu pendulă aurită, împodobită cu un vultur și cu globul pămîntesc, cu statuete și vase de porțelan, cu pahare încrustate și cu chipurile părinților lui Smetana înfățișate în miniaturi pe fildes, într-un relief de ceară sub sticlă, în siluete negre decupate și în dagherotipuri pale. Îi plăcea mai mult în camera din fund a acestei străvechi mori cu roată, unde, ca bătrîn meșter dulgher, se apuca din senin să trebăluiască la drugul de la piatra morii, să dreagă ulucașul, ori să pună un fund nou la postavă. Într-un cuvînt, avea de lucru de dimîneață pînă seara. Iar seara, cînd pe scenă se desfășura ultimul număr, cînd garderobierele se pregăteau pentru iureșul de la sfîrșit, cînd plasatorii se postau la toate ieșirile, ca să le deschidă la timp, prinzîndu-le în cîrlige, Antonîn Karas se strecura pe scaunul lui din orchestră și cînta cu foc la trompetă marșul Circului Humberto, ca o dovadă a bucuriei sale pentru bilanțul bogat al unei noi zile.

Uneori însă nici toate acestea nu-i erau de ajuns. Atunci aștepta în cabina portarului, împreună cu domnul Dvořák, pînă ce toți predau cheile de la dulapuri și de la uși, ura noapte bună domnului Dvořák și apoi se strecura afară, pe Poříčí în jos, pînă la „Lebăda albă“. În lunile de vară mai prindea încă, în grădină, concertul fanfarei regimentului 102 infanterie. Iarna își găsea un locșor printre vecinii din cartier în sala lungă, din față, a restaurantului. Erau toți mici industriași și comercianți bogați, oameni mai în vîrstă de prin împrejurimi, brutari, marochineri, proprietari de magazine de confecții, ceaprazari, negustori de fier, și toți stăteau laolaltă așa cum îi îngrămădisise strada, care primea năvala oamenilor de la țară. Cîte unul era proprietar

de imobil, dar toți zăboveau la o halbă de bere cu guler alb de spumă, comentind pașnic veștile noi și senzaționale din Praga. Cele mai importante erau pe atunci veștile despre expoziția care tocmai se pregătea. Circulau tot felul de zvonuri despre toate câte se făceau acolo, despre uriașa construcție a palatului industrial, tot numai din fier și sticlă, despre fântâna arteziană pe care inginerul Křižík o construia în spatele palatului industrial, despre diferitele pavilioane ce se vor ridica în cuprinsul expoziției, pînă și Srnec, negustorul din Karlín, se lăuda că o să aibă două pavilioane și nu-și mai încăpea în piele de bucurie. Mai cu seamă amatorii de băuturi se bucurau de câte berării, restaurante, bufeturi, vinării, chioșcuri de mezeluri și delicatese îi vor aștepta la expoziție, ba și o cafea turcească și o bodegă, iar doi cehi din Bremen ziceau că un american în carne și oase va înființa un bar cu negri, așa încît praghezii, dacă dă Dumnezeu n-or să moară de sete și or să aibă unde să meargă toată vara.

La această masă de vechi praghezi se așeza deci Antonín Karas, și el, care nu fusese niciodată prea vorbăreț, își dezlega aici limba, bizuindu-se pe toate câte le trăise într-o viață de om, și povestea vecinilor despre orașe și țări străine, cum și ce se bea și se mănîncă pe acolo, precum și ce fel de femei sînt în lume. Iar vecinii din Poříčí, cu fețele stacojii, mai cereau câte o halbă sau două, ca să continue interesanta discuție cu domnul inspector, om călătorit. Și dacă se mai încălzeau nițel, treceau peste drum, la Bucek sau la Rozvařil, unde erau cîntărețe și își urmau acolo petrecerea. Soseau după ora închiderii, adevărat, dar cu încă cîteva halbe de bere, își îndulceau bucuroși viața.

Așa își petrecea Antonín Karas, zidarul, frumoasele zile de toamnă ale vieții sale, în sfîrșit printre ai săi, printre cehi. Bătrînul Kerholec îl bodogănea invidios: Păi da, cum să n-o ducă bine Karas dacă e singur, dar ia să aibă și el nevastă și trei băieți veșnic flămînzi, ehei, atunci ar trebui să se mulțumească mai cu puțin! Și Karas se strîmba de rîs de soarta flusturatecului platzmeister. A sucit capul atîtor femei în viața lui, și iată că roșcovana aia l-a strîns cu ușa și-l ține sub papuc. Dacă se ducea și Kerholec cîteodată seara la o bere, cînd se întorcea acasă își scotea ghetete încă de la pod și acasă urca scara în vîrful picioarelor. Dar băieții lui

creșteau văzînd cu ochii, erau chipeși, înalți și bine făcuți—semănau cu mama lor, englezoaica. În plus, se dovedeau și băieți buni, iuți ca focul cînd era vorba de vreo treabă la circ. Nu o dată îi privise Karas cum zburau în arena circului, așa cum zbură odinioară Vašku și, în acele clipe, i se părea că-l are în fața ochilor pe băiatul său, într-o nouă și triplă ediție. Vašek îi iubea și el și-i învățase de toate. Cît de greu i-o fi fost sărmanului Vašku, atunci cînd îi puneă să alerge în arenă pe băieții lui Kerholec, la gîndul că feciorul lui, Petříček, stătea pitit în vreun colț, la unchiul Frans, cu o carte în mînă. Acum, cel mai mare dintre ei, František, Ferenc după nașul său, Vosátka, își isprăvisese pregătirea și în primăvară avea să plece în lume cu circul Henry. Găsise el singur locul aici, la circ, și părinții nu se împotriviră. În familia Kerholec nu exista nici un fel de sentimentalism. Anul viitor urmă să intre la circ cel de-al doilea băiat, Karel, iar după încă un an, mezinul, Honza. În timpul acesta, Petříček Karas va fi un elev silitor, va absolvi cei opt ani de gimnaziu, apoi cei patru ani de universitate, o vreme va lucra poate undeva ca practicant și pe urmă va trăi pe picioarele sale. Așa cel puțin socotea tatăl său. În mare, lucrurile se potriveau cu angajamentul de la teatru. După ce viitorul lui Petříček va fi asigurat, părinții vor fi liberi și vor putea să se întoarcă la viața din trecut și să reînființeze Circul Humberto.

Václav Karas, directorul, știa foarte bine de ce înnoadă din cînd în cînd aceste discuții în sînul familiei. Trebuia să o consoleze cît de cît pe Helena, care, prin Praga aceasta primitoare și prietenoasă, începuse să rătăcească aiudoma unui trup fără suflet în el. Vašek înțelegea pe deplin ce se petrece cu ea. Frumosul ei castel din cărți de joc se dărîmase. Într-o clipită pierduse tot ce iubea în viață: părinții, prietenii, circul, animalele, caii, vagonul, publicul, aplauzele, ovațiile. În locul atrăgătoarei peregrinări prin lume se vedea deodată legată de un oraș unde auzea vorbindu-se mai toată vremea o limbă necunoscută. Din motive practice aleseseră o locuință aflată nu departe de teatru, chiar peste drum, în casa din colțul străzii, în vecinătatea liniei de cale ferată. Era o locuință bună, dar o parte din ferestre dădeau spre piciorul cenușiu al viaductului feroviar. Toată ziua se uitau la pietrele pătrate desupra cărora apăreau din cînd în cînd silue-

tele locomotivelor și ale vagoanelor. La început se consolaseră, zicându-și că privești un tren în mers e ceva vesel și plăcut. De câte ori, în călătoriile lor, nu făcuseră cu mîna din vagon sau din șa, dacă erau călare, acceleratului care trecea în goană pe lângă ei, lăsînd în urmă o trenă fluturătoare de fum! Numai că acum, aici, constatară curînd că, din păcate, în oraș e cu totul altceva. Trenurile treceau pe sub ferestrele lor încetinindu-și mersul, și zgomotul roților creștea, ca și vuietul șinelor. Valuri de fum înecăcios, țesute cu funingine lipicioasă, învăluiau străzile, iar noaptea, în somn, zgomotul surd al roților părea o necurmată amenințare. Zi de zi și nopți de nopți, șirurile de vagoane murdare treceau cu o precizie de ceasornic, duminicînd timpul în fărîme de amar fără leac. În acest mediu Helena Karas se simțea cuprinsă de o nostalgie fără margini. Nici succesele soțului ei, nici ieșirea fericită din dezastrul ce amenința familia, nici devotamentul prietenesc al Alicei Kerholec nu reușeau să o scoată din apatie, și Vašek căuta atunci să mențină în ea ultima forță ce-i mai păstra vie voința: conștiința datoriei față de copil. Și, ca o dulce răsplată pentru acest îndelungat examen de răbdare, lăsa să se întrevadă, la sfîrșitul acestei perioade de timp, cea mai scumpă imagine pentru ea: Circul Humberto.

Pentru Vašek, prima stagiune se scurse fără să prindă de știre, ca apa. Deși abia aduna cele dintîi experiențe în conducerea unui teatru stabil, programele erau care de care mai atractive și popularitatea cîștigată cu premiera lui norocoasă îi însoți și pe mai departe. Teatrul avea două mii cinci sute de locuri și prețurile erau ridicate, o lojă costa patru galbeni. Jumătate din reprezentațiile de seară aveau loc cu casa închisă sau ca și închisă, iar la matineele de duminică se vindeau întotdeauna toate biletele. Domnul Achilles Breburda, care își avea experiența sa, îl felicită pe tînărul director, recunoscîndu-i cu mare bucurie priceperea de a alcătui programe atractive. Frans Steenhouwer își freca mîinile cînd socotea veniturile mari obținute din încasări și cota-parte crescîndă din ceea ce aducea restaurantul. Dacă totul ar merge așa, *Variété Humberto* ar deveni în curînd o mină de aur.

Dar chiar sfîrșitul primului an îi învăță că posibilitățile lor nu sînt nelimitate. Cu tot sfatul lui Breburda, Vašek ținu să continue spectacolele pînă la sfîrșitul lui iunie. Prietenii lui praghezi îl susținură, arătînd că vor avea un

nou și important izvor de venituri din partea nenumăraților străini atrași la Praga de expoziția națională. Numai că, deocamdată, din momentul inaugurării expoziției, când Praga se cufundă în febra unor zile memorabile, publicul ce venea la varieteu se împușină considerabil. Toată lumea se îmbulzea la expoziție, unde rămânea pînă noaptea tîrziu.

Era ca o unică și mare beție națională. O sută de ani de muncă și dezvoltare a țărilor cehe stăteau aici spre admirația tuturor, înfățișați în miile de exponate, și din toată această bogăție de creație și de producție creștea încredințarea fermă a unei noi înfloriri viitoare. Oamenii erau năuciiți de măreția și bogăția priveliștii, atrași de animația ce clocotea în expoziție, fericiți de gloria ce pogorîse asupra Pragăi. Seara nu puteau pleca de la expoziție pînă nu se duceau să vadă minunile colorate ale fîntînilor arteziene, lingă care entuziasmul lor, stîrnit de frumusețea și de măreția spectacolului, se contopea cu o vie emoție, și se mistuia în noaptea molcomă de vară, o dată cu melodia¹ copleșitoare pe versurile lui Tyl.

Expoziția, expoziția, expoziția era cuvîntul de ordine al orașului, al întregii țări. Toate drumurile duceau spre parcul regal, totul trăia în ritmul vesel al triumfului expoziției. Pînă și cîntăreții din șantanurile populare se adaptaseră acestui curent puternic. Cupletul tînarului doctorand în medicină, Prágr, deveni laitmotivul tuturor serbărilor expoziției:

*„O viață numai, dat ți-e să trăiești,
Iubește dar, cît tînăr încă ești,
Căci, an cu an, se trece tinerețea
Și te trezești, deodată, în prag cu bătrînețea...”*

Iar cei care vroiau să trăiască din plin această tinerețe cîntau cel mai nou cuplet:

*Măi frăție, la parale
N-are rost să pui zăbale.
Haide să petrecărești,
Că ți-ajunge cît muncești!*

Seara, toate orchestrele restaurantelor și vinăriilor din cuprinsul expoziției trebuiau să cînte mereu și mereu marșul

¹ Este vorba de cîntecul „Patrie — pămînt iubit“, devenit după primul război mondial imn național.

lui Šebora: „Noi sîntem domnii de la fintină...” Cuplet care a devenit un adevărat imn.

Expoziția trăia, dar ceea ce nu se afla în obiectivul focului ei, pălea. *Théâtre Variété Humberto*, care se găsea tocmai în capătul cartierului Karlín, rămase fără spectatori, și Václav Karas plăti încercarea sa cu o bună parte din ciștigul de pînă atunci. După aceea veni o clipă pe care nu o cunoscuse niciodată în viață: nu avea ce să mai facă. În primele săptămîni încercă să se distreze aidoma tuturor praguezilor. Se ducea zilnic, cu Helena, la expoziție. Dar asta era prea puțin pentru firea lui clocotind de energie. Atunci îl lăsară pe Petříček în grija bunicului Karas, care în timpul vacanței se duse cu el la Horní Sněžna, iar Vašek și Helena porniră în călătorii prin Europa, vizitînd în stațiunile balneare teatrele estivale de varieteu și circurile aflate în turneu, pentru a găsi forțe noi, numere inedite în vederea viitoarelor programe de la Praga.

V

Zgomotoasele marșuri de fanfară se revărsau asupra atletilor, acordurile vii ale galopurilor se precipitau sub clipirea conurilor aurite și sub ploaia ca de perle a mingilor colorate din numerele de echilibristică, valsurile suspinau în întunericul sălii, învăluind în unda lor frumusețea ireală a femeilor de pe scenă, polcile săltărețe introduceau în scenă pe comicii care se împiedicau și cădeau la tot pasul, ritmurile italienești, spaniole, americane umpleau aerul și auzul cu amestecul ațîțător de erotism al tuturor oceanelor, iar vechiul dans popular ceh *obřočák* sau „vecina” crea o atmosferă caldă și familiară acestor lucruri nemaivăzute și nemai-auzite. Rotofeiul domn Pacek își cunoștea bine meseria și, sub bagheta lui, muzicanții cehi alunecau cu arcușurile pe coarde, dădeau glas instrumentelor de suflat, băteau în tobă și sunau din talgere cu toată pasiunea pentru muzică și dans ce pulsează în inima poporului din mijlocul căruia au ieșit.

Václav Karas înțelegea abia acum ce înseamnă orchestra și, cu toate că și aici se cînta mai mult muzică de fanfară, fostul artist de circ percepea tînguitul viorilor și violelor,

mormăitul contrabasului ca pe o desfătare necunoscută. Adesea stătea în loja cufundată în întuneric și se lăsa furat de orchestră, mai mult decât de cele ce se petreceau pe scenă. Simțea muzica în el ca un dansator, și corpul lui exersat răspundea aproape fără voie ritmului ei ademenitor. Pe scenă vedea adesea artiști care își cunoșteau minunat meseria, dar care erau surzi la muzica cu care îi acompania orchestra. Treceau neștiutori de la o mișcare la alta, în timp ce muzica le indica trecerea prin acoduri ușoare, arătându-le cum să-și încadreze mișcările în ritmul ei. Pe Karas îl durea această indiferență față de muzică întocmai ca o jignire. Îmbinarea armonioasă a mișcărilor pe care o cultivase în el Ahmed Romeo era prin ea însăși muzicală. Simțea în muzică o înălțare și un izvor de înprospătare a forțelor. Avea impresia că ar fi în stare să creeze numai mulțumită muzicii noi înlanțuiri de mișcări. Ce frumos ar fi dacă orchestra i-ar cânta într-una aceeași melodie, iar el ar exersa salturi și piruete, pînă cînd mișcările s-ar contopi într-o deplină armonie cu muzica.

La asemenea vise însă nu se putea gîndi acum. El nu mai era un artist activ. Era durerea lui de fiecă zi, căci însuși trupul lui tînjea după muncă și activitate. N-ar fi vrut să piardă ceea ce dobîndise cu atîta caznă, fiindcă nu știa dacă într-o bună zi nu se va întoarce iar în arenă. De aceea venea zilnic la teatru dis-de-dimineată, spre uimirea domnului Dvořák, portarul, se îmbrăca în biroul său în tricou și alerga prin sala pustie a teatrului pînă în culise, unde își așeza trambulinele, își tîra saltelele, își fixa cercurile și trapezele, iar apoi, timp de un ceas și jumătate repeta toate mișcările și exercițiile vechi. Cîteodată veneau acolo taică-său și Kerholec. Vechi artiști de circ, ei erau singurii martori că vestitul Vašku de odinioară nu pierduse nimic din forța și îndemînarea sa.

Adevărul însă iese la lumină ca untdelemnul deasupra apei. Dimineata veneau să exerseze la teatru și băieții lui Kerholec. Veneau de asemenea și artiștii care apăreau în program și care aveau nevoie să se antreneze zilnic. Spațiul cenușiu și pustiu al scenei, cu decorurile ridicate se transforma într-o sală de gimnastică; se exersa individual sau în grup. Cîteodată veneau și trapeziștii care își întindeau plasa de siguranță pe deasupra sălii goale, iar după aceea se avîntau sus,

sub acoperiș, la cel mai înalt trapez, executind balansuri libere sau salturi. Karas nu era un director care să rămână indiferent la această vie pulsație a muncii. Priveliștea oferită de lupta eroică a artiștilor pentru perfecțiune îl atrăgea de mii de ori mai mult decât rezolvarea corespondenței, vizitele și discuțiile la diferite tratative. Aceasta era lumea lui și îi plăcea să petreacă aici câteva ceasuri pe zi, pline de însuflețitoare bucurie, dar care treceau iute ca clipele. Și cum el însuși era un izvor năvalnic de energie, nu putea rămâne un simplu spectator. Pentru băieții lui Kerholec era dascăl și antrenor, iar de aici nu trebuie făcut decât un pas pînă la participarea sa la antrenamentele celorlalți. Toți atleții specializați în anumite direcții, cu performanțe superioare, nu au încredere în diletanți, nici în adversari. Dar rămaseră tare surprinși văzînd că tînărul lor director nu era un diletant, ci un excelent acrobat, capabil oricînd să lepede haina și să execute un dublu salt mortal. Și era director, nicidecum un adversar. Mai mare dragul să discute cu un astfel de om, să-i destăinuiască noile lor idei și îndoielile legate de execuția acestora. Pentru toți Václav Karas era un om minunat, la care găseau un sfat și un ajutor. El reflecta la posibilitățile de realizare a unui nou număr, urmărea cu ochi de cunoscător primele încercări încă incerte ale artiștilor, îi sfătuia cum să-și ia elanul, cum să facă bătaia, cum să sară, le atrăgea atenția asupra greșelilor, înlătura imperfecțiunile de ordin estetic, îndruma pe fiecare spre închegarea armonioasă și cît mai desăvîrșită a exercițiului. În cel de-al doilea an al conducerii sale, *Variété Humberto* se transformă într-un mare laborator de experimentare a noilor idei. El însuși deveni confidentul, prietenul și de multe ori antrenorul celor mai vestiți artiști. Iar aceștia, la sfîrșitul lunii pentru care semnaseră angajamentul, se despărțeau cu greu de Praga. Unde mai găseau ei un asemenea teatru care să li se pună pînă într-atît la dispoziție?

Karas regreta și el cînd pleca vreun artist, ajuns cu sprîjinul său aproape la o nouă performanță, menită neîndoios unui succes triumfal, și-l durea faptul că nu-i va fi dat să vadă cu ochii lui, să asiste la acest triumf. Discuta adesea cu acești oameni simpli despre faptul că artiștii, din păcate, nu au posibilitatea să-și pregătească în liniște și în siguranță un nou număr, că pregătirea asta se tîrăgănează din pricina

veșnicei lor trambalări și a condițiilor inegale de lucru din diferitele teatre.

Între timp, se apropia vremea vacanței de vară, cu toată pustietatea plicticoasă a celor patru luni de vacanță. Tocmai gândul la groaza acestei odihne forțate, îl făcu să ajungă la o idee, pe care la început o rosti așa, într-o doară, fără să bănuiască ce viu ecou va trezi. Václav Karas se gândi dacă n-ar fi trebuit să transforme teatrul său, pe timpul verii, într-o adevărată sală de antrenament și repetiții pentru artiștii de tot felul, care ar putea să-și lucreze aici numerele noi, sau să și le îmbunătățească pe cele vechi, în vederea viitoarei stagiuni. Bineînțeles, în schimbul sălii, fiecare ar trebui să contribuie cu o cotă-parte pentru acoperirea cheltuielilor de regie — chirie, lumină, personal ajutător. Calculele lui Steenhouwer arătară că suma respectivă nu ar fi prea mare, dar că o participare mai numeroasă ar aduce totuși un câștig frumuseț. Karas își înfățișă propunerea diferitelor formații cu program în curs și imediat se făcură auzite glasuri interesate și unele de-a dreptul entuziasmate. Trei după-amieze de consfătuire cu Steenhouwer fură de ajuns pentru a stabili mai precis condițiile, iar pînă într-o săptămînă, administrația teatrului trimise prospecte tuturor artiștilor din Europa. Nici nu trecură trei săptămîni și apărură limpede că ideea lui fusese o idee fericită. Din toate părțile soseau întrebări și chiar înscrieri.

La sfîrșitul primăverii se hotărî definitiv: de la 1 iunie la 30 septembrie *Variété Humberto* se transforma în centru de antrenament, unde atleții, acrobații, clovnii, dresorii și multe alte categorii de artiști aveau la dispoziție, contra unei taxe fixe, o adevărată scenă de varieteu, dispunînd de toate accesoriile necesare și, eventual, și de o orchestră.

Václav Karas era fericit. Perioada cea nesuferită a vacanțelor se transformase într-o stagiune de lucru, de care el se bucura mai mult decît de alcătuirea programelor din toamnă pînă în primăvară. Experiențele primului an fură suficiente pentru ca anul următor centrul de antrenament să funcționeze pe tot timpul vacanței „cu casa închisă”. Sute de străini, tăcuți, de conformație athletică, veneau rînd pe rînd la Praga, pentru a „lucra” aici trei săptămîni, o lună sau chiar două, zi de zi, viitoarea lor evoluție pe scenă. Pro-

gramarea pe ore era afișată la direcție și, de la poartă se indica, de dimineață și pînă seara tîrziu, cine și la ce oră are rezervată scena. Numele cele mai celebre din programele de varieteu apăreau aici: artiștii erau îmbrăcați cît se poate de simplu, concentrați asupra detaliilor de care depindea viitorul succes. În majoritatea cazurilor era într-adevăr vorba doar de mici retușuri în execuție, ca să se ajungă la un număr pe deplin reușit. Se ducea o luptă îndirjită pentru o sutime de secundă, sau pentru un milimetru, și abia atunci se atingea perfecțiunea. Dar era nevoie de săptămîni și săptămîni pînă să descoperi și să execuți acea mișcare ce-ți îngăduia să duci totul la bun sfîrșit, cu cea mai mare precizie.

Théâtre Variété Humberto din Praga deveni o instituție artistică cunoscută în întreaga lume. Două sau trei alte teatre din Europa încercară să imite inițiativa fericită a lui Karas, dar nu reușiră, deși oferiră taxe mai reduse. Artiștii trăgeau la Václav Karas, la Praga, unde, în afară de scenă, se bucurau de amabilitatea neobosită a unui coleg, de cunoștințele tehnice și experiența lui de director. De-a lungul anilor, de la lună la lună, gustul lui critic în aprecierea realizărilor artiștilor se cizelă neînterupt, încît ajunse să se priceapă și la lucruri complet străine de propria-i specialitate și să indice precis calitățile și lipsurile muncii fiecăruia. Adevărat, de cîteva ori se întîmplă ca vreun artist vanitos și închipuit să se simtă jignit auzind o asemenea observație, dar toți ceilalți apreciau faptul că pot lucra sub ochii unui cunoscător, care se preocupa de perfecțiunea și armonia evoluției lor. Václav Karas deveni pentru ei cu timpul o autoritate supremă, al cărei cuvînt era primit ca o sentință fără drept de apel. Pe de altă parte, vara prin fața lui Karas se perinda floarea celor mai dăruți artiști, astfel încît avea posibilitatea, cu deplină siguranță, să-și asigure o remarcabilă varietate și calitate a programelor sale de iarnă. Praghezii și publicul venit de la țară, care se îmbulzeau la teatrul lui să se distreze, nici nu bănuiau de ce renume se bucura Praga în lumea artiștilor de varieteu de pretutindeni. Însuși faptul de a fi angajat la varieteul din Praga însemna acordarea celui mai înalt calificativ profesional. Să lucrezi aici însemna o recomandare, iar prelungirea contractului un adevărat *signum laudis*¹.

¹ Semn de laudă, distincție de merit (lat.).

Karas, în plină maturitate, devenise o mare personalitate, despre care se vorbea cu admirație în toate cercurile artistice. Pentru mii de artiști mărunți din lumea varietetului și a circuitului ajunsese visul vieții lor să fie măcar o dată angajați la Varieteul Humberto, sub direcția lui Václav Karas.

Exista la Praga, un om care urmărea cu mare admirație ascensiunea teatrului de sub conducerea lui Karas: domnul Achilles Breburda, restaurator și hotelier. Încercase și el același lucru, vreme de cinci ani, dar nu reușise și de aceea omul care izbutise de la prima încercare îi impunea cu atât mai mult. Breburda era radios, și avea de ce. În primul rînd, varietetul îi aducea acum cîștiguri importante. În al doilea rînd, auzea pretutindeni cuvinte de laudă, iar mărimile din Cameră îl felicitaseră nu o dată pentru clipele plăcute oferite de noua conducere a teatrului. În al treilea rînd, Karas nu dăduse uitării „pasiunea” fraților Breburda, și în fiecare program avea cîte un „rege al mușchilor”, cu care cei trei Breburda puteau să se întrecă în lupte greco-romane. Repurtau pe salteaua din culise succese mari, atât de bătătoare la ochi, încît Karas intră la bănuieli. Și foarte curînd descoperi misterul. Oberchelnerul Șebele, care făcea pe arbitrul, atrăgea atenția fiecărui luptător, din chiar clipa sosirii, asupra slăbiciunii domnilor Breburda. Cel care lupta cu ei se bucura de atenții deosebite la restaurantul varietetului. Dar cel care reușea să fie învins, apoi pe acela îl aștepta un adevărat rai, pe acela îl copleșeau cu atențiile, îi achitau notele de plată, iar la despărțire îi mai dăruiau și cîte o tabacheră de argint, ori un lanț de ceas. Domnul Șebele se pricepea să pună la cale asemenea treburi și-i mergea bine și lui pe lângă luptători. Aceștia îl priveau ca pe un manager, care are dreptul la partea leului, în vreme ce patronul, împăunîndu-se că a învins pe campionii Europei, cultiva cu deosebită atenție prietenia Domnului Șebele, care, cu fluierul în gură, era un martor oficial al victoriilor atletice dobîndite de cei trei frați.

Achilles Breburda trăia deci în sferele înalte ale mulțumirii de sine și se neliniști grozav atunci cînd auzi din întîmplare, la masa unor nobili, în restaurantul său din incinta Camerei, că directorul Karas plătește sume fabuloase pentru a aduce la Praga cele mai bune forțe ale varietetului. Preafericitul domn Breburda nu se gîndise niciodată la asta. El încropea odinioară

programele sale atletice foarte ieftin. Principalul era o hrană. Să plătești o sută de galbeni sau chiar mai mult drept onorariu pentru o singură reprezentație i se părea o nebunie. Tremura ca nu cumva tinărul și nebunul de director să nu-i aducă falimentul și să-l lase sărac lipit. Și dacă nu dădea faliment și avea să o scoată la capăt cu gospodăria asta a lui, el, Breburda, va trebui să se gândească negreșit la ceva, ca nu cumva Karas, cu tot contractul, să fugă în altă parte, la mai bine. Břetislav și Ctibor îi împărtășiră temerile, ba chiar socotiră nimerit că ar trebui să întreprindă ceva acum, când teatrul se afla în plină înflorire.

Așa se făcu, că la o premieră de mare succes, domnul Breburda trimise vorbă lui Karas că îl așteaptă în pauză în loja sa.

— Poftim, dragă domnule Karas, poftim! îl invită el, auzindu-l ciocănind la ușă. Ia loc aici, pe fotoliul ăsta, și dă-mi mîna. N-am prilejul în fiecare zi să strîng o mîna norocoasă. Și dumneata ai mîna norocoasă, ce mai încoace și încolo! Să întocmești un asemenea program, păi asta n-ar fi fost în stare să inventeze nici Křižic, electricianul nostru miraculos. Te felicit sincer și te rog să mă crezi, doar eu am văzut și am trecut prin multe. Să-ți mai spun ceva: nici nu m-am așteptat să ai atîta succes. La început, omule dragă, m-au trecut fiorii. Știi, eu eram obișnuit cu tipi monumentali, de la nu știu cîte kilograme în sus, și, deodată, sosești dumneata. Pentru numele lui Dumnezeu, mi-am zis, cum o s-o scoată la capăt ăsta, că — să nu te superi — nu-i decît categorie cocoș? Și cînd cu inundația aia, cînd s-au înecat douăzeci de pionieri sub podul Štvanice, mi s-a părut că eu aș putea fi al douăzeci și unulea. Că doar și eu eram pionier în ale varietelui, nu? Mi-am zis: pe toți sfinții din cer, e semn rău, noul director vine, și podul de piatră se surpă. Nu te supăra că ți-o spun deschis, dar așa am gîndit eu în sinea mea. Dar ce-i drept, e drept, poți să spui ce vrei: faci niște programe de mi-e rușine că ți-am pus teatrul la dispoziție atît de ieftin. Cîteodată, zău, mi se pare de parcă aș servi fazan cu sos de ciuperci. Spune-mi un singur lucru, dragă domnule Karas: îți rentează afacerea asta? Să nu te sperie curiozitatea mea, dar mie îmi place întotdeauna să descopăr esența lucrurilor.

Karas rîse.

— Nu te teme, domnule Breburda. N-am nici un fel de fonduri secrete ca să pot plăti din ele. Am programe mai scumpe decît în alte părți, dar majoritatea artiștilor îi angajez eu, direct, și nu trebuie să mai plătesc nimic agențiilor. Aici m-ajută mult lunile de antrenament din vară. Cîștig și de pe urma lor și multe numere mi se oferă mai ieftin, numai ca să se angajeze la noi. Și-apoi, principalul: sările pline...

— Bate-n lemn, repede!

— Sper că și dumneata ești mulțumit, nu?

Potrivit contractului, aveau amîndoi interese comune. În afară de o chirie mai mică, Václav Karas plătea lui Breburda 10% din încasări, iar Breburda la rîndul lui îi dădea 10% din beneficiul restaurantului.

— Mulțumesc lui Dumnezeu, dragă domnule Karas, merge din ce în ce mai bine. Vezi doar și dumneata ce clientelă avem acum aici. Principalul însă e dacă dumneata ești mulțumit, dacă și dumitale îți merge bine. *Klara Pachta*, nu? Am să-ți spun ceva, dar pe toți sfinții, numai pentru dumneata, strict confidențial, vorba domnului guvernator: ce-ai zice dacă am face teatrul ceva mai fastuos? Eu l-am amenajat pentru oameni săraci, dar acum avem public numai din înalta societate, ar trebui să-i dăm alt fason. Clădirea e solidă, și asta-i bine, dar sala de spectacole ar trebui refăcută, i-ar trebui așa, niște arcade frumoase, apoi loji pentru nobilime, niște măsuțe...

Aceasta era soluția la care ajunsese Achilles Breburda, chibzuind cum să-l atragă pe Karas și cum să ridice teatrul. Aplecat spre director, îi vorbea cu aprindere, înfățișîndu-i amănuntele, așa cum și le închipuia.

— Și lumină electrică? întrebă înainte de orice Karas.

— Bineînțeles! Să aibă și Křížík ceva de lucru! Dar ni-mănuî nici o vorbuliță! N-or să fie toate gata chiar pînă mîine. Am găsit și un arhitect, Ohmann, un om tare priceput...

Întunericul învălui scena și Karas plecă. I se învîrtea capul. Să aibă o clădire modernă cu iluminat electric!

Se strecură în loja lui unde se afla Helena. Se aplecă spre ea și îi povesti agitat despre cele vorbite cu proprietarul sălii. Era plin de entuziasm și simțea nevoia imperioasă de

a împărtăși cuiva o veste atît de importantă. Își deșertă la iuteală tolba cu noutăți și strînse fericit mîna Helenei. Dar deodată avu impresia că se află într-un pustiu. Se uită la Helena. În lumina slabă ce venea de pe scenă îi văzu profilul frumos. Era nemișcat și lipsit de orice interes.

VI

Sfîrșitul secolului veni asupra Europei cu vedeniile sfîrșitului lumii. Poeții se simțeau obosiți, li se părea că „au sosit prea tîrziu într-o lume îmbătrînită înainte de vreme“. Unii se refugiau din realitatea lîncedă a vieții în imperiul fermecat al simbolismului. Alții disprețuiau societatea ca pe o curtezană mîncată de boli și doreau să arunce o torță aprinsă pe acoperișul falnicului, dar putredului ei palat. Alții își amăgeau neurastenii sperînd în ivirea unei noi arte, mai ferme, înnoitoare a culturii muribunde. Acestor esești ai optimismului bolnav, teatrul de varieteu le apărea ca un Betleem unde se va naște poate Vestitorul noii împărății a frumosului. Văzuseră viața sleită în tot felul de rafinate și li se părea că salvarea stă în vechea, simpla și sănătoasa artă a atleților și comedianților, în reîntoarcerea la jocurile gladiatorilor. Romanticii dinaintea lor se delectau de farmecul sărăcăciosului circ ambulant și se emoționau de tragicul vieții comedianților. Moderniștii anilor 90 voiau să descopere perfecțiunea antică în reprezentațiile pompoase ale marelui teatru de varieteu. Mișcarea lor de secesiune era tocmai contrariul secesiunii istorice romane: acolo plebeii se ridicaseră împotriva patricienilor, aici straturile superioare ale culturii se separau de burghezie, vrînd să creeze o lume după chipul și asemănarea lor... Varieteul îi atrăgea extraordinar. Descopereau în el elementul existent de veacuri, dar într-o formă proprie, cultivată, cu un stil propriu, desfășurîndu-se într-un mediu extranobiliar. Aici nu se mai simțea mirosul greu al grajdurilor, și pe spectator nu-l mai așepa banca tare din jurul arenei, aici te întîmpina un teatru fastuos, cu loji bogat ornamentate, unde veneai în ținută elegantă de seară, să cizezi ca un nobil.

Orbiți de acest cadru scripitor, esteti de la sfârșitul veacului uitau că între mișcările trupului și arta spiritului există o mare și străveche deosebire. Noțiunea vagă de artist, pe care și-o atribuiau cu mândrie toți atleții, dansatorii pe frînghie, scamatorii și acrobații, era de ajuns pentru poezii și esești entuziasmați, ca să aștepte de aici nașterea unor trăiri mai adînci, decît priveleșteea atrăgătoare și variată a spectatorului însuși. Forța atleților și suplețea efebilor nu le erau de ajuns. Cereau în plus antipodul lor: grația feminină, pentru ca atmosfera să se încarce de scînteii erotice. Iar programele de varieteu, pe lîngă atlete și acrobate, aveau dansatoare și cîntărețe. Stelele consacrate de pe cerul coregrafiei mondiale părăseau teatrul clasic pentru sume nemaiauzite, amantele regilor și prinților porneau la drum pentru a-și mai comercializa o dată farmecele, expunîndu-și-le fugitiv. Parisul și Londra creau pentru fiecare stagiune o aureolă senzațională în jurul cîte unei mari curtezane, și pe ele toate puneau apoi stăpînire agențiile teatrale, spre a le prezenta lumii înfierbîntate de rubricile mondene și scandaloase ale ziarelor. Goana după efect adăuga la armata trecătoare a marilor curtezane tot ceea ce făgăduia un cîștig mai mare: violoniste, șansonetiste, poetese de versuri improvizate, imitatoare și artiste de parodie. Iar într-un orașel puritan englez, din comitatul Hampshire, soții Tiller se pregăteau să îmbogățească acest repertoriu cu o nouă atracție — un întreg ansamblu de *girls*, cîntărețe și dansatoare, care treceau de pe o scenă pe alta, cîntînd mici cîntece desucheate marinărești și cazone, și tropăind vesel din piciorușele lor zvelte și lungi.

Soții Karas nu cunoscuseră nimic din toate acestea în activitatea lor de artiști de circ. Circul era pentru ei o instituție patriarhală, unde infidelitatea și destrăbălarea provocau scandal, ca în orice mic orașel. Viața zilnică a bărbaților și femeilor din circ era de dimineată pînă seara o muncă istovitoare, care îi ferea să o ia razna. Tinerii se apropiau unul de altul printr-o simpatie simplă, firească și rămîneau împreună toată viața. Primejdia continuă de accidente sau moarte educase în ei o nemăsurată credință în superstiții și în marea lor majoritate erau stăpîniți de sentimente primitive religioase. Aceste două lucruri îi făceau puternici

moralicește și le dădeau puțința să se apere împotriva erotismului năvalnic.

Trecînd la varieteu, soții Karas văzură că trebuie să renunțe la prejudecățile lor despre frivolitate și superficialitate. Varieteul nu putea exista fără acest element. Teatrul de varietăți își desăvîrși programul doar atunci cînd oferi publicului și atracția diferitelor tipuri de femei. Václav Karas primi acest imperativ cu mare neplăcere, ba chiar cu repulsie. Nu era pornit împotriva frumuseții feminine, știa să o vadă și să o pună în lumină, dar gustul său cerea reținere, discreție, pudoare. Își dădu seama însă că un asemenea punct de vedere nu poate sta în picioare și că va trebui să se plece în fața gusturilor publicului și persoanelor influente. Mai ales acum, cînd, după renovarea fericită a localului, avea la îndemînă un teatru fastuos și bogat utilat, într-adevăr cel dintîi centru monden al Pragăi în plină dezvoltare, mai ales acum trebuia să țină seama de pretențiile societății înalte, care era dornică să vadă aici, acasă, ceea ce făcuse atîta senzație în alte capitale europene.

Václav Karas se adaptă modei. Reprezentanții agențiilor mijloceau politicos și amabil angajarea oricăreia dintre frumusețile mult ridicate în slăvi, a căror artă modestă era de multe ori doar un pretext pentru a apărea în public. Dar și în acest caz, Karas se îngrijea atent ca apariția lor pe scenă să strălucească printr-o armonie desăvîrșită. Cele cinci surori Barrison cu cancanul parizian și Lona, una dintre ele, care cînta într-un neglijeu rafinat „*Linger, longer, Lucy... how I love the linger, Lucy...*“; impozanta Suzanne Duvernois, care își dezgolea corpul frumos în tablourile vivante, cu decorul creat în stilul lui Hans Makart¹; Božena Brodská, interpreta de melodii erotice aproape decente; *Miss Saharet*, modelul fascinant al lui Lenbach²; rotunjoara spaniolă *La belle*³ Otero; apriga Eugénie Fougère; sălbatica Tortajada; dansatoarea orientală Fathmé; blonda metresă regală Cléo de Mérode, cu coafură și zîmbet extrem de pudice — toate acestea cîștigară în decursul anilor în teatrul lui sume mergînd pînă la multe sute de galbeni pe zi, beneficiînd în același timp de decoruri și costume create de artiști anume

¹ Makart, Hans (1840—1884) — cunoscut pictor, colorist, cu predilecție pentru compoziții cu subiect istoric.

² Lenbach, Franz (1836—1904), pictor german, vestit portretist.

³ Frumoasa (fr.).

pentru ele. Știau că se angajaseră într-un teatru care dă tonul în varieteu și nu una era grozav de intimidată când se prezenta în fața celebrului director despre care auzise minuni prin cabinetele Europei occidentale. Toate se arătau după aceea entuziasmate că directorul le-a primit extraordinar de atent și politicos, dar rece, reținut, căci în afară de evoluția de pe scenă nu voia să audă de nimic altceva. Nici una nu-și dădu seama însă, că și el, directorul, era intimidat în fața lor, că îi era frică de orice aventură nebunească. Abia după multă vreme, după ani întregi, Karas trebui să admită că aceste mari eroine ale dansului, vieții și dragostei au creat în teatrul lui o atmosferă specială, plină de o ademenitoare căldură și că în strălucirea reflectoarelor și în dezmiertările tînguitoare ale muzicii deveneau chiar de la distanță, consolatoarele și inspiratoarele bărbaților din sală. Abia mai târziu, când el însuși depăși această perioadă critică, intrînd în anii săi mai așezați, avu față de ele și de nenumăratele lor urmașe o atitudine mai prietenoasă, binevoitoare.

Helena reacționa cu mult mai aspru la acest aspect al vieții lor zilnice. În ochii ei, femeile care se îmbrăcau în tricouri numai ca să-și arate trupul, dădeau dovadă de stricăciune morală. Și la circ aveau cîte un număr în care femeia apărea în tricou, dar niciodată pentru a ademeni și stîrni bărbații. În tricou lucrau atletele și acrobatele pentru că așa se făcea de cînd lumea și pentru că era îmbrăcămintea cea mai potrivită. La o astfel de femeie se uitau toți ca la o statuie frumoasă. Aici, însă, totul se transforma într-o senzualitate deliberată, ostentativă.

Tocmai acest erotism ațîțător jignea simțămintele Heleni. Vechile familii de comedieni aveau odinioară griji mari ca nu cumva oficialitățile să-i confunde cu scursura umană care vagabonda pe drumuri, și care constituia un adevărat pericol social. Directorii circurilor formate în general din membrii aceleiași familii, duceau cu ei o carte anume în care cereau primarului sau starostelui din fiecare oraș să arate în scris că oamenii lor s-au purtat cum se cuvine, că bărbații n-au săvîrșit nici o faptă de ocară, iar femeile n-au avut purtări ușuratece. Bătrînul Humberto avea și el o astfel de carte a onoarei și a bunelor moravuri. Aceasta constituia străvechea apărare a familiei în fața severității societății, apărare care înspăimîntase tra-

diția cinstei în lumea artiștilor de circ. Helena, care se născuse din neamul celor ce cutreieră lumea, era în astfel de probleme o provincială sadea.

Suporta cu greu gândul că bărbatul ei, Vašku, contribuie personal la creșterea farmecului scenic al acestor femei nerușinate și provocătoare. Când îl vedea la repetiții cu ce zel alegea decorurile, sau potrivea draperiile, sau regla tonurile intime ale luminilor, ori dimpotrivă, pe cele vii, puternice, se simțea copleșită de rușine. Viața pe scenă nu putea evita anumite intimități camaraderesti între bărbați și femei. Helena era obișnuită cu ele și le considera firești. Când însă le vedea pe femeile acestea vopsite și parfumate dându-i roată lui Vašku, luându-l de braț sau de gît și îmbrățișându-l, ba chiar și sărutându-l, simțea că i se strînge inima de minie, amărăciune și gelozie.

La început repetițiile erau pentru ea cea mai mare plăcere. Să-l vadă pe Vašku în timpul lucrului îi dădea mai mare bucurie decît însăși premiera. Dar iată că într-o zi încetă să mai vină la repetiții. Femeile acelea o alungaseră de acolo. Rămase acasă, în locuința lor tristă, în fumul locomotivelor, unde viața i se însenina doar atunci cînd Petříček se întorcea de la școală și o copleșea cu mii de întrebări în timp ce-și destăinuia aventurile lui de adolescent.

Karas simțea că pustnicia asta a Helenei este primejdioasă. El însuși își păstra voioșia doar mulțumită muncii și știa bine că și Helena fusese obișnuită să trăiască într-o permanentă activitate. Răspundea scurt la întrebările lui, dacă nu se plictisește, arătîndu-i gospodăria și spunînd că îi dă destulă bătaie de cap și destule griji. Karas era însă convins că asta e prea puțin pentru ea și că o renunțare la vechile ei îndeletniciri îi sărăcește prea mult viața. Se ducea acum la unchiul Steenhouwer, urmărindu-i bilanțurile lunare. Ajunseseră amîndoi la concluzia că teatrul s-a pus bine pe picioare și că aduce cu regularitate un serios spor de încasări, bani pe care ei hotărîră să-i păstreze ca rezervă pentru o eventuală criză. Activitatea de vară a lui Karas aduse și ea noi și neașteptate cîștiguri, și Vašek îl anunță pe unchiu-său că va folosi acești bani în scopuri personale. Steenhouwer nu se împotrivi.

Într-o zi, Vašek o invită pe Helena la plimbare. Merseră pe Příkopy pînă în strada Domnească și de acolo, în sus,

spre Bredovská. Helena își închipuia că se duc spre grădina publică, dar intrară pe neașteptate într-o clădire puțin mai sus de poșta centrală. Se uită surprinsă la soțul ei și deodată se simți cuprinsă de emoție. Era mirosul grajdurilor — abia după o clipă își dădu seama de asta. Se aflau în vechiul manej comunal. Ochii Helenei străluciră la vederea cailor de călărie. Un om se apropie, salută foarte respectuos pe domnul director și îi rugă să-l însoțească. Merseră pînă în celălalt capăt al grajdului. Lîngă ultima boxă, omul se întoarse.

— Aici e, domnule director!

Helena își ridică tulburată voaleta pălăriei. Simți cum Vašek îi strînge bucuros brațul și îi auzi vocea emoționată.

— Mîine e ziua ta Helenka, uite darul meu.

— Un cal de călărie! exclamă ea și duse mîna la obraz întocmai ca un copil mirat.

— Da. Ți-am cumpărat un cal. E ceea ce îți lipsea cel mai mult.

Vru să mai spună ceva, dar nu mai avu vreme, căci Helena i se aruncase de gît și îl săruta fericită. După aceea alergă în boxă și, scoțîndu-și mănușile, începu să mîngîie calul și să-l bată cu palma pe grumaz.

— Căluțele... căluțul meu... e adevărat, nu visez? Și ce frumos e! Rotat! Și ce ochi inteligenți are... seamănă leit cu Primăvara, iapa noastră de la circ, de parcă i-ar fi frate bun, îți mai aduci aminte de ea? Cum îl cheamă?

— Ciao.

— Cum? Ciao! Un nume comic, dar încîntător! Ciao! Uite că se-ntoarce cînd îl strig! Ciao, dragul, scumpul meu Ciao! Și nu mi-ai spus nimic, să fi luat la mine niște zahăr. E cineva aici care să dea o fugă să cumpere niște zahăr? Dumneata, prietene? Te rog ia zahăr de 10 creițari și de 5 — pîine.

Helena se pierduse cu totul de fericire. Grăjdarii care se adunaseră în jurul lor, o asigurară că Ciao e un cal frumos, cu pasul mîndru la călărie.

— Nu s-ar putea să încerc? Aveți pe-aici vreo șa pentru mine?

Aveau, firește, pentru că Vašek se îngrijise de toate. Oamenii luară calul să-l echipeze și îl aduseră înapoi cu un harnașament strălucitor și cochecet. Helena era îmbrăcată într-un costum taier, dar asta nu o putu împiedica să se

urce în șa. Karas îi dădu o mână de ajutor, și Ciao, scuturînd din cap, o porni în trap spre maneaj.

De atunci Helena Karas venea zilnic în strada Bredovska unde Ciao ajunsese să o aștepte cu nerăbdare. Era un armăsar tînăr jumătate-sînge, cu pasul elegant cumpănit și foarte inteligent, care pricepu repede că noua lui stăpînă vrea de la el tot felul de pași și întoarceri, pe care nu le învățase pînă atunci, dar care trezeau în jur atenție și invidie. Helena se îndrăgosti de-a binelea de el. Tot timpul liber și-l petrecea la Ciao și cu Ciao. Pe vreme frumoasă ieșea cu el la plimbare în Stromovka¹, iar în zilele urite îl dresa în maneaj. O dată, ori de două ori pe lună, Karas, închiria un cal și ieșeau împreună călări în afara orașului, pe frumoasa și bătrîna alee de copaci spre Motol, sau pe șoseaua franțuzească spre Chuchle, sau pe străzile Karlinului, peste Libeň pînă la Troia. Descopereau amîndoi împrejurimile Pragăi. Pentru Helena era doar o plimbare, dar Karas se simțea din ce în ce mai îndrăgostit de Praga, despre care auzise atîtea cuvinte pline de iubire și a cărei frumusețe îl încînta acum, cînd vedea și priveliștile mai puțin cunoscute din împrejurimile orașului. Nu o dată, cînd urcau dintr-o vale pe o culme de deal și în fața lor se iveau pe neașteptate căușul învălurat al caselor și bisericilor din Praga, Helena își amintea de povestirile părinților ei, despre clipa cînd zăriseră pentru prima oară Tarigradul.

Helenei îi plăceau aceste plimbări, dar era mult mai bucuroasă cu Ciao al ei în maneaj. Rămăsese străină de lumea soțului ei, în patria lui, și nu o interesa prea mult ceea ce vedea în jur. Pentru ea avea preț plimbarea în sine, trapul sau galopul lui Ciao, și era mai încîntată de drumurile monotone prin Stromovka, decît de toate plimbările prin împrejurimile orașului. Dar cea mai mare bucurie i-o dăruia călăria de înaltă școală, căreia nu i se putea dedica decît în maneaj. Acolo se descoperea pe sine, adică latura cea mai pasionantă din sufletul ei. Putea să înfrunte împotrivirea calului, să-i învingă teama, să-i trezească ambiția. Acolo afla o compensație pentru arena pierdută a ciroului, acolo își regăsea frăgezimea tinereții, acolo se simțea din nou în lumea părinților și străbunicilor ei. Pentru Vašek venirea la Praga însemnase o deplină și victorioasă limpezire a noți-

¹ Mare parc din Praga.

unii de patrie, pentru Helena totul se reducea la două tururi de manej și la rotatul Ciao. Vašek trăia învoluntar viața metropolei, Helena se întorcea la viață doar atunci cînd se afla în șa și putea să învețe calul figurile călăriei de înaltă școală. Ce însemnau pentru ea toate grijile și bucuriile Teatrului de varieteu Humberto, față de ziua cînd Ciao începu să știe *piaffe* și pasul de trap dresat, de altfel un exercițiu greu, în care trebuia să alterneze fulgerător impulsurile spre trap cu impulsurile de oprire bruscă, pînă ce calul acoperit de spumă începea să danseze în mișcări ritmice pe loc! *Renvers*, *changement*, pasul spaniol, *passage*, *passade* — toate în tempouri diferite, în dreapta ori în stînga, oh, toate acestea, îi aduceau îndărăt zilele frumoase cînd tată-său pocnea din amîndouă șambrierele, în mijlocul arenei, cînd mamă-sa îi urmărea evoluția cu ochi critic din prima lojă, iar bătrînul Hans o aștepta în marginea arenei.

În sala manejului comunal veneau nobili și ofițeri, care începură în scurtă vreme să urmărească plini de admirație silueta zveltă a călăreței ce impunea suverană calului său pașii călăriei de înaltă școală, a căror tehnică rămînea pentru ei un mister. Curînd, în jurul Helenei se formă un cerc de numeroși și pasionați iubitori ai artei călăriei, cu care ea putea să discute despre cai, harnașamente, martingal, dresură și despre alte mii și mii de lucruri. Cînd stătea cu cotul rezemat de Ciao și discuta cu tînărul Thurn-Taxis sau cu Lobkovic despre săriturile peste banca irlandeză, i se părea că se află în pauză, în încăperea de lingă grajdurile Circului Humberto, în vreunul din marile orașe, în timpul turneelor și din perioada cea mai înfloritoare a circuitului lor.

Era ca o proiecție luminoasă a paradisului pierdut. Cînd însă se întorcea din fericirea manejului la zgomotul turbat al trenurilor și la norii de fum negru-cenușiu ai locuinței din Karlín, cînd vedea iarăși pe fereastră pătratele acelea moarte și dezolante ale viaductului, căruia îi cunoștea acum fiece pată și fiece gură de aerisire, din nou o cuprîndea melancolia și nostalgia. Încetase să se mai ocupe singură de gospodărie, lăsase treburile în seama unei femei de serviciu, și asta numai pentru a se putea bucura cît mai mult de plăcerile pe care i le dăruia călăria și dresura. Munca aceasta aspră și plină de pasiune îi întărise mușchii, obrazul ei delicat căpătase trăsături mai dure, în ochi îi ardea flacăra

unei voințe ferme. Karas se bucura pe de o parte că Helena și-a orînduit în sfîrșit viața după dorința ei, în schimb îi îngrijora faptul că Helena se pierdea tot mai mult în lumea visurilor ei. Rădăcinile prin care ființa ei era legată de viața înconjurătoare, începură să se usuce una după alta. Dispăruse lumea în care se născuse, în care crescuse și în care se simțise chemată să trăiască. Dispăruse opera părinților și strămoșilor ei. Toată strălucirea și tot prestigiul Teatrului de varieteu Humberto nu puteau înlocui pentru ea Circul Humberto, cu gloria lui mai săracă, dar mai plină de bucurii. La circ putea să lupte neîncetat pentru ceva, la varieteu devenise doar un spectator pasiv. La circ era colaboratoarea soțului ei, Teatrul de varieteu îi îndepărtase însă și bărbatul. Făcea lucruri în care ea nu-i putea da nici un ajutor și cu care nu voia să aibă nimic comun. Vašek era capabil să vorbească cu dispreț despre femeiuștile pe care le angaja la teatru, dar pînă la urmă tot se bucura de succesele lor și contribuia la ele cît putea. Iar pe Helena nu o lăsa inima să se lupte cu asemenea curtezane internaționale pentru a-și recuceri bărbatul. Era prea mîndră pentru asta. Îi venea să plîngă într-atît se simțea de înstrăinată de toată fericirea ei, aici, închisă între zidurile acestui oraș necunoscut, într-o casă posomorită, ca într-o colivie, unde se zbuciuma așa cum se zbuciumau odinioară lei și tigrii circului în cuștile lor. Dar cei din neamul Berwitz nu știau să plîngă, știau să înfrîngă potrivnicia și reușeau să devină într-un anume punct propriii lor stăpîni.

Ciao era un cal superb, și faptul că exista era de ajuns pentru ca Helena să se simtă din nou directoare. Cînd se afla în șa, pentru ea se întorceau vremurile Circului Humberto. Ciao mergea la trap prin parcul regal și Helena avea impresia că trece din nou călare prin Buxtehude, pornind în lumea largă. Oamenii bogați țin cai de călărie pentru plimbare, fiindcă atîta vreme cît sînt în șa trebuie să se concentreze intens și uită de toate. Helena însă era o călăreață desăvîrșită și nu avea nevoie să se gîndească nici o clipă la calul ei. Se concentra și ea, adevărat, dar numai spre vis. Ciao era pentru ea ca și opiumul. Iar printre imaginile ce i se iveau în minte în timpul plimbării apărea din ce în ce mai des un chip oacheș, fermecător, cu mustăcioară, și un glas mîngîietor, de tenor, îi răsuna în urechi: „Sînt eu, Paolo al tău, Helenka, fericirea mea!”

Dacă s-ar fi uscat toate rădăcinile care țineau firul plâpînd al ființei Helenei în viață, era sigur că una nu se uscă și nici nu putea să se usuze: dragostea ei pentru Petriček. Dar și aici mersul fatal al lucrurilor începu să roadă.

Gimnaziul deschisese băiatului înclinat spre meditație o nouă împărăție, îi trezise interesul pentru noi lucruri, și Helena constată cu durere și strîngere de inimă că acum Petriček i se înstrăinase și mai mult decît înainte, cînd se îndepărta cu atîta teamă de circ. Se cufunda în cărți, în studiu, cu o patimă nemăsurată. Acea ambiție, acea perseverență pe care le dovedise tată-său de mic copil, înviaseră de astă dată în el în întrecerile la învățătură cu colegii de școală. Se uita la profesori ca la niște apostoli, sorbea fiecare cuvînt al lor și totul i se întipărea numaidecît în minte. Aproape că nu mai trebuia să învețe acasă. Încă din primul moment cîștigă în ochii tuturor faima de cel mai bun elev al clasei. Cînd mamă-sa venea să se intereseze de el, profesorii nu mai pridideau cu laudele pentru atenția și agerimea lui la învățătură. În perioada cînd băieții au prins a trece de la copilăria nevinovată la anii exuberanți ai adolescenței și clasa se împărți în diferite grupe potrivit firii, talentului, posibilităților și preferințelor fiecăruia, printre codașii din clasa lui Petriček apărură murmure invidioase și rele, cum că Petr Karas ar fi un tocilar, un pîrîtor și un lingușitor și că la tablă face circ. Băieții îl porecliră „Circusarul” și strigau după el „Alehap!” Porecla asta nu se mai dezlipi de el, dar clasa în totalitatea ei respinse afirmația că „Alehap” ar fi un lingușitor. „Alehap” nu se dădea bine pe lîngă profesori, nu-i peria, nu se uita de sus la colegii lui, dimpotrivă, îi ajuta, le sufla și era solidar cu ei. Se remarcă doar prin faptul că îi plăcea cartea. Mulți băieți nu înțelegeau asta, dar cît timp era de partea lor, nu aveau de ce să se uite la „Alehap” ca la o oaie rîioasă.

Helena se bucura văzînd cît de lesne învață și cu cîtă ușurință își însușește noile cunoștințe. Credea că Petriček va avea astfel mai mult timp pe care să-l petreacă împreună cu ea. Nu putea să-i fie de prea mare ajutor la învățătură. Chiar din prima clasă de gimnaziu în cărțile lui se aflau lucruri

care depășeau cu mult cunoștințele ei sărăcăcioase. Și apoi, Petříček învăța limba cehă, în timp ce ea nu știa decât câteva propoziții de conversație uzuală din graiul bărbatului ei. Mai rău era că Petříček îndrăgise dintre toate obiectele de studiu, pe cel mai abstract: matematica. Antipatia lui de copil față de circ, teama de animale și de oameni, vremea când se refugia lângă fusta mamei și, mai târziu, în cărți, toate acestea scosese ră la iveală din ce în ce mai mult evadarea lui din viața practică și ancorarea în viața speculativă. Liceanul Petr era stîngaci cum nu se mai poate, totul îi scăpa din mîini și nu știa să facă nimic. Tată-său și mai ales bunicul Karas își încrucișau brațele a mirare, văzîndu-l atît de picat din lună și atît de stîngaci în toate lucrurile mari și mici pe care, după părerea lor, un băiat de ispravă ar fi trebuit să le aibă la degetul cel mic. În schimb, unchiul Steenhouwer era entuziasmat. Petřík aduna, scădea, înmulțea și împărțea ca cel mai experimentat și brav contabil. În afară de asta, dintre toate noutățile ce-l înconjurau la Praga, iubea cel mai mult — după gimnaziu — biroul unchiului Steenhouwer și registrele lui groase. Coloanele lungi de cifre parcă îl fascinau, se apuca să le adune, chiar și atunci cînd nici nu era nevoie. Socotea cu o repeziciune neobișnuită, doar trecea cu privirea peste cifre și seria numaidecît rezultatul. Unchiul Steenhouwer căută să afle cum face și văzu că băiatul a descoperit singur metoda adunării pe grupe de cîte 2—3 cifre. Odată, Steenhouwer trebuia să calculeze onorariul unui grup de balet pentru 18 reprezentații, plătit cu cîte 135 de galbeni de reprezentație. Petřík pică tocmai în momentul acela.

— Cît face 18 înmulțit cu 135? îl întrebă unchiul.

— Cu 135? repetă băiatul, dar scrise pe hîrtie 270 și strigă îndată: 2430!

Steenhouwer se uită la foaia de hîrtie și clătină din cap:

— Cum ai socotit?

— Dar e foarte simplu, unchiule, îi explică băiatul. Înmulțești cu 20 și scazi o zecime.

— V-a învățat asta la școală?

— Nu, eu am descoperit. 27 se înmulțește mai ușor cînd îi iei de treizeci de ori și scazi o zecime. Pe 36 îl înmulțești cu 40, pe 45 cu 50, pe 54 cu 60 și așa mai departe.

Steenhouwer se așază la birou. Socoti din nou, făcu înmulțirea și scăderea, iar seara îl anunță pe Karas că băiatul va

deveni un matematician de geniu și că ar putea evolua o dată pe scena teatrului ca socotitor rapid.

Profesorii din strada Truhlářská îi confirmaseră că elevul Karas Petr dovedește un talent excepțional pentru matematici și o neobișnuită dragoste pentru cifre.

— Cifrele, domnule director, îi spuse lui Václav dirigintele clasei, sînt pentru fiul dumneavoastră exact opusul a ceea ce cunoaștem noi din experiență la ceilalți elevi. Cea mai mare dificultate o întîmpinăm atunci cînd le cerem să rețină pe de rost anumite cifre, reprezentînd fie date istorice, fie greutatea atomică a elementelor. Fiul dumneavoastră are însă în primul rînd memoria cifrelor. Are o asemenea înclinație în această privință, încît pe o cale oarecum ciudată, transformă în cifre pînă și materia altor obiecte. Ce credeți, o dată, la ora de latină a confundat *paucus*, *pauca*, *paucum*¹, din exemplul: *tibia foramine pauco*², cu *paulus*, *paula*, *paulum*³. Diferența nu e mare, dar un latinist ține seamă de ea, deoarece îmbogățește tezaurul limbii, dacă spunem o dată *paucis horis*⁴ și altă dată *post paulum*⁵, nu-i așa? I s-a atras atenția asupra acestui fapt și de atunci n-a mai confundat niciodată aceste două cuvinte. În caietul lui am găsit însă următoarea însemnare: *paucus*, *pauca* = 3141; *paulus*, *paula* = 1413. Trebuie să recunosc că e un mister pentru mine felul în care băiatul a făcut legătura între cuvinte și cifre, și de asemenea să arăt că nu mi se pare a fi cea mai fericită incursiune în frumusețile limbii lui Cicero. Dar nu pot contesta felul în care Karas Petr a știut să se descurce. Toți colegii mei, profesorii, vorbesc despre pasiunea lui pentru calcule. Zilele trecute, colegul de istorie ne-a povestit într-un consiliu cît de mult l-a surprins Karas Petr cu o observație, anume că suma anilor de domnie ai sultanilor turci depășește aproape de două ori suma anilor de domnie ai Habsburgilor. Iar altă dată, povestea colegul nostru, băiatul a remarcat că adunînd anul morții lui Mojmír I, cneazul Moraviei Mari cu anul morții voievodului Boleslav al III-lea, obținem anul urcării pe tron a Înălțimii-sale împăratu. Toate acestea sînt fapte neobișnuite, ca să nu spunem

¹ Mic (în sens de dimensiune; în text e dat adjectivul cu terminațiile caracteristice pentru cele trei genuri).

² Peroneu (lat.).

³ Mic (în sens de interval de timp; în text e dat adjectivul cu terminațiile caracteristice pentru cele trei genuri).

⁴ Puține ceasuri (lat.).

⁵ Nu peste mult timp (lat.).

de-a dreptul ieșite din comun. Pe dumneavoastră, ca părinte, ar putea să vă neliștească, dacă preferința aceasta s-ar manifesta în dauna celorlalte obiecte de studiu. Dar trebuie să recunosc că elevul are la toate disciplinele rezultate excepționale, în afară, bineînțeles, de muzică și educație fizică. Aceste două discipline facultative îi vor strica media. Altfel, dovedește o sîrguință exemplară, o purtare demnă de laude, iar lucrările lui scrise se prezintă excelent. Cu excepția colegului de educație fizică și a profesorului de muzică, toți ceilalți profesori sîntem foarte mulțumiți de el, îl considerăm un elev model, iar colegul de matematică vede în el o viitoare celebritate a acestei străvechi științe, dacă elevul Karas Petr se va hotărî să i se dedice și în învățămîntul superior.

Era o bucurie, pe care soții Karas o primiră aproape cu inima strînsă. Ce la păsa lor, artiști de circ, de această nenorocită de matematică. Ce bucurie puteau să aibă din calculele fulgerătoare ale fiului lor, cînd știau că încurcă veșnic stînga cu dreapta și că se lovește de fiecare dată, în sala de gimnastică, cînd trebuie să se urce pe prăjină, la inele, pe o coardă de frînghie, ori pe scară? Darul lui neobișnuit, de care se entuziasma atîta unchiul Frans, ca un neobosit socotitor și statistician ce era, ei îl socoteau drept o încercare dată de Dumnezeu, iar seara, în încheiere la discuțiile lor familiale, ziceau:

— Să ne lăsăm în voia Domnului! Ne-a dat un matematician, să ne ferească de ceva mai rău.

Din clipa cînd Karas se convinsese că fiul lui nu era făcut pentru circ, lăsă educația lui pe seama mamă-si și a unchiului Frans. Vedeă băiatul aproape numai la prînz, cînd asculta cu interes noutățile pe care le aducea de la școală. Erau lucruri care pe Václav Karas îl interesau chiar și azi, la anii maturității. De aceea, în fiecare an cerceta cu plăcere manualele lui Petříček. „Ar fi o lectură frumoasă în timpul serilor, se gîndea el, dacă n-aș fi prins pînă la miezul nopții cu teatrul.“ Mult mai aproape de băiat era Helena. Pentru ea cea mai mare bucurie era să-l aștepte cu cafeaua după-amiază și să petreacă împreună cîteva ore. Clipe care în primii ani de ședere la Praga o răsplăteau pentru toată însingurarea ei. Se alintau, își spuneau nebunii, jucau diferite jocuri care îl distrau pe Petříček. Dar asta nu ținu prea multă vreme. Pe măsură ce

creștea însuflețirea plină de rivnă a băiatului pentru învățătură, se îndepărta tot mai mult de lumea simplă a mamă-si. Capul îi era numai la școală și la cărți, nu mai vorbea aproape despre altceva, iar Helena știa atât de puține lucruri! Era confesoarea lui, dar nu putea să-l ajute și să-l sfătuiască în nici o împrejurare. Urmărea cu dragoste și admirație câte știa fiul ei, era mândră de succesele lui și-i încuraja ambiția, dar seara, când mergea la culcare, recunoștea oftînd că toate acestea îi erau străine.

Apoi, cînd îl cuprinsese pasiunea calculelor, situația începu să se înrăutățească pentru ea. Ce știa ea din matematică? Pentru voltițe și călărie acrobatică îi era de ajuns tabla înmulțirii, și nici nu era prea sigură de sine. În copilărie o știa ca pe apă, dar pe urmă nu-și mai aminti de ea ani întregi, iar acum, în fața fiului matematician, nu putea niciodată să spună precis cît fac 6×7 . Iar Petriik, încetul cu încetul, ajunsese să nu mai știe de nimic altceva decît de calcule. Fugea de lîngă mamă-sa în biroul unchiului, unde dădea peste cifre, și dacă unchiul îl îmbia să joace împreună vreun joc, el aducea hîrtie și creion și-l ruga să-i dea să rezolve probleme. Unchiul scria la nimereală o mulțimea de cifre de ordinul miliardelor, pe care Petriik le aduna, le împărțea și le înmulțea, socoteli pe care el, Frans trebuia, chipurile, să le controleze. Toate astea mai mergeau cum mergeau, dar curînd veniră ecuațiile și băiatul începu să-i îndruge ceva despre o necunoscută, x , vorbea despre a , care e egal cu $b+c$, căuta un oarecare n , iar după aceea veni cu nu știu ce p_i și r . Helena avea impresia că pînă și vorbirea dintre ei se descompusese în litere, transformîndu-se în frînturi fără de nici o noimă.

Veniră apoi ridicările la pătrat și rădăcinile pătrate x^2 , x^3 , Pitagora, geometria, și băiatul nu se mai înțelese de loc cu mamă-sa. Se iviră brusc lucruri pe care Petriik nu mai putu să le rostească în limba germană, iar Helena nu era în stare să le priceapă în cehă.

— *Schau, Mutti, es ist doch so einfach*¹: pătratul ipotenuzei este egal cu suma pătratelor catetelor.

Așa suna în expunerea lui de acasă celebra „puntea măgarului“ a lui Pitagora, și Helenei i se părea ca o formulă

¹ Privește, măicuță, e doar așa de simplu (germ.).

magică a inițiaților de gradul trei. Cu teorema lui Pitagora luă sfârșit orice înțelegere dintre ei. Tot ce spunea după aceea preaințeleptul ei fiu era pentru mamă-sa ca în secta pitagoricienilor acel *autos efa, ipse dixit*, „el însuși a spus asta“, și nu-i rămânea decât să încuviințeze și să-i dea dreptate.

În cele din urmă, calul Ciao rămase unică făptură a căreia Helena i se putea spovedi și plînge de singurătatea și părăsirea ei.

VIII

Petříček încetă să mai fie Petříček. Deodată hainele îi rămaseră scurte, oasele începură să i se lungească, băiatul se înalță repede, ajungîndu-l și întrecîndu-l pe taică-său, care era de statură mijlocie. Celulele nervoase ce-i coordonau mișcărilor nu mai știură ce să facă cu acest băietan crescut peste noapte, picioarele i se tîrau ca împovărate de niște greutate, brațele i se bălăbăneau de parcă ar fi fost ale altcuiva. Era nevoie de un stimulent material pentru a susține tot acest spor al ființei lui, și Petříček, gingașul, delicatul Petříček, înfuleca acum de-a-n-picioarelele o jumătate de pîine. Tatăl, unchiul și bunicul rîdeau, dar Helena se închina: să vedeți că o să se îmbolnăvească băiatul! Într-adevăr, nu arăta bine, era palid, cu fața plină de coșuri, iar glasul lui cristalin și mîngîietor se alterase. Aci striga pițigăiat, aci răsuna gros și răgușit. La școală, băieții rîdeau că „Alehap“ cîrîie, și profesorul de muzică îl scuti să mai vină la oră. Helena, speriată de toate aceste schimbări, chemă doctorul. Doctorul veni, îl consultă, îl ciocăni, rîse și cînd îl trimise să se îmbrace, îi spuse liniștit mamă-si:

— Nu-i nimic. Fiul dumneavoastră crește, încetează de a mai fi băiat, pentru a deveni bărbat. Altfel e sănătos, dar acum are nevoie de hrană substanțială și de mai multă liniște trupească și sufletească. După un timp totul va intra în normal și Petříček va deveni Petr.

Helena oftă ușurată, dar seara nu putu să adoarmă. Petříček va deveni Petr! Din băiat, bărbat! S-a sfîrșit copilăria, s-a sfîrșit cu alintările, acum se va smulge de tot din brațele ei și va trece în rînd cu bărbații, cu Vašek, cu Frans, cu bunicul

Anton. Toți bărbații țin unul cu altul și ori de câte ori pot să scape, scapă de sub privegherea femeilor. Vašek dormea liniștit alături, avea în urma lui o zi de muncă și, negreșit, și câteva acte de curtenie față de acele nerușinate sirene din program. Toți bărbații sînt la fel, toți sînt slabi... doamne, oare și Petriček? O să se țină și el după femei? O să se țină, ba chiar o să alerge, se va găsi una care să-l ademenească, să-l îndepărteze de mamă-sa, să-l tîrască după ea, să i-l fure. Și numai Dumnezeu știe cine va fi: vreo flusturatică oarecare, sau vreo cicălitoare, sau vreo vicleană. Oh, se pricep femeile cum să prindă bărbații în laț. Oare nu i s-a destăinuit o dată chiar și sfînta de Alice cum s-a aruncat într-o noapte, parfumată, în brațele lui Kerholec? Și într-o clipită, gata, s-a dus închipuitul eroism al bărbaților! Bărbații se bat cu pumnii în piept strigîndu-și virtutea și jurîndu-se pe cer și pe iad, dar e de ajuns să adulmece o femeie în jur și Lohengrin îi spune adio celei mai pure lebede. Și Petriček, cu patima lui nebună pentru matematică — doar n-a existat pînă azi vreun matematician care să afle ce necunoscută stă ascunsă în algebra feminină. Aici e un X mare, de care bărbatul poate să se împiedice, cu toate integralele lui.

Dar și dacă ar avea noroc și le-ar aduce în casă pe cea mai bună fată din lume — și Helena se ridică fără să vrea în capul oaselor în pat, privind cu ochii mari în întunericul odăii — pe cea mai bună fată dacă ar lua-o... venirea ei aici ce altceva ar însemna decît sfîrșitul domniei ei, a Helenei, asupra lui și a micii lui frînturi de viață. Cu neputință să împiedice asta, e o împlinire firească, o lege de fier: vine noua regină, cea bătrînă trebuie să abdice. Bătrînă... ce cuvînt groaznic! E bătrînă oare? Nu, nu este, nu vrea să fie încă, încă nu vrea să se predea; dar cum să lupte cînd fiul ei crește și timpul zboară? Timpul zboară... să oprească timpul în loc... ah, doamne, să oprească timpul în loc!

Dimineața, după ce pleacă toți de acasă, Helena se așeză în fața oglinzii. Avea ochii puțin încercănați, dar privirea lor vie scruta amănunțit pielea frunții, a feței, a gîtului. Nu, nu era bătrînă, nu se putea spune că ar fi bătrînă, dar nici prospețimea tinereții nu o mai avea. Dumnezeuule, cum era obrazul ei de fată, cînd își petrecea vremea mai mult în aer liber! A fost odată, totuși avea fața încă înfloritoare. În jurul nasului și a buzelor iată câteva linii aspre, dar asta e

din pricină că se antrenează prea mult. Altminteri, însă, ar putea să fie mulțumită: cu puțin fard, în lumina reflectoarelor, seara, ar putea să se măsoare în arenă cu orice călăreață-acrobată. Dar cît timp se va mai menține? Cît timp? Cîțiva ani doar. E ultima strălucire a verii frumoase, pe urmă sosește toamna cea tristă.

Doar cîțiva ani. Oare pentru cîtă vreme s-au stabilit ei în Praga asta? Doamne, ce ușor și fără griji au spus atunci: mergem și rămînem acolo pînă cînd Petriček își va termina studiile. Cîți ani o să aibă dacă într-adevăr ar aștepta pînă atunci? Patruzeci și opt? Patruzeci și nouă? Cincizeci? Mai poate oare la cincizeci de ani să se întoarcă în arenă? Se povestea la Circul Humberto despre asemenea cazuri cu totul ieșite din comun, cînd o călăreață-acrobată se menținea în șa pînă la șaizeci de ani și chiar mai mult, dar aceste starețe excepționale ale ordinului equestru își cuceriseră dreptul de a rămîne în șa pînă la bătrînețe, nepărășind niciodată arena în care începuseră să călărească de mici copile. E altceva să pleci din circ, să dispari de pe afișe cincisprezece ani, să lași lumea să te uite și să te întorci pe locul de luptă al tinereții triumfătoare, cu fața zbircită și cu firele albe camuflăte. Femeile de patruzeci de ani erau considerate în societatea din acea vreme ca niște matroane căroră nu le mai stă bine să se bucure din plin de viață. Helena își menținuse o suplețe și o prospețime pe care orașencele din jurul ei nu le aveau. Dar cîtă vreme va mai putea conta pe farmecul frumuseții ei?

Se simțea cuprinsă de teamă pentru viața ei, strînsă ca într-un clește de foc. Nu pentru durata acestei vieți, ci pentru felul cum o folosește, pentru felul cum va decurge, pentru ultima șansă pe care i-o oferea și care, din păcate, îi apărea într-adevăr ca fiind ultima. În ea se trezise acum cu toată puterea amintirea Circului Humberto, el o chema, o atrăgea, o prevenea să nu piardă și această ultimă șansă rămînînd alături de soțul ei. Vašek nu pierduse nimic, Vašek continua să lucreze, deși într-un alt chip, Vašek rămăsese credincios menirii sale, în vreme ce ea... Oare ea s-a născut pentru a renunța la toată splendida-i activitate de artistă de circ și a trăi retrasă într-un colțișor, doar ca soție și mamă? Nu avea mai degrabă datoria să se împotrivească mersului fatal al lucrurilor, să se ridice împotriva acestei rînduieli, care ucide totul și să-și cucerească prin propriile ei forțe dreptul

la o viață de muncă, plină de frumusețe? Cineva îi dăduse o dată tocmai acest îndemn, cineva îi spusese o dată cuvinte frumoase despre asta. Helena își amintea ca prin vis de bătrînul domn Wollschläger, din căsuța aceea cu statuete și tablouri cu cai. Nu mai ținea minte fiecare cuvînt al lui, dar știa că Wollschläger proclamase cu tărie lupta împotriva convențiilor. Pe atunci nu înțelesese nimic, nu pricepuse nimic. Azi, însă, înțelegea: înțeleptul bătrîn prevăzuse potrivnicile ce o vor întîmpina în viață și-i șoptise cuvîntul trebuincios ca și o evanghelie.

În sinea sa, Helena nu luase nici o hotărîre. Nu făcea parte dintre femeile înclinate spre meditație, care pot să cugete asupra unui lucru pînă la sfîrșit. Helena acționa din impuls, ținînd doar la o rezolvare imediată. Un asemenea impuls neașteptat o salvase și de astă dată, la Praga, dar acum, după atîta vreme, își dădea seama că temerile și neliniștea din ea crescuseră. Se comportase nebunește, ca o femeie: se cramponase de Petříček, vrînd să-l țină mai departe în anii copilăriei. I se părea că atîta cît Petříček va fi dependent de ea, timpul va rămîne în loc și primejdia anilor ce se scurg va trece. Născocea sute de pretexte ca să-l țină lîngă ea. Îl alinta și-l răsfața, îl îndopa cu bunătăți, îl servea, îl ajuta să se îmbrace, îi aducea cărțile și caietele, îl aștepta la prînz și la patru după-amiază în fața gimnaziului ca să nu vină singur acasă. Totul era neobișnuit pentru băiat, dar el acceptase cu plăcere acest neașteptat confort și această bunăstare. Vašek, bineînțeles, nu era mulțumit și-i reproșa Helenei că răsfață băiatul, arătînd că mai degrabă are nevoie să fie împins în viață fără prea multe menajamente. Helena însă nu se lăsa convinsă. Acasă la ei se găteau numai bucatele preferate de Petříček, iar ciocolata și bomboanele nu lipseau niciodată.

Această avalanșă de dragoste și duioșii exagerate avea însă și primejdiile ei. Colegii de clasă începură să-și bată joc de Petříček. Ochii ageri ai băieților descoperiră curînd ce se ascundea aici și-l încolțiră din toate părțile: „Alehap, fugi la mămică, mămițica îți dă bombonele!“; „Alehap e pesemne fetiță, de aia se teme mămicuța atîta pentru el!“; „Alehap, unde ți-e fustă?“

Petříček se făcea roșu ca focul. Dacă ar fi fost mai bățăios din fire, le-ar fi arătat el lor. Dacă ar fi fost laș s-ar fi plîns profesorilor. Așa însă nu-i rămînea decît să se ia la ceartă

sau să tacă. În schimb, cînd „Alehap unde ți-e fusta?“ începu să se răspîndească și prin alte clase, Petříček se împotrivi acolo unde simțea cea mai mică rezistență: acasă, mamei. Prin țipete și lacrimi obținu promisiunea să nu mai vină să-l aștepte la școală, să-l lase să plece singur pe stradă ca toți ceilalți băieți, să poată țipa împreună cu ei în cartier.

Helena nu mai putea acum să urmărească decît în taină și de departe întoarcerile zilnice ale băiatului de la școală. Într-o zi inima începu să-i bată cu furie în piept; de la colțul clădirii celei noi a Muzeului orașului îl văzu jos, în părculeț, pe deșiratul ei Petříček, cu un teanc de cărți sub brațul stîng, în vreme ce cu mîna dreaptă gesticula și povestea ceva cu mare însuflețire unei fetișcane blonde, cu două cozi lungi pe spate. Îi urmări cu ochii mari de uimire pînă trecură de ea, în spatele unei perdele de arbuști. După o clipă se răsuci pe călcîie și zbură drept la Varieteul Humberto.

— Domnul director e sus? întrebă ea de la intrare pe portar.

— Da, doamnă, tocmai a terminat repetițiile, îi răspunse domnul Dvořák, privind-o mirat cum urcă într-un suflet scara.

— Sper că ai un minut liber? izbucni ea, cînd se văzu în biroul lui Karas.

— Ce s-a întîmplat, Helenka? făcu Vašek nedumerit.

— S-au întîmplat multe, foarte multe. L-am văzut pe Petříček cu o fată!

— Petříček ? ridică Vašek din sprîncene surprins, și în aceeași clipă un zîmbet îi jucă în jurul ochilor, și o exclamație de mulțumire i se desprinsese fără să vrea de pe buze: Slavă Domnului!

— Ce-ai spus? izbucni Helena, rămînînd încremenită în așteptare.

— Slavă Domnului că băiatul nostru a devenit atît de curajos, Helenka dragă. E singura cale care îl poate duce spre o viață sănătoasă.

— Cum, tu admiti asta?

— Bineînțeles!

— Dar eu... eu să renunț la ultima bucurie pe care o mai am?

Glasul i se frînse și ochii i se umplură de lacrimi. Se prăbuși, sfîrșită, într-un fotoliu. Vašek se apropie și îi luă mîna într-a lui.

— Helenka, vorbi el cu toată prietenia și liniștea de care era în stare, asta e soarta tuturor părinților: într-o bună zi copiii părăsesc cuibul. Te uiți la Petr ca și cum ar fi tot un băiețel și în realitate a început să-i mijească mustața.

Căută să o convingă cît mai rațional, dar hohotele sfișietoare de plîns ale Helenei nu conțină. Plecă de la el zdrobită, plîngînd. Se pregăti să vorbească acasă cu Petřík, dar găsi casa pustie. Era undeva cu ea, cu fetișcana aceea cu coade blonde. Și atunci o cuprinsese un șoc pe care îl evitase mai înainte atîta vreme. Pierduse dragostea și sprijinul ei în viață. Cîți ani se mai putea bucura din plin de viață? Opt, poate cinci, poate numai trei. O fulgeră un gînd desperat, că trebuie să se smulgă din această situație și să salveze ce se mai poate salva.

A treia zi, domnul Dvořák se duse la nevastă-sa, în bucătăria ce se afla chiar în spatele cabinei portarului.

— Se întîmplă ceva la director acasă, o vesti el cu un aer important. Deunăzi, directoarea a venit la teatru buimacă și a plecat acasă plînsă. Iar adineauri directorul mi-a spus să-l caut numaidecît pe bătrînul Karas. Trebuie că au ceva în familie. Eu unul aș zice că la mijloc e tînărul.

Sus, în birou, Václav Karas umbla într-adevăr ca un leu în cușcă. Unchiul Frans Steenhouwer ședea lingă fereastră, cu mîinile înlănțuite și clătina încet din capul său chel. Îl așteptau amîndoi pe Antonín Karas. Bătrînul, cînd intra, întrebă din ușă:

— Ce s-a întîmplat, Vašek?

— O nenorocire, tată. Helena a plecat.

— La naiba! Și unde a plecat?

— Nu știu. Cred că undeva, la un circ. Ieri și-a trimis calul la Drezda, dar pesemne că nu e stația de destinație.

— Eh, Doamne, frumoasă treabă!

— Uite aici o scrisoare de la ea. Scrie că nu mai poate trăi la Praga, îmi cere să înțeleg că varieteul nu corespunde idealurilor ei și, cum și Petříček se îndepărtează de ea, trebuie să-și salveze cel puțin o frîntură din viață...

— Așadar, băiete, asta e. S-a dus după circ. Așadar, o să trăim iar fără femei, cum trăiam în vagonul nostru. Ea a fost tot timpul pe multe de cuțit — Circul Humberto nu se dezice.

Unchiul Steenhouwer era zguduit profund de fuga Helenei.

„Cum a putut s-o facă? ofta el, ștergându-și chelia. Să-și părăsească soțul, copilul, averea! Cîtă lipsă de răspundere, să subminezi o muncă pe cale să reclădească averea pierdută a părinților! Niciodată cît am umblat prin lume n-a fost chip să trec beneficii cu atîta regularitate în contul personal. Fiecare bilanț lunar e o adevărată desfătare, și poftim — fata asta fuge la circ!“

Steenhouwer se temea ca întîmplarea asta să nu amenințe ordinea din teatru, la care el ținea ca la ochii din cap. Îl prețuia pe Václav Karas, întrucît sub conducerea acestuia cifrele încasărilor defilau în scriptele lui în rînduri strînse, în timp ce cifrele cheltuielilor încercau zadarnic să se răscoale împotriva mării armate a celorlalte. Războiul dintre tabăra încasării și tabăra cheltuielii continua zi de zi, aducînd noi prizonieri — noi sume în carnetele de economii. Teamă lui Steenhouwer era ca în cumva Vašek să se lase doborît de nefericirea conjugală. De aceea propuse să se telegrafieze imediat tuturor agențiilor, pentru a o descoperi pe Helena.

Václav Karas se împotrivi.

— De ce să batem toba despre lucruri neplăcute? Apariția Helenei la circ nu se va putea tăinui. Dacă are un angajament vom auzi despre asta foarte curînd. După aceea voi avea eu grijă să netezesc cumva conflictul.

Vechea echipă din Circul Humberto îi dădu dreptate. Bărbații se legară mai strîns unul de altul, și doamna Kerholec, ai cărei toți trei băieți plecaseră între timp de acasă, preluă supravegherea gospodăriei lui Karas. Petřík, oftînd, începu din nou să se descalțe și să se încălțe singur.

Presupunerea lui Karas sa adevări. Nu trecură nici zece zile și Kerholec veni cu o scrisoare de la cei doi băieți mai mari, aflați la Lipska. Lucrau amîndoi la circul lui Kranz, sub numele de Kerhol *and* Kerhol, într-un număr de acrobație la *pers.* Băieții scriau părinților ce mare surpriză au avut cînd au dat pe neașteptate în grajd peste rotatul Ciao și, mai tîrziu, cînd au întîlnit-o pe însăși doamna directoare Karas.

„Kranz era în al nouălea cer de fericire cînd a anunțato, scriau cei doi tineri atleți. Șicum să nu se umfle în pene dacă a angajato la circul lui pe ultima reprezentantă a familiei Humberto! Doamna însă nu lucrează sub numele adevărat, apare sub numele de Miss Sweat. Asta îl roade pe bătrîn, așa că spune măcar cui poate cum că e fata lui Berwitz. Atîta putem să spunem că doamna e în formă bună, se vede cît de colo, și că are succes. La înaltă școală e primantîi, iar Ciao, ce mai, e grozav. Dumneaei a fost uimită cînd ne-am dus spre ea. «Sfinte Isuse, zice, ăștiaș băieții lui Kerholec!» «Chiar noi sîntem, iam spus». Asta, zău, surpriză! «Da, zice dumneaei, lumea e rotundă și arena la fel». Așa că n-am mai întrebato nimic, dar sîntem tare curioși ce sa întîmplat. Domnul director să fie fără grijă, băgăm noi de seamă să aibă tot ce-i trebuie și Ciao la fel. Cehi îs destui peaci, platzmeister la echipa de ridicători de cort e unul Krěmářik Josef, poate că d. director îl știe. El cel puțin o cunoaște pe doamna, știe cine e și zice că-i vine ca o consăteancă. Răspundeți cu poșta următoare și spuneține și nouă ce sa întîmplat. With warmest Love¹. Ai voștri, Kerhol and Kerhol.“

De îndată ce află asta, Karas se așeză la masa de lucru și-i scris Helenei cu scrisul lui mare, școlăresc. Îi spuse că înțelege pe deplin dorința ei de a lucra la circ și că, dacă nu s-ar fi angajat cu teatrul, ar fi preferat el însuși, de sute de ori, munca în arenă; că nu ia în nume de rău hotărîrea ei, dar îl doare faptul că nu s-a sfătuit înainte cu el. E la mijloc fiul lor, Petr, și o despărțire între părinți ar putea să-i dăuneze băiatului. Consideră deci absolut necesar ca relațiile dintre ei să rămînă neschimbate și plecarea ei să fie privită ca o înțelegere între ambii soți. Pe scurt, Helena s-a întors la circ mai devreme decît au intenționat la început și urma să aștepte acolo expirarea celor cincisprezece ani prevăzuți în contractul semnat de Vašek cu teatrul. După aceea vor porni din nou împreună prin lume și, dacă nu va interveni ceva neprevăzut, vor reînvia Circul Humberto în toată splendoarea lui.

¹ Cu dragoste fierbinte. (Engl.)

Karas nu trimise scrisoarea direct Helenei, o trimise fraților Kerholec, rugîndu-i să cumpere un buchet mare de violete pe care să-l dea Helenei, dimpreună cu scrisoarea. După o săptămînă primi răspunsul, pătat în multe locuri de lacrimi. Helena îi accepta mișcată propunerile:

„Ești mereu același, bunul, înțeleptul și iubitorul Vašek, care mă înțelege și care salvează totdeauna totul. Am suferit mult, m-am simțit părăsită. Uram teatrul tău, fiindcă nu aveam ce face în el și fiindcă acolo erau femei străine, care uneori te interesau mai mult decît mine. Eram geloasă pe ele, pe întreg teatrul, dar azi văd totul cu alți ochi. Continuă-ți munca, te rog, ca și pînă acum, nu te lăsa abătut din drumul tău de o femeie apucată ca Helena ta. Iar dacă te va interesa vreuna din vedetele tale puțin mai mult decît s-ar cuveni, să nu ai remușcări, nu ți-o pot lua în nume de rău. Știu că vei veghea totuși mai departe asupra mea, asupra fiului nostru, că vei rămîne credincios aceluia ceva care trăiește în noi, mai tare decît orice pe lume, și care se numește «Cercul Humberto».”

Depărtarea alină rănilor pe care apropierea le deschisese în sufletele lor. Între Vašek și Helena se înfiripă o corespondență susținută, în care ei își povesteau cu încredere prietenească despre toate cîte le întîmpinau în îndoita lor activitate. Vašek o ruga mereu să nu lase să afle tatăl ei că lucrează la Kranz. Din mila lui Dumnezeu, bătrînul Berwitz trăia încă, și starea lui se mai îmbunătățise puțin. Dar o asemenea veste despre triumful personal al vechiului său rival, l-ar fi dat gata.

La rîndul său, Helena își amintea mereu în scrisori de Petřik al ei. Chiar și în timpul celor mai obositoare rătăcirii cu cercul prin lume se gîdea neîncetat la băiat și voia să știe despre orice progres al lui. Între timp, feciorul ei absolvisese liceul, își luase bacalaureatul cu calificativul excepțional și se înscrișese la universitate, hotărît să se dedice științelor matematice. Nu simțise nici un imbold lăuntric față de activitatea tatălui și a mamei sale. Această activitate nu-l interesa, îi era la fel de străină și de indiferentă ca și pavajul străzilor pe care umbla cufundat în gîndurile sale.

Unchiul Steenhouwer, bătrinelul cu capul plin de cifre, îl mai atrăgea puțin și azi, dar și el îmbătrânise grozav în ultima vreme! Capul lui pleșuv moțăia adesea după-amiaza deasupra registrelor de conturi, apoi cădea în piept, furat de somn. Avea acum un ajutor, pe domnul Kauble, un tânăr conțopist, care — potrivit dispozițiilor directorului — trebuia să fie atent la tot și să intervină acolo unde memoria slăbită a lui Steenhouwer dădea greș.

În acest fel, viața lui Václav Karas își relua cursul liniștit. Nu era o viață lipsită de emoții, veșnica schimbare a programelor însemna pentru el și pentru oamenii săi o continuă încordare. Dar ei primeau totul ca pe o bucurie, totul era pentru ei un neîncetat imbold în lupta pe care mereu tânărul Vašek o primea cu același viu entuziasm. Excepțind această fierbere interioară, în teatru era liniște; doar rareori pătrundea ceva din afară, care să-i tulbure.

Într-una din zile se petrecu însă un lucru care îl interesă în cel mai înalt grad pe Karas. În cutia de scrisori, acasă, găsi o carte poștală ilustrată, reprezentând un uriaș trans-oceanic, pe spatele căreia scria:

„Cînd bate tam-tam-ul

Aici, aici te cheamă!

Sergent Vosátka.“

Cercetă cartea poștală pe toate părțile, o dădu și vechii echipe de la Circul Humberto, toți o citiră, o suciră pe față și pe dos, dar degeaba: clătinară din cap fără să se dumi-rească. Cele două versuri rămaseră un mister. Pînă la urmă pufniră în rîs, socotind că Ferenc era pesemne cherchelit rău cînd și-a adus aminte de prietenii din Praga și mîzgăli aiureala aceea pe cartea poștală. Vašek însă nu le împăr-tășea părerea. Scrisul era ferm și energic, adresa și versurile așternute cu grijă. Se simți plin de neliniște. Ilustrata rămase pe biroul lui ca o problemă nerezolvată. Seara, cînd se culca, cele două versuri îi răsunau din nou în urechi:

Cînd bate tam-tam-ul

Aici, aici te cheamă!

Ce-o fi făcînd oare Ferenc Vosátka, hoinarul și aventurierul de odinioară, în prezent mare restaurator la Hamburg? Ce-o mai fi la Hamburg, orașul care fusese pentru ei atîta

vreme căminul de iarnă? Ce-o fi făcînd — și Vašek, pareă și acum, în gînd, șopti încetișor — Růženka? Îl cuprînse dorința să se ducă acolo, să revadă acele vechi și scumpe locuri. Ar fi putut să facă o călătorie de informare. Varieteul din Hamburg se bucura doar de renume și programele lui aveau totdeauna ceva vrednic de văzut și de către un alt director. Vašek știa însă că așa-zisele interese profesionale nu-s decît un pretext, și că mai mult decît orice îl atrage acolo nostalgia trecutului. Amîna călătoria pentru un timp mai potrivit, dar cu cît o amîna, cu atît mai puternic îi răsunau în minte versurile lui Vosátka. Tocmai în acest îndemn spre depărtări i se părea că se ascunde tîlcul lor misterios.

*Cînd bate tam-tam-ul
Aici, aici te cheamă!*

Într-o bună zi se hotărî, își orîndui treburile pentru răstimpul cît avea să lipsească și plecă. Hamburgul i se înfățișă mai puternic, mai agitat și mai plin de viață decît în urmă cu cîțiva ani. Dar nu venise aici să viziteze orașul. Inima îi dădea ghies doar spre trei locuri, care închideau amintirile lui despre Circul Humberto. Mai întîi se grăbi să ajungă pe Reeperbahn, să vadă ce s-a întîmplat cu construcția lor. Abia mai recunoscua locul. Acolo unde altă dată, pe maidanul cu iarbă sărăcăcioasă adăstau vagoanele pestrițe ale circuitului, se afla acum o piață largă, frumos pietruită.

De jur împrejur se înălțau case noi, restaurante luxoase și populare, cafenele, teatre și săli de concert, vinării, saloane de dans — o lume a distracțiilor nebunești și a plăcerilor biciuitoare, adormită și parcă moartă, acum, în ceasurile dimineții, dar pregătită pentru desfrîul de semnale și reclame luminoase ce aveau să se aprindă o dată cu venirea serii, cînd Reeperbahnul se va umple de mulțime ca o arteră în care pulsează năvalnic veselia.

Linia largă a străzii se schimbase și ea. Era greu să spui unde se aflaseră odinioară barăcile de tragere la țintă și scrîncioburile, ori construcția Circului Humberto, ori feres-truica doamnei Hammerschmidt și unde se aflase ușa în spatele căreia locuise răposatul Harwey cu roșcata lui fiică, Alice.

Zadarnic se opri Karas în loc, zadarnic măsură cu ochii împrejurimile. Își aminti că exact în fața intrării circuitului

era cîrciuma „La ancora“, dar acum nu mai exista. Pe locul ei se ridicau American bar Elysium, restaurantul automat Sanssouci, sclipind în sticlă și alămuri, vinăria Grinzing, împodobită cu viță de vie, unde o mică orchestră de vienezi cînta muzică populară vieneză, și salonul de dans Bataclan, cu vitrinele pline de fotografii de femei — nicăieri nici un punct sigur de orientare spre trecut, totul era nou, totul era îndreptat spre viitor.

Karas merse pînă în celălalt capăt al acestei străzi a plăcerilor și coti pe o ulicioară lăturalnică. Se bucura că va vedea numaidecît după colț firma mare, poliglotă a „Logodnicei marinarului“ — marele golf al vieții sergentului Ferenc Vosátka. În colțul străzii se opri însă locului, înmărmurit: parterul casei păstra încă urmele unor recente transformări de zidărie. Acolo unde, în vremea domniei lui Vosátka, dădeau ferestrele spre Golful Mexicului și Marea Caraibilor, erau acum din nou prăvălii — o papetărie și o brutărie. Cîrciuma se rezuma pesemne din nou doar la Calea Providenței, la bar. Deasupra intrării, în locul impunătoarei firme a lui Vosátka, atîrna iarăși vechea firmă a lui Moesacke, astăzi veche și tare prăpădită.

„Sergentul a murit...“ îl fulgeră pe Vašek un gînd și i se strînse inima.

Se îndreptă repede spre intrare și apăsă pe clanță.

Lîngă ușă, întocmai ca odinioară, se afla barul; în spatele tejghelei moțăia o femeie cu capul cărunț sprijinit într-o mîină. La scîrțitul ușii doar ridică pleoapele. Vašek văzu doi ochi mari și negri ca tăciunele, doi ochi ațintiți și, parcă stinși, fără sclipirea și flacăra care ardea odată în ei. Femeia îl privi lung, dar nu făcu nici o mișcare.

— Bună ziua, zise Karas. Domnul Vosátka e acasă?

— Sergentul? întrebă femeia cu o voce adîncă și puternică, răminînd mai departe nemișcată ca o statuie.

— Da.

— Nu-i aici.

— Dar unde e?

— Dumneata cine ești? Nu-i poți fi prieten, te vād prea tînăr.

— Eu sînt Vašku.

— Dumneata... ești... Vašku!

Ochii aceia muți îl cuprinseră încet cu privirea.

— Va să zică, dumneatale ești Vašku. Nu te-aș mai fi recunoscut. Spune-mi, cum de-a știut sergentul c-o să vii aici?

— A știut?

— Pesemne că da. Mi-a lăsat o vorbă pentru dumneatale.

— Cum? Sergentul a plecat?

— S-a îmbarcat.

• — A plecat peste ocean? Dar are peste 70 de ani!

— Șaptezeci și trei.

— Și unde s-a dus? În Mexic?

— Nu. În Cuba. La Havana sau Trinidad. După cum o fi situația, așa mi-a spus.

— În cazul ăsta se pare că a vrut să ia parte la răscoala Cubei împotriva Spaniei — dar asta s-a întâmplat anul trecut.

— Păi atunci s-a îmbarcat și sergentul.

— Dar eu am primit de la el o carte poștală, acum trei luni.

— Știu. Am pus-o eu la poștă, întocmai după cum mi-a poruncit. Sergentul mi-a spus: „Dacă nu mă întorc pînă într-un an și-o zi, pune asta la poștă. Iar cînd o să vină Vašku aici, spune-i din partea mea așa: «Un cm întreg nu uită femeile din cauza steagului și nici steagul din cauza femeilor. Eu am încurcat-o cam de multe ori în viață, dar pînă la urmă mi-am îndreptat greșeala».” Așa a spus sergentul.

Karas rămase încremenit. Iată deci tîlcul acelor versuri:

*Cînd bate tam-tam-ul
Aici, aici te cheamă!*

Vosátka auzise tobele cubaneze chemînd la luptă și răs-punsese acestei chemări. Iar cele transmise lui... Știa oare sergentul ceva de Helena? Oare îl făcea vinovat pe el, pe Vašek? Sau bănuiește numai că faptul s-ar putea întîmpla și voia să-l prevină? Dacă a plecat de mai bine de un an, înseamnă că nu știa mare lucru. Bătrînii ridicători de cort nu-și seriau. Atunci se vede că doar a bănuit impasul la care vor ajunge și a ținut să-l îmbărbăteze. Sergentul avusese dreptate, Karas o recunoștea fără înconjur: dacă el, Vašku, n-ar fi fost atît de prins cu teatrul, negreșit că și-ar fi dat seama mai înainte de tot ce se petrecea cu Helena.

Gîndurile îi roiau prin cap, dar deodată unul își făcu loc, dîndu-le la o parte pe celelalte.

— Doamnă Adela, se adresă Karas femeii ce stătea după tejghea. Revoluția din Cuba s-a terminat demult, victorioasă. Sergentul ar fi trebuit să fie acasă!

Între timp, femeia închisese din nou ochii și acum nici nu se mai osteni să-i deschidă.

— Nu știu ce s-a întâmplat, mormăi ea ca prin somn. Eu aștept. Prăvălia merge prost de când a plecat sergentul. N-am putut să mă înțeleg cu oamenii străini și-au încetat să ne mai calce pragul. M-am lăsat păgubașă de Marea Caraibilor și de Golful Mexic, ca să păstrez barem Calea Providenței. Aici l-am cunoscut, aici mi-a spus el întâia oară *Mio damasco*. Sergentul e un bărbat cum nu s-a mai văzut pe lumea asta. N-a fost și nici n-o să mai fie unul ca el. Sergentul mi-a spus: „Așteaptă!” și nu-mi rămîne decît să aștept.

Femeia tăcu. Karas își trase un scaun. Simțea nevoia să se așeze, să-și cuprindă fruntea în palme: Vosátka, Ferenc Vosátka a luat calea Americii Centrale pentru a muri acolo! Zace acolo printre răsculații negri. Inima lui neliniștită, de ceh, și-a găsit pacea și odihna sub cerul arzător al tropicelor.

În încăpere domnea o liniște adîncă, doar din bucătărie răzbătea slab ticăitul cadentat al pendulei. Karas nu-l auzi o vreme, dar cînd îi ajunsese la ureche, își trecu mîna peste frunte și se ridică.

— Doamnă Adela, vorbi el asurzit, o cunoașteți cumva pe doamna Langermann?

— Langermann? făcu femeia, și din nou deschise ochii. Langermann? N-o fi cumva cucoana care a fost la înmormîntarea lui Selnicki?

— Cum, Selnicki a murit?

— Da. A murit la noi, în odaia de alături, căreia îi ziceam „Golful Jamaica“. Se plîngea că nu-i e bine și s-a așezat la pian să cînte marșul lui Radetzky. L-a cîntat el, dar ceva mai încet, iar cînd a ajuns acolo unde cînta întotdeauna din gură: „Radetzky, Radetzky, bun domn a fost“, i-a căzut capul pe clape, și gata marșul! Au scris toate ziarele despre el, cum că a fost multă vreme capelmaistru la Circul Humberto. La înmormîntare n-a venit însă decît o cucoană bătrînă, cu fiică-sa, și sergentul zicea că e doamna Langermann, care cinstește tot ce ține de Circul Humberto.

— Și nu știți unde stă?

— Nu știu.

— Am să încerc s-o gădesc. Rămîneți cu bine, doamnă Adela, și Dumnezeu să vă aibă în pază. Iar cînd se va întoarce... cînd o să vă vedeți cu sergentul... să-i spuneți că am să țin seama de vorbele lui.

— Am să-i spun, Vašku, n-ai grijă.

Femeia înclină capul și-i zîmbi ușor. Era prima mișcare pe care o făcea de cînd venise el. Pe urmă închise din nou ochii, iar cînd Vašek ieși pe ușă, o văzu iarăși nemișcată, întocmai ca o statuie funerară.

După-amiază căută pe ghicite casa doamnei Langermann. Urcă sprinten cele patru etaje, dar cînd văzu cartea de vizită *Frau Langermann, văducă*, inima începu să-i bată cu putere și picioarele i se muie. Sub cartea de vizită se afla o plăcuță de alamă, pe care scria: Tim Jörgens.

Karas sună.

Auzi un zgomot, și ușa se deschise. O bătrînă adusă de spate, cu boneta albă, îl privi uimită, își lăsă ochelarii mai spre vîrfurile nasului să vadă mai bine, ridică brațele și strigă:

— *Mein Gott!* Vašku!

El înclină din cap a încuviințare, făcu un pas înainte și o îmbrățișă.

— Doamne, chiar el e! Hai, intră; ce surpriză! Rūženka e acasă și soțul ei la fel. Ce ochi o să facă!

Vašek trebui să clipească mărunț ca să-și stăpînească năvala lacrimilor, atunci cînd se pomeni în bucătărie și o văzu pe Rūženka, slabă, îmbătrînită, cu nasul ascuțit, mult mai trecută decît s-ar fi cuvenit după vîrsta ei. Lîngă ea se afla bărbatul ei, Tim Jörgens, un blond înalt, voinic, cu părul rar și ochii albaștri, timonier pe vaporasul Stellingen. I-l prezentară pe Vašku ca pe fiul fostului lor chiriaș și prietenul din copilărie al Rūženkăi. Jörgens îi strînse mîna cu prietenie, doamna Langermann puse de ceai și, după primele ezitări, începură să-și povestească fiecare viața. Jörgens era vesel din fire, spunea la tot pasul cîte o glumă, iar după ce bău două pahare de ceai, într-un amestec care semăna mai degrabă cu un grog, luă de lîngă canapea o armonică și începu să acompanieze în surdina convorbirea. Stătea cu Rūženka pe canapea, iar Vašek și doamna Langermann stăteau în fața

lor. Cînd convorbirea lîncezi, Tim Jörgens se porni să cînte: *Et waren zwei Kunnigeskinner...* Răženka se rezemă încetișor de el, dar din ochi îi cădeau lacrimi grele ca niște perle. Doamna Langermann plîngea înăbușit și ea. Lui Vašku i se strîngea inima. Își dădu seama că prin venirea lui neașteptată a răscolit ceea ce trebuia să rămînă pentru totdeauna de neatins. Îl fulgeră un gînd, că la orele șase și jumătate pleacă un tren spre Berlin. Se uită la ceas și se scuză precipitat că trebuie să plece. Femeile căutară să-l mai rețină, dar Jörgens consideră plecarea lui ca pe un lucru firesc.

— Nu, fetelor, nu putem să-i cerem domnului Vašku să mai zăbovească. Mersul trenurilor e mersul trenurilor, n-ai cum să-l schimbi.

Despărțirea stîrni un nou val de lacrimi.

— A fost ca și băiatul meu... murmură doamna Langermann în chip de scuză față de Jörgens.

— Știu, mamă, o liniști Jörgens. Prietenia din copilărie e cea mai frumoasă.

Însoțindu-l pe Vašku pînă la ușă, bărbatul spuse în momentul cînd își luară rămas bun:

— Nu vă faceți griji de plînsul lor. Femeile sînt tare simțitoare. Asta-i din pricina fericirii căminului.

— Să vă țină Dumnezeu mereu fericirea asta! îi ură Vašku din inimă, și îi strînse pentru ultima oară mîna.

Coborî în fugă scara, ieși în stradă, la primul colț opri o trăsură și ceru să-l ducă la hotel. Pe drum făcu semn birjarului să oprească. Văzuse un magazin de delicatese, a cărui vitrină gema de coșuri cu sticle de vin. Intră înăuntru, alese pe cel mai mare și mai bogat, cu vin de Rin, de Mosel și Champagne, cu ciocolată, gutui, smochine și portocale, lăsă negustorului adresa doamnei Rûžena Jörgens, soția domnului timonier Jörgens, plăti, se duse la hotel, își strînse repede lucrurile și la șase jumătate se afla în acceleratul de Praga.

Abia în vagonul restaurant își dădu seama că nici n-a călcat la Varieteul din Hamburg și că, pentru prima oară, va trebui să încarce scriptele unchiului Steenhouwer cu o falsă cheltuială de regie.

Cele două cozi blonde se împleteau acum într-un coc greu, în urechi se strecuraseră cercei cu turcoaze, mâna trecu puful de pudră peste gît și pe frunte, iar ochii umezi și sclipitori se priviră în oglinda care găzduia imaginea unei tinere plinuțe și plesnind de sănătate. În spatele ei, mama ținea gata pregătită o rochie de seară, din mătase albastră-deschis. Primul ei bal — iată izvorul fericirii îmbătătoare de care erau pătrunse domnișoara Emilia Kostečka și mama ei, doamna Maria Kostečka, născută Varhanář, soția fabricantului de lenjerie bărbătească și cravate, Jaroslav Kostečka, domiciliat în Praga II, strada Těšnov 17, cu magazin de vînzare în Praga I, strada Celetná 47.

Seara tîrziu, cînd mama și fiica se întoarseră de la institutul de dans Linka, două ferestre de la primul etaj al caselor de pe strada Těšnov erau încă luminate.

— Tăticul nu s-a culcat, ne așteaptă, zise doamna Kostečka.

Într-adevăr, domnul fabricant Kostečka, fără haină și fără guler, cu vesta descheiată, ședea în sufragerie, în fața ultimului pahar de bere și citea ziarul. Lustra rotundă, cu șnur verde și ciucuri verzi, lumina fața albă a mesei, presărată cu șervețele și arunca o lumină slabă asupra mobilei *renaissance*, a fotoliilor de pluș și a canapelei din colț, cu un șal turcesc pe ea. Cînd mama și fiica intrară, domnul Kostečka lăsă ziarul din mînă și în lumina lămpii apărură fața lui prelungă, cu ochelari fără ramă pe nasul puternic, cu părul ondulat despărțit în două printr-o cărare la mijloc, cu mustață și favoriți castanii, încrețiți ușor prin grija și osteneala frizerului.

— Tăticule, a fost atît de frumos! exclamă Emilka din ușa și, învîrtindu-se prin odaie, îi povesti pe nerăsuflăte despre clipele fericite ale primului ei bal. O lăsară să vorbească și pe urmă o trimiseră la culcare. Era foarte agitată și își îmbrățișa mereu mama, care o mîngîia și o săruta.

— Te așteptam, mamă, i se adresă domnul Kostečka soției bătînd ușor cu ochelarii în masă. Știi, Fekete Crnkovič, ăla din Zagreb, care la Pesta își zicea Schwarz, și-a achitat pînă la urmă datoria. Azi după-masă am primit de

la el 1500 de galbeni. Sînt bani ca și găsiți în drum — de mult le pusesem cruce. O asemenea bucurie în afaceri n-am mai avut de-o veșnicie. Așa că mi-am zis să punem banii ăștia la zestrea Emiliei noastre.

— Ce bun ești, tăicuțule. Acum trebuie să ne gîndim mai des la fericirea ei. E mai serios decît mi-am închipuit.

— Nu cumva i-ai găsit mire?

— Eu nu, și-a găsit ea singură. Dacă ai avut o zi atît de bună, am să-ți spun tot. M-am gîndit din capul locului că Fekete-Crnkovič ăsta al tău e un semn bun. Să salvezi 1500 de galbeni — ce mai vorbă, tăicuțul nostru se pricepe la afaceri!

— Bine, bine, dar ce-i cu pețitorul?

— Ei, păi uite că s-a ivit, și cum să nu se ivească, doar fata e ca o floare de frumoasă, seamănă cu taică-său. Îi dădea mai demult tîrcoale. Dragoste de licean, știi dumneata, tăicuțule, are și ea farmecul ei. Și azi mi s-a prezentat. E băiat frumos, arătos, foarte cuviincios, ne-a condus pînă în colțul străzii.

— Ce vești mi-aduci, măicuță? Și ce-i de capul lui? Cum îl cheamă?

— Petr Karas, tăicuțule. Viitor profesor.

— Profesor... Hm... nu-i rău. Slujbă la stat, drept la pensie...

— E tare chipeș și tare inteligent. Serie și poezii. Azi i-a adus una Emilkăi, pe care i-am luat-o, ca să citești și dumneata.

— Așa, așa. Poet. Cam cum e Vrchlický, nu? În sfîrșit, n-am nimic împotriva unui poet în familie, dacă are și o meserie ca lumea. Noi putem să ne permitem. Cu Vrchlický ne cunoaștem personal, îți amintești de el? Nu-ți amintești?! Unul slab, cu mustața pe oală...chiar tu l-ai servit. A cumpărat șase cămăși de frac, „Excelsior“, numărul 39, și o cravată albă, pentru doctorat... nici acum nu-ți amintești? La început a vrut să ia numai trei, dar eu l-am convins: Maestre, renumele dumneavoastră de pînă acum plus doctoratul merită să punem deoparte o jumătate de duzină din cămășuțele astca! Și el a încuviințat, doar a dat din cap! Șarmant om! Orice cunoștință din asta o iau în evidență, afacerile merg mai bine cînd poți să arăți ce clientelă celebră ai. Mă rog, va să zică e poet și profesor universitar. N-am nimic împotriva. Și dacă tînarul... cum îl cheamă?...

Karas... e și poet și profesor, ei, *à la bonne heure*¹, eu sînt un progresist, dacă are și drept la pensie, n-am nici o obiecție. Ia arată-mi poezia.

Domnul Kostečka își puse din nou ochelarii și despătură o foaie de hîrtie.

— Are scris frumos. Nu-i el caligrafic, unul din alea, dumnezeiești, cu înflorituri, cum scrie contabilul nostru. Poate că n-ăr fi el în stare de așa ceva, dar, mă rog, poetul nu-i conștopist. Iar pentru un profesor scrie destul de citeț. Avem profesori printre clienți de trebuie să citești de trei ori ce scriu ca să te dămirești dacă vor șirting² sau șifon. Așadar, o poezie. O poezie pentru Emilka noastră. Ia să o vedem!

*Frumoasa mea Necunoscută
Ce fericirea mi-o înscrii
În ecuația vieții,
nerezolvată încă-n Styx,
Spre tine zboară-a mele stihuri,
Pe care tu nici nu le știi,
Purtînd dorința mea robită
De preafermecătorul X.*

— Ia te uită! Zău, nici Vrchlický n-ar fi scris una mai bună pentru Emilka noastră!

Și, clătînd cu un aer de cunoscător din cap, fabricantul Kostečka citi cu glas rar încă trei strofe.

— Ei, poftim. O poezie care o cîntă pe fata noastră. Cine s-ar fi gîndit?

— E chiar așa, Jaroslave, întări doamna Kostečka, cu ochii plini de lacrimi, luînd înapoi foaia de hîrtie. Cînd am citit acolo, la Linka:

*Frumoasa mea Necunoscută
Ce fericirea mi-o înscrii
În ecuația vieții...
Spre tine zboară-a mele stihuri...*

mi-am zis: Doamne, ai avut tu, Marie, norocul să te cînte cineva așa?

— Ei, Marie, nici așa să n-o luăm. Eu mă pricepeam la concepte, nu poți să spui nu. Odinioară, pe cînd scoteam

¹ Să-i fie de bine (fr.).

² De la *shirting* — material pentru cămăși (engl.).

la bătrînul Joss din Holešovice prima producție de gulere-tari din Austria, am făcut singur toată reclama pentru ele. Iar răposatul Joss zicea întotdeauna: „Ca să năSCOești o reclamă bună, pentru asta îți trebuie talent extra!“ Ce bombă a fost pentru lume lenjeria noastră „Excelsior“, sutienele „High-Life“ și cravatele „Surcouf“, eh, la o treabă ca' asta nu s-ar fi priceput Vrchlický! Fiecare cu geniul lui. Hm, și tînărul ăsta... din ce familie e?

— Asta mă îngrijorează puțin, i se destăinuie soția. Tată-său cică e directorul Teatrului de Varieteu...

— A, Karas de la Varieteul Humberto! Îl cunosc pe bunicul băiatului — tatăl directorului. Vine citeodată la „Lebăda albă“ și se așază la masa noastră. E un om simplu, dar interesant, toți îl iubesc acolo. Iar varieteul aud că face afaceri grozave, oamenii ăștia trebuie că au bani frumoși. Lasă, o să luăm informații și pe urmă vedem noi. N-o să stau eu în calea fericirii Emiliei.

Soții Kostečka se duseră la culcare, dar nu putură să închidă ochii multă vreme.

— Tăicuțule, ai adormit? întrebă după un timp doamna Kostečka.

— Nu. Ce e?

— Știi, mă tot gîndesc... Tînărul zice acolo, în poezie: „*Purtînd dorința mea robită de preafermecătorul X*“. Ce înseamnă asta, X? Nu înțeleg.

— Păi, ceva necunoscut. E ca și cum ai zice domnul X sau domnul Y...

— Atunci tu crezi că nu-i nimic... nimic deosebit aici.

— Ce să fie?

— Păi... eu m-am gîndit... că acel „preafermecător X“... să nu fie cumva... să nu fie...

— Aha, înțeleg. Eh, cred că nu, e prea tînăr băiatul!

— Atunci tu crezi, tăicuțule, că nu-i nimic... cum s-ar zice... necuviincios?

— Nu, măicuță, nici vorbă. Dar dacă stai să te gîndești... nu-i rău de loc... „preafermecătorul X“, ha-ha-ha...

— Ptiu, tăicuțule, la ce te gîndești...

— Eu? Ce, eu am venit cu „preafermecătorul X“?

— Voi, bărbații, sînteți niște...

— „Preafermecătorul X“... taci, măicuță... mămițicule... Cine a venit cu ideea asta?

A doua zi, fabricantul Kostečka îi ceru prietenului și confidentului său în afaceri, domnul Salzmann, să-i procure informații despre Václav și Petr din Karlín. Agenția i le trimise după câteva zile. Soții Kostečka citiră cu mare curiozitate cele două hîrtii.

„Karas Václav, coproprietar al Teatrului de varieteu Humberto, Karlín.

Numitul e originar de undeva, din sudul Cehiei. În anul 1890 a luat pe contul său conducerea artistică a Teatrului de varieteu, închiriind localul, în vreme ce fostul proprietar, Achilles Breburda, a păstrat numai conducerea restaurantului. Se pare că ambii asociați își remit reciproc o cotă parte din câștig. Numitul e unanim apreciat ca un specialist de prim rang în profesia sa. Sub conducerea lui, teatrul se bucură de o popularitate și o prosperitate în afară de orice îndoială. Soția, Helenka, de profesie artistă, trăiește în străinătate — unii spun că trăiește împreună cu părinții, alții că are un angajament. În rest, numitul duce o viață foarte cumpătată, avînd o avere ce depășește 100.000 galbeni. I se poate acorda creditul cerut.

Karas Petr, student la universitate, Karlín.

Numitul este fiul directorului artistic și coproprietarului Teatrului de varieteu, Václav Karas, și al soției sale Helena, de profesie artistă. Absolvent al liceului din strada Truhlářská cu diplomă de onoare, își susține examenele la universitate la timp și cu mare succes. Nu manifestă interes pentru afacerile tatălui său, se pregătește pentru profesorat. Fire cam nepractică, dar cumpătat în cheltuieli. În ultima vreme curtează pe fiica unui fabricant înstărit, dar oficial logodna nu s-a anunțat. I se poate acorda creditul cerut, cu garanția tatălui său, ori a viitorului socru.“

— La naiba! exclamă involuntar Kostečka. Eu să-i acord credit și tot eu să garantez pentru el!

— Dar nu-i vorba de nici un credit, rîse doamna Kostečka. Salzmann trebuia să-și justifice într-un fel faptul de a cere informații asupra lor. Ei, ce zici?

— Hm! totul pare în ordine, cu excepția misterului cu mamă-sa. Cel mai bine ar fi să-l inviți duminică la noi, la o cafea, și atunci vedem ce are în gușă.

Doamna Kostečka se bucură, căci nimic nu încălzește mai mult inima unei mame, decât posibilitatea de a-și vedea fata la casa ei. Și, în duminica următoare, Petr Karas trecu „examenul cafelei“. Avu prilejul să asculte lucruri multe și de tot felul din domeniul producției de lenjerie bărbătească și gulere, o mulțime de amănunte despre rețetele culinare și modul cum se ține ordinea într-o gospodărie, precum și citeva bucăți cîntate la pian de domnișoara Emilka. În ceea ce-l privește, gazdele îl descusură despre viața familială a părinților, despre rentabilitatea Teatrului de varieteu și despre ceea ce face mama lui în străinătate. Apoi, domnul Kostečka începu din nou să vorbească despre zefir, tricot, șifon, creton, flanelă, batist, linon, muselin, barchet creponat și șirting. Tânărul Karas dori să afle în ce constă deosebirea și Kostečka se porni să-i explice zelos alcătuirea urzelilor. Cît timp turui despre lînă și bumbac, Karas îl ascultă foarte politicos. Dar deodată veni vorba de cifre.

— Un șirting de calitate mijlocie are pe centimetru pătrat 22 fire urzeală de bumbac și 20 și 19 fire de 14 în țesătură.

— Dacă-mi permiteți, îl întrerupse Karas, și închise ochii o clipă. Asta înseamnă... că firul de 20 are în medie 0,45 mm, iar firul de 14... firul de 14 are 0,53 mm, presupunînd că țesătura e fir lîngă fir. Domnul meu, de unde ați luat aceste cifre despre firele dintr-o țesătură? Știți, m-ar interesa foarte mult să știu cum se ajunge la cifre în viața obișnuită?!

— Numărul firului de bumbac arată cîte scule intră într-o livră englezească.

— Deci se termină prin împărțire. Minunat! Sculul e o unitate precis stabilită?

— Desigur. Un scul are șapte jurubițe și fiecare jurubiță are 80 de bobinări de un yard și jumătate.

— Minunat! Îmi dați voie... optzeci de bobinări înseamnă 120 yarzi; ați spus șapte jurubițe, asta înseamnă că un scul are 840 yarzi, și livra engleză de 16 uncii este egală cu 453,598 grame, nu-i așa? Iar dacă un yard are 914,385 mm e uimitor cîte calcule ar necesita o cămașă de noapte, bunăoară, dacă am transpune totul în sistemul metric!

— În Franța se măsoară firul cu metrul și rezistența lui se calculează după câte scule intră la o jumătate de kilogram... Există un anumit număr, mulțumită căruia poți transpune numărătoarea englezească în cea franțuzească, dar nu mi-l amintesc acum. Am în birou tabelele.

— Dacă-mi permiteți, aș veni o dată să calculez și să verific...

— Mă rog, poftiți, oricând vă face plăcere. La noi iese cifrele, nu alta: numărul firului, numărul țesăturii, numărul tarifului vamal, numărul de la cămașă, numărul de la pantaloni, numărul de la guler, numărul răscoielii de subraț — și dacă o să înmulțiți toate astea poate că o să găsiți acel X, după care tinjiți în poezia dumneavoastră.

— Domnule fabricant, se aprinse Petr Karas, dacă aș putea calcula acel X, n-ar mai fi pentru mine necunoscuta X. Mă tem însă că X este incalculabil.

— Domnule Petr, rise Kostečka, acum a vorbit poetul din dumneavoastră. Poate că aveți puțină dreptate, însă nu trebuie să vă temeți de necunoscuta asta.

Spre seară, după ce Petr Karas își luă rămas bun, mama și fiica se duseră la tatăl să afle ce impresie i-a făcut.

— Hm, pare băiat bun. Va fi un profesor eminent.

— Da. E neobișnuit de înzestrat, zise mama.

— Un geniu, adăugă fata.

— *À la bonne heure*, poate că se face! zise, în încheiere, tatăl.

XI

Telegramele, la primirea cărora oamenii îngheață de teamă, erau mijlocul cel mai frecvent de corespondență a teatrului condus de Karas. Costau bani, adevărat, dar directorul scăpa astfel de nesiguranța așteptărilor lungi. Învățase să se lupte cu timpul, așa cum îl sfătuisese cândva domnul Gaudeamus. Deschidea mii de depeșe aproape mecanic, de parcă ar fi fost vorba de niște felicitări convenționale; totuși, cînd să deschidă o anume telegramă sosită din Rotterdam, șovăi. După o clipă, o deschise și citi:

Două ceasuri mai târziu se afla împreună cu feciorul său și Steenhouwer în acceleratul de Dresda. La Leipzig avu timp să cumpere un buchet mare de violete. La Rotterdam îi aștepta Kranz personal, îmbătrinit, dar plin de aceeași forță vitală.

— Dresă un nou cal, îl învăța figurile de înaltă școală, le povesti el în drum spre spital. La o levedă, calul s-a ridicat prea mult și s-a răsturnat pe spate. Ea a căzut în arenă sub cal și nu s-a mai ridicat. Știi, Vašek, ce lucru îngrozitor e șaua de damă.

Din camera spre care fură conduși la spital, ieșiră două femei bătrâne: Anežka Berwitz și contesa d'Ascensons-Létardais.

— Mămico! exclamă emoționat Karas.

— Vašek!

Anežka îl îmbrățișă și-l sărută ca pe propriul ei copil.

— Uite-l și pe Petříček! Doamne, băiete, ce mare te-ai făcut! Bun găsit, Frans! Ce bine că ați venit cu toții! Nu intrați acum. Helena tocmai a adormit. E foarte serios... copii, foarte serios...

Se ținea dreaptă, pregătită ca întotdeauna să înfrunte cu bărbăție loviturile soartei; doar ochii plîși i se umplură din nou de lacrimi. Helena avea trupul zdrobit.

Spre seară intrară și se așezară lângă patul ei. Bolnava îi întâmpină cu o privire plină de dragoste. Avea mâinile libere. Una o întinse cu greu lui Vašek, pe cealaltă lui Petříček. Rămase astfel între ei, cu buchetul de violete pe pătură, nemișcată, ca răstignită, pierzindu-și din cînd în cînd cunoștința. La 11 noaptea muri.

La hotel se sfătuiră în privința înmormîntării.

— Mă ocup eu de asta, hotărî Anežka Berwitz. Am să-mi transport copilul la Turnhout. Petříček va veni cu mine. Fiul trebuie să ia parte la înmormîntarea mamei sale. Vašek și Frans se vor întoarce la Praga. E sfîrșitul lunii, trebuie să pregătiți noul program. Grijile particulare nu trebuie să influențeze munca voastră.

Era mereu directoarea, femeia sigură de sine, de neînfrînt. Recunoscuse toți justetea hotărîrii ei. Kranz veni la hotel să le prezinte condoleanțe. Artiștii cercului veniră de dimineată cu flori lângă trupul neînsuflețit al lui *Miss*

Sweet. La plecarea lui Vašek, Kranz îl conduse la gară. Bătrînul director ştia bine de ce prestigiu se bucură Karas în munca lui, şi discută puţin cu el, ca de la suveran la suveran.

Premiera de la Praga, Karas o pregăti fără pasiunea de altădată, cum s-ar spune, cu mîna stîngă. Moartea neaşteptată a Helenei îi dăduse peste cap toate planurile şi gîndurile de viitor. Nu ştia de ce să se mai apuce, simţea că s-a sfărîmat cea mai puternică verigă ce-l legase de Circul Humberto. Văzu curînd că şi asupra altora nenorocirea asta a avut aceleaşi urmări.

Primul care veni la el după întoarcerea la Praga fu Steenhouwer.

— Nu trebuia să mă duc acolo, începu bătrînul contabil discuţia cu Karas. Eram pe deplin mulţumit, nu-mi doream nimic altceva decît să lucrez aici, la teatru, pînă la moarte. Dar aproape de Arnhem, cînd am văzut din tren Rinul inferior, cînd am văzut Ijssel, canalele, cînd am dat cu ochii de primele cîmpuri de lalele şi de prima moară de vînt, mi s-a strîns inima de fericire şi de dor. Şi nu m-am gîndit la nimic altceva, decît că fiecare om trebuie să moară în ţara lui. Am vizitat familiile cîtorva prieteni. Peste tot am auzit acelaşi lucru: olandezul se întoarce la bătrîneţe acasă, în patrie. Mi-am găsit chiar şi cîţiva camarazi de şcoală. Au în urma lor o viaţă mai zbuciumată decît a mea. Au lucrat şi au făcut comerţ în Batavia, în Padang, în Surabaja, unul a trăit printre *daiaci*¹, în Borneo, altul a avut plantaţii la poalele muntelui Pintia, pe insula Ceram din Moluce. Toţi şi-au făcut case frumoase, numai parter, cu grădiniţă, fie în Brabantul de nord, fie în regiunea Betuwe; cresc broaşte ţestoase, îşi fumează pe verandă ţigările din foi şi sînt fericiţi că respiră aerul patriei. Nu mi-o lua în nume de rău, Vašek! Vreau să mă întorc acasă!

Aşadar, Frans Steenhouwer, contabilul şi secretarul teatrului, plecă, şi în urma lui începu să vorbească de plecare Antonín Karas. Păcat de căsuţa lui din Horní Sněžna, zicea el, să zacă aşa în părăsire. Acolo, mai zicea bătrînul, ar putea să pregătească din cînd în cînd cîte un băiat pentru circ sau pentru varieteu.

¹ Denumire generică a unor grupuri etnice din insula Kalimantan (Borneo).

— Ce te-a apucat așa, deodată, tată? îl întreba deschis fecioru-său. Nu-ți mai place berea de la „Lebăda albă” sau ce?

Bătrînul se codi o vreme, apoi dădu din mînă.

— La ce să te mint, nu mă mai atrage nimic aici. Uite colea, mi-au căzut doi dinți din față, vezi?

— Văd. Și pentru atîta lucru vrei tu să pleci din Praga, inspectore?

— Chiar așa. Fiindecă nu mai pot sufla ca lumea în trompetă. Fie muștiucul adînc, fie teșit, degeaba, nu iau tonul bine, și pace! Cînt alandala. Și dacă nici marșul final nu-s în stare să-l mai cînt, apoi ducă-se naibii cu viața de artist!

Nu era nimic de făcut, și Karas Anton, zidar, ridicător de cort și inspector, își strînsé lucrurile și plecă pe calea ferată a împăratului Franz Iosef înspre Ceske Budějovice, dornic să trăiască din nou în căsuța din Horní Sněžna.

Antonín Karas plecă, iar Smetana-Bureš căzu la pat. Boli toată toamna, în iarnă o răceală îl lovi și mai cumplit, și după întîmpinarea Domnului îi bătură clopotul. Avea 77 de ani, dar după cum arăta în sicriu nu-i dădeai nici șaptezeci.

Îl înmormîntară cu pompă.

Luară parte la înmormîntare și primarul Pragăi, doctorul Podlupný, împreună cu doi ajutoari de primar și cu un numeros grup de consilieri; gărzi de orășeni înarmați defilă în sunetele fanfarei, precum și breasla morarilor cu steagul îndoliat; în fruntea convoiului mergeau preoți din ordinul cruciaților, cu stea roșie, cărora la podul Carol li se alătură superiorul lor; viceguvernatorul regatului ceh era reprezentat de consilierul Pleschner, iar șeful poliției, de comisarul Charous. În urma sicriului nu mergea aproape nici o rubedenie, doar un nepot al răposatului, băiatul unui văr, Bohumil Smetana, inginer hotarnic, moștenitorul morii lăsațe de bătrîn. Adevărata familie a răposatului o reprezentau cei trei Karas — Antonín, Václav și Petr — Karol Kerholec și soția lui, Alice. Ei toți erau cu adevărat îndurerați de moartea lui Smetana-Bureš, ei și cele cîteva sute de bătrîni din sărăcimea Pragăi. Avu o înmormîntare frumoasă și solemnă, vrednică de un orășean de vază, o înmormîntare cum nu se mai pomenise la un om de circ și cum n-ai fi bănuît

că o să aibă cel care odinioară adusese pierzania morilor prahgeze.

La două zile după înmormîntare, Václav Karas primi din partea celor de la moară un pachetel pe care răposatul, ziceau ei, i-l lăsase cu limbă de moarte. Cînd desfăcu pachetul, ochii i se aprinseră de bucurie: înăuntru erau cîteva cărți și caiete legate cu sfoară—acel mic tezaur de poezii, pe care ridicătorul de cort Bureš îl purtase cu el în lumea întregă — cărți și caiete multumită căroră Vašek învățase slova cehă. Le frunzări și scoase la iveală un caiet, care îl interesase odinioară cel mai mult și care începea cu versul: „Cehii sint popor vrednic!“ Abia acum își dădu seama că în acest caiet era poemul „Mai“ de Karel Hynek Mácha, dedicat dregătorului Hynek Komm din Praga.

În primăvara următoare, avură loc ultimele examene ale lui Petříček, disertația lui extraordinară despre suprafața cubică într-un spațiu cvadridimensional și suprafața creată de anumite drepte, apoi solemnitatea înmînării diplomei *sub auspiciis imperatoris*¹, cînd primi sincerele felicitări ale profesorilor și numirea oficială ca profesor suplinitor de matematică și geometrie descriptivă la Gimnaziul academic din Praga. Dimineata se prezentă directorului școlii, iar după amiază ceru domnului Jaroslav Kostečka, fabricant de lenjerie bărbătească și de cravate, mîna gingașei sale fiice, Emilka.

În noaptea de după nuntă, Václav Karas rămase cu desăvîrșire singur în locuința sa de lângă viaduct. Soția, unchiul, învățătorul, tatăl său, fiul — toți îl părăsiseră, unul cîte unul. Din tot trecutul lui eroic nu-i rămăsese altceva decît contractul cu teatrul. Cînd și acești ultimi doi ani vor trece, el va avea peste cincizeci. Își jertfise cei mai frumoși ani din viață pentru un lucru la care nici nu se gîndise mai înainte. Trăia cu simțămîntul că a rătăcit drumul și a cutreierat cincisprezece ani prin ținuturi străine, pe undeva departe de țelul său. Dar poate că nu era drept să privească lucrurile astfel. În primul rînd nu se jertfise teatrului, ci fiului său. Iar activitatea la varieteu nu însemnase cituși de puțin o rătăcire prin locuri pustii. Nu, Vašek nu rătăcise. Pătrunsese într-un ținut nou, dar își făurise și aici un țel și nu se abătuse de la țelul său. Se părea că nu era rău ceea ce făcuse, își dădea

¹ Sub protecția împăratului (lat.).

seama de asta după respectul cu care îl înconjurau toți, pretutindeni. Pînă și trufașul Kranz considera drept o cinste să aibă un asemenea coleg și amicitie intimă cu el, or, Kranz era acum în viața cercului cea mai importantă figură din Europa. Oare n-ar putea să facă ceva împreună cu el, după expirarea celor cincisprezece ani?

Mai e însă în stare un om de cincizeci de ani să se întoarcă la circ? Și de ce nu? Să lucreze doar o jumătate de an cu caii, și Vášek ar deveni din nou un maestru în călărie de înaltă școală. Asta nu se poate uita, dacă ai învățat-o o dată. Ce e călăria de înaltă școală? Arta călărețului de a sili animalul prin îndemnuri felurite și schimbarea echilibrului în așa să facă mișcări neobișnuite.

Cine a dobîndit simțul și priceperea de a acționa asupra atenției treze a calului, printr-o ușoară schimbare a centrului de greutate, nu poate să uite asta, așa cum un înotător nu poate uita să înoate.

„Dar e vorba oare numai de călăria de înaltă școală? reflectă Karas. Dați-mi opt, doisprezece, șaisprezece cai inteligenți, și în șase luni pregătesc cu ei un minunat număr de dresură. Dați-mi lei, tigri, urși, sau elefanți și voi dovedi că știu să lucrez cu toți.“

În lunile ce urmară ai fi zis că s-a întors în anii copilăriei: am să fiu dresor, am să fiu călăreț, am să fiu acrobat, am să fiu ca Arr-Şehir! Circul Humberto îl atrăgea irezistibil. Află întîmplător de la niște dresori cam cît ar costa acum un grup de fiare neîmblinzite; de la manej cunoștea prețul cailor de rasă. Nu era nici o problemă să se ocupe de o treabă sau de alta. Avea destui bani pentru a deveni chiar și asociatul unui Kranz, care era bătrîn și fără copii. Ce frumos ar fi să creeze amîndoi *Cercul Kranz-Humberto*, și să reînvie gloria de odinioară a acestui nume falnic! De mirare că niciodată nu-i trecuse prin mînte și nu se gîndise la firma Kranz și Karas. Vášku crescuse într-o tradiție atît de puternică, încît vedea toată măreția cuprinsă numai în numele de Humberto, iar pe el nu se socotea decît un moștenitor, căruia i s-a încredințat viitorul tradiției humbertiene.

Domnul Achilles Breburda știa și el că se apropie expirarea contractului. Știa asta și îi dădea tîrcoale lui Karas, îndeplinindu-i orice dorință, citindu-i-le din ochi. Nu știa cum

să-i mai intre în voie ! Dar Karas vorbea foarte evaziv despre anii următori și nu pomenea nimic de un nou contract. Frații Breburda se consolau cu un singur gând: unde să se ducă Vašek, nicăieri nu o să mai găsească o clădire atât de frumoasă și un asociat atât de binevoitor ! Nu-și va părăsi el opera unei vieți întregi de muncă, încununată de un asemenea succes !

Václav Karas era însă hotărît să părăsească teatrul acum, după patrusprezece ani de muncă și experiență. Se pricepea ca nimeni altul să conducă un varieteu, încît totul i se părea o joacă. Cunoștea toți artiștii din lume, toate atracțiile, toate numerele de senzație, toate chipurile în care poți lua cu asalt și cîștiga publicul.

Alcătuirea unui program era pentru el floare la ureche, ca și cînd ar fi amestecat niște cărți de joc. Ceea ce ar putea face mai departe aici se mărginea doar la felurite combinații, pe cînd lui îi era dor să lupte, să ia pieptiș greul. Ce muncă mai era și asta cînd totul îi venea de-a gata — și artiștii, și publicul. Vara parcă mai însemna ceva, dacă se apuca să caute cu adevărat un lucru nou. Dar un om la cincizeci de ani dorește să facă mai mult. Un om la cincizeci de ani nu are încă nevoie să se gîndească la odihnă. Un om la cincizeci de ani își poate măsura forțele în realizarea unor lucruri mari.

Václav Karas, zis Vašku, simțea că hotărîrea sa e luată.

Va părăsi această baie cu apă caldută și se va arunca din nou în înșuoiul năvalnic al muncii. Nu vorbea cu nimeni despre asta, dar se pregătea intens. În fiecare dimineață petrecea patru ore în șa la manejul municipal. Acasă, între două odăi, de tocul ușii atîrnau niște inele, în dormitor avea haltere mici și mari; astfel își recăpăta încetul cu încetul condiția fizică; de la frații Kerholec primea vești despre felul cum se desfășoară acum munca în arenă. Încă o stagiune la Praga și adio viață leneșă din clădirea de piatră.

Hotărît, pecetluit ! Și deodată totul se prăbuși, din pricina unui nou și neașteptat argument.

Acest argument era mic, scîncea și țipa cît îl ținea gura, avea niște ochi albaștri mirați, și la botez primi numele de Liduška.

Václav Karas, zis Vašku, era bunic !

Inima omenească găzduiește cîte o frîntură din fiecare simțămînt. Cînd nu e trăit la vremea sa, simțămîntul încătușat izbucnește mai tîrziu, și adesea mult mai furtunos. Un tată, care nu a încercat pe deplin simțămîntul paternității, devine un bunic pătimaș, vrînd să dobîndească lîngă nepot ceea ce n-a avut lîngă copilul său. Asta se petrecu și cu Václav Karas. Cînd se născuse Petříček, fusese prea înhămat la muncă pentru a trăi alături de el copilăria lui de odinioară.

La leagănul nepoței Liduška se trezi și simțămîntu-i încătușat, și bunicul încercă poate o mai mare emoție decît tatăl și mama acestei mici făpturi la un loc. În ajunul fericitului eveniment era convins că viitorul lui sînt caii, lei, tigrii și elefanții, iar a doua zi toate aceste prețioase animale fură împinse înapoi de o mică și neajutorată făptură omenească.

„Ai acceptat angajamentul unui om, își spunea el grăbindu-se de la teatru prin grădina muzeului, spre strada Těšnov. Nu ți l-a trimis nici o agenție, nu ți l-a lăudat nici o reclamă, a venit așa cum e, și acum depinde doar de tine, Vašku, directore, ce vei face din el, ce loc îi vei da în program. Pe cei care își spun părinți ai acestui copil nu trebuie să contezi prea mult. Tatăl e profesor, un geniu buimac, mama o orășeancă rotofeie — ce primejdie pentru o făptură care și-a aprins flăcăruia vieții în casa lor! Aceștia doi nu pot, nu sînt în stare să ia asupra lor o asemenea răspundere. Numai acela care vede mai departe e capabil să-și ia această răspundere. A coborît pe pămînt o stelută și trebuie să ai grijă ca ea să devină o stea. Un omuleț nou e un eveniment ce are o semnificație mai mare decît toate succesele tale. Te grăbești să reînviî Circul Humberto dar aici s-a ivit o nouă mlădiță Humberto. Pe strada Těšnov, în familia Kostečka, fabricant de lenjerie și cravate. Trebuie să bagi bine de seamă: poate că va deveni o eroină, o călăreață acrobată sau o voce fenomenală. Să nu-i lași să-i innăbușe focul în cîrpe de flanelă.“

Achilles Breburda simți că i s-a luat o piatră de pe inimă: Václav Karas semnă un contract pentru alți zece ani. Varieteul avea să ducă mai departe faima numelui de

Humberto, iar Karas rămânea sufletul teatrului. Așa era, numai că, mai mult decât orice program artistic, pe director îl interesa fiecă evoluție a domnișoarei Li, sau Lilili — citește prunc. Ori de câte ori avea o clipă liberă, părăsea în grabă teatrul și se ducea pe strada Těšnov, pentru a urmări evoluțiile ei atletice în scutece. Fiul savant își închiupia că tată-său a înnebunit de-a binelea, nora râdea, bucuroasă că-i scutește să mai ia doică, domnul Kostečka își mîngîia mulțumit mustața mătăsoasă și făcea haz în sinea lui: „Nu-ți mai lipsește nimic, Václave, decît să-i dai țîță, doar atît...”

Václav Karas nu dezarma însă din pricina asta; își legăna și își sălta nepoata în brațe, o dezmierda, o plimba cu căruciorul și îi schimba scutecele, întocmai ca o dădacă. Știa el de ce! Era convins că puiul de om nu se deosebește prin nimic la această vîrstă de un pui de leu sau de tigru, și că percepe lumea doar prin instinct. Se străduia ca Liduška să se obișnuiască cu glasul și cu rîsul lui, cu mirosul trupului și al hainelor lui. Făcea totul, vrînd să trezească în copil simțămîntul că în brațe la bunicul e mai bine și mai sigur ca oriunde. Cînd era singur cu fetița, încerca să facă tot felul de mișcări cu ea. O ținea de minuțe sau de piciorușe și îi mișca încet trupșorul, ca să o învețe cu un pic de osteneală. Iar micuța Lilili îl iubea într-adevăr pe bunicul, râdea cînd îl vedea, cerea să o ia în brațe și gîngurea de parcă ar fi vrut să-i spună ceva. Václav Karas se juca mereu cu ea, dar fericirea și lipsa lui de griji nu erau decît în parte adevărate. Sub tot acest răsfaț se ascundea o continuă și încordată scrutare: Oare fetița deosebește sunetele? Distinge culorile? Cum reacționează? E fricoasă sau nu?

După un timp fetița învăță să facă primii pași, limba i se dezlegă, începu să vorbească. Bunicul Karas era mereu cu ea, veghea mereu să descopere ce anume o atrage și ce anume îi place. Nu spunea nimic despre asta, dar se arăta mulțumit. Lilili era un adevărat drăcușor, neastîmpărată, iute, neînfri-cată, gălăgioasă. Din toți ai casei, cel mai mult îl iubea pe bunicul fără mustăți. Cine altul dintre cei mari se așeza lîngă ea pe jos, cine se dădea tumba, cine alerga în patru labe, cine striga și chiuia, de răsuna casa, cine făcea ham-ham și cotcodac-cotcodac?

Fetița se ridică de-o șchioapă, și cu cât creștea puterea de înțelegere a căpsorului ei cu atât mai strașnic se lega de bunicul fără mustăți. Toți erau buni cu ea, toți o iubeau, dar cu nimeni nu putea să se joace și să se fugărească atât, nimeni nu știa atâtea glume, nimeni nu avea poftă de giumbușlucuri și năzdrăvăanii ca el.

Începură să iasă împreună la plimbare și vizitară împreună casa în care ședea bunicul. Acolo, dacă nu-i stingherea nimeni, să-l fi văzut pe bunicul de ce era în stare! Mergea în mâini, stătea sprijinit în cap și se dădea tumba prin aer. Micuța Liduška era fermecată. Bunicul însă îi porunci să nu spună o vorbă acasă despre toate astea, dacă vrea să mai vadă ce-a văzut. Și așa se născu între ei o taină mare-mare de tot. Spuneau că se duc la plimbare, dar mergeau acasă la bunicul, încuiau ușa și pe urmă să te ții! Sfinte, Dumnezeu, câte mai știa bunicul ăsta! Sărea peste scaune, peste masă, umbla ca o maimuță, se legăna în inele, se trîntea cât era de lung la pământ și se ridica sprijinindu-se doar într-o singură mână. Aduceau în dormitor două cufere pline cu niște lucruri nemai-pomenite: nasuri, mustăți, favoriți, bărbii, peruci, pălării, șepci, haine pestrițe. Lua câte ceva din cufăr, îl potrivea pe el și, deodată, devenea altcineva.

La asta bunicul îi spunea „teatru“.

Liduška se așeza pe canapea cu fața spre ușă. Deodată, ușa se deschidea și în prag apărea bunicul cu niște mustăți uriașe, cu un nas mare și roșu, cu un coif ostășesc pe cap și cu o sabie de hîrtie în mână; făcea niște pași mari și, tropăind, începea cu un glas ieșit parcă din mormînt:

„Heřman din Bubno un viteaz era, greu cuvînt la rege avea...“ Iar după ce Liduška și-l închipuia ca aieveau străbătînd deșerturile și pădurile, bunicul azvîrlea cât colo sabia și coiful, se trîntea pe jos și o făcea pe leul în luptă cu doi tigri, se rostogolea, scotea răgete, sărea, mîrșia și scuipa — era atât de caraghios, încît pe Liduška n-o mai răbda inima să stea locului, se suia și alerga și ea pe canapea, bătea din palme și țipa de încîntare.

După un timp se apucară să „facă teatru“ împreună. Bunicul scotea din cufăr niște voaluri minunate, Liduška se înfășura în ele și devenea prințesa Lilili. Bunicul devenea pentru o clipă împăratul Habadej al XV-lea, stăpînul imperiului Mesopotamiei, apoi sclavul negru Mezulan,

care îi îndeplinește cu credință poruncile, apoi prințul Singapore, care îngenunchează în fața prințesei, îi declară dragoste, o răpește și o duce sus pe garderob — chipurile, castelul lui — și se avîntă în luptă cu un balaur.

Cînd se săturau a se mai juca de-a teatrul, făceau circ. Asta însemna o nesfîrșită hîrjoneală și alergătură peste mese și scaune, dintr-o odaie în alta, tumbe, sărituri, apoi minunea mersului pe frînghie, pînă ce prințesa Lilili rămînea fără suflare de atîta rîs și atîta strigăt. Pe urmă, lăsînd casa vraște, ieșeau pe ușă, se luau de mîna și mergeau pe stradă, ca un bunic așezat și o fetiță cuminte, care se întorc acasă de la plimbare. Liduška știa de cînd era de-o șchioapă că asta trebuie să rămînă taina lor — doar cei de acasă țineau să fie cuminte, să salute de departe pe cucoanele cunoscute cu „sărut mîna“, să fie mereu atentă să nu se murdărească și, în fine, să se poarte frumos. Agerimea copilului descoperise fără întîrziere că aici există două lumi — cea de acasă și din societate, și cea a bunicului, care era pentru ea raiul, și se purta, deci, așa cum i se cerea.

Fetița nu avea voie nici la varieteu. Bătrînii Kostečka se duceau bucuroși acolo — vedeau un spectacol frumos și atrăgător, iar Kostečka era foarte mulțumit cînd se putea arăta, cînt putea străluci în fața publicului praghez, din loja directorului. Și pe Emilia Karas o distra varieteu, dar domnul profesor Petr Karas considera o asemenea seară ca pierdută și era mai bucuros să rămînă acasă și să calculeze o secțiune de con rezultată din treptele a cinci puncte conjugate. Pentru micuța Lidka, varieteu nu era ceva potrivit — toți se declarau de acord în această privință. Fetița rămînea acasă cu tăticul. Părinții se bucurau că e cuminte și nu-i supără, scîncînd să o ia și pe ea. Cine s-ar fi gîndit că fetița se poartă astfel numai pentru că așa i-a spus bunicul ei iubit să se poarte, și că, drept răsplată, a dus-o de nenumărate ori la matineu. Lidka nu sufla o vorbă acasă despre asta, fiindcă nu voia să se dea de gol și să fie lipsită astfel de acel fermecător teatru. Varieteu! Ce lucru minunat! Nimic nu era la fel de măreț decît poate baletul „Șapte ciori“ și „Regina păpușilor“ de la Teatrul național. La varieteu însă putea să meargă cu bunicul și în culise, în cabinele artiștilor, să se apropie și de cuștile animalelor, căci de fiecare dată găsea acolo niște animale, și pe unele putea să le și hrănească, ba și să le mîngîie. Pentru

o fetiță asta însemna o tainică și încântătoare aventură. Spună oricine ce-o vrea, dar nici o fetiță de pe lume nu avea un bunic atât de minunat ca bunicul fără mustăți!

Profesorul de liceu Petr Karas începea să devină o capacitate recunoscută pe plan european; despre lucrările lui apăreau articole în marile reviste internaționale de matematică. Ținuse în două rânduri conferințe la Congresul matematicienilor, la Weimar și Lyon, iar după publicarea lucrării „Cîteva noi considerente asupra criteriului Bolzano-Cauchy a succesiunilor convergente și divergente”, Universitatea Carol-Ferdinand îi conferi dreptul să candideze la un post de docent.

— Va să zică, nu e un Vrchlický, conul nu-i un sonet! obișnuia să spună socru-său despre el, răsfirîndu-și mulțumit favoriții. În schimb, casa noastră va avea de pe urma lui cele mai înalte cinstiri. Nu degeaba am ales marca fabricii Excelsior.

— Rareori găsești geniu și soț model, se lăuda doamna Kostečka față de cucoanele ei. Emílka noastră e atât de fericită... Păcat că ginerele meu nu mai scrie poezii! E și poet, și cunoscătorii lui spun că n-ue departe de Vrchlický.

— Petr e neînchipuit de bun, spunea fericită Emilia, care începuse să se îngrașe, ghemuindu-se la pieptul soțului ei ca o găinușă. Fiecare X îți dă multe griji și multă bătaie de cap, dar el n-o să se lase pînă nu va fi consilier, nu-i așa, Petříček?

În mijlocul acestei mulțumiri depline, bunicul Václav zburda frecîndu-și mîinile. Era peste măsură de fericit că a găsit în nepoțica sa acea scînteie de viață atât de dorită, temperamentul, curajul și veselia, de care fusese lipsit în cazul fiului său și pentru care suferise amar de ani. Iubindu-l pe Petr, nu-i spusese niciodată o vorbă rea. Dar ajunsese la convingerea că el, Petr, provocase cele mai mari tulburări în viața lor. Din cauza lui Petr pierise de fapt Circul Humberto. Dacă Petr s-ar fi născut cu o altă fire, Helena ar fi putut să lucreze în călăria de înaltă școală, și Vašek ar fi rămas un artist de performanță.

Nu avea de ce să-i aducă vreo învinuire pentru asta, dar Vašek nu înțelegea să se prefacă acum, la bătrînețe, că îi impun în vreun fel succesele lui științifice. Petr își făcea

bine meseria, totul era în ordine, atunci la ce mai era nevoie de admirație?

„Tu mergi pe drumul tău, băiatule, își spunea în sinea sa Václav Karas, stînd culcat, în casa pustie. Din cînd în cînd, liniștea era întreruptă de zăngănitul și şuieratul trenurilor ce treceau peste viaduct. Mergi pe drumul tău, fiule, dar față de noi mai ai o mică datorie: Ți-am jertfit viața mea și viața familiilor ce lucrau în Circul Humberto pentru ca sufletul tău să nu fie nedreptățit. Și am dreptul să cer în schimb ca tu și dulcea ta Emilka să nu nedreptățiți în nici un fel sufletul Liduškăi voastre. Dumnezeu a vrut ca tu să părăsești vagonul familiei noastre și să ajungi la oraș, la catedră. Ți-a dăruit bogăție. Dar dacă Dumnezeu va vrea că fiica ta să se întoarcă din nou în vagon, în lumea mamei, bunicii și străbunicii tale, atunci eu am să vin să-ți cer datoria, Petříček, după dreptate!”

Așa cugeta în sinea sa Václav Karas. În realitate însă, credea că micuța Lilili are o altă menire, că e dăruită cu ceva ce n-a existat în tată-său, ceva care ar pieri dacă numai părinții ar hotări în privința ei. Și bunicul Václav umbla printre ei fără să spună nimic, fără să se amestece în discuțiile lor, dar așeza cu meticulozitate minele explozive și îngrămădea material inflamabil. Iar uneori, seara, cînd se întorcea acasă și trebuia să pună la loc covorul și să așeze mobilele răvășite în ceasurile după-amiezii, cînd se zben-guiseră pe săturate, el și Liduška, pocnea deodată din degete și striga:

— Am să le smulg acest suflet, va exista din nou pe lume o Humberto!

XIII

În acea perioadă de vreme, cînd se apropia de 60 de ani și ducea lupta-i tainică pentru salvarea nepoatei sale, Václav Karas se schimbă și ca director. Renunțase în bună măsură la ambiția marilor performanțe artistice, se mulțumea și cu lucruri mai modeste, numai să aibă farmec. Față de muncă și față de oameni avea acum o altă atitudine, lipsită de severitatea aproape monahală din anii maturității

sale. Acum nu mai vedea pe scenă doar o perfectă mașină omenească, ci niște ființe vii, cu insuficiențele lor. Profesia încetase de mult să mai aibă vreo taină pentru el. Cunoștea pe toți artiștii renumiți din Europa, majoritatea lucraseră la el, la cursurile de perfecționare din vară, toți fiind într-o oarecare măsură crescuți de el. La teatru, când intra în cabine, se simțea ca în familie. Întîlnea aici tineri atleti ai căror părinți avuseseră cu ani în urmă angajamente în teatrul lui. Întîlnea artiști bătrini cu experiență, care veneau aici vara pentru a-și antrena propriile lor odrasle. Discuta cu un necunoscut și deodată descoperea că-i cunoaște un unchi; cumnata sau vreun fost partener. Cuplurile de artiști se schimbau, dar oamenii rămîneau pe tabla de șah a Europei, mutîndu-se de la o stagiune la alta în cele mai diverse direcții.

Václav Karas urmărea aceste mișcări și vedea cine anume urcă spre glorie și cine e în declin. Vedea perioadele de inactivitate pricinuite de boală și accidente în toată Europa, și la el în culise afla toate amănuntele. Dacă era vorba de un prieten — și cine nu se împrietenise cu directorul Karas dintre artiștii frunțași! — nu stătea pe gînduri și-i scria cîteva rînduri pline de căldură. Artiștii suferă din cauza izolării și sînt recunoscători pînă la moarte celui ce-și amintește de ei în clipe grele.

An de an se creau relații tot mai strînse, mai prietenești, între el și artiștii ce treceau prin teatrul său. Karas de la Praga nu era pentru aceștia un director, ci un coleg cu experiență, înțelept și binevoitor. Veneau la el cu toate grijile pe care le aveau, și Karas le dădea sfaturi și-i ajuta. Nu mai era vorba de chestiuni profesionale și tehnice, ci de mii de chestiuni personale, care apropie cel mai mult inimile oamenilor. Părinții întrebau ce să facă cu copiii; copiii întrebau ce să facă cu părinții bătrini. Tinerii care cutreieraseră lumea veneau să-i ceară sfatul, dacă să se însoare sau nu cu cutare colegă. Balerine care făcuseră de trei ori înconjurul lumii așteptau pînă la Praga, pentru ca acolo să scoată din cufăr fotografia alesului lor și să-l întrebe pe papa Karas ce zice.

Vašku de odinioară avea părul cărunt, dar ochii își păstrau strălucirea și scînteierea din tinerețe. Își dădea seama dintr-o privire, de parcă ar fi cunoscut totul de-a fir-a-păr,

unde anume era dragoste, unde era naivitate, unde era vorba de bani și unde de scopuri lăaturalnice. Nici o cărturăreasă n-ar fi fost în stare să ghicească așa ca el și să dea asemenea sfaturi. Vașku nu avea prejudecăți. Îi povățuia pe cei săraci să se căsătorească dacă se iubesc și vor să muncească. Pe cei avuți îi sfătuia să fie mai cu luare-aminte cu averea lor. Era încântat și felicita cordial pe frumoasele sale artiste dacă se măritau cu vreun nobil sau magnat financiar, dar trăia cea mai mare bucurie și le adresa cele mai călduroase felicitări atunci când se măritau doar după imboldul inimii.

Dar nu se putea discuta totul în cabine; oamenii veneau după el în birou și ieșeau de acolo cu un zîmbet de recunoștință, iar ochii lor străluceau de mulțumire. Curînd după aceea soseau anunțuri de căsătorie și invitații din toată Europa. În măsura posibilităților, Karas nu pregeta să dea curs acestor invitații. Slujise drept martor la căsătoria a sute de balerine și artiste, ținuse în brațe sute de nou-născuți, ca naș, la botez. Pe măsură ce treceau anii se contopi tot mai mult cu această uriașă familie a artiștilor, fiind cel mai iubit prieten și cel mai respectat sfătuitor al lor, inima cea mai apropiată de ei.

Făcea totul bucuros, întrucît îi iubea pe oamenii aceștia. Erau toți atît de simpli, atît de curați sufletește, atît de cinstiți! Se dovedea adevărat întrucîtva faptul că cei stricați moralmente nu puteau să se evedențieze nici aici, unde era vorba numai de performanțe pur fizice.

Neîncetata concentrare și abnegație din viața artiștilor de varieteu avea rolul unui purgatoriu moral. Bineînțeles, existau unele domenii în care pătrundea mai ales germenul imoralității. Dar acestea nu constituiau aspecte exclusive din viața varietelui și a circuitului. Această imoralitate se strecurase cu timpul pe scenă și se menținea acolo doar parazitar, pentru că după o vreme să fie azvîrlită deoparte de mersul înainte al lucrurilor. Cîtă decadentă nu adusese pe scena varietelui acel nemărginit interes literar de la sfîrșitul secolului! Karas avea însă nasul fin și simțul acurateții, astfel încît doar rareori se strecura în program ceea ce nu dorea.

Cea mai rea perioadă fusese perioada războiului mondial, cînd lumea se îngustase și teatrele trebuiseră să se des-

curce care cum putea. Atunci se întâmplase ca un întreg ansamblu de balet să refuze să vină în ultima clipă. Nu avea de unde să ia și să pună altceva în loc, fiindcă varietelul trăia o adevărată criză de numere artistice.

O oarecare agenție îi recomandă niște „tablouri vivante“ care, ziceau ei, au reputat un succes uriaș. Lui Karas îi repugna genul, nu avea încredere în asemenea exhibiții, dar cum nu găsi nicăieri nimic altceva, telegrafic că primește. Își făcură apariția șase femei provocatoare, însoțite de un bărbat în vîrstă, cu gesturi echivoce, îmbrăcat cu o eleganță exagerată. Karas îl privi lung, și deodată amintirile îl purtară spre trecute vremuri, cu o jumătate de secol în urmă. Omul avea fața fardată, dar cu pielea zbîrcită; găvanele ochilor înnegrite, privirea stinsă. Buza de sus era umbrită de o mustăcioară țeapănă, în gură îi luceau dinți de aur.

— Paolo! exclamă uimit Karas.

— Yes, răspunse berberul, cu un zîmbet silit, făcînd o plecăciune adîncă.

Lui Karas i se întâmpla poate pentru prima oară să nu găsească un cuvînt amabil de bun venit. Și Paolo era doar prietenul lui din copilărie! Da, întocmai, dar cu atît mai îngrozitoare apărea în lumina puternică a amintirii realitatea clipei de față — Paolo Romeo, o ruină fizică și morală.

— Condu pe domniile lor în cabine, se întoarse directorul teatrului spre secretarul Kauble, vrînd să evite o convorbire mai lungă. Fără să vrea aruncă o privire în contract să vadă durata angajamentului, dacă sînt 15 sau 16 zile.

Nu mai era nevoie să spună sau să întrebe nimic. Își dăduse seama din prima clipă că angajamentul acesta era o greșală și că nu se va sfîrși cu bine. La întoarcerea secretarului, directorul îi dictă un aviz, prin care se interzicea artiștilor, artistelor și însoțitorilor acestora accesul în sală în timpul spectacolului. Un asemenea aviz trebuia pus chiar lîngă cabina lui Paolo.

Nu se duse să-i vadă repetițiile, căci nu ținea să se expună indiscrețiilor lui Paolo. Regizorul îl încunoștință că nu s-a repetat decît muzica.

— Dar femeile acelea? se interesă directorul.

Regizorul închise ochiul stîng, făcu o strîmbătură și dădu din mîină.

Karas lăsă capul în piept și oftă.

Seara, încă în timpul primei părți a programului, oberchelnerul Šebele veni grăbit să-l caute. Îi spuse că nu vrea să provoace neplăceri, dar că negriciosul cu „tablourile vivante“ a venit la el și i-a cerut să șoptească discret domnilor din loji, cum că, dacă îi interesează vreuna din artiste să i se adreseze lui, domnului Romeo.

— Bine, bine, dădu Karas din cap. Dumneata însă n-ai să șoptești nimic domnilor din loji, noi nu ne ținem de asemenea lucruri. Iar cu domnul Romeo am să aranjez eu.

Secretarul se duse și-l făcu atent personal pe Paolo asupra comportării sale.

Paolo se înțepoșă și se pregăti se riposteze.

— Domnule Romeo, vorbi energic secretarul, îmi pare rău, dar trebuie să vă previn că dacă nu veți da urmare acestor recomandări, Vašku va cere imediat poliției să vă aresteze pentru prostituție. Martor am și găsit.

Paolo deveni livid și ochii îi aruncară fulgere. Mormăi un blestem de neînțeles, după care se răsuci pe călcâie și coborî scara.

— Ei, cum a fost cu Paolo? întrebă Karas după spectacol.

— S-a dus la cârciumă, s-a îmbătat și a făcut scandal, raportă secretarul. V-a înjurat groaznic, domnule director, spune că tot ce știți ați învățat de la el și că se va răzbuna cumplit.

— Cum mi-a zis? îl întrerupse Vašku, sub imboldul unei bruște curiozități.

— Nu știu... era un cuvânt ciudat, nu l-am mai auzit până acum.

— Nu cumva „Dablkau“?

— Ba da... cred că da...

— „Dablkau!“, repetă încărunțitul Vašku, și fața i se luminează. Ei, dumneata, tinere, n-ai cum înțelege. Poți să-ți inchipui o încăierare între doi băieți, care se hotărăște abia după 50 de ani? Mîine ai să vezi sfîrșitul. Poștește-l la mine pe domnul Romeo la ora 11.

Paolo Romeo se înfățișă punctual în biroul directorului, făcînd plecăciuni adînci în toate părțile.

— Dragă Paolo, i se adresă calm Vašku. Am văzut aseară numărul tău; regret foarte mult, dar nu e potrivit pentru teatrul care poartă numele de Humberto. Imposibil să

rămină în programul nostru. Totuși, eu nu vreau să rămîi în pagubă. Uite aici un cec cu onorariul celor 15 zile ale angajamentului. Fii, te rog, amabil și aranjează ca femeile tale să elibereze cabinele pînă după-amiază.

Paolo se înclină, luă cecul și-l puse în portmoneu. Făcu asta cu gesturi rare, în timp ce în încăpere se înstăpini o tăcere prevestitoare de furtună. După aceea se înclină din nou și păru că dă să plece. Dar deodată se opri în loc, se întoarse spre secretar, și fulgerîndu-l cu niște ochi plini de mînie, strigă:

— Știi de ce mă urăște așa cîinele de „Dablkau”? Pentru că am fost amantul Helenei lui.

Cuvîntul zbură prin aer ca un pumnal. Vașku tresări, de parcă ar fi fost într-adevăr atins de acel pumnal. Se uită lung la Paolo, ca și cînd n-ar fi înțeles. Stătea în picioare, în fundul camerei, lîngă fereastră. Paolo, nemișcat și el, dar cu obrazul schimonosit de batjocură, se afla lîngă ușă. Deodată, Vașku se dezmetici, făcu un pas, își luă avînt și, cu un salt nemaipomenit, zbură pe deasupra biroului pînă la Paolo, îl doborî la pămînt, se ridică fulgerător în picioare și, apucîndu-l de guler și de cîngătoare, îl ridică cu amîndouă mîinile sus deasupra capului. Părea că-l va trînti la pămînt; Vașku însă deschise ușa cu o lovitură de picior, ieși cu el afară, pe coridor, și coborî scara. Paolo gîfîia și se zbătea să scape, dar mîinile lui Vașku îl strîngeau ca într-un clește. Domnul Dvořák, care auzise de jos un zgomot neobișnuit, ieșise în fugă din cabina sa.

— *Open the door!* strigă Vașku.

Domnul Dvořák nu înțelese aceste cuvinte, dar pricepu clespre ce era vorba.

Ușa se deschise, și Paolo Romeo zbură pe trotuar.

— Dragă prietene, îi spuse apoi Karas secretarului, înapoiindu-se în birou. Ieri, cînd ți-am spus că azi vei vedea sfîrșitul acelei încăierări de acum cincizeci de ani, nu credeam că va fi adevărat. Dar nici nu bănuiam că Paolo a devenit pînă într-atît de mișcav. Și iată, așa am rezolvat o afacere ce dura de o jumătate de secol, iar cuvîntul „dablkau” sînt convîns că de azi înainte e șters din dicționar. Prin urmare pot să mă duc liniștit la masă. Și într-o zi, în lipsa mea, adăugă Vașku vesel, să pui să se măsoare camera asta. Cred că a fost cea mai lungă săritură a mea fără trambulină.

Incidentul cu Paolo fu singura întâmplare furtunoasă trăită de Václav Karas ca director. Teatrul oferea destule conflicte neplăcute și delicate, dar pe toate acestea le rezolva cu un calm și un umor de nezduncinat. Prin maturitatea vârstei și bogăția experienței sale, se afla mult deasupra frământărilor din cabinele artiștilor și de pe scenă.

Știa acum că nu se va mai întoarce niciodată la circ, deoarece hotărâse să vegheze asupra viitorului Liduškăi.

Nu fusese o hotărâre ușoară. Avea clipe cînd se întorcea cu părere de rău în trecut și constata că, de fapt, nu a devenit niciodată ceea ce a dorit cu adevărat. Visul și pasiunea vieții sale fusese să-și însușească măiestria ecvestră, să atingă culmile măiestriei acrobatice și ale dresurii. Ajunsese la anumite realizări în această direcție, dar dresura de fiare sălbătice îl înlăturase de pe treapta cea mai de sus pe care o atinsese.

Dorise să fie creatorul unei noi arte a circului, dar obtuzitatea lui Berwitz și criza prin care trecuse Circul Humberto îl împedicaseră să-și atingă țelul.

Cînd devenise, în sfîrșit, stăpînul deplin al circului, fusese doar pentru a salva bietele rămășițe ale gloriei de odinioară. Din pricina fiului său trecuse într-o ramură de activitate artistică la care nu se gîndise niciodată, iar din pricina nepoatei renunțase și la ultima posibilitate de a se întoarce la drumul inițial.

„Vezi, Vašku, își spunea Karas de multe ori în singurătatea locuinței din Karlín, tu n-ai hotărît de fapt niciodată singur în viața ta, ai făcut totul din considerente pentru alții. Pentru Berwitz, pentru Circul Humberto, pentru Anežka, pentru Helena, pentru Petr și în sfîrșit, pentru Liduška. Ai innebunit de-a binelea și te-ai îndrăgostit de numele de Humberto, iar pe al tău nu l-ai pus niciodată în lumină. Toată Praga vorbește despre frumoasele programe de la *Théâtre Variété Humberto*. Cine observă pe afișe acele cuvinte tipărite mărunț: Director, Václav Karas? Ai să părăsești într-o zi Praga și nimeni nu va ști cine ai fost! Dar parcă are asta vreo importanță? Ce-ar fi devenit Václav Karas din Horní Sněžna, fără Circul Humberto? Un zidar și un muzi-

cant ca și tată-său. Faptul că te afli sus, câte afli undeva mai sus, ți-a fost pregătit pas cu pas de către alții. Bineînțeles, ai avut voință, ai avut cap, ai avut talent, dar toate acestea n-ar fi valorat nimic fără ceea ce — din vrerea destinului — ți-au dăruit alții: Bureș, Hans, Romeo, Berwitz. Jumătate din viață și poate chiar mai mult, omul adună în sine darurile culese pentru el de alții. Oare asta nu implică legământul ca și el, la rîndu-i, să dăruiască din bogăția sa? Nici o viață omenească nu se scurge doar pentru ea însăși, totul e aidoma unei veșnice cavalcade. N-ai rămas pe drumul pe care ai călcat de la bun început cu dreptul, dar ceea ce ai făcut e bine făcut. N-ai scos ochii celor din jur cu numele tău, dar cei ce se pricep într-un fel la meseria ta, știu de tine, îți cunosc valoarea, căci de ceilalți nu-ți pasă. Nu te-ai întors la circ, ai rămas la varieteu. Dar munca ta nu va fi nici aici în van. Vei lăsa după tine o urmă, o amintire frumoasă, și în același timp poate că vei salva și sufletul acelei mlădițe a familiei tale, astfel încît să nu se stingă în bogăție și prostie.“

Cînd își amintea de Lilili, prințesa sa, Václav Karas se însenina. Nepoata îi dăruia într-adevăr bucuria de care fusese lipsit în cazul fiului său. Se atașase de el cu o nemăsurată dragoste și admirație. Nimic pe lume nu era pentru ea atît de minunat, atît de perfect ca ceea ce făcea bunicul Václav, nimeni nu era atît de înțelept, atît de bun și de iubitor ca bunicul fără mustăți de la varieteu. Bunicul cu mustăți Jaroslev, era gelos, se supăra, dar asta nu-i folosea la nimic. Nimeni din familie nu știa să se joace atît de fermecător cu fetița ca acel bătrîn și încărunțit fost artist de circ, în pieptul căruia continua să bată o inimă tînără de băiat, numit Vašku.

Cîte nu știa el să facă pentru a-i oferi Lidkăi bucuri i nemaiauzite!

O dată își cumpără din senin un cal de călărie și chiar de a doua zi o luă pe Lidka în fața lui, în șa, și se plimbă cu ea toată după-amiaza prin Stromovka. Pe urmă făcu rost de o barcă și porni cu fetița în excursii pline de aventuri în insulițele din apropiere de Štvanice și mai departe, spre Libeň.

De ziua nașterii, cînd ea împlini șapte ani, îi cumpără un ponei, un căluț adevărat, pe care îl botează Mary și cu care Lidka începu curînd să-l însoțească pe bunicul în Stromovka și în alte părți.

Trăia mii de bucurii alături de el, dar nici nu-i trecea prin minte cu câtă atenție o observa bunicul în tot timpul acestor distracții, jocuri și glume.

De un lucru era sigur Václav: că alungase din ea toată sfiala și teama care distruseseră copilăria tatălui ei. Lidka nu se temea nici de animale, nici de apă, se avînta în necunoscut plină de curaj și încredere. Așadar, o mare primejdie fusese înlăturată în chip fericit. Într-o altă privință însă, Karas stătu în cumpănă o bună bucată de vreme, și anume, în ce direcție s-o educe și s-o pregătească pe nesimțite pe fetița. Diferitele lor jocuri îi oferiseră prilejul multor încercări, dar nu izbutise să surprindă nici o înclinare deosebită spre circ sau varieteu. Doar de atît putu să-și dea seama: că fetița era dăruită cu o mare sensibilitate pentru muzică, apoi, că dintre tot ce făceau ei, cel mai mult îi plăceau jocurile în travesti, întrucît putea să mimeze diferite roluri și că va fi odată o fată frumoasă, cu trăsături expresive, cu priviri ștregărești, zveltă și de mare temperament. Treptat-treptat se convinsese că fetița avea aptitudini îndeosebi pentru dans.

Helena Karas ar fi spus pentru balet. Václav Karas avea însă experiență mult mai mare în această privință. Prin teatrul lui trecuseră timp de aproape un sfert de secol toate dansatoarele celebre din Europa, aici găzduise toate ansamblurile vestite de balet, și girul lui acreditase dansurile exotice, necunoscute pînă atunci. El cel dintîi adusese pe continent pe freneticii negri americani, cu beția lor ritmică. El introdusese în Europa dansurile de la curtea siameză, el adusese pe scenă baiaderele din Java și pe frumoasele dansatoare de ceremonialuri din Insula Bali.

Cînd începuse să se vorbească în lume despre noua artă a dansului, Karas îmbogăți programele teatrului său cu dansul surorilor Wiesenthal, reuși să aibă în spectacol baletul din Hellera, aduse la Praga pe visătoarea Rut St. Denis și pe Sent M'Athesu, reinnoitoarea vechii tradiții egiptene a dansului ritual. Avusese posibilitatea să le urmărească pe toate, să le studieze și să le compare între ele, ca puțini alții. De altminteri, el însuși învățase toate mișcările elementare în dans la școala maestrului Ahmed Romeo, și, auzind o muzică bună, nu o dată simțise imboldul să improvizeze ceva armonios. Iată de ce privea dansurile de pe scena teatrului său cu alți ochi decît un simplu spectator.

La început se entuziasmase de baletul clasic, iar pe Anna Pavlovna o considerase drept o culme a tuturor artelor. Dar cu cît pătrundea mai adînc în tainele dansului, cu atît i se întărea convingerea că bravura prim-balerinelor nu-i decît o variație aridă a unei forme fixe, și că adevărata expresie nouă a dansului trebuie căutată acolo unde el se dăruiește unei idei înalte, unde dă grai unui simțămînt de pietate sau e o formă de manifestare a unui vechi cult.

Cînd avea în program o asemenea artistă, artiștii plastici, pictori și sculptori, îl vizitau adesea, rugîndu-l să le permită să o urmărească zilnic, ca să se inspire din mișcărilor ei. Accepta cu plăcere, deoarece erau oameni interesați, cu un orizont larg și cu un adînc spirit de observație. Discuțiile cu ei îi întăreau convingerea că lumea merge în întîmpinarea unei reînnoiri a artei dansului, care își va căuta un sens și un scop în frumusețea armonioasă a mișcării.

Dacă se gîdea deci la micuța Lida ca la o viitoare dansatoare, o vedea în închipuire prinsă într-o intensă și rodnică activitate, creatoare și purtătoare de noi frumuseți. Fără ca fetița să-și dea seama, el o pregătise pentru asta prin cea mai variată folosire a metodelor lui Romeo.

O deprinsese să aibă o ținută frumoasă și mișcări armonioase, să pășească și să sară în pas elastic, îi antrenase mușchii picioarelor și ai trupului. Totul era ca o joacă, dar trupșoru-i fraged se călise de pe acum pentru munca din viitor.

Exersau împreună în taină, dar iată că într-o zi situația luă o astfel de întorsătură, încît lucrurile se precipitară de la sine.

Asta se întîmplă în ziua cînd doamna Emilia Karas întorcîndu-se din oraș, își mărturisi hotărîrea fermă de a o da pe Lidka, acum în vîrstă de 10 ani, la școala de ritmică Dalcroze.

— Toate fetele de familie bună merg la Institutul Dalcroze, decretă Emilka. Doamna consilier imperial Wiesenbergh zice că nici nu-și poate imagina un viitor menaj fără ritmică, iar soția directorului Vșetečka, de la uzina de gaz metan, se declară și ea în favoarea unei educații artistice. Susține că într-o căsnicie va fi cu totul altă armonie, dacă bărbatul va avea de toate acasă și nu va mai fi nevoit să caute nimic în altă parte.

— Păi, da, încuviință domnul Kostečka. Vsetečka ăla e mare fustar, dar întrebarea e, dacă doamna Vsetečka, dansînd cancan, o să fie în stare să-l impresioneze.

— Cancan! Pentru numele lui Dumnezeu! exclamă doamna Kostečka. Cîte sîntem nevoite să facem, biete de noi, pentru ca vouă, bărbaților, să vă vină mintea la cap. Cancan!

— Ritmica nu-i cancan, mămico, îi explică Emílka. Iar doamna Vsetečka are dreptate. Nu orice femeie are norocul să-și găsească un soț matematician!

— Nu sîntem împotriva progresului, reflectă cu glas tare domnul Kostečka. Pe vremea noastră se punea preț mai cu seamă pe arta de a fi bucătăreasă bună. Dar dacă progresul cere dans, *à la bonne heure!* O familie înstărită poate oricînd să ia o bucătăreasă bună, dar ca să aducă în casă o dansatoare, mai bine să se îngrijească stăpîna casei însăși de asta. Ce spune bunicul Václav?

Bunicul Václav se codea să răspundă.

— Nu știu ce să spun, dragii mei, zău că nu știu, vorbi el cu o mutră nevinovată. Eu n-aș avea încredere în nici o artă. În nici una. Oricare din ele contravine modului de viață burghez. Fata se lasă prinsă cu adevărat și deodată iese din rînduiala statornicită.

— În privința asta nu trebuie să ne facem griji, dădu din mină domnul Kostečka. Lidka e o fată cuminte, și noi avem autoritate asupra ei.

— Mă rog, cum credeți. Dar, dacă o lăsați la institutul ăsta, trebuie să-i dați voie să vină și la varieteu. Acolo ar avea prilejul să vadă dansatoare mari.

Recunoscără cu toții că are dreptate. Rămaseră deci înțeleși că Lidka va merge la gimnastica ritmică și că are voie și la varieteu, atunci cînd va fi dans în program.

Bunicul Václav își freca mîinile de bucurie. Acum putea să îndrumeze educația Lidkăi în direcția în care voia el. Celelalte jocuri au fost scoase din program și fata se concentra numai asupra exercițiilor de dans.

Profesoara de la Institutul Dalcroze rămase înmărmurită cînd văzu ce talent avea noua ei elevă, cu cîtă ușurință își stăpînea trupul și cît de firesc se încadra în ritmul muzicii.

La serbarea de sfîrșit de an, evoluția ei fu de-a dreptul fenomenală, iar familia Kostečka și Emílka se umflară în

pene văzînd admirația cu care era privită fiica lor și primînd ei înșiși o mulțime de măgulitoare felicitări.

La 15 ani Lidka apărea în cadrul serilor de dansuri expresioniste, iar la 16 ani i se încredințară primele roluri în dansurile pantomime.

Ziarele scriau despre ea ca despre o mare stea apărută la orizont, admiratorii entuziaști ai noii Terpsihore alergau la recitalurile ei ca atrași de un magnet, fanaticele ei predecesoare, acum îmbătrînite, își pierdura cumpătul de gelozie și se consolau clewetînd pe de lături. Numai că aceste clewetiri nu puteau ține în loc ascensiunea și popularitatea ei — Lidka era minunat pregătită, devenise o frumusețe plină de farmec și drăgălășenie malițioasă, pătrunsă pînă în adîncul ființei ei de muzică.

„Lida Karas este o harfă eoliană a dansului, scrisese despre ea Dr. Šafránek, docent de estetica mișcării. Orice freamăt, cît de mic, al muzicii, ajunge pentru ea în ființa ei să răsunе o înrobitoare armonie plastică și spirituală!”

— Docentul Šafránek e un prost! decretă Dr. Petr Karas, în acea vreme docent la matematici analitice și geometrie la Universitatea Carol. Estetica mișcării nu-i o știință. Din toată trîncăneala lui știu atît doar, că la cel mai mic freamăt al muzicii, Lidka e în stare să lase baltă învățatura și că această harfă eoliană a dansului are suficient la matematici. Pe scurt, eu nu consider asta drept o armonie nu mai știu cum, ci o chinuitoare și umilitoare rușine pentru un tată care peste puțină vreme va deveni profesor universitar.

— Să nu-ți faci griji din cauza tatei, rîse bunicul Václav, cînd Lidka veni să-l caute, plîngînd. Nu el o să rezolve problema educației tale. Lucrurile au să meargă cu totul altfel de cum își închipuie el. Dansează mai departe, eu am să te apăr. Dar ține minte un lucru: nu întrece măsura. Uită-te la dansatoarele bătrîne. Muncesc, muncesc pe brînci, ca pînă la urmă să-și piardă pînă și înfățișarea de femeie. Sînt ca niște misionari uscați de la tropice, ca niște pustnice care se hrănesc cu lăcuste în mijlocul pustiului. Știu, sînt în stare de multe, dar unde le-a rămas farmecul, grația, feminitatea? Spune oare vreun principiu că dacă vrei să crezi frumusețe, trebuie să ucizi mai întîi frumusețea dată de Dumnezeu? Dansează, exersează, învață și muncește cît poți. Dar nu peste puteri. Slavă Domnului acolo, sus, în ceruri, iar

aici, pe pământ, pace, liniște și odihnă trupului, căci are nevoie de ea.

Lidka îl îmbrățișă și-l sărută pe minunatul ei bunic și continuă să danseze. Asta provocă o încurcătură în familie. Mai rău fu însă la gimnaziu. Lidia Karas era idolul claselor mari și mici, dar profesorii mai bătrâni începură să murmure împotriva regulamentului care îngăduie elevilor să facă gimnastică ritmică și să apară în cadrul spectacolelor școlare ale Institutului Dalcroze. Profesorul de matematică o luase din prima clipă la ochi, fiindcă prin ea putea să demonstreze cum că o catedră universitară e ocupată de un om care nu are nici măcar atîta talent pedagogic, încît să-și pregătească singura-i fiică la propria specialitate. Mai tîrziu i se alăturară și profesorii de latină, de istorie și de științe naturale.

— Karas Ludmila, spunea apoi dirigintele, da-a, la balet eminentă, iar în rest nota minimă, da-a! Trăim în vremurile moderne, da-a!

Într-o zi veni la Václav Karas un om mărunțel și grăsun. Transpira cumplit și mereu își ștergea sticlele groase ale ochelarilor, aburite de sudoarea ce i se prelingea din sprîncelele stufoase.

— Sînt doctor Šafránek, docent de estetica mișcării, se prezintă el bătrînului director. Am venit pentru o discuție referitoare la nepoata dumneavoastră.

Era o chestiune pentru care Václav Karas ar fi fost dispus să amîne chiar și o premieră. Discuția o merita cu prisosință, își dădu seama îndată că doctorul Šafránek e dintre acei entuziaști devotați, care nu se gîndesc la vreun scop lăaturalnic. Iată de ce îl simpatiză din prima clipă. După aceea constată că omulețul acesta preocupat se pricepea temeinic în tainele dansului modern, deși mai mult în teorie decît în practică. Venise să-i spună bătrînului Karas că aici la Praga, Lida nu mai are ce învăța de la nimeni. Lida știe mai mult decît toate dansatoarele pragheze și este un asemenea talent, încît ar fi foarte nimerit dacă ar studia mai departe, bunăoară, la Rudolf von Laban, în Germania.

Karas îl ascultă cu foarte mare atenție, după care se interesă amănunțit despre toate.

— Mulțumesc pentru informații, domnule docent, spuse el în încheierea discuției. Nu cunoșteam situația din institutele germane de dans. Tot ce știu e că arta dansului irumpe

azi ca un șuvoi de apă. Simt asta și aici, la varieteu. Bine-înțeles, aici, la mine, nu poate fi vorba de cea mai pură artă a dansului, ci mai degrabă de un nou gen de spectacol. Mulțimea nu se mai mulțumește cu programul obișnuit de varieteu. Dorește ceva nou, excitant. De pildă — o revistă cu decoruri, cu o montare fastuoasă și cu multe dansatoare goale. Eu însă n-o să mă mai apuc de treaba asta. Când în arena vieții se apropie cu încetătorul cel de al 70-lea an, n-are rost să-ți mai schimbi meseria. N-o să trec eu acum de la muncă la pierdere de vreme, și de la înțelepciune la prostie. Cu Lidka e altceva. Cred că ar putea să se ridice deasupra acestor fleacuri nebunești și să dea într-adevăr ceva lumii. De părinții ei nu trebuie să ținem seamă. Petr e un om bun, dar slab, nu te poți bizui pe el. Din clipa când m-am convins că va deveni matematician, eu i-am pus cruce. Acum însă, e și mai rău, acum a devenit filozof matematician. Filozof matematician! Știți, asta e ceva asemănător cu un tigruleu, un hibrid provenit dintr-un tigruleu și un leu. Din când în când mai vine pe lume și o asemenea vietate, trăiește, dar nu dă rod... Și unui astfel de om soarta i-a încredințat cea mai frumoasă față, ca el să-i făurească viitorul. De multă vreme nu pot să mai privesc liniștit la ceea ce se petrece. A venit timpul să intervin. Cu binele nu merge, știu. Va trebui din nou să țin — ca un dresor de fiare.

— E minunat, domnule director, că vreți să vă ocupați de Lidka, exclamă bucuros docentul Šafránek.

— Firește că vreau. Dar mai întâi trebuie să vorbesc cu ea. Am o singură condiție. Dacă fata o acceptă, la vară va pleca în Germania.

Doctorul Šafránek își luă la revedere fericit. După-amiază, pe același scaun pe care șezuse el, stătea Lidka, eleva din clasa a VII-a. Bunicul Václav se așeză în fața ei și îi luă o mână într-a lui. Era peste măsură de serios.

— Liduško, am vorbit cu docentul Šafránek. Ai vrea să studiezi în Germania la Rudolf Laban?

— Cum să nu vreau, bunicule?! Dar crezi că ar fi posibil?

— Sînt două dificultăți. Prima constă în faptul că trebuie să pleci de acasă, printre străini. M-am interesat care e situația acolo, în școală. O mulțime de femei tinere, o mulțime de bărbați tineri. Concepții moderne, progresiste. Filistinismul e luat în batjocură. Da, să zicem că așa stau

lucrurile. Eu însă, fetiço, n-o să-mi încerc conștiința cu nimic din ceea ce ar putea să submineze minunata ta vitalitate. Ești mare acum, înțelegi la ce mă refer. E de ajuns uneori o clipă de uitare de sine, o cît de mică superficialitate... ca orice fată în floarea vieții să ajungă la pierzanie.

Lidka se împurpură ușor. După o clipă ridică iute capul și-l privi drept în ochi.

— Bunicule... rosti ea grav, adînc emoționată. Am de pe acum o mulțime de pretendenți. Sînt printre ei băieți foarte drăguți. Dar eu vreau să dansez. Vreau să devin o dansatoare perfectă. Vreau să devin celebră. Cîtă vreme nu-mi voi atinge țelul, nu mă voi gîndi la nimic altceva. Mă crezi?

— Aici ești printre noi și într-o oarecare măsură ești apărută de familie. Acolo vei fi singură. Fără sprijinul nostru.

— Da. Dar tu m-ai educat. Sînt eleva ta, nu a tatei și nici a mamei. Tu știi caracterul meu. Tu știi că poți să ai încredere în mine.

— Știu, copilule, dar vreau să te aud spunînd asta solemn, ca pe un jurămint. Vreau să fiu cu conștiința împăcată față de mine însumi, că ți-am spus totul, că ți-am vorbit deschis despre toate și că tu mi-ai făgăduit solemn să mă ascuți. Dacă mă vei trăda, voi fi peste măsură de mîhnit, dar am să mă mîngîi spunîndu-mi: „N-am putut s-o salvez în nici un chip. Răul sălășluia într-însa“.

— N-am să te fac de rîs, bunicule, n-am să te fac de rîs!

Lidkai îi dădură lacrimile.

— Bine, copila mea. Atunci făgăduiește-mi că n-ai să accepți dragostea nimănui cît timp nu vei avea asigurat în lume succesul tău. Cînd am să aflu că ai izbutit, vei fi dezlegată de cuvîntul pe care ți-l cer astăzi. Vei fi stăpînă pe tine și vei putea proceda după dorința inimii tale. Îmi făgăduiești?

— Îți făgăduiesc, bunicule.

Bătrînul se aplecă spre ea și o sărută pe amîndoi obrazii.

Lidka se lipi de el.

— Și acum, cea de a doua dificultate, continuă Karas, inveselindu-se dintr-o dată. Cum să te smulg din sinul familiei?

— Tocmai asta nu știu, bunicule. Nu cumva ar fi bine s-o șterg în taină?

— Hm, n-aș prea vrea. Asta să fie ultimul mijloc. Mă gîndesc să încercăm într-alt chip. Numai că va trebui să mă ajuți și tu puțin. Desigur, e greu, foarte greu!

— Cum să te ajut? Voi face totul, numai spune-mi cum! exclamă Lidka, dar citi în ochii bunicului că pune la cale o șotie.

— E ceva greu de tot. Îți cer o jertfă grea! Ar trebui... să cazî la examene!

— Tii! sări în sus Lidka. E colosal! Am să-ți cad la ce ți-o plăcea — la latină, la greacă, la istorie, la geografie, la iubitele matematici ale tatei — nu rămîne decît să alegi!

— Minunat! Cu cît dezastrul va fi mai mare, cu atît izbînda noastră va fi mai lesne de obținut! Și, ia aminte, cu notele n-ai să te duci acasă, vii cu ele la mine, aici. Restul rămîne în seama mea.

Pînă la sfîrșitul anului mai erau patru luni. Karas Ludmila, elevă în clasa a VII-a, săvîrși în acest răstimp adevărate minuni de indolență — răspundea la lecții ca picată din lună. Profesorii se pierduseră cu firea de mînie și tremurau de plăcere la gîndul pedepsei exemplare. Notele de cinci¹ cădeau ca grindina.

„Da-a, la balet, eminentă, iar la celelalte obiecte te amenință corijența. Da-a! Vremuri moderne, obiceiuri noi, ai luat încă un cinci, stai jos!”

Lidka alergă de la școală la Varieteu, fluturînd triumfătoare în mînă carnetul de note.

— Bunicule, am făcut tot ce-am putut. Șase bombe — doar căzătura aia de la matematică m-a trecut, lașul! Nu vrea să se strice cu tata.

— Bravo, fetițo! Du-te acum și te plimbă puțin; între timp eu am să mă răfuiesc cu taică-tău!

Václav telefonă fiului său, spunîndu-i că vrea să-i vorbească urgent. Petr Karas, docent universitar, își frămînta degeaba mintea să ghicească de ce l-o fi chemînd. Cînd intră în biroul tatălui său, îl găsi stînd în picioare în mijlocul încăperii și agitînd cu încîntare în mînă o șambrieră din cele mari.

— Tată, las-o încolo, te rog, strigă el din ușă. Știi că nu pot să sufăr blestemăția asta de șambrieră!

¹ Sistemul de notare al elevilor era de la 1 la 5, maximă fiind nota 1.

— Vino mai aproape, Petr. Stai jos. Noi doi avem o mică socoteală. E o socoteală veche. Oare câți ani ai tu: patruzeci și doi? patruzeci și trei? Pe scurt o socoteală de pe vremea cînd tu erai copil. Poate că-ți mai amintești cît am dorit să te apropii de Circul Humberto. Eu, mama, bunica, bunicul, cu toții ne-am străduit să mergi pe calea pe care ți-o pregătiseră părinții tăi. Dar tu nici n-ai vrut să auzi de așa ceva!

— Adevărat.

— Vezi, îți amintești. Nu te-a tras inima, nu-i așa? Oricît am încercat, una sau alta, degeaba. Nu ne-a rămas altceva de făcut decît să ne împăcăm cu situația, să renunțăm la toate visurile noastre, să ne împăcăm cu gîndul că fiul nostru va pleca din mediul nostru.

— Da. Ați fost tare buni cu mine. Asta a fost într-adevăr norocul meu. Poate că altfel aș fi fost nefericit.

— Prin urmare, am procedat just?

— Da. Lucrul ăsta nu l-am negat niciodată.

Foarte bine. Și acum, dacă ai caracter, trebuie să te porți întocmai cum ne-am comportat noi odinioară cu tine. Lidka a căzut...

— La matematică!

— Nu. La matematică îți face cinste, are suficient, ca de obicei.

— Grozavă cinste!

— Dar a căzut la alte șase materii. Uite aici notele ei.

— E îngrozitor!

— Da. N-o trage nici pe ea inima la carte, cum nici pe tine nu te-a tras spre circ. Tu și soția ta trebuie să vă purtați acum cu ea așa cum ne-am purtat noi cu tine. Să n-o împiedicați pe Lidka să-și găsească fericirea ca dansatoare.

— Imposibil!

— Oh, nu numai că e posibil, dar e și necesar. O cer!

Václav Karas rosti răspicat aceste cuvinte. Stătea în fața fiului său, drept, cu aerul unei căpetenii de oști, cu acea privire concentrată, cu care altădată își impunea voința fiarelor din cuști.

— Dar, tată... te rog... recunoaște că acum sînt alte condiții. Eu nu sînt artist de circ, sînt docent universitar și, în curînd, urmează să fiu numit profesor titular...

— Îți dai consimțămîntul, da sau nu?

— Tată... nu pot...

— Te temi de scandal?

— Da, înțelege ce-o să spună lumea...

— Bine! zise bătrînul Karas, și vorba lui izbucni parcă din țeava unui pistol. Dacă nu înțelegi să-ți faci datoria așa cum și eu am înțeles să mi-o fac la vremea mea, mă declar dușmanul tău. Lidka va pleca chiar astăzi. N-are nevoie să-și ia rămas bun de la niște părinți atît de ingrați. Iar mîine dimineață toate ziarele vor scrie că a plecat să-și desăvîrșească studiile de dans. E o artistă cunoscută și deci știrea asta va interesa foarte mult publicul. În zilele următoare, ziarele de seară vor publica interviuri cu mine, adică, cu bunicul ei. Am pus totul la cale. De ce a ales dansul? Pentru că e dintr-o veche familie de artiști de circ. Tatăl ei, profesorul universitar, s-a născut într-un vagon de circ. Și după aceea am să te descriu. Nu așa cum ai fost în realitate, ci cum ar fi trebuit să fii. Am să te idealizez — e dreptul sfînt al unui părinte ajuns la anii bătrîneții. Și așa, zi de zi, o istorie după alta și, dacă vrei, scandal după scandal...

— Pentru Dumnezeu... tată... Familia Kostečka are să înnebunească...

— N-au decît să te și alunge. M-ai trădat, suferă, băiete. Petr Karas gemea zdrobit, cu capul în mîini.

Václav Karas stătea încremenit în fața lui și-l străfulgera cu privirea.

— Spune, vorbe bătrînul cu răceală în glas, ești de acord cu plecarea ei?

Petr Karas înclină din cap a încuviințare, fără un cuvînt.

— Bine, atunci semnează hîrtia asta. Vreau să am un document în fața autorităților, să dovedesc la nevoie că n-a fost nici răpire, nici fugă.

Petr întinse mîna, moale, și iscăli.

— Așa! Acum poți să te duci să anunți familia Kostečka. Dar să nu se iște cumva scandal — vin cu Liduška la masă și... tu știi că mie, cînd stau la masă, îmi place să văd chipuri vesele. E amuzant să vezi cum amestecă Dumnezeu aluatul uman, ca să nu se acrească!

Bătrînul era fericit. Cîștigase acest suflet, îl smulsese din mîinile lor.

O depeșă din Berlin vestea că dansatoarea Ludmila Humberto a debutat pe scenă cu un imens succes.

Václav Karas ținea telegrama pe masă, în fața lui. Își sprijinea bărbia în mâinile înlănțuite, privea țință la bucata aceea de hirtie și zîmbea. Citea și recitea mereu cele citeva cuvinte ale telegramei, pînă ce literele prinseră să-i joace pe dinaintea ochilor. Bătrînul se uită parcă pe o hartă mare de tot — harta vieții sale.

„Pe aici ai plecat împreună cu taică-tău de lingă pinul sădit la mormîntul mame-ti. Cit e de atunci? Ehei, băiete, n-aveai decît șapte ani — au trecut deci șazeci și doi de ani! Pe aici ai mers pentru prima oară călare pe poneiul tău, aici te-ai bătut cu Paolo, pe aici te-ai plimbat întîia oară cu Rûženka, iar aici, bătrînul Wollschlăger ți-a stat împotrivă. A avut dreptate? N-a avut? A avut, Vašku, a avut! Totul s-a desfășurat altfel, dar ceea ce ai făcut, urmîndu-i povața, a fost plin de înțelepciune. Șazeci și doi de ani e o bună bucată de timp. Dacă însă, făcîndu-ți bilanțul vieții, te uiți la tot ce s-a petrecut, n-ai de ce te amări.”

Două zile trăi ca pe jeratec. Aștepta nerăbdător o nouă telegramă. Puse în mișcare toate agențiile din lume în vederea reprezentăției de la Berlin. Oare să nu fi ieșit nimic? Abia a treia zi, în loc de telegramă, sosi o scrisoare. Prințesa Lilili, încă stăpînită de emoția debutului, îi scria bătrînului rege Habadej al XV-lea ce seară sublimă a trăit, ce entuziasmat a fost publicul, cum au înconjurat-o impresarii și directorii agențiilor teatrale, cum nu știa ce să aleagă pentru început și cum apoi a semnat, în condiții foarte avantajoase, un angajament pentru Paris.

„S-au ivit ei mulți prinți care îmi dau tîrcoale. Dar nici unul nu e frumos ca prințul meu bălan, Singapore, din țara Mesopotamiei, care m-a răpit din Karlín și m-a așezat sus pe garderob... Spune-i bunule, iubite rege Habadej, că-i rămîn mereu credincioasă.”

— Așadar, Parisul! murmură Václav Karas. Nu e rău.

Chibzui o clipă, apoi scoase o hirtie din mapa pentru corespondență și se apucă să scrie domnilor Otakar și Břetislav Breburda, proprietarii Teatrului de varieteu din Karlín.

„Stimați domni, la sfârșitul lunii mai 1925 expiră actualul contract de închiriere ce-l am cu teatrul dumneavoastră. Cu respect vă înștiințez că nu voi mai reînnoi acest contract. Se împlinesc exact 35 de ani de când am preluat conducerea Teatrului de varieteu Humberto de la neuitatul dumneavoastră părinte.

În acești ani am ridicat teatrul pe primul loc în Europa. Vă mulțumesc dumneavoastră, mă-nclin în fața memoriei tatălui dumneavoastră, că mi-ați înlesnit această preafericită colaborare. Parcă mai aud și azi: «*Klara Pachtă...*» Era o bucurie să lucrezi aici.

În ultimii ani, succesul teatrului a slăbit întrucîtva. Dar nu din vina programelor. Gustul maselor largi se schimbă, și programul de varieteu nu le mai atrage ca în trecut. Mi-ați propus în cîteva rînduri să transform Varieteul în teatru de revistă. În pragul celor 70 de ani ai mei, nu mă mai simt chemat pentru o treabă ca asta. Sper că vă aduc la cunoștință hotărîrea mea cu destulă vreme înainte de expirarea contractului, pentru a vă putea îngriji în tihnă de schimbarea direcției și de noua organizare a teatrului. În cazul cînd intenționați să începeți cu o revistă chiar din luna iunie, voi face totul ca să vă pun la dispoziție scena încă din mai, pentru repetiții. Vă atrag însă atenția asupra unui singur lucru: numele Humberto va dispărea de pe afișe o dată cu plecarea mea. E firma semnatarului acestei scrisori — binevoîția vedea contractul inițial din anul 1890 — și dispun de ea în mod exclusiv. Nu trebuie, cred, să vă asigur că nu o voi folosi în nici un fel în dauna teatrului dumneavoastră. Numele Humberto va trăi de acum înainte în cu totul altă parte și sub o altă înfățișare.

Al dumneavoastră devotat,
director Václav Karas.“

Tinerii Breburda îi răspunseră cu o foarte cordială scrisoare, arătînd că au luat cunoștință cu multă părere de rău de hotărîrea lui Karas. Îi mulțumesc pentru bogata lui activitate, prețuindu-i nespuse meritele și îl roagă să le acorde sprijinul său înainte de a părăsi teatrul.

„Despărțirea numărul unu am lichidat-o“, își spunea Karas, punînd scrisoarea în portofelul cu contracte. Chemă apoi secretarul și îi dictă o circulară către agențiile teatrale, o

scrisoare către FIAVC (Federația internațională a artiștilor de varieteu și de circ) și alta către OIPVC (Organizația internațională a proprietarilor de varieteti și de circuri), anunțând retragerea lui de la direcția teatrului și desființarea firmei *Théâtre Variété Humberto*.

Una din aceste scrisori fu cauza pentru care președintele O'Harrieh publică în revista „Programul” acela senzațional apel.

Începu ultima stagiune a lui Václav Karas — perioada cea mai fericită a vieții sale.

Totul era gata pregătit, nu trebuia să mai semneze alte contracte, nici să mai caute numere noi. Artiștii veneau știind că joacă pentru ultima oară în acest teatru și că, dacă vor mai reveni cândva aici, peste ani, nu-i va mai întâmpina prietenosul papa Karas, care se îngrijea dintotdeauna de succesul și bunăstarea lor. La fiecare 14 zile oamenii se schimbau, dar în culise continua să domnească aceeași atmosferă cordială, solemnă. În fiecare cabină se țesea parcă un văl din amintiri și urări de bun rămas. Și era nevoie să iei parte din suflet la el pentru a-ți învinge tulburarea. Papa Karas, eliberat de orice griji, ședea acum mai des pe micile taburete din cabine și nu se mai sătura de vorbă — discuțiile purtate aveau darul de a dezvălui, în toată măreția ei, această atât de complexă lume rătăcitoare de artiști și artiste, nespus de scumpă inimii lui.

Ca și cum ar fi depănat un șir de mătânii, întreba fiecare „număr” de toate rubedeniile, până la bunici și bunice, urmărirea activitatea unchilor și a mătușilor, a cumnaților și cumnatelor, a verilor și verișoarelor, își reîmprospăta în amintire destinele partenerilor și colaboratorilor fiecărui număr artistic, urmărirea plin de interes cine și când a dispărut și cine a renunțat la această veșnică rătăcire din oraș în oraș. Mai ales femeile, sub voalul de mireasă, părăsiseră scena și arena, dar fără ca prin aceasta să se dezică de teatru. Papa Karas le știa și pe aceste frumoase necredincioase, se interesa de soarta oricărei micuțe *girl* care bătuse vreodată step pe scena lui, iar pe celebrii lor soți, care străluciseră cândva prin titlurile lor răsunătoare, îi adoptase ca pe niște cumnați, în coada acestei agitate și mereu schimbătoare familii. Cu multe din aceste familii era în corespondență, în cazul în care nu avea cum

să le vadă. Felicitările lui călduroase, trimise cu prilejul vreunei nunți, trezeau de fiecare dată în mintea mireșilor atâtea amintiri, încît, sub imboldul lor, îi răspundeau fără zăbavă acestui neuitat director de teatru. Karas le seria la rîndul său cu o nemăsurată afecțiune, ca unor foarte apropiate rude.

Dacă acum, cînd avea să fie liber, ar fi dorit să colinde Europa, ar fi putut să trăiască pretutindeni fără un ban, ca oaspete drag în nenumărate castele și vile, ar fi fost primit cu brațele deschise de prințese, contese și baroane, soții de diplomați, mari industriași și directori atotputernici — femei care străluciseră odinioară prin frumusețea și arta lor pe scena teatrului condus de el.

Care mai de care îl invitau cu plăcere să le viziteze, iar acum, cînd aflaseră că părăsește teatrul, soseau din nou scrisorile lor parfumate, pline de amintiri, de recunoștință, de urări de bine și păreri de rău după farmecul pierdut al vieții de culise.

Pe măsură ce stagiunea trecea, pe biroul lui se îngrămădeau tot mai multe scrisori, pline de tandrețe și afecțiune, din toate colțurile lumii: din America, din Australia, din India, din Japonia. Oriunde se afla un teatru de varieteu sau un circ, pretutindeni era cîte ceva care să-și amintească cu dragoste de papa Karas și care nu voia să sosească printre cei din urmă cu urările de fericire pentru noua-i viață.

Pachetele de scrisori, legate cu panglici colorate, creșteau în adevărate grămezi și constituiau fericirea și mîndria bătrînului Karas.

— Ăsta e darul meu, obișnuia el să spună, cînd conducea pe vreun oaspete la masa pe care se aflau vrafuri de scrisori, primite în numai cîteva zile. Mi-am tipărit numele pe afișe cu litere mici de tot și, uită-te, e cunoscut și se bucură de cînte pe întreg globul.

La începutul lunii mai, Karas plecă la Budějovice și, într-o frumoasă dimineată se îndreptă spre munții și pădurile din împrejurimile satului său natal, Horní Sněžna. Pinul semeț îl întîmpină cu cetina-i tremurătoare lingă mormîntul tatălui și al mamei sale. Zăbovi acolo îndelung, cugetînd și orînduindu-și în minte amar de gînduri despre vremelnicia vieții omenești. Apoi coborî în sat, unde nu mai avea pe nimeni și unde nimeni nu-l recunoscuse. Întîlni aproape numai femei; bărbații erau plecați în lume, se angajaseră la circ.

Îi veni să ridă, gândindu-se ce urmări a putut să aibă fapta lui și a răposatului său tată.

Intră în biserică și se abătu prin grădina parohiei, dornic să vadă dacă prunii și perii se mai revarsă și azi cu crengile peste gard.

Se duse în pădure, la pîrîu, iar într-un stejăriș tînăr se pomeni uitîndu-se cu luare-aminte în jur, prin iarbă, după o pălărie de hrib. Străbătu pădurile copilăriei sale pînă în partea nemțească; acolo așteptă autobuzul și coborî mulțumit spre Budějovice. Era frumos aici! Frumos, liniștit și pașnic! Dar cu toate astea el nu va părăsi Praga. Prea s-a deprins cu zgomotul și ritmul ei de viață.

Cînd se întoarse la teatru, văzu că secretarul a fost nevoit să așeze la o parte muntele de scrisori de pe masă, ca să facă loc altuia, nou.

— E ca o avalanșă, acum, în mai! spuse secretarul. Foarte mulți ne vestesc că vor veni în ziua de 31 să-și ia personal rămas bun de la dumneavoastră.

— Viața e totuși plină de farmec, viața e generoasă! rosti Karas, mișcat.

— Se vede că așa e, răspunse urmașul lui Steenhówer, încăruntit și el de povara anilor. Dar așa și trebuie să fie. Fiecare om își clădește o lume a lui și pînă la urmă are parte de ce și-a clădit.

— Poate că ai dreptate, tinere, încuviință Karas. Întrebarea e, ce facem cu atîția musafiri.

— O să fie un adevărat balamuc. S-au vîndut toate biletele pentru ultima reprezentație, și am aici încă o mulțime de cereri.

— Să dăm spectacol oare și după-amiază, ce zici?

— Imposibil, domnule director! Am cedat sala fraților Breburda pentru repetiții, și tocmai atunci vor avea repetiția generală. Singura posibilitate ar fi... dacă ați vrea să jertfiți vreo cîteva mii ... să organizați undeva un cocktail, o mică reprezentație și acolo să vă luați rămas bun de la toți.

— Minunată idee, tinere! Nu banii contează, ci revederea cu acești oameni dragi. Ocupă-te dumneata de asta, domnule Kaubl, întrucît eu trebuie să rezolv corespondența.

Așa se făcu că redactorul-șef al ziarului „Hlas národa“ primi într-o zi următoarea invitație elegant tipărită: „Domnul

Václav Karas vă invită la ceai în holul hotelului Carlton, în ziua de 31 mai, 1925, orele 17“.

Redactorul-șef se uită la ea, o întoarse pe toate părțile și formă un număr de telefon.

— Alo, redacția ziarului „Hlas lidu“? Dă-mi-l pe șef, te rog... Servus, Honzo, aici Odvalil. Spune-mi, te rog, ai primit și tu cumva o invitație de la unul Václav Karas? Cine e? Fostul ministru?... Cum? Directorul Varieteului? Păi parcă-l ținea unul Humberto?... Ei, nu mai spune! 35 de ani?! N-am auzit de cînd sînt de el. Dar noi n-avem ce căuta acolo. Dacă nu-i vorba de cineva din lumea politică... Cum?... O dai la rubrica locală, foarte bine. Fac și eu la fel. Mulțumesc, Honzo, servus!

Redactorul-șef puse receptorul în furcă și apăsă pe butonul soneriei. Apăru omul de serviciu.

— Uite, domnule Kornout, dă asta domnului Chlebenec de la rubrica locală.

După cîteva clipe cineva ciocăni la ușă, și redactorul rubricii locale, Chlebenec, intră în birou cu invitația în mînă.

— Domnule șef, mi-ați trimis invitația asta... dar, vă rog, nu știți cumva cine e acest Karas?

Redactorul-șef se îndepărtă cu scaun cu tot de birou, parcă pentru a-și scoate mai bine în evidență pîntecele-i proeminent. După aceea ridică brațele deasupra capului și începu să se lamenteze:

— Bine, omule, doar ești șeful rubricii locale, cum de nu știi cine e Václav Karas?! De 35 de ani îl ai în seama duminicilor și nu știi nimic despre el? Așa îți inchipui dumneata că se face o gazetă? Eu, care stau lipit cu fundul de scaunul ăsta, pentru că trebuie să pescuiesc toate „perlele“ voastre, eusă-ți spun cine e?

— Din păcate, nu știu... mi-a scăpat...

— Ți-a scăpat! De cîte ori nu ți-am spus să ții o cartotecă. Václav Karas e vestitul director al Teatrului de varieteu.

— Ah, așa! Credeam că acolo e director Humberto...

— Omule, nu fi ridicol, doar avea numele tipărit pe fiecare afiș!

Chlebenec ieși de la șef și scuipă.

— Tată Kornout, se adresează el pe coridor omului de serviciu, nu l-ai văzut pe aici pe Birhund?

— Ba da, scrie în biroul reporterilor.

Chlebenec se duse într-acolo și se opri lângă reporterul Palička, poreclit Birhund¹.

— Uite ce, *Pivopes*², ai aici o invitație subțire la un ceai, dar nu care cumva să te îmbeți iar cu coniac.

— Václav Karas? Cine mai e și ăsta? Un Karas a umflat patru ani pentru o spargere, dar ăla era Lexa, Alexandr...

— Tu ești și *psi*³-holog, *Pivopes*. Crezi că spărgătorul o să te invite la Carlton, ai? Nu știi că de 35 de ani Karas e director cu mari merite al Teatrului de varieteu? Halal reporter! Dacă m-aș lăsa în nădejdea ta ar trebui să scot ziarul pentru orbi. Tot ce se petrece în sectorul tău trebuie să știu numai eu. Așa că du-te acolo și pregătește din ceaiul ăla un sos de 35 de rînduri, bătrînul are poftă de el.

După ce Chlebenec plecă, Palička aruncă furios invitația pe masă.

— Păi cum nu! La 17 să mă duc la Carlton, tocmai cînd joacă Victoria cu Sparta pentru locul trei!

Sări de pe scaun și deschise ușa la încăperea alăturată.

— Salutare, cultură, îți aduc un eveniment teatral de prim ordin! Directorul Karas dă un ceai de adio. Șeful îți transmite să te duci acolo și să-i faci un articolăș de 35 de rînduri. Merg și cu un citat.

— Asta-i o tîmpenie! izbucni un glas din camera vecină. Șeful mi-a cerut un reportaj baban despre generala revistei de la Varieteu și cum vrea să fiu în același timp și la ceai?! Îl sun numaidecît.

— Nu, lasă, drăguță, lasă că aranjez eu...

— Ah, ticălosule, ai vrut să mă duci!

Palička trînti ușa. Îi venea să rupă în bucăți invitația. În clipa aceea apărură cineva pe coridorul din față.

— Bun venit, domnule Trunec, poftim.

— Bună ziua, colega Birhund — și în încăpere intră îndată un bătrîn respectabil, care făcu o plecăciune și-i întinse mîna lui Palička. Domnul Trunec fusese timp de 40 de ani

¹ De la germ. *Bir* (bere) și *Hund* (cîine).

² Aceeași poreclă calchiată în cehă: *pivo* (bere), *pes* (cîine).

³ Joc de cuvînte: *psi* în cehă înseamnă canin (adj.).

redactorul rubricii locale la „Hlas národa“ și de 12 ani ieșise la pensie. Gloria sa de gazetar i-o adusese cronică balurilor, a înmormîntărilor și a evenimentelor festive, cronică în care — potrivit uzanței de pe vremea aceea — se consemna pe cît posibil numele tuturor participanților, se descriau toaletele doamnelor, se menționa numărul coroanelor și se reproduceau inscripțiile de pe panglicile funerare. Milos Trunec se dovedea neîntrecut în acest domeniu. Cronicile lui erau cele mai cuprinzătoare. Putea să umple cu nume și titluri chiar și cîte două-trei coloane de ziar. Primea un mic onorariu pentru fiecare rînd tipărit: un demnitar cu un nume lung și cu titluri pe două rînduri prețuia pentru el șase *haléři*, întrucît primea cîte trei *haléři* de rînd. Mai tîrziu se renunță la această rubrică și redactorul Trunec se văzu lipsit de glorie și cîștig. Ziarul îl recompensă într-un fel, mărimdu-i salariul, dar Trunec se simți umilit și jignit. Din clipa în care încetară aceste onorare și domnul Trunec nu mai trebuia să numere rîndurile cronicilor sale, încetă și el să mai citească ziarele. „La ce să le mai citesc, zicea disprețuitor, eu știu totul cu mult mai înainte.“ În realitate nu știa nimic, pentru că nu se preocupa de nimic și nu-l interesa nimic. Nu reușise să se debaraseze de frazele lui demodate și nici să se adapteze la ritmul epocii noi. Ziarul, redacția se dezvoltau în afara lui. Rubrica locală o preluaseră acum niște băieți tineri și ageri, iar Trunec umbla de colo pînă colo și se văita. „Nu mai există respect pentru gazetarii bătrîni și plini de merite. Se ivește ceva de lucru, și mie nu mi se spune nimic. Mie nu mi se spune nimic la gazeta asta“. La 65 de ani îl pensionaseră. Primise faptul cu amărăciune, ca pe o nedreptate. Blestemase ziarul ca o coțofană, dar în fiecare zi se înființa la redacție să vadă dacă nu cumva se ivește vreo treabă pentru el. I se pusese o masă într-un colț, la care se așeza și după o clipă adormea. Dormita cele 2—3 ceasuri de după-amiază, se sătura de somn, apoi se îmbrăca și, după trista constatare că lui nu i se spune nimic, își lua respectuos rămas bun de la colegii tineri și se ducea acasă. Nu mai înțelegea ce se petrecea în jurul lui, nu se descurca în schimbările survenite în munca de redacție, iar oamenilor noi, care făceau acum ziarul, le spunea după poreclă, cum tot auzea că li se spune. Bunăoară de Palička era convins că se numește Birhund.

— Domnule Trunec, dumneata ești omul de care e nevoie! îi strigă Palička. Îți mai amintești de un oarecare Václav Karas de pe vremea dumitale?

— Cum să nu colega, cum să nu. Václav Karas era ceaprazar pe strada Perlova și a candidat pentru comitetul consilierilor comunali din partea *staročechy*¹-lor.

— Apă, apă chioară...

— A mai fost unul Václav Karas în Mala Strana, negustor de mănuși, cel căruia i s-a inecat fata când cu sărbătoarea petardelor... apoi, un Václav Karas proprietar de pompe funebre, în strada Smečka, cel căruia i s-au speriat caii, cu mortul în dric. Nu-i nici ăsta? Atunci o fi Václav Karas, pietrar pe strada Na Slovany, cel căruia i s-a furat o dată un monument funerar.

— Nu, nu-i nici unul dintre aceștia.

— Păi, de alde Karas au fost mulți în Praga. Unul a fost consilier la curtea supremă, Karas, parcă tot Václav îl chema sau Bolemir. Nu mai țin minte. Nu-i nici ăsta? O fi Karas, măcelar și mezelar... ori, poate Karas, director de varieteu...

— Excelent! ăsta e.

— E, vezi, bătrînul Trunec își mai cunoaște încă meseria! Dar nu mi-ai spus ce-i cu acest Karas?

— Directorul ăsta, Karas, te invită la ceai.

— Nu mai spune! Păi, ce, mai trăiește? Credeam c-a murit de mult.

— Nici pomeneală! Uite aici, invitația. Șeful te roagă mult să fii atît de amabil și să scrii despre asta vreo 30 de rînduri.

— Sigur, sigur, de ce nu? Se mai iveste, pesemne, din cînd în cînd cîte ceva și pentru mine, numai că mie aici nu-mi spune nimeni nimic. Am să scriu, bineînțeles. Dar cît o să iasă, de, nu știi! Uite ce, colega, eu am să scriu cum scriam altădată și dumneata o să tai ce nu ți-o plăcea. Și cînd e ceaiul, mîine?

Domnul redactor Trunec aproape că nu dormi în noaptea aceea de înfrigurat ce era. Dimineța își pregăti hîrtie de scris și își ascuți creioanele, ceea nu mai făcuse de ani de zile.

¹ Burghezia conservatoare cehă.

Invitația era pentru ora cinci după-amiază, dar el plecă de acasă pe la două și, ca să-și mai dea curaj, se opri în drum pe la trei vinării, ca să guste câte un strop de vermut și câte un degetar de țuică. Ajunse la hotelul Carlton încurajat așa cum îi șade bine omului.

— A șaptea mare putere! se recomandă el unui chelner Unde sînt ziaristii?

— Nu știu, excelență, dar îl chem pe domnul secretar.

— Poftiți, poftiți, domnule redactor, fiți bine venit, îl întîmpină volubil secretarul Kauble. Așadar, sînteți de la „Hlas národa“, ne face mare plăcere. Deocamdată, sînteți primul ziarist.

— Ei, ce să-i faci, așa-i piesa azi, tineri domnișori. Ce sărbătorim azi de fapt?

Secretarul îi explică repede și îl conduse în holul cel mare, unde era adunată o societate aleasă. Pe scara aflată în partea opusă coborau alți invitați. De o parte și de alta a scării se înșiruiău plasatorii teatrului, în fracuri roșii și albastre.

— Ce doriți întii, domnule redactor, ceai sau coniac? Coniac, nu? Imediat. Luați loc, de aici aveți o vedere de ansamblu...

Trunec se uită în jur.

— Mda, societate aleasă, toalete splendide, într-adevăr. Dar vă rog să-mi spuneți cine sînt. Nu cunosc pe nimeni aici. De exemplu, doamna în moară roșu...

Trunec își pregătise hîrtia pe măsută și stătea cu creionul în mînă.

— E contesa Sellingen-Walderhorst, inițial La Bella Josma, dansatoare orientală. Doamna mai în vîrstă, cu podoaba aceea de dantelă în păr, e prințesa Caldini, fostă dansatoare în a doua trupă a lui Tiller. Cea tînără, în mătase galbenă, e soția ambasadorului suedez, baronul Svendsen, excepționala echilibristă din Duo Jansons *and* Maud. Bătrîna de lîngă ea e văduva platzmeisterului Kerholec, călăreața-acrobată Alice Harwey, iar cei trei bărbați de lîngă ea sînt fiii ei, proprietarii Circului Kranz, vestit în toată lumea. Tînăra în albastru, care discută cu ei, e domnișoara Ella Krčmářik din Horní Sněžna, renumita călăreață-acrobată de la circul lor. Chelner, mai toarnă domnului redactor un courvoisier. Lîngă domni-

șoara Krēmārik se află Edmond Gambier; doamna care s-a întors acum spre el e o fostă mare prințesă rusă, acum xilofonistă. Domnul cel gras cu paharul de bere în mână, este Lubitschke-Sailoni din Berlin, secretar general al FIAVC, iar cei doi care discută cu dinsul sînt Jean *et* Jean, jongleri, pe adevăratul lor nume Cikhart și Cerha, tot din Horní Sněžna. Pe scară coboară acum soția bancherului Liebelt din Bremen, maestră în arta travestiului, iar domnul care o însoțește este consilierul comercial Steinitz, proprietarul „Edenului“ berlinez. Dumnealui e fabricantul Kostečka cu soția...

— Lenjeria Excelsior, în strada Těšnov, nu? întrebă Trunec, scriind de zor, bucuros că în sfîrșit cunoaște și el pe cineva.

— Întocmai. Împreună cu ei se află ginerele lor, profesorul universitar doctor Karas cu soția, matematician de reputație mondială...

— Nu-l cunosc, pe vremea mea era un copil...

— Frumusețea aceea superbă, și ea o personalitate, e marchiza de Breadwell, fostă figurantă la Spelterini, iluzionistul. Domnișoara din spatele ei e dintr-o veche familie, Alberta Gevaerts, jongleră. Vă rog să mă scuzați o clipă, domnule redactor, îmi face semn domnul O'Harrieh, președintele asociației artiștilor. Mă întorc îndată. Chelner, încă un courvoisier aici...

Trunec ridică pentru întia oară capul din hîrțiile sale. Holul se umpluse de lume și alți oaspeți coborau mereu pe scara cea mare. Bătrînul gazetar avu senzația îmbătătoare că s-au întors vremurile sale de glorie, cînd oamenii, întrecîndu-se care mai de care să-i intre în voie, îi strecurau în buzunar cărți de vizită și hîrtii de cîte douăzeci de coroane, numai ca să nu le uite numele atunci cînd va serie: „Printre notabilitățile prezente am remarcat pe...”

Se simțea fericit, coniacul era minunat, holul găzduia un murmur plăcut. Trecuse de mult ora somnului său de după-amiază, dar cum nu mai auzea explicațiile secretarului, îl copleși o dulce oboseală și bătrînul Trunec adormi deasupra paharului său cu coniac. Cînd se trezi, toată strălucirea pierise, luminile din holul mare erau stinse, femeile de serviciu așezau la locul lor măsuțele și scaunele, iar într-un colț chelnerii își socoteau bacșișurile.

Aşa se făcu că şi singurul ziar care trimisese un redactor la această memorabilă recepţie, rămase fără nici o dare de seamă asupra desfăşurării ei; iată de ce nu dispunem de nici un document lămuritor despre ceilalţi participanţi, despre ovaţiile cu care a fost întâmpinat papa Karas atunci când a apărut în capul scării, despre strălucitul discurs al preşedintelui O'Harrieh şi despre mulţimea de graiuri în care au răsunat zgomotoasele urări de fericire şi noroc ale invitaţilor. Václav Karas părăsi teatrul unde muncise atîţia ani întocmai aşa cum bănuise. Publicul rămăsese neştiutor şi indiferent, dar cei care îl cunoşteau zburaseră la el cu dragoste şi recunoştinţă din toate colţurile întinsei Europe.

În lipsa oricăror însemnări care ar îngădui o descriere amănunţită a acestei sărbători, putem aduce totuşi unele detalii, neprevăzute de nimeni şi care au constituit pentru Karas o încununare a serii.

Tocmai se sfîrşiseră toasturile şi papa Karas, cu obrajii uşor impurpuraţi şi strălucind de fericire, trecea de la un grup la altul, cînd, deodată, uşa laterală se deschise, şi în holul cel mare apăru o tînără frumoasă, într-un costum taier de călătorie, însoţită de un tînăr zvelt, brunet. Îşi roti privirea asupra asistenţei şi îşi croi drum printre oaspeţi, drept spre papa Karas.

— Bunicule... bunicuţule!...

— Lidka!...

Václav Karas deschise braţele şi îşi îmbrăţişă şi sărută nepoata.

— De unde ai răsărit? Ai venit la recepţie? E minunat... E cea mai splendidă clipă a acestei zile. Cum o duci? Arăţi cum nu se poate mai bine. Şi ce elegantă eşti...

— Iar tu, după cum văd, eşti sănătos, voinic şi vesel, şi asta mă bucură. Acum dă-mi voie să-ţi fac o comunicare solemnă. N-am venit singură. Trebuie să-l anunţ pe bunul rege Habadej că s-a ivit un alt prinţ Singapore...

Lidka se întoarce şi-l luă de mîna pe tînărul ce o însoţea.

— Bunicule Václav, m-am logodit....

— Logodnicul tău!

— Da. Conte Mario Pallachich, moşier. Bunicul meu, vrăjitorul, Mario!

— Sînt peste măsură de încîntat să vă cunosc, domnule director.

Tînrul cu mustăcioară se înclină și strînse mina bătrînului. În aceeași clipă simți că-l trece un fior prin tot corpul: în mijlocul zîmbetelor din jur, bătrînul director îl țintuise cu o privire care îl pătrunsese pînă în adîncul ființei sale. O fiară n-ar fi avut ochi mai ageri ca aceste două pupile îngustate. Îndată însă încordarea pieri, lăsînd loc unui zîmbet cald și prietenos.

— Fii bine venit, domnule conte! Așadar, e o dublă surpriză. Haideți, copii, să ciocnim un pahar de șampanie. Părinții au plecat, nu se prea distrau aici. Ori poate știu despre voi?

— Nu știu nimic, bunicuțule. Doar tu trebuia să afli cel dintîi. Ție ți-am făgăduit ce ți-am făgăduit și ție ți se cuvea cel dintîi să-ți spun că mi-am ținut cuvîntul.

— În sănătatea voastră, copii! Să fiți fericiți!

Ridică paharele cu aer ceremonios și intim totodată.

— Și acum, principalul, Lidka: ce-ai hotărît? Părăsești dansul?

— Nu, bunicule. Am și stabilit cu Mario. Renunț la angajament, dar din cînd în cînd voi da recitaluri în marile orașe europene. Mario însuși este îndrăgostit de dansul meu și vrea să danseze. E atît de bun, bunicule, atît de atent...

— Prin urmare, Ludmila Humberto va continua să existe!

— Desigur.

— Atunci totul e în ordine. Să păstrăm și pe mai departe flăcăruia pe care Dumnezeu ne-a dat-o în grijă. Pentru ca numele ăsta să nu piară, știi, eu l-am luat de aici ca să-l porți numai tu. Și unde vă veți stabili?

— Pe moșia lui, bunicule, la Hódmezővásárhely, lângă Seghedin.

— Ce aud? Spui că-l cheamă Mario? Pallachich? Extraordinar! Minunat! Conte Mario, știi oare că ești cel de-al treilea Pallachich care s-a îndrăgostit de numele de Humberto?

— Nu știu nimic, domnule director!

— E o poveste măreață. Asta trebie că s-a hotărît în stele. Abia la masa de logodnă am să vă spun povestea. Aveți căsătorie de lipițani, la Hódmezővásárhely?

— Da, domnule director.

— Ei, atunci nu m-am înșelat. Primii lipițani ai Cirenului Humberto, despre care ți-am povestit ție, Lidka, provin din grajdurile crescătoriei Hódmezővásárhely. Drept semn, un *P* mare cu coroană, pe crupa stîngă, nu?

— Da, întocmai.

— Sper că vei veni să-i vezi, bunicule, nu? zise Lidka cu ochi strălucitori. Firește, eu și Mario am fi fericiți să rămîi la noi.

— De, aș vrea să-mi sfîrșesc zilele aici, la Praga. Dar dacă s-ar putea să mă reîntorc la cai... Știți, copii, am văzut multe, am încercat multe în viață, dar cele mai minunate clipe le-am trăit alături de cai. Neprețuite, nobile, desăvîșite creaturi...

Ochii bătrînului, ochii călărețului Vašku de odinioară se umplură de strălucire. Îi văzu deodată înaintea sa pe toți — pe micuța Mary, pe Miss, pe focosul Santos, pe Admira, murgul cel cuminte, pe Chéri al Anežkăi, pe surul Ajax al Helenei, pe auriul Valentine, pe cochetul bălan Dahomey, pe Leporello, Cyrus, Kismet — nesfîrșit era șirul cailor pe care el îi divinizase de mic copil.

— Călușilor... călușilor... murmură bătrînul cu glas plin de răsfăț și cu privirea pierdută în depărtările trecutului. Voi ați fost tot ce era mai frumos în Cercul Humberto... Voi ați fost... și sînteți... singura mea dragoste...

— Vezi, bunicule! se alintă Lidka, prinzind momentul. La noi, la Hódmezővásárhely, lingă Seghedin, vei avea tot ce-ți dorești. Sînt acolo lipițani, pursînge englezi, cai de curse, de trap, cai murgi de vînătoare și de călărie, și mulți alții, nici nu știu cum le mai spune... Niște grajduri mari, care ar avea nevoie de o mîină de cunoscător pentru a dobîndi un renume european...

— Doamne, Liduško, ar fi cel mai frumos lucru pentru zilele mele, cîte le mai am de trăit. Poate că am să vin. Cred că am să vin. Da, am să vin, fetiço, am să vin.

— Acolo vei avea tot ce-ți dorești, bunicule, ai să fii pe deplin fericit. Doar nume nu au grajdurile noastre. Dar Mario s-a hotărît ce nume să le dea.

— Ce nume, domnule Mario? E foarte important! se întoarce Karas spre conte.

— Numele care mi se pare cel mai frumos, domnule director, și care, după cum aud, mi-a fost hărăzit chiar de destin: Humberto!

— „Grajdurile Humberto“! exclamă bătrînul Vašku. „Grajdurile Humberto“! Copii, încă un pahar pentru succesul lor. E într-adevăr măreț să vezi cum numele acesta trăiește, arătîndu-se mereu și mereu sub o nouă înfățișare, de parcă ar fi sortit nemuririi. Un adevărat fenix! Menajerie, circ, varieteu, dans, și acum, crescătorie de cai de curse! Mereu și mereu ceva în care arde flacăra perfecțiunii! Mereu și mereu ceva unde nu trăiești doar pentru bucătica de pîine zilnică! Mereu și mereu, un imbold spre mai sus! Asta, de fapt, am iubit și am cinstit eu în acest nume. Copii, noroc! Viața e frumoasă, flacăra nestinsă — Circul Humberto va trăi veșnic!

CUPRINS

Partea întâi	5
Partea a doua	135
Partea a treia	283
Partea a patra	429

Redactor responsabil : AUREL BUICIUC
Tehnoredactor : AUREL BUCUR

*Dat la cules 16.07.1966. Bun de tipar 30.11.1966.
Apărut 1966. Tiraj 25 155. Legate relutex. Hîrtie
semi-velină de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli
ed. 33,84. Coli tipar 35. A. nr. 9354/966. C.Z. pen-
tru bibliotecile mari 8—S. C.Z. pentru bibliotecile
mici 8—S—31—R.*

Tiparul executat sub comanda nr. 60.466 la
Combinatul Poligrafic „Casa Științei”, Piața
Științei nr. 1, București — Republica Socialistă
România

O valoroasă creație a prozei cehe contemporane, un roman care înfățișează lumea fascinantă și multicoloră a arenei.

Într-o pitorească îmbinare de umbre și lumini, Eduard Bass zugrăvește un tablou de o rară forță expresivă al evoluției acestei arte de-a lungul veacului trecut.

Apărut în anul 1941, romanul a cunoscut numeroase traduceri, bucurându-se de o prețuire unanimă.

Editura
pentru
Literatură Universală